مانا یوردونون (زنگانین)

آشیقلاری

م. کریمی

ایچینده‌کی‌لر:

اؤن سؤز..... ۷
گیریش..... ۱۰
زنگاندا آشیقلار غریب یاشاییرلار..... ۱۲
آذربایجان فوبکلورونا بیر اشاره..... ۱۳
آشیق ادبیاتی..... ۱۶
آشیق شعر فورمالاری..... ۲۰
آشیق هاوالاری..... ۲۷
آشیق گزمه‌سی..... ۱۳۷
حق آشیقی.....
زنگان آشیقلاری..... ۴۶
زنگان آشیق داستانلاری.....
زنگان آشیق محیطی..... ۳۹
زنگان آشیق اوجاقلاری.....
کئچن آشیق‌لار.....
چاغداش آشیقلار.....
آشیق داستانلاری..... ۱۳۵
قهرمانلیق داستانلاری..... ۱۳۹
محبت داستانلاری..... ۱۴۲
داستان سؤیله مه عنعنه لری..... ۱۳۶
دده قورقود..... ۱۴۴
زنگانلی آشیق بشیردن بیر دده قورقود داستانی..... ۱۵۰
کوراوغلو..... ۱۵۲
کوراوغلونون ایمیر سفری (ایمیر زنگانین انگوران ماحالیندا بیر کنددیر)..... ۱۶۷

کوراوغلونون قیرخلارا قاتیشماسی ۱۹۷
قاچاق نبی ۲۰۷
قاچاق کرم ۲۱۱
ستارخان ۲۱۵

محبت داستانلاری

اصلی ایله کرم ۲۲۱
آشیق غریب ۲۳۱
عباس و گولگز ۲۳۷
بهرام و گول خندان ۲۴۵
بهرام و گول خندان (ستار خدایی) ۲۴۸
دده قوربانی (آشیق مسلم عسگری) ۲۶۵
آپاردی سئللر سارانی ۲۶۷
آشیق شیرین و بیرچک خانیم .....
ورقه ایله گولشن ۲۷۲
یوسف جمال و طوطی شیرین سخن ۳۳۵
شاه اسماعیل (آشیق حسین ابراهیمی) ۳۶۳
صیاد و سعادت (آشیق حسین ابراهیمی) ۳۷۹
علی کلیبری(آشیق حسین ابراهیمی) ۳۸۹
کلبی و سلبی (آشیق ممد نجفی) ۴۰۸
گورجی ممد (آشیق ستار خدایی) ۴۲۱
طاهر و زهره (آشیق ستار خدایی) ۴۳۹
آدی گؤزل (آشیق حسین ابراهیمی) ۴۷۱
قایناقلار ۴۹۳

اؤن‌سؤز

زنگان بؤلگه‌سی مانناالار حکومتی‌نین باشکندی اولموش و مانا یوردو دئمک دوزگون سایه‌لیر. بو بؤلگه، آذربایجانین باشقا بؤلگه‌لری کیمی یوزایللر، مین ایللر بویو گوسان، اوزان و آشیق مرکزی اولاراق، صنعتکارلاری شعر قوشوب، داستان سؤیله‌نیب و خالق ایله برابر درین و گئنیش کولتور یاراتمیشلار. بو کتابدا بو بؤلگه‌نین آشیق ادبیاتی و موسیقی‌سی ایله تانیش اولاجاغیق. عینی حالدا آرتیرماق لازیمدیر قوللوغونوزا عرض ائده‌م کی بو کتابدا گلن یازیلار قاباقجا ائل بیلیمی درگیسینده نئچه اؤزه‌ل سایه‌دا چاپ اولموشدور.

الینیزده اولان بو مجموعه، بیر دسته جمعی ایشین سونوجودور. ۱۳۹۵ ایلینده "زنجان موسیقی انجمنی" و "خمسه آدینا مدنیت ائوی"نین اورتاق فرهنگی اوتوروملاریندان عمله گلن بیر اثردیر. بو اوتوروملار هر ایکی هفته‌دن بیر، زنگانین "امام خمینی (ره) فرهنگسراسی"ندا "آشیق ادبیاتی و موسیقی‌سی" عنوانی آلیتیندا قورولوب و آلقیشلارلا اوز – اوزه گلدی. بو اوتوروملارین دوراندیرانلاری، آقالار: آشیق محمد نجفی، آشیق منوچهر نجفی و م. کریمی اولاراق ۱۵ اوتوروم تشکیل تاپدی و بو اوتوروملاردا: آشیق ادبیاتی، تاریخی، شعر فورمالاری، شعر بزه‌ک‌لری، داستانلار، آشیقلارین تانیتیمی و آشیق ادبیاتی ایله ایلگیلی بیر چوخ موضوعلار بحث اولوندو. بورادا شهریمیزین آشیقلاری، یازیچیلار، شاعرلر و بیلیم یوردلاری‌نین اوستادلاری اشتراک ائتدیلر. نهایتده الینیزده اولان اثری، بو اوتوروملاردان توپلانان معلوماتین توپلومو اولاراق تقدیم ائدیریک.

آنجاق بو اثری توپلاماقدا تکجه بو اوتوروملارا کفایتلنمه‌یی‌ب، بلکه آشیقلارلا اؤزل اوتوروملاریمیز دا اولدو. زنگان، خرمدره و وئیستاندا هر دؤنه ۳۰ – ۴۰ آشیق و هوسکارلار بیر یئره توپلاندیق و آشیقلارین اوره‌ک سؤزلرینی ائشیده‌رک اونلارلا تانیشلیق قازاندیق. گؤزه‌ل صحنه‌لره ده شاهید اولدوق. آشیقلار آراسیندا حؤرمت، آغ ساققاللیق، فرهنگیمیزین جانلی و گوونمه‌لی آنلارینی گؤردوک. هر نه قدر بیر آشیق اوستاد اولوردو، باشقالارینا آرتیقراق حؤرمت گؤسته‌ریردی. سفره‌لری‌نین آچیقلیغی، قوناق سئوَرلیک، بؤیوک – کیچیک حؤرمتی و انسانلارا سایغینی بورالاردا داها جانلی صورتده گؤرمک اولوردو.

بو اثری یاراتمادا یاخیندان امکداشلیق ائدَنلر بونلار اولدو:

آشیق محمد نجفی

دده آشیق گلابعلی داوودبیگی

منوچهر نجفی

علی احمدی (وولکان)

آشیق التفات داوودبیگی

و بو یازیلاری دا بو سطرلری یازاری، دوزوب – سهمانلادیم. شوبهه یوخدور کی آخساقلیقلار واردیر. بیر سیرا آشیقلار یئرده قالیب، آنجاق ایش هله قورتولماییبدیر. گلن ساییدا "زنگان آشیق داستانلارینی" تقدیم ائده‌جه‌ییک.

درین سایغی ایله: م. کریمی

بسمه تعالی

مدیر کل محترم ادارهٔ فرهنگ و ارشاد اسلامی استان زنجان

با سلام و آرزوی توفیق روزافزون؛

به استحضار می رساند برای ارج نهادن به ارزش موسیقی اصیل عاشیقی و ارتقاء سطح علمی موسیقی سنتی منطقه، امضاء کنندگان ذیل که همگی جزو عاشیقهای منطقه هستند تقاضای تأسیس «انجمن عاشیقلار زنجان» را دارند، امیدوارند با عنایت و حمایت مسئولین محترم آن اداره، این انجمن بتواند گامهای مفیدی در جهت اهداف زیر بردارد:

۱) احیا موسیقی اصیل عاشیقی از طریق اجرای برنامه‌های متنوع

۲) ارتقاء سطح علمی و هنری عاشیقها از طریق برگزاری جلسات و کلاسهای مختلف تحت حمایت ادارهٔ ارشاد

۳) متمرکز کردن فعالیتهای عاشیقها تحت نظارت ادارهٔ ارشاد

۴) شرکت در مراسم و اعیاد مختلف ملی و مذهبی

۵) تلاش در جهت هماهنگی برنامه‌های هنری در سطح منطقه

۶) همکاری با دیگر عاشیقها و استانهای همجوار و شرکت در جشنواره‌های سراسری

۷) حمایت و جلب حمایت مسئولین فرهنگی از عاشیقها و تلاش برای تأمین زندگی عاشیقها از طریق اجرای برنامه‌های هنری جهت کسب درآمد، شرکت در برنامه‌های صداوسیما، تعیین مستمری برای عاشیقهای از کار افتاده و از طریق بیمه کردن آنان و...

بی تردید بدون حمایت مسئولین محترم آن اداره، هیچیک از موارد فوق محقق نخواهد شد فلذا انتظار دارد مدیر کل محترم عنایت لازم را دریغ نفرمایند:

امضاء کنندگان:

مسلم عسگری ۷۳۷۲۱۴۹

بهرام رحیمی ۵۲۳۶۹۲۹

احمد خیراللهی ۳۲۳۴۹۰۷

اسماعیل نجفی ۵۲۵۳۲۷۸

رمضان منفرد زنجان ۵۲۴۹۶۱۹ مانک شیراز

حسین اسدی ۵۲۴۵۶۲۸

ستار خدایی ۵۲۳۵۳۹۹

قاسم خیراللهی ۴۳۵۰۰۹۳

حسن قلی زاده ۲۷۰۷۴۳۸

یاور محمدی ۳۲۲۸۶ - ۳۲۲۰۶۵۰ معمار علوی - ۳۳۱۱۳

فرخ بیات " "

علی خلفی ۳۳۱۱۳

علی دوبران ۵۲۴۶۶۰

جواد زنجانی ۵۲۴۵۹۴

قربانعلی زنجانی ۲۳۲۴۶۱۴

ابراهیم سلطانی ۳۳۹۷ - ۰۲۴۲۳۷۱ جوشیده

رحمان محمدی زاده علی خلفی - ۳۳۱۱۳

ایضاح

آذربایجان شفاهی ادبیاتی گؤرولمز بیر زنگینلیگه مالکدیر. تاسفله بو زنگین خزینه‌نی آراشدیرماق اوچون هئچ بیر امکانات اولمادیغیندان، بو کولتورون بؤیوک بیر بؤلومو اورتادان گئمه‌ده‌دیر. بوگونه قدر – اؤزَللیکله اسلامی انقلابیمیزدان سونرا یوزلر کتاب یازیلمیشسا دا، بوتون درگی‌لرده فولکلورو‌موزا یئر آچیلدیغی حالدا، هله ده بو زنگین ادبیاتین یوزدن بیری یازیلمامیش قالیبدیر. انقلابدان سونرا هر بیر یازار و هوسکار، اؤز علاقه‌سی اوزره قلم اله آلیب آکادمیک یوللاردان یارارلانمادان اؤز بیلدیکلری و توپلادیقلارینی بیر یئرده چاپ ائتدیرمه‌یه چالیشمیشدیر. آنجاق بونلارین آراسیندا درین تحقیقلر ده گؤز اؤنونده‌دیر. بونا قانع اولماق مومکون دئییلدیر. هر بیر درگینی آچدیقدا، اونون بیر نئچه ستونونون فولکولورا باغلاندیغینی گؤروروک. بو ستونلاردا آتالار سؤزو، ناغیللار، داستانلار و باشقا فولکلوریک ماتریاللار یئر آلیر، یئنه ده آشیقلار ادبیاتینا گلدیکده بو آرادا گؤرولن ایشلر داها آزدیر. بلکه شعرلری یازیلیبسا دا، داستانلار و اونلارین آراشدیرمالاری یوخ کیمی‌دیر. آشیق داستانلاری دقتلری اؤزونه چکمیش و بیر چوخ داستانلار یازیا آلینمیشدیر. آنجاق بونلارین هامیسی، بو زنگین خزینه قارشیندا بیر دامجیدیر دنیزدن. بو، بیر حالدادیر کی قونشو اؤلکه‌لرده آکادمیک امکانلاردان یارارلاناراق گؤزل آراشدیرمالار و ایشلر گؤرونمکده‌دیر. بیز، هله یولون اوّللرینده قالمیشیق. آذربایجانین باشقا شهرلرینده، او جمله‌دن: تبریز، اورمیه، اردبیل، خوی، اهر و باشقا شهرلرده آشیقلارین تانیتیمی حاققیندا کتابلار یاییلیب، آنجاق زنگان آشیقلاری اوچون ایلک اثردیر. بیز ده بو خزینه‌دن یاخشی یارارلانماق اوچون حاضیرلیق گؤرمه‌لی‌ییک و بو بالاجا دفتری ایلک آددیم سایاراق تقدیم ائدیریک.

م. کریمی

گیریش

آشیق ادبیاتی و موسیقی‌سی گونو – گوندن گلیشمه‌ده‌دیر، موسیقیمیزده و ادبیاتیمیزدا یئنی جیغیرلار آچیر، دیرچه‌لیر و آکادمیک آراشدیرمالارا یول آچیر. آشیق ادبیاتی‌نین سسی تاریخین درین‌لیک‌لریندن گلیر. ۱۳۸۹جو ایلده آراز قیراغیندا خدا آفرین کؤرپوسونون یانیندان بیر قوپوز تاپیلدی. اونون کاساسی توسباغا کاساسیندان دوزه‌لینمیشدیر. گاما رِی ایله اونون دوزه‌لینمه تاریخی ۴۲۰۰ ایل بوندان قاباغا عائید اولدوغو اعلان اولدو. بو قوپوز یا ساز بوگون تبریزین "آذربایجان" آدلی موزه‌سینده ساخلانیلیر. تاریخی ورقله‌ینده اوخویوروق: میلاددان اؤنجه‌دن اسلاما قدر، آشیقلار مختلف آدلارلا شامان، قام، باکسی و اوزان آدلانیرمیشلار. اونلار دینی و ملی مراسیم‌لری ایفا ائده‌رک خالق ایچینده یاشاییرلار. آنجاق ایراندا اسلامدان سونرا – سلجوقی‌لر زمانی اوزانلار ایکی بؤلومه بؤلونور: درویشلر و آشیقلار.

درویشلر مذهبی تبلیغ‌لری بویونلارینا آلاراق اماملارین مدحیه‌لری، اونلارین رشادت و شجاعتلرینی داستان و شعر صورتینده خالق ایچینده یایماغا چالیشیرلار. اونلار مولودیه‌لر اوخویور، داستانلار سؤیلور و تصوّفون بیر شاخه‌سی کیمی چالیشیرلار. آذربایجان ادبیاتی تاریخینده یوزلرجه اثرلر واردیر؛ او جمله‌دن یوسف مداح، شیاط حمزه، عاشیق پاشا و باشقالاریندان چوخلو کتابلار واردیر. بونلار تصوف عالمی نین بؤیوک شاعرلری تانینیرلار. مثلا یوسف مداح ۷۰۰ ایل بوندان قاباق "مقتل حسین" آدلی

اثرینده کربلا حادثه‌سینی بیر ائپیک داستان کیمی قلمه آلیر. همان شاعر، بوگون آشیقلاریمیز سؤیله-ین "ورقا و گولشا" داستانینی دا شعره چکمیش و آشیقلیق عنعنه سینه وفالی قالمیشدیر. هابئله باشقا تصوف شاعرلریمیز ده بئله اولموشدولار.

ایکینجی بؤلوم آشیقلاردیر. آشیقلار یوزایللر بویو خالق ایچینده ساز و سؤز ایله شنلیک یارادیب، شنلیک مراسیم‌لرینی ایره‌لی سورموشلر، بونونلا بئله، مذهبدن ده قیرمامیشلار. اونلارین مولاسی و رهبرلری شاه مردان - علی (ع) اولموش و اکثر داستانلاریمیزدا حضرت علی(ع)، عاشیقلارا بوتا وئریر، قهرمانلارا یول گؤسته‌ریر و اونلارا یاردیمچی اولور.

آشیق نئچه صنعته مالیک‌دیر: او، اوخویور، ساز چالیر و داستان سؤیله‌ییر. ماهیر آشیقلار شعر ده قوشور، بیر سیراسی داستان دا یارادیر و رومان یازاری کیمی یازیب – یارادیر. داها ماهیر اولاندا بسته‌کار کیمی موسیقی هاوالاری یارادیر. بونلارین یانیندا ایفاچیلیق مهارتی وار اولور. بئله آشیقلارا "ددە" آدی وئریلیر. "ددە" آدلانان آشیق، ساز و سؤزده بلکه اؤز اوستادیندان دا یوخاری مقاملارا چاتیر. خالق آراسیندا بؤیوک بیر ایشلر و مسئولیت‌لری یاخشیجاسینا بویونلارینا آلیب و دوزگون یئرینه یئتیره‌ن آشیقلار دا اولموشدور. اونلار یاس مجلیسلرینی تویا چئویریرلر، ساواش میدانلارینی باریشا دؤنده ریرلر و توپلومدا بؤیوک اثرلر یارادیرلار. بونلار "حق آشیغی" دئییله‌رک تانینیرلار. حق آشیغی ائله بوگون واردور؛ او جمله‌دن رحمتلی "آشیق قشم جعفری" بو حق آشیقلاریندان اولماسا، اونا نه دئمک اولور؟!. او، ۲۵ ایل تامام شاه رژیمی‌نین قارشیندا دایاندی. ظولمه باش ایمه‌دی، هئچ زمان بیر قولدور خانین مجلیسه گئتمه‌دی. همیشه حقدن – حقیقتدن مودافیعه ائتدی. دئییرلر بیر مجلیسه چاغیراندا، ایلک اؤنجه اؤزو سازسیز مجلیسه وارادی. مجلیسده بیر ظالیم، پیس آدام، اؤزگه-نین جانیندا – مالیندا و ناموسوندا گؤزو اولان خبیث بیر آدام اولسایدی اونو مجلیسدن قووادی. سونرا اؤزو ده ائشیگه چیخیب - سازی الینه آلیب، ساز ایله مجلیسه گیرنده دئیردی: ایندی منیم یوخ، بلکه سازین احترامینا آیاغا قالخین! دوغرودور سازین حؤرمتی واجب‌دیر. تاریخده ده بئله اولموشدور، ددە قورقود کتابیندا اوخویوروق ایکی ایگید بیر – بیریله ساواشاندا بیری‌نین یانیندا ساز اولسایدی قیلینجی یئره قویاردی و ساواشا گیرمزدی؛ ساز قارشیندا باش ایردی. خالقیمیزین سازا بسله دیگی حؤرمتی تاریخ بویو بئله گؤسته‌ریلیر.

تاریخ بویو آشیقلاریمیز دوزگون – ایگید و صادق انسانلار اولموش، خالق ایچینده پاکلیق، دوزلوق، یاخشی‌لیق، ادب – نزاکت و صداقت یایماغا چالیشمیشلار. اونلار شنلیکله برابر ائلیمیزه باریش، قهرمانلیق و باشی اوجالیق گتیریرلر. یئنی یوللار آچیرلار، سینیرلاری پوزورلار، ائلدن - ائله، یورددان - یوردا دولانیب، ادبیاتیمیزا دایاناراق گلیشیرلر. من بو آشیقلاری باغریما باسیب، اللریندن اؤپورم و هامیسینا باشاریلار دیله‌ییرم. آشیقلارین ساغلیغینا آلقیشلار دئییرم.

زنگاندا آشیقلار غریب یاشاییرلار

بوگون زنگان توی – دوگونلر آشیقلارین حضورو ایله قورولور. کئت - گئده داها آشیق‌سیز مجلیس قورولمور. سئویندیریجی بیر حالدیر کی بوگون آشیقلار شهرین ده تویلاریندا چالیب – اوخویور و گنج‌لریمیز آشیق صنعتی‌نین قدرینی بیلیب، توی‌لارینی آشیق حضورو ایله قورورلار. آشیق اورکسئتری دئییلن اوچ نفردن تشکیل تاپیر: ساز چالان، بالانچی و قاوالچی. اصلی آشیق همان ساز چالاندیر، اوخوماقدا گاهدان قاوالچی دا یاردیمچی اولور. بو اوچ کیشی‌لیک ارکستر ساعاتلارجا مجلیسی قیزدیریب و خاطره‌لی گونلر یارادیرلار.

اؤلکه‌میز ایراندا ۱۳۲۵ ایللریندن آشیق ادبیاتی گؤز اؤنونده جانلانماغا باشلادی و آشیق حسین چوان کیمی گؤرکملی بیر آشیق دقت‌لری جلب ائتدی. ۱۳۴۰جی ایللرده آشیق ادبیاتی‌نین اینجه‌له-مه‌سی و آراشدیرماسی یئرین آلیر. ماتریاللار توپلانیر. بو ساحه‌ده صمد بهرنگی، سلام‌الله جاوید، محمدعلی فرزانه و ح. صدیق نمونه‌لر وئریرلر. ۱۳۵۴جی ایلده م. کریمی منظومه‌های آذری، ح. صدیق آشیقلار عنوانیندا کتابلاری چاپ اولور.

ایران آشیق ادبیاتی حقینده یازان آز اولمامیشدیر. ایلک اؤنجه ایلهان باشگؤز (İlhan Başgöz) ۱۹۶۰ ایللرینده ایران سفر ائده‌رک تبریز، اورمیه و خوی شهرلرینده اولان آشیق قهوه خانالاریندا صحبت آچدی. او، بو مقاله سی ایله آشیق موسیقی سینی آکادئمیک فضالاردا یئرینه

سالدی. سونرالار پروفسور محرم قاسیملی و پروفسور علی قاقفازیالی درین آراشدیرمالار آپاریب، کتابلار یازدیلار.

رضا سیدحسینی اؤز خاطره‌لریندن ضیالیلارین آشیقلار قهوه خاناسینا گل – گئت‌لرینی خاطیرلاییر و تبریز قهوه‌خاناسیندان یازیر. اما رضا علامه‌زاده ۱۳۵۹جی ایلده آشیقلار قهوه خاناسی‌نین باغلانماسیندا یازیر. بو تاریخه قدر تبریز، اورمیه، اردبیل و زنگاندا بئله قهوه خانالار ایشله‌ییردی. آنجاق اونلارین ساییسی دوز عمللی بللی دئییل ایدی. جعفر خضوعی اهرین چای‌کنارییندا، خوی دا قهوه خانالاریندا یئنی‌دن فعال اولدوقلارینی یازیر. آنجاق بوگون چوخ شهرلریمیزده آشیقلار قهوه‌خاناسی ایشلک‌دیر و آشیقلار آخشاملار اورادا توپلاشیب چالیب - اوخویورلار. توی اوچون چاغیریشلار اورادان باشلاییر.

چوخ اوزاق زمانلاردان زنگانین کند و شهرلرینده آشیق اولمادان بیر مجلیس قورولمازدی و باشقا سؤزله دئسک: رسمیت تاپمازدی. آشیق، ائلین آغ ساققالی، چوخ بیلنی، مجلس دولاندیرانی ساییلیردی. شادلیقلار و غم گونلری اونون حضورو ایله کئچیریلردی. زنگاندا بوگون توی مجلسلرینده آشیق یوخاری باشدا اگله‌شیر و تویو دولاندیریر. اونون ساز – سؤزونه ماراق چوخالماقدادیر. کوراوغلو داستانلاری‌نین دادی – دوزو شهرلی‌لرین ده داماغینی شیرینله‌دیر. اصلی – کرم محبت‌لری اوره‌کلرده دیریلیر، شاه صنمین گؤزه‌للیگی تعریفله‌نیر، سارا نین وفالی قالماسی گنج‌لریمیزی ذوقا گتیریر.

آذربایجان فولکلورونا بیر اشاره

ادبیات سؤز هنری‌دیر. اونون قونوسو انسان و انسان حیاتی‌دیر. شاعر و یازارلار ادبیات یارادانلار اولاراق، خالقین دویغو، دوشونجه و اورَک دویونتولرینی قلمه آلیب و حیاتدا باش وئره‌ن اولایلاری آراشدیرماغا میدان آچمیشلار. اجتماعی حیات و اوندا اولان دوشونجه، آرمانلار و ایده‌لر اؤز بدیعی عکسینی ادبیاتدا تاپمیش و شفاهی ادبیات بیزی انسانلارین معنوی وارلیغی ایله تانیش ائدیر.

ادبیات خادملری هر بیر دوره‌ده ائله ایشلر ایره‌لی سوروبلر کی قیلینج و ساواش وسیله‌سی ایله باشا چاتمازدی. ادبیات، سؤزونن و کلام ایلن یارانیر. تاریخ بویو، بدیعی هنر گاهدان بیر ساواش سلاحینا

چئوریله‌رک، گئجه‌نین ظلمتینی آیدین سحره چئویرمیش و انسانلارا دوزگون یول گؤسترمیشدیر، انسانا دوزگون یولو تاپمادا و حقیقتی تاپمادا بؤیوک یاردیمچی اولموشدور.

ادبیات ایله هر ملتین گلیشمه یوللاری تانینیر. ادبیات، هر دوره‌نین سیاسی – اجتماعی حرکتلری، تاریخین آلچاق – اوجالارینی گؤسته‌ره‌رک، انسانلارین مبارزه‌لرینی ده گؤسترمیشدیر.

آشیقلار ادبیاتیندا یوزلرجه، بلکه ده مینلرجه داستانلار قوشولموش و دونیانین ان اسکی موسیقیدانلاری تانینان آشیقلاریمیز بو ائپیک، محبت و عرفانی داستانلاری یاراتماقلا دونیانین ان گؤزَل ادبی یارادیجیلیقالارینا یول آچمیشلار. بو ادبیات دونیا ادبی آراشدیریجیلاری‌نین گؤزونو قاماشدیرمیشدیر. آذربایجان کلاسیک ادبیاتی دا بو شفاهی ادبیاتلا سیخ علاقه‌ده اولموش و اوندان یارارلانمیشدیر. او جمله‌دن نظامی گنجوی دده‌قورقود داستانلاریندان یارارلانماسایدی خمسه‌نی بو گؤزَللیکده یارادا بیلمزدی.

کولتوردن سؤز دوشنده بیر ملتی نظرده آلیریق کی اونون بوتون یازیلی و شفاهی ادبیاتی تانینمیش، یازیلمیش و آراشدیریلمیش اولسون. شوبهه یوخدور کی آذربایجان خلقی‌نین درین و گئنیش شفاهی ادبیاتی ایله اوزون مدتلی یازیلی ادبیاتی واردیر. آذربایجان فولکلورو بوتون دنیا سویه‌سینده تانینمیش و بوتون آراشدیریجیلار اونون عظمتی قارشیندا باش اگمیشلر. بو گئنیش و زنگین شفاهی ادبیاتین ان گؤزَل و اؤنملی بیر بؤلومو آشیق ادبیاتی‌دیر. بو ادبیاتدا شعرلردن علاوه، بیر چوخلو ائپیک و لیریک داستانلار، موسیقی خزینه‌سی ده واردیر. داستانلارین قونوسو چوخ بویالی، چوخ اولایلی اولاراق، بوگونون رومانلارینا بنزه‌ییر. آشیق هاوالاری دا یوز ایللر بویو خالقیمیزین اوره‌ک دؤیونتولرینی دیله گتیرمیش، بوگون ده یاشاماقدادیر. عینی حالدا، آشیقلارین شعر یارادیجیلیغی، شفاهی بیر پروسه ایله یوزایللر بویو دیری قالیبسا دا، بو نئچه اون ایللرده یازیلی فورماسینا گلمیشدیر. ایندی داها ۵۰۰ – ۶۰۰ ایل بوندان اؤنجه یاشایان آشیقلارین سؤیله‌دیگی شعرلر همین آشیقلارین دیلینده دیلدن - دیله، سینه‌دن - سینه‌یه سؤیله‌نیب، بوگون بیزه چاتیبدیر. ایندی بونلارین چوخو یازی فورماسینا دوشموش، داها آرادان گئتمک تهلوکه‌سی یوخدور. بئله اولدوقدا، بوگون درین و زنگین آشیق ادبیاتی

ایله اوز - اوزه اولوروق. یازیلی ادبیاتیمیزلا برابر آشیق ادبیاتیمیز دا زنگین بیر خزینه‌دیر. بو زنگین‌لیک، بیر چوخ ملتلرین یازیلی ادبیاتیندان داها زنگین سایبلیر.

آذربایجان خلقی یوزایللر بویو بو کولتوره مالک اولاراق، اؤز قونشولارینا دا بو کولتوردن باغیشلامیش و او جمله‌دن فارس ادبیاتینا بؤیوک ادبی بورجلار و واملار وئرمیشدیر. بو واملاری نظامی‌نین، صائبین، فضولی‌نین و باشقا نهنگ شاعرلریمیزین ادبی اثرلرینده گؤروروک. بو شاعرلر اوره‌یی گئنیشلیکله اؤز کولتوروموزدن گؤزل ارمغانلار باغشلاییب و فارس دیلینه چئویرمکله، فارس ادبیاتینا هدیه وئرمیشلر.

آذربایجان خلقی یوزایللر بویو، بلکه ده مین ایللر بویو فارس و باشقا وطنداشلاریلا بیر تورپاقدا یاشامیش و تاریخی اولایلاری بیرگه باشدان آشیرمیشلار. بو اوزون تاریخده هئچ بیر زمان بو قارداش خلقلر آراسیندا ملی توخونمالار اولمامیش و تورک دیللی وطنداشلار همیشه کؤنوللو اولاراق باشقا خلقلره یاردیمچی اولموشلار. تأسفلر اولسون کی پهلوی رژیمی بو یاسالاری و ایران خالقلری آراسیندا اولان دوستلوغو پوزماقلا چالیشیردی ملت آراسیندا تفرقه سالیب حکومت ائتسین. بو ساحه‌ده استعماری دولتلرین یاردیمی ایله بیر سیرا باشاریلار دا گؤستردی. آنجاق آذربایجان خالقی، اویاق اولدوغو اوچون بو ترفندلری چوخ اوزانمادی و بوگون آذربایجان خلقی اؤز دیلینه و ادبیاتینا صاحب دوراراق، یئنه ده اؤز قاباقجیل رولونو اویناماقدادیر.

آذربایجان تاریخی باشدان - باشا باشقا خلقلر ایله باریشدا یاشامیش و هامی ایله دوزگون بیر صلح - صفا یارادیراق، باشی اوجالیقلا عؤمور سورموشدور . بوگون ده باش اوجالیقلا گله‌جه‌گه باخیر، هله ده باشقالارینا یاردیمچی اولدوغونو ساخلامالیدیر.

آذربایجان کولتورونده، بو خلقین اوسطوره‌لری، داستانلاری خلق روحیه‌سینده تاثیر بوراخمیش و بو تاثیر هله ده یاشامادادیر. تورکلرین اینامیلاری هله ده انسانی یاشاییشدا اؤزونو گؤسته‌ریر.

آذربایجان فولکلوروندا اولان قهرمانلیق روحیه‌سی، شجاعت و فداکارلیقلار بوگون ده یاشاییشیندا اؤزونو گؤسترمه‌ده‌دیر. بو اینامیلار اوزون تاریخ بویو میدانا گلمیش، یوزایللر، بلکه دهمین ایللری آرخادا قویاراق کولتوروموزده اؤزونو ساخلامیشدیر. شوبهه یوخدور شفاهی ادبیاتلا یازیلی ادبیات آراسیندا باغلیلیق چوخ محکم و دریندیر. بو اورتاقلیق انسانلارین سعادتی اولموشدور. یازیلی ادبیاتیمیزدا داها

آرتیق بیزیم شفاهی ادبیاتیمیز واردیر. حتا دنیا آراشدیریجیلاری بو ادبیات قارشیندا باش اگیب و اونا اعتراف ائتمیشلر.

آشیق ادبیاتی درین و تاریخی بیر وارلیغا مالکدیر. بو ادبیات اؤزو اوچون چوخ زنگین و ماراقلی‌دیر. آذربایجاندا فولکلور توپلاما آز – چوخ ۲۰۰ ایللیک بیر تاریخه مالکدیر. بایاتیلار مختلف سفینه، جُنگ و تذکره‌لرین حاشیه‌لریندن یازیلمیش و بوگون بیر چوخلو الیازمالار الده واردیر. ۲۰۰ ایل بوندان اؤنجه عندلیب قراجه داغی گوجلو بیر شاعیر اولدوغو حالدا، چوخلو ماهنیلار و بایاتیلار توپلاییب و نغمه‌لر آدییلا بوگونه قدر بیزه چاتدیریبدیر. تجرید اللغات آدلی بیر اثرده آخوند میرزا علی باکویی طرفیندن ۱۲۴۶جی ایلده یازیلیب و الیمیزه چاتیبدیر. آنجاق چاپ دئمیشکن، ایلک فولکلور کتابی ۱۳۱۴ قمری / ۱۸۹۶ م تهراندا یاییلمیشدیر.[۱] «امثال ترکانه» ده عباسعلی مراغه‌ای طرفیندن توپلانیب و چاپ اولوبدور.[۲]۱۳۲۴ و ۱۳۲۵ ایللرینده بیر چوخلو کتابلار تورکجه ایراندا یاییلدی و اونلارین آراسیندا نئچه – نئچه فولکلوریک اثرلر ده وار ایدی. صنعتکارلاریمیز دا بو ایشدن اؤنجوللردن سایییلیرلار مثلا اوزئییر حاجی بیگلی مشروطه انقلابیندا مقاله‌لریله ایران انقلابینی یاردیم ائده‌رک، بیر چوخلو بایاتیلاری دا موسیقی یاراتماق و ماهنیلارا آهنگ قویماق اوچون توپلامیش و اونلاری موسیقی دستگاهلاری اساسیندا مرتب ائتمیشدیر. نهایت شاه دؤرونون یازارلاری صمد بهرنگی، بهروز دهقانی[۳]، محمدعلی فرزانه[۴]، سلام الله جاوید[۵] بو ایشده چالیشمیش و بیر چوخلو بایاتیلار، ناغیللار، تاپماجالار، و. . . یایمیشلار و نهایت دکتر صدیق، حسین فیض‌الهی وحید، زهره وفایی، منظوری خامنه، محمدعلی نقابی، دکتر هیأت و باشقالاری بو یولدا زحمتلر چکمیشلر.

---

[۱] میرزاعلی باکویی، تجرید اللغات، تهران، ۱۳۱۴ .

[۲] عباسعلی مراغه‌ای، امثال ترکانه، تهران، ۱۳۳۴ .

[۳] افسانه‌های آذربایجان، گردآوری صمد بهرنگی و بهروز دهقانی، تبریز، ۱۳۴۷ .

[۴] محمد علی فرزانه، بایاتیلار، تهران، ۱۳۴۴ .

[۵] دکتر سلام‌الله جاوید، آذربایجان فولکلوروندان نمونه‌لر، تهران، ۲جلد، ۱۳۵۸ .

آشیق ادبیاتی

آذربایجان خالقی چوخ زنگین و گئنیش شفاهی ادبیاتا مالکدیر. بو آرادا آشیقلار شعر، موسیقی، داستان و باشقا هنرلری یاراتماقلا اؤنملی بیر دورومدادیرلار. آشیقلار نئچه مین ایللیک بیر تاریخلری واردیر. اوزانلاردان الیمیزه چاتان داش اوسته یونولموش بیر اوزان تصویریدیر کی میلاددان ۴۰۰۰ ایل اؤنجه قازیلمیش و او تصویرده اولان قوپوز عینا بیزیم بوگونکو سازیمیز و دوغرودان دوغروسونا اوزانین سینه‌سی اوسته چالینمادادیر. دونیا خالقلاری آراسیندا سینه اوسته چالینان ساز، تکجه تورکلر ایچینده، اؤزه‌للیکله آذربایجان اوزانلاری اولموشلار. آنجاق ۱۳۸۹جو ایلده خودآفرین کؤرپوسونون یانیندا تاپیلان ساز – بوگون بو ساز تبریزده آذربایجان موزه‌ییننده ساخلانیلیر – گاما رئی طریقیله دوزه‌لینمه تاریخی ۴۲۰۰ ایل بوندان قاباق اولدوغو اعلان اولدو. بو ساز توسباغا قابیندان اولاراق بو اوزون سوره ده سالم قالمیش و بوگون بیزیم آشیقلاریمیزین الینده چالینیز. بو ساز بوگون آذربایجان موزه‌سینده – تبریزده ساخلانیلیر. بو اؤزو چوخ اؤنملی و زنگین بیر سند کیمی، آشیقلارین آذربایجاندا تاریخلرینه آغیر بیر سنددیر. بو سند گؤسته‌ریر کی اوزانلار ۵ مین ایل بوندان اؤنجه بورالاردا ساز چالیب، شعر اوخویوب و خالقا یول گؤسته‌ریجی اولموشلار و مین ایللر بویو خالقین شعر و موسیقی یارادان صنعتکاری اولموشلار. آشیقلار اوچ نفرلیک بیر ارکستر دوزلده‌رک ان گؤزل و اوره‌ک اوخشایان ماهنی قوشوب – اوخوموشلار؛ ان شیرین داستانلار یارادیب، خالقیمیزین تاریخینی دیری ساخلامیشلار. درین حکمتلی سؤزلرله خالقا شور و شعور بخش ائتمیشلر. بونا گؤره ده بوگون درین و زنگین آشیقلار ادبیاتی بیزه یادگار قالمیش و ائلیمیزین، وطنیمیزین هر بیر بوجاغیندان اونلارجا آشیق- سازلاری اللرینده، شعرلری دوداقلارینا و ائل حؤرمتی اوره‌کلرینده باش قالدیریب، هله ده ائلیمیزی اوخشاییب، یازیب – یارادیرلار. بو ادبیات اؤزلویوندا چوخ درین، تاریخ باخیمیندان اوزون بیر تاریخا مالیک، ادبیات یؤنوندن آغیر و زنگین بیر ادبیات ساییلیر کی تک باشینا باشقا خالقلارین ادبیاتلاریندان گئری قالمایان بیر هنر ساییلیر.

اوزان بیر ایرچی‌دیر کی الینده سازی ایله ائل به ائل، کند به کند، شهر به شهر، حتا اؤلکه به اؤلکه گزیب، اوره‌ییننده ائل دردی، ائل سؤزو، ائل محبتینی دولاندیریر و ائللر ایچینده سؤیله‌ییر و الینده‌کی

ساز ایله اؤز صنعتینی یاییر و خالق آراسیندا شنلیک یارادیر. مین ایللر بویو تورک ائللری آراسیندا ائلین آغ ساققالی، چوخ بیلَنی، اونلارین یول گؤستەرەنی، حتا مذهبی و سیاسی – اجتماعی عنعنه-لرینی یئرینه یئتیرەن اوزانلار اولموشلار. اونلار تکجه داستان دئمەمیش، بلکه تاریخی داستان ائدەرک، ائلین قهرمانلارینی دیلدن دیله، ائلدن ائله، قرنلردن قرنلره داشییب و ائللرین وارلیغینی، فرهنگینی، کئچمەجەییننی دیری ساخلامیشلار. تاریخ اونلارین دیلی ایله یوزاللری آرخادا قویوب و بوگون بیزه چاتیبدیر.

اوزانلار تورک ملتلری آراسیندا قام، شامان، باکسی آدلاری ایله آدلانیردی. تاریخ ایرەلی گلدیکجه اوزان، بخشی، آشیق آدلاریلا یئرینی دەییشمیشدیر. سومر لوحەلرینده آشیق کلمەسینی Ashux ایکی قسمتدن: Ash، Ashmax مصدریندن چالغیچی‌لیق معناسیندا و ux تورکجه اک‌لردن اولاراق ماهنی دوزلدن و ساز – سؤز قوشان کیمی و نهایت Ashux بیر آداما دئییر کی سؤز دوزگوسو ایله شنلیک و سئوگی یارادیر. آنجاق همین کلمه زمان سوردوکجه و سومر الفباسی گؤگ تورک و اویغور الفباسینا چئوریله‌رک عربجه الفباسینی دا قبول ائدەرک آشیق کلمەسی عاشق کلمەسیله سس بیر اولاراق عاشیق یازیلمیش و بوگون هم آشیق و هم عاشیق یازیلیر و معنا جهتیله ده همان معنادا ایشەنیلیر و عشقدن سؤیله‌دیگی آنلانیلیر.

آنجاق ساز کلمەسی ده اؤنجه قوپوز آدلانیردی. بو سؤزجوگو ده قوپ مصدریندن اولاراق Xopmax اوخوماق و نظم معناسیندا و Uz اوغوز کلمەسیندن آلینما بیلیرلر.

اوزان و قوپوز، هر ایکیسی ده بیر مقوله‌دن اولاراق اوزون سوره‌ده حیاتلا ایلگیده اولاراق تورک خالقی ایله یاشامیشلار. اوزان قوپوزسور اولمامیش و قوپوز دا آشیق‌سیز معناسیزدیر.[1]

بوگون آذربایجانین تامام اوزاق – یاخین یئرلرینده آشیق صنعتی خالق آراسیندا بیر مقدس صنعت کیمی قوللانیر و خالقین توی – بایراملاری اونونلا قورولور. ائله آشیقلاریمیز واردیر کی اوغلان – قیزین توی عنعنه‌لریندن هانسی آشیق چالیب – اوخومالی اولدوغو، اونلارین کبین نامەسینده آدی یازیلیر. آشیق صنعتی چوخ اوزون بیر تاریخه مالک‌دیر و ائل قهرمانلاری آلپ ارتونقا، مئته خان، بومین

[1] آقایار شوکوراف، دده قورقود میتولوژیسی، باکی، ۱۹۹۹، ص ۳۵ ـ ۳۴.

خاقان، جوانشیر، بابک سیمالاری آشیقلارین ساز – سؤزلرینده هر زمان دیریلیب و بوگونوموزده ده یاشاییرلار، حتا میلاددان اؤنجه مولان تورکوسو بوگونوموزه گلیب چاتیبدیر.

آشیقلار تاریخ بویو خالق ایچینده حؤرمت قازانیب، همیشه مجلسلرین باشیندا اوتوروب، حؤرمت گؤرموشلر. اونلارین شعرلرینده خالق کوتله‌لری‌نین یاشاییشی، محرومیتلری، مظلومیت‌لری، آغیر کئچینه‌جکلری، عینی حالدا فتح و ظفرلری، شادلیقلاری، توی – دویونلری ترنم اولور. آشیقلار ادبیاتیندان صمیمی و دوزگون بیر سند خالقین کئچینه‌جه‌یی و تاریخی اوچون بیر سند تاپماق اولماز. آشیقلار داستانیندا قهرمان سیماسی، خالقین ان ایستکلی قهرمانلاری اولموش، اونلارین آرزی و آرمانلارینی گؤسترمیشدیر. بو قهرمانلار سیماسی خالقین بوتون ایستکلرینی ایفاده ائده بیلیر. آشیقلار دا همیشه خالق ایچینده یاشامیش، برج عاجدا یوخ، بلکه خالق ایله دیز به دیز اوتوروب، اونلارلا بیرگه نفس چکمیش و اورکلری‌نین درینلیکلریندن خبردارديلار. بئله‌لیکله، آذربایجان خالقی‌نین تاریخینی، خالقین یاشاییش و معیشت طرزینی، اومودلارینی و قورخولارینی ائله بو داستانلار و شعرلردن آلماق اولار. آشیقلار اؤزلری یارادان هنرمندلر اولموش، شعرلرینی و داستانلارینی اؤز گؤردوکلری اولایلاردان و آداملاردان آلمیشلار.[1] تاریخ بویو یوزلرجه بئله آشیقلار و اوزانلار گلمیش، شعر یاراتمیشلار، داستانلار سؤیله‌میشلر و موسیقی‌لر چالمیشلار. بوگون بونلارین هامیسی بیزیم آشیقلار ادبیاتینی تشکیل ائدیر.

آشیقلار اؤز زمانی‌نین تحصیل آلمیش انسانلاری اولموش و ان عالی مرتبه‌یه قالخان اولموشلار. او جمله‌دن خسته قاسیم اؤز بیر فقیه و دین عالیمی اولاراق شعرلری ده عرفان دونیاسی‌نین اؤنملی دوشونجه‌لرینی اؤزونده ساخلاییر.

سلجوقی زمانیندا اوزانلار، حکومتی ساخلاماقدا اؤنملی رول اوینامیشلار. هونلار زمانیندا اوزانلار سارایین توی – دویونلریندا اشتراک ائتمیشدیلر. آشیقلار بوتون تورک دونیاسی‌نین اورتاق موتیوی اولاراق، تمام تورک ملت‌لری آراسیندا واردیلار. اورتا آسیادان توتوب کیچیک آسیایا قدر اوزانان تورک‌لر آراسیندا اوزانلار موجوددولار، آنجاق هر بیری‌نین باشقا آدی اولورسا دا، رسالت‌لری عئینی‌دیر. اللرینده اولان ساز دا عئینی‌دیر، آنجاق اولا بیلر کی سازلاریندا دا بالاجا فرقلر اولسون. اما چکیجی نوکته بوراسی‌دیر کی حتا آرالاریندا اولان داستانلار دا عئینی‌دیر. کوراوغلو داستانلاری، اصلی و کرم

[1] ح. صدیق، عاشیقلار، تهران، ۱۳۵۵.

داستانی و بیر سیرا باشقا داستانلار بوتون تورک خالقلاری آراسیندا بیر بالاجا فرقلرله مختلف واریانتلاری دئیه‌رک موجودولار. بو داستانلاری آشیقلار، بخشی‌لر، اوزانلار و قاملار اؤز شیوه‌لریله روایت ائدیرلر.

آشیق شعر فورمالاری

آشیق شعری نین چئشیدلی واریانتلاری واردیر و هامیسی هیجادا سؤیله‌نیلیر و اوخونور. بو شعرلر هم فورما و هم موضوع یؤنوندن بؤلونورلر. شعر فورمالاری آشیقلارین اوخودوغو شعرلرین شکیلی و فورماسینی بیان ائدیر. اما موضوع جهتیندن ده مومکوندو بو شعرلر خاص بیر موضوعو توشلاسین. بونلاری بیر بالاجا آچیقلاییرام.

شعر فورمالاری

آشیق شعری قونو یا موضوع بؤلوملری، فورمالاری یا قالیب لری و شعر بزک لری بؤلوملرینه بؤلونور. آشیق شعری نین فورمالاری، گرایلی، قوشما، و. . . کیمی بؤلوملری احتوا ائدیر. قونو یؤنوندن اوستادنامه، جهان نامه، وجودنامه، نصیحت نامه و باشقالارینا بؤلونورلر. شعر بزک‌لری دئدیکده، آشیق ادبیاتی‌نین اؤزونه مخصوص ادبی بزک‌لری واردیر او جمله‌دن: تجنیس، قوشا یارپاق، جیغالی و سایره. بونلاری قیسا اولورسا دا، ایضاح ائتمه‌میز گره‌کیر.

قوشما

آشیق ادبیاتی‌نین ان یاییلمیش فورماسی‌دیر. قوشما نئچه بنددن عبارت‌دیر. هر بند ۴ مصرع‌دیر و هر مصرع ۱۱ هیجادان تشکیل تاپیر.

قوشما ان اسکی زمانلاردان آشیقلار دیلینده اوخونوردو، کلاسیک ادبیاتیمیزدا موجود ایدی. آنجاق واقف ایله کلاسیک ادبیاتیمیزدا داخیل اولو، داها آرتیق ایشلندی. آنجاق بیر قوشما ۳ تا ۷ بنددن عبارتدیر. قافیه لر هر بنده بیردیر. دقت ائتمک لازیمدیر کی بیرینجی بنده ایکینجی و دؤردونجو

مصرع قافیه اولمالی‌دیر. سونراکی بندلرده دؤردونجو مصرع بیرینجی بند ایله قافیه اولاراق، هر بندین ایچینده اوچ مصره یئنه ده بیر قافیه‌ده اولمالی‌دیر. اولا بیلر کی تامام بندلرین دؤردونجو مصرعی عینا تکرارلانسین. قوشمانین قافیه لرینی آشاغیداکی فورمادا ایضاح ائتمک اولار:

a – b – c - b , d – d – d – b , e – e – e – b , f – f – f – b ....

سونونجو بند، تخلص بندی آدلانیر و او بندده، آشیق اؤز آدینی دئییر. قوشمانین ان یایغین هیجاسی ۱۱ هیجالی دیر، اما قوشمانین ایچینده خاص بؤلگولر ده رعایت اولورست، شعر داها گؤزل اولور. مثلا شهریارین حیدر بابایا سلام اثری باشدان باشا قوشمادیر. اونا بیر دقت قیلالیم:

حیدر بابا ایلدیریملار شاخاندا
سئللر – سولار شاققیلداییب آخاندا،
قیزلار اونا صف باغلییب باخاندا
سلام اولسون شوکتیزه ائلیزه
منیم ده بیر آدیم گلسین دیلیزه.

گؤرونور هر مصرع ۱۱ هیجالی دیر و بؤلوم لری ده ۴، ۴، و ۳ هیجادان عیارت‌دیر. حیدربابایا سلام باشدان باشا بو بؤلگولری رعایت ائتمیش و بو اثرین اصلی گؤزه للیگی ده ائله بورادیر. البته بیر نئچه یئرده بو قانون پوزولور و اوندادیر کی آخساقلیق گؤرونور.

گرایلی

گرایلی دا آشیق ادبیاتی‌نین یایغین شعر فورمالاریندان ان اساسلی شعر فورماسی‌دیر. بو نوع شعری، عمادالدین نسیمی، خطایی و باشقا کلاسیک شاعیرلریمیزده ده گؤروروک آما آشیق ادبیاتی-نین ان اساسلی شعر فورماسی ساییلیر. بو فورما بوگون یازیلی ادبیاتدا اؤزون یئر آچمیشدیر.

بورادا هر شعر نئچه بنددن عیارتدیر و هر بند دؤرد مصرع اولوب، هر مصرعده ۸ هیجالی اولور. بئله‌لیکله بو فورما عینا قوشما کیمی‌دیر، تکجه فرقی هیجالارین ساییسی‌دیر. اورادا هر مصرع ۱۱ هیجا و گرایلیدا ۸ هیجا واردیر. بورادا دا شعر قافیه‌لری آشاغیداکی فرمولدان تبعیت ائدیر:

A – b – c – b , d – d – d – b , e – e – e –b , f – f – f – b , …

بایاتی

بایاتی، ان قدیم شعر فورماسی‌دیر. ان قدیم بایاتیلاریمیز اسلامدان و حتا میلاددان اؤنجه‌یه عاییددیر. هر باباتی دؤرد مصرع‌دیر و هر مصرع ۷ هیجادیر. بیرینجی، ایکینجی و دؤردونجو مصرع‌لر قافیه اولوب، گاهدان اوچونجو ده اونلارلا بیر قافیه ده اولور. بایاتی آدی بایات قبیله‌سینه باغلی‌دیر. عئینی حالدا بایات، تانری معناسیندا دا ایشله‌نیلیر. ایلک بایاتیلار، دوعالار، تاپینمالار اوچون ایشله نیلیردی. بایاتی‌نی دینی شعر فورماسی دا بیلمک اولار.

مخمس

مخمس یا بئشلیک کلاسیک ادبیاتیمیزدا دا موجوددور. بئشلیک ائله آدیندان بللی اولدوغو کیمی بئش مصرعدن دوزه‌لینیر و آشیقلار اؤز مهارتلرینی یارارلاناراق بو مخمس‌لری اؤز ایسته‌دیکلری کیمی اوخویوب و هنرلرینی گؤسته‌ررلر.

شعر بزه‌ک‌لری

هر شعرین اؤزو اوچون گؤزه‌للیک‌لری واردیر. آنجاق بیر سیرا بزه‌ک‌لرله شعری داها آرتیق بزه‌مک اولار. بو فورمالار، شعرین گؤزه‌للیگی اوچون ایشه آپاریلیر. بو بزه‌ک‌لردن بیر نئچه‌سی بونلاردیر: تجنیس، دوداق دیمز، دیل ترپنمز، قوشا یارپاق، جیغالی و. . . بورادا تکجه تجنیسی آچیقلاییریق.

تجنیس

آشیقلار شعرلرینده مختلف صنعتلردن بهره آلارلار او جمله‌دن قافیه‌لری تجنیس – بیر جنسدن اولما صنعتیندن یارالانارلار، باشقا سؤزله جناس باغلارلار. بو جناسلار یا بیر سسلی قافیه لر ائله سئچیلر کی جور به جور و چئشیدلی معنالاردان استفاده اولونار. تجنیس شعری بؤیوک آشیقلاریمیزین شعرلرینده بوللو – بوللو ایشله‌نیر آشیق عباس توفارقانلی، خسته قاسم، آشیق علسگر تجنیسدن چوخ فایدالانمیشلار.

تحنیس ۳ دان نئچه یه قدر بندلردن دوزه‌لر و مختلف نوعلارا بؤلونر مثلا جیغالی، دوداق ده‌یمز و . . . تجنیس سؤیله‌مه چتیندیر و تورک دیلی‌نین اینجه‌لیکلریندن‌دیر. دوداق ده‌یمز تجنیسده ایشه گئده‌ن ائله سسلردن – حرفلردن استفاده اولونمالیدیر کی دوداقلار بیر – بیرنه ده یمه سین و سؤزجوک‌لر ایشه آپارالسین کی اونلاردا م، ب، پ سسلری اولماسین.

اما آشیق شعری قونو جهتیندن ده نئچه نوعو موجوددور او جمله دن: اوستادنامه، دئییشمه ئ. . .

اوستادنامه

آشیقلار اؤز صنعتلرینی بیر اوستادنامه ایله باشلارلار و هر داستان دا یئنه اوستادنامه ایله باشلانار. اوستادنامه ده آشیق خالقی خطاب ائده‌رک اونلارا اؤیود وئریب نصیحت ائده‌ر. اوستادنامه‌لر اخلاقی، فلسفی و اجتماعی موضوعلارا توخ ونوب و ائشیدنلره عبرت درسی و اخلاق اؤیره تمک اوچون اوخونار. بوتون آذربایجان داستانلاری‌نین اوّلینده بو اوستادنامه‌لر واردیر. اوستادنامه‌نی اوخویان گره‌کمزدیر اؤز اوستادنامه‌سینی اوخوسون، بلکه داها یاخشی بودور کی اؤز اوستادلاریندان اؤیرندیگی شعرلری اوخویوب، اونلاری دا یاد ائتسین.

اوستادنامه‌لرین ده موضوعلاری چوخ چئشیدلی اولا بیلر. شعر فورمالاری دا متنوع اولا بیلر. حتا تانینمیش و آدلیم آشیقلار گاهدان غزل فورماسیندان دا یارارلانارلار. هر حالدا بو شعرلری آشیقین صنعتده اولان مهارتینی گؤسته‌رر.

دئییشمه

دئییشمه آشیقلار آراسیندا اولان بیر نوع سؤز یاریشماسی‌دیر و بیر – بیری‌نین معلوماتینی سیناماقدیر. دئییشمه بیر قدیمی و اسکی آشیق عنعنه‌لریندن اولاراق، آشیقلار بیر – بیرله دئییشمک اوچون شهرلری گزیب و رقیب‌لرینی میداندان گؤتورمک اوچون چالیشاردیلار. بیر آشیق ساز و سؤزویله بیر سورغو سوروشوب و باشقاسی اونا جواب وئرمه‌لی اولور. جواب وئره بیلمه‌سه اودوزموش ساییلیر و تقاص وئرمه‌لی اولور. گاهدان حتا آشیقلیغی قیراغا قویماغا سبب اولور. دئییشمه‌ده آشیقلیق شعرلری- نین اؤزه‌ل فورمالاریندان یارارلانارلار مثلا تجنیس، قیفیل بند، باغلاما، حربه – زورپا و باشقالاریندان استفاده ائدرلر. هر آشیقین سینه‌سی معلوماتلا و تجروبه‌لرله دولو اولورسا سورغو قارشیندا دوزگون

جواب وئریب و ائشیدنلرین تصدیقینی قازانار. بو سورغولار چوخ دینی – مذهبی، قرآن – حدیث، تاریخی، علمی، ادبی و مختلق ساحه‌لردن اولار. او آشیقلار کی فی البداهه شعر سؤیله‌مک قدرتلری وار بو سیناقدان باشی اوجا چیخارلار، یوخسا اودوزوب و میداندان چیخارلار. آشیق ادبیاتیندا دئییشمه-لر چوخ اؤنملی اولاراق، آدلی آشیقلاریمیزین دئییشمه‌لری تاریخی بیر اولای کیمی کتابلارا کئچیشدیر و بیر چوخ آشیقلارین دئییشمه لری مستقل کتاب کیمی یازییا آلینمیشدیر. او جمله‌دن خسته قاسیم ایله لزگی احمدین دئییشمه‌سی، شاه اسماعیل ایله عرب زنگی دئییشمه‌سی، واله ایله زرنگار دئییشمه-سی کتابلاردا یازیلمیشدیر.

«باغلاما» یا «قیفیل بند»

ایکی آشیق بیر یاریشمادا بیر – بیریندن سورغو سوآل ائدیب و قارشیدا دوران آشیق جواب وئره‌ر. ایلک اؤنجه اوستاد آشیق سوروشار، او بیر جواب وئریرسه، ایندی او آشیق سوروشوب و اوّلینجی آشیق جواب وئرمه‌لی اولور. بو سورغو – جواب اورا کیمی داوام تاپار کی بیر آشیق داها جواب وئره بیلمه‌یه. اوندا جواب وئرمه‌ین آشیق اودوزموش ساییلیر. بورادا "دکتر سلام الله جاوید"ین "آذربایجان فولکلوروندان نمونه‌لر" کتابیندان بیر نمونه:

سؤال: منـدن سـلام اولـسـون آشیـق حـسیـنه
او نه‌دیر کی«عؤمری بیر ایل» یـاشـار هئی؟
نـه کـلامـدی مـرکـب‌سـیـز یـا زیـلار؟
او نه‌دیر کی گوندن گونـه جـوشـار هئـی؟

جواب: آل جوابـین دئـییـم آی کـشیش قـیـزی
سمندردی عؤمری بیـر ایل یـاشـار هئی.
او کؤنـولـدو مـرکـب سـیـز یـازیـلار
عشق دریاسی گوندن گونه جـوشار هئی.

سؤال:

او نـه‌دی کی نـــفسـی وار، جـانـی یـــوخ؟
او نـه‌دی کـی بـدنـی وار قـــانـی یـــوخ؟
او کیمدی کی اونون دیـن ـ ایمانی یـــوخ؟
او نه‌دی کی اود آتـش سـیـز داشـارهئی؟

جواب:

او کـؤروکـدو، نـفسـی وار، جـانی یـوخ.
او آیـدی کی بـــدنـی وار، جـانی یـوخ.
او شیـطانـدی دیـنی ـ ایـمـانـی یـوخ،
اوزه‌رریکـدی او آتـش سیز داشار هـــئی.

گؤردویونوز کیمی بورادا معلوماتلی آشیقلار اودارلار و هر نه قدر اونلارین معلوماتی چوخ اولورسا بو یاریشما داها اوزون چکر. بورادا اجتماعی، مذهبی، علمی و باشقا موضوعلار اورتایا گلر.

منظومه

منظومه یا داستانلار آشیقلیق صنعتی‌نین ان مهم بیر بوجاغی‌دیر. بو منظومه‌لر نظم و نثر ایله سؤیله-نن داستانلار و رومانلار اولموش و آشیقلار نئچه گونلر، گاهدان هفته‌لر و آیلار تویلاردا، قهوه‌خانالاردا بو داستانلاری ساز و سؤز هنریله سؤیله‌میشلر. بو داستانلاردا اؤزه‌ل دانیشیق صنعتی، موسیقی هاوالاری و گؤزه‌ل شعرلر اوخونور و تاماشاچیلارین ذوقونو اؤزونه چکیر. آذربایجان داستانلار ایکی بؤلومه بؤلونور: ۱ – ائپیک داستانلار ۲ – سئوگی داستانلاری. ائپیک داستانلار ایگیدلیک، قهرمانلیق، اوسطوره وی و تاریخی اولایلار اولاراق ظلمه قارشی مبارزه‌لری تمثیل ائدر و سئوگی داستانلاری ایکی گنج اوغلان. قیز آراسیندا محبت اولایلارینی آچیقلاماغا چالیشیر. آهنجاق بو آرادا اوچونجو نوع داستانلاردا واردیر و اورادا ائپیک حاللارلا سئوگی حاللاری بیرگه اولور و قهرمان سئوگیلیسینه چاتماق اوچون قیلینج اله آلیب قهرمانلیق گؤسترمه‌لی اولور.

ائپیک داستانلاردان سؤز آچاندا دده قورقود، کوراوغلو، قاچاق نبی، قاچاق کرم و ستارخان داستانلارینی آد چکمک اولور و سئوگی داستانلاریمیز آراسیندا اصلی ایله کرم، آشیق قریب، شاه

اسماعیل – گلزار و باشقالارینی سایماق اولار. اوچونجو نوع داستانلاردان شاه اسماعیل – عرب زنگی‌نی دئمک اولار.

آشیقلار داستانلاری سؤیله‌مکده مهارت تاپمیش و گؤزل دانیشیقلارلا، گؤزل دئییم‌لر و اصطلاحلار ایشه آپارماقلا تاماشاچیلارین ذوقونو اله گتیریب و اونلاری هفته‌لرله اؤز دؤورونه توپلاییب داستانین آردینی دینله‌مه‌یه هیجانلی ساخلایا بیلرلر.

داستان سؤیله‌مه عنعنه‌لری

آشیقلارین اساسلی صنعتلریندن داستان سؤیله‌مکدیر. گنج بیر آشیقلار آیلار – ایللر اوستاد آشیقلار یانیندا شاگیرلیک ائده‌رک سؤزلری و داستانی اؤیرنمه‌لی اولور. بو صنعت سس، ساز و دنایشیق باجاریقیندان علاوه اؤز گئدیشی و خاص عنعنه‌لری وار. ایللر زمان آپاریر تا بیر آشیق مجلس قورا بیلیب و هنرینی گؤیترمه‌یه موفق اولور. داستان معمولا باش دیوانی هاواسیله باشلانیب، ختایی شوروندا آهنگ ایله اوخونار و بیر نئچه اوستادنامه اوخونماقلا باشلار. آشیقلار بیر مجلیسده اولدوغو حالدا بیر – بیری‌نین حؤرمتینی ساخلاییب و اوستاد آشیقدان اذین آلارلار.

آشیق باش دیوانی‌دان سونرا ایکینجی تجنیسی اوخویار. تحنیس آشیقین سسی‌نی و سسین گوجونو گؤسته‌رر و اوچونجو مرحله‌ده ائل هاواسی ایله میدانا گلیب مجلیسده شوق و ذوق یاراتمالی اولور. دئدیگی داستان اوچون زمینه یاراتماق و تاماشاچیلارین حاضیرلیغینی گؤرمک گره‌کیر. داستانین متنی و گؤزل ایفاسی گونلر زمان آپاریرسا دا، داستان بیر دوواق قاپما ایله سونا چاتار. بورادا شاد هاوالار چالینماسی گره‌کیر. آما اصلی – کرم داستانیندا مساله فرقلی اولور و شنلیک هاوالاردان خبر یوخ. آنجاق داستان قورتولدوقدا بیر جهان نامه ده اوخونار. لو شعر ائپیک داستانلارین سونوندا اوخونار.

آشیقلار داستان سؤیله‌مکده هنرلرینی، گزمه‌لرله، دئییم‌لرله، سازی دیللندیرمه زمانی، مختلف هنرلرینی گؤسترمکله تاماشاچیلارین آلقیشلارینی اله گتیرمه‌لی‌دیرلر. بیلیریک داستان شعر، موسیقی و اوخوماقلارلا برابر دانیشیقلار و روایت ائتمکلرله برابر ایره‌لی گئدر. آشیق هنری بو دورومو گؤزل آپارماقدا اؤز هنرینی گؤستریر و باشقا آشیقلاردان فرقله‌نیر.

آشیق هاوالاری:

هر آشیق اؤز سازینی اؤز سسیله اویقون ائتمه‌یه چالیشمالی‌دیر. سسی زیر اولدوقدا زیل ایله و اگر بم اولورسا بم‌له کؤکله‌مه‌لی‌دیر. بو اویقونلوق یارانماسا، آشیغین هنری زای اولار.

سازین ۹ سیمی وار:

۳ دانا : ال سیمی

۳ دانا: اورتا سیم

۳ دانا: اوست سیم

بو سیملر بین‌الخالق موسیقی دیلی ایله سیم‌لرین و پرده‌لرین آدلاری بئله دئییلیر:

۱ اوست سیم‌لریم آدی	DO	C
۲ ال سیم‌لرین آدی	Re	D
۳ باش و دیلغم پرده‌سی‌نین آدی	Mi	E
۴ روحانی پرده‌سی‌نین آدی	Fa	F
۵ شاه پرده‌سی‌نین آدی	Sol	G
۶ عثمانلی پرده‌سی‌نین آدی	La	A
۷ قوشا پرده‌سی‌نین آدی	Si	B
۸ ال یا قاراباغی پرده‌سی‌نین آدی	Do	C
زیل پرده‌سی‌نین آدی	Re	D

سازین پرده‌لری:

سازین ۱۸ پرده سی وار: اصیل پرده ۷ پرده

یاریم پرده: آلتی پرده

زیل پرده یا جواب پرده: دؤرد پرده

شور پرده‌سی: بیر پرده‌دیر.

اصیل پرده‌لر بونلاردیر: باش پرده (دیلغم پرده‌سی)، روحانی پرده (کرمی پرده‌سی)، شاه پرده‌سی، عثمانلی پرده‌سی، قوشا پرده، ال پرده‌سی (قاراباغ پرده‌سی)، زیل پرده‌سی.

آشیق هاوالاری اوچ گروها بؤلونور و هر گوروهون اؤزه‌للیکلری وار:

۱ - یوخاری هاوالار – بو هاوالار دؤردونجو پرده‌دن باشلاییب و یوخاریا گئدر. بونلار چالانی یورماز.

۲ - اورتار هاوالار – بو هاوالار دؤردونجو پرده ایله شاه پرده (دوققوزونجو پرده) آراسیندا چالینار.

۳ - آشاغی هاوالار – بو هاوالار اورتا شاه پرده‌دن آشاغیدا چالیناراق زیل اولدوغو اوچون چالغیچینی یورا بیلر.

آشیق هاوالاری اوستده‌کی اوچ گروه اساسیندا بئله بیر آدلاری واردیر:

یوخاری هاوالار:

کسمه دیوانی ـ شاه خطائی دیوانی ـ تره کمه گؤزه‌ل‌لمه‌سی ـ قهرمانی ـ تاجری‌ـ همدان گرایلیسی‌ـشاهسون ـ زه وزه گرایلی‌سی‌ـ قارص هاواصی ـ اوردوباد گؤزه‌ل‌لمه‌سی ـ روحانی ـ اکبری ـ کسمه کرم ـ غربتی ـ یانیق کرم ـ دستان ـ حبیبی ـ جیفالی تجنیس ـ معمولی تجنیس ـ دیک دابانی ـ تورکیه گرایلیسی ـ نارنجی ـ کرم گؤزه‌للمه‌سی ـ وطن امراهی‌سی ـ اورمیه امراهی‌سی ـ شاغی ـ نمدی‌ـ دیلغمی ـ حیدری ـ قوجا قارتال.

اورتا هاوالار:

مانی ـ محترمی (کوراوغلو کنگی‌سی) ـ صور اسرافیل ـ قره عینی ـ قیزلار گؤزه‌للمه‌سی ـ آراز باسدی (شرور گؤزه‌للمه‌سی) مصری (شفق) ـ گؤزه‌للمه ـ حلبی ـ عسگری ـ دوراخانی ـ آغاخانی ـ سالاما دوبیت ـ معمولی دو بیت ـ جمشیدی ـ دول هیجران ـ پاشام کؤچدی ـ بنایی هجران ـ شکریازی ـ زیل امراهی ـ قره باغ شکسته‌سی ـ سلماس پناهی‌سی ـ کلبعلی خان ـ آذربایجان هاواسی ـ گؤیچه گؤزه‌ل لمه سی ـ ماهور ـ ساری کؤینک ـ اوچوبیر ـ موغا جیران ـ هشتری ـ اورتاشور ماهنی سی‌ـ تورکو کوراوغلو

آشاغی هاوالار:
سماعی ـ بهمنی ـ ائرمنی کشیش اوغلوسو ـ نصرالله قره باغی‌سی ـ خاچا خالدار ـ کسمه هجرانی ـ ائل کوچدی ـ شیروانی (زیل شکسته) ـ سولدوزی (سالاما بهمنی) ـ پناهی (سگیگز یارپاق) ـ شرقی اوغلان- اوغلان ـ کوراوغلو جهلمه‌سی

آشیق ادبیاتی‌نین زنگین‌لیگی تکجه شعرله باغلی دئییل، بلکه موسیقی، شعرین مختلف فورمالاری، هر هاوانی اؤز یئرینده لازیم اولان زمان ایشله‌نیلمه‌سی، بو ادبیاتین گؤزه‌للیگی و اوره‌یه اوتورماسیندا اساسلی رول اویناییر. بو آرادا آشیق هاوالاری و اونلار اؤز یئرینده یارارلانماسی بؤیوک رول ایفا ائدیر و هر آشیقلار قهرمانا اوخشار، اونون سیماسینا یاراشان، هابئله داستانین گئدیشینی نظرده آلاراق هاوالاری سئچمه‌سی گره‌کدیر. مثلا "کوراوغلو"، "مصری" و "اورتا دیوانی" قهرمانین ایگیدلیگی‌نی سؤیله‌دیگی زامانلار ایشه آپاریلسا داها یاتیملی اولار. "قمرجانی"، "گؤزه لله مه" و "گؤیچه گولو"نو شادلیق زامانلاری اوخوماق لازیمدیر و «یانیق کرم» و «تجنیس» هاوالاری غملی چاغلاردا چالینار. بئله اولورسا، داستانلار هاوالار اویقون اولوب ائشیدنده دوغرو – دوزگون بیر حال – روحیه یارادار و اوندا دوزگون دویغو یارادار.

مثلا "ائل هاواسی" شاد و قدیکی هاوالاردان دیر کی "قاراچی" و "درویشی" آدی ایله ده تانینیر. بیر هاولار گاهدان داستاندا قهرمانلارین آدیندان آلینما بیر آد اولموشدور مثلا "آلی خان" هاواسی "آلی خان و پری خانیم" داستانیندا چالیندیغی اوچون بو آدی قازانمیشدیر. بایرامی هاواسی پرده سیز و قارا کهری آدییلا دا تانینیر. باشقا سؤزله بیر سیرا هاوالار مختلف آشیقلار یانیندا مختلف آدلارلا تانینیر.

ساز کؤکلنمه‌لی‌دیر. ساز یا قوپور تاریخ بویو مختلف شکیللرده و سیم سایی‌لاری دا آز - چوخ اولموشدور. بوگون ۱۰۰ هاوادان آرتیق آشیق هاوالاریمیز ۶ کؤکده قورولور:

۱ـ شاه پرده ۲ـ مصری ۳ـ چوبان بایاتی‌سی
۴ـ آیاق دیوانی ۵ـ عرفانی ۶ـ دیلغم

هر پرده مجلیسین حال – هاواسیله باغلی‌دیر. بوگون ۱۰۰ هاوادان چوخ آشیق هاوالاری اؤز شعر فورمالاریلا دوزگون اوخوناندا داها تاثیرلی اولور. بورادا شعر فورمالاریلا هاوالارین اویغونلوغونو ذکر ائدیریک:[1]

آشیق هاوالاری، ددەلرین دئدیگینه گؤره ۷۲ یادا ۷۳ هاوادیر کی، بیر نئچه اوستاد آشیق اونو اؤز شئعرلرینده بیلدیرمیشدیر:

_ دده علسگر:

دوققوزو بیرله شیب تاپیب اینجه یول
اون بارماق اونلاری ائله یییر قبول
۷۲ هاوا شاه پرده یه قول
علسگر بولدوغو ، قازدی ، قاباخدا.

_ آشیق اسد:

کامیل اوستادلارین گولون درمه سن
حقیقتی سینه‌ن اوسته سرمه سن
۷۲ هاوادان خبر وئرمه سن
اؤلوم یئی‌دیر سنه، ائل قاباغیندا.

_ آزافلی میکائیل:

سن ائلیمین همدمی‌سن
آی صدفلی تئللی سازیم، ۷۲ دیللی سازیم،
هم سئوینجی هم غمی‌سن

[1] صمد چایلی، دیللن سازیم، تبریز، ۱۳۷۸.

آی صدفلی تئللی سازیم، ۷۲ دیللی سازیم

زمان آشیمیندا بو هاوالارین سایی ۱۰۰دن آرتیق اولوب، بعضا بو هاوالارین سایی ۱۳۰ قدەر دئییلیبدیر.

آرتیرمالیام کی بو هاوالارین هر ماحالدا اؤزونه بیرآدی واردیر.بعضا گؤرونورکی بیر پارا هاوالار وارکی،آیری بؤلگه ده یوخدور، اونوندا علّتی قونشو اولدوغوموز اؤلکەنین موسیقی‌سی‌نین اثر باغیشلاماسی‌دیر. غربی آذربایجان ساز هاوالاریندا، تورکیه آشیقلارینین و شرقی آذربایجان دا، باکی آشیقلارینین ایزی گؤرونور، و اونلارین سبک‌لریندن تاثیر آلینیر. شاید بو هاوالارین چالماسیندا، مختلیف سلیقەلر یا گؤللر ایشلەنیله، آنجاق اساس و تمل ده بیردیلر.

سازدا چالینان هاوالاری نئچه باخیمدان بؤلمک اولار.

۱) سازین کؤکو اساسیندا هاوالاری ۶ یئره بؤلمک اولار:

شاه پرده کؤکو
شاه پرده‌نین مصری کؤکو
چوبان بایاتی‌سی کؤکو
آیاق دیوانی کؤکو یا عثمانلی کؤکو
دیلغم کؤکو (یانیق کرم کؤکو، سه گاه کؤکو)
عرفانی کؤکو (ماهورکؤکو)

۲) موزیک و اوخونوش اساسیندان، هاوالار اوچ یئره بؤلونور:

قهرمانلیق، ایگیدلیک و موباریزه بؤلومو: آشیق بو هاوالاردا مجلس اهلینین اؤز وطنین‌دن، دینین‌دن و اونلارین قورونماغیندان سؤز آچیر.آشیقلار قهرمانلار دیلینجه دانیشیب اوخویورلار مثلا: بابک‌دن، نبی‌دن، کوراوغلودان و... .

بو هاوالاردان نئچه‌سی بونلاردیلار: مصری کوراوغلو، طبل جنگی، شاهسونی، دؤیمه کرم و. . . بو هاوالار چوخلو او یئرلرده اوخونارکی مجلیس اهلینین چوخو جوانلار اولا یا حس اولونا کی یورد یا

وطن خطرده‌دیر، یا دوشمن فورصات دالیجادیر. بو واختلار مجلیسده آشیق کئچمیش قهرمانلاری یادا سالیب و اونلارین دوشمانا نئجه غلبه چالماقی، وشعیرلرین اوخویوب، جاوانلاری وطنین و ناموسون قوروماغینا جوشدورور.

سئوگی و شنلیک بؤلومو: بو هاوالاردا شادلیق وشنلیک یاراتماق اوچون داستانلارین آراسیندا و یا تؤی مجلیسینده، اوخونور. مثلا: گؤزلله‌مه، جلیلی، قهرمانی، نخجوانی، گؤیجه گولو، مخمّس، قوربانی و. . . .

غملی، کدرلی،غصّه‌لی هاوالار: بو هاوالاردا انسانین غملی احوالاتینا، یادا بیر آجی اولایا راست گلمه سی آندا، یا داستانلارین غملی یئرلرینده اوخونار، مثلا: منصوری(مانسیری)، قوربتی کرم، یانیق کرمی و... .

۳) شئعر فورماسی اساسیندا اولان هاوالار ۷ یئره بؤلونور:

گرایلی هاوالاری: اَن چوخ هاوالار بو فورمادا، کی سایسی ۶۰ کیمین آرتیر. مثلا: اورتاساری تئل، گویجه گؤلو، آتلی کوراوغلو، پاشاکؤچدو (آذربایجانی)، مینا گارایلی، منصوری و. . .

قوشما هاوالاری: بو فورمادا گرایلی‌دان سونرا چوخلو هاوالار اوخونور. بو هاوالاردان بیر نئچه‌سی بونلاردیلار: قهرمانی، دیلغمی، غربتی کرم، بهمنی (بؤزوغو)، یانیق کرمی و ... . ۲۴ هاوا دا بو فورمادا یئر آلیر.

دیوانی هاوالاری: دیوانی هاوالاری ائله بو فورمادا اوخونار.آیاق دیوانی، (عثمان دیوانی،میدان دیوانی)، باش دیوانی (شاه خطایی دیوانی، مجلیس دیوانی).

تجنیس هاوالاری: تجنیس، جیغالی تجنیس.

مخمّس هاوالاری: باش مخمّس، کوراوغلو مخمّسی (کوراوغلو گؤزَللمه‌سی)، اورتا مخمّس، جیغالی مخمّس.

بایاتی هاوالاری: ائل بایاتیسی، کوچ بایاتیسی (آت اوستو)، چوبان بایاتیسی (قایا باشی).

خالق ماهنی هاوالاری: واقف گؤزللمه سی(واقفی)، قاراباغ شریلی‌سی، گؤده‌ک دونو (آیدینی).

۴) هاوالار سازین پرده‌سینه گؤره اوچ یئره بؤلونور:

بیرینجی بؤلوم : یوخاری هاوالار

بو هاوالار دؤدونجو پرده دن یوخاریدا، چالینار و اوخونار. آشیق اوچون اوخوماسی راحاتدیر و سسین آماده‌لشدیرمه‌سینده چوخلو نقشی واردی. مثلا: باش دیوانی، آیاق دیوانی، تره‌کمه گؤزللمه‌سی، یانیق کرمی، تجنیس، دیلغمی و. . .

ایکینجی بؤلوم: اورتا هاوالار

بو هاوالار دؤردونجو، و دوققوزونجو پرده لر آراسیندا چالینار و اوخونار. بیر نئچه‌سی بونلاردیلار: قره باغ شیکسته‌سی، محترمی (جنگی کوراوغلو)، مصری، گؤزللمه، دوبیتی، جمشیدی، ساری کؤینک و . . .

اوچونجو بؤلوم: آشاغی هاوالار

شاه پرده‌دن آشاغادا چالینان هاوالار، بو هاوالار زیل اولماسینا گؤره آشیقی یورار. مثلا: بهمنی، ائرمنی کئشیش اوغلو، سولدوزی (سالاما بهمنی)، پناهی (سگگیز یارپاق)، کوراوغلو جهله مه سی و... .

ایران آذربایجانیندا ساز هاوالاری

تبریز هاوالارینی سایدیقدا ۱۰۰ هاوانی آد آپاریرلار. اورمه طرفلرینده اولان هاوالاری اورمیه نین بؤیوک شاعیری شلمی بیر شعرینده تامان هاوالاردان آد چکیر.

الف) گرایلی هاوالاری

۱ـ آتلی کوراوغلو، ۲ـ آیاق جلیلی، ۳ـ آزافلی دو بیتی یا تووز دوستی، ۴ـ باش ساری تئل، گه‌وری، ۵ ـ باغداد دوبیتی، ۶ـ بورچالی دوبیتی، ۷ـ وان آغزی، فخری، توراجی، الاچینی، ۸ ـ قازاخ دوبیتی،

ذوالفقاری، میرزه دوبیتی، ۹ـ ایران دوبیتی، ۱۰ـ محمد حسینی، حیدری، کوردو گرایلی، ۱۱ـ نخجوان گولو، ۱۲ـ موللا جومه دوبیتی، شکی دوبیتی، ۱۳ـ اورتا ساری تئل، ۱۴ـ پاشاکؤچدوآذربایجانی، ۱۵ـ کوراوغلو بحری‌سی، ۱۶ـ گرایلی، ۱۷ـ مینا گرایلی، ایمران گرایلی، ۱۸ـ پیشرو، ۱۹ـ سالاما گرایلی، جیغالی گرایلی، ۲۰ـ صیادی، ۲۱ـ ترس گرایلی ، ۲۲ـ تجنیس، ۲۳ـ حجاز گولو،۲۴ـ شیرین قالا، ۲۵ـ شاهسون، ۲۶ـ شمکر سارایی.

ب) قوشما هاوالاری

۱ـ آغیر شریلی گؤزه‌للـه‌مه‌سی، ۲ـ عباس شکسته‌سی، ۳ـ داستانی، عاشیق حسینی، ۴ـ بهمنی، بوزوغو، ۵ ـ بایرامی، قاراکهری، پرده‌سیز، ۶ـ بادامی شکسته، ۷ـ قوبا کرمی، ۸ ـ غربتی کرم، ۹ـ قهرمانی،۱۰ـ قافیه، ۱۱ـ قارا گئز، ۱۲ـ قاراباغ قایتاغی، ۱۳ـ قمرجانی،۱۴ـ دؤیمه کرمی، ۱۵ـ دؤشه‌مه کوراوغلو، ۱۶ـ دول هجران، ۱۷ـ دیلغمی،۱۸ـ دوراخانی، ۱۹ـ ائل هاواسی، قاراچی درویشی،۲۰ـ زارینجی، کوهنه زارینجی، ۲۱ـ ایران کرمی‌سی، ۲۲ـ ایروان چوخورو، ۲۳ـ یانیق کرمی، ۲۴ـ یونگو شریلی، ۲۵ ـ یورد یئری، ۲۶ـ کرم کؤچدو،۲۷ـ کرم شکسته‌سی، ۲۸ـ کوراوغلو بوزوغو، ۲۹ـ کوراوغلو قایتارماسی ۳۰ـ کوراوغلو رباعی‌سی، ۳۱ـ کئشیک اوغلو، ۳۲ـ گوللو قافیه، ۳۳ـ گؤیچه گولو، ۳۴ـ اران گوزه‌للـه‌مه‌سی، ۳۵ـ گویچه قایتارماسی، ۳۶ـ گیله نار، ۳۷ـ میصری، ۳۸ ـ منصوری ۳۹ ـ میخه‌یی، ۴۰ـ میرزه جانی، ۴۱ ـ شقایی، ۴۲ـ نجفی، ۴۳ـ نخجوان، ۴۴ ـ عثمانلی بوزوغو، ۴۵ـ اووشاری (افشاری)، ۴۶ ـ اورتا جلیلی، ۴۷ ـ سالاما کرمی، ۴۸ـ سلطانی، ۴۹ـ سئیرانی، ۵۰ ـ سمندری، ۵۱ ـ ساری تورپاق،۵۲ ـ عرفانی، ۵۳ ـ هجران کرمی‌سی، ۵۴ ـ جنکی کوراوغلو، ۵۵ ـ شیروان کؤچری‌سی، ۵۶ ـ شیروان شکسته‌سی، ۵۷ ـ شئشنگی.

ج) بایاتی هاوالاری

۱ـ ائل بایاتی ۲ـ کؤچ بایاتی، آت اوستو ۳ـ چوبان بایاتی‌سی، قایا باشی

د) تجنیس هاوالاری

۱ـ تجنیس ۲ـ جیغالی تجنیس

هـ) خالق ماهنی هاوالاری

۱ـ واقف گوزه‌للّه‌مه‌سی، واقفی ۲ـ قاراباغ شریلی‌سی ۳ـ گؤده ک دونو، آیدینی
۴ـ تاهاری، ابراهیمی، قارا تئللی

و) دیوانی هاوالاری

۱ـ آیاق دیوانی، عثمانلی دیوانی، میدان دیوانی ۲ـ باش دیوانی، شرختائی، مجلیس دیوانی.

ز) مخمس هاوالاری

۱ـ باش مخمس ۲ـ کوراوغلو مخمسی، کوراوغلو گوزه‌للّه‌مه‌سی
۳ـ اورتا مخمس ۴ـ جیغالی مخمس

زنگان هاوالاری

زنگان آشیق محیطی‌نین ده اؤزونه مخصوص آشیق هاوالاری دا واردیر. بورادا قیرخ هاوایا یاخین آشیق هاوالاری اولاراق، ماحاللارا عاییددیر. زنگان هاولاری اؤزو ده داها کیچیک منطقه‌لره بؤلونور و او جمله‌دن:

ابهر – خرمدره هاولاری
طارم هاوالاری
قیدار هاوالاری
و نهایت زنگان هاوالاری عنوانی آلتیندا چالینیر.

آنجاق دئمک اولور کی بورادا چالینان هاوالاری بوتون آذربایجاندا چالینان عئینی هاوالاردی، آنجاق موسیقی باشلانااندا لا دان باشلاییردی، یا زیل‌لر و بم‌لر بیر آزجا ده‌ییشیلیر. یا بئله دئمک اولور کی کؤک همان قالیر، تکجه بیر پرده زیل یا بم اولور. مثلا خالخالی هاوا بونلاردان بیری‌دیر کی اؤزو اوچ هاوایا بؤلونور: کسمه کرمی، جوشغون کرمی و مشکینی دئییله‌رک لادا باشلاییر.

طارم هاوالاری:

طارم دو بیتی‌سی، روحانی‌سی، طارم شکسته‌سی، گوللو قافیه

زنگان هاوالاری دا هر بؤلگه نین هاوالاری کیمی او بؤلگه نین انسانلاری‌نین، اؤزه للیکله آشیقلاری نین فرهنگی، رسوم و رسوماتی، عنعنه – دبدبه‌لریندن، هابئله خالقین یوزایللر بویو باشیندان کئچیردیگی اولایلاردان تاثیرلنمیش احوال – روحیه‌دن یارانیر، یوزایللر بویو سینه‌دن – سینه‌یه، ائلدن – ائله دولانیر، یونتالانیر و نهایت بیر ثابت حالا دوشور و آشیقلار داها او هاوانی منیمسه ییب نسلدن نسله اؤیره‌نیب – اؤیره‌دیرلر. هر اؤلکه‌نین موسیقی هاوالاری، او ملتین یاشاییش طرزینی، دونیا گؤروشونو و عنعنه – دبلرینی ده گؤسته‌ریر. بو هاوالاردان او خالقین ایستک‌لری، بگندیگی حال – احوال دیریلیر. خالقین شنلیک‌لری و غملی گونلری اولموش و هر حال و هوا اوچون اؤزل هاوالار چالینیب – اوخونور. بوگون تویلاردا، دوگونلرده چالینان هاوالار تاریخ بویو ایسته‌نیلن و چوخ سئوینیلن هاولار چالینیر و بئله‌لیکله زنگان اهلی‌نین روحیه سینی بیلدیریر.

زنگاندا دا آذربایجانین باشقا بؤلگه‌لری کیمی ائپیک و غنایی – محبت هاوالاری چالینمادادیر. بو هاوالارلا خالقین شنلی‌لری، دوشونجه‌لری و عنعنه‌لری تصویره آلینیر. بو هاوالار حتا بیر مجلیسه مختلف فورمالاردا و اؤزونو یئییین یا یاواش، اوجا – آلچاق سویّه‌لری ایله کئچیریلیر. زنگان ساز آلتی ده بوتون آذربایجاندا اولدوغو کیمی، آذربایجاندا فرقلی اولمامیش و همیشه باشقا بؤلگه‌لرله آشیقلیق صنعتینده آلیش – وئریشلر اولموش، تبریزدن، اردبیلدن، اورمودان و باشقا شهرلردن زنگانا گلمیش ویا زنگاندان بو شهرلره سفرلر اولاراق، داستان، شعر و هاوا آلیش – وئریشلری اوز وئرمیشدیر و بو یاخینلیق یوزایللر بویو، بوگونکو کیمی داوام تاپمیشدیر. هاوالار دا بیر – بیرینه یاخین اولموشدور.

زنگاندا دئدیکلر اساسیندا ۴۰ – ۵۰ هاوا باشقا شهرلردن فر قلی دیر، آنجاق دقت ائدنده گؤرورسن ائله ده بیر فرقی یوخدور و نهایت دئیه بیله‌ریک ۲۵ – ۳۵ هاو واردیر کی زنگانا باغلاماق اولور. بو

هاوالار زنگاندا داها آرتیق هوسله چالینیر و ائشیدیلیر. بیر مساله ده دقت ایسته‌ییر: او دا بودور کی کئچن یوز ایلده آکادمیک امکانلار اولمادیغیندان بیر سیرا هاوالار یازییا آلینمادیغی اوچون یادلاردان چیخیر و آرادان گئتمک حالیندادیر. هر حالدا بیر سیرا زنگان هاوالاری ایله باشقا آذربایجان بؤلگه لری نین آدینا باغلانان هاولارین فرقلرینه اشاره ائدیریک:

۱ - اوست اوسته دئمک اولار کی آشیق کلاسیک هاوالار بوتون آذربایجاندا بیردی و زنگاندا دا عئینی هاوالار عئینی آدلاری ایله چالینیر و اوخونور.

۲ - مومکوندو بیر هاوا بیر بؤ لگه ده نئچه پرده زیر چالینسین: خالخالی تاریمدا – یا نئچه پرده بم چالینسین: مشکینی زنگاندا. بو بیر حالدادیر کی هاوانین اساس استراکچری ثابت‌دیر.

۳ - بالاجا بیر سازدا ده‌ییشیکلیک یا اوخوماقدا هاوانین آدی ایکی بؤلگه‌ده فرقلی آدلانیر. مثلا ولیجانی تاریمدا، فتّاحی زنگاندا اجرالاری بیر اولدوغو حالدا اوخوماقلاری فرقلی‌دیر.

۴ - بؤلگه گؤتورومو ده بیر هاوانین مختلف اجراسینا سبب اولور: شکسته‌نین تاریمدا اجراسی و اوخونوشو زنگانداکی ایله فرقلی دیر. بورادا دا استراکچر عئینی دیر. دوبیتی هاواسی ده بئله‌دیر و بو ایکی بؤلگه دن فرقلی‌دیر.

۵ - نئچه هاوا تاریمدا واردیر کی زنگاندا اجرا اولمور. زارینجی، خلخالی غربتی‌سی، فرنگ اوغلو و. . . بونون ترسینه ده زنگاندا بیر سیرا هاوالار واردیر کی تاریمدا اجرا اولونمور مثلا: فرساقی، اکبری، تک هاوا، بالا شهریاری، هالیلی و. . .

آشیقلار یارادیجیلیغیندا قادین سیماسی

قادین سیماسی آشیقلارین سازیندا و سؤزوندا اؤز حقیقی معناسینی تاپمیشدیر. بو یاردیجیلیقلاردا خالق ایستک‌لری دیله گلمیش و خالق سئودیگی کیمی هر شئی اؤز یئرین آلمیشدیر. هر بیر ائپیک، سئوگی داستانلاریندا قادین سیماسی خالق ایسته دیگی کیمی تصویر اولونموش: بانو چیچک، سالجان خاتون، نگار، هاجر و... اؤز گؤزه للیکلریله برابر ایگیدلیک، ساواشجیل و انسانی روحیه‌لرله میدانا گلیرلر و ائل اوغروندا، وطن یولوندا مبارزه آپاریرلار. ائپیک – سئوگی داستانلاریندا

اولان عرب زنگی، رعنا خانیم و... محبتلی و گؤزه‌ل اولدوقلارینا حالدا، قهرمانلیقلاری دا واردیر. نهایت سئوگی داستانلاریندا‌کی اصلی، گولگز، پری، سارا و... سئوگییه چاتماق اوچون انسانلیق گئدیشلری: وفا، صداقت، فداکارلیق، نجابت و باشقا انسانلیق خصوصیت‌لرینی تمثیل ائدیرلر. دده قور داستانهای اسکی دورانا باغلی اولاراق، کوراوغلو حماسه لری اورتا عصرلرین داستانلاری و قاچاق نبی کئچن یورایلین داستانلاری اولاراق، هامیسیندا قادین سیماسی فخر ائدیجی بیر سیمالاردیر.

بو سیمالار اجتماعی و تاریخی شرایطده یاراناراق، همان زمانین ایستک‌لرینی ایفاده ائدیر و گؤردویوموز کیمی هر زماندا اولورسا اولسون، آذربایجانلی‌لارین قادینا باخیشینی گؤسترمه‌ده‌دیر و بو سیما بوگونوموزده ده فخر ائدیجی سیمالاردیر. ایستر ائپیک داستانلاریندا، ایسترسه ده سئوگی داستانلاریندا اولان قادینلارین سیماسی بوگونکو انتظارلاردان اوزاق دئییلدیر و گونوموزون ایسته‌دیگی سیمالار اولموشلار. بو سیمالاردا آذربایجانین ان اوزاق کندلرده یاشایان ساده انسانلارین و ان بؤیوک شهرلرده یاشایان انسانلارین دیله‌دیگی و آرزو ائتدیکی قادینلاردیرلار.

زنگان آشیق ادبیاتیندا آراشدیرمالار

پروفسور محرم قاسیملی، ده‌یرلی اوستاد، **زنگان آشیق محیطی** حقینده بئله یازیر:

گونئی‌ده‌کی آشیق مُحیطلرینین ان قاینار نقطه‌لریندن بیری ده زنجان و اونون چئوره‌سینده‌کی ابهر، خرّم‌دره، سُلطانیه، قیدار و هیدَج بؤلگه‌لرینده قرارلاشمیشدیر. اساس قوّه‌لری خرم‌دره و ابهرده یییغیشان زنجان آشیق محیطینین ایفاچیلیغی ساز، بالابان و قاوال اوچلوگو اوزرینده قورولموشدور.

زنجان آشیق محیطینین دقّت چکیجی اؤزه‌للیکلریندن بیری بالابانچی و قاوالچی‌نین دا مراسیمین اویغون یئرینده آشیقلا برابر اوخوماسی‌دیر. بو محیطده فعالیت گؤرسه دن بالابانچی و قاوالچی‌لارین اکثریتی گؤزل سسه مالیکدیر. اونلار داستانلارین و آشیق شعرلرینین ده یاخشی بیلیجیلری کیمی تانینیرلار. بعضی بالابانچی و قاوالچی‌لار ائل- جماعتین و صنعت آداملارینین تحریکی ایله سونرادان آشیقلیق بئله ائدیرلر.

ایفاچیلیق بیچیمی و رئپئرتوار یوکو بوراداکی آشیقلیغین تککه کؤکنینه سریکن‌دیگینی گؤرسدیر. محیطده‌کی چاغداش آشیقلارین سایی قاوال و بالابانچی‌لارلا بیرلیکده ایکی یوز اللی‌دن چوخدور. تکجه خرم‌دره‌نین عمی‌لر کندینده اوتوزدان چوخ آشیق یاشاییر.

زنجان آشیقلیغینین تشکّولو باره‌لرینده داستان قورولموش آشیق شیرین و آشیق یوسیف جامال آدلی اورتا چاغ آشیقلارینین اؤنملی خدمتی اولموشدور. زنجان محیطینین اساس آشیق اوجاقلاریندان سایپلان خرم‌دره‌دن چیخمیش آشیق شیرین حاققینداکی "شیرین و بیرچک خانیم" داستانی اورتا چاغ داستانچیلیغینا مخصوص اولان کلاسیک استانداردلارا تام جواب وئریر. "یوسیف جامال" داستانی دا اؤز شعرسل مکمّللیگی ایله سئچیلیر. آشیق شیرین و یوسیف جامالین عنعنه‌سی‌نین داوامچیلاری اولاراق زنجان و اونون چئوره‌سینده آشیق نجفعلی، آشیق خانمراد، آشیق لُطفعلی، آشیق ابراهیم شاهسئون، آشیق فتح‌الله رضایی، آشیق طیبب، آشیق غلام رضا داوودی و باشقا اونلارلا گؤرکملی صنعتکارلار ائل آراسیندا بؤیوک شُهرت قازانمیشدیر. بو گون همین عنعنه‌نی گُلابعلی داوودی، طیب سلیمان، آشیق اکبر زنجانی، آشیق امرولله، آشیق التیفات، میرزاآقا سلیمانی، رسول اسدی، پرویز سلیمانی کیمی ساز- سؤز اوستالاری لیاقتله داوام ائتدیرمکده‌دیرلر.

زنجان آشیقلارینین رئپئرتواریندا قیرخا یاخین داستان واردیر. رئپئرتوارداکی ان ایشلک داستانلار آشاغیداکیلاردیر: "زنجانلی قوربانی"، "خسته قاسیم"، اصلی کرم"، "عاببباس گولگز"، "شیرین و بیرچک خانیم"، قریب - شاه‌صنم"، "طاهر - زُهره" و ... . بو محیطده "کوراوغلو"نون دوققوز قولونا راست گلینیر. رئپئرتوارداکی اللیه یاخین ساز هاواسی‌نین آز قالا یاریسی بؤلگه‌سل‌دیر: "آغابیی"، "فرزایی"، "فارنگ اوغلو"، "کَللاهی"، "خالخال شیکسته‌سی"، "ولی‌جانی" و ... .

زنجان آشیق محیطی آذربایجان آشیق محیطینین کلاسیک سؤز و موسیقی رئپئرتوارینی محافیظه ائتمکله یاناشی یئرلی خصوصیتلری عکس ائتدیرن اؤزللیکلره گوجلو مئیل ائتمه‌سی ایله سئچیلیر. یارادیجی‌نین گوجلو اولماسیندان‌دیر کی، "قوربانی" داستانی‌نین عنعنوی سوژه‌سی بو محیطه مخصوص صنعتکارلار طرفیندن کؤکلو شکیلده دگیشدیریلمیش و نتیجه‌ده داستانی یئنی بیر وئرژئنی "زنجانلی قوربانی" اورتایا چیخمیشدیر. "خسته قاسیم" داستانی‌نین زنجان آشیقلارینین رئپئرتواریندا یئر آلان وئرژئن ده ایندیه قدر بیلینن سوژه‌دن هابئله خسته قاسیمین شعرلریندن چوخ فرقلیدیر.

زنجان آشیق محیطینده ده آشیقلاری چاپچی- قهوه‌ده دینلمک عنعنه‌سی یاشاماقدادیر. زنجان، ابهر، خرم‌دره و قیداردا "آشیقلار قهوه‌سی" فعالیت گؤرسه‌دیرلر. تکجه زنجان شهرینده آلتی آشیق قهوه‌سی واردیر. بو قهوه‌لرین چوخو آشیقلارین اؤزونه مخصوصدور.

پروفسور دکتر علی قافقازیالی دا زنگان آشیق محیطی حقینده بئله یازیر[1]:

تورک آشیقلیق گله‌نه‌یی‌نین دموگرافیک یاپیسی: تورک آشیقلیق گله‌نه‌یی‌نین جانلی اولاراق یاشادیغی بیر اؤنملی محیط ده زنگان آشیق محیطی دیزو بو محیط، خزر دنیزی‌نین گونئی باتیسیندا‌کی ان قدیم تورک یورنلاری اولان باشدا زنگان، سلطانیه اولماق اوزه‌ره خرمدره، ابهر، قیدار، هیدج، تیکاب، بیجار، تاریم علیا، مانیشان، ایجرود، تاکستان، قزوین، لوشان، نیک‌پی[2] ائل و ائلچه‌لرینی احتوا ائتمکده‌دیر.

بؤلگه‌ده افشار، آغ قویونلو، اموارلو، خره قانلو، کوردبچه، سعادلو، ساریجالو، اوستاجلو کیمی تورک بویلاری مسکوندور[3].

زنگاندا آشیلیق اوجاقلاری

شوبهه یوخدور کی آشیقلارین پاتوق‌لاری اونلارین الده ائدیلمه‌لرینه یاردیمچی اولور. توی – دوگون صاحیبلری آشیق ایسته‌دیکده اورایا گلیب و آشیقلاری گؤروب، سئچیرلر. عئینی حالدا آشیقلار بورادا چالیب – چاغیریرلار و ائشیدنلری ذوقا گتیریب، اؤزلرینه ده مشتری توپلاییرلار. بیر ده بو یئرلره یاریشما میدانی دئییرسک یانیلمامیشیق. دوغرودان دا آشیقلار یانیندا آشیقلیق ائتمک اؤزو جسارت ایسته‌ییر. بو اوجاقلار یا پاتوقلار یا قهوه خانالار بئله بیر ماهیت داشییرلار.

---

[1] دکتور علی قافقازیالی، ایران تورکلری آشیق محیطلری، ارزروم، ۲۰۰۶.

[2] امرالله گونئی، تورکیه‌نین قومشولاری، اؤلکه‌لر جغرافیاسی ژئوپلیتیک، چانتای یای، استانبول، ۲۰۰۳، ص ۱۵۹ – ۱۸۴؛ ا. گونر، م. ارتورک، قطعه‌لر و اؤلکه‌لر جغرافیاسی، نوبا یاییناری، آنکارا، ۲۰۰۵، ص ۱۹۷ – ۲۰۲.

[3] فاروق سومر، اوغوزلار، تورک دونیاسی آراشتیرمالاری وقفی، استانبول، ۱۹۹۹، ص ۴۳۹ – ۴۵۰.

آشیقلیق گله‌نه‌یی بو دورملارلا ساخلانیلیر و هر آشیق اؤز هنرینی گؤسته‌ریر. زنگان دا بئله بیر گله‌نه‌یی ساخلامیش و اسکی زامانلاردان آشیقلارین پاتوغی واریمیش. آنجاق بوگون بو اوجاقلاردان فعال قالان لار بونلاردیر:

زنگاندا: سلیم آشیقلار قهوه‌خاناسی، افضل آشیقلار قهوه‌خاناسی، نورالدین آشیقلار قهوه‌خاناسی و آشیق علی خلفی قهوه‌خاناسی

خرمدره ده: حیدربابا قهوه‌خاناسی (بو قهوه‌خانانی اوّللرده آشیق گلابعلی داودبیگی ایشله‌دیرمیش)، آذربایجان قهوه‌خاناسی (غلامحسین حیدری)

ابهرده: سلمان آشیقلار قهوه‌خاناسی

قیداردا: حیدر آشیقلار قهوه‌خاناسی.

زنگاندا سؤیله‌نیلن داستانلار:

زنگاندا بیر سیرا داستانلار واردیر کی بو بؤلگه‌یه عاییید ساییلیر و باشقا بؤلگه لرده، تبریزده، اردبیلده، اورمودا و باشقا شهرلرده تانینمایییر و یا بیر سیرا داستانلار زنگان ماراقلا سئویلیر و باشقا شهرلردن آرتیق اوخونور. هابئله بیر سیرا داستانلار بو بؤلگه دن اتفاق دوشور و زنگان آشیقلاری اونلاری زنگان داستانی بیلیرلر. او جمله دن آشاغیداکی داستانلار دئمک اولار:

شیرین ایله بیرچک خانیم

طوطی شیرین سخن و یوسف جمال

زنگانلی قوربانی

بهرام و گول خندان

ورقه و گلشن

کلبی و سلبی

یئتیم سیّدی

جنگی قاسیم

آنجاق آذربایجانین باشقا شهرلرینه تای معروف داستانلار بورادا دا تانینمیش اولاراق سؤیلنمکده‌دیر، او جمله‌دن: کوراوغلو داستانلاری (دربنر سفری، توقات سفری – قیرآتین قاچیریلماسی، ایوازین گتیریلمه‌سی، ارزروم سفری، یغداد سفری، روم سفری، کوراوغلونون قوجالیغی؛ زنگانلی قوربانی، خسته قاسیم، عباس ایله گولگز، امراه ایه حوری لقا، امراه ایله سروناز، عندلیب میرزا ایله قیزیل گول، قنبر ایله محمود، غریب ایله شاه صنم، غلام حیدر، حیدر ایله بایرام، کمتر یوسف، کرم ایله اصلی، لیلا و مجنون، میر محمود ایله سارا، سعادت ایله صیاد، صیدی ایله پری، شاه اسماعیل و عرب اوزنگی، تورک اوغلو ایله مهری، واله ایله زرنگار.

جالب بیر نوکته‌ده بوراسی‌دیر کی مثلا خسته قاسیم داستانلاری زنگاندا سؤیله‌نیشی تبریز، حتا تیکمه داش داستانلاری ایله تام فرقلی‌دیر و بورادا داستان آراسیندا اوخونان شعرلر باشقا شهرلرده اوخونان شعرلرله فرقلی‌دیر. بو داستانلاردا خسته قاسیم سیماسی دا باشقا گؤزه‌للیگی و باشقا واریانتی‌دیر.

زنگان داستانلاری‌نین اصلی، واریانتلاری، سؤیله‌نیشی و آراشدیرمالاری گلن دفترده آچیقلاناجاقدیر.

بورادا زنگان آشیقلاری‌نین سیمالاری ایله تانیش اولوروق:

زنگان آشیق‌لاری

آذربایجان آشیق ادبیاتی چوخ درین بیر تاریخه مالیکدیر. زنگان آذربایجانین اسکی بؤلگه‌لریندن و درین مدنیته صاحیب اولان بیر ماحاللاریندندیر. بورادا آشیق گله‌نه‌یی ده اسکی‌دیر. تاریخ بویو بؤیوک آشیقلار یاشامیش و آدلی – سانلی آشیقلاریمیز اولموشدور. آشیق ادبیاتی دئییلنده آشیقلار شعرلری، داستانلار و هامیدان افضا آشیقلارین اؤزلرینی تانیما لازمدیر. تاسفله بو قونو شفاهی اولدوغو اوچون، اسکی آشیقلارین شعرلری بیزه گلیب چاتمیشسا دا، آدلاری و یاشاییشلاری چاتمامیش و شعرلری ده آدسیز اولاراق بیزلره قالمیشدیر. مینلر بایاتی، مینلر قوشما، یوزلرجه داستان شفاهی صورتده الیمیزه چاتیب، آنجاق اونلارین سؤیله‌ین‌لری و آشیقلاری تانینمامیش قالمیش و سونراکی آشیقلار سینه‌دن سینه‌یه بو شعرلری و داستانلاری سؤیله‌ییب دیری ساخلامیشلار. دوغرودان دا هله بیلینمه ییر ورقا و گولشا داستانی هانسی آشیقدان قالمادیر. و یوزلرجه بئله سورغولار هله جوابسیز قالمیشدیر.

آذربایجان کلاسیک آشیق ادبیاتی آشیق قوربانی، آشیق امانی، عباس توفارقانای، خسته قاسیم، آشیق واله، ساری آشیق، آشیق علسگر و سایره ایله بزه نیب تا چاغداش آشیقلاریمیز میدانا گلیرلر. بو کلاسیک آشیقلاردان زنگاندا آشیقلارین دیلینده بیر نئچه آشیغی آد آپاریرلار او جمله‌دن آشیق شیرین ۵۰۰ ایل بوندان اؤنجه، آشیق یوسف جمال ۳۵۰ ایل بوندان اؤنجه یاشاییرمیشلار. اونلارین اولوم و اؤلوم تاریخلری ده باشقا کلاسیک آشیقلار کیمی بللی دئییلدیر؛ تکجه داستانلاری اساسیندا هانسی زامان یاشادیقلاری گومان ائدیلیر. بونلارا باغلی اولان دستانلار بو نئچه یوزایللرده آشیقلار

آراسیندا نسلدن - نسله سؤیله‌نیلیب و بوگونه قدر دیری قالیبدیر. اونلار شعرلری ده تکجه دیلدن – دیله بیزه گلیب چاتیبدیر.

بو بؤلگه‌نین ان قدیم آشیقلاریندان بیری شیرین ایله بیرچک خانیم آدلی مشهور خالق حیکایه-سی‌نین مؤلفی آشیق شیرین‌دیر.

آشیق شیرین

داستان اساسیندا اونون صفویه زمانی‌نین آشیقلاریندادیر. او چوخ ماهیر ساز چالان، سؤز بیلن و دونیا گؤرموش بیر آشیق اولاراق بیر چوخلو آشیقلارلا دئییشمه و یاریشماسی اولموش و سؤزده – سازدا باغلامیشدیر. اونون چوخلو شاگیرلری اولموش و اونلاری یئتیرمه‌ده، اونلاردان حیمایه ائتمه‌دن اسیرگه‌مه‌میشدیر. اونون یاشاییشینا باغلانان دستان، خرمدره – ویستان آشیقلاری طرفیندن منیمسه میش و اونو خرمدره آشیغی بیلمیشلر و داستان دا بو بؤلگه‌نین آشیقلاری طرفیندن سؤیلنمه‌ده‌دیر.

آشیق شیرینی عئینی صورتده آشیق قوربانی کیمی نئجه دستانلاردان اؤیره‌نیریک آشیق شیرینی ده داستانی و اورادا اولان شعرلریندن و حرکتلریندن تانییا بیلیریک. هابئله اونون رفتارلاری آشیق واله و اونا تای آشیقلار کیمی تانینمادادیر.

شوبهه یوخدور کی بو داستانلار آشیغین اؤلوموندن سونرا و اونون تانییان آشیقلار طرفیندن سؤیله-نیلمیش و ایللر بویو اونون آدی و یادینی حؤرمتله دیری ساخلامیش و بوگونه قدر گلیب بیزه چاتمیشدیر.

آشیق یوسف جمال

ایندیلیکده یوسف جمال آدلی بیر دستان واردیر و اورادا یوسف جمال حضرت یوسفی تمثیل ائده ن بیر گنج‌دیر. آنجاق بو داستان دا بلکه ۳۰۰ – ۴۰۰ ایل بوندان اؤنجه‌دن آشیقلارین دیلینده ازبر اوخونور.

بو دستان دا تکجه خرمدره آشیقلاری‌نین دیلینده موجوددور و بونا گؤره دئمک اولور یارانیشی دا سؤیله‌نیشی کیمی زنگان بؤلکه‌سینه و آشیقلارینا باغلانیر.

آشیق یوسف جمال آدیندا بیر آشیق اولدوغو اوچون الده نعلومات یوخ، آما بو دستان دیللر ازبری اولاراق یوزایللر بویو خرمدره – ابهر اطربفی آشیقلاری هوسله سؤیله ییرلر. بو دستان اخلاقی و معنوی بیر دستان‌دیر. اوندا پاکلیق، صداقت و دوزگئنلئک تعریف اولوناراق، خیانت، الی اگریلیک پیسله‌نیر. بیر ده عاییله و ار – آرواد آراسیندا اولان تمیزلیک و وفا، اساس موضوع گؤتورولموشدور.

زنگانین باشقا اسکی و اؤلوب – گئده‌ن آشیقلاری:

تاسوفله زنگان آشیقلاریندان بؤیوک آشیقلارین آدلاری دا ایتیب – باتیبدیر. شوبهه یوخدور کی یوزایللر بویو یوزلرجه ماهیر چالغیچی‌لار، ساز – سؤز اوستادلاری بو بؤلگه‌ده یاشاییب – یارادیبلار؛ آنجاق شفاهی اولدوقلاری اوچون اونلاردان هئچ بیر دفتر و شعر گونوموزه چاتماییبدیر. اما بونا اینانیرام کی الیازمالار الده ائتمک چتین ده دئییلدیر، نئجه کی سفرلریمده بیر نئچه الیازمالار، شعرلر و دستانلاردان آشیقلارین ائولرینده گؤرموشم. بو آختاریشلار علمی سویه‌ده ایره‌لی گئدیرسه الیمیزه بیر سیرا مطلب‌لر گله‌جکدیر.

آشاغیدا آدلاری چکدیگیمیز آشیقلارین عاییله‌لری، دوستلاری و سندلری الده‌دیر و قوجامان آشیقلاریمیز اونلاردان حؤرمتله یاد ائدیب و اونلاریه مهارتلرینده دستانلار سؤیله‌ییرلر. بو لیسته‌نی گؤسترمک اولار:

آشیق عزیزخان (اؤلوم ۱۳۰۲)
آشیق نجفعلی (۱۲۲۲ – ۱۲۹۲)
آشیق حاج علی خرمدره ای (۱۲۴۲ – ۱۳۲۲)
آشیق خان مراد (۱۲۴۲ – ۱۳۲۲)
آشیق الله مدد (۱۲۳۷ – ۱۳۲۲)
آشیق قوربان ضیاآبادی (۱۲۳۲ – ۱۳۳۲)
آشیق علی اکبری (اؤلوم ۱۳۳۲)
آشیق نوروز (۱۲۵۲ – ۱۳۴۲)
آشیق لطفعلی افشار (۱۲۴۴ – ۱۳۴۷)

آشیق رکاب اکبری (۱۲۴۴ – ۱۳۴۷)
آشیق غلام دشتگی (۱۲۷۲ – ۱۳۵۲)
آشیق ابراهیم شاهسئون (۱۲۶۲ – ۱۳۵۲)
آشیق فرج (۱۲۵۲ – ۱۳۵۲)
آشیق سلطان (اؤلوم ۱۳۵۲)
آشیق سلطانعلی میروردی (اؤلوم ۱۳۵۵)
آشیق امامعلی هیدجی (۱۲۸۷ – ۱۳۵۷)
آشیق مهرعلی ولایشی (۱۲۶۷ – ۱۳۵۷)
آشیق غیبعلی زنجانی (۱۲۸۷ – ۱۳۵۷)
آشیق ملیک (۱۲۷۷ – ۱۳۵۷)
آشیق احمد آقا (اؤلوم ۱۳۶۰)
آشیق صدقعلی گرگرلو (۱۲۸۲ – ۱۳۶۴)
آشیق علی آقا خلخالی(۱۲۷۲ – ۱۳۶۴)
آشیق علی (۱۲۷۷ – ۱۳۶۲)
آشیق طیار (۱۲۶۸ – ۱۳۶۷)
آشیق فتح اله رضایی (۱۲۸۷ – ۱۳۶۷)
آشیق زین الدین قره بولاغی (۱۲۹۰ – ۱۳۶۷)
آشیق بشیر (۱۲۸۰ – ۱۳۷۰)
آشیق سهراب (۱۲۸۷ – ۱۳۷۲)
آشیق صفر خلخالی (۱۲۹۲ – ۱۳۷۲)
آشیق قدرت جارچیلی (۱۲۹۷ – ۱۲۷۲)
آشیق شمس علی (۱۲۷۷ – ۱۳۷۲)
آشیق رسول نوروزی (اؤلوم ۱۳۷۷)
آشیق عیاد زوالی (۱۲۹۹ – ۱۳۷۷)

آشیق علیرضا داوودی (اؤلوم ۱۳۷۷)
آشیق یوسف گل محمدی (۱۲۷۱ – ۱۳۷۹)
آشیق غلامرضا داوودی (۱۲۵۷ – ۱۳۷۹) ؟
آشیق الماس مرشدی (۱۳۱۲ – ۱۳۷۷)
آشیق شیرعلی مقدم (۱۲۷۸ – ۱۳۸۰)
آشیق میرزه علی دشتگی (۱۳۱۴ – ۱۳۸۱)
آشیق میرزا علی (۱۳۸۱اؤلوم)
آشیق بؤیوک آقا (اؤ لوم ۱۳۸۱)
آشیق جهانگیر (۱۲۹۲ – ۱۳۸۴)

بو آشیقلاری تکجه دیللردن ائشیدیریک و وئردیگیمیز معلومات شفاهی‌دیر. بیر سیراسیندان حتا بیر شکیل ده اله گلمه‌دی.

آشیق زین الدین قره بولاغی

آشیق زین‌الدین ۱۲۹۰ ایللرینده زنگان یاخینلیغیندا قرو بولاغ کندینده دونیایا گلدی. او ساوادلی و چوخ بیلن بیر آشیق ایدی. بوگون بیزیمله یاشایان آشیق فرخ بیات اونا شاگیردلیک ائتمیش و اونون صنعتیندن دانیشاندا چوخ حؤرمتله توخونور و اونون تایی بیر اوستاد آشیق گؤرمه‌دیگینی سؤیله‌ییر. او، دئییر: بیر گون مجلیسده بیر روحانی اگلشمیشدی. آشیق آیاغا دورور مجلیسی قیزدیرسین. اونونلا برابر بالابانچی و قاوالچی دا دورور (بو داستانی تعریفله ین آشیق بیات، اونون قاوالچی‌سی ایدی). روحانی بئله گؤرنده آیاغا دورور مجلیسدن گئتسین. آشیق قاباغینی کسیر و دئییر: حاج آقا، اگله شین. بالابان – قاوال اولمایاجاق. تکجه سازلا مجلیس قوراجاقام.

آشیق زین الدین بیر ساعات بسم الله حقینده دانیشیر و سازلا دا اوخویور. آخیردا روحانی دئییر: سنین بو دئدیک‌لرین منه تام – تازا ایدی و سندن چوخ اؤیرندیم.

دوغرودان دا آشیقلاریمیز دینی داستانلار دا بیلیب، قیفیل بندلرینده دینی سوآللارا جواب وئررديلر. آشیق زین‌الدین ساز چالمادادا او قدر ماهیر ایدی کی بیر ساز ایله مجلیسی دولاندیراردی. آشیق

۱۳۷۰جی ایلده دونیاسینی ده‌ییشدی، بیر حالدا کی چوخلو داستانلار بیلردی و بوگون او داستانلار آشیق ایله یئره گومولدو.

آشیق بشیر

آشیق بشیر یامچی کندینده – نیک‌پی[1]ین یاخینلیغیندا ۱۲۸۹ ایللرینده دونیایا گلدی. بیر چوخلو شاگیرلر تربیه ائتدی. بوگونکو آشیق فرخ بیات، اونون شاگیرلریندن بیری‌دیر و اوستادیندن بابا قورقود داستانینی اؤیرنمیشدیر. بلکه ده آشیق بشیر بیرینجی آشیق‌دیر کی بو داستانی اونون دیلیندن ائشیدنلر وار. بو داستان اساسیندا، حضرت علی (ع) – آشیقلارین پیر و مرادی ۲۵ ایل امامتدن اوزاق ساخلانیلیر و خانه نشین اولور. بو زمان بابا قورقود بیر تخته اوستونه اوچ سیم چکیب اؤزونه قوپوز دوزَلدیر و ائل به ائل، یورد به یورد دولانیر و شاه مردان تعریفیندن داستانلار سؤیله‌ییر و اونون حقیندن دفاع ائدیر. آشیقلار بوگون اونون یولونو گئتمه‌لی‌دیلر و حقدن دفاع ائتمه‌لی دیلر.

آشیق بشیرین اوغلو ساواش ایللرینده جبهه‌یه گئتمیش و شهید اولموشدور. او ۱۳۷۰ ایلینده دونیادان کؤچموشدور.

آشیق علی خلفی

[1] نیک پی زنگانین ۳۵ کیلومترلیگ یقلار یوردو اولموشدور.

زنگان آشیقلاریندان دانیشاندا آشیق علی خلفی‌نی اونودماق اولاماز بیر ایشدیر. او، اؤز حیاتیتندا زنگانین آشیق‌لیق صنه‌تینه بؤیوک خدمتلر گؤسته‌ریب، هنرینی اوجا سویه‌یه یوکسلدیب ، شعرلر قوشوب، داستانلار سؤیله‌ییب و آشیقلار قهوه‌خاناسینی قوروبدور کی بوگون ده آشیقلارین ییغینجاق یئری اولاراق، هر گون آشیقلار اورادا گؤروب تویلاریدا اشتراک ائتدیکلری اوچون دعوت اولورلار. هر حالدا آشیق علی خلفی بو ایشله آشیقلارا میدان آچمیشدیر و بوگون ده همان قهوه‌خانانی آشیغین اوغلانلاری دولاندیریرلار.

آشیق علی ۱۳۱۶جی ایلده آشیق قارداشعلی‌نین ائوینده، زنگانین قارا تپه کندینده دونیایا گؤز آچدی. ایلک گوندن آشیق صنتی ایله تانیش اولدو. داستان و شعر ساحه‌سینده اوستاد آشیقلاردان بیری اولدو. بوگون زنگان آشیقلیق محیطیندن دانشاندا آشیق علی‌نین آدی ایلک آشیقلاردان ساییلیر. او ۱۵ یاشیندا رسمی صورتده بو صنعته چکیلیب، ۸ ایل آشیق رسول اسمخانی یانیندا شاگردلیک ائتدی. ۲۵ یاشیندان صدفلی سازی سینه‌سی اوسته آلیب جوشقون اوره‌یی‌نین دؤیونتولرینی ساز ایله دیله گتیردی و عمرو بویو یوزلرجه توی مجلیسلرینی یولا سالیب، خئیر دوعا ایله یوزلرله گلینی بخت

ائوینه گؤنده ریب و یوزلرله بی‌لرین ایگیدلیک دونیاسینا قدم قویماسینا بول آچیبدیر. ائلیمیزین شنلیک مراسیمینی دولاندیریب چالیب – اوخویوبدور. دئدیگیمیز کیمی آشیقلار قهوه‌خاناسینی زنگاندا یولا سالیبدیر. بوگون اونون ایگید اوغلو همان قهوه‌خانانی دولاندیرماقدادیر. نهایت آشیق علی خلفی ۱۳۹۱جی ایلده دُنیاسینی ده‌ییشدی.

آشیق علی داستان سؤیله‌مکده درین بیر مهارت صاحیبی اولموش، اونا گؤره بیز بورادا اونون سؤیله دیگی داستانلاردان بیرینی بورادا گتیریریک. بو داستان عباس و پری خانیم داستانی‌نین زنگان واریانتی‌دیر. بورادا اونون مهارتلی ایفاچی لیغینی گؤرمک اولور:

آشیق عباس داستانی – آشیق علی خلفی‌دن

زنگاندا چوخ زنگین، مال – دولته صاحیب اولان بیر تاجیر وار ایدی. بو تاجیر دونیانین بوتون شهرلرینی گزیب – دولاشمیشدیر. بوتون شهرلرین آدلی – سانلی تاجیرلری خوجا ماییلی تانییردی. توفارقان ماحالیندا خوجا ماییل خئیر عمللری ایله جماعت آراسیندا بارماقلا گؤسته‌ریلیردی. خوجا ماییلین عباس آدیندا بیر اوغلو وار ایدی. عباسدا اولان عقل و کمال آتا – آناسینی حئیران قویموشدو. خوجا ماییل بیر گون اوغلونو چاغیریب دئدی: اوغول، من استانبول شهرینده اولاندا بیر درویشه راست گلدیم. منیم الیمین ایچینه گؤزو دوشنده، چوخ حئیرتله دوروب دایاندی و منه دئدی: سنین قسمتیسنده چوخ آغیر بیر گون گؤرورم. اما سنین عائیله‌نده بیر دورلو ماتاح وار. او، حق طرفیندن بیر مقاما چاتاجاق کی نئجه کی دونیا وار، او عالمه گون کیمی ایشیق ساچاجاق. اوغول، گل سنی گؤنده-ریم ماحالیمیزین ان عقیللی – کمالللی بیر عالیمیندن درس آل.

عباس بؤیوک عالیملردن درس آلماغا باشلادی. بیر گون خبر گتیردیلر خوجا ماییل دونیادان کؤچوب؛ بو آیریلیقدان بیر ایل سونرا عباسین کؤنلونه گولشن باغلارین سئیر ائتمک دوشدو. عباسین "قاردا قالان" آدیندا بیر دوستو وار ایدی. اونا دئدی کی، گل بیر گولشن داغینا سئیره چبخاق.

بونلار گلیب گوللو – چیچکلی باغدا چوخ گزیب – دولاناندان سونرا اوزانیب یاتدیلار. چوخ یاتاندان سونرا قاردا قالان یوخودان آییلدی، باخدی گؤردو کی، عباس هله یوخودان آییلماییب. چوخ دایاندی، دئدی بلکه یورقوندو؛ بیر آز دا یاتار، اؤزو دورار گئده ریک. اما گون باتدی، عباس یئنه ده یوخودان

قالخمادی. باشلادی عباسی چاغیرماغاو عباس یوخودان آییلمادی. ناچار قالیب گلدی عباسین آناسینا یوتون احوالاتی دانیشدی. عباسین آناسی بیر نئچه یاخین آداملارینا دا خبر وئردی و بونلار گلدیلر گولشن یاغینا. باخدیلار گؤردولر کی عباس هله ده یوخودادیر. بیر ده چاغیردیلار. یوخودان دورمادی کی دورمادی. عباسی گؤتوروب گتیردیلر ائولرینه. عباسی بو حالدا گؤرەن آناسی اوز – گؤزونو دیدیب – داغیدیردی. نه قدر حکیم واردی گتیردیلر؛ یئنه ده عباسا بیر چاره تاپیلمادی. عباس یوخودان دورا بیلمزدی؛ چونکی عباسین روحی ارنلر سروری نین قوللوغوندا درس آلیردی. عباس رؤیادا گؤردو کی بیر نورانی شخص دایاندی بونون یانیندا. جیبیندن بیر آینا چیخاتدی. توتدو عباسین اوزونه؛ دئدی:
باخ گؤر نه گؤرورسن؟
عباس دئدی: آقا، بیر قصر گؤرورم. اونون مناره‌لری قیزیلدان، اطرافی جنت باغی، حیه‌طینده بیر چارحوض، ایچینده سونالار، کناریندا بیر سرو آغاجی و او آقا دایانان بیر دونیا گؤزه‌لی؛ بوتون اطرافینا شُعله ساچار. آقا، او گؤزه له بو دقیقه الیم چاتماسا هلاک اولارام.

آقا دئدی: اوغول، او گؤزه ل، تبریز حاکیمی محمد خانین قیزی گولگز پری‌دیر. اونو سنه و سنی اونا بوتا یازدیم، کوبارک اولسون. یوخودان آییلانداکؤنلونون سسینه قولاق وئر، گؤر نه دئییر. اوندان باشقا بیر سؤز دیلینه گتیرمه.

آقا الینی چکدی عباسین باشینا، دئدی: اوغول، سنه نه لازیمدیرسا وئردیم. قالخ آیاغا.
عباسین دا آناسی اوغلونو بو حالدا گؤروب اؤزونو هلاک ائدیردی. بیر آندا گؤردولر عباس گؤزلرینی آچدی. اطرافا گؤز گزدیسردی. گؤردو جماعات بونون باشی‌نین اوستونو آلیب و هامی آغلاماقدادیر. عباس اوره‌یی‌نین سسینه بیر قولاق آسدی. گؤردو بونا دئییر: عباس یوخودا نه گؤروبست آچ دئ.
هباس دئدی: آنا نه اولوب جماعت منیم باشیمین اوستونه نیه توپلاشیب؟ دئ گؤروم سنه نه اولوب؟
آناسی دئدی: آی بالا، سن ایکی گوندور یوخودان آییلمیردین. دئ گؤروم سنه نه اولوب؟
عباس دئدی: آنا، منه بیر ساز گتیرین؛ من سیزه دئییم منه نه اولوب و من ته گؤرموشم.
گؤندردیلر قونشودان بیر ساز گتیردیلر. عباس گؤتوروب بوردا گؤره‌ک جماعته نه دئییر:
دونن گؤردوم خواب ایچینده
دولدولون مینمیشدی سرور.

خبر آلدیم سُراغ توتدوم
خبر وئردی بیر غضنفر.

دئدیم آیا معلم سن؟
دئدی: اصلن مکلم سن.
دئدی: شاها بس سن کیمسن؟
دئدی: داماد پیغمبر.

الیندن ایچرکن باده
سینم گلیبدی فریاده
عباسام، روز جزاده
ال منیم، دامنِ حیدر.
***

آشیق اسد

آشیق اسد حقینده چوخ آز معلومات واردیر آنجاق قره آغاجدا یاشاییب، ماحالین تویلارینی او دولاندیریب و بیر چوعلو داستانلاری آشیقلارا اؤیره‌دیبدیر. اونون دا اوغلو ساواش ایللرینده جبهه‌ده شهید اولموشدور.

آشیق رسول نوروزی

آشیق رسول نوروزی ابهرین ان آدلیم و گؤرکملی، هابئله ماهیر آشیقلاریندان بیری ایدی. حدودا ۱۰۰ ایل بوندان اؤنجه ائل گزیر – ارهان کندینده دونیایا گؤز آچدی. اونون آتاسی آشیق موسی نوروزی دا بالابانچی-ایدی و عمی‌سی آشیق عیسی گؤزل قاوالچی-ایدی کی بیرلیکده آشیق رسولون یئتیشمه

سینده بؤیوک رولو و زحمتلری اولموشدور و بیر زمان بیرگه مجلیس قوروردولار. آشیق رسول ارهاندا مکتبه گئتمیش و درس آلمیشدیر. آشیق رسولون اوستادی آتاسیندان علاوه آشیق نصراله خدره یانیندا دا ساز اؤیرنمیشدیر.

آشیق رسولون گؤزل سسی و طول نفسی معروف ایدی. او، باساواد بیر آشیق ایدی کی شعر و سازدان علامه چوخلو داستانلار بیلیردی و اصلینده داستانچی بیر آشیق-ایدی. اؤزو ده چوخ گؤزل ایدی و فستیواللاردا هامی‌نین نظرینی جلب ائدیردی. اونون اوچون ده عزیزله‌مه مراسیمی قورولدو. آشیق رسول ۶۵ ایل آشیقلیق ائتدی و 1377 ایلینده ابهرده دونیاسینی ده‌ییشدی.

آشیق گلابعلی داوودی

زنگان آشیقلاریندان سؤز آچاندا بوگون دده آشیق سایبلان گلابعلی داوودی آدی ایلک دفعه نظره گلیر. آشیق گلابعلی ۱۳۱۹جو ایلده خرمدره‌نین ارهان کندینده آنادان اولور. اونون آتاسی، حتا آناسی دا ساز و سؤز ایله غریبه اولمامیشلار. آتاسی و باباسی دا آشیقلیق صنعتینه وارد اولان اولموشلار. او آناسینین لای لالاریلا موسیقی و آنادیلی‌نین گؤزه‌للیگینی دویموشدور. یئنی یئتمه چاغلاریندا سسی-نین گؤزه‌للیگینه خاطیر، ائل – اوبا طرفیندن اوخوماغا تشویق اولوردو. اوشاقلیقدان درین استعدادینا گؤره یئرلی ماهنی‌لاری اؤیره‌نمیش و اوخویارمیش. ۱۷ یاشینا چاتارکن اوستاد آشیقلارین یانیندا:

سلطانعلی میر وئردی نژاد (نوروزی)، اوستاد میرزاعلی سلیمانی، آشیق محمد آقا سلیمانی و باشقالاری نین یانیندا شاگیرلیک ائدیب و موسیقی اؤیره‌نمیشدیر. آشیق بولود جوادی میبانانین اوستاد آشیقلاریندان سایبلاراق آشیق گلابعلی‌نین یاخین دوستو دا اولموشدور. سونرالار آشیق گلابعلی اونون قیزین اوغلونا گلین ائتمیش و بو علاقه داها آرتمیشدیر. آشیق گلابعلی اوستادلاریندان دانیشاندا آشیق رسول نوروزی نی اونونتمایبر و اوندان چوخ بؤیوک بیر محبتله آد چکیر. او دئییر: آشیق رسول کیمی قدرتلی آشیق چتین تاپیلار. او، بؤیوک بیر اوستاددیر. آنجاق اوّلده منه آشیقلیق اؤیرتمک ایسته‌میردی و دئییردی گئت باشقا بیر صنعت دالیجا. آشیقلیقدا نه چؤره‌ک وار و نه قدرینی بیلن وار. نهایت گلابعلی‌نین علاقه‌سینی گؤردوکده راضیلاشیر اونو شاگیرد کیمی قبول ائتسین. آشیق گلاب باشقا و بیرینجی اوستادلاریندان آشیق طیّب‌دن ده آد آپاریر و آرتیریر: من ۷۰جی ایللرده گئدیب آشیق طیبی گؤروب و اللریندن اؤپدوم. اوندان قدردانلی ائتدیم. اما او ائله بؤیوک بیر انسان-ایدی کی منه اجازه وئرمه‌دی اوندان آرتیق تشکور ائده‌م. اوستادلاری گلابعلی‌ده اولان استعدادی گؤروب، اونا آشیق صنعتی‌نین بوتون بوجاقلارینی اؤیرتمه‌یه چالیشیرلار. آز بیر زماندا گلابعلی بیر اوستاد آشیغا چئوریلیر. گؤزل سسی ایله ماهنی اوخوماقدا، ساز چالماقدا ماهیر بیر آشیق اولور. داستان سؤیله‌مه‌یی ده اؤیره-نه‌رک توی – دوگونلرده چالیب – اوخویور و ائللریمیزه شنلیک آپاریب، مجلیسلر دولاندیریر.

بونو دا آرتیرمالی یام کی آشیق گلابعلی بیر دیندار آشیق اولاراق ۲۸ ایل تامام محرک گونلرینده زنگاندا شبیه اوخومادا اشتراک ائتمیش و گؤزل سسی ایله تاماشاچیلارین رغبتینی قازانمیشدیر. هر زمان میدانا گیرنده، تاماشاچیلار صلوات چئویریب و اونو آلقیشلاردیلار.

آشیق گلابعلی انقلابدان اؤنجه‌دن ایران تلویزیونوندا اؤز هنریله چیخیش ائدیب و تاماشاچیلارین، ائشیدنلرین ماراغینی قازانیر. او، بیر چوخلو کنسرتلر وئریر و اؤلکه‌دن ائشیکده او جمله‌دن آذربایجان جمهوروسوندا، تورکیه‌ده و باشقا اؤلکه‌لرده ائلیمیزین هنر و ادبیاتینی گؤسته‌ره‌رک، اؤز مدنیت و فرهنگیندن مودافیعه ائدیر. ایش اورایا چاتیر کی دده لقبی‌نی ده قازانیر.

آشیق گلابعلی انقلابدان سونرا ۵ ایل زنگان تلویزییاسیندا آشیقلاری بیر یئره توپلاییب، آشیقلار وئرلیشینی بولا سالیر و اؤزو ده داستانلار اوخویور. اونون ایشینی، ایندی اوغلو آشیق التفات داوام ائتدیریر.

بیلدیگیمیز کیمی انقلابدان سونرا آشیق صنعتی غربته دوشدو. بیر نئچه ایل ساز گیزلی قالدی. او زامانلار آشیق گلابعلی داستانلارین یازماسی ایله مشغول اولدو و بوگون بؤیوک بیر مجموعه نی یازاراق، ده‌یرلی بیر خزینه‌نی مکتوب ائتمیشدیر.

آشیق گلابعلی ۵۸جی ایلده خرمدره‌دن ۱۸ آشیق توپلاییب تبریزه یولا دوشور و ۴ گون اورادا ساز چالیب خرمدره نین آشیقلیق صنعتینی تمثیل ائتدیریر. اونون آردیجا تبریز آشیقلاریلا برابر تهراندا برنامه‌لر اجرا ائدیر. بونا گؤره نئچه ایللر آشیق گلابی تبریز آشیقلاری سیراسیندا تانییبردیلار. ۵۰ ایلینده تهران تلویزیونوندا آشیق وئرلیشلری حاضیرلاماغا چاغریلیر. ۶۴ و ۶۵ ایللرینده زنگانین مستقل آشیقلار گروهونو قورماغا همت گؤسته‌ریر و سونرالار هر ایل تهراندا چیخیش ائدیر و زنگان موسیقی-سینی تانیتدیریر.

حجه‌الاسلام امیرجهانی ۱۳۶۵ ایللریندن زنجان ارشاد اداره‌سی‌نین مدیر کلّی اولدو. او آشیق گلابعلی‌نین چاغیریب و موسیقی فستیواللاریندا اشتراک ائتمه‌یه چالیشمالارینی ایسته‌ییر. بو چالیشمالار اساسیندا ایران موسیقی فستیوالی‌نین دؤردونجو سایی سیندا زنجان آشیقلاری چیخیش ائدیرلر. او زماندان جبهه‌لره گئدیب و رزمنده‌لره روحیه وئرمک اوچون ساز چالیب اوخوماغا باشلاییرلار. همان زماندان خیریه موسسه‌لرده اوخویور. نئچه ایللر ایران نواحی موسیقی‌سی فستیواللاریندا تهراندا چالیب اوخویور و ماراقلار قازانیر.

۱۳۸۱ ایلینده همداندا یاریشمادا شرکت ائدیب و دیپلم افتخار قازانیر (۱۲۸۱/۷/۶). دونیا داستان سؤیله‌مه فستیوالیندا ۱۳۸۸جی ایلده مقام گتیریر. بو فستیوالا دونیانین چوخلو اؤلکه‌لریندن اشتراک

ائتمیشدیلر. نهایت ۱۳۸۶جی ایلده آذربایجان موسیقی صنعتچی‌لر اوجاغی طرفیندن تهراندا آشیق گلابعلی داوودبیگی اوچون عزیزله مه مراسیمی قورولور. بو مراسیمه باکیدان (۶ آشیق) و ایرانین مختلف شهرلریندن اوستاد آشیقلار (۸۰ آشیق) دعوت اولونموشدو و برنامه‌ده هامیسی چیخیش ائتمیش و "دده" لقبی آشیق گلابعلی‌یه وئریلمیشدیر ۲۱/ ۱۲/ ۸۶).

بونلاردان علاوه بیر چوخلو فستیواللاردا اونلارجا لوح تقدیر، دیپلم افتخار آلماغا نایل اولموشدور. آشیق گلابعلی بوگون ۷۰ یاشینی دالدا قویاراق، هله ده گؤزل سسی و نفسی واردیر و کنسرتلر اجرا ائدیر. داستان سؤیله‌مکده اوستاد بیر آشیق‌دیر و داستانلار یازاراق بیر یئره توپلاماغا چالیشیر. ساز چالمادا داها هنرلر و ماهیر بیر آشیق‌دیر. اؤز شعر دفتری بوگون چاپ اوچون حاضیرلاماقدادیر. آشیق گولابعلی اونلارجا یوخ، بلکه یوزلرجه آشیق تربیه ائدیب و بوگون بو آشیقلار زنگانین هر گوشه‌سینده آشیق صنعتینی یاشادیب، یارادیرلار. ساغ اولسون بئله بیر دده آشیق.

آشیق گولاب چوخلو داستانلار بیلیر و اونلاری بیر مجموعه ده اؤز خطی ایله توپلاییب – یازیبدیر. بو داستانلاری گنج آشیقلاریمیز بیلمیرلر، مثلا چوخ آز آشیق واردیر کی طوطی شیرین داستانینی بیلسین. آشیق گلاب بو داستانی **آشیق مهرعلی شقاقی**دن اؤیره‌نیب. مرحوک آشیق مهرعلی شقاقی سلطانیه‌نین ولایش کندینده یاشامیش و اوستاد آشیقلاردان ساییلیردی.

ایندی آشیق گلابعلی‌نین شعرلریندن اوخویاق:

خوشلوق ایسته‌ین منیم ائللریم
ایندی آیاق گؤتور بیزیم بوردا گل.
اوره‌کلر سئوینجی، اوره‌ک شادلیغی
ساز – صحبت ایسته‌سن بیزیم یوردا گل.

آشیقلار توپلاشیب بیزیم مکاندا
لعل – گوهر ساتیر هر بیر زاماندا
چیچک‌لی باهاردا، داغدا، دوماندا
عطب ریحان آلسان بیزیم یوردا گل.

هر آشیق اله آلاندا سازی
خوش گلیر ائللره اونون آوازی
قهرمان وطنین اوغولو – قیزی
ادب – ارکان آلسان، بیزیم یوردا گل.

بیری قاوال چالیر، بیری بالابان
چالیب اوخویاندا گئتمه، بیر دایان
خوشلوق الدن گئدهر، یاتما، سن اویان
غم – غصه داغیدان، بیزیم یوردا گل.

آشیق گلاب دایان ائل قاریشیندا
جوان آشیقلاری ساخلا باشیندا
کوراوغلو تک داغی – داشی آشاندا
بیر – بیره جان دئیَن بیزیم یوردا گل.
***
گتیر یاشیل دونون گئی بیر اگنینه
تاریخا یازیلسین بنیادین زنجان
بیر زمان بیر یئرده خط شکن اولدون
یئتیشدی هر یانا فریادین زنجان.

سنین انسانلارین وئردی ال – اله
دوشمانلار جانینا سالدی ولوله
وطنین هر یانین دؤندردی گوله

تاریخه ثبت اولدو گول آدین زنجان.

سنین شاعرلرین گؤر نه آدلانیب
بالدان شیرین اولان سؤزو دادلانیب
غم – غصه ایندی سندن یادلانیب
یئتیشیب هر یانا هئی دادین زنجان.

شهریم خرمدره، اوستانیم زنجان
یازیرام آدیوا بیر شیرین دستان
گولابام اولموشان سنه مهربان
شیرین‌دیر دیللرین، ابعادین زنجان.

***

آشاغیداکی شعر ۵ یارپاق آدلاناراق، هاواسینی چالیب – اوخوماق هر آشیقین ایشی دئییلدیر:

خرمدره داغلار بویانیب قارا
سئوینیریک هامی گلن باهارا
گول – چیچک‌لر آچان باغچایا – بارا
گلسین هر یاندا بلبل نغمه‌یه
ائللرین وار، داغلارین وار، گزمه یه یایلاقلارین وار.

درس اوخویور بیزیم کؤرپه اوشاقلار
سیزسیز قلبیمیزده میوه‌لی باغلار
اوخویوب اوخویوب خلبان اولار
اوخو سن درسیوی وطن بالاسی
ائللرین وار، داغلارین وار، گزمه‌یه یایلاقلارین وار.

خرمدره وارین بؤیوک بیر ائللر
دانیشیر شهرینده هر شیرین دیللر
تعریفین یازیلار خلقی شاد ائیلر
اوجالیر هر زمان میهن نعمه سی
ائللرین وار، داغلارین وار، گزمه‌یه یایلاقلارین وار.

گلشنه دولوبدور باغچالار باغلار
اویا فخر ائیلیر جوان – قوجالار
گؤزل بیر صحنه نی گؤره ن اوجالار
گلنده هر زن=مان گولابین سسی
ائللرین وار، داغلارین وار، گزمه‌یه یایلاقلارین وار.
***
حئیف اولسون تئللی سازا هر سینه مسکن سالا
گزیب صراف آختاریرام علّاف ایستر گوهر آلا.

اوره‌ییم دریای قاندی یوک واریم لعل – مرجاندی
آمان فلک نه زاماندی حئیفدی آشیق قوجالا.

گولاب دریالارا دولدو گؤیده بولود کیمی دولدو
هر جایی لار آشیق اولدو گؤر نه دوشوب بدخیالا!.
***
چؤره‌یی بیلمه‌ین، دوزو بیلمه‌ین، هر ایکی دونیادا خوار اولار گئده‌ر.
معنانی بیلمه‌ین، سؤزو بیلمه‌ین بوز کیمی اری‌یَر، جار اولار گئده‌ر.

اوستادین بیلمه‌ین، عارین بیلمه‌ین، یئرین تانیمایان، تایین بیلمه‌ین
هفته نی بیلمه‌ین، آیین بیلمه‌ین یئتیشمز عؤمروندە، کار اولار گئدەر.

ظاهرده دوست اولار، قلبدن قارا بیر ایش گؤرور اؤزو قالیر آوارا
بیر یوک توتوب او دا چاتماز بازارا باهار گونو ده ین قار اولار گئده ر.

گؤزله‌مز ناموسو، گؤزله‌مز عاری باش اوستده بیلمز او کردگاری
یقین کی ذاتیندا بیر اشکال واری ائل ایچینده آخر زار اولار گئدەر.

آشیق گولاب دئ سؤزونو مردانا اوخ کیمی یاییلسین کار ائتسین جانا
دوز گلمه‌ین ائل ایچینه – دورانا دونیاسی باشینا دار اولار گئدەر.

***

غزل

گلن میخانه سمتیندن بورا مستانه، سن کیمسن؟
گؤروم آباد اولا یارب، می میخانه، سن کیمسن؟
هانسی داغین مارالی سان، قلب ائویندن یارالی سان
بویور گؤروم هارالیسان، منیم نالانه، سن کیمسن.
اوره ک سؤزلرین وار چوخ، قاشین کمان، کیرپیگین اوخ
یوسفده بو ملاحت یوخ دوشوب زندانه، سن کیمسن؟
دوداغین لعل – مرجاندیر، بقای آب حیواندیر،
منی آز هجریوه یاندیر، یاپیش چک یانه سن کیمسن.
آلیبسان عقلیمی الدن، بئله ابرویه صد احسن،
ائدیب صحرالری مسکن اولوب دیوانه سن کیمسن؟

نشانین وئر منِ زاره، گلیب دردیمه قیل چاره
آخار گؤز یاشی رخساره، دؤنر عمانه سم کیمسن؟
سنی گؤرجک پریشانم، قد دلجویه حئیرانم،
دوباره شیخ صنعانم، گتیر ایمانه سن کیمسن.
شهاب تیر آتیب گئتدین، یاندیریبان یاخیب گئتدین
منی بیر ده دچار ائتدین، غم هجرانه سن کیمسن.
گولاب بو چؤللری گزر، عشقین دریاسیندا اوزر،
اود ایچینده مگر دؤزر، اوزرریک دانه سن کیمسن؟

***

آشیق گلاب‌دان سوروشاندا کی خرمدره – ابهر موسیقی هاوالاریندا دانیش؛ بیر هاوادان چوخ ماراقلا دانیشیر. بو هاوا، "داغلار گرایلیسی" هاواسی‌دیر. چوخ گؤزل بیر هاوا اولاراق، اونون نظریجه ایراندان زنگان موسیقی‌سی‌نین ان ده‌یرلی تحفه‌سی آدلاندیریر. او دئییر بو هاوادا سانکی داغلا گورولدور، داغلار سسه گلیر. او، خاطیره‌لریندن دانیشدیغی زمان دئییر: تهراندا بو هاوانی تانیتدیریب – چالاندا هامی آیاغا قالخیب یئرینده اوتوران قالمادی. بو هاوا تکجه آداملاری یوخ، بلکه داغلاری دا حرکته گتیریر.

آشیق محمد نجفی

آشیق محمد نجفی ۱۳۳۱ ایلینده طارمون وناب کندینده دونیایا گلیر، اما بوگون زنگاندا ساکیندیر. آشیق محمد اوشاق ایکن آنا لایلاسی ایله آناسیندان موسیقی و شعرلر اؤیره‌نیر. آتاسی بالان چالان بیر صنعتکار ایدی و عاییله سینی آشیقلیق صنعتی ایله ماراقلاندیرمیشدیر. او بیر طرفدن آنا لایلاسی اونون آشیقلیق صنعتی‌نین بینؤره‌سینی محکم قویموشدور. آناسی‌نین گؤزل سسی بوگون آشیغیمیزدا بیر ده‌یرلی میراث کیمی سسله‌نیر. آشیق محمد اوشاقلیغینی بئله بیر صنعت محیطینده بؤیویور و آشیقلیق هوسی اوندا گونو – گونئدن چوخالیر. آشیق محمد نجفی بیر چوخلو داستانلار، شعرلر اؤیرنمیش و سینه‌سی ادبیات و موسیقی خزینه‌سی سایبلیر. اوشاق ایکم گؤزل سسینه گؤره آشیقلار چالیب، او اوخویارمیش و یاواش – یاواش ساز الینه آلیر. اونون ساز اوستاسی آذربایجانین بؤیوک و ماهیر اوستادی اوستاد ایمران حیدری اولموشدور. سونرا آشیق عزت عزیزی دن بیر چوخ داستان اؤیره نمیش و ۱۳۷۰ دن سونرا باجاریقی بیر آشیق کیمی صحنه‌لرده چیخیش ائتمیشدیر.

آشیق محمد نجفی بیر نئچه موسیقی فستیواللاریندا اؤدول قازانیب و بوگون زنگاندا آشیقلیق هنری‌نین ذیروه‌سینده دایان بیر آشیق کیمی گنجلرینمیزه درس وئریر. زنگان هاوالارینی باشقا آشیقلاردان داها ایبی و داها تکمیل بیلیر. آشیق محمد نجفی ایللردیر کی زنگاندا قورولان آشیق فستیواللاریندا بیر داور کیمی اشتراک ائدیر. او ۸۰ آشیق هاوالارینی چوخ دقیق صورته آییرد ائدیر. داستان سؤیله‌مکده اونون مهارتی داها آرتیق و گؤزل بیر ایفاچی کیمی چیخیشلاری اولور. جالب نکته

بوراسی‌دیر کی اونون اوغلو بوگون بیلیم یوردلاریندا انگلیسی درس وئره‌رک، آشیق سازی‌نین دا کامل بیر اوستادی و اؤیرتمنی‌دیر.

آشیق محمئ قاباقجا سایدیغیمیز آشیق صنعتی‌نین بوتون ساحه‌لرینه واقف اولاراق، هاولاری دیریلتمکده، شعر سؤیله مکده ده یارادیجی بیر آشیقدیر. اونون شعر دفتری چوخ حجملی اولاراق چاپ اوچون حاضیرلانماقدادیر.

آشیق محمد نجفی اجتماعی داورانیشلارینا گؤره ده خالق آراسیندا حؤرمتله قارشیلانیر و بیر ده یرلی آغ ساققال کیمی خالق ایله خوش رفتار و گؤزل اخلاقی واردیر. ایندی نئچه شعرینی بیرگه اوخویوب. داستانلارینی دا گلن دفترده دینله‌یه‌جه‌ییک.

اوجا داغلار قار آلتیندا، یاتیب، اویانماز اویانماز؛
گولی باغلار بار آلتیندا، یاتیب اویانماز اویانماز.

بولبول اوچار گوله ساری، آشیق چالار غملی تاری،
ایسته‌دیم کی گؤرم یاری، یاریم اویانماز اویانماز.

خسته دوشت درمان ایستر، باغبان اولان گوللر بسلر،
دارا دوشن ائلین سسلر، ائللر اویانماز اویانماز.

غم – غصه یه باتان چوخدور گؤز یاشینی تؤکن چوخدو
محمد دئیر یاتان چوخدو، یاتان اویانماز اویانماز.

***

اوره گیم سنه باغلیدیر سالما منی یانه گؤزل.
اینان کی عشقیم دوغرودو قبول ائیله جانه گؤزل.

جانیم قوربان جمالینه، اوتلار سالدین شیرین جانه،

منی قویدون یانه یانه، گئدیرسن هایانه گؤزل؟

گل بیر وئره‌گین ال – اله، سال گیلن دونیایه ولوله،
قاشی کمان، گؤزو آله سوره ک بیر دؤورانی گؤزل.

چیخاق بیر داغلار گزه‌ک، نامردلرین باغرین ازه‌ک،
قلم آلیب داستان یازه‌ک، یاییلاق هر یانه گؤزل.

اوخشاتدیم اولدوزا، آیه، مالللا کیمی ائندی چایه،
محمدی چاغیر تویه، من ده گلیم هایه گؤزل.

***

قادر الله بودور سندن دیله‌گیم، بئش گونلوک عمروموز لاله‌زار اوله،
هر کسین حققین آلیب وئره‌لر، آغلیان اولمویا، گولن چوخ اوله.

بیردن بولاق چیخا چشمه‌لر دولا، چؤللر الوان اولا، باغلار گول آچا،
نه کدر، نه ورم، نه غم یارانا، انسانلار قلبینده محبت اولا.

داغلاردا قار اولا، باغلاردا چیچک، گؤزل اولا بیلمز هر روزی گؤیچک
ایلقاری دوز اولا، سؤزلری گرچک، سئودیگی یارینا وفادار اولا.

کیشی اولان یئمز اؤزگه مالینی، آخرتده دار ائیله‌مز یئرینی،
یالان سؤزه عادت وئرمز اؤزونی کیشیده ده گره‌ک صداقت اولا.

قمه لر پاسلانا، چیخمیه چؤله، هامی حکیم اولا، دردلری بیله

توپلار آچیلمیه، قان تؤکولمیه، گؤره سن او گونلر نه زمان اوله؟

محمد دئیر گلین وئره ک ال – اله، ایچیمیزده آرا ووران اولمیه،
حقدن ایلهام اولا، فرمان بویوره ظولمتلی دونیامیز چیراغبان اولا.

***

سلام یئتیر یاخشی دوستان زنگان چایی زنگان چایی
دؤزرت بیر یانین باغ و بوستان زنگان چایی زنگان چایی

جوشغون سئللرین جوشار آشیق سنه شعرلر قوشار
کندلریندن ائللر یاشار زنگان چایی زنگان چایی

چای پره نین بره سینده قیزلار گزر اوبه سینده
یاتماق اولماز هوسینده زنگان چایی زنگان چایی

کنده دیللرده وار محبت تویلاردا پیلارلار خلعت
انسانلارا سن ائت حؤرمت زنگان چایی زنگان چایی

بایرامدا کندلیلر گزر سفره یه بال کره دوزر
محمد تعریفین یازر زنگان چایی زنگان چایی

***

وطن دوشمنینی آیاقدان سالدی یاییلدی دیللره دئینده بابک
نامرد قارشیندا مردانا دوردو نشان وئردی اؤزون دوشمنه بابک

کسدیلر قولونو آخ – وای دئمه‌دی دوشمنین کؤکسونه بیر اود قالادی

غیرت اوسته اؤز قانین جالادی یازیلدی تاریخه یادگار بابک.

بابک اؤز یوردوندا قهرمان ایدی قوشون چکدی دوشمن اوسته یئریدی،
شهرتی یاییلدی، دونیا دا بیلدی ایران تورپاغینا مقدس بابک.

خائن لر بوینونا سالدی کمندی قورخمادی اؤلومدن ائیلهدی جنگی
قایتاردی عربی، رومی، فرنگی، ساوالان داغی کیمی اوجالدی بابک.

محمد ده اویاقدی، هئچ زامان یاتماز ناموس – غیرتی یادلارا ساتماز
غیرتلی اوغلانلار بیزی اونوتماز بیر بابک یئرینه مین اولور بابک.

***

بایاتیلار

اووچویام داغ گزهرم، بولبولم باغ گزهرم
سؤیگولومو وئرسهلر، اؤلمهرم ساغ گزهرم.

ائوده وار چاخماق داشی قورومور گؤزوم یاشی
غربت یئرده گون گئشدی نهدیر بو فلهیین ایشی؟

من اؤلسم سازیم قالار دیللرده سؤزوم قالار
سن گئتمه غربت ائله یوللاردا گؤزوم قالار.

عزیزیم ساز چالارام گولهرم، آغلامارام
ازلدن سنی سئودیم اؤزگهلره یاز اولمارام.

عزیزیم اوزومه باخ، سازیما – سؤزومه باخ.
آلیشدیم، من ده یاندیم، سینه مده کؤزومه باخ.

عزیزیم سازیم منیم، شیریندیر سؤزوم منیم.
هئچ کسی ایستەمیرم سندەدیر گؤزوم منیم.

سینم اوسته تئللی سازیم اوره ییمده وار سؤزوم
من سندن آیریلمارام گؤزلرینده وار گؤزوم.

عزیزیم سازی گؤتور قارمانی – سازی گؤتور
خسرتم یاری گؤرم سن منی یاره یئتیر.

***

مخمس

قوی بیر باخیم جمالیوا یاناقلاری گول یارانیب،
آلا گؤزلر پیاله تک قاشلاری کمان یارانیب.
اینجی صدف دیر دیشلری دهانی غنچه یارانیب
سیه زولفی شب یلدا تئللری افشان یارانیب
خوش دانیشیب شیرین گولر طوطی خوش خوان یارانیب.

ترلان کیمی گؤیه اوچار جاهیللرین قانین ایچر
عشقین بره سینه قاچیر اؤزونه بیر همدم سئچیر
گؤر نئجه صراف یارانیب!؟

دلگیر اولوبدور دانیشمیر عشقین شربتیندن ایچمیر

گناهین نه‌دیر کی کئچمیر؟ - اوزونده روبندین آچمیر
گؤر نئجه حیالی یارانیب.

قاشلاریندا کمان توخور اوغرون دورور قییا باخیر
آغ سینه یه گولر تاخیر محمدی یاندیریب یاخیر
ازلدن گؤزل یارانیب.

***

گلنده اوستاد کلامی اوستادیما جان قوربانڈی.
اوستادیم آشیق ایمراندی اوستادیما جان قوربانڈی.

وناب کیمی واردیر یوردوم، ائل ایچینده واردیر آدیم،
آشیق عزت سؤز اوستادیم اوستادیما جان قوربانڈی.

منیم سازیم پرده وئرمز، سینی نین اوسته دورماز
اوستادی کی دؤیمه گی اولماز. اوستادیما جان قوربانڈی.

آشیق ایمران ساز اوستادیم، آشیق عزت سؤز اوستادیم
محمددیر منیم آدیم اوستادیما جان قوربانڈی.

***

چولقاییب غمیم منی آی عزیز دوستوم آهسته بیر ساز چال قوی قولاق آسیم.
سیریسین آریتسین قالماسین پاسیم آهسته بیر ساز چال قوی قولاق آسیم.

سازا – کامانچایا واردیر هوسیم ساز چالان اللره قوربانلار کسیم
آی آشیق بئله چال تیتره ییم – اسیم آهسته بیر ساز چال قوی قولاق آسیم.

جنون ایله لیلی عمار سم آشیق غریب کیمی شاد اولوب گولسم
فلکین چرخینی ووروب داغیتسام آهسته بیر ساز چال قوی قولاق آسیم.

عشقین سؤزون بو سینه مه ووروماسام یار باغیندا قیزیل گوللر درمه سم
داریخار اوره‌ییم سازی گؤرمه‌سم آهسته بیر ساز چال قوی قولاق آسیم.

چشمه‌لردن آخان سرین سو اولسام محبت باغی نین آرخینا دولسام
انسانلیق هاردادی یولون بیلسم آهسته بیر ساز چال قوی قولاق آسیم.

اوجا داغ باشیندا اسن یئل اولسام ائللریمه خوش خبری یئتیرسم
محمد دئیر نه زمان کی داریخسام آهسته بیر ساز چال قوی قولاق آسیم.

***

آشیق مسلم عسگری

آشیق مسلم عسگری زنگانین قوجامان آشیقی ۱۳۱۷جی ایلده زنگانین بادامستان کندینده آنادان اولدو. ایلک تحصیلینی کنده بیتیریب و ۱۳۳۴جو ایلده زنگانا گلدی. توفیق و شریعتی دبیرستانیندا درس اوخویوب دیپلم پیتیگینی الده ائتدی. آنجاق ۱۳۴۷جی ایللردن آشیقلیق درسینی آلماغا باشلایير و آتاسی آشیق سهرابدان اؤیرنمه‌یه باشلایير. ایلک دؤنه تاریمدا هیندی کندینده مجلیسه چیخیر و آلقیشلانیر. او گوندن زنگان و تاریمدا بیر چوخلو توی – شنلیک مجلیسلرینی دولاندیریر.

آشیق مسلم یوکسک سویه‌ده ایفاچیلیق ائدیر، داستانلار سؤیلور، شعرلر قوشور و گؤزل ساز چالیر. دئمک اولار زنگاندا بوگون آشیق هاوالارینی و داستانلاری هامی آشیقلاردان یاخشی بیلن آشیق ائله آشیق مسلم‌دیر. او آشیق شیرین و بیرچک خانیم، لیلی و مجنون، بهرام و گول خندان، کلبی و سلبی، ورقا ایله گولشن، طاهیر میزرا، غلام حیدر، یئتیم سیدی، خسته قاسیم، واله و زرنگار، شاه اسماعیل، آشیق قوربانی و بیر چوخلو داستانلاری بیله رک، داها بوگونلر آشیقلیق ائتمه‌سه ده، داستان سؤیله‌مک و علمی چیخیشلاردا اؤزونو گؤسته‌ریر.

آشیق مسلم چوخلو شاگیرلر تربیه ائتمیش و شاگیرلری بوگون تویلار و مجلیسلر دولاندیریرلار. او، ۱۳۰ کاسئت نوار دولدورموش. آذربایجانین ۷۰دن آرتیق موسیقی هاوالارینی اوستادلیقلا چالیر. زنگان هاوالاری، تاریم هاوالاری، خرمدره هاوالاری دئییلن موسیقی هاوالارینا بیر متخصص کیمی توخونور. شعرلری بیر کتاب اولاراق چاپ اوچون حاضیرلانمادادیر.

ایندی آشیق مسلم‌دن بیر شعر:

حؤرمتلی ائلیمین آرزولارینی هر زامان سئویرم، اوره‌گیمده‌دیر.

باشی یاشیل یایلاقلاری گزنده حسرتیم ده اودلو دیله‌گیمده‌دیر.

قوشلارین سسینه اویانان ائللر بولبول نغمه سینه سئوینیر گوللر
لاله یاناقلاردا دانیشان دیللر ازیلیب بال کیمی چؤره گیمده دیر.

بو شانلی وطنیم، اؤلکم، ماحالیم، قوتولسون محنتیم، گئتسین ملالیم
سنده‌دی شوکتیم، سنده جلالیم آغریمدا دیلیم تک گره‌گیمده‌دیر.

الیمده قلمیم، سینمده سازیم آتالار – آنالار منیم مورازیم؟
سینه دفترینده دیلیمه یازیم قووتی ائلیمین بیله‌گیمده‌دیر.

چیخارتما یادیندان بو شن ائللری سنه امک وئره ن یاشیل چؤللری
وطن آشیقی‌یام مسلم عسگری قهرمان اوغوللار کوره‌گیمده‌دیر.

ویستان، آشیقلار اوجاغی

خرمدره‌نین ۶ کیلومترلیغیندا وبستان کندی، زنگان آشیقلیق محیطی‌نین ان بارلی یوردلاریندان ساییلیر. کئچن یوزایلده اونلارجا درین دوشونجه‌لی، ساز و سؤز اوستادلاری بورادان باش قالدیریب، و ادبیات اوجاغینی ایستی ساخلامیشلار. ویستان کندینده آشیقلیق دین و مذهب‌له برابر گئدیر و آشیقلارین ان اوستادینا شیخ دئییرلر. ویستاندا سازا چؤیور دئییرلر.

ویستان هاوالاری چوخ اوره‌یه یاتان و اصیل دیرلر. بورادا ایاق دوبیتی (تبریز دوبیتی‌سیله فرقلی‌دیر)، باش دوبیت واردیر. هابئله اوچ شکسته: گلّه شکسته، ایاق شکسته و کسمه شکسته واردیر. ۴ کرم هاواسی: کسمه کرم، یورغون کرم، گنجه کرم و عثمانی کرم اوخونور.

اوچ شهریاری دا واردیر: اینانلی شهریاری، سوروتمه شهریاری، شهریاری.

باشقا هاوالاردان: شاه خطایی، شاهسونی، یورقون عباس، کسمه عباس، فتاحی، کوراوغلو، جنگی کوراوغلو، ایوازی کوراوغلو، سلیمانی، سولدوزو، مهترخانی، اکبری، دؤشه مه، گرایلی، گلّاهی و مرجانی-نی آد آپارماق اولار.
بونو قید ائتمه‌لی‌یم کی سلیمانی هاواسی ویستاندا بوگون یاشایان و بوتون عاییله‌لری آشیقلیق صنعتیله مشغول اولان عاییله‌نین آدینا باغلانان بیر هاوادیر.

آشیق سلطانعلی سلیمانی

آشیق سلطانعلی ۱۳۵۲جی ایلده دونیاسینی ده‌ییشدی؛ آنجاق اونون اوغلانلاری اونون یئری نی توتدولار. آشیق سلطانعلی نین شعرلری و چالدیغی ساز هاوالاری‌نین گؤزه‌للیگینی هله ده اونوتماییرلار.

آشیق میرزا علی سلیمانی

آشیق میرزا علی ۱۳۰۶جی ایلده بیر آشیق اوجاغی اولان آشیق سلطانعلی‌نین ائوینده دنیایا گؤز آچدی و اوشاقلیقدان ساز – سؤزله تانیش اولدو و چوخ کئچمه‌دن بیر ماهر آشیق کیمی ابهر – خرمدره ده تانیندی. آشیق میرزا علی آتاسی سلطانعلی کیمی سازدا چوخ مهارت قازانمیش و گؤزل سسی ایله خرمدره هاوالارینا باشقا بیر گؤزه‌للیک وئردی. آشیق ۱۳۸۰جی ایلده دونیاسینی ده-ییشمیشدیر.

آشیق حق وئردی

آشیق مبرزا علی نین اوغلو آشیق حق وئردی بوگون ویستان و خرمدره‌نین گؤرکملی آشیقلاری آراسیندا یئری واردیر. حق‌وئردی آتاسی‌نین خلف اولادی کیمی، بو صنعتین ساخلایانی و داوامچیسی اولموشدور. چوخلو داستانلاری سینه دفتر ائتمیش و بو زنگین خزینه‌میزی ساخلاماقدادیر.

آشیق محمد سلیمانی

بوگون ویستان – آشیقلار اوجاغی ساییلان یوردون شیخی ساییلان بؤ یوک آشیق، آشیق محمد سلیمانی‌دیر. اونون سینه‌سی شعرلرله دولو و اللری ساز چالمادا هامینی حئیران قویان قدر ماهردیر. اونون بارماقلاریندان قیزیل یاغیر و هر اوره‌یی اؤزونه چکیر. یاشی چوخ اولدوغونا باخمایاراق، سسی هله ده گؤزلدیر و ساز چالمادا گنجلردن گئری قالمایییر. داستانلار بیلیر کی گنج آشیقلار یوخ، یبکه اوستاد آشیقلار دا تبریزدن، آذربایجانین باشقا شهرلریندن اونون یانینا گلیب داستان اؤإیره‌نیرلر.

آشیق محمد ۱۳۱۶جی ایلده دونیایا گلیب و ایندی شیخ عنوانی ایله ویستان آشیقلاری‌نین ان اوستادی تانینیر. شیخ محمد بیر مذهبی آشیق‌دیر و طریقته باغلی اولان. اونون شعرلرینده ده مذهب، اؤزه‌للیکله حضرت علی (ع)نین یوکسک بیر مقامی واردیر. او بیر شعرینده شریعت، حقیقت، معرفت و طریقت یوللارینی و لیدئرلرینی آچیقلاییر. ساده دئمک ایسترسم اونلار بئله‌دیر:

شریعتد ه: جبرئیل، میکاییل، اسرافیل، عزرائیل؛ حقیقتده: بنیامین، پرموسی، داوود، مصطفی دوغردان؛ معرفتده: بوذر، نوسز، قنبر و سلمان و نهایت طریقتده: رحیم، زحمان، صبوح و ستار آدلاری گلیر. آشیق محمد یا شیخ محمد سلیمانی بوگون زنگان آشیق ادبیاتی و موسیقی‌سی‌نین زیروه‌سینده دایانیر.

آشیق عزیز خلجی

ویستانین ان اوستاد آشیقلاریندان آشیق عزیزدیر کی اونون اوغلانلاری دا آتالاری هنرینی داواملاییب و آشیقلیق صنعتینه خدمتلر ائدیبلر. آشیق عزیز خلج دن گلمیش، آنجاق هر اوچ اوغلونو دا آشیق تربیت ائتمیشدیر. آشیق احمد سلیمانی، آشیق بؤیوک آقا سلیمانی دونیالارینی ده-ییشمیشلر، عمرلری نین سون وقتینه کیمی بو صنعتین گلیشمه‌سینده چالیشمیشلار. آشیق احدین اوغلو بوگون آشیق بهروز – چالیب – چاغیریر و آتالاری نین یولونون داوام وئریر.

آشیق منوچهر سلیمانی

آشیق منوچهر ۱۳۳۳ ایلینده ویستاندا دونیایا گلدی و بوگون ویستان آدینی اؤلکه‌میزه یاییر. آشیق منوچهر شعرلر سؤیله‌ییر و یارادیجی آشیقلاردان ساییلیر. آشیق منوچهر ساز چالمادا و زنجان هاوالارینی دقیق بیلمه‌ده اوستاد بیر آشیقدیر.

آشیق منوچهر اوستده دئدیگیمیز آشیق محمد سلیمانی – عمی‌سی یانیندا آشیقلیق اؤیرنمیش و بوگون خرمدره یوخ، بلکه بوتون زنگان دا تانینمیش بیر آشیق‌دیر. آشیق منوچهرین قارداشلاری آشیق طیّب ده گؤرکملی آشیقلاردان ایمیش کی فوت ائدیب. آنجاق آشیق منوچهرین باشقا قارداشلاری او جمله‌دن آشیق پرویز سلیمانی و آشیق سیفعلی ده بوگون آشیقلیق صنعتی‌نین گؤرکملی نماینده-لریندن ساییلیرلار.

مردعلی فتحی

آشیقلار یاینیندا یاز دوزلدن لر ده آشیقلیق صنعتینه یاردیمچی اولموشلار. اونلار دا آشیق ادبیاتی و موسیقی‌سینه بؤیوک خدمتلر لئتمیشلر. اونلاردان بیری ویستان کندینده دنیایا گلیب، آشیقلیق صنعتینی دیری ساخلاماقدا چالیشان سازبند مردعلی فتحی‌دیر. او، ۱۳۲۷جی ایلده ویستاندا دنیایا گلمیشدیر. بوگون ۴۰ ایلدن آرتیق‌دیر کی آشیقلارا ساز دوزلدیر و بو صنعتین سسینی اوجالدیر. اونون سازلار تکجه خرمدره – ابهرده یوخ، بلکه بوتون آذربایجاندا تانینمیدیر. بیر سیرا دونیا سیّاحلاری و اوروپا موسیقیچی‌لری ویستان آدینی ائشیدیب و بورانین سازینی آلیب اوروپایا آپارمیشلار. مرادعلی فتحی بوگون ده ساز صنعتینده چالیشیر. اللرینه ساغلیق.

آشیق علی خرمدره‌ای

خرمدره‌نین قدیم اوستاد آشیقلاریندان بیر آشیق علی اولموشدور. ایندی ده اونون سؤزلری و دوراندیردیغی مجلیسلری یاد اولور. آشیق علی ۱۲۴۲جی ایلده خرمدره‌ده آنادان اولدو. بیر چوخلو توی مجلسلرینی گؤزل ایفالاری و داستانلاری ایله دولاندیردی. آشیق علی او جمله آشیقلاردان-ایدی کی کبین یازاندا اونون آشیقلیغی کبین‌نامه‌ده قید اولوردو. اونون سینه‌سی شعر دفتری و دستانلار خزینه‌سی ایدی. بیر چوخلو شاگیردلر تربیه ائتدی. نهایت ۱۳۲۲جی ایلده خرمدره‌ده دنیادان کؤچدو.

آشیق عوض خوشرفتار

آشیق عوض ابهر – خرمدره آشیقلاری آراسیندا بیر باساوادلی آشیق تانینیردیو بیرینجی درجه‌لی میکانیک-ایدی. ۱۳۸۰ ایللرنده دنیاسینی ۸۵ – ۹۰ یاشیندا اولاراق ده ییشدی.

آشیق خسرو حیدری

آشیق خسرو خرمدره – ابهر آشیقلاری آزاسیندا سازلی – سؤزلو آشیقلاردان ایدی. او ۱۳۸۰الینده ۸۵ – ۹۰ یاشیندا دنیادان کؤچدو.

آشیق علی

آشیق علی، حاج علی اوغلو خرمدره نین آدلیم آشیقلاریندان ساییلیردی کی ۱۳۸۰ ایللرینده ۱۰۰ یاشیندا اولارکن دنیادان کؤچدو.

آشیق نعمت

آشیق نعمت خرمدره‌نین اوستاد آشیقلاریندان ایدی و اوستاد نعمت آدی ایله معروف ایدی. ۱۰ – ۱۵ ایل بوندان اؤنجه اؤلوب – گئدیب، آنجاق یاراتدیغی خاطره‌لری اوره‌کلرده قالیر.

اشیق سید حسن حسینی

آشیق حسن خرمدره‌نین آدلی – سانلی آشیقلاریندان ایدی. نئچه ایل بوندان اؤنجه فوت ائتدی.

آشیق یوسف گلمحمدی

مرحوم آشیق یوسف، بوگونکو آشیق آسلانین آتاسی‌دیر کی بیر چوخلو آشیقلارا معلم‌لیک ائتمیش و آشیقلیق صنعتینی شاگردلرینه اؤیرتمیشدیر.

آشیق ولی مولایی

آشیق ولی خرمدره آشیقلاریندان‌دیر کی ۱۳۰۰ ایللرینده دنیایا گلیب و ایندی ائوده اوتوراق اولموشدور.

آشیق گولعلی کمالی

آشیق گلعلی بالابانچی اولاراق ۱۳۰۰ ایللرینده دنیایا گلمیش و بوگون ۹۰ یاشلارینی یاشایير و ائوده اوتورموش آشیقلاریمیزدان دیر.

آشیق رضا داوودی

آشیق رضا داوودی، اَهَک کندینده دنیایا گلمیش و ۱۰۰ یاشیندا اولارکن ۱۳۷۹ ایلینده دنیاسینی ده‌ییشدی. آشیق‌رضا دده‌گولابین عمی‌اوغلوسو اولموش و اوستاد آشیقلاردان ساییلیردی.

آشیق غلامرضا داوودی

آشیق غلامرضا خرمدره‌نین آدلی – سانلی و اوستاد آشیقلاریندان اولاراق ۱۰۰ یاشیندان یوخاری اولارکن ۱۳۷۷ ایلینده دنیاسینی ده‌ییشدی. بئله لیکله ۱۲۷۵ ایلینده خرمدره ده آنادان اولموشدور. آشیق غلامرضا دده گولابین عمی‌اوغلوسو ایدی و اوستاد آشیقلاردان ایدی.

رکاب اکبری

رکاب اکبری آشیق اولماسئیدی ده، آشیلیق صنعتینه ماراق بسله‌میش و سینه‌سینی داستانلار و شعرلرله دولدورموشدو. او چوخ هوشلو و فراستلی بیر انسان اولاراق، داستانلاری ازبرله‌میش و آشیقلارا اؤیره‌دردی. او، حتا مختارنامه‌نی ده شعره چلیب اوخویاردی. آنجاق مجلیسلرده ده اولسایدی ساز چالمازدی و تکجه قولاق آساردی. عئینی حالدا آشیق گولابین آناسی‌نین دایی‌سی ساییلیردی.
زکاب اکبری ۱۲۴۴ ایلینده خرمدره ده آنادان اولدو و ۱۳۴۷جی ایلده اؤز شهرینده دنیادان کؤچدو.

آشیق عین اله کاکاوندی

آشیق عین اله آلکلی کندینده – قزوین ایالتینده آنادان اولدو. گؤزل تورک دیلینده دانیشیغی و داستان سؤیله‌ییشی معروف ایدی. آنجاق ۱۳۹۰جی ایلده هله ۴۰ یاشیندا اولارکن دنیادان کؤچدور. اونون قدیناتاسی آشیق غریب حیدری ایدی کی گؤرکملی آشیقلاردان سایبلیردی. عین اله دا ماهیر بیر آشیق اولاراق، تهرانا کؤچور، آنجاق تهراندا ایشی راست گلمه‌ییب، غریب کیمی دولانیر و نهایت بیر غریب کیمی ده فوت ائدیر.

آشیق جهانگیر جعفری

آشیق جهانگیر مهاجری ۱۳۲۰ ایللرینده آغجا قیه کندینده دنیایا گلدی. ابهرده ساکن اولاراق ساز چالیب اوخودو. آنجاق داستان بیلمکده و سؤیله‌مکده چوخ مهارتلی و اویتاد آشیقلاردان ساییلیردیو او بیلن داستانلارین چوخونو چوخ آشیقلار بیلمه ییر. او جمله دن آشیق جهانگیر حسرت داستانینی بیلیردی و گؤزل ده ایفا ائدردی. تاسوفله بو داستان توپلانیب یازییا آلینمادان عمرو بیتدی و بو داستان ایندیلیکده یوخ اولموش ساییلیر. آشیق گولابعلی له دانیشیقدا، سؤز وئردی بو داستانی هر نئجه اولورسا اله گتیرسین. اومود وار بو داستان ایتیب – باتماسین. آشیق جهانگیر ۱۳۹۰جی ایلده دنیادان کؤچدو.

آشیق سیفعلی سلیمانی

آشیق سیفعلی ویستان آشیقلاریندا اولموش و آشیق میرزا علی سلیمانی‌نین اوغلودور. بوگون ۴۰ – ۴۵ یاشیندا اولاراق گؤزل آشیقلاردان بیری ساییلیر و ویستانلی آشیقلار کیمی سینه‌سی بیر چوخلو شعرلر، موسیقی هاوالاری و داستانلارلا دولودور.

آشیق محمود آبی پور

آشیق محمود خرمدره‌نین آشاغی ویستان کندینده آغادان اولموش و سینه‌سی شعر دفتری ساییلیردی. او قزمینه کؤچموش و اورادا یاشاییردی. آنجاق صنعتده چوخ ماهر آشیقلاردان ساییلیردی و بیر نئچه دؤنه ایران موسیقی فستیواللاریندا – تهراندا یاریشلارا دا قاتیلمیشدیر. او جمله‌دن آشیق گلاب ایله تهراندا وحدت تالاریندا بیر دئییشمه‌ده اشتراک ائدیر.

اونون گؤزل شعرلری موجوددور و کتاب شکلینده چاپ اوچون حاضیرلامیشدیر، آنجاق اجل مهلت وئرمه‌دی و بوگون اونون شعر دفتری یاییلمامیش قالمیبدیر. بوگون اونون یوزلرله شاگردلری اونون یوکسک درجه‌ده ساز چالماسی، داستان سؤیله‌مه‌سی و گؤزل داورانیشیندان تعریف ائدیرلر.

آشیق ستار خدائی

آشیق میرزا علی خدائی زنگانین آدلی – سانلی آشیقلاریندان ساییلیر. اونون اوغلو آشیق ستار خدائی بوگون زنگانین ده یرلی و اوستاد آشیقلاریندان‌دیر.

آشیق ستار خدایی ۱۳۳۹ ایلینده زنگان اطرافیندا دنیایا گلدی. اونون آتاسی دا ائله آشیق ایدی. ستار ۱۲ یاسیندان اؤز آتاسی یانیندا آشیقلیق صنعتینی اؤیرنمه یه باشلادی. ایلک اؤنجه قاوای چالماغینان موسیقی دونیاسینا داخیل اولدو و آز بیر زاماندا سازی الینه آلدب. چوخ تئز داستانلاری اؤیرندی و بیر چوخ داستانلار سؤیله‌مکده ماهیر بیر آشیق اولدو. اونون اوستادلاری آتاسیندان علامه،

آشیق عوض، آشیق مسلم ده اولموشدور. ۱۳۶۷جی ایلده کامل بیر آشیق کیمی صحنه‌یه چیحیب و اؤز هنرینی گؤسترمه‌یی باجاریر. اؤلکه‌میزده بیر چوخلو فستیواللاردا اؤدول قازانمیش و اؤلکه‌میزده ائشیکده ده موسیقی اجرالاری و چیخیشلاری اولموشدور. بوگونه کیمی تورکیه، آذربایجان جمهوروسو، ارمنستان و بوسنی هرزه گوین کیمی اؤلکه‌لرده چیخیشلاری اولموشدور.

آشیق ستار خدایی دوغرودان دوغروسونا بوگون زنگانین چوخ بیلن، گؤزل چالیب – اوخویان و اوستاد آشیغی ساییلیر. او باش بیلن بیر آشیق اولاراق، زنگان آشیق صنعتی‌نین ده آبروسودور.

آشیق سلجوق شهبازی آشیق ستار حقینده دئییر: "ایراندا بیر آشیق تاپا بیلمزسن کی او آشیق زنگانا گلمیش اولسون، آشیق ستار اونو قوناق آپارماسین و اونا سفره آچماسین. دئییرم بئله صنعت و صنعتکار باشین اوجالدان آشیقلار هئچ بیر زامان نه ائدیم، نئجه ائدیمه دوشمه‌سین".

آشیق ستار خدایی بیر آشیق قوروپونون باشیندا دایاناراق، ایللر بویو زنکاندا آشیقلارلا دوزگون حرکت ائدیر و بوگون اونلارا باشچیلیق ائدیر. اونون آشیق قوروپونون آدی آیدین دیر و اوچلوک بیر ارکستر ده یاراتمیش و بیرگه فستیواللاردا اشتراک ائدیب و اؤدوللر قازانمیشدیر.

میکاییل عسگری

آیدین آشیق قوروپونون بالابانچی سی دیر و آشیق ستار خدایی ایله بیرگه هنرنمالیق ائدیر. او، بالابان اوستاسی دیر و گؤزل هنریله چوخلارینی مفتون ائتمیشدیر. بلکه ده اون ایللردیر بو ساحه ده چالیشیر.

مالیک شیراز

مالیک شیرازی زنجانی آشیق ستار خدایی ایله آیدین آشیق قوروپونو تشکیل وئرمیشلر و بیرگه تویلاردا، فستیو.اللاردا و هنری انجمنلر و قورولتاری – ییغینجاقلاردا چالیب اوخویور. او هم قاوال چالیر و هم گؤزل سسه مالیک اولدوغو اوزونده گؤزل ماهنیلار اوخویور.

آشیق زلفعلی اسدی

آشیق زلفعلی ۱۳۳۶جی ایلده سلطانیه ده دنیایا گؤز آچدی. آشیق محمود آبی‌پور و آشیق رسول نوروزی یانیندا ساز اؤیرندی. اونون داستان سؤیله‌مه اوستادی دا آشیق پروزی سلیمانی اولموشدور. او، ۱۵ ایل تامام بیر نئچه آشیق او جمله‌دن: آشیق رسول نوروزی، آشیق محمود آبی‌پور، آشیق عین اله کاکاوند، آشیق الماس رشیدی یانیندا قاوال چالیر و گاهدان دا اوخویور. بئله‌لیکله ده آشیقلیق رسم – رسوماتینی اؤیره‌نیر. ۳۳ یاشیندا اوستادلاری‌نین خئیر دعاسیلا آشیق‌لیغا باشلاییر. ایندی اؤزو اوستاد بیر آشیق اولموش. گؤزل داستانلار دئییر، سسده ده آدلیم بیر آشیقدیر.

بوگون آشیق زلفعلی بؤلگه‌میزین اوستاد آشیقلاریندان ساییلیر و ساز چالما ایله شعر اوخوماق و داستان سؤیله‌مکدن علاوه، اؤزو شعرلر ده قوشور و مجلیسلرده اؤز شعرلرینی زنگان هاوالاریندا چالیب – اوخویور. اوزو گولر و آچیق سفره‌لی بیر آشیق‌دیر. تمام آذربایجان آشیق هاوالارینی اوستادلیقلا بیلیر.

آشیق زلفعلی ایندی بیر شاعردیر ده. اونون شعر دفتری چاپ اوچون حاضیرلانیر. بورادا ایکی شعرینی اوخویالیم:

اوغول سنه بیر نصیحتیم وار
سرّ سؤزون نامرده دئمه، آماندیر
آرخاندا یاتیبدیر چوغول – کور شیطان
دوستلار آراسینی قاتار آماندیر.

ساخلا سرّی، هر یئته نه سؤیله‌مه،

نامرددن اوزاق گز، حؤرمت ائیله‌مه،
کس آرانی بی ایلقارا دوست دئمه،
گؤررسن حُرمتین باتار، آماندیر.

آشیق زولفعلی گزیب ائللری،
دئییب – دانیشدیریب هر بیر دیللری،
امتحان ائتمیشم مین کؤنوللری،
ایکی دیللی آرا قاتار، آماندیر.
***
داغا باخدیم چوخ داریخدیم،
گلنمه رم سیزه داغلار.
اوره‌گیمده مین دردیم وار،
دئیه بیلمه‌رم سیزه داغلار.

باشیندا گؤزه‌ل قارین وار،
اته‌گینده چمنین وار،
یاناغیندا بولاغین وار،
اوتورئیدیم سنله داغلار.

چیچک‌لر سنه یاراشیر،
کهلیک‌لرین قاققیلداشیر،
اووچولار سندن دانیشیر،
دولانئیدیم سنله داغلار.
زولفعلی‌یم، بودور سؤزوم،

داغلار، سنده قالیب گؤزوم،
الده قلم بئله یازیم:
بیر گون گللم سیزه داغلار.
***

آشیق یارمحمد عیسی‌بیگلو

یارمحمد عیسی بیگلو ۱۳۲۱جی ایلده خدابنده – قیدار شهرینده آنادان اولدو. اونون اصل ایشی اکینچیلیک اولموش، ایکینجی ایشی ده آشیقلیق‌دیر. او باغلیجا کندینده یاشاییر. عیسی بیگلو شوبهه-سیز ان ده‌یرلی، سینه‌سی سؤزلو و گؤزل ساز چالان بیر آشیق‌دیر. او، ۵۰ ایلدن آرتیق‌دیر کی قیدارین توی – دویونلرینده اؤز سازی و سؤزو ایله شنلیک یارادیب و ائلیمیزین تویلارینی دولاندیریر. اونون اوستادلاری آشیق فیروز، آشیق صیادالله و آشیق نقدعلی اولموشدور. آشیق یارمحمد ایندی ده یایلاری اکینچیلیک‌له چالیشیر و قیشدا آشیقلیق ائدیر و گؤزل سسی ایله برابر ان گؤزل هاوالاری چالمانی

باشاریر. دئدیگیمیز کیمی سینه‌سی بیر چوخلو داستانلار، شعرلرله دولو اولاراق، اؤزو ده شعر یازیر و یازدیخی شعرلری سازیندا چالیب – اوخویور. مجلیسلرده هامینی اؤزونه حئیران ائدیر.

آشیق التفات داوودی

آذربایجان آشیقلاری، ایللر بویو ائللر ایچینده یاشاییب، ائلدن اوزاق اولمامیشلار. زنگان و اونون باشقا شهرلری ده آذربایجانین بوتون شهرلری کیمی آشیقلار محیطی اولموش و ابهر – خرمدره ده بؤیوک آشیقلار اؤز اتگینده بئجرتمیشدیر. آشیق التفات، آشیق گلابعلی داوودی‌نین اوغلودور. بو گنج آشیق ۱۳۴۶جی ایلده آنادان اولموش و اون یاشلاریندان آشیقلیق صنعتینه باشلامیشدیر. التفات، آتاسیندان علاوه، آشیق قلی جوادی‌نین شاگردی اولموش و بوگون ده اونون کوره‌کنی‌دیر. بونلاردان علاوه، آشیق التفات باشقا اوستاد آشیقلارین کاستلرینی قولاق آسمیش و اونلاردان ایلهام آلمیشدیر. اونون باشقا اوستادلاری و یا چوخ بگندیگی آشیقلار بونلار اولموشلار: آشیق گلابعلی داوودی، آشیق قلی جوادی،

آشیق عبدالعلی نوری، آشیق حسن اسکندری، آشیق یداله عیوض‌پور، آشیق حسین ناموری، آشیق حسین تبریزی و باشقالاری.

بیر گون اونون ائوینه گئتمک ایسته‌دیم و آشیق، "آشیق ائوی، ائل ائوی‌دیر" دییه‌رک منی قارشیلادی. اوروجلوق آیینا باخمایاراق، ان گؤزه‌ل قوناقپرورلیگی یئرینه یئتیردی. شیرین دانیشیغی، گؤزه‌ل اخلاقی هر گؤره‌نی اؤزونه واله ائدیر. آشیق التفات، ۱۳۸۷جی الدن رادیو زنگاندا وئرلیش حاضیرلامیش و ۱۳۹۰ ایلیندن تلویزیوندا "ائل سؤزو" آدیندا برنامه‌نی تهیه‌سی و ایش دولاندیرانی کیمی چالیشیر. بونو دا آرتیرماق لازیمدیر کی، آشیق التفات نئچه ایللر بوندان قاباقدان، مختلف برنامه‌لر قوروب و باشاریلارلا اؤز هنرینی گؤسترمیشدیر.

آشیق التفات اؤزو ان چوخ ناغیل بیلن آشیقلاردان سایییلیر. بوگون ناغیللارین مختلف واریانتلاری اوزه‌رینده چالیشیر و الله قویسا یاخین گله‌جکده، عباس میرزا ناغیلی‌نین واریانتلاری اوستونده آپاردیغی آراشدیرمالار چاپ اوزو گؤره‌جکدیر. آشیق التفات، فستیوال قورماغا چالیشیر؛ ایندییه قده‌ر بیر قورولتای زنگاندا و بیر قورولتاتی خرمدره‌ده قورموشدور. او، ۱۳۷۲ جی ایلده تهراندا وحدت تالاریندا آشیقلار فستیوالینی دولاندیرمیش و ۱۳۸۰جی ایلده ده زنگاندا "اصلی – کرم" اویونونون راوی‌سی کیمی اشتراک ائتمیش و سهروردی سالونوندا صحنه‌یه چیخارمیشدیر. ایندی زنگان تلویزیونوندا جمعه گونلری "ائل سؤزو" عنوانیندا وئرلیشلری ایره‌لی سورور. اونون هنری ایشلری خالقیمیز طرفیندن آلقیشلارلا اوز – اوزه گلمیش و چوخلو موسیقی ماراقلی‌لارینی اؤزونه چکمیشدیر. ایندی اونون بیر شعرینی بیرگه اوخویالیم:

آرزوم بودور هر بیر زمان ائلیمیزده غم اولمایا.
یار – یولداش اوزو گوله ائلیمیزده غم اولمایا.

چوبان سالا چؤله سسین، اوجالدا نئیین ناله سین،
یاتیردا قوردون هوسین، قویون – قوزو کم اولمایا.

جیرانلار قاچا داغلارا، بولبوللر اوچا باغلارا،
باجی باخسین قارداشلارا، اوره ک بی همدم اولمایا.

ساز آشیغی سازین چالا، ائللریندن حؤرمت آلا،
سؤزلری مغزه یئر سالا، نفسلری کم اولمایا.

آشیق التفات دیلینده، سؤز یارادار اوره یینده،
آذربایجان وطنینده، شادلیق اولا، غم اولمایا.

آشیق، ائلی‌نن گزیب، ائلی‌نن دولانار. زنگان ولایتینده - ویستان کندینده قدیم زمانلاردان هامی – آتا، بالا، حتا خانیملار دا آشیق هنرینه هوسکار اولموشلار. خانیملار دا ان چوخ ناغیل بیلن انسانلار اولموشلار. آذربایجان آشیقلاری بورایا حؤرمت بسله‌ییب، بورادا آشیق هنرینی اؤیره‌نرمیشلر. آنجاق تاسفلر اولسون کی انقلابدان سونرا، چؤره ک غمی هامینی کنددن اوزاق سالمیش و آشیقلار بورادان کؤچموشلر. ماراقلی‌دیر کی ۱۳۷۰جو ایلین بایرامی‌نین ۱۳ده یئنه ده هامی آشیقلار بو کنده توپلانیب و کئچن گونلری خاطیرلامیشلار. آشیق التفات دا بوگون اورادا اولموش و آشاغیداکی شعری بسله-میشدیر کی بوگون تامام آشیقلارین دیللرینده ازبر اوخونور. بو شعری ده بیرگه اوخویالیم:

یئنه ده اوره ییم جوشوب دوسلاریم، قلبیمده عشقیله ناز الدن گئدیر.
باخیرام چؤللره ؛ آرتیر اشعاریم، آشیقلاردا صحبت ساز الدن گئدیر.

۷۳ ایلینده ۱۳ گونونده، وهستان توپراغی گئنیش چؤلونده،
بو گؤزه‌ل یوز حسرت قالیب ائلینده، ائل – اوبا گؤروشمور، یاز الدن گئدیر.

بی‌صاحب قالیبدیر گؤزه‌ل طبیعت، آغاجلار قورویوب، ائدیر شکایت،
داغلار صحبت آچیر، ائیلیر حیکایت، قورویوب گؤللر، غاز الدن گئدیر.

شهرده ائتمه ییرلر قوجایا حؤرمت، قلبی آچمایییر، ائیله یه صحبت،
هرکس اؤز یوردوندا تاپار بیر قدرت، اوره‌کلرده شیرین راز الدن گئدیر.

نئجه ال چکیرسیز بو طبیعتدن؟ کؤنول آچان چؤلدن، گولدن – چیچکدن؛

آبادلیق ساییلیر بیر عبادتدن، آچمایییر قونچالار، ناز الدن گئدیر.

"التفات" ائللردن آلاجاق حؤرمت، حق سؤزو دئمکده واردی چوخ لذت،
سؤزلریمه اگر وئریلسه قیمت، دییه رم تاریخه یاز الدن گئدیر.

***

سحر تئزدن همت ائده‌ن خوش عمل لریز وار اولسون.
خالقین آدین ذکیر ائده‌ن، شیرین دیللریز وار اولسون.

حمایت ائیله وطنن وارلیق ایلن ، ثروت ایلن،
جاوانلارین توت الینن، هر گونوموز باهار اولسون.

درک ائله ییب ملتیمیز، بیرلیکده دیر قدرتیمیز،
آرتاجاقدیر صنعتیمیز، ایرانا افتخار اولسون.
گنج و چالیشقان آشیقیمیز التفات بیه باشاریلار دیله ییریک.

***

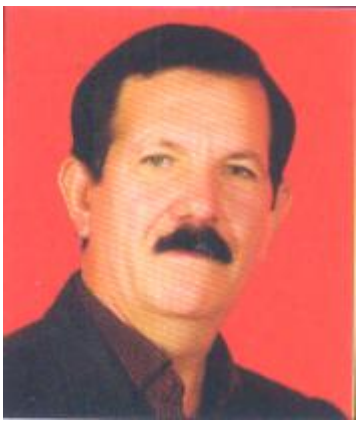
آشیق سهراب عسگری

زنگانین کئچمیش و تانینمیش آشیقلاریندان بیری آشیق سهراب عسگری‌دیر کی بیر سیرا چاغداش آشیقلارین اوستادی اولموش. او ۱۲۹۰جی ایلده زنگانین بادامستان کندینده آنادان اولدو. اونون آتاسی بیر خرده مالیک اولاراق اؤز آیاغی اوسته دایانیب خانلارا باش اگمزدی. سهراب بئله بیر عاییله‌ده بویا – باشا چاتیب و گؤزل سسی اولدوغونا گؤره اوجا سسله اوخویاردی. ۲۰ یاشینی تازا دولدورموشدو کی ساز الینه آلیب و بیر نئچه اوستاد یانیندا ساز چالماغی، اوخوماغی، اؤزه‌للیکله داستانلاری اؤیره‌نیر و چوخ کئچمه‌دن اؤزو تویلار دولاندیریر. آشیق سهرابین اوستادلاری آشیق نوروز، آشیق زولفعای و آشیق حمدالله اولموش و اونلاردان مجلیس دولاندیرماغی، داستان سؤیله‌مه‌یی و ماهنیلار اوخوماغی اؤیره‌نه‌رک بوتون زنگان کندلرینده اونون تویلاردا اوخوماغی بیر چوخونون فخری

ساییلیرئی. او گؤزل سسیله شن نغمه‌لر اوخویوب و گونلرجه یتیم سیدی، قوربانی، میرزه محمود، ورقه و گلشن داستانلارینی ائله ایفا ائدردی کی اونون مجلیسینده اوتورانلار مجلیسدن چیخمازدیلار.

آشیق سهراب یاخشی رفتاریلا و گؤزل صنعتیله اؤز وورغونلاری اولموش و اونون دورونه توپلانانلار چوخ ایدی. ۱۳۴۷جی ایلده‌مکه‌یه گئدیب و اوندان سونرا داها آشیقلیق ائتمیر و بیر آغ ساققال کیمی دولانیر و مجلیسلرده گنج آشیقلارا میدان آچیر. آشیق سهراب ۱۳۷۰جی ایلده دنیاسینی ده‌ییشیر.

آشیق حسین ابراهیمی

آشیق حسن ابراهیمی ۱۳۴۲جی ایلده طارومدا چوزرق آدلی کنده ساده و تمیز بیر عائله ده دونیایا گؤز آچدی. مدرسه‌یه گئدیب مکتبده درس آلماقلا برابر، صنعته ده ماراق بسله‌دی. ۱۵یاشینی بیتیرمه‌میشدی کی آتاسینی الدن وئردی. ۱۷ یاشی اولاراق سئودیگی بیر قیز ایله ائوله‌نیب، اؤز کندیندن کؤچدو و سلطان آلددا مسکن قوردو. اوندان سونرادیر کی آشیقلیق صنعتینه حرفه‌ای کیمی باشلادی. اونون اصل اوستادی آشیق رحیم سعادتی اولموشدور، اوندان داستانلار اؤیره‌نیر؛ تبریزده آشیق حسین نامور یانیندا بیر سیرا باشقا داستانلار اؤیره‌نیر و سازی دا آشیق ابوالفضل دن اؤیره‌نیر. آشیق حسین داستان سؤیله‌مکده ده ماهر بیر آشیق‌دیر و چوخلو آشیق داستانلاری بیلیر و روایت

ائتدیکده مهارتلی‌دیر. آشیق بوگون بیر چوخلو داستانلار، هاوالار و بوللو – بوللو شعرلری سینه‌سینده خزینه ائدیبدیر. اؤزو ده شعر سؤیله‌ییر.

آشیق نجات چالیجی

آشیق نجات ابهرین ده‌یرلی آشیقلاریندان ایدی کی حدودا ۱۵ ایل بوندان اؤنجه دنیاسینی ده-ییشمیشدیر.

آشیق علی ابهری

آشیق علی ده ابهرین ده‌یرلی و آدلیم آشیقلاریندان دیر کی ۵۰ ایلدن آرتیقدیر تانری‌نین رحمتینه قووشموشدور. او، ابهرین توی‌لاریندا شنلیک یارادیردی و ساز چالیب اوخویوردو. او زمانین آداملاری اونون گؤزل صنعتینی ماراقلا تعریف ائدیرلر.

آشیق مردان

آشیق مردان ۱۳۹۰جی ایلده فوت ائتدی. او ابهرین قیروه قصبه‌سینده – ابهرله – تاکستان آراسیندا دونیایا گلدی. قیروه‌لی‌لرین تویلاری‌نین خاطره‌لی گونلری اونون سازی و سؤزو ایله یادلاردان چیخماز قالیبدیر.

آشیق صدقعلی

آشیق صدقعلی قارقالو کندیندن اولموش و نئچه ایللر بوندان اؤنجه دنیاسینی ده‌ییشمیشدیر. او قارقالودان صحبت اولاندا آدی دیللرده گزیر و بیر چوعلو آداملارین تویون – دوگونون او توتموشدور. آدی هله ده حؤرمتله چکیلیر.

آشیق جهانبخش

جهانبخش ده قارقالو صنعتچی لریندن اولموش و ماهر بیر بالابانچی سایيليردی. او دا دونیاسینی ده‌ییشیبدیر.

اوستاد آشیق منوچهر نجفی

آشیق منوچهر گنج بیر صنعتکار، عئینی حالدا گوجلو بیر صنعتکاردیر و بوگون ایللر بویودور کی گنج‌لریمیزه قوپوز چالماغی علمی یؤنلریله اؤیرتمه‌ده‌دیر. آشیق منوچهر بوگون دانشگاهین علمی هیئتی‌نین اؤیه‌سی اولاراق انگلیسی درس وئریر و اؤزو ده دؤکتری تئزینی حاضیرلاماقدادیر. بو ده‌یرلی صنعتکار قوپوز چالمادا و اونو اؤیرتمه‌ده درین مهارت صاحیبی دیر و ۱۸ ایلدیر قوپوز اؤیره‌دیر و ایلده نئچه – نئچه ساز چالان ماهیر انسانلار جامعه‌میزه تحویل وئریر. مار اقلی یؤنو ده بودور کی اوندان ساز اؤیره‌نن‌لر جامعه‌میزین دانشگاهی انسانلاری – یوخاری تحصیله مالیک اولان انسانلاردیلار. تکجه قوپوز اؤیرتمه ایله کیفایتلنمیر، بلکه بوگونه قدر زنگانین اوستانی فستیواللاری‌نین ۵ دؤنه سینده اجرایی مودیر کیمی چالیشیب، نئچه فستیوالدا داورلیک ائتمیش، دونیا بین الخالق آشیق شؤلن‌لرینده اشتراک ائتمیشدیر. بوگون زنگان موسیقی‌سی‌نین درنه‌یی‌نین مودیرلر هئیتی‌نین ده اؤیه‌سی‌دیر.

آشیق منوچهر نجفی ۱۳۵۵جی ایلده زنگاندا آنادان اولدو. اونون آتاسی زنگان و طارومون ددە آشیقلاریندان سایيلان آشیق محمد نجفی‌دیر. منوچهر بئله بیر صنعتکار عاییله‌ده بوی آتیب یاشا دولموشدور و اوشایلیقدان قوپور و ادبیات ایله بؤیوموشدور. آنجاق آتاسیندان علاوه ۱۳۷۲جی ایلدن اؤلکه میزین بؤیوک ساز اوستادی اولان آشیق ایمران حیدری‌نین حضوروندان قوپوز چالماغی علمی صورتده اؤیرنمیش و بوگون اؤزو قوپوز اؤیرتمنی کیمی چالیشیر. او، ۱۳۷۹جو ایلده کرمان شهرینده

قورولان بیرینجی مضراب چالانلار فستیوالیندا اوچونجو مقامی الده ائتمیشدیر. زنگاندا و زنگاندان ائشیکده قورولان کونسئرتلرین علمی سویه‌سینه نظارت ائده‌ن و اونلارا مجوز صادر ائتمه‌ده ده چالیشیر و موسیقی‌میزین گئنیشلنمه‌سینه یاردیم گؤسته‌ریر.

آشیق ذوالفقار عیسی بیگی

قوجامان آشیقیمیز آشیق محمد عیسی بیگلونون اوغلودور و هنری آتاسیندان اؤیره نه رک بوگون هم شعر سؤیله مه ده و هم ساز چالمادا ماهیر بیر آشیق دیر. بوگون کرجده یاشاییر و کرجده تویلاری اؤز هنریله دولاندیریر و ماراقلار قازانیر. قیداری دا اونوتماییب، هر هفته اؤز کندینه باش چکیر و بیر ده‌یرلی آشیق کیمی ائلین – اویانین قدرینی بیلیر.

آشیق ذولفقار شعر سؤیله‌مه‌ده چوخ گوجلو اولاراق، سینه‌سی شعر دفتری‌دیر و فی‌البداهه شعرلر سؤیله‌ییر. آشاغیدا گلن ایکی شعرینی ائله نئچه آندا سؤیله‌ییب وئردی:

دؤرد مین ایلدن بئس مین ایله یازیلیبدی یاشین قیدار
یانیندا پیغمبر داغی هر زامان یولداشین قیدار.

یاهار اولدو آچار گوللر، پاییز وقتی اسر یئللر
شاد یاشیر سنده ائللر قوی اوجالسین باشین قیدار.

عیسی بیگلو ائل آشیقی بلبل اولار گول عاشیقی

اؤلکه‌لرین یاراشیغی دومانلیقدیر قیشین قیدار.

***

دؤردمین ایلدن بئش مین ایله واردیر تاریخ بویی یاشی قیدارین
قیزیلدی توپراغی، گوموشدو داشی گؤیلره اوجالسین باشی قیدارین.

زنگان اوستانینا ایشیقلی اولدوز برکتلی چؤزه ک، برکتلی دوز
پیغمبر مسکنی ساتیلماز اوجوز اوزوکلره یاراشیر قاشی قیدارین.

عیسی بیگلو سؤزده دئییر مردانا اورکدن یاغلیدی شاه مردانا
وطن وصفین یازیم سالیم داستانا قدرین نه بیلیر ناشی قیدارین؟

***

آشیق محمد حسین دشتکی

دشتکی عاییله‌سی‌نین چوخو آشیقلیق صنعتیله شهرت صاحیبی‌دیرلر. کئچن یوزایلده بو عاییله خدابنده‌نین شادلیق مراسیم لرینی دولاندیرمیش و ائل ایچینده شادلیق یاراتمیشلار. آشیق محمدحسین شعر، ساز، داستانلاردان علاوه مجلیس دولاندیرماقدا دا چوخ مهارتلی اولموش و چوخلو آشیقلار دا تربیه ائتمیشدیر.

آشیق رضا دشتکی

خدابنده‌نین آدلی – سانلی آشیقلاریندان اولاراق، آشیق صنعتی‌نین اوستادلاریندان اولموشدور. او، بیر چوخلو داستانلار و شعرلر بیله‌رک، ماحالین تویلارینی دولاندیرارمیش و چوخلو آشیقلار اوستادی اولموشدور. آشیق میرزا علی اونون شاگیرلریندن سایییلیر.

آشیق میرزا علی دشتکی حصاری

آشیق میرزا علی ۱۳۱۵جی ایلده خدابنده شهری‌نین حصار کندینده بیر صنعتکار عاییله‌سینده آنادان اولدو. آتاسی مسیب ده شهرده تانینمیش بیر چالغیچی اولاراق کمانچا چالماقدا ماهر ایدی. آشیق میرزاعلی‌نین اوستادلاری اؤز عمی‌لری اولان بؤیوک آشیقلار اولموشدور کی آدلاری و حؤرمتلری بوتون آشیقلار آراسیندا سایییلیردی. آشیق محمدحسین و آشیق رضا دشتکی‌دن ساز چالماقدان علاوه، بیر چوخلو داستانلار اؤرنمیش و داستان سؤیله‌مکده تامام آشیقلاردان اوستاد سایییلیر. اونون داستانلاری کاطئتلره چکیلیب و ائولرده اوخونور و ائشیدیلیر. اونون داستانلاری بونلاردان عبارتدیر:

شاه اسماعیل، خسته قاسیم، دلاور قاسیم یا جنگی، حسرت، بابا لیسان، عباس و گولگز، ورقه و گلشن، معصوم دل افروز، شیرین – بیرچک، تئلیم خان و مهری خانیم، تاپدیق و مهری خانیم، طاهر میرزا، و باشقالاری.

آشیق میرزا علی بیر چوخلو ماهنی، شعرلر و ماواللری بیلیر و بیر چوخلو گنج آشیقلار اونون یانیندا آشیقلیق مشقی ائتمیشلر.

آشیق نوروز عبدی

بالابانچی بیر آشیق اولاراق، ماهارتینه گؤره ده آشیق سسله‌نیردی. او ۱۳۳۰ ایللرینده قارقالو کندینده – ابهرین کندلریندن - دونیایا گلدی. آشیق‌لیق اونون معشتینی دولاندیرا بیلمه‌دیگی اوچون نجارلیقلا معیشتینی دولاندیریر. ایندی ده مجلسلره آز – چوخ گئدیر و ائشیدنلرین ماراغینی قازانیر.

آشیق صحبت میرزایی

آشیق صحبت ۱۳۳۰ ایللرینده ابهرین نصیرآیاد قصبه‌سینده – سایین قالا یاخینلیغیندا دونیایا گلیر. بوگون گؤزل ساز چالماسیلا تانینیر. او، گؤزل ساز چالیرسا دا، اوخومایير، آما درین حؤرمت صاحیبی و صنعتینه گؤره سئویملی بیر آشیق سایيلیر.

آشیق قدرت اله خدره - اسدی

آشیق قدرت اله خدره آشیق قدرت اسدی آدی ایله تانینیر. او ۱۳۴۱جی ایلده دونیایا گلدی. ۱۵ یاشیندان آشیق رسول نوروزی یانیندا چالماغا باشلادی و اونا شاگیر اولدو. ایک ایللر بیر گؤزل قاوالچی کیمی آشیق نوروزی یانیندا اونو مشایعت ائتدی و بوگون ساز دا چالیر، آنجاق قاوالی ترجیح ائدیر و موغام دا اوخویور.

آشیق آسلان گلمحمدی

آشیق یوسوفون اوغلو اولاراق بوگون ده یرلی آشیقلاردان سایییلیر. آسلانین آتاسی آشیق یوسف دا داها مجلیسلره گئتمه‌سه ده نفسی آشیقلاری جانلاندیریر. آشیق آسلان بئله بیر آتانین یانیندا ساز اؤیرنمیش و سینه سینه سؤز دفتری ائتمیشدیر. او، ۱۳۳۰ ایللرینده خرمدره ده آنادان اولوب و مجلیسلر قوراراق آشیقلیق صنعتینی دیری ساخلاماقدا چالیشیر.

آشیق نیت عسگری

آشیق نیت ابهر کندلریندن بیری سایبلان ال گزیر کندینده ۱۳۴۰ ایللرینده دونیایا گلدی. ایندی آشیلیق صنعتی ایله ایشله‌ییر و بو صنعتی ابهرده دیری ساخلایان آشیقلاردان بیری سایبلیر.

آشیق سید حمزه مقدم

آشیق سید حمزه قزوین ده دنیایا گلمیش و اورادا یاشاییر و آشیق صنعتی ایله ویشتی‌نی دولاندیریر. او، ۱۳۴۰ ایللرینده دنیایا گلمیش و علاقه ایله بو صنعتی ساخلایاراق قزوین‌ده یاشاییر و چالیب – اوخویور.

آشیق فیض‌علی جعفری

آشیق فیض‌علی جعفری خرمدره آشیقلاری آراسیندا بؤیوک حُرمته مالک ایدی. او خرمدره‌ده دونیایا گلیب، آنجاق بیر چوخ شهرلرده ساز چالیب اوخویوبدور و گؤزل مجلسلر دولاندیریبدیر. اون.ن اوچون تهراندا عزیزله‌مه مراسیمی ده قورولدو. بو مراسیمده آشیق گولاب بیر ساز چالیب، آشیق جعفری یه شعر قوشدوب اوخودو.

آنجاق آشیق فیضعلی تئز وفات ائتدی و آشیق گلاب یئنه اونونچون بیر شعر یازدی. بو شعر بئله‌دیر:
فلک بیزدن تئز آییردی

فیض علی کیشی قارداشی.
اوره گیمیز قان آغلاییر
گؤزلریمیز تؤکور یاشی.

هانی فیض علی نین سسی
مجلیسلرده شن نغمه‌سی
قان آغلیری ائل – اوباسی
قبری اوسته گؤرور داشی.

ایندی بوردا یوخدو ایزی
نه اؤزو وار، نه ده سؤزو
حق ساخلاسین اوغول – قیزی
تؤکمه‌سین سنه گؤز یاشی.

حیدر کرّاردی پیرین
بهشت اولسون سنین یئرین
اوغلون توتسون عرصه‌لرین
عمرون واردی یازی – قیشی.

الله ایشین اینانیرام
قورقوسونا قاییلم
ساز الیمده سیزلاییرام
دونیانین بودور گردشی.
***

آشیق ساواد پاسیار

آشیق ساواد پاسیار، زنگان آشیقلاریدان سایبلیر و بوگون ۵۵ یاشیندا حیاتینی آشیقلیقلا سورور. او زنگانین ائلات اوشاقلاریندان‌دیر و ساز چالمانی، اوخوماغی اؤز اوره‌یه یاتان هاوالاری و شیوه‌سی ایله ایفا ائدیر.

آشیق غریب

غریب آدلی بالابانچی قارقالو کندیندن اولموش و کندین تویلاریندا خاطیره قویوب گئدن آشیقلاردان تانینیر.

آشیق زلفعلی جعفرزاده

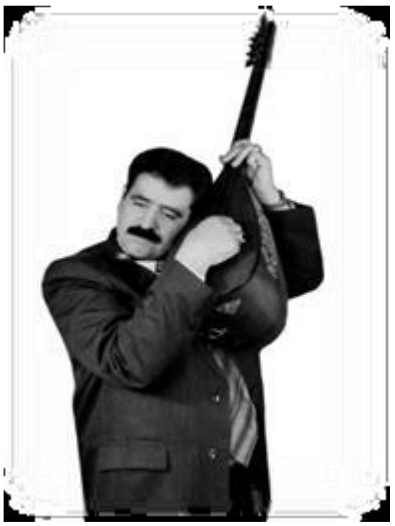
آشیق جعفرزاده ۱۳۳۵ ایللرینده خرمدره ده دونیایا گلمیش و بوگون زنگان تویلارینی دولاندیریر. او باشقا آشیقلار کیمی قاوال چالیب، آشیقلار یانیندا رسم – رسوماتی اؤیره‌نیب و ساز چالماقدا مهارت تاپیر و بوگون ماهیر بیر آشیق کیمی چالیب – چاغیریر.

آشیق یاور محمدی

آشیق یاور ۱۳۴۳ ایلینده زنگانین قره پُشتلو ماحالی‌نین تلحین کندینده دونیایا گلدی. آشیق فاضب عبدالهی و آشیق مسیح‌اله یانیندا ساز چالماغی و اوخوماغی اؤیرندی. بیر سیرا داستانلاری دا باشقا آشیقلاردان درس آلدی و بوگون مجلیسلر دولاندیریر.

آشیق یاور تویلاردان علاوه، مختلف فستیواللاردا دا اشتراک ائدیب تاماشاچیلار آلقیشلارینی قازانیر.

آشیق رمضان خدابنده

ابراهیم اوغلو آشیق رمضان ۱۳۴۴جو ایلده ابهرین اردالان کندینده دونیایا گلدی. اوشاق چاغلاریندان آشیقلارین نویلاردا اشتراک ائتدیگی زامان، بالاجا رمضان دا بیر نئچه ماهنی اوخویار و

آشیقلیق مشقی ائده‌ردی. گاهدان تویون یاریسی‌نین ماهنیلارینی رمضان اوخویاردی و هامی اونو تشویق ائده ردی.

آنجاق زامان کئچدیکجه رمضان سسی‌نین گؤزه‌للیگی هامیا خوش گلیب و اوندان ایستیرلر اؤزو آشیقلیق ائتسین. ۱۳۶۶ ایلینده بیر ساز آلیب و اؤزو تک جانینا تویلارا قدم قویور. اؤز چالیر و اؤزو اوخویور. بوگون آشیق رمضان بوتون بو ماحاللاردا توی – دویونلری دولاندیریر؛ چالیر – اوخویور.

آشیق عباس ستاری

چاغداش آشیقلاریمیز آراسیندا بلکه نئچه آشیق واردیر کی سسینه گؤره اوندان دویماق اولماز؛ گاهدان سیزیلدایار، گاهدان ائله شنلیک یارادار کی سانکی دنیا اونونلا سس بیر اولوب شنلیک یاردیر. آشیق عباس دا او آشیقلاردان‌دیر.

آشیق عباس ستاری ۱۳۴۷جی ایلده زنگانلا میانا آراسیندا کندلرین بیرینده دنیایا گلدی. بوگون میینادا چالیشیر و بو شهرین و بوتون ماحاللاری‌نین توی – دوگونلرینی اؤز مهارتلی آشیقلیق صنعتی ایله دولاندیریر. فستیواللاردا گؤزه‌ل چیخیشلاری اولور. اونون صنعتینده ماراقلی بیر نوقطه چاغداش شاعرلرین شعرلرینی آشیق هاوالارینا اوخوماسی‌دیر. زنگان و میانا شاعرلری‌نین گؤزه‌ل شعرلرینی سئچیب و اویغون هاوالاردا چالیر و بو گونه قدر نئچه آلبوم یایمیشدیر.

آشیق عباس بوگون تئاتر صحنه‌لرینده ده سئن اوسته چیخیب و موسیکال اویونلاردا اشتراک ائده-رک، گؤزَل صحنه‌لر یارادیر. آشیق ستار ائله چالیشقان و ماهیر بیر آشیقدیر کی ایندی میینانین

فخری سایبلاراق قافلانتی هاواسینی یاراتمیشدیر. بو هاوا اؤزه‌ل بیر موسیقی هاوالاریندان اولاراق یئنی‌لیکلرله دولودور. آشیق عباس عئینی حالدا دویغولو – دوشونجه‌لی سؤزلرینی شعرلرینده سؤیله ییر و اؤزو اونلارا یئنی هاوالار یارادیر.

آشیقلیق صنعتینده زیروه‌یه چاتان آشیق عباس، درین معنالی شعرلریله، عرفانی مساله‌لره دوزگون صورتده یاناشیر و آپ – آیدین آچیقلامالار یازیر. ایفاچیلیقدا دا بؤیوک هنر گؤسته‌ریر. تمیز – پاک داورانیشی ایله ده خالقین محبتینی قازانیر.

باشقا بیر چکیجی نقطه ده اونون کیچیک اوغلانلاری‌نین مهارتله ساز چالدیقلاری و آشیلیق صنعتینده درس آلمالاری‌دیر. اونلار دا گاهدان صحنه‌یه چیخیب، آتالاریندان اؤیرندیگی صنعتی ایفا ائدیرلر. بورادا آشیغین ایکی شعرینی اوخویالیم:

وعده‌سیز قیش گلدی عؤمرون باغینا — باغلادی یوللاری قار گولنمه‌دیم
اسدی کولک گوللریمی سارالتدی — باتدی اوره‌گیمه خار گولنمه‌دیم.

بیر دفعه اوتوروب مین دفعه قاچدیم — هر کئچه‌ن یولچویا کؤنلومو آچدیم
یوخسوللوق تالادی داغیلدیم اوچدوم — دوشمه‌دی الیمه وار گولنمه‌دیم.

چوخلاری توخ اولدو بیزیم اؤلکه‌ده — خیانت چوخ اولدو بیزیم اؤلکه‌ده
ترلانلار یوخ اولدو بیزیم اؤلکه‌ده — دولاندی یئرینده سار گولنمه‌دیم

ایتیبدی گؤزه‌لیم رنگیم سارالی — گزدیم بودنیادا دردلی یارالی
محببته دوشدو مندن آرالی — تاپمادیم مهربان یار گولنمه‌دیم.

دئدیم گؤز یاشیمی سیله‌جه‌یم من — گونشله گؤروشه گله‌جه‌یم من
دئدیمکی حقیمدی گوله‌جه‌یم من — سالیندی بوینوما دار گولنمه‌دیم.

***

بیر وفاسیز گؤزل منی یاندیریبان یاخدی گئتدی
نئشتر کیمین هیجران اوخون سینه‌م اوسته تاخدی گئتدی.

حسرت قالدیم چارالارا بیلمم گئدیم هارالارا
اؤز ووردوغو یارالارا اوغرون اوغرون باخدی گئتدی.

ألیمدن آلدی دؤزومو اورکده قویدو سؤزومو
بیر آن تاپینجاق اؤزومو گؤز اؤنوندن آخدی گئتدی.

آشیق عباس قالماز ناچار بد عملدن هر آن قاچار
ظولم ائوینه اولماز هاچار اوره‌ییني چاخدی گئتدی.

آشیق اسلام مرادلو

آشیق اسلام زنگان آشیقلاری سیراسیندا آدلی – سانلی بیر آشیق دیر. او، ۱۳۴۲جی ایلده زنگاندا آنادان اولموش و ایللر بویو اوستادلار یانیندا آشیقلیق صنعتینی اؤیره‌نمیش، ماهیر بیر آشیق اولماییینجا تویا گئتمه‌میش، آنجاق ۱۳۷۰جی ایلده مجلیسلره آیاغی آچیلیر و گؤزل ساز چالماسی و خوش صداسیلا آشیق صنعتی‌نین ماراقلی‌لارینی راضی سالیر. بوگون بیر چوخلو داستانلاری گؤزل ایفا ائده-رک، بیر چوخلو داستانلاری دا سینه دفتر ائدیب و بو یولدا چالیشیر. زنگان آشیقلاری گنج ایکن داستانلاری اؤیرنمه‌یه مجبور اولورلار، چونکی تویلاردا و مجلیسلرده تکجه اوخوماق شرط دئییل، بلکه

آشیقین داستان سؤیله‌مه‌سی و دوزگون روایت ائتدیگینی ده ایسته‌ییرلر. بلکه بئله‌لیکله داستانلاریمیز ساخلانیلیب و گله‌جک اوچون وثیقه لریمیز حفظ اولونسون.

یوسف سلیمانی

سلیمانی عاییله‌سی خرمدره‌نین یانیندا اولان ویستان کندیدن اولموش. ویستان آشیقلار خزینه‌سی‌دیر و بورا بیر بالاجا کند اولورسا دا، بیر چوخو آشیقلیق صنعتیله مشغول اولموشلارو حتا زمانین پیسلیگینه باخمایاراق، ویستان آشیقلاری زنگانین بیر چوخلو آشیق هاوالاری و داستانلارینی دیری ساخلامیشلار و بو صنعت بو کندین بیر معجزه‌سی کیمی قالارقی اولموشدور. یوسف سلیمانی بئله بیر محبطده یاشامیش و آشیقلیق صنعتیله بؤیوموشدور. او ۱۳۴۵جی ایلده دویایا گلمیش و ایندیلر زنگانا گلمیش و بورادا یاشاییر. یوسف بیر ماهیر بالابانچی‌دیر و زنگان هاوالاری‌نین اوستادی‌دیر. یوسف سلیمانی بالابانی ایله مجلیسده اوتورانلاری ائله حالا گتیریر کی هامی آشیق موسیقی‌سینه واله اولوب و بو صنعته هوسلری آرتیر. او آشیق هاوالارینی چوخ گؤزل چالیر و سسی‌نین گؤزه‌للیگینه گؤره مجلیسلرده اوخویار دا.

آشیق حمزه سعیدی

آشیق حمزه ده زنگان آشیقلاریندان بیری‌دیر. آتاسی مالک اژدر، حمزه کیچیک یاشلاریندا اولارکن آشیقلیق ذوقونو تربیه ائتدی و حمزه بو صنعتده مهارت گؤسته‌ریب، ایللر اوستادلار یانیندا بو صنعتی تکمیل‌لشدیردی. آنجاق ۳۰ یاشیندان ساز چالیب، شعر اوخویور و چوخلو داستانلاری سینه دفتر ائتمیش و مجلیسلرده گؤزل سسلی و چیخیشی ایله آشیق صنعتی‌نین ماراقلیلارینی دؤورونه توپلاییر. او، بوگون آشیقلیق صنعتینده چالیشاراق اؤز مهارتی‌نین چؤره‌یین یئییر.

آشیق نادر نوری

آشیق نادر نوری ۱۳۴۵جی ایلده خرمدره‌ده بیر گؤرکملی آشیق صنعتی ایله مشغول اولان عاییله‌ده دنیایا گلدی. آتااسی‌نین دایی‌سی آشیق مصطفی نوری خرمدره‌نین قوجامان آشیقلاریندان

ساییلیردی. ایلک اوستادی دا ائله آشیق مصطفی اولدو. سونرا آشیق مسیح اله و آشیق یداله یانیندا دا چالیب – اوخوماغی تکمیللشدیردی.

آشیق نادر نوری بوگون هم رادیو – تلویزیوندا و هم مختلف فستیواللاردا گؤزل چیخیشلاری اولور و مختلف ایران موسیقی یاریشمالاریندا اشتراک ائدیب اؤدوللر قازانیر. خرمدره‌نین چوخلو تویلارینی او دولاندیریر و آشیق سیدکاظم حسینی ایله برابر مجلسلری دولاندیریرلار.

آشیق سید کاظم حسینی

آشیق کاظم ۱۳۵۰جی ایلده خرمدره‌ده دونیایا گؤز آچدیو اونون باباسی و آتاسی دا تانینمیش آشیقلاردان ساییلیرلار. باباسی آشیق نعمت اله شریفی و آتاسی آشیق سیدحسن حسینی اونون ایلک اوستادلاری اولموش و گنج آشیق اونلاری الی آلتیندا آشیقلیق گله‌نه‌یینی اؤیرنمیشدیر.

آشیق کاظیم ۱۰ یاشیندا قادال ایله آشیقلاری تویلاردا مشایعت ائدیردی. بالاجا آشیق، قاوالدا ائله مهارت گؤسته‌ریر کی نئچه دفعه‌لر اؤدوللر قازانیر. چوخ کئچمه‌دن ساز الینه آلیب و تئللی ساز عنوانیندا بیر گزوپ یارادیر و اؤزو ساز تک چالمادا بیر اوستاد اولاراق گروهون مودیریتینی ده باجاریر. او، ایرانین باشا – باشیندا مختلف استانلاردا فستیواللارا قاتیلیب آلقیشلانیر. او ایران چئشیدلی شهرلرینده: تبریز، اردبیل، اورمیه، تهران، لرستان، گیلان، همدان، کیش و باشقا استان و شهرلرده آشیق صنعتینی تمثیل ائده‌رک گؤزل چیخیشلاری اولموشدور.

امیرعلی داوودی

آشیق امیرعلی داوودی ۱۳۴۳جو ایلده ابهرین یاخینلیغیندا دونیایا گؤز آچیب و ۸ – ۹ یاشیندان قوپوز چالماغا ماراق گؤسترمیش و نئچه ایللر آشیق مصطفی نوری، آشیق مسیح اله رضایی و آشیق گلابعلی داوودی یانیندا آشیقلیق گله‌نه‌یینی اؤیره‌نیبدیر.

آشیق صنعتی‌نین یاساقداق چیخدیغی ایللردن آشیقلیق ائتمیش و بیر چوخلو فستیواللاردا اشتراک ائتمیشدیر. بوگون تویلار دولاندیریر و مجلیسلر قورور. بیر چوخلو داستانلار دا سؤیله‌ییر. بوندان علاوه رادیو – تلویزیوندا دا برنامه لر اجرا ائدیر.

آشیق روح اله رزاقی

آشیق روح الله زنگانین قوجامان آشیقلاریندان ساییلیر. او ۱۳۳۹جو ایلده زنگانین تره چای کندینده دنیایا گلمیش و گنج چاغلاریندان سازا – سؤزه ماراق گؤسترمیش و بیر نئچه اوستاد یانیندا ساز – سؤز اؤیرنمیش، آنجاق ۴۰ یاشیندان الینده ساز مجلسلر قورموش و تویلار دولاندیرمیش. روح‌اله ۱۳۷۹جو ایللردن بیر چوخ مجلیسلرین دولاندیرانی اولموش و آشیق صنعتی‌نین ماراقلیلارینی اؤز هنری‌نین دؤورونه توپلامیشدیر.

آشیق نادر قلی زاده

آشیق نادر زنگانین سازلی – سؤزلو آشیقلاریندانیدیر کی آغیر مجلیس قورموش و تویلار دولاندیرمیشدیر. نادر ۱۳۵۵جی ایلده زنگاندا دنیایا گؤز آچیب و اوشاقلیق دؤورانیندا آشیقلارلا توی مجلیسلرینه قدم قویور. آتاسی دا آشیق یانیندا قاوالچی ایدی و بالاجا نادر اوشاقلیقدان آتاسی‌نین صنعتینه وورولور. هله گنج یاشلاریندا – ۱۳۷۱ ایلینده ساز الینه آلیر و آشیق فریدون مهاجری، آشیق حسین ابراهیمی یانیندا ساز چالماغی اؤیره‌نیر و تئزلیکجه ماهنیلار و شعرلر اوخوماغا ماراغینی گؤسته‌ره‌رک، گؤزل سسی‌نی ائشیدنلرین قولاغینا چاتدیریر و چوخ کئچمه‌دن ماهیر بیر آشیق کیمی تویلار دولانیریر. زنگان او آشیقا آشیق دئیرلر کی داستان سؤیله‌مه‌یی یاخشی بیله. نادر ده بیر نئچه داستانی یاخشی اؤیره‌نیب و داستان سؤیله‌مکده مهارتلی آشیق اولور او جمله‌دن شاه اسماعیل، علسگر،

غریب و شاه صنم، حسین جوان و باشقا آذربایجان داستانلارینی گؤزب ایفالاریلا روایت ائدیر. آشیق نادر گونوموزون مهارتلی آشیقلاریندان ساییلیر و تویلاردا ماراقلی‌لاری چوخدور.

چیچک علی اسدی

آشیلیق صنعتی‌نین یانیندا اصیل بالانچی دیر کی اآشیقین هنرینی زیروه‌یه چاتدیریر و صنعت ماراقلیلارینی ذوقا گتیریب و آشیقین داستانلاری، یاخود شعرینی دینله‌مه‌یه هوسلندیریر. بو گؤزل صنعته – بالانچیلیقا مالک اولان اوستادلاردان بیری چیچک علی اسدی‌دیر. او ۱۳۵۲جی ایلده زنگانین زوهرین کندینده دونیایا گؤز آچدی. اوشایقلیق زمانیندا بو صنعته ماراق بسله‌دی. نهایت ۱۳۷۱جی ایللردن، هله گنج اولارکا ائستاد آشیقلار یانیندا آشیق صنعتینی زیروه چاتدیرمادا زحمتلر چکیر. چیچک علی بوگون ده اوستاد آشیقلارلا برابر تویلاردا و مجلیسلرده موسیقی صنعتینه خدمت ائدیب و بو یولدا دایانمادان چالیشیر.

آشیق فرخ بیات

آشیق فرخ بیات ۱۳۲۰جی ایلده زنگان ماحالیندا دونیایا گؤز آچدی. اوستادی زین الدین قره بولاغی یانیندا ساز چالما و آشیقلیق صنعتینی اؤیرندی. ۲۰ یاشیندان تویلاردا ساز چالیب اوخوماغا باشلادی. بوگونه قدر یوزلرجه گلینلری بخت ائوینه یوللاییب، یوزلرجه اوغلانلاری بَی بزه‌ییب - ائولندیریبدیر.

آشیق فرج بوگون زنگانین قوجامان آشیقلاریندان سایییلیر و داستانلار سؤیله‌ییر، ان گؤزل هاوالار چالیر و شنلیک‌لر تؤره‌دیر، مجلیسلر قورور.

آشیق فرخ چوخلو داستانلار بیلیر. زنگان آشیقلاری کیمی خسته قاسیما وورغون بیر آشیقدیر و سؤیله‌دیگی داستانلار، آذربایجانین باشقا شهرلریندن فرقلی‌دیر.

آشیق جلال نظری

جلال نظری گنج آشیقلاردان‌دیر کی چوخ گؤزل ساز چالیر و اوخویور. بیر چوخلو داستانلاری دا بیلیر، اؤزو داستان دا یازیر. جلال ۱۳۶۸ ایلینده طارم ون تازاکند آدلی بیر کنده آنادان اولدو. اورادا باش آتیب، یاشا دولدو. ۱۱ یاشیندا تهرانا کؤچمه‌یه مجبور قالیر. ۱۵ یاشیندا یئنه اؤز یوردونا دؤنور. آنجاق غربت دردی اوندا شاعیرلیک حیسّی یاراتمیش اولدوغو اوچون، وطنه دؤندوکده ساز آختاریر. ۱۷ یاشیندان یاز اله آلیب، ائل دردینی سؤیله‌مه‌یه جان آتیر. سونرا زنگانا گلیب و بو گون زنگاندا بیر فابریکادا چالیشیر. او دیپلم آلمیش، آنجاق تحصیلینی داوام وئرمه‌یه ده علاقه گؤسته‌ریر. جلال منوچهر نجفی یانیندا ساز چالماغی اؤیزنمیش و آراز اوستو آشیقلارین سازی و سؤزونو ماراقلا قولاق آساراق، اونلاردان اؤیرنمه‌یه جان آتیر. جلال بوگون اؤزو یازدیغی داستان – اووچو احمد داستانینی یازیر و

شعرلرینی ده قوشور. بونونلا برابر اؤز کندلری حقینده کتاب یازماغا چالیشیر. او، کندلرینده بوتون اولای‌لاری و تاریخی سیمالاری توپلاییب، کندین عنعنه‌لری ایله برابر کولتورونو ده توپلاماق دادیر. جلال طارم هاوالارینی چوخ دوزگون حالدا چالیر و موسیقی‌یه اؤزل بیر حساسیتله توخونور. او، موسیقی‌میزین دوزگون چالماسینا اؤنم بسله‌ییر و همین دوروم اونون ساز چالماسی‌نین ایره‌لیله‌مه-سینده ائتکیسینی بوراخمادادیر. عئینی حالدا طارم هاوالاری اوزه‌رینده چالیشمالار آپاریر. آشیق جلال طارم و زنگانین گنج آشیقلارینی بیر قوروپدا توپلاییب و پارلا آدلی بیر آشیق موسیقی قوروپو یارادیبدیر کی نئچه فستیوالدا اشتراک ائده رک اؤدول قازانیب و مستقل صورتده کنسرتلر ده اجرا ائدیبدیر. بورادا اونون ایکی شعرینی وئریریک:

اؤز ائلینده – اوباسیندان آیریلان بیل ده یه کؤز کیمی آلیشا گره‌ک.
دقیقه باشیندا هوشو – حواسی دیلی اؤز – اؤزونه دانیشا گره‌ک.

کیشی گره‌ک داشی موم تک اریده، قاندیرا قانمازی، لالی، کری ده،
عدل ایله حکم ائده، سؤزون یئریده حق یولوندا سؤزه چالیشا گره‌ک.

دانیشا دیله زهر دئمی، زر دئمی، بو سؤز اوره ینده تزه – تر دئمی،
عارف اولان دئمه‌سین کی شر دئمی، فکر – خیال هر دن قاریشا گره‌ک.

حق باغیمین تازا چیرتان گولویم، نجیب لیکده، معرفتدن دولویام،
الیمده ساز سؤز قانانین قولویام، بیلدیگیجه جلال دانیشا گره‌ک.

***

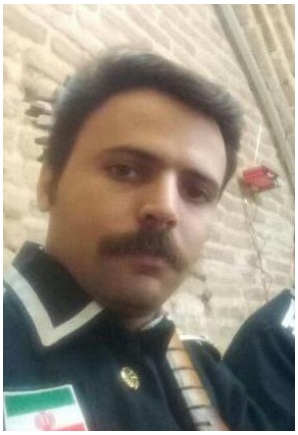
تامارزی دی او داغلارین قوینونا، قیریق – قیریق اولوب دومان سوزولور.
گئجه یاری تک زیروه دن بویلانیب، سؤزوم اودور مین بیر گومان سوزولور.

سالیرام کئچمیشی بیر – بیر یادیما، داغلاردا اؤلن‌لر چکم فریادا

چؤللر جنت کیمی باغلی‌دیر آدا، گلدیکده گونو – گوندن یامان سوزولور.

جلال قولاغیما حزین سس گلیر، بیر منت، بیر حسرت باغریمی دلیر،
غم دومانی شئحین اوستومه یاغیر، دلیر اوره‌ییمی، زمان سوزولور.

آشیق میلاد خدری

آشیق میلاد خدره – اسدی ۱۳۷۰جی ایلده خرمدره‌ده دنیایا گلدی. ۸ یاشیندا اولان چاغلاردان الینه بالابان آلیب آشیقلار یانیندا اونلار مشایعت ائتدی و آشیقلیق اؤیرندی. ۱۳۸۴جو ایلده آشیق منوچهر نجفی نین یانیندا شاگیر اولوب و ساز چالماغی و هاوالاری اؤیرندی. نهایت ۱۳۹۰جی ایللردن ساز الده تویلار دولاندیریب، مجلیسلر قوروبدور. آشیق میلاد بیر نئچه فستیواللاردا دا اشتراک ائدیب و تاماشاچیلارین آلقیشلارینی قازاناراق، اؤدوللر ده آلمیشدیر.
آشیق میلاد چوخ فعال و خلق سئور بیر آشیق کیمی چوخلو مراسیملرده چیخیش ائدیر و خالق طرفیندن سئویلیر. بوگونلرده زنگاندا هر بیر شنلیک مراسیم قورولورسا، آشیق میلاد حضور تاپیر و اؤز هنریله خالقین شنلیگینده اشتراک ائدیر. او، یوکسک ادب – ارکانیله ده آشیق هنرینه محبت قازانیر.

آشیق میلاد یاشی‌نین آزلیغینا باخمایاراق، بوگون زنگانیمیزین ائستاد آشیقلاریندان سایبلیر و آشیقلیق صنعتینی دیری ساخلاماقدا چالیشیر. شعرلر یازیر، داستانلار تو.پلاییر. گله‌جه‌گیمیزین اومودلاریندان بیری ده اودور.

آشیق معرفت عبادی

آشیق معرفت عبادی ۱۳۵۶جی ایلده دنیایا گلدی. ۱۳۷۳جو ایلدن قوپوز اله آلیب آشیقلیق مشقی گؤردو. منوچهر نجفی یانیندا ساز چالماغی علمی صورتده اؤیره نیب و بوگون تویلاردا آشیق صنعتینی یاشادیر. او آشیق هاوالارینی بیلیر و داستانلار دا بیلیر و سؤیله‌ییر.

آشیق فریدون مهاجری

آشیق فریدون مهاجری ۱۳۴۳جو ایلده زنگاندا دنیایا گلدی. تبریزه گئدیب و آشیقلیق صنعتینی آشیق الیاس یوسفی یانیندا اؤزه نیب، بوگون گؤزل چالیب – اوخومالاری ایله مجلیسلری قیزدیریر و آشیق صنعتینی یاشادیر. او عئینی حالدا نئچه – نئچه داستان دا بیلیر و رادیو – تلویزیوندا دا چیخیش ائدیر.

آشیق کمال دشتکی حصاری

آشیق کمال قیدار آشیقلاری آراسیندا ساز چالما، ماهنی اوخوما و داستانلار سؤیله مکده آدلیم آشیقلاری سیراسیندا تانینیر. آشیق کمال ۱۳۴۲جو ایلده قیدارین حصار کندینده آنادان اولدو. اونون آتاسی دا قیدارین اوستاد آشیقی اولان آشیق میرزا علی‌دیر. آشیق کمال اوشاقلیق چاغلاریندا آتاسی یانیندا ساز چالماغی اؤیره‌نمیش و آتاسی‌نین ده‌یرلی بیر شاگیردی اولماغا چالیشمیشدیر. آشیق کمال آتاسیندان علاوه ، قیدارین ائستاد بالابانچی‌لاریندان اولان اوستاد باب‌اله قدیمی‌نین یانیندا مجلیسلر قوراراق راهنمایی‌لیقلاریندان بهره لر قازانمیشدیر.

آشیق کمال صنعتی‌نین تکمیللشدیرمک اوچون گؤزل مجلیسلر قورموش و اؤز مهارتینی بو صنعتین مختلف ژانرلاریندا گؤسترمیشدیر. او، آشاغیداکی آدلارینی چکدیگیمیز داستانلاری مهارتله ایفا ائدیر: بابا لیسان، توفاقانلی عباس، حسرت، جنگی قاسیم، ورقه گلشن، معصوم دل افروز، تئلیم خان، تاپدیق و ماه پری، و. . . عئینی حالدا بو بؤلگه‌نین گؤزل هاوالارینی و ماهنیلارینی اوره‌یه یاتان سسی ایله و سازی ایله ایفا ائدیر.

آشیق شیرزاد ناظری

آشیق شیرزاد ناظری مین اوچ یوز اللی اوچونجو ایلین ایکینجی آییندا زنجانین دندی شهرستانینین انگوران ماحالی‌نین حلب کندینده دنیایا گؤز آچدی. اوستاد عاشیق عزیز فرضعلیزاده ساز هاوالارینی اؤیرنمیشدیر. آشیق عزیز فرضعلی آذربایجانین قره داغ ماحالی‌نین جانانلی کندیندندی او دا مرحوم استاد حسین اسدی‌نین شاگردلریندندی و حال حاضردا تهراندا یاشاییر.

سن ائول تانری کورک دورما اوره‌گیمی ازن بـــلبـل
ملول دوروب یارا ورمـا گئدبیر یاندا بزن بـلبل

گئدملییم سیزین ائـــلدن اینجیمیشم ساری تئلـدن
بوداغلاردا سولان گولـــدن حسرت ایراق گزن بـلبـل

من دردیمی کیمه دئییـم هانسی دردین غمین یئـــییم
چیخاردیب آل قارا گئـییم ســســـسیزآخیر ئوزن بلبل

دوشگونلویوب شاعیر شیرزاد قوهوم قارداش اولوبدو یـاد
سنده گئل بیر نغمه یـــــاراد گـــــولو گـوله دوزن بلبل

دومان آلدی هریانینی دای گورونمور باشین داغلار
دامجی دامجی یاقیش گلیر آخیر گوزدن یاشین داغلار

قیشداگئیر آغ اینینه قاری توکر یئل بوینونا
کهلیکلری ئوز قوینونا آلار قایان داشین داغلار

زیرولرده بوران سیزلار اووچولارین شیکار ایزلر
دئیللنر هر ئوده سازلار چاتیلاندا قاشین داغلار

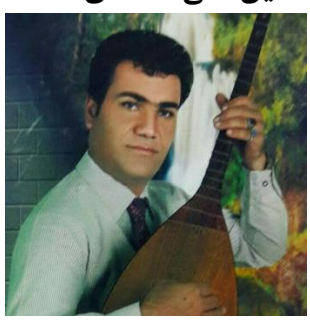
گوروشوگون شافالیدیر گاه سئوینج گاه جافالیدیر
هرموسومون صافالیدیر یاز یای پاییز قیشین داغلار

چکر آصلان نعره سنده دوماندا چیسکینده چنده
غرق اولارسان شهرت شأنده گلر اوننان خوشون داغلار

آشیق بوگون کرجده یاشاییر

آشیق علی محمدی

آشیق علی محمدی ۱۳۵۹جو ایلده زنگانین قره پشتلو ماحالی‌نین احمدآیاد کندینده دنیایا گلمیش و بوگون گؤزل ایفاچی آشیقلاردان‌دیر. اونون ساز چالماسی هامینی ذوقه گتیریب و مجلیس آراسیندا گزمه‌سی ماراقلار قازانیر. آشیق علی هم ساز چالمادا و هم گؤزل سسیله اوخومادا ماهیر بیر آشیق‌دیر. هر زاددان اؤنملی اونون مجلیسی قیزدیرماسی و هر کسین اؤز قدریجه اونا یئر وئرمه‌سی اونون اساس هنری‌دیر.

آشیق علی نین مجلیسلرده گزمه سی، آشیق گزمه سینه گؤزل بیر اؤرنک دیر. بوگونلرده زنگان رادیو و تلویزیونوندا چیخیشلار خالق طرفینده آلقیشلارلا اوز اوزه گلیر و چوخلو ملی مراسیملرده ده اشتراک ائدیر. او، موغام ماهنیلاری دا اوخویور و آذربایجان موسیقی‌سیله یاناشی آشیق موسیقی‌سینی قوللانیر؛ آنجاق بیر ده‌یرلی آشیقدیر و یئنی‌لیکده شعر سؤیله مه یه ده اوز گتیرمیش.

آشیق مهدی نجفی

آشیق مهدی نجفی زنگانین قره پشتلو ماحالی‌نین ظهرین کندینده ۱۳۵۸ ایلینده دونیایا گلدی و اوستادلار یانیندا ساز – سؤز اؤیره نیب و بوگون ماهر بیر آشیق کیمی چیخیش ائدیر. هر زاددان ماراقلی اونون گؤزل داستان سؤیله‌مه‌سی‌دیر. آز زماندا بیر داستانی ائله گؤزل سؤیله‌ییر کی داستانی سانکی باشدان آیاغا ائشیتمیش اولورسا.

آشیق مهدی نئچه – نئچه آشیقلار فستیواللاریندا اشتراک ائده‌رک آلقیشلانمیشدیر. اونون گؤزل سسی وار و گؤزل دورانیشی ائشیدنلری اؤزونه چکیر.

آشیق حسین عمویی

حسین عمویی ۱۳۶۵جی ایلین شهریور آیی‌نین ۱۰وندا قیزیلجا کندی – زنگانین یاخینلیغیندا بیر مذهبی و درین اینانملی بیر عائیله ده دونیایا گلدی. حسین هله ایکی یاشیندا ایکن آتاسی عائیله‌سینی زنگانا گتیردی و ایندی زنگاندا ساکیندی. حسین مکتبده قرآن اوخوماقلان درس آلمیش و هیئت‌لرده اوخوماقلا سسی‌نین گؤزللیگی بللی اولور. ۱۳۹۰جی ایلده بیر ساز آلیب "اوستاد ایمران حیدری" نین یانیندا آشیق موسیقی‌سینی اؤیرنمه‌یه باشلادی. آنجاق اساس موسیقی‌نی "منوچهر نجفی"دن آلمیش و بوگون بیر ده‌یرلی آشیق کیمی چالیب اوخویور. بونا کیفایتلنمه‌ییب، اؤزو شعرلر یازیر و چیخیش ائدیر. زنگاندا بو کلاسلار قورولان گوندن چوخ منتظم شکیلده بیر آشیق کیمی اشتراک ائدیر. الحق گؤزل داستان سؤیله‌مک و گؤزل ایفاچیلیق الیندن گلیر. شوبهه یوخدور یاخین گله‌جکده آشیق حسین عمویی دئیه‌رک بیر ده‌یرلی و اوستاد آشیقلا اوز – اوزه گله‌جه‌ییک. ایندی اوندان بیر نئچه شعر اوخوماغا دعوت ائدیرم:

شاختا بابا، دونیا بیزه دار گلیر،
قدیم مودلار ایندی بیزه عار گلیر،

گول خانادان میوه گلیر، بار گلیر
هر میوه‌دن بیزیم یورددا اولاردی
سولار گلیب کتده آرخا دولاردی.

شاختا بابا سولار سدده شاققیلدیر
کهلیک لرین اؤزگه یئرده قاققیلدیر،
دیش تؤکولوب مصنوعولار تاققیلدیر
ایشلر اولوب بو زماندا اَلکی
انسان وورور بیر – بیرینه کلَکی.

شاختا بابا، بیر سؤز منه درد اولوب،
ایستی قانلی اینسانلارین سرد اولوب،
باش بدنه ده‌یمه‌ینلر مرد اولوب،
آغ ساققالین پوللو یئرین آلیبدی
بئله ایشه فلک حئیران قالیبدی.

شاختا بابا بنده لرین آج قالیب،
دولتدیلر اؤزلرینه کاخ سالیب،
کار – کاسیبین اوره گینی درد آلیب
نفتی – گازی باها – باها ساتیللار
گوللّه آلیب داغا داشا آتیللار.

شاختا بابا، چایلار گؤله دولاردی
کندیمیزده هر میوه‌دن اولاردی،
آنام گئدیب توکلوجه نی یولاردی

قدیم زامان هیسلی دامدا قالاردیق
قازان دیبین تاملی – تاملی یالاردیق.

شاختا بابا ، سحر تئزدن آزاندا
داوار سوتون قاینادارديق قازاندا،
آتا – بابا کئچمیشیندن یازاندا،
قالمایبدی داماغیمدا دادی دا،
فیکریمیزدن سیلینییبدی آدی دا.

شاختا بابا، آنام سوتو سوزَردی،
یال – یاماجدان اوزرلیگی اوزردی،
گؤز دَیمه‌سین اونو ساپا دوزردی،
اعتیقادلار ایندی کینن چوخویدو
او زاماندا بیر بئله مود یوخویدو.

شاختا بابا، قدیم لردن آد قالیب،
هامی گئدیب شهرلرده دام سالیب،
وطن یوردون ایندی گلیب یاد آلیب،
نسلیمیزی بیز الاندان دانیریق
ایچه‌ریدن آلوولانیب یانیریق.

شاختا بابا، اوغرو – قیریق چوخدو – چوخ،
کئچمیش گونو یادا سالان یوخدو، یوخ،
انسانلارین آز فاییزی توخدو – توخ،
سرین – سرین بولاق سویون ایچردیک،

پاییز یئری بوغدا اکیب بیچردیک.

شاختا بابا، شورو چیخیب شهرین،
ایلانلارین چیخاردیرلار زهرین،
دادی قالیب داماغیمدا سحرین–
بولاق سویون میلیون – میلیون ساتیللار
آخار سووا ایند اهک قاتیللار.

شاختا بابا، دولت کؤرپو سالیبدی،
آت – قاتیرین یئرین ماشین آلیبدی،
کئچن گونون فقط ایزی قالیبدی،
دوزدو کتده بیر بئله شئی یوخویدو
امّا خوشلوق بو زاماندان چوخویدو.

شاختا بابا، کتده حیا وار ایدی،
قادینلارا باخما کتده عار ایدی،
قیز – گلینلر وفالی بیر یار ایدی،
اما ایندی قیزلار چیخیر ائشیگه،
توکانلاردا دایانیللار کئشیگه.

شاختا بابا، اویوم – اویوم اویوللار،
سویو – گازی تئرەزی‌یه قویورلار،
بیر فیش ایلن جیبیمیزی سویورلار،
دولت الان پولون وئریر تانک آلیر،
ییغدیغیمیز پوللاری دا بانک آلیر.

شاختا بابا، اوره‌ک‌لری پاس توتوب،
بیلمم نه‌دن میلّتیمیز یاس توتوب،
چوبوق چئکن سیگار چکمیر ناس توتوب،
میلّت الان یاندیرانمیر بوخاری
چونکو قیمت گونده گئدیر یوخاری.

شاختا بابا، زامان ایندی چؤنوبدو،
لامپالارین ایشیق وئرمیر، سؤنوبدو،
قیز – اوغلانین بیر دا یئری دؤنوبدو
ائویمیزده تلگیرام یئر سالیبدی
دلخوشلوغو بو میللتدن آلیبدی.

شاختا بابا، اوره¬گیمیز یارادی،
گونلریمیز بیر – بیریندن قارادی،
دای بیلمیریک اؤز یوردوموز هارادی؟-
زامان گلسین کئچن گونه قاییداق،
یازاق شئعری بو ملتی آییداق.

شاختا بابا، گؤز گؤزه دی میلتین،
بیز چکیریک بو دونیانین ذیلتین،
کیمدن گره ک سوراق بونون عیلتین؟-
تانری یازیب بو یازی نین سیررینی،
اؤزو بیلیر یاخشی سینی – ائیرینی.

شاختا بابا، اوره‌ییمی داغلاتما،

سؤزوم چوخدو، درده سالیب آغلاتما،
کرم ائیله آچیق یولو باغلاتما،
کاش قاییدام بیر ده شنلیک چاغیما،
آیاق قویوم گول – چیچکلی داغیما.

شاختا بابا، شنلیک گئدیب ائلیمدن،
ایراد توتور ایندی جاوان دیلیمدن،
توتان یوخدو بیله‌گیمدن – الیمدن،
بو نیسگیله "آشیق حسین" آغلاییر،
اوره‌گینی حزین – حزین داغلاییر.
***
گول دردیم دسته‌لندی یغدیغجا بسته‌لندی
وئردیم یاریم آلمادی اورَگیم خسته‌لندی

تورک دیلینه دایاق اول، هجر خانیم سایاق اول
قاچاق نبی دئییب کی یاتماگیلن اویاق اول.

تمیز دولان دنیادا لایقلی اول بیر آدا
یاخشی اولسان بونو بیل بیر گون دوشرسن یادا.

داشی قویدوم داش اوسته، سورمه چکدیم قاش اوسته،
سن ناواقت گؤز ائیله‌دین من دئمه‌دیم باش اوسته؟

عزیزینم یار قالار، منی اودا یارقالار،
یاریم منی سئومه‌سه، من اؤله‌رم، یار قالار.

قورشاغینان بئل باغلا ساچلارینی تئل باغلا،
نه سیررین دئ اغیارا نه نامرده بئل باغلا.

باغچامیزدا چیچه‌گم ال وورما گؤینکچه‌یم
عالمه چیرکین اولسام اؤز یاریما گؤیچه‌یم.

من دوستومو آتمارام اغیار کسه قاتمارام
بیلسم دوستون دردی وار گئجه – گوندوز یاتمارام.

عزیزینم یار منی ایکی یئره یار منی
اونوتمارام من یاری اونوتسا دا یار منی.

داغ باشیندا یئل گوجو چایدان گلن سئل گوجو
ائلدن کانار گئزمه یین سئل گوجودو ائل گوجو

اوستادیمدان ساز آلدیم بندین چیگنیمه سالدیم
آذربایجان یوردوما شنلیک ماهنیسی چالدیم.

عزیزینم یاری یار کس آلمانی یاری یار
یاری گؤزل اولان کس بو دونیادا یاری یار.

فلک منی آتسا دا بختیم گیریب یاتسا دا
دوز ایلقاری سئوه جم عؤمروم باشا چاتسا دا.

گئلیردیم سوزه – سوزه قیزیل گول اوزه – اوزه
یاریم قاش – گؤز ائیله‌دی تئللرین دوزه – دوزه.

گونه باخان ساری‌دی اوزو گونه ساری‌دی
یارا اولان کؤنلومه یاریم ملحم ساریدی.

داغلارین لالاسی‌یام بابکین قالاسی‌یام.
تومروس منیم آنامدی قورقودون بالاسی‌یام.

عزیزیم یارا ساری ملحم قوی، یارا ساری.
من اؤلنده اوزومو چؤنده‌رین یارا ساری.

آذربایجان بیزیم آنا یوردوموز دونیا بیلیر نیشانی بوز قوردوموز
کؤکوم بللی نه‌دن بئله سوردوموز ائلیم دیلیم تاریخ بویو قالاجاق
گله‌جک بیزیمدی بیزیم اولاجاق.

من آششیقام بیر ساز واردی الیمده سؤزدن شیرین دستان واردی دیلیمده
آصلان کیمی کور اوغلو وار ائلیمده نعره چکیب بیر ولوله سالاجاق
گله‌جک بیزیمدی بیزیم اولاجاق.

من دئمیرم دونیا تکجه بیزیمدی مندن قالان یاشایشدا ایزیمدی
بو یوللارین یوکون چئکن دیزیمدی سؤزو یول تاپسا اورکلره دولاجاق
گله‌جک بیزیم دی بیزیم اولاجاق.

آشیق حوسین اوز ائلینده اوجالار الینده ساز دوشمانلاردان باج آلار
جاوان قالماز، او دا بیر گون قوجالار قوجا یاشدا شن هاوانی چالاجاق
گله‌جک بیزیم دی بیزیم اولاجاق.

***

داهی منه باخماییرسان بو نه ایستک؟ بو نه سئودا؟
من یا نا نا یانماییرسان بونه ایستک :بو نه سئودا؟

نازین آزات، درده سالما یا آرخا دور؛ یا دا قالما
بئله درین فیکره دالما بو نه ایستک؛ بو نه سئودا؟

سن گئدیسن ایزین قالیر سون نفسی مندن آلیر
بو درد منی درده سالیر بو نه ایستک؛ بو نه سودا

یار یارینی؛ درده سالماز وئرن عشقی؛ داهی آلماز
دونیا ائله؛ بئله قالماز بو نه ایستک ؛ بو نه سئودا؟

"آشیق حسین" درده قالیب تانری‌دان پای؛ جان‌دی آلیب
قلبینه بیر اوددو سالیب بونه ایستک؛ بو نه سئودا؟

***

ساچین هوروب هردن آتیر دالینا مینللر قوزو قوربان یارین جانینا
آند ایچیرم بابکیمین قانینا سئوه جییم تا کی جانیمدا جان وار,,,

تانری سنه گؤزه‌للیگی پای وئریب گؤزده دنیز قاشلاریندا یای وئریب
گوندوز گونش گئجه یانان آی وئریب سئوه جییم تا کی جانیمدا جان وار,,,,

گوزل نینیر سورمه چئکسین گوزونه گلیب گئدن حئیران قالیب اوزونه
آشیق حوسین داستان یازار سوزونه سئوجییم تا کی جانیمدا جان وار,,,,

***

دیلسیزلری دیللندیرر باش ساری تئل چالان اولسا
تئللی سازی گوللندیرر باش ساری تئل چالان اولسا.

جوشا گلر قیزیل قانلار قان آغلیار صنم خانلار
سئوینجیله دولار جانلار باش ساری تئل چالان اولسا.

اورَکلرین پاسین آچار غصه کوچر غملر قاچار
دیل دوداغلار عطیر ساچار باش ساری تئل چالان اولسا

میضراب گزر پرده-پرده غم اولماز ساز اولان یئرده
قویماز کونول دوشه درده باش ساری تئل چالان اولسا.

"آشیق حسین" اؤیمز اؤزون تمیز ساخلار ائلده گؤزون
اوجا سس ده سویلر سؤزون باش ساری تئل چالان اولسا.

***

کرمعلی باقری (زنگانلی کرم)

آشیق ادبیاتی، آشیق شعری و موسیقی سی گونو – گوندن خالقیمیزین اوره ییندە یئر سالیر و اؤزو اوچون زمینه یارادیر. بوگونلرده چوخلو گؤزوروک ییغینجاقلاردا و تویلاردا گنجلریمیز ساز اله آلیب چالیب – اوخویورلار. بو گنجلر گؤزل سعرلر ده قوشورلار. زنگاندا یاشایان کرمعلی باقری بو گنجلردن بیری دیر. او ۱۳۵۸جی ایلده زنگانین ۹ کیلومترلیگینده بیجار یولوندا یئرله شن دیزج بالا (خارابا دیزه) ده آنادان اولموش

و ۷ – ۸ ایل بوندان اؤنجه زنگانا کؤچموشدور. آنجاق هله ده اؤز آنایوردوندا اکینچی لیک له مشغولدور.

کرم تخلصو ایله شعرلر قوشوب، اوره ک سؤزلرینی کاغاذ اوسته گتیریر و سازیندا اوخویور. او، گؤزل بیر سسه ده مالیک دیر. ساز و سؤزه کندلرینه بوللو – بوللو گلن رحمتلی آشیق عرب دن اؤیرنمیش و ادبیات لا موسیقی یه ماراق بسله میشدیر. بوندان علاوه دای اوغلوسو حسین اسکندری ده اونون ساز چالماسینا سوق وئرمکده بؤیوک رولو اولموشدور. او نئچه ایللر بوندان اوّل بیر ساز آلیر؛ آنجاق بارماقلاری نین کسیلمه سینه گؤره ساز چالماق چتین اولموشدور. بو دورومدان ناراحات اولان کرم، بیر گون یوخودا آشیق عربی گؤرور و ساز چالا بیلمه دیگینی اونا شکایتله نیر. آشیق عرب یوخودا اونون سول الی ایله ساز چالماغی تاپشیریر و نهایتده سول الی ایله چالماغا مجبور قالیب و بوگون سول الی ایله نه گؤزل ساز چالیر.

کرم خصوصی ییغینجاقلاردا، فامیل آراسیندا اولان توی – دوگونلرده ساز چالیر، اوخویور و شعر ده قوشور. او، اؤز شعرلرینی گؤزل سسی ایله اوخویور. آشیقلیق صنعتی نی دوزگون اؤیرنمه یه چالیشیر. بیر زامانلار منوچهر نجفی یانیندا ساز اؤیره نیر، آنجاق شعر و هاوالاری کاسئتلردن آلیر. بوگون بیر ماهیر آشیق کیمی چالیب – اوخویور. بونون یانیندا شعرلرینی ده آخساقسیز اولاراق سؤیله ییر. بورادا کرمین نئچه شعرینی بیرگه اوخویالیم:

''داریخدم ''
آشیق جلال هاردا قالدین داریخدم
گل پوزقون کؤنلومو سن ده آل گؤره ک
سونرا باس باغرینا تللی سازینی
سئودیگیم هاوانی بیر ده چال گؤره ک.

قیش سووشدو، باهار گلدی، یازدی یاز
سن گلرسن منیم کؤنلوم سازدی ساز
یوباندیرما واقتی زامان آزدی آز
گل بیر بیزه مهمان اولوب قال گؤره ک

نه دن بؤیله گئتدین '' کرم '' سایاغی
گؤز یاشیم ایسلاتدی الده واراغی

بو سنیق قلبیمین گل اول دایاغی
یولونو بیر بیزه ساری سال گؤره ک
***
زلیمخان دونیاسی
''اینجیمه مندن ''
وفالی دیلبریم اینجیمه مندن
سنین آرزین منیم دیله ییمده دیر
گؤزل جمالینی دوتماقا نه وار
چکمیشم نقشینی اوریمده دیر.

پاک عشقین دونیادا بیر قیمت یوخو
منیم نه واریمدیر سنیندیر چوخو
ایلک باخیشدا ووردون قلبیمدن اوخو
هله ده وار ایزی کوره ییمده دیر.

''کرم''م عشقیندن اولمارام غنی
سون عمرومه قدر سئوه جم سنی
وئردیگین یادیگار یاقوت یمنی
سالمیشام نیشانا بیله ییمده دیر.
***
''آی آنا ''
سنسیز یوخدور بو دونیانین لذتی
گؤزومون قاراسی سنسن آی آنا
جانیندان آیریلیب یاری جانیمسان
قلبیمین پاراسی سنسن آی آنا.

سنی من ایسترم جانیمدان عزیز

عشقینین اوستونه یوخ عشقی تمیز
حوسنونه سغیشماز جوشسا دا دنیز
محبت دریاسی سنسن آی آنا.

"کرم " نئیلر سنسیز قورو جنتی
عؤمور بویو ادا ائده سننتی
جهنمده یانار چکمز مینتی
بهشتین معناسی سنسن آی آنا.
***
"قوجالیق"
ایگیت چوخ گوونمه قولون گوجونه
گون گئچر سنه ده چاتار قوجالیق
دئمه کی دلی یم گوجلویم ایندی
سندن بتَرینه باتار قوجالیق.

او گؤزل جمالین آلار اوزوندن
بوکر بئلین، طاقت آلار دیزیندن
هاردا اولسان گلر تاپار ایزیندن
قاپیزین دالیندا یاتار قوجالیق.

ائشیتمز قولاغین آچیلماز گؤزون
توتماز دیلین داها دئیه سن سؤزون
هوشون باشدان آزار بیلمه رن اؤزون
عقلینی باشیندان آتار قوجالیق.

دوزگون یاشا، انسان یاشا، شاد یاشا
گله جک قاشیقان نه تؤکسن آشا

''کرم '' نه ادیبسن گله جک باشا
بد عملان زهَر قاتار قوجالیق.
***
''سئویرم سنی ''
منی انسان خلق ائله دین
آللاهیم سئویرم سنی
اشرف مخلوق ائله دین
آللاهیم سئویرم سنی.

وئردین منه شیرین جانی
قلبیمده جوشدوردون قانی
نعمت لرین یوخدو سانی
آللاهیم سئویرم سنی.

گؤزوم آچدین یورد یئرینده
شرفلی آذر ائلینده
ذکر ائده رم تورک دیلینده
آللاهیم سئویرم سنی.

''کرم '' دئیر یوخدو کمیم
سن کی وارسان نه دیر غمیم
اول - آخیر سون همدمیم
آللاهیم سئویرم سنی.
***
''بیر وصیت''
آ یولداشلار مندن سیزه وصییت
اولماسین هیچ زامان بو ایش عار سیزه

ایکی کؤنول بیر - بیریلن کوسنده
باریشدیرماق اولسون بیر ایجبار سیزه.

قویمویون ائللرده کینه چوخالسین
قارداش قارداشیندان کوسولو قالسین
آیریلیق چترینی ائولره سالسین
گئچمه سین گونلریز آهی - زار سیزه.

انسان بیر - بیریلن یاشاسین گره ک
باجارسا الینه گئتیرسین اوره ک
قویمویون کینه دن قورولسون دیره ک
اولماسین دونیادا حیات دار سیزه.

"کرم"م مطلبیم عیان اولمادی
سؤزومو ائللره یایان اولمادی
من چوخ دئدیم حاییف سایان اولمادی
ایندی بوننان بؤیله قالیب جار سیزه.
***
"نه گلدی "
سویوق باخیشلارین آلیر جانیمی
آهو باخیشلارا گؤزه نه گلدی
بوزلادیرسان دامارلاردا قانیمی
ایستی دوداقلاردا کؤزه نه گلدی؟

خومار گؤزلرینی یانا سوزورسن
سیخارسان اوره گی جانی اوزورسن
دانیشاندا دوداغینی بوزورسن

آغزی بالدان شیرین سؤزه نه گلدی؟

بللی دیر او صحبتیندن سؤزوندن
یالان دئیب دانیشمیرسان دوزوندن
جاوانلیق چاغیمدا سالدین گؤزوندن
اللییه – آتمیشا - یوزه نه گلدی؟

"کرم " دئییر گؤزل عشقین یولوندا
سوز وئریبسن دایان گیلان قولوندا
شیطان نه دن دوروب ساق و سولوندا
اَیری کی اَیریدی، دوزه نه گلدی؟
***
"بئزار اول بئزار "
دلی کؤنلوم اویما هر بیر یئته نه
نانجیب یولداشدان بئزار اول بئزار.
دیلده جانین مالین قوربان ائده نه
نانجیب یولداشدان بئزار اول بئزار.

اولده دوست اولوب گوله للر اوزه ن
دانیشاندا شکر چیله للر سؤزه ن
سونرا تیکان اولوب باتاللار گؤزه ن
نانجیب یولداشدان بئزار اول بئزار.

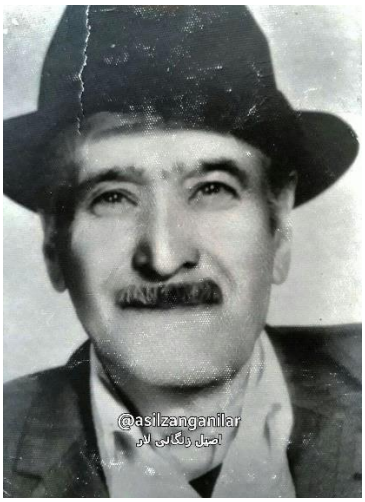
سن بیلسن قدرینی قوهومون ائلین
ییخیلسان هر زامان دوتاللار الین
هر یولدان گئچه نه باغلاما بئلین
نانجیب یولداشدان بئزار اول بئزار.

دوستلوق دونون گئیب باشین قاتدیلار
دار گونونده قارا پولا ساتدیلار
"کرم " تک اوغلانی دای آغلاتدیلار
نانجیب یولداشدان بئزار اول بئزار.
***
آغلادیم
اوخودون اورکدن پوزدون حالیمی
بیر یانیقلی هاوا چالدین آغلادیم
بیر آندا مست اولدوم گئتدیم اؤزومدن
الدن قراریمی آلدین آغلادیم.

تاب ائتمز هر سؤزه عاشیقین باغری
سالدین اوره ییمه نه یامان آغری
سئوگیسیز یاشاماق چتیندی دوغرو
بیر کورک خیالا دالدین آغلادیم.

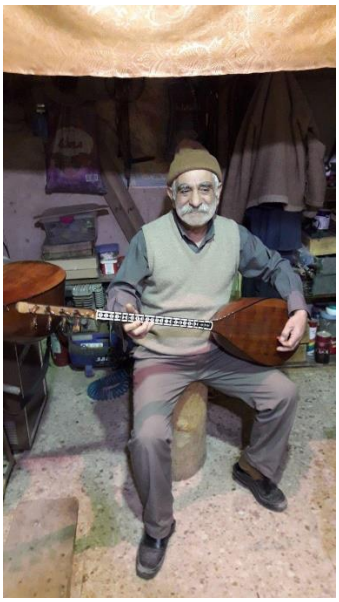
سن آللاه"کرم"ی توتما سن ناشی
باخما قامتینه دولمویوب یاشی
یار یولداش یولوندا تؤکوب گؤز یاشی
سئوگیمی یادیما سالدین آغلادیم.

آشیق عمران

عمران عسگری ۱۳۰۰ ایلینده زنگانین دغاخلار خیاوانیندا دونیایا گلدی و اؤز هنریله قاوال چالمادا آشیق عمران آدییلا شهرت تاپدی. آشیق عمران صنعت دالیجا دفعه لرله تبریزه گئدیب و اورادا آشیقلارلا گؤروش ائدیب و موسیقی اؤیرنمیشدیر. بو سئویملی صنعتکار ۱۳۶۳جو ایلده زنگاندا دونیاسینی ده‌ییشدی.

استاد حسن عقیقی

آشیقلار سازینی دوزلدن اوستاد حسن عقیلی ۱۳۲۹جو ایلده ابهر شهرینده آنادان اولدو. او ۱۳۴۸جی ایلده طبیعی بؤلومونده دیپلوم آلیب و ۱۳۵۲جی ایلده برق اداره سینده استخدام اولدو. اونون آتاسی نجار ایدی و حسن کیچیک چاغلاریندان آتاسی یانیندا نجارلیغی اؤیره نیب و تحصیل زمانی و حتا برق اداره سینده مشغول اولدوغو چاغلاردا دا، آتاسی نین یانیندا نجارلیق ایشینده مشغول و اولور و آستا – آستا ظریف ابزارلار دولتمکله کئچیر. موسیقی آلت لری دوزلتمه اونون اساس ذوقونو اؤزونه چکیر و بیر ساز دوزلتمه ده مهارت تاپیر. آنجاق برق اداره سینده قورتولاراق تامام واختینی موسیقی سازلاری تعمیری و دوزلتمه سینه مشغول اولور.

ایلک باشدا گؤزل ابزارلار دوزلدیردی مثلا سنتی مته – تخته نی دلمک اوچون ایکی جور قدیمی کمان ایلن ده له بیلن بیر ابزار یارادیر کی بوگون دریل کیمی دلمکده ایشله نیلیر. آنجاق ساز ، تار، دوتار و سه تار، سورنا و بالابان دوزلتمه ده او قدر مهارت تاپیر کی باشقا شهرلردن اونا سفارش وئرنلر اولور و نهایت ۱۳۹۴جو ایلده دوزلتدیگی ساز نشان ملی ال ایشینده آلیر و ۱۳۹۶جی ایلده اونون دوزلتدیگی سورنا ملی نشانا لایق گؤرولور.

اوستاد حسن عقیلی شاگیردلر ده تربیه ائدیر و بو شاگیردلر بوگون هر بیری بیر اوستاد اولموشلار او جمله دن داوودی، عظیمی، لشکری، قربانی، شاهمحمدی، حسینی، حسینخانی، و باشقالارینی سالماق اولار.

اوستادین اؤز دئدیگینه گؤره ۵۰ ایل بو صنعتده عؤمور سورموش و نهایت ۱۳۹۶جی ایلین مداد آیئندا دونیاسینی ده ییشدی.

گنج آشیقلار

زنگان بو ایللرده یوزلرجه گنج آشیقلاری قوینوندا بسله ییر. یئنی بیر حرکت اولاراق چوخلو گنجلر ساز چالماغا، آشیق شعرینه هوسله نیب و گنجلر اله ساز آلیب محفللرده اوخویورلار. بونلارین آراسیندا ائله گؤزل ساز چالانلار و سس صاحیبلری واردیر کی اوخوجولاری هوسلندیریب و آشیق موسیقیسینه ماراقلاندیریرلار. کئچن اون ایللرده بو گنجلرین سایییسی داها آرتمیش و بوگون بلکه ده ۱۰۰دن آرتیق بئله گنجلرله اوز اوزه گلیریک. بونلارین نئچه سینی تانیتدیرماق، بؤیوک و گوجلو بیر حرکتدن خبر وئرمک کیمی دیر.

محمد قاسمی

بو یئنی یئتمه آشیق گؤزل بیر سسه مالیک اولاراق، ایییجه سینه ده ساز چالیر و قوناقلیقلاردا، محفللرده و تویلاردا اؤز سازی و سؤزویله میدان آچیر. محمد قاسمی ۱۳۸۲جی ایلده دونیایا گلیب و بوگون هنرستاندا موسیقی اوخویور. محمد اوشاقلیق چاغلاریندان اؤز داییسی و یاخین فامیللریندن ساز چالماغا ماراقلانیب و ایکی ایلدیر کی آشیق جلال نظری نین یانیندا علمی صورتده ساز چالماغی اؤیره نیر. محمد آز بیر زاماندا دقتلری اؤزونه چکمیش و بوگون ۳۰دان آرتیق آشیق هاوالارینی چالیب و بیر چوخلو شعرلر ازبردیر. محمد چاغداش اوتای و بوتای آشیقلارین و شاعیرلرین شعرلرینی ازبردن اوخویور و سازدا دیللندیریر. بوگونه قدر نئچه فستیوالدا دا چیخیش ائتمیش و دقتلری اؤزونه جلب ائتمیش و تانینمیشدیر. بوگون پارلا موسیقی قوروپونون اویه لریندن دیر.

هله گنج اولاراق الینه ساز آلمیش و مجلیسلرده چالیب اوخویور. گؤزل بیر سسه مالیک اولاراق ادب – ارکانلا مجلیسلرده دولانیر. چوخلو هاوالاری بیلیر و چوخلو شعرلری ده سینه دفتر ائتمیشدیر. عئینی حالدا قوجامانلار آشیقلارلا احترام و حؤرمتله دولانیشیقی اولاراق هله اؤیره نمه یه چالیشیر. گله جه ییمیزین گؤرکملی آشیقلاریندان بیری اولدوغو حتمی دیر.

آشیق راسیم

علی صادقی، راسیم تخلوصو ایله گنج آشیقلار ایچینده تانینمیش و اوستاد آشیقلارین یانیندا حؤرمت صاحیبی دیر. اونون گؤزل و علمی صورتده ساز چالماسی، آشیق موسیقی سینین اینجه لیک لرینی دوزگون ایفا ائده رک، نزاکتله مجلیس دولاندیریب و محفلللرده گزمه سی، درین مضمونلو شعرلر سئچیب اوخوماسی و هامیدان افضل گؤزل شعرلر قوشماسشی تام ائشیدنلری ذوقا گتیریب و ماراقلاندیریر. علی صادقی ۱۳۷۲جی ایلده زنگانچایی بؤلگه سی نین پرلانقوش کندینده آنادان اولوب، ابتدایی مدرسه نی قورتاراندان سونرا اورتا مکتبی نیک پی ده بیتیردی. دیپلم بیتیگینی مانیشاندا آلدی. ایکی ایلدن سونرا یئنه مانیشانا دؤنوب بیلیم یوردوندا اوخوماغا داوام ائدیر و بوگون هله بیر اؤیرنجی کیمی درس اوخویور؛ عئینی حالدا دوغما یوردوندا دهداری وظزفه سینده چالیشیر.

راسیم بوگون ده یرلی بیر شاعیردیر ده. او، ۱۲ یاشیندان شعر و ادبیاتا ماراقلانیب و شعر سؤیله مه یه اوز گتیردی. ۱۷ یاشینا گیردیکده ساز اله آلیب آشیقلیق مشقی گؤردو. بوگون قابیل بیر آشیق اولاراق درین دوشونجه لی شعرلر ازبردیر و سازیندا اوخویور؛ عئینی حالدا اوخودوقلاری شعرلری ده اؤزو قوشور. شعرلرینی بیر اؤزل ظرافتله اوخویور، آرامجاسینا دولانیشیغی و ادب – نزاکتله گزمه سی و گؤزل سسیله اوخوماسی چوخلاری نین اوره یینه یاتیر و اونو آلقیشلایانلارین ساییسی گونو – گوندن آرتیر. راسیم بوگون آنایوردوندان علاوه زنگاندا قورولان توی – دویونلرده، ادبی محفللرده و تویلاردا چالیب – اوخویور. شعرلرینه نظر سالدیقدا گؤزه للیکلر و اینجه لیک لرله برابر دوشونجه و شاعیرانه باخیشلار دا چکیجی دیر. اونون نئچه شعرینی بیرگه اوخویالیم:

آی آشیق

هاردا یوبانیبسان گل یاندیر منی

کوله دؤنمک ایسته ییرم آی آشیق
سیغمیرام قایایا، سیغمیرام داغا
سئله دؤنمک ایسته ییرم آی آشیق.

اومودلار آیریلیب گئنه گئن دوشوب
بیلمیرم قلبیمه غم نه دن دوشوب
کؤنلومه یانیقلی بیر نغمه دوشوب
تئله دؤنم ایسته ییرم آی آشیق.

داشلارا چالیرام چاخیشلاریمی
سیلن یوخدور گؤزدن یاشلاریمی
دویان یوخدور ساکیت باخیشلاریمی
دیله دؤنمک ایسته ییرم آی آشیق.

راسیمی یاندیران بیر شیرین دیلدیر
چال منیم دردیمی عالمه بیلدیر
یار منی آتدیغی گؤر نئچه ایلدیر
هله دؤنمک ایسته ییرم آی آشیق.

***

سنسیز
فراغیندان بو داغلاردا
اوجالیبدیر هاییم سنسیز
سن آیریلیب گئده ن گوندن
ناله لی دیر هاییم سنسیز - نئجه داریخماییم سنسیز؟

آی منیم ایتگین نگاریم

تالانوقدور منیم واریم
پوزولو باریم باهاریم
قیشا دؤندو باهاریم سنسیز - نئجه داریخماییم سنسیز؟

عطرین آلاندا نرگیزدن
لاله لر اوتانار بیزدن
بال سوزولن سئوگیمیزدن
زهر اولدو پاییم سنسیز - نئجه داریخماییم سنسیز؟

راسیم حسرتم هله
آلا گؤزه، شیرین دیله
سانیرام کی بوندان بئله
قالار اولدوم دایم سنسیز - نئجه داریخماییم سنسیز؟
***
خبر آلساز اجدادیمی – نسلیمی
نصیحت اوغلویان، پند اوشاغی یام
روحومو ساز اوخشار، کؤنلومو قلم
شعر صنعتی نین قند اوشاغی یام.

آبیر مسکنی یم، عار دنه سی یم
یانان کؤنوللره قار دنه سی یم
ساده اورکلرین بند اوشاغی یام.

مرد غمین یئیه رم آرتار محنتیم
نامردین یانیندا اولماز عزّتیم
آنانا، آتاما وار محبتیم

او جوت قوجالارا قند اوشاغییام

تازا یارادیبدی غمه توش منی
خیال گؤیلرینده قارانقوش منی
بسله ییب قوینوندا چئرانقوش منی
راسیمم کنداوغلونون کند اوشاغییام
***

آشیق رسول اوجاقلو

آشیق و شاعر رسولون حیات دا یاشاماقینین دان بیر آچیقلاما آشیق رسول اوجاقلو ۱۳۷۱ گونش ایلینده زنگان‌ین تهم راینونون دگاه کندنده حیاتا گوز آچیب و بئشمجی مکتبینی دگاهدا کندینده بیتیریب و حیات چئتین اولماقینا گوره زنگان ایالتینین زنگان شهرینه گلمیش و بیر آفتامابیل قایرما زاوودندا چالشیر و اونوورسیتیه قئدر هم زاودا چالشیر و مکتبیه ادامه وئریر ساوادی(فوق دیپلم).آشیق صنعتین بو بویوک آذربایجان استادلارینان:رحمتیک آشیق اکبر جعفراوف وآشیق ایمران حسین اوف و رحمتیک آشیق اسفندیار رستم اوف،آشیق صیاد پناه اوف قولاق آسیب بو گوزل صنعته اوز گئتریب ایندیده اونون استادی آشیق جواد محرمی تبریزلی اولوب. ایندیسه آشیق رسول زنگان ایالتنین ان گوزل سسلی آشیقی و شاعرلرینن بیریدی و ایندیسه حیات قوروپ بیر قیزی واردیر.

سازینی
آشیق قارداش چال سازینی
اورک دولوب گوز آغلاسین
باشلا یانیخ کرمینی
الوو ویرسین کوز آغلاسین

مجلیسی آل گینان اله
چال مضرابی دئسین تئله
شاعر چوشوب گلسین دیله
قلم یازیب سوز آغلاسین

قوجالمیشام ایییلیب بئل
آدیم رسول" تانیر ائل
اوخو گئلسین باش سارتئل
جوشسون اورگ تئز آغلاسین

(۱۴)داغلارین

چیخدی پاییز فصلی قیش یولا دوشدو
گور نئجه آغاریب باشی داغلارین
یاتیبدی دوشونده قارا بولودلار
گیزلنیب آلتیندا داشی داغلارین

قار توتوبدو دوز اولوبدو دئرسی
شئپه وئریب اوجالیبدی سئرسی

باهاردا ییئسن یئملیک تئرسی
گورسن نئجه دی آشی داغلارین

سویوخ وئریب بوز باقلیب چای دره
گؤرورم کی نه کهلیک وار نه فره
آشیق رسول"بیر باخ گینان چؤللره
کوچبدو آرانا قوشو داغلارین

اویناسین
آشیق قارداش چال سازینی
میضراب دئیسن تئل اویناسین
ذوقا گئتیر گوزل لری
اینجه اینجه بئل اویناسین

بهارین جاوان یاشیندا
کهلیک اوخور هر داشیندا
چال سازینی داغ باشیندا
گورسون هامی ائل اویناسین

آشیق رسول" دولوب سینه
داغلار باتیب دومان چنه
یاقیش گلیب یاقسین گئنه
دولوب چایلار سئل اویناسین

گوزل زنگانیم

هر یئرین گئزمه لی آنا وطنیم
باشین اوجا اولسون گوزل زنگانیم
غیرت لی دیر اوغلولارین قیزلارین
باشین اوجا اولسون گوزل زنگانیم

پهلوانلار گلیب گئدیب سنده چوخ
شیطانین گوزونه چالارسان بیراوخ
سنه حئریف اولان هئچ دیاردا یوخ
باشین اوجا اولسون گوزل زنگانیم

داغلارین اوجادی هئچ گلمیر گوزه
نامرد قارشیسیندا دوردون اوز اوزه
سنه گئج باخانی سالیبسان دیزه
باشین اوجا اولسون گوزل زنگانیم

یاتمیب ائلرین هرآن اویاخدی
سن اینسانان"رسول"سنه آیاخدی
سن کی وارسان دالم سنه دایاخدی
باشین اوجا اولسون گوزل زنگانیم

داغلار
من گلمیشم آل قوینونا
دارخمیشدیم سنه داغلار
وعده وئردیم گله جییم
گوردن گلدیم یئنه داغلار

سندن آیری قالانمادیم
بیر قوجاقا جالانمادیم
هئچ کونلومو آلانمادیم
دردین سویله منه داغلار

آشیق رسول"گلدی چاتدی
غم کئدری یولوب آتدی
قربت دیار باشی قاتدی
دوشدوم یامان چئنه داغلار

اوستا عوض خوشرفتار

بو صنعتکار، خرمدره نین گؤرکملی ساز اوستادی دیر کی شعر ده سؤیله ییر. بوگون ماشین تعمیرینه باخاراق بیر میکانیک کیمی چالیشیر تا عاییله سینه چؤرک تاپسین چونکی آشقلیقلا چؤرک قازانماق اولمور. او الینین زحمتیله عاییله سین دولاندیر یر آما هنریله ده خلقینی سئویندیریر. او بوگون تویلاردا – دویونلرده اؤز هنریله چیخیش ائدیر و خال ایچینده حؤرمتله ده قارشیلانیر. اونون آدی اؤزونه یاراشیر چونکی خوش رفتاریلا خالق آراسیندا معروف اولموشدور. بو ایکی اونون قوشدوغو شعرلردن دور:

باشلاندی جنگ، بیر بیرینه ووردو عالمی
باغلاندی یول، قاریشدی کدورت کدورته
آلدی اوجوز، ساتدی باها، اولدو مایه دار
لعنت ائده ن همیشه بئله اهل فرصته. . .

***

معفت خاتم گویا

خرمدره‌نین قدیمکی بالابان چالانلاریندان بیری دیر . معرفت همیشه اوستاد عوض ایله برابر بیر قوروب یارادیب و بیرگه تویلاردان چالیب اوخویاردی. خرمدره‌نین اسکی آشیقلاریلا تانیش و شهرده و کندلرده تانینمیش بیر صنعتکاردیر.

***

یوسف گولمحمدی

یوسف بی ده ساز چالمادا بیر اوستاد تانینیر. او سازی ایله تویلاری بزه ییب شادلیق گتیرردی. بوگون اؤزو داها قوجالمیش و یئرینده اوغلو آسلان گولمحمدی اوتورموشدور. آسلان گوپول محمدی آتاسی نین یئرینی دولدورموش و تویلاری بایراملاری گؤزل ساز چالماسی و گور سسیله اوخوماسیلا دولدورور. اونون خالق ایچینده صنعتکار بیر آشیق کیمی سایغی و حؤرمتی واردیر.

***

نعمت الله یوسفی

اوستاد نعمت آدی ایله شهرت تاپان خرمدره نین تامام تویلاریندا و شادلیق مجلیسلرینده چالیب اوخویور و خالقین آلقیشلارینی قازانیر. اونون خاص بیر سازی دا وار آدی چیغیرقان دیر. چیغیرقانی اله آلاندا سازین کاساسینی دا اویناماغا گتیره ر. او سازین کاساسینا دا ال چالیب و هیجان یاراتمادا بؤیوک بیر اوستاددیر. کاسایا چالماق ایله سازین تئللرینی برابر تیترتمک سبب اولور گؤزل سسلر یارانسین و ائشیدنلرده یئنی بیر هیجان یارانسین.

اوستا نهمت تویلار زامانی و گلین چیخما گونو دسته قاباغینا دوشوب توی آداملارینی طبل چالا – چالا یول اوزونو اوخویوب و جار چکردی و یول اوزونو هامینی تویا سسلردی. او، بئله هنریله هامیدا ذوق و شوق یارادارردی.

***

آشیق خسرو حیدری

آشیق خسرو ساز صنعتکاری دیر. او ویستانلی دیر و ویستانلیلار ساز چالمادا هامیدان اوستاد سایيلیرلار. آشیق خسرو هله ده ویستانین ان گؤزل ساز چالانی و گؤرکملی آشیغی دیر. اونون گؤیچک دولانیشی و خوش رفتاری کنده – شهرده و بوتون تانیشلار آراسیندا درین بیر حؤرمتله قارشیلانماسیندا سبب اولموشدور.

ویستان رسمی اولاراق، اوغوللار آتالاری نین سازینی اله آلدیغی کیمی، آشیق خسروون اوغلو علی محمد ده بوگون آتاسی نین سازینی قویماییب یئرده قالسین و آتاسی نین یولون داوام ائتدیره رک گؤرکملی بیر آشسیق کیمی چالیشیر. اونا باشاریلار دیله ییریک.

***

آشیق حسن حسینی

آشیق حسنین ساز چالماسی و گؤزل سسی هامینی حیران قویموشدور. آشیق حسن حسینی گؤزل سسه مالیک اولدوغو اوچون محرم گونلرینده ده نوحه اوخوماغی بگه نیر و خالق اونون سسینده الهام آلیب ذوق ائدیر. بونا گؤره گؤزل لیریک ماهنیلار، ائل ترانه لری ایله برابر سینه سینده چوخلو امام حسین نوحه لرینی ده ازبردیر.

آشیق حسن تکجه ساز یوخ، بلکه تار، نئی، بالابان، قاوال و قارمان چالمادا دا بؤیوک هنر صاحیبی دیر.

***

ذکرالله دژآهنگ

ذکرالله بالان چالمادا رقیب سیز بیر صنعتکاردیر. او بالابانی ائله چالیر کی هر اوخویانی یئرینده دپره دیر. اونون بو موسیقی آلتیله بؤیوک مهارتی هامی یانیندا حؤرمت صاحیبی اولدوغونا سبب اولموشدور. اللری وار اولسون و ایللر بویو خالقیمیز هنریندن یارارلانسین.

***

آشیق علی عزیزی

آشیق علی ده ویستانلی دیر. ویستاندا بؤیوین هر بیر کیمسه آشیقلیق هنریندن بهره سیز اولا بیلمز. آشیق علی بو آشیقلار ایچینده بوی آتیب یاشا دولوب و ساز چالمدا مهارت قازانیبدیر. آشیق علی نی بوگون تکجه ویستان یوخ، بلکه خرمدره اهلی ده ساز چالماسیلا تانییر.

***

گولعلی کمالی

گولعلی خرمدره ده ۱۳۱۱جی ایلده دونیایا گؤز آچیب و آشیقلیق هنریله تانینیبدیر. او گنج ایکن تامام خرمدره تویلارینی دولاندیریب ساز چالیب اوخویاردی. آنجاق انقلابدان سونرا خرمدره ده بی ر باقالیق توکانی آچیب چؤرک قازانماغی توکاندارلی ایقه قازانیردی، آما سازی و سؤزو ده داوام ائتدیریب تویلاری دولاندیراردی.

***

آشیق سلطانعلی سلیمانی

آشیق سلطانعلی تکجه خرمدره یا ویستان آشیقلاری ایچینده یوخ، بلکه بوتون زنگان آشیقلاری آراسیندا تانینمیش بیر آشیق دیر. اونا شیخ دئییرلر. شیخ سسلنمک یانی آشیقلیق هنری نین ان یوکسک مقامینا چاتماسی معنا وئریر. اونون بؤیوک بیر عاییله سی وار و ویستانین ان بؤیوک عاییله سی کیمی آشیقلیق هنری

نین دیری ساخلایانی تانینیر. ایکی اوغلو وار: میرزا علی و محمد. هر ایکی قارداش دا ده یرلی و گؤزل آشیق دیرلار.
باشقا فامیللری او جمله دن منوچهر، طیب، حق وئردی، علیمحمد، نورمحمد، رسول و باشقالاری ساز چالمادا، سؤز سؤیله مه ده و داستان دئمکده بؤیوک هنر صاحیبی دیرلر.

***

زنگاندا گنج آشیقلار میدان آچیر و مختلف قوروپلار یارادارق فستیواللاردا چیخیش ائدیرلر؛ حتا کنسرتلر ده قورورلار. بو قوروپلارین باشیندا پارلا قوروپو قئیده لازیمدیر چونکی بورادا ۱۱ آشیق صنعتیله ماراقلانان گنج آشیقلار توپلانمیش و بیر سیراسی نین یاشی هله ۱۵ – ۱۶ دان چوخ دئییلدیر. مسلم دیر کی یاخشی گله جک اونلاری گؤزله ییر. بو قوروپون سرپرستس جلال نظری دیر و جالب نوکته بوراسی دیر کی بو گنج آشیقلارین اکثریتی دوکتور منوچهر نجفی نین یانیندا بو هنری علنی صورته اؤیرنمیشلر و بوگونلرده مختلف فستیوانل و کنسرتلر قورماقلا اؤز هنرلرینی جامعه میزده نمایشه قویورلار. بو قوروپون اصلی اویه لری بونلاردیر: محمد قاسمی، مظاهر کرمی، کرمعلی مهاجری، محمدرضا اوجاقلو، حمزه علی خدره، سیاب بهره بر، محسن محمدی، بابک اژدری، کرم باقری، یاسین موسوی.

محمدرضا اوجاقلو

زنگانین گنج آشیقلار قوروپوندا چالیشان و گؤزل سسه مالیک اولان بیر مغنی دیر. او ایندی پارلا قوروپونون اوخویانی دیر و محتلف کنسرتلرده اشتراک ائدیر و گؤزل سسیله ائشیدنلری اؤزونه چکیر. چوخلو شعرلر بیلیر و مجلیسه اویغون ماهنی لار سسلندیریر و ماراقلار قازانیر.

فرامرز گلزار فرد

فرامرز ماهیر بیر بالابان چالان اولاراق آشیقلار یانیندا اؤز هنرینی گؤسته ریر و ائشیدنلری، حتا آشیغی دا ذوقا گتیریر. او هنری نین قدرینی بیلیر و یاخین گله جکده آشیقلاری مشایعت ائتمکده باجاریغینی گؤسته ره جکدیر. بوگونه قدر نئچه آشیق قوروپو ایله ایش بیرلیک ائدیب و فستیواللاردا دا اشتراک ائدیب و هنرسئورلر اونون هنریندن بهره لنمیشلر.

یاسین موسوی

آشیلیق هوسیله ساز اله آلیب و آز مدتده اؤزونه یئر آچدی و بوگون الینه ساز آلاراق مجلیسلرین قورولماسیندا و دولاندیرماسیندا باجاریقلا اشتراک ائدیر. یاسین گؤزل ساز چالیر و اوستادی نین زحمتلرینی عیان ائدیر و گؤسته ریر کی بو زحمتلردن بهره آلمیش و گلن نسیللره بو هنری پای وئره جکدیر. اونون گؤزل بیر سسی ده وار و چالیب اوخویور. سینه سینده چوخلو شعرلر واردیر.

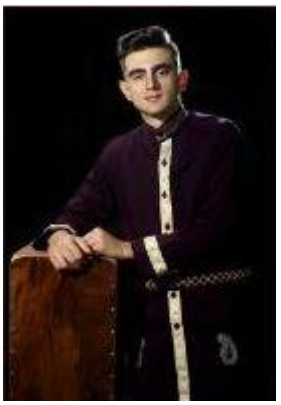
مظاهر کرمی

اوشاقلیقدان هنرمند بیر عائیله ده بوی آتیب یاشا دولوب و ساز – صنعت ایله ماراقلانیب و بوگون علمی کلاسلار کئچیره رک ساز الینه آلیب و جمعیت قارشیندا هنرینی گؤسته ریر. مظاهر گؤزل ساز چالیر و اوخویور عئینی حالدا چوخلو شعرلر سینه دفترینده ساخلاییب و گونو گوندن میدانی گئنیشلندیریر. مسلم دیر یاخین گله جکده بؤیوک باشاریلار الده ائدیب و هنریندن فایدا آپارانلار اونو آلقیشلایاجاقلار.

حمزه علی خدره

گؤزل قاوالی ایله مجلیسلره شنلیک باغیشلایان حمزه علی خدره ایللردیر کی اؤز هنریله آشیقلار قوروپو یانیندا چالیب اوخویور. قاوالی علمی صورتده اؤیره نیب و گؤزل سس ایله ده اوخویور. مجلیسلری قیزدیریب و شنلیکلر یارادیر.

بابک اژدری

گنج بابک قیزغین بیر اورکله، هنر صاحیبی دیر و آشیقلار جرگه سینده گؤزل چیخیشلاری اولور. او هم گؤزل سسه مالیکدیر و هم یاخشی ساز چالیب اوخویور. بللی دیر یاخین گله جکده اونون یئتگین بیر آشیق هنریندن بهره آپاراجاغیق.

سیاب بهره بر

چوخدان آشیقلار قوروپو ایله ایش بیرلیک ائدیر و اؤز هنری قاوال چالماق ایله آشیقلار یانیندا بو هنرین گؤزه للیک لرینی گؤسته ریر. او سنتی اؤیرنسه ده ایللر بویو آشیقلار جرگه سینده چالیشیر و بوگون پارلا آشیقلار قوروپونون اصیل اویه لریندن دیر و محتلف فستیواللار، مجلیسلر و کنسرتلرده اشتراک ائدیب هنرینی نمایشه قویور.

محسن محمدی

محسن محمدی گؤزل بالابان چالما هنرینه مالیک اولان بیر گنج آشیقدیر. او ادب ارکانی ایله برابر اؤز هنریله مجلیسلری ایشیقلاندیریر و مجلیسده اگکشنلری ذوقا گتیریر. بو هنر آشیقلار قوروپونون مکملی، حتا اساس آهنگلرینی تانیتدیران و ائشیدنلری ذوقا گتیرن‌دیر. محسن محمدی ده بو هنرین ظرفیت‌لرینی بیله‌رک بو ساحه ده هنرین اینجه‌لیک‌لرینی گؤزه قاماشدیران بیر حالدا عرضه ائدیر و کنسرتلرده آلقیشلار قازانیر.

باشقا آشیقلاریمیز بونلاردیر:

زنگان ولایتینده آشیقلاریمیز بوندان داها آرتیقدیر. آنجاق گؤروشلرینده موفق اولدوغوموز و معلومات آلدیغیمیز بونلاردیر. گؤرمه دیگیمیز آشیقلاردان یازمامیشیق. اولسون کی اونودولان آشیقلار دا واردیر. اونلارین آدلارینی چکمکله گلن دفترلرده اونلارا یئر وئرمه‌لی‌یک:

آشیقلار:

علی اوسط اسدی، علی خوشگون خلفی، علی کلانتری، عرب ترَنلی، عسگر ترنلی، باهارعلی احمدی، بهمن نعمتی، بهروز سلیمانی، بولود جواری، بوزالی خان محمدی، جمشید زرین اوغلو، داود داودبیگی، ابوالفضل شاهسونی، ابوالفضل، اکبر طالبی، اکبر زنجانی، امیر داودی، امیر فرودی، امرالله اسدی، اسد قاسمی، ایواز، عیوض مردانی، افشار، حسن نکویی، حسن، حجت یوسفی، حسین اسدی، عزت، مقصود سلیمانی، مهرعلی احمدی، محمد اسدی، میرزا علی خدایی، محمد حسنی، مسلم محمدی، نادر محبی، نقی، نجات مولایی،

پوریا، رسول اسدی، رضا بهر امی، سیف اله عنایت، سلمان بابایی، سید حمزه حسینی، صحبت نیازی، سهراب احمدی، سلطانعلی هدایت، ولی ملایی، یاور محمدی، طبفعلی اسدی، محمدعلی محمدی، مرسل اسکندری، گل مراد صفری، گل میرزا صفری، نادر قلیزاده، رضا بیگدلی، بهروز احمدی، مسلم محمدلو،

بالابانچیلار:

احمد منچو، امیر جعفرزاده، جعفر اسدی، گلعلی کمالی، خلیل جعفرزاده، حامد اسدپور، ناصر کلانتری، سیف اله رسولی، طاهر محمدی، مکاییل عسگری، یوسف سلیمانی، رحیم حیدری، علیار یزدانی، حمید عسگری، جواد محمدی، خلال پاسیار، اسماعیل نجفی، علی دویران، قربانعلی مهری، حسین عسگری، جمال پاسیار، علی اصلانی، فخرالدین نصیری و. . .

قاوالچیلار:

عباس خدری، باقر نجفی، بهروز ناصرپور، افضل حیدری، اکبر رضایی، فتح اله حیدرپور، غلامرضا حامدی، اسماعیل فیوجین، مکاییل فیوجین، نورمحمد سلیمانی، رضا مجیدپور، سجاد ابهری، شوکور حیدری، عیسی محمدی، قاسم خیرالهی، مالک شیرازی، علیرضا قلیزاده، احمد حیدری، احمد خیرالهی، سهراب محمدی، اسماعیل نجفی، محمد پاسیار، ولی قلیزاده، حمید خدره و. . .

باشقا آشیقلاریمیز بونلاردیر:

زنگان ولایتینده آشیقلاریمیز بوندان داها آرتیقدیر. آنجاق گؤروشلرینده موفق اولدوغوموز و معلومات آلدیغیمیز بونلاردیر. گؤرمه دیگیمیز آشیقلاردان یازمامیشیق. اولسون کی اونودولان آشیقلار دا واردیر. اونلارین آدلارینی چکمکله گلن دفترلرده اونلارا یئر وئرمه‌لی‌ییک:

آشیقلار:

علی اوسط اسدی، علی خوشگون خلفی، علی کلانتری، عرب ترَنلی، عسگر ترنلی، باهارعلی احمدی، بهمن نعمتی، بهروز سلیمانی، بولود جواری، بوزالی خان‌محمدی، جمشید زرین اوغلو، داود داودبیگی، ابوالفضل شاهسونی، ابوالفضل، اکبر طالبی، اکبر زنجانی، امیر داودی، امیر فرودی، امرالله اسدی، اسد قاسمی، ایواز، عیوض مردانی، افشار، حسن نکویی، حسن، حجت یوسفی، حسین اسدی، عزت، مقصود سلیمانی، مهرعلی احمدی، محمد اسدی، میرزا علی خدایی، محمد حسنی، مسلم محمدی، نادر محبی، نقی، نجات مولایی، پوریا، رسول اسدی، رضا بهرامی، سیف اله عنایت، سلمان بابایی، سید حمزه حسینی، صحبت نیازی، سهراب احمدی، سلطانعلی هدایت، ولی ملایی، یاور محمدی، طبفعلی اسدی، محمدعلی محمدی، مرسل اسکندری، گل‌مراد صفری، گل میرزا صفری، نادر قلیزاده، رضا بیگدلی، بهروز احمدی، مسلم محمدلو،

بالابانچیلار:

احمد منچو، امیر جعفرزاده، جعفر اسدی، گلعلی کمالی، خلیل جعفرزاده، حامد اسدپور، ناصر کلانتری، سیف‌اله رسولی، طاهر محمدی، مکاییل عسگری، یوسف سلیمانی، رحیم حیدری، علیار یزدانی، حمید عسگری، جواد محمدی، خلال پاسیار، اسماعیل نجفی، علی دویران، قربانعلی مهری، حسین عسگری، جمال پاسیار، علی اصلانی، فخرالدین نصیری و. . .

قاوالچیلار:

عباس خدری، باقر نجفی، بهروز ناصرپور، افضل حیدری، اکبر رضایی، فتح اله حیدرپور، غلامرضا حامدی، اسماعیل فیوجین، مکاییل فیوجین، نورمحمد سلیمانی، رضا مجیدپور، سجاد ابهری، شوکور حیدری، عیسی محمدی، قاسم خیرالهی، مالک شیرازی، علیرضا قلیزاده، احمد حیدری، احمد خیرالهی، سهراب محمدی، اسماعیل نجفی، محمد پاسیار، ولی قلیزاده، حمید خدره و. . .

زنگان آشیق داستانلاری

بیرینجی بؤلوم (قهرمانلیق داستانلاری)

اؤن سؤز

آذربایجان شفاهی ادبیاتی‌نین گؤرولمز زنگینلیگینه دلالت ائده‌ن آشیق ادبیاتی و موسیقی‌سی‌دیر. بو ادبیات یوزایللر بویو شفاهی یارانمیش و یازییا آلینمامیش و خالق شاعیرلری اولان آشیقلارین سینه‌سینده قالیب و یوزایللر یوبو دیلدن دیسله گزیب – دولاشیب، تکجه حاضیرکی یوزایلده یازییا کؤچمه‌سینه همت قورولوب؛ یوخسا یوزایل بوندان اؤنجه‌یه قدر، آشیقلاریمیزین داستانلاری و شعرلری، هابئله موسیقی‌لری ده علمی صورتده یازییا آلینمامیش و دیللرده ساخلانیلیردی.

تاسفله بو زنگین خزینه‌نی آراشدیرماق اوچون هئچ بیر امکانات اولمادیغیندان، بو کولتورون بؤیوک بیر بؤلومو اورتادان گئتمه‌ده‌دیر. بوگونه قدر – اؤزللیکله اسلامی انقلابیمیزدان سونرا یوزلر کتاب یازیلمیشسا دا، بوتون درگی‌لرده فولکلورموزا یئر آچیلدیغی حالدا، هله ده بو زنگین ادبیاتین یوزدن بیری یازیلمامیشدیر. انقلابدان سونرا هر بیر یازار، اؤز علاقه‌سی اوزره قلم اله آلیب، امکانانلارینا باخاراق اؤز بیلدیکلری و توپلادیقلارینی بیر یئرده چاپ ائتدیرمه‌یه چالیشمیشدیر. آنجاق بونلارین آراسیندا درین تحقیقلر ده گؤز اؤنونده‌دیر. اما بونا قانع اولماق مومکون دئییلدیر. هر بیر درگینی آچدیقدا، اونون بیر نئچه ستونونون فولکولورا باغلاندیغینی گؤروروک. بو ستونلاردا آتالار سؤزو، ناغیللار، داستانلار و باشقا فولکلوریک ماتریاللار یئر آلیر، یئنه ده آشیقلار ادبیاتینا گلدیکده بو آرادا گؤرولن ایشلر داها آزدیر. بلکه شعرلری یازیلیبسا دا، داستانلار و اونلارین آراشدیرمالاری یوخ کیمی‌دیر. آشیق داستانلاری یاخشی دقتلری اؤزونه چکمیش و بیر چوخ داستانلار یازیا آلینمیشدیر. آنجاق بونلارین هامیسی، بو زنگین خزینه قارشیندا بیر دامجیدیر دنیزدن.

آنجاق شوبهه یوخدور کی بو زنگین کولتورو و گئنیش ادبیاتی توپلاییب – یازییا آلماق گره‌کیر. بونون اوچون ده آکادئمیک امکانلار لازیمدیر. هر حالدا بو امکانلارین اولمادیغینی گؤره‌رک یازماماق دا یازارلارین مسئولیتلرینی بویونلاریندا گؤتورمور. بیز، هله یولون ایلک بوروقلاریندا قالمیشیق؛ بونونلا بئله خزینه‌میزی قوروماق اوچون آخساقلیقلا اولورسا دا، چالیشمالی‌ییق. بیز ده دورمادان چالیشاجاییق. آخساقلیقلاری دا دوستلاری تنقیدلری اساسیندا آرادان گؤرتورمک اولار. بس گؤزومور عزیز اوخوجولارین، آشیقلارین و اؤزه‌للیکله ادیب‌لریمیزین ده‌یرلی تنقیدلرینه‌دیر. اولسون کی ملتیمیزه لاییق بیر ایش گؤرموش اولاق.

بونو دا آرتیرماق لازیمدیر زنگان آشیقلاری‌نین سؤیله‌دیکلری داستانلار، عئینی صورته آذربایجانین باشقا شهرلری و بؤلگه‌لری کیمی‌دیر؛ نهایت بیر سیرا ده‌ییشیک‌لیک‌لرین اولدوغو مومکوندو. هر داستانین واریانتلاری اولدوغو کیمی، زنگاندا سؤیله‌نن هر بیر داستان، او داستانین بیر واریانتی سایبلا بیلر. بوندان علاوه، بیر سیرا داستانلار، تکجه زنگان بؤلگه‌سینه عاییددیر و آذربایجانین او بیری بؤلگه لریندن یایغین دئییلدیر؛ مثلا ورقه و گولشن زنگانا عایید سایبلیر، یاخود آشیق شیرین و بیرچک خانیم زنگاندان (خرمدره‌یه عایید) ائشیکده ائشیدیلمه‌یبدیر. هابئله یوسف جمال داستانی، بهرام و گولی خندان، کلبی و سلبی، و باشقالاری.

بیز بورادا هر داستانی تانیتدیردیقدا سونرا بیر اؤرنک کیمی همان داستاندان زنگان بؤلگه‌سی‌نین آشیقلاریندان وئره‌جه‌ییک. آنجاق تامام داستانلاری توپلاماق داها چوخ امکانات ایسته‌ییر؛ الله قویسا بو ایش بیلیم یورلاریمیزدا آشیق ادبیاتی و اینجه صنعتی قویولدوقدا داها علمی صورته مومکون اولاجاقدیر.

زنگان آشیق محیطی، خزر دنیزی‌نین گونئی باتیسینداکی ان قدیم تورک یوردلاری اولان باشدا زنگان، سلطانیه اولماق اوزره خرمدره، ابهر، قیدار، هیدج، تیکاب، بیجار، تاریم علیا، مانیشان، ایجرود، تاکستان، قزوین، لوشان، نیک‌پی[1] شهرلری و شهرجیک‌لرینی احتوا ائتمکده‌دیر. زنگان آشیق محیطی دئدیکده بئش شهری و اونون کندلرینی نظرده توتوروق: زنگان و زنگان چایی کندلری، ابهر ایله خرمدره و اونلارا باغلی کندلر، طاریم و اونون حومه‌سی، قیدار و اونا باغلی یوردلار، مانیشان و توابعی. آنجاق هله تاکستاندان توتوب قزوینه قدر گئده‌ن بؤلگه و رودبارا چاتان شهرلر و کندلر هامیسی زنگان آشیق محیطینه باغلی‌دیر، آنجاق بیر اؤرنک وئرمه‌دیک. بونلارین آشیقلاری و سؤیله‌دیکلری داستانلار دا سونرا زنگان بؤلگه‌سی اوستونده اولاراق وئریله‌جکدیر.

م. کریمی

[1] ا. گونر، م. ارتورک، قطعه‌لر و اؤلکه‌لر جغرافیاسی، نوبا یاییناری، آنکارا، ۲۰۰۵، ص ۱۹۷ – ۲۰۲.

آذربایجان خالقی چوخ زنگین و گئنیش شفاهی ادبیاتا مالکدیر. بو آرادا آشیقلار شعر، موسیقی، داستان و باشقا هنرلری یاراتماقلا اؤنملی بیر دورومدادیرلار. آشیقلار نئچه مین ایللیک بیر تاریخلری واردیر. سومرلردن ایلک اؤنجه تاپیلان مجسمه‌لر داش اوستونده یونولموش بیر اوزانی گؤسته‌ریر. بو مجسمه میلاددان ۴ مین ایل اؤنجه‌نی گؤسته‌ریر. بو زمان آشیقلار هر آددا اولورسالار دا، ایسترسه اوزان، ایسترسه قام و یا آشیق؛ آدلیم بیر هنر صاحبی، ائلین آغ ساققالی، چوخ بیله‌نی و اوردونون لیدئری کیمی بیر رول اویناییردی. اونسوز هئچ بیر مجلس قورولمایيب، قورولاندا دا باش صفده اوتوران و دوران اوزان یاخود همان قام اولموشدور. همان زماندان بو گونه قده‌ر یوز ایللر بویو اوزانلاریمیز اؤز موقعیت‌لرینی ساخلاییب، تاریخی گله‌نک‌لرده اؤز آغیر روللارینی ایفا ائتمکده قالمیشلار. ۱۳۸۹جی ایلده ایراندا – خداآفرین کؤرپوسو یانیندا بیر ساز تاپیلدی کی اونون چؤمچه‌سی بیر توسباغا کاساسیندان دوزلمیشدی. بو ساز اوزه‌رینده تئستلر اوز وئردی و نهایت گاما رئی ایله اونون دوزه‌لینمه تاریخی ۴۲۰۰ ایل بوندان اؤنجه یه عاید اولدوغو اعلان اولدو. بو ساز بوگون آذربایجان موزه‌سینده – تبریزده ساخلانیلیر. بو اؤزو چوخ اؤنملی و زنگین بیر سند کیمی، آشیقلارین آذربایجاندا تاریخلرینه آغیر بیر سنددیر. بو سند گؤسته‌ریر کی اوزانلار ۵ مین ایل بوندان اؤنجه بورالاردا ساز چالیب، شعر اوخویوب و خالقا یول گؤسته‌ریجی اولموشلار و مین ایللر بویو خالقین شعر و موسیقی یارادیجیلیغی-نین صنتکاری اولموشلار. آشیقلار اوچ نفرلیک بیر ارکستر دوزلده‌رک ان گؤزل و اورَک اوخشایان ماهنی قوشوب – اوخوموشلار؛ ان شیرین داستانلار یارادیب، خالقیمیزین تاریخینی دیری ساخلامیشلار. ان درین حکمتلی سؤزلرله خالقا شور و شعور بخش ائتمیشلر. بونا گؤره ده بوگون درین و زنگین آشیقلار ادبیاتی بیزه یادگار قالمیش و ائلیمیزین، وطنیمیزین هر بیر بوجاغیندان اونلارجا آشیق سازلاری اللرینده، شعرلری دوداقلارییندا و ائل حؤرمتی اوره‌کلرینده باش قالدیریب، هله ده ائلیمیزی اوخشاییب، یازیب – یارادیرلار. بو ادبیات اؤزلویوندا چوخ درین، تاریخ باخیمیندان اوزون بیر تاریخا مالیک، ادبیات یؤنوندن آغیر و زنگین بیر ادبیات ساییلیر کی تک باشینا – باشقا ادبیات ساحه-لرینی قوی قیراغا – اؤزو اؤزلوغوندا باشقا خالقلارین ادبیاتلاریندان گئری قالمایان بیر هنر ساییلیر.

اوزان بیر ایرچی‌دیر ("ایر" یا "ییر" تورکجه‌ده یعنی شئعر) کی الینده سازی ایله ائل به ائل، کند به کند، شهر به شهر، حتا اؤلکه به اؤلکه گزیب، اوره‌ییندە ائل دردی، ائل سؤزو، ائل محبتینی

دولاندیریر و ائللر ایچینده سؤیله‌ییر و الینده‌کی ساز ایله اؤز صنعتینی یاییر و خالق آراسیندا شنلیک یارادیر. مین ایللر بویو اوزانلار تورک ائللری آراسیندا ائلین آغ ساققالی، چوخ بیلنی، اونلارین یول گؤسته‌ره‌نی، حتا مذهبی و سیاسی – اجتماعی عنعنه‌لرینی یئرینه یئتیره‌ن اوزانلار اولموشلار. اونلار تکجه داستان دئمه‌میش، بلکه تاریخی داستان ائده‌رک، ائلین قهرمانلارینی دیلدن دیله، ائلدن ائله، قرنلردن قرنلره داشییب و ائللرین وارلیغینی، فرهنگینی، کئچمیشینی دیری ساخلامیشلار. تاریخ اونلارین دیلی ایله یوزاللری آرخادا قویوب و بوگون بیزه چاتیبدیر.

اوزانلاردان الیمیزه چاتان داش اوسته یونولموش بیر اوزان تصویریدیر کی میلاددان ۳۰۰۰ ایل اؤنجه قازیلمیش و او تصویرده اولان قوپوز عینا بیزیم بوگونکو سازیمیز و دوغرودان دوغروسونا اوزانبن سینه‌سی اوسته چالینمادادیر. دُنیا خالقلاری آراسیندا سینه اوسته چالینان ساز، تکجه تورکلر ایچینده، اؤزه‌للیکله آذربایجان اوزانلاری اولموشلار. آنجاق ۱۳۸۹جو ایلده خودآفرین کؤرپوسونون یانیندا تاپیلان ساز – بوگون بو ساز تبریزده آذربایجان موزه‌ییننده ساخلانیلیر – گاما رئی طریقیله دوزه‌لینمه تاریخی ۴۲۰۰ ایل بوندان قاباق اولدوغو اعلان اولدو. بو ساز توسباغا قابیندان اولاراق بو اوزون سوره ده سالم قالمیش و بوگون بیزیم آشیقلاریمیزین الینده چالینیز. اوزانلار تورک ملت‌لری آراسیندا قام، شامان، باکسی دئییله‌رک تاریخ ایره‌لی گلدیکجه بو آد اوزان، بخشی، آشیق آدلاریلا یئرینی ده ییشمیشدیر. سومر لوحه‌لرینده آشیق کلمه‌سینی Ashux ایکی قسمتدن: Ash ، Ashmax مصدریندن چالغیچی لیق معناسیندا و ux تورکجه اک‌لردن اولاراق ماهنی دوزلدن و ساز – سؤز قوشان کیمی و نهایت Ashux بیر آداما دئیر کی سؤز دوزگوسو ایله شنلیک و سئوگی یارادیر. آنجاق همین کلمه زمان سوردوکجه و سومر الفباسی گؤگ تورک و ایغور الفباسینا چئوریله رک عربجه الفباسینی دا قبول ائده‌رک آشیق کلمه‌سی عشق کلمه‌سیله سس بیر اولاراق عاشیق یازیلمیش و بوگون هم آشیق و هم علشیق یازیلیر و معنا جهتیله ده همان معنا ایشه‌نیلیر و عشقدن سؤیله‌دیگی آنلانیلیر.

آنجاق ساز کلمه‌سی ده اؤنجه قوپوز آدلانیردی. بو سؤزجوک ده قوپ مصدریندن اولاراق Xopmax اوخوماق و نظم معناسیندا و Uz اوغوز کلمه سیندن آلینما بیلیرلر.

اوزان و قوپور هر ایکیسی ده بیر مقوله دن اولاراق اوزون سوره ده حیاتلا ایلگیده اولاراق تورک خالی ایله یاشامیشلار. اوزان قوپورسور اولمامیش و قوپور دا آشیقسیز معناسیزدیر.[1]

بوگون آذربایجانین تامام اوزاق – یاخین یئرلرینده آشیق صنعتی خالق آراسیندا بیر مقدس صنعت کیمی قوللانیر و خالقین توی – بایراملاری اونونلا قورولور. ائله آشیقلاریمیز واردیر کی اوغلان – قیزین توی عنعنه‌لریندن هانسی آشیق چالیب – اوخومالی اولدوغوندا کبین نامه‌سینه آدی یازیلیر. تاریخه بیاخدیقدا دا آشیق صنعتی چوخ اوزون بیر تاریخه مالک‌دیر و ائل قهرمانلاری آلپ ارتونقا، مئته خان، بومین خاقان، جوانشیر بابک سیمالاری آشیقلارین ساز – سؤزلرینده هر زمان دیریلیب و بوگونوموزده ده یاشاییرلار، حتا میلاددان اؤنجه مولان تورکوسو بوگونوموزه گلیب چاتیبدیر.[2]

آشیقلار تاریخ بویو خالق ایچینده حؤرمت قازانیب، همیشه مجلسلرین باشیندا اوتوروب، حؤرمت گؤرموشلر. اونلارین شعرلرینده خالق کوتله‌لری‌نین یاشاییشی، محرومیتلری، مظلومیت‌لری، آغیر کئچینه‌جکلری، عینی حالدا فتح و ظفرلری، شادلیقلاری، توی – دویونلری ترنم اولور. آشیقلار ادبیاتیندان صمیمی و دوزگون بیر سند خالقین کئچینه‌جه‌یی و تاریخی اوچون بیر سند تاپماق اولماز. آشیقلار داستانیندا قهرمان سیماسی، خالقین ان ایستکلی قهرمانلاری اولموش، اونلارین آرزی و آرمانلارینی گؤسترمیشدیر. بو قهرمانلار سیماسی خالقین بوتون ایستکلرینی ایفاده ائده بیلیر. آشیقلار دا همیشه خالق ایچینده یاشامیش، برج عاجدا یوخ، بلکه خالق ایله دیز به دیز اوتوروب، اونلارلا بیرگه نفس چکمیش و اورکلری‌نین درینلیکلریندن خبردارديلار. بئله لیکله، آذربایجان خالقی‌نین تاریخینی، خالقین یاشاییش و معیشت طرزینی، اومودلارینی و قورخولارینی ائله بو داستانلار و شعرلردن آلماق اولار. بو آشیقلار اؤزلری یارادان هنرمندلر اولموش، شعرلرینی و داستانلارینی اؤز گؤردوکلری اولایلاردان و آداملاردان آلمیشلار.[3]تاریخ بویو یوزلرجه بئله آشیقلار و اوزانلار گلمیش، شعر

---

[1] آقایار شوکوراف، دده قورقود میتولوژیسی، باکی، ۱۹۹۹ ، ص ۳۵ ـ ۳۴.

[2] داستان این دختر قهرمان هون از طرف شرکت... آمریکایی به صورت کارتون ساخته شده و به اکثر زبانهای دنیا نیز دوبله گشته است که در آن، مولان که خود از هونهاست دارای ماهیت معکوس ساخته شده و علیه هونها شخصیت پردازی شده است!؟

[3] ح. صدیق، عاشیقلار، تهران، ۱۳۵۵.

یاراتمیشلار، داستانلار سؤیله‌میشلر و موسیقی‌لر چالمیشلار. بوگون بونلارین هامیسی بیزیم آشیقلار ادبیاتینی تشکیل ائدیر.

آشیقلار اؤز زمانی‌نین تحصیل آلمیش انسانلاری اولموش و ان عالی مرتبه‌یه قالخان اولموشلار. او جمله‌دن خسته قاسیم اؤز بیر فقیه و دین عالیمی اولاراق شعرلری ده عرفان دونیاسی‌نین اؤنملی دوشونجه‌لرینی اؤزونده ساخلاییر.

سلجوقی زمانیندا اوغوزلار حکومتی ساخلاماقدا اؤنملی رول اوینامیشلار. هونلار سارایيندا اوزانلار سارای توی – دویونلریندا اشتراک ائتمیشدیلر. آشیقلار بوتون تورک دونیاسی‌نین اورتاق موتیوی اولاراق، تمام تورک ملت‌لری آراسیندا واردیلار. اورتا آسیادان توتوب کیچیک آسیایا قدر اوزانان تورک‌لر آراسیندا اوزانلار موجوددولار، آنجاق هر بیری‌نین باشقا آدی اولورسا دا، رسالت‌لری عئینی‌دیر. اونلار قام، شامان، بخشی، آشیق و اوزان آدلانیرلار. اللرینده اولان ساز دا عئینی‌دیر، آنجاق اولا بیلر کی سازلاریندا دا بالاجا فرقلر اولسون. اما چکیجی نوکته بوراسی‌دیر کی حتا آرالاریندا اولان داستانلار دا عئینی‌دیر. کوراوغلو داستانلاری، اصلی و کرم داستانی و بیر سیرا باشقا داستانلار بوتون تورک خالقلاری آراسیندا بیر بالاجا فرقلرله مختلف واریانتلاری دئیه‌رک موجودولار. بو داستانلاری آشیقلار، بخشی‌لر، اوزانلار و قاملار اؤز شیوه‌لریله روایت ائدیرلر.

داستانلار

داستانلار آشیقلیق صنعتی‌نین ان مهم بیر بوجاغی‌دیر. بو منظومه‌لر نظم و نثر ایله سؤیله‌نن داستانلار و رومانلار اولموش و آشیقلار نئچه گونلر، گاهدان هفته‌لر و آیلار تویلاردا، قهوه‌خانالاردا بو داستانلاری ساز و سؤز هنریله سؤیله‌میشلر. بو داستانلاردا اؤزه ل دانیشیق صنعتی، موسیقی هاوالاری و گؤزه‌ل شعرلر اوخونور و تاماشاچیلارین ذوقونو اؤزونه چکیر. آذربایجان داستانلار ایکی بؤلومه بؤلونور: ۱ – ائپیک داستانلار ۲ – سئوگی داستانلاری.

ائپیک داستانلار ایگیدلیک، قهرمانلیق، اوسطوره وی و تاریخی اولایلار اولاراق ظلمه قارشی مبارزه-لری تمثیل ائدر و سئوگی داستانلاری ایکی گنج اوغلان. قیز آراسیندا محبت اولایلارینی آچیقلاماغا

چالیشیر. آغنجاق بو آرادا اوچونجو نوع داستانلاردا واردیر و اورادا ائپیک حاللارلا سئوگی حاللاری بیرگه اولور و قهرمان سئوگیلیسینه چاتماق اوچون قیلینج اله آلیب قهرمانلیق گؤسترمه‌لی اولور.

ائپیک داستانلاردان سؤز آچاندا دده قورقود، کوراوغلو، قاچاق نبی، قاچاق کرم و ستارخان داستانلارینی آد چکمک اولور و سئوگی داستانلاریمیز آراسیندا اصلی ایله کرم، آشیق قریب، شاه اسماعیل – گلزار و باشقالارینی سایماق اولار. اوچونجو نوع داستانلاردان شاه اسماعیل – عرب زنگی‌نی دئمک اولار.

آشیقلار داستانلاری سؤیله‌مکده مهارت تاپمیش و گؤزل دانیشیقلارلا، گؤزل دئییم‌لر و اصطلاحلار ایشه آپارماقلا تاماشاچیلارین ذوقونو اله گتیریب و اونلاری هفته‌لرله اؤز دؤورونه توپلاییب داستانین آردینی دینله‌مه‌یه هیجانلی ساخلایا بیلرلر.

داستان سؤیله‌مه عنعنه‌لری

آشیقلارین اساسلی صنعتلریندن داستان سؤیله‌مکدیر. گنج بیر آشیقلار آیلار – ایللر اوستاد آشیقلار یانیندا شاگیرلیک ائده‌رک سؤزلری و داستانی اؤیرنمه‌لی اولور. بو صنعت سس، ساز و دنایشیق باجاریقیندان علاوه اؤز گئدیشی و خاص عنعنه‌لری وار. ایللر زمان آپاریر تا بیر آشیق مجلیس قورا بیلیب و هنرینی گؤسترمه‌یه موفق اولور. داستان معمولا باش دیوانی هاواسیله باشلانیب، ختایی شوروندا آهنگ ایله اوخونار و بیر نئچه اوستادنامه اوخونماقلا باشلار. آشیقلار بیر مجلیسده اولدوغو حالدا بیر – بیری‌نین حؤرمتینی ساخلاییب و اوستاد آشیقدان اذین آلارلار.

آشیق باش دیوانی‌دان سونرا ایکینجی تجنیسی اوخویار. تحنیس آشیقین سسی‌نی و سسین گوجونو گؤسته‌رَر و اوچونجو مرحله‌ده ائل هاواسی ایله میدانا گلیب مجلیسده شوق و ذوق یاراتمالی اولور. دئدیگی داستان اوچون زمینه یاراتماق و تاماشاچیلارین حاضیرلیغینی گؤرمک گره‌کیر. داستانین متنی و گؤزل ایفاسی گونلر زمان آپاریرسا دا، داستان بیر دوواق قاپما ایله سونا چاتار. بورادا شاد هاوالار چالینماسی گره‌کیر. آما اصلی – کرم داستانیندا مساله فرقلی اولور و شنلیک هاوالاردان خبر یوخ. آنجاق داستان قورتولدوقدا بیر جهان نامه ده اوخونار. بو شعر ائپیک داستانلارین سونوندا اوخونار.

آشیقلار داستان سؤیله‌مکده هنرلرینی، گزمه‌لرله، دئییم‌لرله، سازی دیللندیرمه زمانی، مختلف هنرلرینی گؤسترمکله تاماشاچیلارین آلقیشلارینی اله گتیرمه‌لی‌دیرلر. بیلیریک داستان شعر، موسیقی و اوخوماقلارلا برابر دانیشیقلار و روایت ائتمکلرله برابر ایره‌لی گئدر. آشیق هنری بو دورومو گؤزل آپارماقدا اؤز هنرینی گؤسترپر و باشقا آشیقلاردان فرقله‌نیر.

آشیق گزمه‌سی

آشیقلار مجلیس قوراندا، مجلیسی دولاندیرارلار. آشیق اوتورماز، تامام اجرا زمانی – ساز چالیب اوخویاندا یا داستان سؤیله‌ینده آیاق اوسته دایانار. آنجاق مجلیسی دولاندیرماق اوچون بیر یئرده دایانماز؛ جماعتین آراسیندا دولانار. آشیغین دوروشو، یئریشی و جالق ایچینده رفتاری هئچ کیمین گؤزوندن گیزلی قالماز؛ اونا گؤره آشیق تمیز پالتار اگنینده، پالتاری مرتب و تمیز اولمالی‌دیر. او، تکجه مجلیسده یوخ، بلکه همیشه تمیز و مرتب اولماسی لازیمدیر. او دوزگون، صداقتلی و پاکلیقدا تانینمیش اولمالی‌دیر. خطا ایشلردن عاری اولاراق، آشیق دوز الی، پاک گؤزو و صاف اوره‌یی ایله تانینار. خالقین اعتمادینی قازانان آشیق خالقا محرم اولار. او کیمسه‌نین مالیندا – جانیندا گؤزو اولماز، خالقین ناموسونو اؤز ناموسو بیلیب، اوندان موغایات اولارلار. گؤرونوبدور کی بیر آشیق مجلیسه گیرمه‌میشدن قاباق، مجلیسی پیس آداملاردان تمیزلر؛ رباخوار، رشوه آلان، گؤزو دار، گؤزو باشقالارین ناموسوندا اولانلاری مجلیسدن چیخاردار و سونرا گلیب ساز – صحبته باشلار. آشیقلار هر کیمسه‌نین مجلیسیندن چالیب – اوخوماغی قبول ائتمزلر. آشیق قشم جعفری بونلاردان بیر نمونه ایدی. او، هئچ بیر خانین مجلیسینده چالیب اوخوماغی قبول ائتمه‌دی.

اجرا زمانی آشیق مجلیس گزیب – دولانار. اونون دوروشوغو، داستان سؤیله‌ینده و شعر اوخویاندا دانیشدیغی سؤزلرله حالت توتار. داستانین حماسی چاغلاریندا بیر قهرمان سیماسینی اؤز دوروشوغو ایله نمایش ائتدیره‌ر. آشیق سانکی بیر نمایش اویونچوسودور. گاهدان کوراوغلو اولور، گاهدان یانیق کرم اولور، بعضا عباس توفارقانلی کیمی مبارز، خسته قاسیم کیمی فیلسوف و گاهدان کوراوغلو کیمی بیر قهرمان اولور. بونا آشیق گزمه‌سی دئییلیر.

آشیق حرکتلرینده دقت ائتمه‌لی‌دیر. او، گاهدان رقص ده ائده‌ر، آنجاق آذربایجان رقصینده بیر سیرا حرکتلر یوخدور مثلا بورجوتما، و آشاغی سویه‌ده اولان حرکتلر اولاماز. آشیق اؤز دولانماسیلا خالقا بیر اولگو اولور، اونلارا اخلاق، ادب، پاکلیق درسی اؤیره‌دیر.

آشیق مختلف وئرلیشلری اولور. بیر زامان ماهنی اوخویور، بیر زامان داستان سؤیله‌ییر و بیر زامان دا باشقا آشیقلارلا دئییشمه‌لری اولور. دئییشمه زامانی، آشسیقلار بیر – بیری‌نین حؤرمتینی سیندیرمازلار. تامام سایغی ایله بیر – بیرینه توخونوب، آنجاق هنرلرینی – ساز چالمادا، سؤز قوشمادا و یاخشیلیقلاردا گؤسترمه‌لی‌دیرلر. اونلارین هانسی یاریشدا باش اولدوغونو تاماشاچیلار سئچیر. بئله لیکله خالقین ایستک‌لرینه حؤرمت قویمالی‌دیرلار.

آشیق[1] داستانلاری

منظومه[2] یا آشیق داستانلاری دئدیگیمیز آذربایجان شفاهی ادبیاتیندا اؤزونه گؤرکملی بیر یئر قازانمیشدیر. بو داستانلاری آشیقلار بوگون تویلاردا، جشنلرده و قهوه خانالاردا ساط و سؤزلریله ایفا ائدیرلر. بو داستانلارین سایسی و حجمی چوخ گئنیش و یایغین اولاراق، هر آشیق نئچه – نئچه داستانی بیلمه‌یی لازیمدیر.[3] داستان سؤیله‌مک تاریخی آذربایجان خالقی تاریخی ایله سیخ علاقه‌ده اولموش و اوزانلار اؤز ائللری‌نین تاریخینی، قهرمانلارینی و توپلومدا اوز وئره‌ن حادثه‌لری داستانلار ایچینده و فورموندا دیری ساخلامیش، ائلدن – ائله، دیلدن – دیله و زمان – زمان سؤیله‌میش و بوگونه چاتدیرمیشلار. اونلار، قهرمانلارین روح و دیلک‌لرینی ده داستانلاردا دیری ساخلامیش، اونا روح وئرمیش و ایگیدلیک، بهادرلیق و حماسی کیمی یاراتمیشلار. تاریخ بویو یارانان بو داستانلاردان خالقین یاداشیندا قالان داستانلار بوگون ده سؤیلنمکده‌دیر. ده‌ده قورقود داستانلاری، کوراوغلو، اصلی – کرم، عباس و گولگز داستان اولدوغو حالدا تاریخیمیزله ده سیخ باغلیلیغی واردیر. بو داستانلاردا

[1] م.کریمی، منظومه های آذربایجان، امید زنجان، ۱۳۷۳.

[2] محمدرضا آذرلو (م . کریمی)، منظومه‌های آذری، تهران، ۱۳۵۴.

[3] افندیف،پاشا، آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی،همان.

وطن اوغروندا جان وئرمک، فداکارلیق، ایگیدلیک تعریفله‌نیر؛ سئوگی داستانلاریندا دا محبت، دوستلوق، عدالت و گؤزه‌للیک‌لر تعریف اولونور. ایکی سئوگیلی‌نین آرالاریندا اولان محبت تصویره آلینیر. آنجاق اوچونجو نوع داستانلاردا، سئوگیلی‌لر بیر – بیرینه چاتماق اوچون قیلینج اله آلمادان باشقا بیر یول قالمایینر و ناهیت سئوگی ایله قهرمانلیق بیرگه ایره‌لی گئدیر.

قهرمانلیق داستانلاری

ائپیک داستانلاردا وطن اوغرودان مبارزه، انسانلارین سعادتی یولوندا قیلینج وورماق، ساواشماق و اجنبی دوشمن‌لری ائشیگه سالماق بو داستانلارین قونوسو اولور. بو داستانلار بوگون ده گنج‌لریمیزی وطن اوغروندا مبارزه‌یه چاغیریر، اونلاردا ایگیدلیک روحیه‌سینی گوجلندیریر و نهایت مقدس ائل، وطن اوغروندا چالیشماغا یول آچیر. دده قورقود، کوراوغلو، قاچان نبی بو سیرا داستانلاردان سایبلیرلار. دده قورقود داستانلاری ۱۲ بویدا خالق و ائل اوغروندا دؤیوشن ایگیدلرینی سیماسینی گؤسته‌ریر. اونلار عاییله، ائل، وطن و مقدس آرزیلار یولوندا جان وئرمکدن ده اسیرگه‌میرلر. گاهدان خارقه‌لر یارادیرلار. آنجاق بو داستانلاردا گاهدان اوسطوره‌لرده دیریلیر. بیلیریک بو داستانلاردا ایگید ائل اوغروندا غربتلره قاتلانیر، بشرین سعادتی یولوندا دوغال اوستو قوه‌لرله چیرپیشیر. مثلا دلی دومرول انسانلاری اؤلومدن قورتارماق اوچون غزرائیل ایله ساواشا گدیر. بیرک وطن اوغروندا و خالقیندان مودافیعه اوچون ۱۶ ایل غربتلرده گزَر اولور و یادلارلا قیلینج – قیلینجا وورور. اوروز، باسات، بوغاچ و باشقالاری دا عاییله‌نی حفظ ائتمک، وطندن موغایات اولماق، ناموسدان دفاع ائتمک اوچون جانلاریندان کئچیرلر و بو یولدا اؤزلریندن باجاریق، گوج و هنر گؤسته ریرلر. نهایتده بو قهرمانلیقلاری گؤستردیکدن سونرادیر کی دده قورقود گلیب اونلارا آد وئریر و داستان سؤیلور. دده قورقود بو داتستانلاری سؤیله-مکله قهرمانلاری بوگونه کیمی دیری ساخلامیش و بلکه ده بو داستانلارین تاریخیمیزله سیخ علاقه‌سی وار. دده قورقود داستانلار سؤیله‌مکله یئنی قهرمانلار دا بئجردیر و گله‌جه‌ییمیز اوچون ده قهرمانلار حاضیرلاییر. کوراوغلو ائپیک داستانلاری دا بئله بیر ماهیت داشیماقدادیر. او، ۷۷۷۷ دلیسی ایله چنلی بئل آدیندا یورد بسله‌ییر و وطنی‌نین – ائلی‌نین دوشمنلری اولان شاهلار، سلطانلار، خانلار ایله ساواشا چیخیر و هر یاندا ایگید ار یا قادین تاپاراق چنلی بئله گتیریر و عدالت قوروراق، خالق ایچینده اومود

یارادیر. ائله بیر اؤلکه یارادیر کی تامام عدالت‌سئور انسانلار اؤزلرینی چنلی‌بئله یئتیریب و اونون مقدس آرمانلاری یولوندا ساواشا حاضیرلانیرلار. اورایا توپلانان ایگیدلر – قیز و اوغلانلار عدالت سئور، وطن-سئور و انسان‌سئور اولاراق، گؤزل آرزیلار اوغرودان جان وئرمه‌یه حاضیردیرلار. عدالت قورماق اوچون بوتون بشریته حؤرمت بسله‌ییرلر. هر یاندا بیر ظالیم، بیر زورلو و خیانتکار تاپدیقدا باشا تؤکولوب، شرلرینی خالقین باشیندان آزالدیرلار. کوراوغلونون دوشمنلری عثمان پاشالاری، سلطانلاری، ایران شاهلاری و خانلاری ساییلیرلار. آنجاق بونو دا آرتیرماق گره کیر چنلی بئلده تکجه ساواش یوخ، بلکه سئوگی ده موجوددور. اورادا یاشایان ایگیدلر آراسیندا درین سئوگی واردیر و قادینلار دا ایگیدلر کیمی برابر حقلره مالیکدیرلر. اونلار اؤز ارلری، آتالاری، قارداشلاریلا برابر و چیگین - چیگینه یادلارلا ساواشیرلار و قهرمانلییقلار گؤسته‌ریرلر. بورادا دوشونجه حاکم‌دیر. گاهدان سلطانلارین و پاشالارین دا قیزلاری بو جرگه‌یه داخیل اولورلار. برابرلیک آختاران، آزادلیق آختاران اوغلان و قیزلار بورادا بیر – بیرینه توش گلیر و بیرگه یاشاییرلار. کوراوغلو یوکسک آرمانلارا چاتماق اوچون نگارین عقیللی تدبیرلرینه احتیاج دویور؛ عشق و یاشاییش بورادا جانلی صورتده تصویر اولونور. پاکلیق، دوزگونلوک، نجابت، صمیمیت، فداکارلیق، ایگیدلیک اوغلان – قیز تانیمیر. هر یاندا ظلم وارسا اورادا کوراوغلو دسته‌سی میدانا گلیر - ایستر تبریز اولسون، قافقاز اولسون یا استانبول. سلطانلار و شاهلار ظلم ائدیرسه‌لر، کوراوغلونون قیلینجی باشلاری اوستونده‌دیر و گنج‌لر بو عدالته عاشق اولاراق کؤنوللو چنلی بئلی توشلاییب کوراوغلو دسته‌سینه قاتیلیرلار. قاچاق نبی حرکتی ده کوراوغلو آیاقلانماسی کیمی روس تزارینا قارشی و خانلارین ظولمو قارشیندا مبارزه یه قالخیر و بوتون ایران و روی ایگیدلری اونون باشینا توپلانیب، ظلمه قارشی مبارزه آپاریرلار. بورادا دا قادینلار کیشیلرله چیگین - چیگینه یاشاییرلار، ساواشدا و تارلادا ارلرینی، آتالارینی و قارداشلارینی یالقیز بوراخمیرلار. اونلار دا تفنگ اله آلیب تزار و شاهلارلا ساواشیرلار.

بونو آرتیرماق ایستردیم کی بیر سیرا داستانلار آذربایجان شاعرلری‌نین قلمی ایله یازیلی ادبیاتیمیزا دا کؤچموشدور. مثلا ورقا و گلشا داستانی، سهیل و نوبهار داستانی، آشیق داستانلاری‌نین شیرینلیگینی ساخلاییرلار. بو اثرلر یوسف مداح، مسیحی و خواجه مسعود کیمی بؤیوک شاعیرلرین قلمی ایله کلاسیک ادبیاتیمیزدا جانلانیب و دیری قالیبلار. یازیلی ادبیاتلا شفاهی ادبیاتیمیزین ایکی

طرفلی آل – وئری آذربایجان ادبیاتیندا باشقا ملت‌لرین ادبیاتی ایله فرقلی بیر قونودور. سئوگی داستانلاریمیزدا دا عدالت قونوسو همیشه خلق طرفینده مودافیعه اولونور و آشیقلاریمیز دا بو قونویو سئوه – سئوه سؤیله‌ییب و بو روحیه‌نی دیری ساخلاماقدا اؤز رسالتلرینی ایفا ائتمیشلر.
سئوگی داستانلاریندا ائل ایچینده پاک و صمیمی رابطه‌لر، عاییله آراسیندا صمیمیت و گؤزه‌للیکلر تصویره آلینیر؛ آنجاق سئوگیلیلر آراسیندا اوز وئره‌ن آیریلیق، حسرت، غربت، اوزاقلیقلار ائل دردی و محنتی کیمی تصویره آلینیر. آنجاق انسانلارین هامیسی یاخشی، دوزگون و عدالت سئور دئییلدیلر. اونلارین آراسیندا طمعکار، اگری – اوعرو، ریاکار، و باشقا بگه نیلمز رفتارلار دا واردیر کی ساده یاشاییشی سئوگیلیلره چتین و گاهدان دؤزولمز بیر دوروما سالیرلار. قهرمانلار – عاشیق و معشوقلار بو چتینلیک‌لره دؤزوب، پیسلیک‌لرله مبارزه‌یه قالخیب و صداقتی، یاخشی‌لیغی، دوزلویو عیان ائتمه لیدیرلر. اصلی کرم داستانیندا ایکی دینده اولار سئوگیلیلرین بیر – بیرینه چاتماسینا مانع اولان تعصبلر پیسله‌نیر و گؤسته‌ریلیر کی دین سئوگی ایله دوشمن یوخ، بلکه سئوگی‌دن اؤترو گلمه‌سینه طرفدار دورور. آنجاق قافاسی قالین و متعصب کلیسا خادمی ایکی عاشقین بیر بیرینه جاتماسینا انگل‌لر یارادیر. شاه اسماعیل و گلزار داستانیندا ایگید اسماعیل سئوگیسینه چاتماق اوچون قیلینج چالمادان باشقا بیر یول تاپمیر. عباس و گولگز داستانیندا شاهین گؤزو دارلیق و ظولمو سئویگیلیلری اوزاق سالیرسا دا، اونلاری بیر بیریندن آیرا بیلمیز.

محبت داستانلاری

محبت یا سئوگی داستانلاری، ائپیک داستانلاریلا فرقلی اولاراق، ائپیک داستانلار وطن، آزادلیق و خالقدان مودافیعه ائده رک، سئوگی داستانلاریندا وفا، محبت، عدالت و یئنه ده خالق قونوسو اساس قونودور. ائپیک داستانلار ساواش و مبارزه یامانلاری یاریدیلیرسا، محبت داستانلاری راحیاتلیق زامانلاری یارانیر، اما ریاکارلار، طمعکارلار و خالق دوشمنلری هله موجوددور و بلکه ده خالق آراسیندادیرلار.

فـرصت الده ایکن یـاخشـیـلیق ائیله همیـشـه الیـنده اخـتـیار اولماز

گل گووه‌نمه دولتینه ـ مالینا مالا ـ مولکه، عمره اعتبار اولماز.

در یک بند از شعر زیر یا چهار مصرع، از چهار ضرب‌المثل استفاده شده است :

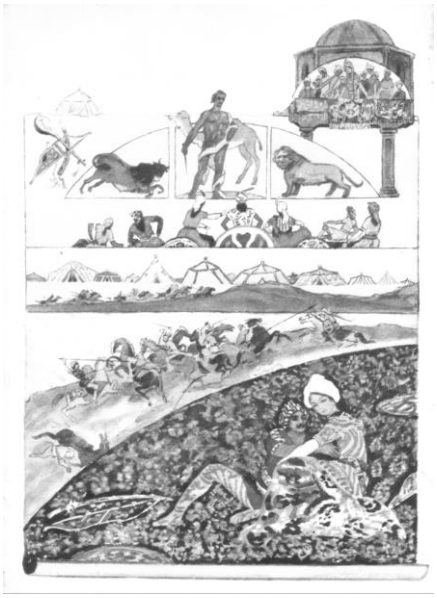
اولغون جوشا گلسه کؤپوک یاغ اولماز، سؤیود بار گتیرسه، باغچا ـ باغ اولماز.

زیبیل تپه اولسا، کوللوک داغ اولماز، یئل اسنده آلچاقلارا ائندیره‌ر.

آشیقلار یارادیجیلیغیندا قادین سیماسی

قادین سیماسی آشیقلارین سازیندا و سؤزوندا اؤز حقیقی معناسینی تاپمیشدیر. بو یاردیجیلیقلاردا خالق ایستک‌لری دیله گلمیش و خالق سئودیگی کیمی هر شئی اؤز یئرین آلمیشدیر. هر بیر ائپیک، سئوگی داستانلاریندا قادین سیماسی خالق ایسته دیگی کیمی تصویر اولونموش: بانو چیچک، سالجان خاتون، نگار، هاجر و... اؤز گؤزه‌للیکلریله برابر ایگیدلیک، ساواشجیل و انسانی روحیه لرله میسدانا گلیرلر و ائل اوغروندا، وطن یولوندا مبارزه آپاریرلار. ائپیک – سئوگی داستانلاریندا اولان عرب زنگی، رعنا خانیم و... محبتلی و گؤزه‌ل اولدوقلارینا حالدا، قهرمانلیقلاری دا واردیر. نهایت سئوگی داستانلاریندا‌کی اصلی، گولگز، پری، سارا و... سئوگییه چاتماق اوچون انسانلیق گئدیشلری: وفا، صداقت، فداکارلیق، نجابت و باشقا انسانلیق خصوصیت‌لرینی تمثیل ائدیرلر. دده قور داستانهای اسکی دورانا باغلی اولاراق، کوراوغلو حماسه‌لری اورتا عصرلرین داستانلاری و قاچاق نبی کئچن یورایلین داستانلاری اولاراق، هامیسیندا قادین سیماسی فخر ائدیجی بیر سیمالاردیر.

بو سیمالار اجتماعی و تاریخی شرایطده یاراناراق، همان زمانین ایستک لرینی ایفاده ائدیر و گؤردویوموز کیمی هر زماندا اولورسا اولسون، آذربایجانلی‌لارین قادینا باخیشینی گؤسترمه‌ده‌دیر و بو سیما بوگونوموزده ده فخر ائدیجی سیمالاردیر. ایستر ائپیک داستانلاریندا، ایسترسه ده سئوگی داستانلاریندا اولان قادینلارین سیماسی بوگونکو انتظارلاردان اوزاق دئییلدیر و گونوموزون ایسته دیگی سیمالار اولموشلار. بو سیمالاردا آذربایجانین ان اوزاق کندلرده یاشایان ساده انسانلارین و ان بؤیوک شهرلرده یاشایان انسانلارین دیله‌دیگی و آرزو ائتدیکی قادینلاردیرلار.

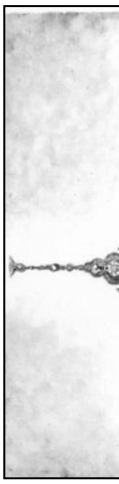

دده قورقود داستانلاری

دده قورقود داستانلاری تکجه آذربایجاندا یوخ، بلکه دونیا ادبیاتیندا بشریت خزینه‌لریندن ساییلیر. شوبهه‌سیز کتاب دده قورقود دونیانین شکفتی لریندن و آذربایجانین فخرلریندن تانینیر.

سندلر گؤسته‌ریر اسلامدان اؤنجه بئله بیر کتاب یازیلمیش و ساسانیلارین زمانیندا تانینیرمیش. انوشیروانین وزیری اولان بوذرجمهر کتابخاناسیندا ساخلانیلان دده قورقود کتابی، سونرالار هارون-الرشید زمانیندا تورکجه‌دن عربجه‌یه چئویلمه‌سینه دستور وئریلمیشدیر.

بیلدیگیز کیمی اسلامدان قاباق بیر سیرا تورکجه کتابلار و داستانلار یازیلمیشدیر کی بوگونوموزه گلیب چاتیبدیر. او جمله‌دن آلتون یاروق بونلارین آراسیندا بوگونه قدر قالماقدادیر. آنجاق دئمک اولار کی آذربایجاندا یازیلان و آذربایجانین هر یانیندان قوخوسو گلن اثر و ان اسکی اثر همین دده قورقودون ۱۲ داستانلاری‌دیر. بو داستانلار مختلف فورمالاردا، حتا ناغیللاریمیزدا دا گؤرولمکده‌دیر.

دده قورقود داستانلاری تمام اصالتی و ساده‌لیگیله بوگون الیمیزده‌دیر. بورادا اوسطوره ایله تاریخ بیر – بیرینه قاریشیبدیر. بورادا اولان قهرمانلار هله ده بیزیمله یاشاییرلار.

اوغوزنامه‌لریمیزده و بوتون تاریخی کتابلاردا یازیلان قهرمانلار بورادا اؤز روللارینی اویناییرلار. تاریخ ایله اوسطوره‌نین سیخ باغلیلیغینی گؤرمک چتین دئییلدیر. اوغوزون آلتی اوغلو: گونش، آی اولدوز، داغ، دنیز و اوغوزنامه‌لرین و تاریخی کتابلارین اوجمله‌دن تاریخ طبری، تاریخ یعقوبی و باشقا کتابلاردا گلمیشدیر. بورادا اولان قهرمانلار اوجمله‌دن بامسی بیرک، ثپه‌گؤز، باسات، قان‌تؤره‌لی، قازان‌خان و بایبندیر هله دونیا ادبیاتیندا ایزلری واردیر. اونلارین حیاتی معنالی و اولای‌لاری دوشونجه‌لی‌دیر.

طبیعتین ان بؤیوک سیرری همان حیات‌دیر و حیات قاتی بیر ابهام آلتیندا گیزلی قالمادادیر. آنجاق حیات و طبیعتین شاه اثری ده انسان‌دیر. حقیقت حیات اولدوقدا معناسینی الدن وئریر و حیات دا انسانلا معنا تاپیر. انسان بیر شعله‌دیر کی کائناتا ایشیق ساچیر و بو ایشیغی ساخلایان یئنه انساندیر.

کتاب دده قورقودون اؤن سؤزونده انسان تعریفله‌نیر و قادین انسانین آناسی کیمی قثوتلو ساییلیر. بو داستانلاردا اصل آنادیر. هر ۱۲ داستاندا قادین سیماسی گؤز قاماشدیریجی قدر گؤزَلدیر. هر بیر داستاندا بیر قادین واردیر و اساس سیما تانینیر. دومرول داستانیندا دومرول بیر گوجلو و قهرمان اردیر. او شاهیددیر کی بیر کؤرپو یانیندا بیر کاروان اوتورموش، آنجاق آغلاشمادادیرلار. دومرول بو آغلاییشلارین سببی‌نی سوردوقدا، بیر گنجین ناغافیل اؤلوموندن خبر وئریرلر. قاتیلین کیم اولدوغونو سوردوقدا، عزرائیلی آد آپاریرلار. او دا سؤز وئریر عزرائیل هارادا اولورسا تاپسین و او گنجین انتقامینی

آلسین. گؤروروک لو داستان تاریخدن اؤنجه‌لره گئدیب چاتیر. هله اؤلومون سبب‌لری‌نین نه اولدوغو انسانلار اوچون تانینمایییر.

هر حالدا دومرول تانریدان ایسته ییر عزرائیلی اونونلا اوز به اوز ائتسین. نهایت بیر سیرا اولایلاردان سونرا عزرائیل دومرولون جانینی آلماغا مجبور اولور. آنجاق دومرول تانری یا معقتد اولاراق، تانری اونا فرصت وئریر و عزرائیل اوندان ایسته‌ییر اؤزونون اؤلومو عوضینه باشقاسیندان ایسته‌سین کی اونون یئرینه جانین فدا ائتسین. آتاسی بونا راضی اولموز و مال – مکنت نه ایسته‌ییرسه وئریر اما جانینی وئرمک ایسته‌میر. آناسی دا جاندان باشقا هر نه‌ییننی فدا ائتمه‌یه حاضیر اولور. نهایت دومرول گئدیر اؤز قادینیندان وداعلاشسین. بورادا اونون قادینی جانینی فدا ائتمه‌یه حاضیر اولور، ولی دومرول اونا راضیلاشا بیلمیر. تانری بئله گؤردوکده اونلارا نئچه یوز ایللیک عؤمور باغیشلاییر و بئله‌لیکله تانری‌نین قراری عشق و سئوگی اوچون پوزولور. بورادا قادین رولو نه گؤزه‌ل گؤرونور؟!

بو داستان داها ناغیل یوخ، بیر اوسطوره‌دیر. سئوگی و اونون مقامی تانری یانیندا و انسانلار آراسیندا.

باشقا بیر داستاندا قانتورالی اؤزونه اش (همسر) آختارماق اوچون اؤلکه لری گزیر. او ائله بیر قادین آختاریر کی اوندان اؤنجه یوخودان آییلا، اوندان قاباق دوشمنه هجوم گتیره و اوندان اؤنجه و اوندان داها آرتیق ایگیدلیک گؤسته‌ره.

سالجان بئله بیر اؤزه‌للیک‌لره مالیک قیزدیر. او بیر سلطان قیزی‌دیر و اونو بیر ایگیده وئرمک ایسته‌ییر کی مبارزه میدانینا گیرمیش و اوچ حیوانی اؤلدوره بیلسین. بیر چوخلو قهرمانلار بو میداندا جانلاری قویموشلار. قانتورالی بئله بیر میدانا گیریر و سالجانی الده ائدیر، آنجاق اؤز آنایوردونا دؤندوکده یورقون اولدوغو اوچون بیر آغاجین آلتیندا یوخویا گئدیر. ائله بو زامان سالجان ساواش پالتارینی گئییر و اؤز ایگیدیندن موغایات اولماق ایسته‌ییر. دوشمنلر اونلارا چاتیر و سالجان تک باشینا دوشمنله ساواشا گیریر. قانتورالی یوخودان آییینیر و سالجانی بو دورومدا گؤردوکده سجده‌یه گیریب و شوکر ائدیر.

بو داستاندا دا قادین سیماسی چوخ گؤزل تصویره آلینمیشدیر، او هم گؤزلدیر، هم ایگید؛ هم عاغیللی‌دیر هم گله‌جه‌یی دوزگون گؤره‌ن. بئله بیر سیمالار تکجه آذربایجان قادینلاری آراسیندا

گؤرمک اولور. دده قورقود کتابی‌نین داستانلاری بئله سیمالاری گؤسترمه‌ده دونیا ادبیاتیندا بیرینجی یئری توتور.

قادین انسانلارین آناسی و یاشاییشین یاریسی‌دیر. داستانلاردا گؤردویوموز بئله سیمالار، آذربایجان خالقی نین قادینا باخیشینی، شرف و عزت آرتیران بیر موجود بیلدیگی همین دده قورقود کتابیندا آچیق – آیدین گؤز اؤنونده‌دیر. بو کتاب مین ایللر بوندان اؤنجه یازیلیبسا دا، سانکی بوگونون انسانلاری نین دوزگون فیکیرلرینی آچیقلاییر. او زامان عاییله‌نین دورومونو و قادینلارین عاییله ده، ائل ایچینده و اؤلکه دورومونو گؤسته‌ره‌رک بیزده داها سایغی و داها حؤرمت دویغوسونو اویادیر. بورادا قادین هر دورومدا کیشی‌لر اوچون ان گؤزل مشورت‌لر وئریر، ارینه، آتاسینا و قارداشینا دایاق اولور؛ تدبیرلر تؤکور و انسانلار اوچون سعادت گتیرمه یی گؤسته ریر.

بوغاچ داستانیندا، دیرسه‌خان بیر اوغول صاحیبی اولور. او اؤز آروادی ایله مشورتله‌شیر و اوشاق صاحیبی اولماق اوچون یتیم‌لری تیمارلاییر، آجلاری دویورور، چیلپاقلاری گئیییندیریر. نهایت اوشاق صاحیبی اولور. اوشاق ۱۵ یاشینا چاتارکن بیر وحشی حیوانی اؤلدورور و بوغاچ لقبینی آلیر. آنجاق دوشمنلر ساکیت دایانمیر و آتاسی یانیندا اونو چوغوللورلار. آتاسینا بئله دئییرلر کی سنین اوغلون مظلوملاری اینجیدیر، ظولوم ائدیر، باشقالاری‌نین مال - دولتینه ال اوزادیر و گؤزو باشقالاری‌نین ناموسونا تیکیر. دیرسه‌خان بونلاری ائشیتدیکده ناراحات اولور و اوغلونون اؤلومونه راضیلاشیر. اونا گؤره شکارا گئدن اوغلونو چؤلده یارالیر. اما آناسی بونو ائشیده‌رک اوغلونو تیمارلاییر. یارالارینا مرهم قویور و آتاسی‌نین گؤزوندن ایراق بالاسینی توخدادیر. یئنه دوشمن بوش یئره اوتومور. دیرسه خانی توتوب اؤزلریله اسیر آپاریرلار.

بوغاجین آناسی بئله گؤردوکده بوغاجی ساهالدیر و اونو آتاسینی قورتارماغا تشویق ائدیر. بورادا دیرسه‌خان قادینی یا بوغاچ آناسی، بیر مهربان آنا کیمی و بیر وفالی قادین کیمی تصویر اولونور. او بوغاچین آتاسی کیمی دئییلدیر کی دوشمنین حیله‌سینه آلدانسین. او آنا اوره یینه موراجیعه ائده‌رک اؤز اشی‌نین ده یانلیشینی دویور، آنجاق بیر دوشونجه‌لی قادین کیمی اونا مشاور اولور، اونا یاردیمچی اولور و هر ایکسینی – اوغلونو و ارینی نجات وئریر.

سالور قازان داستانیندا، قازان خان چؤله چیخیر اوو توتماق اوچون. دوشمنلر خبردار اولوب، اونون غفلتیندن استفاده ائده‌رک اونون حرمینه هجوم گتیریر و قادینلاری، قاراواشلاری اسیر توتورلار. بورلا خاتون دا توتولور. آنجاق دوشمن اؤز یوردونا دؤنوب مجلیس قورور و بورلا خاتوندان ایسته‌ییرلر مجلیسده بیر ساقی کیمی شراب دولاندیرسین. اونلارا اویناسین. آنجاق بورلا خاتون قادینلار آراسیندا هانسی اولدوغو گیزلی قالیر. بوتون قاراواشلار هر بیری اؤزونو بورلا خاتون تانیتدیریرو دوشمن بورلا خاتونو تانیماقدا عاجیز قالیر. نهایت اوغلو اوروزو اشکنجه وئرمکله آناسینی تانیماق ایسته‌ییرلر. اما اوروز اوچون ناموس و آنا حؤرمتی داها واجیب ساییلیر. بوتون اشکنجه‌لره دؤزوب سسی چیخمیر. آنجاق بو زامان قازان خان خبردار اولوب حمله گتیریب و هامیسینی نجات وئریر. بو داستاندا بورلا خاتون اوره‌یی یانان مهربان و تدبیرلی آنا اولدوغو حالدا، وفالی و فداکار بیر قادین اولدوغونو دا اثبات ائتدیریر.

اوروز داستانیندا باشقا بیر قادین سیماسی ایله اوز – اوزه گلیریک. بورادا اوروز ۱۵ یاشینا چاتیب، دده قورقوددان آد قازانماق اوچون چالیشیر. آتاسی اونو اوو اوچون چؤله چیخارماق و سیناماق ایسته‌ییر. اونا اوخ آتماق، آت سورمک و قیلینج وورماغی اؤیره دیر. بو زامان دوشمن حمله ائدیر و ساواشدان سونرا اوروزو توتور و اسیر آپاریر. آتاسی بئله دوشونور کی اوغلو ساواش میدانیندان قاچیب و اسیر دوشوب. پس یوردونو قاییدیر. اما اونون آناسی بورلا خاتون بئله اینانمیر. بورلا خاتون ساواش پالتاری گئییر و قیرخ قاراواشی ایله اوغلونون آردیجا گئدیر. اوروزو و قازان خانی قورتاریب اؤز ائللرینه گلیرلر. توی توتوب دوگون ائدیرلر.

بو داستانین اصلی قهرمانی بورلا خاتون دور. اصلینده بورلا خاتون دده قورقود کتابی نین قهرمانلاری اؤنونده گئده‌ن بیر شخصیت‌دیر، او هم اوره‌یی یانان و مهربان بیر آنا و هم وفالی و تدبیرلی بیر آروادیر. لازیم اولدوغو زمان ساواش پالتاری گئییب، الینه قیلینج آلیر، لازیم اولان زامان گؤزل بزه‌نیب جشن-لرده سوزور. اصلینده دده قورقود قادینلاری‌نین هامیسی بئله‌دیرلر. اونلاری سیماسیندا ان گؤزل آنا سیماسی، قادین سیماسی و باجی‌لیق سیماسینی گؤرمک اولور. اونلار آت سورمکده، قیلینج وورمادا ارلریله چیگین – چیگینه اولوب، یاشاییش میدانلارینداارکک - دیشی‌لیک تانینمیر، آنجاق محبت زامانی بوتون وارلیقلارینی یاشاییش لوچون میدانا قویورلار. ائل – اوبا، وطن و ملت یولوندا جانلارینی

اسیرگه‌مه‌ییب، انسانلار اوغروندا چالیشیرلار. اونلار تامام گؤزه‌للیک‌لره مالیک اولاراق، چؤلده بیر آسلان اولوب - باغیریرلار، ائوده بیر مارالا، بیر کهلیگه چئوریلیرلر. دده قورقود کتابیندا قادینلار دورومو کیشیلردن اوزجا اولماسا دا، آلچاق دئییلدیر. قادین انسان دوغان، ایگیدلر بؤیودن، عاقیللر بئجردن و تربیه ائده ن خلقتین ان بؤیوک و سایغیلی موجودو ساییلیر. کیشی‌لرین لیاقتی اولدوغو زامان بیر قادین صاحیبی اولا بیلیر. هر کیشی‌ده بئله بیر لیاقت اولمور. آنالیق محبتی اونلاری عاییله قورماغا یؤنلدیر. آنانین حؤرمتی، اخلاقی عزتی، انسانلیق شهامتی قادینلاردا گؤرونور.

قادین سیماسی‌نین ان گؤزل دورمونو دده قورقود داستانلاری آراسیندا بامسی بیرک داستانینی اؤزونو گؤسته‌ریر. بیرک اوغوز ائلی‌نین بهادیر و قهرمان بیر ایگیدی‌دیر. او اؤز عم قیزیسی بانو چیچک ایله نیشانلی‌دیر. آنجاق گنج چاغلاریندا وطن و ائل اوغروندا ائله قهرمانلیقلار گؤسته‌ریر کی اونا لقب وئریلیر و بوزآت آدیندا آتی دا اونا هدیه وئریلیر. بانو چیچک ده اوندان اسگیک دئییلدیر، آت سورمکده، قیلینج ووردا، وطن و ائل اوغروندا ایگیدلیکلر گؤسته‌ریر؛ لازیم اولان زامان ارکک‌لرله گوله‌شیر، اوخ آتیر، آت سورور و ساواشا چیخیر. دوشمن دینج اوتورمایییب، بئیرَکی اسیر توتور. ۱۶ ایل بیرک غربتده اسیر قالیر؛ آنجاق اونو اؤلوم خبری ائله چاتیر. بونونلا بئله، بانو چیچک وفالی قالاراق توی توتماییب گلین اولماق ایسته‌مه‌ییر. تا یالتاجوق آدلی بیریله گلین آپارما زامانینا چاتیر. بیرک یالتاجوق‌لا بانو چیچک تویونون خبرینی آلدیقدا قالادان قاچیر؛ توی گونو ائلینه چاتیر؛ بیر اوزان پالتاری گئییب، ساز الینه آلیب مجلیسه گیریر. ایلک اؤنجه بانو چیچک اونو تانییر. بوتون ائل – اوبا بئیرَکی تانیاراق، اونلارین تویلارینی توتورلار.

بانو چیچک ائل قیزلاری‌نین سیماسینی قاباریق شکیلده گؤسترمه‌ده‌دیر. اونلارین پاک – تمیز دویغولارینی گؤسته‌ریر. او قیلینج وورما کیمی وفادا، گؤزللیکده و محبت ساخلاماقدا بیر گؤزل اؤرنک-دیر. دده قورقود کتابی نین باشقا داستانلاریندا دا: یگنگ، باس آت، ایمران، سیگرگ، قازان، ایچ اوغوز یوروشو و. . . داستانلاریندا دا قادین سیماسی چوخ گؤزل و فخر ائدیجی سیمالاردیر. بو کتاب تکجه کیشیلر و ارکک‌لر کتابی یوخ، یبکه قادینلار کتابی دا واردیر. آنا موقعیتی، باجی و قادین دورومو بورادا فخر ائدیجی، گوونمه‌لی و سایغیلی‌دیر.

دده قورقود
سؤیله‌ین: آشیق بیات، اوستادی "آشیق بشیر"ین دیلیندن

آشیق بشیر ۵۰ ایل اؤنجه دونیادان کؤچوبدور، اونون شاگیردی آشیق بیات، بوگون ساغلام بیر جان و ذوقا مالیک اولاراق بو داستانی اوستادیندان اؤیرَنمیش و سؤیله‌ییر.

دده قورقود بیر نبی ایدی. او تورکلر آراسیندا بیر درویش ایدی. خالق اونا اینانیب هر سوآلی اوندان سوروشاردیلار. هر نه دئسه ایدی همان اولاردی. یالان دیلینه گلمه‌دی. الله دان سونرا هئچ کیمه باش اگمه‌دی. الله تعالی اونون اوره‌یینه ایلهام ائدردی. پیغمبر اسلام ئعوتینه باشلی ینده دده قورقود ایلک تورک ایدی کی اونا ایمان گتیردی. آذربایجاندان یولا دوشوب مکه ده پیغمبرین حضورونا چاتدی. اسلام دینی‌نین اوصوللاری‌نی اؤرگشدی و آذربایجانا قئییدیب اسلامی تبلیغ ائتدی.

پیغمبر جنابلاری رحلت ائدندن سونرا امامت حضرت علی‌یه چاتدی. اما ابوبکر قوجا اولدوغو و هامیدان بؤیوک اولماسینا گؤره پیغمبرین نایبی سئچیلدی. بیر حالداکی پیغمبر غدیری خم‌دا حضرت علی نی اؤز یئرینه امام تانیتدیرمیشدی. بوننان بئله حضرت علی مسلمانلاری آراسیندا وحدتی پوزماسین دییه سکوت ائله دی. بو سکوت ۲۵ ایل طول چکدی. بو زمان دده قورقود اما علی علیه-السلامین حقینی ادا ائله‌ماق اوچون قوپوز الینه آلدی. او، بیر تخته کاسا گؤتوروب اوستونه نئچه سیم چکدی. ائللری دولانیب، شهرلری گزدی و هر یاندا "حق علی‌نن‌دی" سؤیله‌دی.

بو حدیثی بویوروب حضرت پیغمبر اؤزی

عالمه حضرت پیغمبرین حجتدی سؤزی
اولسا قلبینده کیمین ذره اگر عشق علی
آللهین جنتی واجبدی او اشخاصه بلی

بو سؤزلرینن حضرت علی‌نین حقیندن دفاع ائله‌دی. شعرلر، مدح لر اوخودی. امام یئرینی خلافت ایله تعریف ائله‌دی. اونون نظرینده خلافتی قوی قیراغا، غصب اولونسا دا، امامت علی‌نن ایدی.

کوراوغلو

آذربایجان شفاهی ادبیاتیندا آشیق داستانلاری آراسیندا ده‌یرلی بیر یئر قازانان همین کوراوغلو داستانی‌دیر. بو داستان قهرمانلیق داستانی اولاراق بوتون تورک دیللی ملت‌لر آراسیندا دا معروفدور. دوزدور کی کوراوغلو بیر آذربایجان قهرمانی دیر، اما تامام تورک دیللی ملت‌لر ده اونو تانیرلار و داستانلارینی رغبتله ایزله‌ییرلر.

کوراوغلو بیر تاریخی سیمادیر، شاه عباس صفوی زامانیندا خالق عسیانلاری آراسیندا باش قالدیران و شاهلار، سلطانلار، خانلار و پاشالارا قارشیب چیخان خالق قهرمانی‌دیر. آدی و حرکتلری تاریخی کتابلاردا دا یئرلشمیش و آشاغی طبقه لرین، ظلم گؤرموش انسانلاری حقلرینی آلما یولوندا فداکارلیقلار گؤسته‌ریب، خالقی اؤز دؤورونه توپلاییب و خالق آراسیندا بؤیوک محبوبیت قازانیبدیر. او ایران شاهی شاه عباس و عثمان سلطانی‌نین قارشیسیندا دایانیب، عدالت قورماق و برابرلیک یاراماق اوچون چالیشیبدیر. کوراوغلو داستانلاریندا قهرمانلیقلارلا برابر سئوگی و محبت موضوعلاری دا سؤیلنمکده‌دیر. چنلی بئل ایگیدلر یوردو، قهرمانلار اؤلکه‌سی ساییلاراق، اورادا ظلمدن خبر یوخ، اورادا آزادلیق و برابرلیک یاشاماقدادیر و انسانلار هامیسی، حتا قادینلارلا ارکک‌لر بیرگه حقوقا مالیک دیرلر.

دئدیگیمیز کیمی کوراوغلو داستانلاری تورک دیللی ملت لر آراسیندا رغبتله اوخونور، سازلاردا چالینیر و داستانلاری سؤیله نیلیر. البته مختلف واریانتلارلا؛ مثلا زنگان واریانتلاری بوتون آذربایجان واریانتلاریلا بیر اولورسا دا، تورکمنلر، اوزبکلر، آناتولولاریدا اولان کوراوغلو ایله فرقلی‌دیر. آنجاق بونو دئمک لازیمدیر کی تورکمنلر، اوزبکلر، گورجولر، حتا بالکان تورکلری آراسیندا کوراوغلو داستانلاری موجوددور و هر بیرینده مختلف واریانتلار واردیر و داستانلار دا بیر بالاجا فرقلی دیر. حتا قهرمانلارین دا آدی بیر بالاجا فرقلرله گئدیر. کوراوغلو باشینا توپلانان دلی‌لرین ساییسی دا ۴۰ کیشی دن ۷۷۷۷ کیشی قدر سؤیلنمکده دیر. اما هامیسیندا قیرآت و دورآت واردیر. هامیسیندا چنلی بئل دئییشیک فرقلری نظرده توتاراق موجوددور. چنلی بئلده اولان برابرلیک، عدالت و آزادلیق‌دیر کی بوتون خالقی کوراوغلو داستانلارینا چکیر و بئله داستانلاری سؤیله مکله و ائشیتمکله اورکلرینده گله‌جه‌گه و عدالتین

قورولماغینا اومودلار آرتیر. بو داستانلاردا قادینلارین دا رولو قاباریق شکیلده طرح اولونور. داستانلاردا قهرمانلیقلارلا برابر سئوگی و محبت ده دالغالانیر. اساس موضوع ظالیملرله ساواش، یوخسوللاردان مودافیعه و عدالت دیر.

بوگون کوراوغلو آشیقلار دیلینده ان چوخ سؤیله نن و خالق ایچینده سئویلن داستانلاردان سایبلیر. بو داستانلار ایلک دفعه ۱۷۲۱جی ایلده یازیبا آلینمیش و سونرا ۱۸۰۴جو ایلده عندلیب قره‌جه‌داغی کوراوغلویا باغلانان شعرلری خالق دیلینده تو.پلایبب و "نغمه‌لر" آدیندا کتابدا یازمیشدیر.

داستان بئله باشلایبر کی علی کیشی سلطان سارایبندا بیر مهتردیر. آت بسله ین بیر کیشی دیر. سلطانا بیر خان قوناق گایر و سلطان قوناغینا بیر آت هدیه وئرمک ایسته‌دیکده علی کیشینی چاغیریر و قوناغا لایبق اولان ایکی مادیان سئچیب گتیرمه‌یی تکلیف ائدیر. علی کیشی دوزگون آت تانیبان اولدوغو اوچون ایکی قولان گتیریر و دریا آتلاریندان عمله گلدیکلرینی سؤیلور. اما سلطان و اونون قوناغی آت تانیمادیقلاری اوچون بو ایکی آریق قولان سئچمه‌یی اوچون اؤزلرینه توهین سایبب، اونو جزالاندیریر و دستور وئریر ایکی گؤزونو چیخارسینلار. ایکی گؤزونو الدن وئره‌رک علی کیشی بو ایکی قولانی اونا وئردیگینی دیله‌ییر. ائله ده اولور. آنجاق علی کیشی بو ایکی آریق قولان و اوغلو روشن ایله داغا کؤچور. اوغلونو و ایکی قولانی بئجردیر و او آنلار همان قیرآت و دورآت اولورلار و اوغلو روشن سونرالار همان قهرمان کوراوغلو یا چئوریلیر و آتاسی نین انتقامینی تکجه سلطاندان یوخ، بلکه بوتون خانلار، پاشالار، شاهلار و سلطانلاردان، داها دوغروسو بوتون ظالیم‌لردن آلماغا آیاغا قالخیر و مظلوم انسانلاردان حمایت ائدیر. بئله لیکله داستانلار یارانیر.

آنجاق کوراوغلو فردی انتقامدان، بیر اجتماعی قهرمانا چئوریلیر و بوتون خالقلاردان حمایت ائده‌رک خالق قهرمانی اولور. او، شاهلارا، خانلارا قارشی اولدوغونو بئله اوخویور:

قـیررام قـایـالاری، یـیـخارام داغـی
خـانلار زهر ایـچـر، سـلطانلار آغـی
چنلی بئلدی قوچ کوراوغلو اویلاغی
شاه دا گـلسه چنلی بئله قـویمارام!

کوراوغلو داغلاردا یاشایير و یولو بوتون اشغالگرلره باغلاییر و داغلار اونون دیلینده قهرمانلار یاتاغی سایيلير:

مـــنـــی بـــیـــنـــادان بـسـله دی
داغـــلار قـــوینـــوندا ـ قـــوینـــوندا.
تـــولـــک تـــرلانـــلار سسلـه دی
داغـــلار قـــوینـــوندا ـ قـــوینـــوندا.

دولانـــدا ایـــگـــیـــد یـــاشـــیـــمـا
یـــاغـــی چـــیـخـدی ساواشـــیـــمـا
دلـــیـــلـر گـــلـــدی بـــاشـــیـمـا
داغـــلار قـــوینـــوندا ـ قـــوینـــوندا.

ســـفـر ائـــیـــلـه دیـــم هـــریـــانـا
شـاهـــلاری گـــتـــیـــردیـم جـانـا
قـــیـــرآتـــیـم گـــلـدی جـــوولانـا
داغـــلار قـــوینـــوندا ـ قـــوینـــوندا.

کوراوغلو اؤزونو چنلی بئلین قهرمانلاریندان بیری کیمی ساییر و اونلاردان آیری گؤرمور. او، بوتون خالقلاردان دفاع ائدیر و هامی دا اونو سئویر:

قیرخ مین گورجو، لزگی، روستم اوولادی
چـکـر قیـلـیـنج، کـسردمـیـر پـولادی
سـالار جـانـا قـورخـو کـوراوغـلو آدی
کوراوغـلـو اوسـتـونـه شـیـرلـرله گلیب

او، غالب گلمک اوچون هامییا باغلانیر و بوتون انسانلاری سئومه‌یی اؤزو دوزگون بیر یول سئچیر. او یوخسول عاییله‌دن اولاراق جانینی فقیر خلق یولوندا قویماغا گووه نیر:

قـول دیـیه رلر، قـولون بـوینون بورارلار
قـوللار قـتاباغینـدا گـئـدن تیـرم مـن.[1]

کوراوغلو یول کسیر، اما کیمه؟ شاهلار قوشونونون یولونو کسیر تا بدبخت ملته زوراکیلیق ائده بیلمه-سین؛ تاجیرلرین یولون کسیر تا فقیرلرین خرجینی آلسین. خانلارین قاباغینی کسیر و بینوا اکینچیلرین اللریندن آلان باج و خراجی شاهلارا، سلطانلارا گؤندرمه‌سین. آلدیغی ماللاری، قیزیل – گوموشلری ده یوخسول عاییله‌لر آراسیندا بؤلور. او اؤز دلی‌لرینی خانلار، پاشالار قارشینا گوجلندیریر و ساواش زامانی اؤز هامیدان قاباقدا بو ساواشارا گیریشیر:

هـــویـــدو دلـــی لـــریـم، هـــویـدو
یـئـــری یـــیـــن دوشـــمـــن اوســـتـــونـه
مـــن اؤزوم اصـــلان پـــاشـــانـــیـــن
هـــره نـــیـــز بـــیـــر خـــان اوســـتـــونـه[2]

کوراوغلو قیلینج ووران بیر ایگید اولدوغو زامان، گؤزرل ساز چالان و شعر اوخویان بیر آشیق‌دیر ده. شعرلری خالقدان حمایت ائده‌ن و ائپیک شعرلردیر؛ خالقی اؤز حققینی آلماغا چاغیران و خالقدان مودافیعه ائده‌ن شعرلردیر.

چنلی بئلده کوراوغلو باشینا ییغیلان انسانلار ساده خالق کوتله‌سی‌دیر: چئبانلار، دمیرچی‌لر، اکینچی‌لر، نال‌بندلر و ساده انسانلاردیرلار کی خانلارین، پاشالارین، شاهلارین ظولموندن جانا گلیب و ایندی حقلرینی دوشونوب، ال بیر اولورلار. کوراوغلو بو انسانلارین رهبری‌دیر. کوراوغلو هر زمان بیر ایش لازیم گلدیکده اونلارلا اوتوروب – مشورتله‌شیر:

ایـــگـــیـــد دلی‌لـریم، خـــبـــردار اولـــون
بـــوگـــون بیر تدبیره گلمک گرکدیر[3]

---

[1] افندیف، آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی، ص ۲۱۷.

[2] همان، ص ۲۱۸ .

[3] م. کریمی، کوراوغلو حماسه سی، تهران، انتشارات اندیشه نو، ۱۳۸۲، ص ۵۴ .

او بیلیر کی بیرگه اوتوروب عاغیللارینی بیر یئره توپلاییب قرار آلدیقدادیر کی سؤزلری بیر اولور و یوللاری دوغرو – دوزگون. کوراوغلو تکجه بیر یئرده خطا ائدیر و تک باشینا تصمیم توتور و اونا گؤره ده کئچل حمزه کیمی خائینه دوچار اولور. آتین ساخلاماغینی اونا تاپشیریر و او دا قیرآتی اوغرولاییر. بو تک باشینا تصمیم توتماغین سونوجو اولور. بو زامان حتا نگار خانیم دا اونو انتقاد ائدیر و بئله دانلاییر:

کال قوشوب، کوتان اکمه ین
نانین سفره یه تؤکمه ین
آری نین قهرینی چکمه ین
بالین قدرین نه بیلر؟

اوتان قوچ کوراوغلو، اوتان!
داغلایین دامنین توتان
سنین کیمی باشا چاتان
ائلین قدرین نه بیلر؟

بورادا کوراوغلو اؤز خطا یولونو بیلیر و خطاسینی جبران ائتمک اوچون تکلیکده یولا دوشور. کوراوغلونون بو خطاسی و اونون جبرانی سبب اولور هئچ بیر زمان تک باشینا بیر ایش گؤرمه‌سین. او ایمان گتیریر کی خالقینی سئومه‌لی‌دیر، وطن اوغروندا جان قویمالی، خالقا دایانمالی و اونلارین یولوندا فداکارلیق ائتمک‌دیر:

دئمه کی کوراوغلو تکدیر
یئتمیش یئددی دلی‌سی وار
دمیرچی اوغلو، بللی احمد
ایواز، عیسی بالی‌سی وار.

دارا دوشسم ائیلر کؤمک

داعـــــوا گـــونـــو، دوســـتـا گـــره‌ک
آچـــار ســـفـــره، وئـــره ر يـــئـمـــک
غـــيـــرتـی وار، نـــامـــوســـتی وار.

کـوراوغـــلـونـــون اوجـــا بـــويـــو
هـــر يـــئـــرده تـــوتـــولـــور هـــويـــو
چـــنـــلـی بـئـلـده گـــؤتـــور ـ قـــويـــو
آغـــــيـــــر اوبـــــا ـ اولـــــوســـی وار.

کوراوغلو داستانلاریندا ان گؤزل سیمالاردان بیری نگار خانیم‌دیر. او کوراوغلونو خانیمی و عثمان سلطانی‌نین قیزی‌دیر. او بیر مکتوبدا کوراوغلویا بئله یازیر:

مـــن خـونـکار[1] قـيـزيیام، نگاردیر آدیم،
شـــاهـلارا، خـانـلارا مـحـل قـويـمادیم،
بـيـرسـنـسن دونـــيـادا منـيم مـورادیم،
ايـــســـتـــه‌رم اؤزونـــه ائـــلـــه يـــار مـنی.

او، کوراوغلونو یاردیمی ایله چنلی بئله گلیر، کوراوغلو ایله ائوله‌نیر و کوراوغلو کیمی خالق یولونا قاتیلیر و خالق یولوندا چالیشماغا باشلاییب، دلی‌لره بیر آنا کیمی محبت بسله‌ییر. نگار سیماسیندا بیر مهربان آنا گؤروروک. آنجاق اونون اوشاغی اولمور، محبتینی بوتون ایگیدلره سالیر و هامیسینی اؤزونه اوغول ائدیر:

نـئـجـه بـــاخـيـــم ائـــو ـ ائـشـيـگـه،
يـــــارالـــی کـــؤنـــلـــوم اوشـــــويـــه،
تـــــوز ـ بـــوروموش بـــوش بـئـشـيـگه،
شـــيـــريـن لايـــلا چـــالان يـــوخـــدور.

[1] گاهدان "خودکار" دا یازیلیر.

چـــنـــلی بـــئـــلی گـــولـــلـــر بـــزه‌ر،
گـــولـــلـــر ســـارالـــسـا، کـــیـــم اوزه‌ر؟
هـــــر قـــوش بـــالاســـیـــلـــه گـزه‌ر،
نـــیـــیـه ســـنـــیـن بـــالان یـــوخدور؟

اما ایواز – آشلغی قاتلاردان اولاراق، ک.راوغلو اؤزونو اوغول سئچیر و نگار دا اونا آنا اولور.

کوراوغلو داستانلاری دونیا ادبیاتیندا اؤزونه گؤرکملی بیر یئر قازانیبدیر. بوگون دونیا خالقلاری آراسیندا ان تانینمیش بیر داستان‌دیر کوراوغلو داستانی. اونون اساسیندا گؤزل داستانلار، رومانلار، فیلملر، اوپرالار یازیلیب و یارانیبدیر. او جمله‌دن اوزئییر حاجی بیگلی‌نین کوراوغلو اوپراسی دُنیا شهرتی قازانمیشدیر.[1]

کوراوغلونون مبارزه‌یه چاغیریشی بو داستانلارین اؤنملی یئرلریندن‌دیر. او خالقی چاغیریر بلکه شاهلارین و سلطانلارین تختینی چئویرسینلر:

دولـون آت بئـلـیـنـه قـوچ دلی‌لـریم
خـودکاری تـختیندن ائندیراق، هویدو.
تـــالایـــاق مـولـکـونـو، آلاق جانـینی
شـاهـین چـیـراغینی سوندوراق، هـویدو.

«تبریزلی آراکل»، «الیاس موشقیان» ، ح. علیزاده، پروفسور محمدحسین تماسیب و باشقالاری آذربایجاندا کوراوغلو داستانلارینی توپلاییب، آراشدیرما و تانیتدیرماق اوچون زحمتلرینی قید ائتمه‌لی‌ییک.

مستشرقلری ده کوراوغلو داستانلارینی دونیایا تانیتدیرمادا زحمت‌لر چکمیشلر او جمله‌دن الکساندر خودزکو ایک محقق سایبلیر کی ۱۵۰ ایل بوندان اؤنجه کوراوغلو داستانلارینی اوروپا ملتلرینه

[1] م. کریمی، کوراغلو حماسه سی، کوراوغلو اوپراسی.

تانیتدیردی. بوگون ۱۰۰دن آرتیق کوراوغلو داستانلاری کوجوددور. اما ۱۸ داستانینی پروفسور تهماسیب بیر گؤزل کتاب فورموندا توپلاییب و ان دوزگون بیر رومان کیمی هدیه ائتمیشدیر.[1]

کوزاوغلونون واریانتلارینی بئله لیست ائتمک اللار:

۱) کوراوغلو نون ظهورو، ۲) کوراوغلو یارانیشی

۳) کوراوغلو بنون حسن پاشا ایله ساواشی ۴) آگیزیر اوغلومصطفی بیگین چنلی بئله گلمه‌سی

۵) مرجان خانمین چنلی بئله گلمه‌سی ۶)زرشال خانمین چنلی بئله گلمه‌سی

۷) کوراوغلوی معروف روم ۸) نگار خانمین قاچیرماسی

۹) ایوازین چنلی بئله گلمه‌سی ۱۰) منم بو اؤلکه‌نین شیر و پلنگی

۱۱) ایوازی شاما گؤندرمه ۱۲) تورکمن سفری

۱۳) روم سفری ۱۴) کوراوغلونون دیولرله گؤروشو

۱۵) قهرمان ۱۶) کوراوغلونون تهرانا سفری

۱۷) سفر کوراوغلو به توقات ۱۸) سفر کوراوغلو به ارز روم

۱۹)کوراوغلونون قیلینجی نین اوغرولانماسی ۲۰) قیرآتین اوغرولانماسی

۲۱) سفر کوراوغلو به استانبول ۲۲)بنفشه خانمین چنلی‌بئله گلمه‌سی

۲۳)کوراوغلونون نگارخانمی گتیرمک اوچون سفری ۲۴) کوراوغلو و آشیق جنون

۲۵) کوراوغلو و دمیرچی اوغلو ۲۶) کوراوغلو و بولوبیگی

۲۷)روم سفری ۲۸) دربند سفری

۲۹) دورنا تئللی ۳۰) کوراوغلو و کچل حمزه

۳۱) آمدن محبوب خانم به چنلی بئل ۳۲) کوراوغلو بایزیدده

۳۳) دورآتین ایتمه‌سی ۳۴) حسن‌پاشانین چنلی بئله یوروشو ۳۵) بغداد سفری

۳۶) کوراوغلونون باللی جایا سفری

۳۷) کوراوغلونون قارص‌دا ایتمه‌سی ۳۸) کوراوغلونون قوجالیغی

[1] محمدحسین تهماسیب، کوراوغلو، چئویرن: م. کریمی، تبریز، نشر اختر، چاپ پنجم، ۱۳۹۵.

آناتولو واریانتی[1]

آناتولی واریانتی آذربایجانا داستانلارینا یاخین دیر، آنجاق آناتولی پالتاری گئییینمیشدیر. بورادا کوراوغلو داستانین سونوندا فرقلی اولاراق، قیرخلارا یاپیشیر و صوفی پالتاری گئییر و گؤزلردن ایتیر. بیر حالداکی آذربایجان داستانیندا چؤله چیخیب، داها قاییتمیر. آناتولی فرهنگینده کور اوغلونون شاعیرلیگی قاباریق شکیلده اورتایا قویولور و بوگون ده اونون شعرلری توپلانیب یاییلیر.

تورکمن واریانتی

تورکمن واریانتیندا گور اوغلو آدلانان قهرمان، آتاسی آدی بیگین خانیمیسی اؤلور، اونون قویلاییرلار و گوراوغلو اوندان سونرا قبیرده دونیایا گلیر. اوشاقلیغینی داییسی جیغالی بیگ و اونون خانیمیسی گول اندام یانینا بویا – باشا چاتیر. گول اندام عرب ریحان آدلی بیر پهلوان طرفیندن اوغرولانیر و بو زامان گوراوغلو ۴۰ ایگیدله سؤز وئریب بیرله‌شیرلر تا ائلدن، ناموسدان موغایات اولاراق خانلارا قارشی مبارزه ائتسینلر. گوراوغلونون دلی‌لری ده آذربایجان داستانیندا اولان دلی‌لردیر.

عراق تورکلری‌نین واریانتی

عراق تورکلری آراسیندا کوراوغلو "کوله اوغلو" (کوله: فارسیجا برده دئمکدیر) آدییلا تانینیر، ابراهیم دقوقی[2] عراق تورکلری‌نین آراشدیریجیسی عراق توکلرینی آذربایجاندان گلمه بیله‌رک، کوراوغلو داستانینی دا آذربایجاندان گلمه بیلیر. بورادا کوراوغلو اسپارتاکوس کیمی بیر قول‌دور کی قوللار قاباغیندا حرکت ائدیر و شاهلار، سلطانلارلا ساواشا گیریر. بو شعری ده اؤرنک گتیریر:

قـول دئـیـیرلر، قولون بوینون بـــورارلار
قـــوللار قـــاباغـیـنـــدا گـئـدن تـیرم من.

---

[1] م.کریمی، ادبیات باستان آذربایجان، تبریز، ایشیق، ۱۳۵۸.

[2] کرکوک بایاتیلاری، ابراهیم دقوقی، ۱۹۸۴ .

ارمنی واریانتی

ائیرمنی خالقی دا کوراوغلو داستانینی آذربایجاندان آلاراق، بوگون ائرمنی آشیقلاری سؤیله‌ییرلر. آنجاق اؤز ذوق و هنرلرینی ده اونا باغلاییبلار. مثلا نگارخانیم آتاسی نین آدی بورادا خواجه قنبردیر. سلطان پولیس همان بولوبیگی دیر. کوراوغلو داستانی نین مختلف قوللاری ایللر بویو ائرمنی دیلینه چئوریلیب و اونلارین آراسیندا حؤرمت قازانیبدیر.

تاجیک واریانتی

تاجیک خالقی آراسیندا دا کوراوغلو اؤنملی خصلتلرده مالیکدیر. بورادا اونون آدی قورقولی‌دیر و یوردو دا جامبول آدلانیر. او بیر قصاب اوغلو اولاراق، چوخ زحمتلره قاتلانیب و زحمتکشلرین قاباغیندا اونلارین حقلریندن مودافیعه ائدیر. خانلار و سلطانلارلا ساواشیر. بورادا چنلی بئل، شملی بئل و کئچل حمزه قیزیل آدی ایله تانینیر. هر حالدا آذربایجان داستانلاری ایله چوخ آز فرقلی اولاراق تاجیک خالقی آراسیندا دا سئویله – سئویله سؤیله‌نیلیر.

اوزبک واریانتی

اوزبک واریانتیندا، اصفهانین قان ایچیجی سلطانی، تورکلرین یوردونا حمله گتیریب و اونلارین شهرلرین ویران قویور و چوخلو اسیر توتور. اسیرلر آراسیندا روشن، جیغالی بیگ و بی بی هلال دا واردیر. روشن ایله بی بی هلال ائوله‌نیر و حامله اولدوغو زمان اؤلور و گوراوغلو قبیرده دونیایا گلیر. گوراوغلو بو داستانلاردا کرامت صاحیبی‌دیر. او حیوانلارین دیلینی بیلیر و دئولرله اژدهالارلا ساواشیر و گاهدان قوش پالتاریندا اوچور. آنجاق زحمتکش انسانلارا دایاق دورور و بیر قهرمان کیمی اونلاردان مودافیعه ائدیر.

بلغار واریانتی

مجار و بلغار بیلگین‌لری" ای. کونوشون مجار و رضا موللوف بلغار بیلگینی کوراوغلو داستانلارینی اؤز خالقلاری آراسیندان توپلاییب، آراشدیرمالاری آپارمیشلار. بورادا دا کوراوغلو ۷۷دن ۷۷۷۷ ایگیدی باشینا توپلاییب خانلار و سلطانلارلا مبارزه یه چیخیر.

کوراوغلونون باشینا توپلانان دلی‌لرین آدلاری بئله‌دیر:[1]

گیزیر اوغلو مصطفی بیگ دمیرچی اوغلو ایواز

دلی خویلو عجم‌اوغلو توپ‌داغیدان آشیق جنون جلالی بیگ

هالای پوزان دیزلار قبره سیغماز تانری‌تانیماز توخماق ووران مهتر یعقوب زنجیر احمد خوجا عزیز

باشماقچی احمد بللی احمد قاجار الی کوسا صنعان

قوجاعرب قوجا بیگ دلی حسن عیساباللی

بیگی پوسف اوروشان آلی بیگ ولی

پولاداوغلو گورجواوغلو محمد موسا ایروانی

دلی ذوالفقار محمد قلندر اوغلو قاراسعید کوردحیدر

گودومن بابا کنعان عبدالحلیم قارایازیچی

قارا حسین اوستاد آرزومان اینچه عرب

دلی بالتا عرب ریحان و.....

ضرب المثللرده کوراوغلو:

ـ کوراوغلو کیمی جانیمدان کئچمیشم.

ـ کوراوغلو دئمیش، هئچ ایگیدی یوخسول اولماسین.

ـ کوراوغلونو توتماغا بیر کچل حمزه گره‌ک.

[1] بهروز حقی، جهان بینی حماسه‌ی کوراوغلو، برلن، ۱۳۶۷.

ـ کوراوغلو کیمی سسی داغلاردان گلیر.
ـ کوراوغلو دئمیش قورد اوره‌یی یئمیش.
ـ کوراوغلو دئمیش" قورددان قورد تؤره‌ر".
ـ هر کورون اوغلونا کوراوغلو دئمزلر
ـ چوخلاری دده‌سی‌نین گؤزون چیخارتدی کوراوغلو آدلانسین، آما کور کیشی‌نین اوغلو دئدیلر.

کوراوغلو تاریخده

تاریخی قایناقلاردان آلدیغیمیز معلومات، کوراوغلونون بیر تاریخی سیماسینی دا گؤسته‌ریر. او شاه عباس زامانیندا آذربایجان خالقینا اولان زوراکیلیقلاری پوزماق اوچون خالق ایچیندن باش قالدیریر و دولت آداملاری ایله ساواشیر. آنجاق بو آراشدیرمالار سایه‌سینده ۱۹۳۸جی ایلده آذربایجان جمهوروسوندا بیر قورولتای قورولوب و کوراوغلو تانییان عالیم‌لر، کوراوغلونو آذربایجان قهرمانی کیمی قبول ائدیرلر. آنجاق بو آراشدیرمالاردا کوراوغلو همان مئته خان، بومین خاقان، جوانشیر و بابک کیمی قهرمانلارین یاشاییشینا بنزه‌ییر کی اوسطوره پالتاری اگنینه گئیمیشدیر.

کوراوغلو اوسطوره‌ده

کوراوغلو داستانلارینا باخاندا، اونون اوسطوره پالتاری اگنینده گؤرونور. آنجاق بو خلق سئوگیسیندن یارانان بیر حالدیر. خالق اونو سئویر و اونون سیناغینی گؤرمک ایسته میر. خالقین ائله قهرمانا نیازی واردیر کی شاهلاری – سلطانلاری یئرینده اوتوردوب، خانلار – پاشالار اونون قورخوسوندان تیتره سینلر. بونا گؤره‌دیر کی خالق آراسیندا کوراوغلو بیر اوسطوره‌یه چئوریلیر. اونون گؤوده‌سی باتیشمازدیر، سسی الله وئرگیسی‌دیر، سسی داغلاری تیتره‌دیر، سازی‌نین سسی گؤیلردن گلیر، او هر بیر هنره مالیک‌دیر، قیلینجیندان قاچان یوخدور، آتی‌نین قانادلاری وار و لازیم گلدیکده اوچور، چنلی بئل بیر "مدینه فاضله"دیر، اورادا ارکک – دیشی فرقی یوخ، عدالت کامیل صورته حاکیمدیر.

بو دورومو چوخلو عالیملر آراشدیریب و کوراوغلونون اوسطوره حالتینی آراشدیرمیشلار. کوراوغلو اؤلمز بیر قهرماندیر و داستانین سونوندا دا کوراوغلو اؤلمور، بلکه گؤزلردن ایتیر. آیا بیر گون یئنی‌دن ظهور ائده‌جک؟!

کوراوغلو داستانلاریندا قادین سیماسی[1]

کوراوغلو داستانلاریندا قادینلار دا اشتراک ائدیرلر. اونلاری سیماسی چوخ گؤزل و دقتی چکیجی-دیرلر. ایلک اؤنجه نگار خانیم بیر وفالی اش و مهربان آنا کیمی تصدیر اولور. او، تکجه ظاهری گؤزه‌للیگه مالیک دییل؛ بلکه معنوی گؤزه للیکلرین هامیسی اوندا موجوددور. چنلی بئلده کوراوغلودان سونرا نگار دایانیر. او گاهدان کوراوغلونون خطالارینی دا اصلاح ائدیر. بوتون قهرمانلارا بیر آنا کیمی توخونور. کوراوغلو خطا ائدنده اونا مشورت وئریر، یول گؤسته‌ریر. کوراوغلونون سئویله‌مه‌سینده نگار خانیمین رولونو اونوتماق مومکون دئییلدیر.

تکجه نگار خانیم یوخ، بلکه چنلی بئلده اولان تامام خانیملار پاک، وفالی، دؤیوشکن و تمیز قادینلاردیلار. اونلار قارداشلاری، ارلری و آتالاری ایله چیگین – چیگینه دوشمن قارشیندا دایانیرلار، چنلی بئلدن مودافیعه ائدیرلر، عدالتین قورولماسیندا و قورونماسینا اشتراک ائدیرلر. وطن سئوگیسی، انسان سئورلیک، عاییله محبتینی قادینلار دیری ساخلاییرلار.

چنلی بئل بیر اوتوپیا کیمی تصویر اولونور. قادینلا کیشی‌لرین فرقی یوخ. اورادا هامی چالشیر راحت، امنیتلی و عدالتلی بیر توپلوم اولسون. هامی توپلوم قارشیندا مسئولدور. قادینلار ارکک‌لرله برابردیر. چنلی بئل قادینلاریندا بو آدلاری چکمک اولور:

تئللی خانیم، ارزروم پاشاسی‌نین باجیسی و دمیرچی اوغلونون اشی

او آشیق جنونو اسیرلیکدن قورتارماق اوچون دؤیوش پالتاری گئییب، دوشمنین ساواشینا گئدیر.

حوری خانیم قارص پاشاسینین قیزی، ایوازین اشی اولور.

محبوبه خانیم روم پاشاسی نین قیزی بللی احمد ایله ائوله‌نیر.

[1] م. کریمی، سیمای زن در فرهنگ و ادب آذربایجان، تهران، ۱۳۸۲.

رقیه خانیم علی قلی خان قیزی، ممد گرجی اوغلو ایله ائوله‌نیر.

لیلی خانیم، روم پاشاسی نین قارداشی قیزی، دلی حسن ایله ائوله‌نیر.

دنیا خانیم و بلغار خانیم، حسن پاشانین قیزلاردیرلار کی اوّلینجی عیسی باللی نین، و ایکینجی دلی حسین‌ین اشی اولورلار.

آنجاق چنلی بئلده اولان قیزلار و قادینلار هامیسی پاکلیقدا، گؤزه للیکده معروف اولاراق، انسان سوئرلیک و ایگیدلیک‌ده ده آدلین خانیملاردیلار. اونلار یاشاییشا عشق اوزه‌ره باخیب، ارلرینی سئویرلر، انسانلارا حؤرمت بسله‌ییب، وطنلریندن دفاع ائدیرلر. پیس اخلاقلاردان اوزاق اولاراق، سئوگی نی دیری ساخلاماغا چالیشیرلار و عدالت قورماق، ظولمو آرادان قالدیرماق اساس وظیفه لری اولور. تجمل یئرینه ساده‌لیک، تزویر یئرینه دوزگونلومک، نفرت یئرینه سئوگینی قویورلار.

نگار آذربایجان کولتوروندە بیر قادین مجسمه‌سی‌دیر. اونون اوره‌یی خالق ایله دؤیونور. سئوگی سیمبولودور. شرافتمندانه یاشاییش قورماق ایسته‌ین بیر قادیندیر. گؤزل اولدوغو حالدا، ان یوکسک سویه‌ده عاغیللی و هوشلو – دراکه‌لی بیر انساندیر. فداکار، مهربان، دوشونجه‌لی و سئویملی بیر قادین نمونه‌سی‌دیر.

زنگاندا کوراوغلو داستانلاری داها آرتیق هوسله سؤیله‌نیلیر و ائشیدیلیر. مخصوصا گنج لر کوراوغلو داستانینا چوخلو ماراق گؤسته‌ریرلر؛ گاهدان تویلاردا و مجلیسلرده کوراوغلونون داستانی نئچه – نئچه گئجه‌لرده سؤیله‌نیلیر. آنجاق بیر سیرا واریانتلار بورادا یایغین‌دیر. بو واریانتلار داها آرتیق سئویلیر: بورادا چنج ادیب محمدعلی نقدی[1] جنابلاری‌نین آراشدیرماسی اساسیندا توپلادیغی "کوراوغلونون ایمیر سفری" آدیندا داستانی اوخویوروق. ایمیر کندی زنگانین انگوران ماحالیندا یئرله‌شیر:

---

[1] محمدعلی نقدی بو گونه قدر نئچه کتابین یازاری‌دیر و مصحیحی‌دیر؛ او جمله‌دن:

۱ - "کیچیک چیللە"، ۲۰ داستان، انتشارات پینار ،۱۳۸۷،کرج.

۲ -فرهنگ مردم انگوران، نشر دانش ۱۳۹۱، زنجان.

۳ - افقرین نوحه‌لری، تصحیح ائده‌ن، انتشارات قلم مهر،۱۳۹۴، زنجان.

۴ - مولاناهمتی انگورانی تورکجه دیوانی، تصحیح، نشر اختر، ۱۳۹۵،تبریز.

۶ -شاعران انگوران، نشر اختر، ۱۳۹۵،تبریز.

۷ - ورقا و گلشای مسیحی، تصحیح، انتشارات بیان روشن، ۱۳۹۶ ، قم.

کوراوغلونون ایمیر سفری

توپلاییب یازان: محمدعلی نقدی

باش سؤز

کوراوغلو داستانی تورک دونیاسی‌نین ان گؤرکملی و ده‌یرلی داستانلاریندانديردير کی دئمک اولار چین توپراقیندان تا روم توپراقلارینا قده‌ر مختلف واریانتلاردا، بعضاً مختلف آدلاریله دیللرده دئییلیر. بو قهرمان تاریخ بویو الینده میصری قیلینج، قیرآتین اوستونده ظالیملر و پاشالارین قاباغینا چیخیب و زحمتکش خالقلاردان دفاع ائتمک‌ده‌دیر.

کوراوغلو ایسترسه افسانه‌وی ایسترسه تاریخی بیر شخصیت اولسون، تورک دونیاسیندا اؤزَللیکله آذربایجان خالقلارینین آراسیندا اسطوره‌وی بیر کاراکتر کیمی هر زامان دیللرده دئییلیب و چتین-لیک‌لرده دیلَک اولوب. آذربایجان قهرمانلاری بعضاً اؤزلرین کوراوغلو سانیب و ظالیملر الیندن جانا گلمیش خالقلارین دادینا چاتمادا جان آتیبلار و اونلاری ظالیم‌لر الیندن قورتارماغا چالیشیبلار. او قهرمانلاردان اؤرنک اوچون قوچاق نبی، قاچاق کرم، ستارخان و باشقالارینی آد آپارماق اولور کی خالقین باورینده بونلار کوراوغلونون تؤره‌مه‌سی تانینیب و اولاری کوراوغلونون بالالاری ساییرلار.

کوراوغلو حماسه‌سی تورکمن، گورجو، ارمنی، کورد، ازبک، تاجیک، قزاق، چین تورکلری، آذربایجان، تورکیه، قشقایی، کرکوک، حلب و... خالقلاری آراسیندا گئنیش بیر حالدا و بعضاً آزجا تفاوتلا دئییلمه-ده‌دیر. کوراوغلونون تکجه اورتا آسیادا یوخ بلکه آوروپادا بولغار و قبرس و ... سیبری‌ده اولان توبول تاتارلاری آراسیندان نعره‌سینین سسی گلیر که ظالیملر باشینا هایغیرمادادیر.

ایندی‌ده اؤلکه‌لرین بیر سیراسیندا کوراوغلو داستانینا مربوط اولان یئرلر و قوشمالار گؤزه دئییر او جمله‌دن نخجواندا، کرکوک‌دا، خوی‌دا، تورکیه‌ده چملی‌بئل آدیندا یئرلر وار.

کوراوغلونون دیلینه باغلانان شعرلر اونو دؤیوشچو و اوزان‌لیقدان بری بیر صنعتکار شاعیر کیمی تانیتدیرمادادیر. کوراوغلونون شعرلری حماسی ژانردا و بعضاً اجتماعی ژانرلاردا ملت‌لره اؤیود وئریر و اونلاری آزاد یاشاماغا چاغیریر.

قیررام قایالاری، ییخارام داغی
خانلار زهر ایچر، سولطانلار آغی
چنلی‌بئل‌دی قوچ کوراوغلو اویلاغی
شاه دا گلسه چنلی بئله قویمارام.

و یا :

قوچ کوراوغلو چیخار دوزه
باخمارام اللی‌یه، یوزه
من ده‌لی‌دن اؤیود سیزه
حددیندن آشماماق گره‌ک

گؤردوگونوز کیمی بئله بیر شعرلر کوراوغلونا منسوب اولارکن، اولاردان حماسه یاغمادادیر و اینسانلارین قانین قایناغا گتیریب، ظالیملر اوستونه یوگورمک ایسته‌ییر.

«پرتو نائیلی" کوراوغلو داستانیندا" بئله یازیر: کوراوغلو ایستر یاشامیش بیر بهادر، ایستر افسانه‌وی بیر شخصیت اولسون، ملتی‌نین زامان و مکانی ایچینده بوتون مزیت‌لری اؤزونده توپلایان قهرمان‌دیر.»[1] شوبهه‌سیز کی بو قهرمان تورک دونیاسیندا اسطوره‌وی بیر قهرمان اولاراق آذربایجاندا صفوی‌لر دؤورونده تاریخی بیر گئییم گئییب و عثمانلی، گاهدان ایران قوشونلارینین قارشی‌سینا چیخیب. نیه کی کوراوغلونون میصری قیلینجی ایلدیریمدن دوزه‌لمیش بیر قیلینج‌دیر و قیرآتی دریا آتلارینداں تؤره‌نن بیر آت‌دیر. چنلی‌بئل بیر گؤزل و اَل چاتماز بیر قالادیر. دئمک مدینهٔ فاضله تانینمیش، اوردا هیچ کسین هیچ کسه اوستونلوگو یوخ و هامی بیر هدف اوسته چالیشیر و بیر هدف هامییا دیلَک اولموش، او دا آزاد یاشاماق دیر. نیگار بیر گؤزَل و یاراشیقلی خانیم اولاراق عینی حالدا بیر مبارز اَر کیمی کوراوغلونون یانیندا مظلوملارین حاققی اوسته قیلینج ووردادیر. و سونوندا یئددی کلمه‌سی

[1] – کوراوغلو حماسه‌سی، م. کریمی:۴۴

دونیادا و اؤزللیکجه تورک‌لر آراسیندا بیر مقدس عدد سایبلارکن چنلی‌بئلین یئددی یوز یئتمیش یئددی ده‌لی‌لرینین سایی‌سینا عایددیر. بیز بونلارین هامیسینی اسطوره‌لرده گؤروب و کوراوغلونون اسطوره‌وی بیر قهرمان اولدوغونو دریندن اینانیریق. اودور کی کوراوغلونون نعره‌سی، قیرآتین آیاقلارینین ایزی و میصری قیلینجین پاریلتی‌سی بوتون تورک اؤلکه‌لریندن ائشیدیلیر و بوتون تورک خالقلاری بو قهرمانی اؤز قهرمانی سانیب و اونا گؤوه‌نیرلر.

او خالقلارین و یئرلرین بیری ده زنگانین، انگوران ماحالیندا یئرله‌شن "ایمیر" کندی‌دیر. ایمیر کندی قیزیل اؤزه‌ن چایی‌نین باتی طرفینده یئرله‌شیب و بو گونه قده‌ر کوراوغلودان اورادا داستانلار دئییلیر. هله‌ده بیر سیرا یئرلر کوراوغلونون آدینا باغلی‌دیر. او جمله‌دن **کوراوغلو سالالانان**‌دیر کی بیر اوجا سیلدیریم قایانین آدی کند اهلی‌نین دیلینده‌دیر و دئییرلر کی کوراوغلو بیر گئجه بو قایادان آنیب قیزیل اؤزه‌ن چاییبنا.

ده‌لی بکتش: ایمیر کندی‌نین دوغو طرفینده – اؤزه‌ن چایی‌نین قیراغیندا خارابا قالمیش بیر کندین آدی بکتش‌دیر. **خان‌کندی** ایمیر کندینین یاخینلیقیندا و اونلا بیرکؤوشن اولان بیر کندین آدی‌دیر.

دمیرلی داغلار بکتش کندی‌نین داغلاری‌دیر. ها بئله بیر سیرا ماهنی‌لار و قوشمالار کی ایندی‌ده انگوران ماحالیندا اوزانلار دیلینده سؤیله‌نیلیر.

اژدها دره‌سی بیر گئنیش دربندین آدی‌دیر که ایمیر ایله قیزیل قیشلاق آراسیندا واقع اولوب، خالق آراسیندا بئله بیر اینام داشییر کی بو دره‌ده اژدها بیر ایگیدی یئییب‌دیر.

آجیخاندا آج قورد کیمی تالارام
سوسوزاندا قانلی کؤپوک یالارام
گون چیخمامیش خان کندینی آلارام
اؤلدوررم من سنی آی ده‌لی بکتش.

و یا :

تانیتیم ایسته‌سن جلال اوغلویام
سن کوراوغلو اولسان من لال اوغلویام
من اوغوز بابامین آبدال اوغلویام

قانیوی تؤکمه‌سم اوغول دئییلم

و یا :

اوتایدا گؤرونن دمیرلی داغلار
سنین بو حالیوه یاس توتوب آغلار
باشین پارچالانسا کیم اونو باغلار
قانیوی تؤکمه‌سم اوغول دئییلم

نهایت ایمور سؤزو محمود کاشغری دیوان لغات‌التّرک‌ده یازدیغینا گؤره اوغوز ائللری‌نین بیر بوداغی اولموش کی اونون تاریخ بویو ایمیر اولماسی آرتیق تدقیقه لازیمدیر. [1]ایندی کئچه‌لیم داستانا:

داستان؛

گونلرین بیر گونو باهار فصلینده، چنلی بئلین اتگینده، کوراوغلو میصری قیلینجا دایانیب، ده‌لی‌لر باشیندا، نیگار خانیم یانیندا اوتورموش دونیانین کئچمیشینه فیکیرله‌شیردی کی: نئجه گؤر قوجا دونیا پهلوانلارین بویون اوخشویوب بیر گؤز ووروم آیامیندا توپراق آلتینا یولا سالدی. نئجه نامردلری جزاسینا چاتدیرمامیش مرد اوغوللارین عؤمرون داشا وورور!

بیر زامان آشیق جونونون سازی‌نین سسی کوراوغلونو اؤزونه گتیریب کی:

آی آقالار گلین سیزه سؤیله‌ییم
بیر سونا گؤرموشم اؤزه‌ن چاییندا
یئریشی عاقلیمی باشیمدان آلیب
بیر سونا گؤرموشم اؤزه‌ن چاییندا

گؤیلرده اوچوشان دورنالار سایی

[1] – نقل از سیری در تاریخ زبان و لهجه‌های ترکی، جواد هیئت، ص ۵۶.

گؤردوگوم گؤزَلین یوخودور تایی
آرش‌ین الیندن سالدیریر یایی
بیر سونا گؤرموشم اؤزه‌ن چاییندا

آخشام چاغی قیزلار گئدیر قالایا
اینسان باخیر عقلی گئدیر فنایا
گؤزدو گؤرور، اوره‌ک دوشور بلایا
بیر سونا گؤرموشم اؤزه‌ن چاییندا

عاقیل گئتمک ایستیر، اوره‌ک دایانماق
یاشاماقدان یئی‌دیر بو اودا یانماق
قالمیشام هانسی بیر سؤزه اینانماق
بیر سونا گؤرموشم اؤزه‌ن چاییندا

آشیق جونون بو سؤزلری دئینده، کوراوغلو گولوب سوروشدو: آی آشیق نه سؤیله‌ییرسن؟ اؤزه‌ن هارادیر؟ گؤزَل کیم‌دیر؟

آشیق جونون بیرده سازی باسیب سینه‌سینه بئله سؤیله‌دی:

من اؤزه‌ن دئدیگیم بیر چای‌دیر آخیر
باغلانیب‌دیر دیلی گؤزلری باخیر
اوردا قیزلار یاشیر کهلیک یئریشلی
یئریشی اینسانی یاندیریب یاخیر

گؤردوگوم گؤزَللر اؤزه‌ن‌ده اوزور
لبیندن سؤزلری بال کیمین سوزور
افعی تک ساچلارین چگنینه دوزور

باخانین قلبینه مین سؤنگو تاخیر

قیز نه قیز هر بیری بیر گؤزه‌ل پری
آینا تک اوزلری عیب‌دن بری
سولئیمان دا گؤرسه بو گؤزه‌للری
یقیاً حشمتین اَلدن بوراخیر

کوراوغلو بو سؤزلری ائشیدجَگین فرصت وئرمه‌ییب آشیق جونون سؤزلرینین آردینی دئسین. های ووردو ده‌لی‌لر باشینا ییغیلیب، میصری قیلینجی اَلینه آلیب، قیرآتین بئلینه مینیب، ال آتیب آشیق جونونو دا ترکینه چکیب یولا دوشمک ایسته‌دی.

قیرآتا مهمیز ووراندا گؤردو نیگار خانیم بئله حسرتله باخیر، گؤزونون یاشی نیسان بولودو تک سوزولور یایلیغینا.

دوداغین دیشله‌ییب، باشا دوشدو ایش زای اولوب! نیگار اولان یئرده باشقا بیر گؤزه‌له گؤرمز – بیلمز اوره‌ک باغلاماق کوراوغلو تک ایگیده عیب‌دیر.

تئز آتیندان اَنیب، آشیق جونونون سازین آلیب باسدی باغرینا، بئله دئدی:

باشینا دولانیم آی نازلی نیگار
نیگاردان اؤزگه‌سی کیمدیر منه یار
مئهتر مورتوض چوخدان کئچیب یاخاما
بیر آرواد آل منی تک‌لیکدن قوتار

مئهتر مورتوض منیم خان مئهتریمدی
دؤیوش گونو گلسه قورخماز اریمدی
من سوموک اولورسام او دا دریمدی
چوخدان بئی اولماغا چکیر انتظار

آماندی کوسمه‌سن نیگاریم مندن
بولبول ده کوسرمیش مگر چمندن!
سنه گول دوتموشام آغ یاسمن‌دن
او حسرت باخیشین قلبیمی یارار

سن منیم عشقیم‌سن ایکی دونیادا
گلسین بو جانیما سنده‌کی قادا
سن واران نیازیم یوخدو هیچ زادا
سن ایله واریمدی ابدی قرار

نیگار بو سؤزلری ائشیدنده باشین سالیب آشاغا، دوداغی آلتیندا دئییردی کی منی باغیشلا، من سهو ائله‌دیم.

ایجازه وئرسن من ده بو سفرده سیز ایله گلیم. دئیرلر انگوران ماحالیندا قَدَر قودرَتلی ایگیدلر اولور، ایشدی – قضادی سنله دؤیوشمه‌گه چیخارلار من ده اوندا کؤمک اوللام.

بیرده منه دئ گؤروم سیز نئجه قیز آلماغا گئدیرسیز کی بئی اوغلانی آپارمیرسیز؟

کوراوغلو گؤردو نیگار دوز دئییر، بئی یاددان چیخیب قالیب.

سس آتدی مورتوض آتلاندی.

آشیق جونون قیرآتین بئلیندن آنیب اؤز آتینی میندی.

نیگار خانیم دا دورآتا مینیب انگوران ماحالینا، اؤزه‌ن چایی‌نین کنارینا یولا دوشدولر. آز گئدیب، چوخ گئدیب، بیر مدید مدّت یول گئدیب، تپه‌لردن یئل کیمی، دره‌لردن سئل کیمی – ناغیل‌لاردا منزل، مکان اولماز، گونون باتار چاغی یئتیشدیلر اؤزه‌ن چایی‌نین قیراغینا، گوللو چیچک‌لی یئرده اوتراق ائتدیلر. آتلارین یویه‌نین آتیبلار باشلارینا چای قیراغیندا چمن‌لیک‌ده یاییلدیلار. اؤزلری‌ده بیر بولاغین باشیندا چادیر قوردولار.

آشیق جونون دئدی: باشینا دؤندوگوم آی قوچ کوراوغلو بو بولاغین آدینا گول بولاغی دئیرلر، او گؤرولن کندین آدی "ایمیر"دی. ائله کی معلوم‌دور من گؤردوگوم گؤزل بو کندین جئیرانلاریندانديدی. کند اهلی دئیرلر مغان سوناسی‌دیر بورا دوشوبدور.

نیگار خانیم باخدی کوراوغلونون گؤزونه، کوراوغلو باخدی مئهتر مورتوضون گؤزونه، مهتر مورتوض آتین مینیب چاپدی داغلارا.

کوراوغلو دئدی: نیگار خانیم بو اؤلکه‌نین هاواسی منیم اوره‌ییمی سیخیر. مایل اولسان اوره‌گیمه اوچ بند سؤز گلیب، سنه سؤیله‌ییم. اَل آتیب سازینی گؤتوروب:

اوره‌ییم توتولوب چیخمیر آوازیم
منه بیر قلم وئر دردیمی یازیم
چنلی بئل سمتینه ائیله‌ییم عازیم
هارای چنلی بئلیم، هارای ائیوازیم

دولاندیم دونیانین هر بیر بوجاغین
یئدیم یایلاقلارین کره، قایماغین
باغلارین قوپاردیم میوه‌سین، تاغین
هارای چنلی بئلیم، هارای ائیوازیم

بوشلامیر یاخامی غم، غصه منیم
من نئجه بو سییریق داغلاردان اَنیم
ده‌لی‌لردن سووای کیمه گؤوه‌نیم
هارای چنلی بئلیم، هارای ائیوازیم

کوراوغلو بو سؤزلری اوخویاندا، نیگارین گؤزلری دولوب یاشیلا. آلدی سازی اونون جاوابین وئرسین کی گؤردولر مئهتر مورتوض؛ آلاکمر بیر قوچو آوولویوب آتیب آتین بئلینه گتیریر. تئز آشیق جونون

دوروب بیر اود یاندیریب، تونقال قالادی. مئهتر مورتوض چکیب آوون دریسین بوغازیندان چیخارتدی، آتین سوموکدن آییریب توتدو اودا، یاری پیشمیش یاری چیی یئییب یاتدیلار.

گئجه‌نین یاریسی کوراوغلو یوخودان آیینیب گؤیه باخدی؛ گؤردو اولدوزلار بیر - بیرینه گؤز ائدیر. اوز، گؤزون سارمالاییب کنده طرف یولا دوشدو. قارنلیقدا کندین ایتلری هوروب پوسقوچولاری باشا سالدی کی کنده گیره‌ن واردی، تؤکولدولر کوراوغلونون باشینا، کوراوغلو گؤردو قارانلیقدا بولار ایله ساواشا بیلمز. آتین نوختاسین دولاندیریب بیر سیلدیریم قایادان اؤزون آتدی مئشه‌لیگه. قوشون یئتیشینجه کوراوغلو بیر آووج سو اولوب باتدی یئره، تاپا بیلمه‌دیلر. یورقون - یوخولو دایاندیلار قایانین اوستونده، سحرین ایشقلانماسینا گؤز تیکدیلر.

دان یئری سؤکولوب تزه - تزه هاوا ایشیقلانیردی کی گؤردولر دره‌دن بیر آتلی گلیر. نگهبانلار یویوروب آتلی‌نین اوستونه گؤردولر بوغو بورما بیر آشیق‌دی.

سوروشدولار: کیمسن؟ آلاتوردا هاردان گلیب هارا گئدیرسن؟

آتلی دئدی: بختی یاتمیش بیر اوزانام، کوردوستانا تویا گئدیرم. یول آزدیرمیشام. گئجه‌نی مئشه‌لیکده سویوق ووروب ال - ایاغیم اسیر.

- سیز کیم‌سیز؟ بورا هارادیر؟ بو قایانین اوستونده نئیله‌ییرسیز؟

نگهبانلار اؤزلرین تانیتدیریب سوروشدولار بو آرادا بیر آتچی گؤرمه‌دین؟

آشیق گولوب دئدی: آتچی! نیه بیر اوزو ساریقلی منه قاباق گئدیردی، اؤزون ووردو چایا گئچدی اوتایا. او کیم اولموش اولا؟ سیزین اونلا نه ایشیز وار؟

نگهبانلار دئدی: دئمک‌دن اوغرودور، یاری گئجه کنده گیرمیشدی، ایستیردیک توتاق، قورخوب قاچدی.

نگهبانلارین بیری دئدی: آی آشیق بیزلری بیر غوربتی هاواسینا قوناق ائله.

آشیق گولوب دئدی: سفئی اوغلو سفئح، آج قارینا نَمَه سازی، نمه هاواسی! غوربتی ایله گون باشلایان آخشاماجاق احوالی پوزقون اولار. قوی سنه بیر شن هاوا چالیم.

دان یئری آتمادان شفق سؤکنده
یوردلاری آوولاییب گَلن کوراوغلو

دوشمنی اوستونه قوشون چکنده
سیلدیریم قایادان آنن کوراوغلو

یوخونو گؤزونه ائیله‌ییر حرام
شاهلاری قورخویا سالیب‌دیر مدام
مظلوملار قلبینده ائیله‌ییب مقام
سولطانلار باغرینی دلن کوراوغلو

نعره‌سی گلنده جینگیللیر قایا
اوچورومدان اؤزون تونلویور چایا
چوخداندی حسرتدیر بیر لیوان چایا
یئرینده دوشمنه گولن کوراوغلو

نگهبان دئدی: آی آشیق بئله کی گؤرونو کوراوغلونو چوخ سئویرسن! نئجه بیر آدامدی؟ دئیرلر یول کسیر، باج آلیر؟

کوراوغلو دئدی: ائله کی سیز دئییرسیز دئییل. کوراوغلو مظلوملارین حاققینی ظالیملردن آلان بیر ایگیددیر. اونون یئددی یوز یئتمیش یئددی ده‌لی‌سی وار. هر بیری بیر قوشونا برابردیر. ایسته‌سز کوردوستاندان قاییدیب گلنده سیزی آپاررام چنلی بئله.

کوراوغلو اولاردان سوروشدو بورالاردا بیر کؤلگه‌لیک تاپیلار اوتوروب بیر تیکه چؤره‌ک یئییم؟

نگهبانلار گول بولاغی‌نین باشین گؤرسه‌دیب، اؤزلری مئشه‌لیگه طرف یولا دوشدولر بلکه اوغرودان خبر بیلسین‌لر.

کوراوغلودا آتین سوروب یولداشلاری اولان یئره.

هاوا تکمیل ایشیقلانمیشدی گیردی چادیرا، گؤردو نیگار خانیم اوتوروب گؤزونون یاشین آلیر.

سلام وئریب نیگاردان علیکم گلمه‌دی.

سوروشدو نه اولوب؟ نیه کوسموسن؟

نیگار دئدی: هیچ بللی‌دیر سن هارداسان!؟ نیه خبرسیز گئتدین؟

- باغیشلا منی آی خانیم، گئتمیشدیم یول - یؤندەم اؤیرەنم.
- اؤیرەندین!؟
- یوخ، قارانلیقدا یولو آزدیم، بیر اوچورومدان دوشدوم قیرآتین دیزی یارالاندی؛ اونو درمان ائدیردیم کنده گیرمه‌گه وقت اولمادی. هانی بس آشیق جونون؟ هانی مورتوض؟

نیگار دئدی: اولار سنین قاباغینجا اَندیلر قیزیل اؤزەن چاییناِ.

کوراوغلو دئدی: اولار قاییدیب گلینجه من گئدیم اوبادان بیر آز چورەک‌دن، چای‌دان آلیم.

آتین یویه‌نین توتوب سازین آلدی الینه کنده طرف یولا دوشدو، کند اهلی هر کس کوراوغلونون هیبتین، بورما بوغلارین گؤروب قاچیب گیزله‌نیردی.

بیر قاپی‌دان تزه چؤرەک ایی گلیردی. کوراوغلو آتین سوروب او قاپییا، یوزون توتوب ائو صاحیبینه سسله‌دی: آی خانیم باجی، آی خانیم باجی! اولورسا او چؤرەک‌لریندن منه وئرەسن. یولچویام، یولداشلاریم داغدا قالیب آجدیلار.

قاپی دالیندان باشی چالقیلی، یوزو یاشماقلی بیر خانیم چیخیب سوروشدو: کیمسن؟

کوراوغلو دئدی: آجام ، آج آدامین نه دینی اولار، نه ایمانی، نه آدی. سن نه سئویرسن چاغیر، فقط بیر آز منه چؤرەک وئر.

خانیم قاپی‌نی اؤرتوب قاییدیب بیر قدەر چؤرەک گتیریب کوراوغلونا وئرسین. کوراوغلو چؤرەک‌لری آلیب بیر تیکه‌ده هامیسین آغزینا باسدی.

- دئدی: آی باجی چوخ آجام اولورسا آرتیق گتیر پولون وئررم. اَل آتیب قیرآتین خورجونوندان بیر آووج قره پول تؤکدو خانیمین اَتَگینه.

خانیم قاییدیب یاپدیقی چؤرەگین هامیسین ییغیب بیر چرشابین آراسینا، بیر قدەر بالدان، قیماقدان، شیرەدن گتیریب وئردی کوراوغلونا، یولا سالدی.

کوراوغلو چؤرەک‌لری آلیب گول بولاغینا طرف یولا دوشدو.

بیر آز بولاغا قالان گؤردو مئهتر مورتوض ایله آشیق جونون اؤزەن چاییندا یویونوب گلیرلر. آشیق جونون سؤزون قاباغا سالیب دئدی: کوراوغلو ساغ اولسون بئی اوغلانی آپارمیشدیم حاماما.

کوراوغلو اولارین اوستونه غیضله‌نیب کی نیه بیر خانیمی تک قویموشوز!
نیگار چادیردان ائشیدیب سازی گؤتوروب بئله دئدی:

کوراوغلو بو سؤزون جاواب‌سیز قالماز
قاف باشیندا قوزقون آشیان سالماز
آسلانین کی ارکک، دیشی‌سی اولماز
پلنگ ده باجارماز منه ترس باخا

کیم منه کج باخسا گؤزون اویارام
باشیندان دری‌سین چکیب سویارام
اؤلدوروب ننه‌سین آغلار قویارام
پلنگ ده باجارماز منه ترس باخا

یئری گلسه من ده مرد جنگی‌ام
من قارا دنیزین آغ نهنگی‌ام
من ده چنلی بئلین بیر پلنگی‌ام
پلنگ ده باجارماز منه ترس باخا

سن کوراوغلو اولسان، من ده شاهبازام
بزمینده سئوگیلی پری‌ام ، نازام
رزمیمه رستم ده گلسه قورخمازام
پلنگ ده باجارماز منه ترس باخا

نیگار خانیم بو سؤزلری دانیشاندا کوراوغلو، مورتوض، آشیق جونون حئیران - حئیران دوروب باخیردیلار.
نیگار گولومسه‌ییب بولاری چادیرا چاغیردی.

بیرلیکده گئتدیلر نیگار خانیم اولان یئره، چؤره‌کلرین یئییب، چای‌لارین ایچدیلر. کنده طرف یولا دوشدولر.

کندین گیره‌جه‌گین‌ده بیر قوجا آرواد ایله اوز - اوزه گلدیلر.

کوراوغلو سوروشدو آی ننه بو یئرده بیر مغان گؤزه‌لینین دالیجا گلمیشم، ائولری هارادیر؟

قری دئدی:

مغان گؤزه‌لینی آختاران اوغلان
قاییت گئت‌گیلن گلدیگین یولدان
بیز اؤزگه کیشی‌یه وئرمه‌ریک قیزی
قانه بله‌شرسن بوردا دایانسان.

کوراوغلو دئدی:

چوخ سئوردیم بوردا تویوموز اولا
بو یئرده اوغلانلار وئره قول - قولا
بئله کی بللی‌دیر قانا هورورسوز
بو کنده قان چایین سالارام یولا

قری دونیا گؤرموش قوجایدی، سؤزونون ایکینجی بندین بئله سؤیله‌دی:

لاف ائتمه آی جاوان، یولوندان چاشما
یولویون آردین توت، منه دولاشما
چوخ سؤزون اوستوندن پرده‌نی آشما
قانه بله‌شرسن بوردا دایانسان

کوراوغلو دئدی:

گؤرورَم آی قری سؤزده اوستادان
یوخوندو قورخو هیچ جنگ و دعوادان
سؤزومون جاوابین وئر آلیم قادان
بو کنده قان چایین سالارام یولا

قری دئدی:

آی ده‌لی پهلوان بوردا دایانما
عشق اودوندا قیزیش، گؤزتله یانما
ایندی ده‌لی بکتش گلر، یوبانما
قانه بله‌شرسن بوردا دایانسان

کوراوغلو دئدی:

دیله گل بیر دانیش ده‌لی بکتش‌دن
او دمیر گئییملی، گُرزی آتش‌دن
سالارام مئیداندا اونو اَبرش دن
بو کنده‌ده قان چایین سالارام یولا

قری ایله کوراوغلو بو سؤزلری بیر - بیرینه دانیشان زامان، فضول خبر آپاریب ده‌لی بکتشه، که: خان ساغ اولسون کنده بیر غریبه، بوغو بورما جاوان گلیب. دئییر کی مغان گؤزَللرینین بیرینی ایزله‌میشم بوردا تاپمیشام. گلمیشم اونو گلین آپارام.

ده‌لی بکتش قورجاناق کیمی یئریندن قالخیب، قیلینج - قالخان بئلینه باغلادی، ایلدیریم آتین مینیب کوراوغلو اولان یئره سوردو.

کوراوغلونو گؤرجه‌گین اوره‌کدن آلیندی کی: آی ده‌لی بکتش! بو کیشی ایسته‌یه آللاهیندان دؤنه بوتون کند اهلینی اؤلدوروب تؤکر قیزیل اؤزه‌ن چاییناً. آمّا ایسته‌مه‌دی رعیّت یانیندا قورخماغین یوزونه گتیرسین.

اوزون توتوب کوراوغلونا دئدی :

آی غریبه ایگید، گل بیر قاباغا
کند اهلی کسمزلر یولو قوناغا
کندین اوغلانلاری اؤلوبدور مگر
سن گلمیشن بوردان قیز آپارماغا!

ساتمازلار سورونو بو کتده قوردا
وئرمزلر قیزلارین اؤزگه‌یه بوردا
گئتمزلر بو قیزلار آیری بیر یوردا
سن گلمیشن بوردان قیز آپارماغا!

من مگر اؤلموشم سن گیره‌ن کنده
کندین جئیرانلارین چکه‌سن بنده
بوینویون آپاریب ووارام اؤزه‌نده
سن گلمیشن بوردان قیز آپارماغا!

انگوران یوردوندا آزاده منم
کوراوغلو دئییلن دعواده منم
رستم‌لر اؤلدوره‌ن صحراده منم
سن گلمیشن بوردان قیز آپارماغا!

کوراوغلو گؤردو بو ده‌لی بکتش آلی بوش بیر خان دئییل. آغزی اودلو، غیرتلی بیر بهادردور. کند اهلینی اؤزونه ناموس بیلیر. اولاری قوروماغا جانین آلیب اتَگینه، اؤزونو کوراوغلو سانیر. نه بیلسین قاباغیندا دایانان ایگید، قوچ کوراوغلو اؤزودور

ده‌لی بکتشین غیرتی کوراوغلونا خوش گلیب، اونا دئدی

آغزیندا دئدیگین کوراوغلو منم
یاغی‌لار جمعینی پوزوب، پیچنم
تویلارین آشیقی، شیرین سخنم
اؤلدوررم من سنی آی ده‌لی بکتش

بو کند اورتاسیندا آتش قالارام

دوشمنلر قلبینه قورخو سالارام
ده‌لی‌لر هر کیمی سئوسه آلارام
اؤلدوررم من سنی آی ده‌لی بکتش

قیرآتین نالیندان داغلار تیتیرر
نعره چکسم ائیواز اؤزون یئتیرر
چنلی بئلدن بورا کؤمک گتیرر
اؤلدوررم من سنی آی ده‌لی بکتش

ساغیمدا دایانیب دیر ده‌لی مئهتر
سولومدا بیر آشیق، آرخامدا دلبر
اویناغا گلیبدیر الیمده شئشپر
اؤلدوررم من سنی آی ده‌لی بکتش

ده‌لی بکتش دئدیگی سؤزدن دؤنمه‌ییب، هایغیردی ایمیر پهلوانلاری بیر کیپریک وورمادا باشینا ییغیشدیلار. دام اوستن دوشن کیم، آغاج دالیندان چیخان کیم، کوچه‌لردن آری شانی تک ایگیدلر پؤهره چیخدیلار. کوراوغلو گؤزون آووب گؤردو ایمیر پهلوانلاری آراسیندا محاصره اولوب. هر بیری بیر رستم زال کیمی پهلوانا حریف‌دیر. گؤز تیکیب‌لر ده‌لی بکتشین آغزینا نه زامان امر ائده.

کوراوغلو اؤز - اؤزونه دئدی:

ای کاش!

بو گونکو حالیمی ائیواز گؤریدی
ده‌لی‌لر باشیندا کنده دولایدی
من نعره چکئیدیم او هایغیرایدی
گؤروم اوندا کیمدیر دورا میداندا

یامان یئرده اجل کسدین یانیمی
غریبه اؤلکه‌ده آلدین جانیمی
مورتوضا ائتدیگیم توی پیمانیمی
قویمادین قوتاریب دورام بیر یاندا

سؤزلرین تاپشیریب کوراوغلو یئله
یوبانما ای صبا گئت چنلی بئله
دئ‌گیلن کوراوغلو دوشوب مشکله
یولوزو گؤزله‌ییر قالیب آماندا

ده‌لی بکتشین نعره‌سی کوراوغلونو اؤزونه گتیریب کی دئییردی:

تانیتیم ایسته‌سن جلال اوغلویام
سن کوراوغلو اولسان من لال اوغلویام
من اوغوز بابامین آبدال اوغلویام
قانیوی تؤکمه‌سم اوغول دئییلم

او تایدا گؤرولَن دمیرلی داغلار
سنین بو حالیوه یاس توتوب آغلار
باشین پارچالانسا کیم اونو باغلار!
قانیوی تؤکمه‌سم اوغول دئییلم

حاضیرلاش اؤلومه باغلا بئلیوی
خبردار ائت‌گیلن چنلی بئلیوی
باشینا ییغ‌گیلان اوبا - ائلیوی
قانیوی تؤکمه‌سم اوغول دئییلم.

بولار بوردا دانیشماقدا اولسونلار ائشیت داستانی چنلی‌بئل ده‌لی‌لریندن کی: نئچه گون یول گؤزله-ییب کوراوغلودان، نیگاردان خبر اولمادی. ائیواز حاضیرلاشیردی که ده‌لی‌لر ایله اؤزون یئتیرسین ایمیره. عیسی باللی قاباغینا چیخیب دئدی: کوراوغلو بوردان یولا دوشنده چنلی بئلی سنه تاپشیریب. سن بوردان گئده‌سن چنلی بئل باشیز قالار، ده‌لی‌لر داغیلار. ایجازه وئر بیز گئده‌ک. ائیواز بیر آز فیکیرله‌شیب سونرا قبول ائدیب که ده‌لی‌لردن نئچه‌سین ایمیره طرف یولا سالسین. اؤزو ده قالیب چنلی بئلدن هادیر اولسون.

سحر تئزدن عیسی باللی، دونیا خانیم، تانری تانیماز، گورجی اوغلو ممد، ایمیر مولکونه طرف یولا دوشدولر. بو یئردن او یئره – بو کنددن او کنده، سوروشا - سوروشا بیر مدید مدتدن سورا یئتیشدیلر ایمیره. گؤردولر کوراغلو، نیگار، مئهترمورتوض، آشیق جونون بیر عده ایمیرلی ایگیدین آراسیندا گرفتار اولوبلار.

نیگارخانیم اولاری گؤرجه‌گین اوره‌ک‌دن سئوینیب دئدی: آی قارداشلار یامان یئرده یئتیشیبسیز. تؤکولون ساغدان - سولدان قیرین بو یاغی‌لاری.

دردیز آلیم قوچ قارداشلار
بیر اومودوم سیزه گلیر
چوخ چتین اولوب دور ایشلر
بیر اومودوم سیزه گلیر

دؤرد بیر یانی دوشمن آلیب
بیزی یامان درده سالیب
کوراوغلو اورتادا قالیب
بیر اومودوم سیزه گلیر

قیلیچ قالخان آلین اله
سالین بو کنده ولوله

قانی دولاندیرین سئله
بیر اومودوم سیزه گلیر

نیگارخانیم بئله دانیشاندا کوراوغلونون اوره‌یی آلیشیب، گؤزلری قیزاریب پیچاق وورسان قانی چیخماز-ایدی.

بیر نعره چکیب قیرآتین اوستوندن قیرغی کیمی قالخیب قوندو ده‌لی بکتشین اوستونه، میصری قیلینجی قویدو بوغازینا، دئدی:

آجیخاندا آج قورد کیمی تالارام
سوسوزاندا قانلی کؤپوک یالارام
گون چیخمامیش خان کندینی آلارام
قویمارام قورتاران ساغ بو مئیداندان

یوز بونا بنزَر ده قوشونون اولا
بیر به بیر اؤلدوروب سالارام یولا
قیلارام بو کندی آتلارلا هولا
قویمارام قورتاران ساغ بو مئیداندان

مئیدانی چئویررم قان چاناغینا
بو کندی بویارام قان بویاغینا
جمده‌گین آتارام آت آیاغینا
قویمارام قورتاران ساغ بو مئیداندان

نیگار خانیم باخیب گؤردو ده‌لی بکتش آت اوسته چوخدان اؤلوب. کوراوغلونا ایشاره ائدیب میصری قیلینجی بوغازیندان کنار ائله‌دی، آتیندان آنیب میندی قیرآتا. ایمیر پهلوانلاری هامیسی بیر گوشه‌یه ییغیشیب کوراوغلونا یول آچدیلار. قوجا قاری گلیب قاباقا کوراوغلونون اوزنگی‌سیندن اؤپوپ دئدی :

باشینا دولانیم آی قوچ کوراوغلو

گل ده‌لی بکتشی منه باغیشلا
جاوان اوغلوم اؤلوب قلبیم سینیخدی
گل ده‌لی بکتشی منه باغیشلا

واقفسن جاوانین بئینی قان اولار
باجارماز دانیشا دیلی یان اولار
اؤزو ده اؤزونه گاه دوشمان اولار
گل ده‌لی بکتشی منه باغیشلا

تویچونون النیده قیلینج اولار می؟
تویچو دا یاغی تک کنده دولار می؟
ایگید ده سئودیگین بئله آلار می؟
گل ده‌لی بکتشی منه باغیشلا

کوراوغلو هیرسله‌نیب دئدی: آی قری، یولوم اوستوندن کنار اول. حووصله‌مین یوخ وقتی موخول اولما!

گؤرمورسن مگر ده‌لی بکتش نئجه قاباغا چیخیر. هاردا گؤروبسن قیز ائلچی‌سینه بئله خوش‌گلدین ائده‌لر. بیر قیلینج ووارم جانین چیخار ها!!

بونو دئیَنده نیگار خانیم گؤز آلتی باخدی کوراوغلونا: ایشیمیز گؤر هارا چاتیب بیر قوجا، کؤمکسیز خانیما سسیمیزی اوجالدیریق. چنلی بئلین قورالی بو دئییل!

کوراوغلو دا باشا دوشدو یاخشی بیر ایش گؤرمه‌ییب. قیرآتین یویه‌نین دولاندیریب مئیداندان چیخدی.

ده‌لی‌لر ییغیشدی باشینا گورجو اوغلو ممد دئدی: بو نه ایشدی گؤرورسن؟ نیه معرکه‌نی پوزدون؟ اولمویا قورخورسان؟

کوراوغلو دئدی: یوخ. آمّا قری‌نین گؤزلریندن محبت یاغیردی، اوره‌گیم یاندی. بلکه‌ده ده‌لی بکتشین آناسی اولموش اولا!؟

گورجو اوغلو ممد دئدی: ایندی نئیله‌مه‌لییک؟ ایجازه وئر بیز گئده‌ک جنگی قورتاراق. قیزی گؤتوروب گتیره‌ک.

تانری تانیماز بالتاسین آلیب الینه دئدی: کوراوغلو ایجازه وئرسن من تک باشیما گئدیم بو کندین اهلی‌نی، آروادلی - کیشی‌لی تؤکوم اؤزه‌نه. قیزی گؤتوروب گتیریم بورا؟

کوراوغلو دئدی: یوخ، بو ایش نیگارخانیملا دونیا خانیمین ایشی‌دیر. رزم گونو بیزیم‌دیر. بزم گونو خانیملارین.

آخشام چاغی نیگار خانیم ایله دونیا خانیم گئتدیلر قری‌نین ائوینه.

- قری ننه گَل کؤمک ائت بو توی قانا بویانماسین.
- گؤزوم اوسته منیم آللاهیمداندی بو توی باش توتا. بو کند ده قیلینج قالخان یئرینه توی تیرینگه سسی دوشه.

ده‌لی بکتش منیم اوغلوم‌دور سونا خانیم دا منیم قیزیم. اصلاً بو کند اهلی‌نین چوخو منیم بالالاریمدی، بولارین چوخونو من توتوموشام.

نیگار ایله دونیا گولوب ایدامه وئردیلر کی: گئت سونا خانیمی اؤزونله گتیر بیز گؤره‌ک. هر باشی لچک‌لی‌یه یاراشماز چنلی‌بئلین گلینی اولسون. چنلی بئلین ایستر ایگیدلری ایسترسه خانیملاری اؤزه‌ل قایدالاری رعایت ائتمه‌لی‌دیر.

قری الین قویوب گؤزو اوسته یولا دوشدو. نیگار ایله دونیا دا قالدیلار قری‌نین ائوینده.

سونا خانیم قری‌نی گؤرجه‌گین گولومسه‌ییب دئدی: قری ننه خئیر اولا سن ده بیزلره گلرمیشن!

قری دئدی: هه بالا گل بیر اوتور سن ایله سؤزوم وار:

دور ال گزدیر اوز-گؤزووه
گلیب‌لر گلین گؤرومه‌گه
هوش باشیوی ییغ بیر یئره
گلیب‌لر گلین گؤرومه‌گه

ایکی خانیم بویو بسته

یول یورقونو جانی خسته
اوتوروبلار یولون اوسته
گلیب‌لر گلین گؤرومه‌گه

چنلی‌بئلی تانیرسان می؟
مئهتر مورتوض آنیرسان می؟
اونا گلین اولورسان می؟
گلیب‌لر گلین گؤرومه‌گه

سونا گولوب دئدی:

سلام اولسون سنه قری
کوراوغلودان تازه خبر؟
کیمدیر گلیب ائلچی‌لیگه
کیمده واردیر بئیله هونر

اوره‌کلردن کینه یولان
آز باشیمین اوسته دولان
سن بیلیرسن عاشیق اولان
قلبینده بسله‌مز کدر

مورتوض کیمی خوستگاری
اولورسا هر کیمین یاری
نه غم چکر، نه ده زاری
دونیادان ال اؤزوب گئدر

مورتوض اگر منی سئور
مندن اؤترو ساواش ائدر
سن گل آپار اونا خبر
دئنن سونا سنی سئور

چنلی بئل‌دیر گول اویلاغی
یام – یاشیل‌دیر سولو - ساغی
هر کیم اولسا اورا یاغی
گؤر باشینا نه‌لر گلر!؟
گؤر باشینا نه‌لر گلر!؟

قری بو سؤزلری ائشیدنده دئدی: آی بالا سن چادراسیزلیقدان ائوده قالیبسان! قدیم قیزلاردا بیر اوتانما وار ایدی. آمّا سن آبیری یئییب حیانی بئلیوه چالیبسان!

ایندی کی بئله اولدو دور من ایله گئده‌ک بیزه. چنلی بئلین آناسی سنی گؤرمک ایسته‌ییر.

سونا خانیم اؤزونه نئچه قلم مشّاطه گلیب قری ائوینه یولا دوشدولر.

نیگار ایله دونیا خانیم گؤردولر قری گلیر یانیندا بیر آی پاراسی!

نیگار، دونیایا باخیب، دونیا نیگارا، سونرا هر ایکی‌سی دؤنوب قیزا باخیب یولا دوشدولر.

کوراوغلو چیخیب دئدی: ها! نیگار خانیم قیزی گؤردون؟ بَیه‌ندین؟ راضی‌سان چنلی‌بئلین گلینی اولا؟

نیگار دئدی:

آدی‌نین بنزَری اؤزودور سونا
گؤزه‌للیک یئتیشیب سونادا سونا
چنلی‌بئل فخر ائدر بو اونا قونا
مبارکلر اولسون بو توی کوراوغلو.

بئله بیر گؤزه‌لی گؤرمه‌ییب دونیا
سینه‌سی مرمردی بوخاقی مینا
بیر باخیشدا اونو بَیه‌نیب دونیا
مبارکلر اولسون بو توی کوراوغلو.

کوراوغلو نیگار ایله بو دانیشیقدا ایدی که عیسی باللی، گورجو اوغلو ممد، مئهتر مورتوض بیر - بیرینه گؤز ائله‌ییب آرادان چیخیب گئتدیلر ده‌لی بکتش اولان قالایا. هاوا تکمیل قارانلیقلاشمیشدی، کمند آتیب چیخدیلار قالانین دامی اوسته. عیسی باللی کمندین بیر اوجون باغلاییب بئلینه بیر اوجون دا وئردی گورجو اوغلو ممده، قالانین باجاسیندن اَندی ایچه‌ری. گؤردو ده‌لی بکتش یورقون اوزانیب تخت اوسته.

قیلینجینین اوجو ایله ده‌لی بکتشی اؤزونه گتیریب ده‌لی‌بکتش ایسته‌دی های سالسین عیسی باللی اونون آغیز، گؤزون یوموب، اَللریندن باغلاییب کمنده، گورجو اوغلو دام اوستوندن کمندی چکدی.

او طرف ده کوراوغلو نیگار خانیملا دانیشاندان سونرا گؤزون دولاندیریب ده‌لی‌لری گؤرمه‌دی. بورا مورتوض، اورا مورتوض! گؤردو ده‌لی‌لر غیب اولوب. نه ممد! نه عیسی باللی! نه‌ده بئی‌لر بئیی مورتوض!

خبرسیز یانیمدان گئدن ایگیدلر
تک‌سیزلیک باغریمی دله‌ر، قاییدین
غریبه دیاردا حیاسیز فلک
باشیما گتیرر نه‌لر، قاییدین؟

بو یئرده بیزلری تانییان یوخدو
دوشونن ایگیدین دوشمنی چوخدو
دوشونمز آدامین دعاسی اوخدو
قلبیزدن سئوینجی سیله‌ر، قاییدین

دونیانین جفاسی حددیندن آشیر

دوشونن اینسانا ده‌ییر دولاشیر
عاقیللی کیشی‌لر غم‌ایله یاشیر
باشیزا کوللری اَله‌ر، قاییدین

اویمایین دونیایا، حالی ناسازدی
چوخلارین اویدوروب یولوندان آزدی
چوخلارین اؤلدوروب قبرینی قازدی
آپاریب قانیزا بله‌ر، قاییدین

بیرینی آرازدا چکر کامینه
بیرینی اؤزه‌ن‌ده سالار دامینه
ایگیدلر قانیندان تؤکر جامینه
عؤمروزون چیراغین پولَر، قاییدین

کوراوغلو بو سؤزلری دئیه - دئیه گؤزلرینین یاشین سئل کیمی آخیدیردی. او گونه کیمی هیچ کس کوراوغلونون آغلاماغین گؤرمه‌میشدی.

دُنیاخانیم چکیلیب قاباغا دئدی: کوراوغلو ساغ اولسون فیکیرلی قالما، سن نیگار خانیملا دانیشاندا من گؤردوم اولار اوچونه گئتدیلر کنده طرف ایندی تاپیلارلار. بو دانیشیقدا گؤردولر ده‌لی‌لر گلدی. عیسی‌باللی، گورجو اوغلو ممد، مئهتر مورتوض، ده‌لی بکتشی اَلی باغلی آتدیلار کوراوغلونون قاباغینا.

کوراوغلو دئدی: ده‌لی بکتش ایسته‌سم بودا اؤلدورردیم آمّا دور ایاغا گئت کنده. بیز ده سنین دالین سؤره گلیریک کنده. هر کس‌ده سوروشسا هارا گئتمیشدین؟ دئنن گئتمیشدیم چنلی‌بئل ایگیت‌لرین قوناقلیغا چاغیرام.

کوراوغلو دستور وئریب ده‌لی بکتشین اللرین آچین بیر آت وئرین قاییتسین کنده.

ده‌لی بکتش یئریندن دوروب، اوستونون توزون چیرپیب دئدی: کوراوغلو ساغ اولسون ایندی کی منیم اؤلوموم‌دن کئچدین، جانیمی باغیشلادین بو ساحاتدان منی‌ده چنلی بئله بیر ده‌لی بیل. سونانی‌دا سیزه گلین وئرمه‌گه سؤزوم یوخ. آمّا بیر کیشی‌لیک ائله بو کند اهلینی اژدهانین الیندن قوتار.

کوراوغلو سوروشدو نئجه یانی؟

- مدّتدی بیر اژدها بو کندین مال، داوارینا هجوم ائدیر. خالقی قورخویا سالیب. گل بیزی اژدهادان قورتار.
- هاردادیر؟
- کندین ائشیگینده درین دربند وار، اوردادیر. هر صوبح گون دوغان وقت کؤهولوندن چیخیر گئدیر اؤزه‌ن‌ده سو ایچیب قاییدیر. یولو اوسته اولان مال- داواری چکیر کامینا. کند اهلی قورخوشور.

کوراوغلو قبول ائدیب، ده‌لی بکتشی یولا سالدی.

سحر تئزدن دوروب ده‌لی‌لر باشیندا گئتدی دربنده اژدهانی گؤرسون.

گورجو اوغلو ممد هامی‌دان تئز آتین چاپیب چیخدی سره‌نین اوستونه. باخاندا گؤردو دره‌نین تکینده بیر بؤیوک چای آخیر. یوزون توتوب دوسلارینا دئدی:

ده‌لی بکتش دئیه‌ن دره
بو دره‌دیر بو دره‌دیر
بو دره‌دن بیر سئل آخیر
سویونون رنگی قره‌دیر

کوراوغلو گولوب دئدی:

نه دئییرسن گورجو اوغلو
بو گون اؤزوندن اول هادیر
داش قوم اوسته آخیب گئدن
سو دئییل، او اژدهادیر

نفسیندن آلاو چیخار
داشی دلیب داغی ییخار
هر شئیی یاندیریب یاخار
نئجه یانی سو قارادیر!

کوراوغلو ده‌لی‌لره ایشاره ائدیب هامیسی بیر قایانین دالیندا گیزله‌نیب. تک اؤزو اژدهایا طرف یولا دوشدو. اژدها بونو گؤرجه‌گین نفه‌سین سالیب اونو چکسین کامینا؛ آمّا قیرآت دیرناقلارین وئردی یئره دوردوقو یئردن ترپنمه‌دی. کوراوغلو میصری قیلینجی قینیندان چیخاریب قیرآتین اوستونده اژدهانین جنگینه حاضیر اولدو.

اوره‌ک سؤزونو قیراتا دانیشدی:

ال اوزموشم بو دونیادان
قیرآت منه گلسین قادان
جار قالیبدیر بوگون سنه
قورتار منی اژدهادان

تعجب‌ام اقبالیندان
گتیر قوی اؤپوم یالیندان
داشلار جینگینلر نالیندان
قورتار منی اژدهادان

بیر پارچا اوددور اژدها
هیچ کیمسه‌یه وئرمیر باها
یالوارگیلان بیر الله‌ها
قورتار منی اژدهادان

اژدها اؤزون یئرده چکیب قیرآتا یاخین اولوب، بو دفعه نفه‌سین پوسکوروب آغزیندان اود چیخاریب او اطرافدا نمه گؤیه‌رنتی واریدی یانیب کول اولدو. آمّا قیرآت بیر قیها چکیب، سان کی قاناد آچیب اوچدو گؤیلره. اژدهانین نفه‌سی اونو حاقلامایب. اژدها باشین قویوب بیرداشین اوستونه، ایسته‌دی بیر داها اودلو نفه‌سین پوسکورسون کی قیرآت گؤیدن ایلدیریم کیمی دوشوب اژدهانین باشینا. کوراوغلو بیر نعره چکیب دورمادان میصری قیلینجی سوخدو اژدهانین اوست چَنه‌سینی یاریب گئچدی آلت چنه‌سین‌ده داغیتدی، قان فیشقیردی، دره‌نین دولوسو قان آخدی اؤزه‌ن چایی‌نین رنگی قیزاردی. بیر داها قیلینجی چکیب باسدی اژدهانین گؤزونه، اژدها چوخ چیرپیندی بیر یئری گؤره بیلمه‌دی. قان گئدیب نفه‌سدن دوشدو، جانی چیخدی.

آت دئمه سانکی بیر ترلاندی قیرآت
قاناد آچیب گؤیه بویلاندی قیرآت
کوراوغلون قورتاریب اودلو مئیداندان
گؤر نئجه دوشونن حیواندی قیرآت

اوجادان آلچاغی آوولویوب، باخیب
کیشنه‌یبب ائله بیل ایلدیریم شاخیب
دوز گلیب دیرناغین باشینا تاخیب
اژدها اوستونه قیلاندی قیرآت

ده‌لی‌لر سئوینه‌ک داغدان آنیب گلدیلر کوراوغلونون یانینا. اونون یوزوندن، الیندن اؤپوپ آلقیشلادیلار. اژدهانین قانیندان گؤتوروب آتلارینین یالینا یاخدیلار.

سونرا قاییدیب گلیب اؤزه‌ن چاییندا یویونوب کنده طرف یولا دوشدولر. دوز گئتدیلر ده‌لی بکتشین قالاسینا، گؤردولر ده‌لی بکتش قوللارین چیرمالاییب توی بساطی دوشور. نؤکرلر ده باشینا فیر - فیرا کیمی دولانیرلار.

ایچری گیرجَگین ده‌لی‌بکتش قاباق چیخیب خوش گلدین ائله‌دی، آپاردی اؤز اوتاغینا. یئمه‌لی‌دن، ایچمه‌لی‌دن میل ائدیب، چیخدلار قالانین حایاتینا. ده‌لی بکتش دستور وئریب کند اهلی ییغیشدی.

عاقید چاغیریب سونا خانیملا مئهتر مورتوضون عقدین اوخویوب. یئددی گون یئددی گئجه اولارا توی توتوب، آشیق‌لار چالیب، ایمیر جاوانلاری ایله چنلی بئلین ده‌لی‌لری هالای توتوب اوینادیلار.

نه دوروبسان آشیق جونون!
بیر هاوا چال بئی اویناسین
دئیین گلسین مئشه مهی
چالسین قاوال بئی اویناسین.

ایگیدلر یاپیش‌سین هالای
شن‌لیک ائتسین اوتای - بوتای
توی دوتوبدور گون ایله آی
بیر شاباش آل بئی اویناسین.

چنلی‌بئلین قوناقلاری
گولش اولسون دوداقلاری
یانسین الله چیراغلاری
اهل کمال بئی اویناسین

دئ ده‌لی‌لر دوتسون یاللی
چؤپو چکسین عیسی باللی
گورجو اوغلو قیل و قاللی
روستم زال بئی اویناسین
بیرهاوا چال بئی اویناسین!

***

کوراوغلونون قیرخلاراقاتیلماسی[1]

کوراوغلونون کیم اولدوغو، هارادا دوغولوب – هارادا نئجه یاشادیغی، نه‌لر گؤردویو ایشلر حاققیندا سؤیله‌نن‌لر باشدان – باشا ائله ده‌ییشیک‌دیر کی اونون یاشامی داستانلارا دؤنموشدور. خالق قهرمانی اولان کوراوغلو، سازی و سؤزویله ده ایگیدلیگین سیمگه‌سی حالینا گلمیشدیر. بیر خالق اوزانی، خالق داستان قهرمانی اولاراق زمانین سوزگه‌جیندن کئچیب، بوکیملیکلریله خالق اوره‌ییندە یئر ائتمیش بیر قهرمان‌دیر.

ایگید اولان گومبور گومبور گورلاسین

ایگیدی دوغوران آنا مین یاشا . . .-

-دئین کوراوغلونون داستانلاردا دولو، اونون دیار – دیار گزدیره‌ن یاشامی، ساده انسانلارین ظولمه قارشی دیره‌نیشلری‌نین داستانلانمیش آنلاتیمی‌دیر:

مرد دایانیر، نامرد قاچار،

میدان گومبورور، گومبورور . . .

بو ماهنیدا ایگیدلیک گؤزه‌للّه‌مه‌سی، تاریخی گرچک‌لیک‌لرین قارشیندا سس‌سیز بیر دیره‌نیشه دؤنمکده و اونون:

توفنگ ایجاد اولدی مردلیک پوزولدی-

دئمه‌سینه یول آچماقدادیر.

بوگون آشیقلارین گور سسی ایله بیزه قالان مینلرجه شعرلری، قوشمالاری، گرایلی‌لاری، سازلاریندا چالدیقلاری یوزلرجه هاوالار، اونلارجا سؤیله‌دیکلری کوراوغلو داستانلاری هله ده وار قولاغیمیزدا

[1] بو داستانی م. کریمی توپلامیش و بورادا تقدیم اولونور.

سسله‌نیر و اورتا آسیادان توتوب چین سینیرلارینا و اورپا اؤلکه‌لرینه قده‌ر اوزانان اؤلکه‌لرده خالق دیلینده و قولاغیندا و کولتورونده گزیر. بوگونه قده‌ر ده یوزلرجه کتاب، کاسئت، هامیدان ده‌یرلی اولان الیازمالار توپلانمیش، سینما پرده‌لرینده گؤسته‌ریلیر، تئاتر صحنه‌لرینده اوینانیب، اوپئرا دزگاهلاریندا چالینیب، آنجاق بونلار اولموشسا دا هله خالقین اوره‌ییندە و دیلینده گزیب – دولانیر. بورادا توپلادیغیمیز و آراشدیرماغینا قیپ قویدوغوموز ایشلر، هله یوزدن بیرینی ده گؤسته‌ره بیلمه‌یه‌جکدیر.

کوراوغلو کیمدیر؟ بو سورغو قارشیندا بیر سیرا عالیملر ۱۶ و ۱۷جی یوزایللرده یاشایان بیر ایگید و اوزانی نظرده توتورلار. آنجاق یالنیرجا شهرتلی بیر اوزان، یا ساده بیر ایگید دگیلدیر بو کوراوغلو. او، تاریخین قارانلیقلاریندان آشیب گلن، تاریخلرده اؤزوندن ایز قویان، سینیرلاری دلیب کئچن، بیر بؤیوک اوسطوره قهرمانی‌دیر. ال چاتمایان بیر اووسانادیر؛ آذربایجان خالقی‌نین ملی قهرمانی اولورسا دا، بوتون تورک دونیاسی‌نین ایگیدلیک سیمگه‌سی‌دیر؛ تاریخی سیمادیر؛ خالقلارین قهرمانی‌دیر؛ هله بونلار قیراقدا – بشریت ایستک‌لریندن قوپان، ظالیملرله ووروشان خالقلارین بهادر بیر قهرمانی‌دیر. تکجه تورکلرین یوخ، هله تورکمنلر، اوزبک‌لر، قیرقیزلار، قزاقلار و باشقا تورک ملت‌لری قیراقدا قالسین، گورجولرین، ارمنی‌لرین، بولغارلارین، مجارلارین، فینلرین و باشقا – باشقا ملتلرین ده قهرمانلیق سیمگه‌سی‌دیر.

اونون آدی تاریخ بویو دیللرده گزیشیب و بوگون بیزه چاتیبدیر. سؤیلنجه‌لرین بؤلگه‌دن – بؤلگه‌یه، اؤلکه‌دن – اؤلکه‌یه، دؤنمدن – دؤنه‌مه آختاردیغی بیر خالق اؤنده‌ری‌دیر. یایغین بیر جغرافیایا داغیلان شهرتی و شعرلری، داستانلاری‌نین ایچینده اونو یوزایللرجه بیر داستان قهرمانی اولاراق یاشامیشدیر و یاشاماقدادیر. زامان ایچینده دوزگون و گرچک کیشیلیگی اونودولان کوراوغلو، بوگون خالقین دوزگون اوره‌ییندن قوپان قهرمانی‌دیر. خالقدان اونو آلماق اولماز؛ آلینیرسا، اونون وارلیغی آلینیر، آرزیلاری و آرمانلاری آلینیر.

کوراوغلو حاققیندا چوخلو داستانلار، سؤیلنجه‌لر یارادیلمیشدیر کی باشقا – باشقا یئرلرده و باشقا – باشقا زامانلاردا یاشادیغی اؤنه سورولموشدور. بو، بیر – بیریندن آیری داستانلار "کوراوغلو قوللاری" آدلانمیشدیر. کوراوغلونون کیم اولدوغو، هارالاردا و نه زامان یاشادیغی و یاشامی سوره‌سینجه نه‌لر لئتدیگی کیمی سورولارین ان دوغرو یانیتلارینا دا بو داستانلاردا تاپا بیله‌ریک. بیر چوخ

آراشدیرماچیلارین و آغیزدان - آغیزا آختاریلان بیر بؤلومونو توپلاییرساق کوراوغلونون بوگونه یئتیشن کیملیگی حاققیندا بو سونوجلاری دئیه بیله‌ریک:

ایلک علمی و بیلیمسل آراشدیرمانی پرتو نائلی "کوراوغلو داستانی" آدیلا دئمیشدیر: "او ایستر یاشامیش بیر بهادر، ایستر افسانه‌وی بیر شخصیت اولسون، ملتین زمان و مکان ایچینده بوتون مزیت و قصورلارینی اؤزونده توپلایان قهرماندیر". [۱]

جاهید اؤز تئللی‌یه گؤره، کوراوغلو: "اونلو بیر خالق حیکایه‌سی. . . ایگید و مرد بیر قهرمان تیپی . . . بیر قانون قاچاغی، دولته قارشی گلمیش بیر داغ آدامی‌دیر".[۲]

یئنه اؤز تئللی کوراوغلونون "چوخ یایغین بیر خالق حیکایه‌سی "اولدوغونو و قبول ائتمه‌نین یانلیش اولمایاجاغینی" بیلدیریر.[۳]

اومود قافتانچی اوغلو کوراوغلو قوللاری – خالق داستانلاری آدلی چالیشماسیندا "کیمی‌لر کوراوغلونو قان ایچیجی، سویقونچو دئیه تانیدیر. کؤکدن یانلیشدیر بؤیله تانیملار. کوراوغلو یوخسولون، خالقین، ازیلن‌لرین یاراتدیغی آنیتدیر، سایغی، سئوگی، ایگیدلیکم و مردلیک آنیتی" دئییر. [۴]

حیدر اوجی‌یه گؤره "کوراوغلو ۱۶جی یوزایلین ایکینجی یاریسی ایله ظولمه باش قالدیران بیر چلبی عصیانچی‌سی‌دیر". [۵]

هاشم نزیه‌ی "اوخای دا کوراوغلونون یونس کیمی، قاراجا اوغلان کیمی آدی اطرافیندا افسانه‌لر یارادیلمیش، حیاتی مثللشدیریلمیش بؤیوک بیر قهرمانلیق شاعیریمیز اولدوغونو"[۶] سؤیلر.

آتیلا اؤزکریملی "تورک ادبیاتی انسیکلپودیاسی"ندا کوراوغلونو "۱۶جی یوزایلده یاشامیش بیر ساز شاعیری و اونون آدینا باغلانان داستان، اولاراق تانیملاییب بونلاری سؤیلور: اصیل اوستونده دورولماسی گره‌کن نوکته، خالقین یارادیجی دوشگونجونون اورونو اولان داستانچی قهرمان کوراوغلونون، ایلک چلبی بیگ‌لریندن بیری اولماسی، بو آددا بیر اشقیانین یاشادیغی‌نین بلگه‌لرله تانیتلانمیش بولونمه-سی‌دیر". [۷]

حسین سئچمن یازیر: "بیر خالق ایگیدی کوراوغلو، بیر اوزان، الینده سازی، دیلینده سؤزو، چاغلارا سس ایله تن قوچاقلامالار سؤیله‌میش. خالقا زوربالیق اوده‌نلردن اوج آلماق اوچون چوخلو کز الینده قیلینج و قالخانیلا، یئل‌لرله قوشلارا یاریش ائده‌ن قیرآتی‌نین اوستونده، ساواش آلانلاریندا آمانسیز

دؤیوشلر وئرمیش. دولت اوغرو سایمیش اونو، خالق ایسه قورتاریجی. اؤلدورمه‌سی اوچون بویروقلار یازمیش بیگ‌لره، یارقیچلارا، پادشاهلارین – خانلارین آغزیندان. کوتله‌لر اونون آلین یازیسینی ده-ییشدیره‌جک بیر گوجون سیمگه‌سی اولاراق گؤرموشلر. سؤیلنجه‌لر، گرچک‌لرله بیرلشمیش؛ دویغولار گرچک‌لری اؤرتموش و کوراوغلونون کیشیلیگینه باغلی بیره شیم چیخمیش اورتایا. کوراوغلو اؤیکولری دوغموش بؤیله‌جه". [۸]

عاصم بزیرچی: " ۱۶جی یوزایلین ایکینجی یاریسیندا یاشادیغی تخمین ائدیلن و چئشیدلی قوللارا گؤره کوراوغلو، هم بیر حیکایه قهرمانی، هم ده بیر شاعیر اولاراق خالقی منیمسندی؛ سئویلدی. عثمانلی دولتی‌نین او چاغدا سوردودویو باسقیچی، عدالتسیز دوزه‌نه ایگیدجه باش قالدیردی؛ خالقین ظولم و حقسیزلیغا قارشی دیره‌نمه گوجونو تمثیل ائتدی". [۹]

سید کمال قاراعلی اوغلو: "خالق شاعیریمیز ایچه‌ریسنده غوغانین، اؤزگؤرلویون سمبلی‌دیر" دیور. [۱۰]

عبداله رضا ارگؤره‌ن ده: "غوغانین، ساواشیمین، بو ایگید خالق اوزانی‌نین اؤیکولرده داستانلاشدیغینی" سؤیلور. [۱۱]

محمد بایراق "حقسیزلیگه دایانامایيب باش قالدیران خالق قهرمانی لیدر – اوزانلاردان بیری ده، بیر ساز شاعیری، هم ده بیر خالق قهرمانی اولان کوراوغلودور. . . کوراوغلونون بیری گرچک، اؤته‌کی افسانه‌وی اولان ایکی کیشیلیگی واردیر". [۱۲]

ایلحان باش‌گؤز "تاریخین کوراوغلوسو بیر اشقیا. ۱۵۸۵لرده بولو تورپاغیندا جلالی اولوب، زنگین جوجوقلارینی داغا قالدیرمیش. . . بیر ده خالقین یاراتدیغی کوراوغلو وار. بونو داستانلاردا، تورکولرده، حیکایه‌لرده بولویوروز. آدی قوچ کوراوغلو. . ." [۱۳]

یئنه همان یازیچی ایضاحلی تورک خالق ادبیاتی آنتلوژیسی اثرینده کوراوغلونو "جلالی رئیسی" سؤیلور. [۱۴]

رئوف موتلو آی: "کوراوغلو دا توپلومون اؤزلملرینی احتیاجلارینی، دیلک‌لرینی، کیشیلیگینده بیرلشدیریب تمثیل ائده‌ن بیر یروونین قهرمانی‌دیر". [۱۵]

ایندی داستانی اوخویالیم:

کوراوغلونون قیرخلارا قاریشماسی

کوراوغلونون سون سفری هارایا اولموشدور؟ عمرونون سونوندا نه ائتمیشدیر؟ تامام داستانلاردا، کوراوغلو گؤزلردن ایتیر، بیر سیرا واریانتلاردا کوراوغلو باش قویوب چؤللره گئدیر و داها اوندان خبر اولمور، آما بیر سیرا داستانلاردا، کوراوغلو قیرخلارا قاریشیر! بیز بورادا بو داستانی سؤیله‌مک ایستیردیک. بو دا کوراوغلونون سون سفری‌دیر:

راویان اخبار و ناقلان آثار روایت ائدیرلر کی چنلی بئلده، چارداقلی گؤلده قوچ کوراوغلو خروشان علی آدیندا بیر جهانگیر اوتورووردو. اوچ یوز آتمیش آلتی بیگی، یئددی یوز دلی آتلیسی واریدی. هر زامانین بیر زوالی اولماق مفهومونجا (بو کوراوغلونون آخر داستانی‌دیر) بونون دا کمالی زواله ایرمک نشانه‌سی باش گؤسته‌رینجه بیر آی اوّل کوراوغلونون مینمیش اولدوغو قیرآتی غیب اولدو. کوراوغلو، روایته گؤره قیرخلارا قاریشمیش. . کوراوغلو قیرخلارا قاریشاجاغینی و گؤزدن نهان اولاجاغینی قلب دویغوسیله دویوب، بیر گون اوچ تئللی قوپوزونو آلیب بیگ‌لرین یانینا گلدی. آلدی گؤره‌ک نه دئدی:

گئده‌ر اولدوم حلبه، خویا،
مولام یئتیشسین دوگونه – تویا،
بوزدورون آلتونی بیاض آقچایا،
صرف ائدین بیگ‌لر، ها من گلینجه.

چاغیرین گلسین تکه‌لی بیگی‌نی،
ایچینیزده یوخدور اوندان یئگینی،
آییرین سورودن مین ارکه‌یینی،
قیردیرین قصبه، ها من گلینجه.

قیرآتیم یوخ مینم گئده‌م سازانا،
ایگید اودور اؤز مالینی قازانا،
یوز باتمان برنجی کیچیک قازانا
یئدیردین بیگ‌لره، ها من گلینجه.

کوراوغلویام دئیر دؤران دؤندو آخره،
آلتون معدنلری دؤندو باخیرا،
ساتین چنلی بئلی وئرین چاخیرا،
ایچیردین بیگ‌لره، ها من گلینجه. -
دئییب کسدی. بئله دئییجه بیگ‌لر بوندان نه دئمک ایسته‌دیگینی آنلامایب، کوسا کنعان سوردو:
کوراوغلو، سن نه دئمک ایستیرسن؟
کوراوغلو دئدی کی: ایندی سون سؤز اولاراق سؤیلورم. (آشیقلار بورادا بئله تعریف ائدیر کی بو، کوراوغلونون سون سؤزودور. بوندان سونرا داها کوراوغلونون شعر سؤیله‌دیگی یوخ).
مندن سلام اولسون بولو بیگینه،
چیخیب بو داغلارا یاسلانماق گره‌ک.
اوخ قیجیرتیسیندان ، دوشمان قانیندان
داغلار گومبول گومبول سسلنمک گره‌ک.

دوشمان گلدی تابور تابور دیزیلدی،
آغ آلنیما قارا یازی یازیلدی،
دلیک دمیر چیخدی مردلیک پوزولدی،
أگری قیلیج قیندا پاسلانماق گره‌ک.
کوسا دئدی کی: "نه اولاجاقمیش دلیک دمیر چیخماقلا! بیز ده ایجاد ائده‌ریک، . . .".
آلدی کوراوغلو:
کوراوغلویام دوشرمی یئنه شانیندان؟
چوخونو آییریر ار میدانیندان،
قیرآت کؤپوگوندن دوشمان قانیندان،
چیزما دولوب چرکس ایسلانماق گره‌ک.
یئنه بو آرادا کوراوغلو اوخویور و سازیندا سؤزلرینه داوام ائدیر:

مرد گلنده نامرد قاچار،
میدان گومبولدر گومبولدار.
شاهلار شاهی میدان آچار،
میدان گومبولدار گومبولدار.

سؤزونن منزل دؤینده
نامرد بویون ایَنده
قیلیج قالخانا دَیَنده
میدان گومبولدار گومبولدار.

توپ آتیلیر قالاسیندان،
حق ساخلاسین بلاسیندان،
کوراوغلونون نعره‌سیندن،
میدان گومبولدار گومبولدار.

سؤز تماما چاتدی. کوراوغلونون اوتاقدان چیخیب گئتدیگینی گؤردولر؛ آنجاق کوراوغلو ناپدید اولدی. قیرخ گون بوندان هئچ بیر خبر اولمادی، نه اؤلو، نه ساغ، . . . کوراوغلونون بیگ‌لری‌نین ایچینده مصردن گلمه، بییق یوسف آدیندا بیر بیگی واردی. بو، کوراوغلونو آراماق اوچون حاضیرلانیب کوراوغلونو آراماغا چیخدی. قیرخ گون ده بو گزدی. قیرخ بیرینجی گون توقات داغلاری‌نین بیرینده‌ن اته‌گینه گلدی. بغایت سوسامیشدی. باخدی کی اوچ کیشی اوتورموش یئمک یئییرلر. . . "برکتلی اولسون" دئییندجه یئمک یئین‌لردن بیریسی دئدی: آمین! بویورون قارداش! بییقلی یوسف دئدی: عافیت اولسون، آنجاق اگر واردیسا منه بیر بارداق سو وئرین، سوسوزدان پیشدیم." یئمک یئین‌لر دئدیلر: باغیشلا قوناق قارداش، بیزیم سویوموز یوخدور، بیزدن بیش دقیقه یوخاری داغا ساری، بئش کیشی یئمک یئییرلر؛ بلکی اونلارین اولور.

بییقلی یوسف یوخاری قالخدی. اونلاری دا یئمک حالیندا گؤروب عینی سؤزو اونلارا دا دئدی. یئنه بونو ائشیتدی کی: باغیشلا قارداش، بیزدن یوخاری یئددی کیشی لر یئمکده دیرلر، بلکی اونلارین اولسون.

بییقلی یوسف یئددی کیشی لر یانینا گئتدی. اونلاردان دا سو ایسته‌ییندجه ائشیتدی: قارداش بیزدن اون دقیقه یوخاری قیرخ کیشی یئمک یئییرلر. اونلارین سویو دا چوخدور؛ یئمک‌لری ده.

بییقلی یوسف قیرخ کیشی‌نین یانینا وارینجا باخدی کی حقیقتا قیرخی بیر سفره آچمیش، یئمک یئییرلر. کوراوغلونو باشی‌نین قالپاغیندان و گئییندیگی آرخالیقدان تانیدی. وارد اولوب دئدی: برکتلی اولسون! جواب ائشیتدی: آمین! بویور مسافر قارداش. بییقلی یوسف دئدی: یئمه‌ییندیز عافیت اولسون! ولاکین بیر آز سو وئرین.

کوراوغلو، سؤیله‌مه‌دن ال ایله اشارت ائدیب آرخاداشلارینا سو وئرمه‌لرینی سؤیله‌دی. بیریسی طاس دولدوروب سویو بییقلی یوسوفا وئردی: آل نصیبیندن!

بییقلی یوسف تامامیله ایچمه‌ییب بیر یاریسینی ایچدی، بیر قسمی قالدی. طاسی گئریه وئرینجه: "های سن بونو نئچون تامامیله ایچمه‌دین؟" دئیه قالان سویو بییقلی یوسوفون باشیندان تؤکدولر. بییقلی یوسف گؤزلرینی آچدی کی نه کوراوغلو وار، نه ده قیرخ آدام وار، هئچ کیمسه یوخ. . . بییقلی یوسف دؤنوب چنلی بئله گلیب بو مساله‌نی دیبدن باشا قده‌ر وصف ائتدی . . . و کوراوغلونون قیرخلارا قاریشمیش اولدوغونو آشکارا بورادان روایت ائده‌رلر.

بییقلی یوسف اورادان گلدیکدن سونرا ایکی یوز اللی ایل داها یاشادی. بئلدن یوخاری ییرمی بئش یاشیندا دلی قانلی کیمی، بئلدن آشاغی قورویوب جانسیز اولدو. اگر کی سو تامامیله ایچیلمیش اولسایدی بو دا اونلارا برابر قالاجاقدی. یاخود سو تامامیله بوسبوتون گؤوده‌سینه آلمیش اولسایدی اؤلونجه‌یه قده‌ر گنج قالاجاق ایدی. آما اونا مقدر الله بئیله ایمیش . . . ایندی کوراوغلونون آثارینی دا بییقلی یوسف آنلاتیرمیش، او گون بوگون دوام ائتمکده‌دیر.

کوراوغلونون قیرخلارا قاریشماسی سببی، بیرینجیسی: اوچ کؤپوکدن ایچمه‌سی. ایکینجیسی: فقرایا توخونمازدی. زنگین‌لره خبر گؤنده‌ریردی، پاراسی‌نین زکاتینی ایستردی؛ اؤزونه گؤنده‌ره‌نه بیر شئی

یوخ،. . گؤندەرمەدی، مثلا یوز لیرەسینی آلیر، ایکی بوچوک لیرەسینی زنگینه بوراخیردی. سونرا آتش ایچینده قالسالار نامازینی بوراخمازدی. اؤزونه بیر فقرا گلسه باشدان آشاغا گئییندیرەردی.
گله‌لیم داستانیمیزا: کوراوغلو بوسبوتون گؤزدن غیب اولوب بیر داها گئری گلمه‌دیگینده، آتالاردان ضرب‌المثل: "باش گئدینجه آیاق پایدار اولماز"، مفهومونجا، کوراوغلونون آداملاری دا بیر – بیری‌نین سؤزونو چکمه‌ییب یاواش – یاواش داغیلماغا باشلادیلار. دونیانین آواناق زمانی، آناسیندان قاچان، باباسیندان کوسن کوراوغلونون باشینا توپلانمیشدیلار. ایوازلا کوسا استانبولدان گلمیشدیلر، یئنه استانبولا گئتدیلر. دمیرچی اوغلو لله‌وور شهریندن گلمیشدی، او دا یئنه لله‌وور شهرینه گئتدی. گیزیر اوغلو مصطفی بیگ گؤله‌نین گیزیر اوغلو کندیندن گلمه ایدی، او دا اورایا گئتدی. قوجا عرب موغان چؤلوندن گلمه ایدی، اورایا گئتدی. بییقلی یوسف مصردن. . . قوجا بیگ، عارف بیگ، مصطفی بیگ ایراندان گلمه ایدیلر، اونلاردا یئنه اؤز مملکت‌لرینه دؤندولر. عیسی باللی سیایستراندان گلمه ایدی، سیلیستارانا گئتدی. جلالی بیگ ایله اوغلو محمد بیگ آیدیندان گلمه ایدیلر، بونلار دا گلدی آیدیندا اوتوردو . . .

***

۱ پرتو نائلی باراتاو، کوراوغلو داستانی، استانبول، ۱۹۸۴، ص ۱۲.
۲ جاهید اؤز تئللی، کوراوغلو دالال اوغلو کال اوغلو، استانبول، ۱۹۷۷، ص ۱۱.
۳ همان، ص ۳.
۴ اومود قافتانجی اوغلو، کوراوغلو قوللاری، استانبول، ۱۹۷۴، ص ۵.
۵ آ. حیدر اوجی، کوراوغلو آیاقلانماسی، استانبول، ۱۹۹۴، ص ۱۱.
۶ آتیلا اؤزکریملی، تورک ادبیاتی انسیکلپودییاسی، ج ۳، ص ۷۷۱.
۷ حسین سئچمن، کوراوغلو یاشامی، صنعتی، شعرلری، ص ۹.
۸ عاصم بزیرچی، تورک خالق شعری، ج ۱، ص ۱۸۷.
۹ سید کمال قاراعلی اوغلو، تورک ادبیاتی تاریخی، ج ۱، ص ۴۹۱.
۱۰ عبداله رضا ارگووه ن، تورک خالق یازینی، ص ۴۰.

۱۱ محمد بایراق، اشقیالیق و اشقیا تورکولری، ص ۳۶.
۱۲ ایلحان باش گؤز، فولکلور یازیلاری، ص ۱۷۶.
۱۳ ایلحان باش گؤز، ایضاحلی تورک خالق ادبیاتی آنتالوژیسی، ص ۵۵.
۱۴ رئوف موتلو آی، تورک خالق شعری آنتالوژیسی، ص ۸۷.

قاچاق نبی

ائپیک یا قهرمانلیق داستانلاریمیز آراسیندا آشیقلار طرفیندن ان چوخ اوخونان داستانلارین بیری ده قاچاق نبی و یا داها دوزگون دئسک قوچاق نبی داستانی‌دیر. قوچاق نبی بیر تاریخی سیمادیر کی زمانین ظالیم‌لری قارشیندا دایانیب و فقیر، یوخسول طبقه‌لردن حمایت ائده‌رک، خانلارلا ساواشیب و نهایت جانینی بو یولدا قوربان وئریبدیر. خالق طرفیندن ده چوخ ایسته‌نیلیب و اونا افسانه‌لر دوزه لینیب و کوراوغلو نوه‌سی دئیه‌رک اونو افسانه‌لره قاتیبلار. بو، خالقین اؤز قهرمانلارینا گؤستردیگی محبت و سئوگیسینی گؤسته‌ریر.[1]

نبی بیر رئال شخصیت اولاراق، خالق طرفیندن اونا بیر خارق العاده قهرمان اؤزه‌للیکلری ده وئریلمیشدیر. قهرمان سینماز، یئنیلمز و قورخماز بیر قهرماندیر. خالق اونون سیناغینی ایسته‌میر، دوشمنلر اونون قارشیندا دیزه چؤکمه‌لی‌دیرلر. قاچان نبی ده بئله بیر ماهیت قازانیر، آنجاق داها اوسطوره‌لر دؤورانی کئچمیشده اولدوغو اوچون، بیر قهرمان کیمی قالیر و افسانه‌لر رئال بیر ماهیتده ایره‌لی سورولور. باشقا سؤزله دئسک، نبی بیر قهرمان قالیر کی هله اوسطوره پالتاری داها گئیینمیر.

قاچان نبی داستانلارینی آشیقلاریمیز ساط و سؤزله تویلاردا، مجلیسلرده و قهوه خانالاردا سؤیله‌ییب، ائشیدن‌لرین ماراغینی الده ائدیرلر. بوگون بو ماهنیلاری توپلایاندا بیر کتاب ائپیک ماهنی اولور. اونلاردا، قهرمانلیقلاردان علاوه خالقین ایستک‌لرینی دیله گلیر. خالق ایسته‌یی اساسیندا قاچاق نبی تاریخی سیماسیندا اوزاقلاشاراق، بیر افسانه‌لی انسانا چئوریلمیش، ائله کی بوتون خانلار، دسکتاتورلار اونون الینده زارا گلیب، وار گوجلریله اونون آرادان آپارماغا چالیشیرلار. آنجاق خالق قهرمانی اونلارا یئنیلمیر؛ بو، خالقین ایسته‌یی‌دیر کی قوچاقلار هئچ بیر زمان یئنیلمه‌سینلر؛ اومودلار بوغولماسینلار؛ آرزولار بوداقلانسین و انسانلار آزاد یاشاسینلار.

نبی ۱۰۰ ایل بوندان اؤنجه یاشاییب و یاشاییشیندا خالقینا طرفدار اولماغی اوچون تاریخ بویو دیری قالیر. آشیقلار اونو هر گون دیریلدیب، ظالیملرین ساواشینا حاضیرلاییرلار. ظلم قالدیقدا، ساواش دا قالمالی‌دیر. نبی ۱۲۲۳جی ایلده نخجوانین قوبادلی کندینده علی کیشی آدلی بیر اکینچی‌نین عاییله‌سینده دُنیایا گؤز آچیر. علی کیشی بیر خانین تورپاغی اوستونده اکینچی‌لیک ائدیر. یوخسول اولدوغو

[1] م. کریمی، قاچاق نبی، زنجان، ۱۳۶۹.

اوچون اوشاقلاری دا دولتلی‌لرین ائوینده ایشچی کیمی، بلکه نوکر کیمی ایشله‌مه‌یه مجبور قالیرلار، بلکه بیر تیکه چؤره‌ک تاپیب، قارینلارینی دویورسونلار. اؤلکه ده فئودال دؤورانی اولدوغوندان بوتون اکینچی لرین دورومو بئله‌دیر. کربلایی جعفر ائوینده ایشله‌ین نبی، او قدر چالیشیب ایشله ییر آنجاق او قدر چؤره‌ک وئرمیر کی قارنی دولسون. نبی خیردالیقدان بو زحمتلره قاتلانیر، آنجاق ظولمو یاخیندان حیس ائدیر. ظلمه نسبت نفرت بسله‌ییر و نهایت خانین اوزونه دایانیر و شلمونه آرادان قالدیرماغا آیاغا قالخیر.

نبی تکجه کربلایی جعفرله اوز – اوزه دایانمیر، بلکه ظلمون چیرکین صفتینی بوتون خانلاردا گؤرور. اونا گؤره ده تامام خانلارلا اوز – اوزه دایانماغی بیر یول کیمی سئچیر. داها او، اؤزو اوچون و تکجه بیر خان ایله ساواشا یوخ، بلکه بوتون خالق طرفیندن بوتون خانلارا قارشی آیاغا دورور. زامانین حکومتی – ایراندا قاجار و روسیادا تزار خانلاری حیمایه ائتدیکلری اوچون نبی‌نین قارشیندا دایانیر. نبی‌نی توتکاق اوچون حکومت دستورلار وئریر. نبی ده حکومته قارشی مبارزه‌سینی گرگینلشدیریر. الینه توفنگ آلیب داغلارا چیخیر. ائلده زوراکیلیقدان بئزار اولان گنجلر – یوخسول و اکینچی‌لر ده اونون دسته‌سینه قاتیلیرلار. داغلاردا بیر قوشون یارانیر و خانلار و حکومته قارشی سلاحلی مبارزه یولا دوشور. بو مبارزه نبی‌نی بیر پولاد کیمی مبارزه کوره‌سینده پیشیریر. نبی داها سینماز و یئنیلمز بیر دؤیوشچو اولور. خالق طرفیندن حیمایه اولونور و هر کس باجاردیغی قدر اونا یاردیم ائدیر. دسته – دسته گنجلر اونون دسته‌سینه قاتیلیرلار. داها حکومت قورخویا دوشور. چوخ کئچمه‌دن نبی آدی دیللره دوشور.[1]

تاریخچی‌لر نبی‌نین مبارزه‌سینی روسیه‌ده دکابریست‌لرین مبارزه‌سیندن گوجلو اولدوغونو یازیرلار. اونلار بیر سیاسی ایدئولوژی ایله مبارزه میدانینا گیرمیشلر، بیر حالداکی نبی‌نین دسته‌سینده اولان اکینچی‌لر و ایشچی‌لر ظلمو سوموکلری‌نین ایلیگینه قدر حیس ائدیب، اؤزلریندن مودافیعه ائتمک اوچون بو میدانا گیرمیشلر. اونا گؤره ده نبی دسته‌سینده بیر درین اینام و ایمان دالغالانیردی. بو مبارزه او قدر گوجله‌نیر کی قاجار دولتی چالیشیر اونون دسته سی نین ایرانا طرف آخینی نین قارشینی آلسین. روس تزاری دا اونون قورخوسوندان گئجه – گونوزو نه اولدوغونو قانمیر. نبی‌نین

[1] م. کریمی، قاچاق نبی، زنجان، ۱۳۶۹، مقدمه.

مبارزه‌سی گنجه‌دن توتوب تبریزه قدر اوزانیر. اما خائن‌لر ده بئکار اوتورماییب، ظالیملرین نوکری اولاراق خالقا قارشی چیخیرلار. بو مبارزه‌نین سونوندا ۱۲۷۵جی ایلین اسفند آیئندا روس تزاری طرفیندن اجیر اولان بیر نامرد الیله اورمودا ترور اولور.

اما نبی اؤلمور، باشقا سؤزله آشیقلاریمیز اونو دیری ساخلاییرلار و بوگون نبی‌نین قهرمانلیق داستانلاری قویمور نبی‌نین آدی اونودولسون. اونا داستانلار قوشور، ماهنیلار اوخویور و ظالیملر هله ده اونون آدیندان قورخورلار.

همین داستانلار و ماهنیلار بوگون آذربایجان خالقی‌نین ائل بیلیمی و فولکولورو ساییلیر. بوگونه کیمی چوخلو رومانلار، داستانلار یازلیب، فیلم‌لر چکیلیب و هله ده شاعیرلریمیز آشیقلارلا برابر نبی اوچون شعر قوشورلار. سلیمان رستم، جلال برگشاد، احمد آقا موقانلی، ف، قاسم زاده و باشقالاری‌نین یارادیجیلیقلار نبی‌نی دیری ساخلاییر و ساخلایاجاقدیر دا.

نبی ایگید بیر قهرمان اولاراق، قالالار تیکیر، کندلره گئدیر و خانلارین جانینی آلیر. دئییرلر نبی بیر خانین ظولمونو ائشیدیکده او کنده گئدیب، اونو بیغلاری نین بیر طرفینی کسرمیش و دئیرمیش: او آدام کی سنین بیغی‌نین بیر طرفینی کسه بیلیر، قولاغیوی دا کسه بیلر. اگر یئنه او خاندان شکایت اولونسایدی، یئنه نبی تاپیلاردی. بو دؤنه اونون قولاغینی کسردی و دئیردی: سنین قولاغینی کسن بیر آدام، باشینی دا کسه بیلر. آنجاق اوچونجو رفعه داها اونو تفنگ‌له جوابلاردی.

نبی دولتین و خانلارین انبارلارینی بوشالدیب، تاجیرلرین کروانلارینی سویاردی، فقیر و یوخسول عاییله‌لر آراسیندا بؤلوشدوررردی. هئچ بیر خانا دا اجازه وئرمزدی یوخسول عاییله‌لره توخونسون. اگر خلافینی ائشیتسئیدی، کنده حاضیر اولوب،؛ جوابینی وئررردی.

نبی یالقیز قالمایب، خانیمیسی هاجر خانیم دا اونونلا برابر داغلاردا یاشاییب و ایگیدی نین یولونو داوام ائدیردی. آنجاق نبی اؤلدورولندن سونرا هاجر خانیم اونون یولونو داوام ائتدیریر. بو یولدا هاجر دفعه‌لرله دوستاق اولور. اما نبی و یولداشلاری اونو زندانلان نجات وئریرلر. آشیقلارین بو ساحه‌ده چوخلو ماهنیلاری واردیر کی بوگون ده اوخونورلار.

نبی حققینده و تعریفینده اوخونان شعرلر و ماهنیلار چوخدور. او جمله‌دن هامی بو ماهنیلارلا تانیشدیر:

نبی‌نین بیغلاری ائشمه ـ ائشمه‌دی
پاپاغی گوللەدن دئمشه ـ دئمشمه‌دی
نبی‌نین آتینی هئچ آت کئچمه‌دی
هاجری اؤزوندن آی قوچاق نبی

هاجرین دیلیندن اوخونان ماهنیلار دا آز دئییلدیر:

گؤرولمیوب هئچ مذهبده، هئچ دینده
قولومدا قاندالاق، بوینومدا کوندە
هئچ کافیر گؤرمه سین منی بوگونده
منیم بو گونومده گله سن، نبی!
قازامات دالینی دله سن نبی![1]

تزار نبی مبارزه‌سینی باسماق اوچون چوخلو حیله‌لر قورور. قوشون، قوشون دالیجا گؤنده ریر. اؤز نماینده‌لرینی قافقازا گؤنده‌ریر. نبی‌نی ساتین آلماق اوچون نقشه‌لر چکیر. نهایت اونون ترور نقشه‌سینی یئرینه یئتیریر. اونون تروروندان سونرا هاجر نبی‌نین یئرینی توتور. ۱۹۰۵ و ۱۹۱۷ انقلابلاری نبی‌نین حرکتلریندن ایلهام‌سیز اولمامیشدیر. هاجر گنجه‌نی اودا چکیر.

ناکاشیدزه، سلاو چینسکی و روس ژنراللاری آذربایجانا گلیب تزارین نقشه‌لرینی اجرا ائدیرلر و نهایتده نبی‌نی اؤلدورورلر. تاریخچی‌لر نبی‌نین تاریخ اوخوماسینی، تاریخدن عبرت آلماسی و دلی‌لرله تاریخ حققینده دانیشمالاریندان یازیرلار.

[1] م. کریمی، قاچاق نبی، همان.

قاچاق کرم

آذربایجان قهرمانلیق داستانلاریندان بیری ده قاچان کرم‌دیر. بو داستان آذربایجانین تامام شهرلری کیمی زنگاندا دا آشیقلار دیلینده سؤیله‌نیلیر. قاچاق کرم گئچن یوز ایلده تامام ایران، روسیه و تورکیه اؤلکه لریندن بیر مبارزه آپاراراق قهرمانلیقلار، جسارت و ایگیدلیک گؤستردیگی اوچون خالق طرفیندن سئویلمیشدیر. استبداد و دیکتاتورلوق حکومت‌لری روسیه‌ده و ایراندا خالقین آجیغینا گلن بیر رژیم اولموش و اونون قارشیندا دایان هر کیم اولوردو، حالق اونو سئویب، آلقیشلاییردی. بو دورومدا قاچاق کرم ایران و روس حکومتلری قاباغینا دایانیر، اؤزوندن جسارت گؤسته‌ریر و اونا گؤره ده خالق اونو سئویر. آشیقلار دا خالق ایسته‌دیگینی و خالق دیله گینی دیله گتیریرلر. قاچان کرم ده دیللره دوشور. خالقین حکومته قارشی حرکتلرینده بیر گوجلنمه قایناغینا چئوریلیر. داها دولت مامورلاری گوج دئییب، خالقی باشدیقلاری زامان قاچاق کرم اونلارا بیر اؤرنک سایییلیر و اونلار دا حکومت قارشیندا دایانماغی گوناه بیلمیرلر.

قاچاق کرم عینی حالدا ایراندا داها تانینیر و عمرونون سونلاریندا قاجار حکومتی طرفیندن جلب اولور و قاجار سارایی ایله رابطه قورور و اونلاری قورویور. بو ایشده ده چوخ مهارت گؤسته‌ریر، آنجاق روش قارشیندا دایاندیغی اوچون معروف اولور.

ایراندا قاچاق کرم حققینده هئچ بیر کتاب یازیلمامیش، اما باکیدا ۸۰ مین تیراژدا چاپ اولان ۴۰۰ صفحه‌لی "قاچاق کرم" رومانی، ۶ آلتی تاپیلماز اولور. بونو دا آرتیرماق گره‌کدیر کی قافقاز یازیچیلاری او جمله‌دن پورتسلادزه، ب. مچدلیشویلی گرجی، آکوپ ماکاشیان ارمنی، دنیش کوزلوفسکی، و. کازاکوفسکی روس، نجف بیگ وزیراف آذربایجانلی یازار اولاراق درین تاریخی آراشدیرمالار ایره‌لی

آپارمیشلار. نهایت فرمان عیوضلی ۱۹۸۷ ایلینده دئدیگینیز رومان کتابینی یاییر. اساس قاچاق کرمین آشیقلار دیلینده فولکلور ساییلان داستانلار بیزیم اوچون ماراقلی‌دیر. یوخسا باکیدا ۱۹۱۲، ۱۹۲۶، ۱۹۲۸ و ۱۹۳۳ ایللرینده بو قمرمان حققینده کتابلار یبازیلیبدیر.

قاچاق کرم او جهتدن بیزه ماراقلی‌دیر کی قاچاق کرم ماجرالاری روس تزاری نین ایرانا استیلا تاپدیغی ایللرده باش قالدیریر و بو داستان روس حکومتینه قارشی بیر حرکت کیمی آذربایجان خلقی اوچون ده‌یرله‌نیر. بو زاماندیر کی قاچاقلار حرکتی ایراندا – اؤزه‌للیکله آذربایجانین مختلف شهرلریندن گوجله‌نیر.

قاچاق کرم آذربایجانین قره ضیاءالدین کندینده ۱۲۷۶ده دونیایا گؤز آچیر و عاییله‌سی ایله گنجه‌یه کؤچور. اما بیلیریک آذربایجانین بیر بؤیوک حیصه‌سی روس حکومتی‌نین گوجو و حیله‌سیله ایراندان آیریلمیش و بیر ملتی ایکییه بؤلموشدور. روس حکومتینه نفرت بو زامانلارا داها آرتیق اولموش و تزارا قارشی ساواشلار و حتا فردی ساواشلار آز بیر زاماندا جمعی ساواشا چئویلیردی.

قاچاق کرم ایللر روس تزاریله ساواشاندان سونرا، ایران حکومتینه سیغینیر و ۱۳۰۶ ایلینده اوروجلوق آیی‌نین ۱۴وندە ناصرالدین شاه[1] ایله گؤروشور. ناصرالدین شاه اونا میدان وئریر و سارایدا ایش اونا تاپشیریر. قاچاق کرم بوندان سونرا وطنی اوچون چالیشیر و ایران اوچون جانینی قوربان وئرمه‌گه حاضیر اولور. تاریخی قایناقلار گؤسته‌ریر کی کرم روسلارلا ساواشدا دفع لرله یارالانیر. روسیه‌دن ایرانا قاچیب خوی حاکیمینه سیغینیر و روس حاکیمی اونو ایسته‌یرکن، کرمی قایتارمیر و اونلارا وئرمیر.

کرم تزارین قوندارما حاکیملریله او جمله‌دن ایراوان و تفلیس حکومتلریله ده ساواشیر و اونلار کرمی توتماق اوچون زحمتلره قاتلانیرلار، آنجاق باشارمیرلار. داستانلاردا بو حادثه‌لر سؤیله‌نیر و کرم اونلاری نئجه اؤلدوردوکلری ده روایت اولور. تاریخی قایناقلاریدان نئچه‌سی گنجه حاکیمی اولان ناکاشیدزه‌نین روس امپراتورونا یازدیغی گزارشلردیر. بو راپورتلاردا کرمین ظاهری دوروشو و معنوی روحیه سی ده آچیقلانیر.[2]

---

[1] روزنامه‌ی خاطرات ناصرالدین شاه در سفر سوم فرنگستان، تهران، سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۶۹ ص ۱۱۶.

[2] عیوضلی، قاچاق کرم، باکی، ۱۹۷۶ ، ص ۲۷۷ .

قاجار سارایندا اولان سیاسی رجال او جمله‌دن اعتمادالسلطنه قاچاق کرمین ایران شاهینا سیغینمادان راضیلیق ائدیرلر.[1]

کرم ایرانا گلدیکدن سونرا سارای تنگدارلاری سیراسینا گیریر و ایگیدلیکلر گؤسته‌ریر. ناصرالدین اؤلندن سونرا دا مظفرالدین شاه خدمتینده اولور. خان لقبینی ده مظفرالدین شاه اونا وئریر.[2] اعتمادالسلطنه ده اونو کرم بیگ سسلرمیش. کرمین قارداشلاری دا سونرالار اعتمادالسلطنه واسیطه-سیله ایرانا دؤنورلر. کرم ۱۲ ایل سارایدا خدمت ائدیر، اما قاجار شاهلاری دا همیشه اوندان قورخورلار و یازیلارا آرخالاناراق بیلیریک کی قاجار حکومتی ده اونو معتاد ائده‌رک ساکیتلشدیریر. نهایت قاچاق کرم ۴۳ یاشیندا ۱۳۱۹جو ایلده سکته ائدیب اؤلور.

ایراندا قاچاق کرم حققینده رحیم رئیس نیا[3] و اسماعیل امیرخیزی[4] کیمی بؤیوک و شخصیتلی یازارلاریمیز گؤزل مقاله‌لر و کتابلار یازمیش و اونون شخصیتینی آچیقلامیشلار. امیرخزیزی دئییر کرم او قدر الی آچیق ایدی و هر نه یینی یوخسوللار آراسیندا پیلاییب، اؤزونه بیر زاد ساخلامیردی. اونا گؤره خالق ایچینده بیر ضرب المثل اولور و سئویلیر. مهدی بامداد دا همین سؤزو تکرار ائدیر.[5] جالب‌دیر کی روس یازاری ماکسیم گؤرگی قاچاق کرمی تانیر و اونون قهرمانلیقلارینی دا تعریفله ییر. قاچاق کرمی بیر انسان سوئر تعریفله‌ییر کی دوستلارینا و خلق کوتله‌لرینه الیندن گلنی اسیرگه‌مزدی.[6] روس یازارلاریندا بیر نئچه‌سی او جمله‌دن استپان رازین قاچاق کرمی روس قهرمانی پوگاچف و ایتالیا یازاری فرا دیلولوی، ایتالیا قهرمانی کارل مور و رابین هود ایله مقایسه ائدیرلر.[7]

---

[1] روزنامه‌ی خاطرات ناصرالدین شاه، کتاب سوم، ص ۷۸.

[2] مهدی بامداد، تاریخ رجال، تهران، انتشارات زوار (بدون تاریخ) ، ص ۱۶۶ ، جلد ۳.

[3] قاچاق کرم، انتشارات شیرازه، تهران، ۱۳۸۰ ، ص ۲۴.

[4] اسماعیل امیرخیزی، قیام آذربایجان و ستار خان، تبریز، ۱۳۵۶ ، ص ۳.

[5] مهدی بامداد، همان، جلد ۳ ، ص ۱۶۵.

[6] آذربایجان قهرمانلیق داستانلاری، باکی، ۱۹۸۰ ، ص ۷۰.

[7] قاچاق کرم، تهران، ص ۲۷.

آشیق داستانلاریندا دا قاچاق کرمین افسانه‌لی ایشلرینی سازلاریندا سؤیله‌ییب و شعرلر، ماهنیلار قوشورلار. بو داستانلاردا همین تاریخی اولایلار سؤیله‌نیر، آنجاق آشیقلارین تعریف‌لری شعر و سازلاردا دیلله‌نیر. هله ایراندا قاچاق کرمین آشیقلار دیلیندن داستانلاری بوگونه قدر توپلانماییبدیر.

قوچاق ستار

ستارخان ایرانین ملی سرداری، آذربایجانین قهرمانلاریندان گؤرکملیسی‌دیر. او، مشروطه انقلابیندان ایران وارلیغیندان مودافیعه ائتدی و جانینی دا بو یولدا قویدو. ستارخان روال بیر تاریخی سیما اولاراق، خالق طرفیندن اونا داستانلار یازیلدی، افسانه‌لر دوزلدی، شاعیرلر و آشیقلار اونو تعریفله‌یه‌رک داستانلاری و ماهنیلار یاراتدیلار. اونون رهبرلیگی آلتیندا تبریز ۱۱ آی محاصره‌ده قالاراق تسلیم اولمادی و نهایت استبدادی دیزه چؤکدوردو. ایران ملتی اونا بورجلودور و ملی سرداری لقبی ان آز بیر لقب‌دیر کی اونا وئرلیبدیر.

مشروطه انقلابیندا سنگرلرده شعر اوخویوب گوج آلان ملت، ستارخانین تعریفینده افتخارلا ماهنیلار اوخویوب، ائل قهرمانی اولان ستارخانی تعریفله‌ییردیلر. همان زماندان توتوب بوگونه قدر آذربایجان شاعیرلری و آشیقلاری ستارخان شانینده شعرلر یازمیشلار او جمله‌دن: صابر، سهراب طاهر، بالاش آذر اوغلو، حکیمه بلوری و آشیقلار: آشیق حسین تبریزی و باشقالاری ملی سرداریمیز حققینده نه گؤزل شعرلر یازیب و اونون ایگیدلیک‌لرینی داستانلاردا یئر وئریبلر. بو شعرلرین چوخو عامیانه شعرلر آراسیندا آز دئییلدیر. مثلا:

ســـــتارخـان گـــئـیـیـب قـــره نـــی،
بـــا غـــلایـیـب بـــنـدی ـ بـــره نـــی،
قـــویـــمور کـــناردان گـــلـــه نـــی،
بـــارک الله قـــــــالـــلاج اوغـــلان،
مـــشروطـه یـــه فـــــراج اوغـــلان.

و بو شعرده باقرخان ایله ستارخان بیرگه تعریفله نیر:

تـبریز اهلی اوچ ایل چکدی مـشـقـت،
پـــامـال اولـدو آیـــاق آلـتـدا رعـیـت،
مـشروطه نی آلدی آخـیـر دا مـیـلـلت،

یـا شاسین ستارخان ، میللت یاشاسین،
بـاقر خان آتلیـسـی جـمـلـه یاشاسین.

ستارخان داستانلاریندا مظروطیت دؤورونون حادثه‌لری تعریفله نیر و ستارخان بیر گنج قوچاق کیمی بو داستانلارین قهرمانی‌دیر. عینی حالدا ستارخانین قارداشی اسماعیل بو داستانلاردا دیللرده ازبردیر. فرهاد – زمانین قوچاق ایگیدلریندن اسماعیلین ائوینه پناه گتیریر و قره باغ حاکیمی تبریز حاکیمیندن اسماعیلین توتولوب اونا تحویل وئردیگینی ایسته‌ییر. نهایت اسماعیل توتوقلانیر و باشی بدندن آیریلیر. ستارخان اؤز مبارزه‌سینده قارداشی‌نین دا قانینین انتقامینی آلیر.

هر حالدا ستارخانین یاشاییشی و قهرمانلیقلاری آشیقلارین دیلینده داستانلار آراسیندا نقل اولور و اونا قوشونان شعرلر سازدا اوخونور.

زنگان آشیق داستانلاری

ایکینجی بؤلوم (محبت داستانلاری)

اؤن سؤز

آذربایجان شفاهی ادبیاتی‌نین گؤرولمز زنگینلیگینه دلالت ائده‌ن آشیق ادبیاتی و موسیقی‌سی‌دیر. بو ادبیات یوزایللر بویو شفاهی یارانمیش و یازییا آلینمامیش و خالق شاعرلری اولان آشیقلارین سینه‌سینده قالیب و یوزایللر یوبو دیلدن دیلسله گزیب – دولاشیب، تکجه حاضیرکی یوزایلده یازییا کؤچمه‌سینه همت قورولوب؛ یوخسا یوزایل بوندان اؤنجه‌یه قدر، آشیقلاریمیزین داستانلاری و شعرلری، هابئله موسیقی‌لری ده علمی صورتده یازییا آلینمامیش و دیللرده ساخلانیلیردی.

تاسفله بو زنگین خزینه‌نی آراشدیرماق اوچون هئچ بیر امکانات اولمادیغیندان، بو کولتورون بؤیوک بیر بؤلومو اورتادان گئتمه‌ده‌دیر. بوگونه قدر – اؤزللیکله اسلامی انقلابیمیزدان سونرا یوزلر کتاب یازیلمیشسا دا، بوتون درگی‌لرده فولکلورو‌موزا یئر آچیلدیغی حالدا، هله ده بو زنگین ادبیاتین یوزدن بیری یازیلمامیشدیر. انقلابدان سونرا هر بیر یازار، اؤز علاقه‌سی اوزره قلم اله آلیب، امکانانلارینا باخاراق اؤز بیلدیکلری و توپلادیقلارینی بیر یئرده چاپ ائتدیرمه‌یه چالیشمیشدیر. آنجاق بونلارین آراسیندا درین تحقیقلر ده گؤز اؤنونده‌دیر. اما بونا قانع اولماق مومکون دئییلدیر. هر بیر درگینی آچدیقدا، اونون بیر نئچه ستونونون فولکولورا باغلاندیغینی گؤروروک. بو ستونلاردا آتالار سؤزو، ناغیللار، داستانلار و باشقا فولکلوریک ماتریاللار یئر آلیر، یئنه ده آشیقلار ادبیاتینا گلدیکده بو آرادا گؤرولن ایشلر داها آزدیر. بلکه شعرلری یازیلیبسا دا، داستانلار و اونلارین آراشدیرمالاری یوخ کیمی‌دیر. آشیق داستانلاری یاخشی دقتلری اؤزونه چکمیش و بیر چوخ داستانلار یازیا آلینمیشدیر. آنجاق بونلارین هامیسی، بو زنگین خزینه قارشیندا بیر دامجیدیر دنیزدن.

آنجاق شوبهه یوخدور کی بو زنگین کولتورو و گئنیش ادبیاتی توپلاییب – یازییا آلماق گره‌کیر. بونون اوچون ده آکادئمیک امکانلار لازیمدیر. هر حالدا بو امکانلارین اولمادیغینی گؤره‌رک یازماماق دا یازارلارین مسئولیتلرینی بویونلاریندا گؤتورمور. بیز، هله یولون ایلک بوروقلاریندا قالمیشیق؛ بونونلا بئله خزینه‌میزی قورومای اوچون آخساقلیقلا اولورسا دا، چالیشمالی‌ییق. بیز ده دورمادان چالیشاجاییق. آخساقلیقلاری دا دوستلاری تنقیدلری اساسیندا آرادان گؤرتورمک اولار. بس گؤزومور عزیز اوخوجولارین، آشیقلارین و اؤزه‌للیکله ادیب‌لریمیزین ده‌یرلی تنقیدلرینه‌دیر. اولسون کی ملتیمیزه لاییق بیر ایش گؤرموش اولاق.

بونو دا آرتیرماق لازیمدیر زنگان آشیقلاری‌نین سؤیله‌دیکلری داستانلار، عئینی صورتده آذربایجانین باشقا شهرلری و بؤلگه‌لری کیمی‌دیر؛ نهایت بیر سیرا ده‌ییشیک‌لیک‌لرین اولدوغو مومکوندو. هر داستانین واریانتلاری اولدوغو کیمی، زنگاندا سؤیله‌نن هر بیر داستان، او داستانین بیر واریانتی ساییلا بیلر. بوندان علاوه، بیر سیرا داستانلار، تکجه زنگان بؤلگه‌سینه عاییددیر و آذربایجانین او بیری بؤلگه لریندن یایغین دئییلدیر؛ مثلا ورقه و گولشن زنگانا عایید ساییلیر، یاخود آشیق شیرین و بیرچک خانیم زنگاندان (خرمدره‌یه عایید) ائشیکده ائشیدیلمه‌یبدیر. هابئله یوسف جمال داستانی، بهرام و گولی خندان، کلبی و سلبی، و باشقالاری.

بیز بورادا هر داستانی تانیتدیردیقدا سونرا بیر اؤرنک کیمی همان داستاندان زنگان بؤلگه‌سی‌نین آشیقلاریندان وئره‌جه‌ییک. آنجاق تامام داستانلاری توپلاماق داها چوخ امکانات ایسته‌ییر؛ الله قویسا بو ایش بیلیم یورلاریمیزدا آشیق ادبیاتی و اینجه صنعتی قویولدوقدا داها علمی صورتده مومکون اولاجاقدیر.

زنگان آشیق محیطی، خزر دنیزی‌نین گونئی باتیسینداکی ان قدیم تورک یوردلاری اولان باشدا زنگان، سلطانیه اولماق اوزره خرمدره، ابهر، قیدار، هیدج، تیکاب، بیجار، تاریم علیا، مانیشان، ایجرود، تاکستان، قزوین، لوشان، نیک‌پی[1] شهرلری و شهرجیک‌لرینی احتوا ائتمکده‌دیر. زنگان آشیق محیطی دئدیکده بئش شهری و اونون کندلرینی نظرده توتوروق: زنگان و زنگان چایی کندلری، ابهر ایله خرمدره و اونلارا باغلی کندلر، طاریم و اونون حومه‌سی، قیدار و اونا باغلی یوردلار، مانیشان و توابعی. آنجاق هله تاکستاندان توتوب قزوینه قدر گئده‌ن بؤلگه و رودبارا چاتان شهرلر و کندلر هامیسی زنگان آشیق محیطینه باغلی‌دیر، آنجاق بیر اؤرنک وئرمه‌دیک. بونلارین آشیقلاری و سؤیله‌دیکلری داستانلار دا سونرا زنگان بؤلگه‌سی اوستونده اولاراق وئریله‌جکدیر.

م. کریمی

[1] ا. گونر، م. ارتورک، قطعه‌لر و اؤلکه‌لر جغرافیاسی، نوبا یاییناری، آنکارا، ۲۰۰۵، ص ۱۹۷ – ۲۰۲.

زنگان آشیق داستانلاری

دئدیگیمیز کیمی زنگانین اؤزونه مخصوص داستانلاری دا واردیر. باشقا سؤزله: هر شهرین آشیق سازلاریندا اؤزونه مخصوص موسیقی هاوالاری اولدوغو کیمی، اؤزونه مخصوص داستانلاری دا واردیر. یئنه آیری بیر سؤزله، آذربایجان آشیق داستانلاری هر شهرده آشیقلارین دیلینده مجلیسلرینه اویغون اولاراق او بؤلگه‌نین آشیقلاری‌نین باجاریقلاری اوزوندن مختلیف واریانتلار یارانیر. بوندان علامه بیر سیرا داستانلار اساسیندا او بؤلگه نین اولایلارینا باغلی اولاراق، همان شهر و بؤلگه‌نین داستانی ساییلیر.

مثلا خسته قاسیم داستانلاریندا بیر سیرا ده‌ییشیکلیک‌لر یاراناراق، تبریز ده اولان خسته قاسیم داستانلاریلا فرقله نیر. آنجاق بیر سیرا داستانلار او جمله‌دن آشیق شیرین و بیرچک خانیم، اسالسیندا خرمدره‌لی اولدوغو اوچون بو بؤلگه‌نین داستانی اولور و آذربایجانین باشقا شهرلرینده تانینمیر. آنجاق دریندن توتوشدوراندا بونلار باشقا واریانتینی آیری شهرلرده گؤرمک مومکوندور. همین آشیق شیرین و بیرچک خانیم، عینی صورتده آشیق واله و زرنگار داستانی‌دیر. آشسق شیرین خرمدره‌لی و آشیق واله قوشاچایلی آشیقلار اولدوغوندان، هر بیری اؤز بؤلگه‌سی‌نین داستانی ساییلیر. اما داستانلاردا اوخونان شعرلر بیر – بیریندن فرقلی اولورلار. اما داستانین گئدیشی عئینی‌دیر.

بو دلیل‌لره گؤره زنگان بؤلگه‌سینده داستانلار، زنگان آشیقلاری طرفیندن یارانمیش و بو بؤلگه‌نین خصوصیت‌لرینی ایفاده ائدیر. بو داستانلار عبارتدیرلر بونلاردان:

اصلی و کرم

بهرام و گولی خندان

آشیق شیرین و بیرچک خانیم

یوسف جمال

ورقا و گلشن

کلبی و سلبی

و. . . .

محبت داستانلاری

آذربایجان محبت داستانلاری آراسیندا، اصلی – کرم داستانی چوخ معروف و دونیا سئوگی داستانلاری آراسیندا تانینمیش بیر داستاندیر. اصلی – کرم دونیا سئوگی داستانلاری: رومئو – ژولیت، لیلی و مجنون، شیرین و فرهاد و باشقالاری آراسیندا یئر توتور.

اصلی و کرم

بو گؤزل داستان مسلمانلارلا ائرمنی‌لر آراسیندا دین فرقلری اولاراق، بیر سئوگی داستانی‌دیر. اوغلان – کرم مسلماندیر و اصلی بیر مسیحی قیزیدیر. آنجاق داستان گؤسته‌ریر کی سئوگی هئچ بیر دین و مذهبده گناه دئییل.[1]

اصلی – کرم داستانی بئله باشلانیر[2] کی گنجه حاکیمی زیاد خانین بیر اوغلو وار محمود آدیندا. اونون وزیری و خزانه‌چیسی قارا کشیش‌ین بیر قیزی وار مریم آدیندا. بو ایکی گنج اوغلان – قیز بیر – بیرینه سئوگی عالیمنده اسیر اولورلار. آنجاق دین فرقی اساسیندا جامعه‌نین قارا قووه‌لری اونلارین وصالینا مانع اولور.

آذربایجان داستانلاری‌نین چوخوندا ایکی یاخین – گاهدان قارداش و بورادا شاه ایله وزیر، اوشاقلاری اولمادیغی اوچون احسان وئریب، یتیم‌لری نوازش ائدیب، آجلاری دویوروب، چیلپاقلاری گئیییندیریب و نهایت اوشاق صاحیبی اولورلار. بو ایکی اوشاق ۱۵ – ۱۶ یاشلاریندا مکتبخانادا بیر – بیرلریله تانیش اولوب، عشق عالمینه گیریرلر. محمود بیر باغا گیریب و اوندان اؤز قوشونون او باغا گیردیگینی دئییر و قوشونو ایسته‌ییر و بئله اوخویور:

ای گـوزه‌ل قـیـز، صد آفـریـن اصلینه
آلا گؤزلوم تـــرلانـیـمی گـــتیر وئـــرا!
مـنم او تـرلانین اووچـــو ـ صـــیـادی
آلا گـــؤزلوم، تـــرلانیـمی گـــتیر وئرا!

و مریم اونون جوابیندا دئییر:

مـن بـیـلیـرم بـــو تـرلانـیـن ایـشـینی
کَـرَم ائـیـله، تـــرلانـــیـنی گـــل آپـــارا!
تـرلان گـره ک یـئسین اوون دؤشـونـو

---

[1] محمد رضا آذرلو، منظومه های آذری، تهران، ۱۳۵۴.

[2] اصلی و کرم، تبریز، کتابخانهٔ فردوسی، سیروس قمری، بدون تاریخ.
- اصلی و کرم، تبریز، انتشارات زرقلم، ۱۳۸۰.

کـــرم ائـیـــلـه تـــرلانـینی گـــل آپـــار!

بو قیسا دانیشیقدان سونرا ایکی اوغلان – قیز بیر – بیرینه اورَک باغلاییر. بیر زامان گئچیر و صوفی – محمودون دایه‌سی بو سئودانین سیررینی آچیر و دئییر کی محمود قارا کشیشین قیزی مریمه وورولوبدور. قارا کشیش بو خبری بیلندن سونرا عاییله‌سین گؤتوروب شهردن قاچیر. اونون باخیشیلا مریم خریستیان دیر و محمود مسلمان. بونلار بیر – بیریله ائوله نه بیلمزلر. آنجاق بیلیریک هئچ بیر دین و مذهب انسانلاری بیر – بیریندن آیریلماغا راضی دئییل. دین انسانلاری بیر – بیرینه چاتدیرماق و اونلاری سعادتمند ائتک اوچون الله تعالا طرفیندن گلکیشدیر. اما قارا کشیش قیزینی مسلمانا وئرمه‌مک اوچون نه بلالار کی باشلارینا گتیرمیر.

قاراکشیش گنجه‌دن چیخیر. کرم ده صوفی ایله اونلارین دالیسیجا گئدیرلر. آنجاق هارا گئدیرلر قارا کشیش خبری ائشیتجک اورادان دا چیخیب – قاچیر. گورجستان، ارزروم و باشقا شهرلر و اؤلکه لری دولاشیر. بیر – ایکی دفعه اصلی – کرم بیر – بیریله گؤروشه بیلیرلر. آنجاق اوزون سورمه‌دن یئنه قارا کشیشین حیله‌لریله آیری دوشورلر. یولدا کرمین باشینا مین بیر بلا گلیر. صوفی یولدا اؤلور. قاراکشیش هامیه کرمی بیر اوغرو و قاچاق تانیتدیریر بلکه یاخاسینی اونون الیندن قورتارسین. نهایت مین بیر اولایدان سونرا ایکی عاشق و معشوق بیر – بیرلرینه چاتیرلار. نهایت قارا کشیش اونلاری طلیسم ائدیر. اصلینین دوگمه‌لری آچیلمیر. کرم اود توتوب یانیر. اصلی ده اونون اودو ایله یانیر و کول اولور...[1]

بو داستاندا مذهب و قارا کشیش کیمی حیله‌کار انسانلارین سیماسی آچیقلانیر. گؤسته ریر کی دین و مذهب انسانلاری بیر – بیریندن آییرمایییر، اما قارا دوشونجه لی و خرافاتا باغلانان انسانلار ایکی سئوگیلی‌نین سعادتینی پوزوب، بلایا اوغرادیرلار. کرم داستانین سونوندا قارا کشیشی بئله تانیتدیریر:

آتان کشیش، کیلسالاری، کـنـدی وار
حیله گردی، بیلمک اولمور، فندی وار
بیر دویمه‌نین هشتاد سگگیز بندی وار

[1] اصلی و کرم، به همت سیروس قمری، تبریز، بدون تاریخ.

آچیلسین اصلی‌دن دویمه، من اؤلدوم.[1]

اما بو داستانین یارادانلار خالق اؤزودور. بو داستاندا سیررلر قویوب و خرافه‌لری افشا ائدیرلر. داستانین سونوندا ایکی گنجین قبریندن ایکی قیزیل گول گؤوه‌ریب بیر – بیرینه چاتیر و خالق بو صحنه‌نی یاراداراق سئوگی‌نین ابدی اولدوغونو تثبیت ائدیرلر و بئله قارا قلبلی قارا کشیش‌لری ابدی بیر لعنت ایله یاد ائدیرلر.[2]

کرم بیر عاشق‌دیر . اوره‌ک دؤیونتولرینی سازی و سؤزو ایله سؤیله‌ییر و قارا کشیشی قارالیر:

اوجا داغلار باشین قار آلدی گئتدی
ترلانین مسکنینی سار آلدی گئتدی
هرکیم کی یارسئودی یار آلدی گئتدی
بیزیمکی ده قارا گلدی بئله باخ!

اونون آغلاماقدان باشقا و سئوگیلی دالیجا گئتمه‌دن باشقا بیر سیلاچی یوخ:

ازل باشدان قارا یازی‌دیر یازیم
بیر آه چکسم یارا یئتر آوازیم ...

کرم تکلیکده یانیر و آیریلیقدان اود توتور. شکایتدن باشقا بیر ایش الیندن گلمیر:

بیر اود قالخدی اوره‌گیمدن آلیشدی
اودتوتوبان جسمیم یاندی، آغلارام.
ظالیم کشیش یئنه حیله ائیله‌دی
موردار حیله‌لرین قاندیم، آغلارام.

حکیم یوخ، لقمان یوخ،دردیمی قانا
اریییبدیر باغریم، دؤنوبدور قانا
آز قالیبدیر کرم اودلانا ـ یانا
اود توتدو بدنیم، یاندیم، آغلارام.

---

[1] افندیف، پاشا،آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی، باکی، ۱۹۷۰ص ۲۳۲.

[2] همان.ص ۲۳۵.

کرمین هنری آشیقلیق‌دیر. بیر پاک انساندیر کی سئوگی‌دن باشقا گناهی یوخدور. اصلی ده تمیز، نجیب و دوزگون بیر خالق قیزی‌دیر، اما آتاسی‌نین یاندیردیغی اوددا یانیر. او دا فلک و آلین یازیسینی تقصیرکار بیلیر:

اصـــلی دییه‌ر، من ایسته‌رم اوره‌کدن
کشیش بـیـزی قـورتارمادی کـلکدن
شیـکایت ائـیـله‌رم قـانـلی فـلـکدن،
یازی یازان یـازیـب بـئـله ایـشـلـری.[1]

هر ایکی جوان اؤز ایده آللاری و آرمانلاری دالیجادیلار. آنجاق جسم‌لری‌نین اؤلومو ایله آدلاری اؤلمور. چونکی سئوگی یولوندا بوتون فداکارلیقلاری یئرینه یئتیریرلر. کرم وطندن اوزاق اولورسا دا، حیوانلارلا دانیشیر، اوره‌ک سؤزلرینی اونلارا دئییر و اوره‌کدن سیرلایاراق اوخویور:

بـولـبـــولـلر اوخـــور گولـلـرده ،
مـــارالـــلار گـــزیـر چـؤلـلـرده ،
کـرمم غـــریـــب ائـــــلـــلـرده ،
اصـلی خـــان اوچـــون آغـلارام.

او هیچ زامان وطنی اونودمور و ائلی‌نین خاطیره‌سینی ساخلاییر:

کـرم دیـیـه‌ر، عـریان قـالـدی بـدنـیـم
من اؤلـنده کـیملر بـیـچه‌ر کـفـنـیـم؟
آنام، لـه لـه، یـادا دوشـــدو وطـــنـیم
بـیلن یـوخدو، گؤرسه دئیدی یول منه.

کرم یول اوزونو داغلارینان، اوچاق قوشلارلا و مختلف حیوانلارلا دانیشیب، وطن یولونو خبر آبیر:

قاتار ـ قـاتار گـؤی اوزونده سوزورسوز
آیـلن دورنـام، ایـلـن خبر سورایـیـم.
بـیزیم یـورددان نه خبرلر بیلیرسیـز؟

[1] همان، ص ۲۳۴ .

ایَلن دورنام، ایَلن خبر سوراییم!

کرمین اوخودوغو قوشمالار هامیسی ائللریمیزین اوره‌ک سؤزلریدیر. صوفی‌نین اؤلومو هر اوخوجونو آغلادا بیلیر. او دا وطنه خاطیر سیزلاییر و کرمین دردی ذیروه‌یه چاتیر:

ارزرومون گدییینه وارانـــدا
اوندا دئدیم قدیر دولان امان هئی!
بیر طرفدن یاغمور یاغار، باد اسر
توتموش هر یانیمی قارا دومان هئی!

بورادا سانکی خالقین اوره ک سؤزلری و دردلری دیله گلیر:

ترک ائتمیشم آغیر ـ آغیر ائلیمی
الیمدن آلدیلار قونچا گولومی
اونونچون غربته سالدیم یولومی
ائللر آغلار، وطن آغلار، یول آغلار.[1]

یئنه ده:

قارشی دوران قارلی داغلار
داغلار بیزیم داغلارمودو؟
آغ بیرچکلی قوجا آنام
اوغول دئییب آغلارمودو؟

اصلی ده کرمدن آز دئیل. او دا دردینی کیمسه‌سیزلیکدن داغلارا دانیشیر و وطندن آیری دوشدویوندان آغلاییر:

باشین اوسته شاهین ـ شونقار سسله‌نیر
آلویز داغی، هئچ اسکیلمز دومانین؟
اتگینده قویون ـ قوزو بسله‌نیر
آلویز داغی، هئچ اسکیلمز دومانین؟

اصلی داغلارا اوز توتوب، اشغالچیلارا اؤز نفریتینی بیلدیریر و وطنی سئومه‌یی دیله گتیریر:

[1] اصلی و کرم، سیروس قمری، تبریز، بدون تاریخ، ص ۵۷.

سینه‌نده خارلانمیش نملی قـار اولـور
آلت یانـینـدا باغـچا اولور، بـار اولـور
آلـما اولـور، هئیوا اولـور، نـار اولـــور
آلویز داغی، هـئـچ اسـکیلمز دومانین؟

اوجا ـ اوجا قایان، یاستی دؤشون وار
شیرین ـ شیرین اؤتن ترلان قوشون وار
کرم کیـمـی نـه بـــلالـی بـــاشـن وار
آلویز داغی، هـئچ اسکیلمز دومانین؟[1]

بو داستاندا زمانین سیاسی – اجتماعی دورومو ایله ساده خالقی معیشتی ده بیلینیر. کرم داغلارلا دانیشاندا، اصلی قوشلارلا سؤزه گلنده بو دورومو آچیقلاییرلار. شهرلرین ویرانه اولدوقلارینی دیله گتیریرلر:

اوچ یوز آتمیش چشمه‌لریم آخـاردی
گؤزه للریم سیرانـگـاهـا چـیـخـاردی
هـر خانـیما اوچ یـوز دوه سیـغـاردی
باخیرسانمی خان یـئـرینده داشـیما؟

داستاندا حیات فلسفه‌سینه توخونور و خالقین اقتصادی دورومو دا آچیقلانیر:

تـوتماز ایدین بـیر فـقـیـریـن الینی؟
سـورمازایدین یوخـسوللارین حالینی؟
حرام ـ حلال قـازاندیغـین مـالـیـنی،
بـو فانی دونیا دا تـؤکموش گئدیرسن.

اصلی و کرم داستانی، اصلینده ایکی دین اینجیلاری آراسیندا دوستلوق اولدوغو آرزیسی ایله یارانیر. داستان باشدان – باشا دوستلوق، وفا، دوزگونلوک، نجابت و پاکلیق داستانی‌دیر. اونون قارشیندا ریا، اگریلیک، یالانچیلیق و حیله‌کارلیق دایانیر.

[1] افندیف، آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی، باکی، ۱۹۷۰، ص ۳۴۰.

اصلی – کرم داستانی آذربایجاندا یاراناراق چوخلو تورک ملت‌لری آراسیندا دا تانینماقدادیر. بو داستان بیر سئوگی داستانی اولاراق باشقا ملت‌لر طرفیندن ده سئویله – سئویله اوخونور. دونیا آراشدیرجیلاری داستانی مختلف بوجاقلاردان آراشدیریب و گؤزل سونوجلار آلمیشلار. ایراندا دا اصلی کرم کتابی ان تانینمیش و ایللر بویو چوخ ساتیلان کتابلاردان اولموشدور. بلکه ادعا ائتمک اولار کی هئچ آذربایجانلی بونونلا غریبه دئییلدیر.

اصلی کرم داستانی زنگاندا:

ایراندا بیر نئچه اصلی کرم داستانی کتاب کیمی چاپ اولوب و یاییلیبدیر. تهران، تبریز و باشقا شهرلرده بو کتابلارین یاییلماسینا شاهید اولموشوق؛ آنجاق زنگاندا آشیقلارین دیلینده ازبر اولان اصلی – کرم داستانی، آذربایجانین باشقا شهرلری کیمی اولموش، بیر بالاجا شعرلری فرقلی‌دیر، بلکی ده اوخونان هاوالار ده‌ییشیک فورملاردا اوخونور. آنجاق بونو آرتیرماق گره‌کیر کی زنگان عالیم-لریندن ساییلان مشروطه انقلابی‌نین گؤرکملی سیمالاریندان بیری اولان شیخ ابراهیم زنجانی بیر نئچه علمی، فقهی کتابلار آراسیندا بیر اصلی – کرم کتابینی دا یازمیشدیر. بو اثر آذربایجان ادبیاتیندا اؤزونه اؤزل بیر یئر آلیر. بو اثر ایلک دفعه بهار زنجان درگیسینده تانیتدیریلدی و اونون اوغلو و زنگانین ادیبلریندن اولان "عبدالله قیزلباش" جنابلاری اونون یاییلماسینا چالیشدیلار. نهایت علی محمدبیانی زنگاندا اونون چاپ ایشلرینی ایره‌لی آپارمیش و یایمیشدیر. بو اثرین اؤنملی نوکته‌لریندن داستاندا اولان شعرلرین دورومودور. شیخ ابراهیم بیر دینی عالیم اولاراق بورادا گتیردیگی شعرلری حکیم هیدجی‌نین دیوانیندان سئچمیش و اصلی – کرم دیلیندن و یا هیجانلاری بیان ائتمک اوچون ایشلتمیشدیر. بو شعرلرین بیر سیراسی دیوانیندا گلمه‌میش و شیخ ابراهیمین الینده اولدوغونا بیر سنددیر.

شیخ ابراهیم بو اثرین مقدمه‌سینده نه اوچون بو داستانا بئل باغلادیغیندان دانیشیر. تاسوفله کتابی تدوین ائدیب چاپا حاضیرلاماقدا بو مقدمه حذف اولموش و شیخ ابراهیمین سؤزو یازییا آلینمامیشدیر. شیخ بورادا نه اوچون بئله بیر کتابی یازدیغیندان دانیشیر و یازیر: "کسانیکه مرا که این داستان را می‌نویسم یعنی ابراهیم زنجانی می‌شناسند در نخستین نظر تعجب می‌کنند که چگونه از وقت خودم را صرف این داستان کرده‌ام که در نظر آنان شایسته جوانان بلکه اهل هوس است. . . یعنی کسی که عمر خود را در تحصیل علوم ادبی، فقه و اوصال و فلسفه و تاریخ و حکمت عرفان و

علم طبیعی و جدید و قانون و تالیف و تصنیف، ترجمه کتب زیاد و در امامت و قضاوت و پند و نصیحت و مسجد و منبر صرف کرده است و در چهار مجلس عضویت داشته در چنین حالی که ابنهمه گرفتاری و مصلیب مختلف . . . چگونه به این کار اقدام کرده‌ام که نوازندگان و مطربان خصوصا در میان ترکان آناتولی و آذربایجان در وقت عیش و عروسی بدان می‌پردازند و خود را شادکام می‌سازند؟ در جواب عرض می‌کنم بلی درست است و این از اهم اکوری که برای هر قوم و ملت لازم است که باید کار کرده و رنج کشیده در میان ملل زنده مانده و به تعمیریات جهان برسند گاهی تفریح و رفع اندوه است که نشاط طبع را نگاه دارد و نیروی کار فکری و عملی اه انسان بدهد تا بتواند با صدمات روزگار مقاومت کند و از شدت فرسوده و خسته پوسیده نشود و یکی از وسایل نشاط طبع و انبساط خاطر خواندن اشعار شورانگیز است و استماع داستان عشقی طرف خیز بزبان مادری. من برای ایرانیان بدبخت که دچار بلیات گوناگون گردیده و در این عصر جهان که همه عالمیان بخط حفظ زندگانی مترقی ملی افتاده‌اند و بعالم تجدد که بدون آن استقلال قومی محال است داخل شده‌اند و ایرانیان با آن همه سوابق درخشان و استعداد هایشان از همه ملل عقب مانده و گجرفتار اندوه و پر رنج گشته اند لازم می‌دانم که نشاط طبعی پیدا کرده و کمر خود را در این میدان تزاهم بقاء استوار ساخته . . ."

بئله‌لیکله گؤروروک بیر فقیه و عالیم انسان اؤز کولتور و دیلینی نئجه دیری ساخلاماق اوچون چالیشیر و قیمتلی عمرونو بو اثرین یازماسینا صرف ائدیر. زنگان فولکولورونو توپلاماغا ائله اسکی زمانلاردان موجود ایدی و بو بیر نمونه دیر.

آشیق قریب [1]

آشیق قریب آذربایجان محبت داستانلاری آراسیندا تانینمیش، گئنیش دورومدا یاییلمیش و سئویملی داستانلاردان بیری دیر. بو داستان دا قونشو ملت‌لر آراسیندا یاییلمیش آناتولی، تورکمن، اوزبک ، ائرمنی و باشقا تورک دیللی خالقلار، حتا اورتا آسیا خالقلاری آراسیندا دا سؤیلنمکده دیر.

بو داستانین اصیل قونوسو، حالقیمیزین حیات یولوندا چالیشماق اوچون غربته گئده‌ن انسانلارین حیات موضوعودور. بو زامانلار خالقیمیز چؤره‌ک غمینه گؤره وطندن اوزای دوشوب، معیشتی دولاندیرماق اوچون غریب یاشاماق و غربته دوشمک موضوعو اساس گؤتورولموشدور. بو موضوع تکجه بیزیم ملته عاییید دئییل، بلکه دونیا ملتلری آراسیندا دا بئله بیر دوروم اولموشدور. بو موضوع حتا دده قورقود داستانلاریندا – بامسی بیرک باشینا گلن بلادیر. آشیق قریب ده اؤز سئوگیلیسینی اله گتیرمک اوچون ایللر بویو تجارته چیخیر، بلکه آغیر کبینی اله گتیرسین و وطنه قاییدیب سئوگیلیسی ایله ائولنسین.

آشیق قریبین اصل آدی رسول‌دور و تبریزدن یولا دوشوب ۷ ایل تامام غربت دیارلاردا ایشله‌مه‌یه مجبور قالیر. دسولون دوشمنلری یاخود رقیبلری فرصتدن استفاده ائده‌رک، قریبین سئوگیلیسینی الیندن چیخارماغا چالیشیرلار. اونلار یالان دانیشماقدان دا چکینمیرلر. یالاندان رسولون اؤلوم خبرینی یاییرلار. آشیق قریبه خبر گلیر کی نه دورموشان؟ نشانلیوی باشقاسینا وئریرلر. رسول بونو ائشیده‌رک نئچه آیلیق یولو ۲- ۳ گونده گئدیب و چاتیر. آشیق پالتاریندا توی مجلیسینه داخیل اولور و ساز – سؤز ایله دوشوندورور و شاه صنم رسولو تانییر. یالانچیلار رسوا اولوب جزالانیرلار.[2]

---

[1] م. کریمی، منظومه های آذری، تهران، ۱۳۵۴.

[2] آشیق قریب، سیروس قمری، تبریز، بدون تاریخ.

بوله بیر موضوع باشقا ملت‌لر آراسیندا دا واردیر و داستان ایچینده اؤلکه‌نین اجتماعی – سیاسی دورومو، خالقین معیشتی آچیقلانیر. بئله سفرلر آذربایجان داستانلاری‌نین چوخوندا واردیر، حتی چوخلو آشیقلارین دا بئله سفرلری اولموشدور.

رسولون آتاسی دولتلی بیر تاجیر اولورسا دا، رسول آتاسی نین مال – دولتینه گؤز تیکمیر. شاه صنمین ددەسی ده رسولو کوره‌کن قبول ائتمک اوچون ۴۰ کیسه قیزیل ایسته‌ییر. رسول ۴۰ کیسه قیزیلی اله گتیرمک اوچون غربت ائلده ایشله‌مه‌یه بویون اگیر. آنجاق سؤزلریله ده سئوگی‌نین قیزیلدان چوخ ده‌یه‌ری اولدوغونو دا دیله گتیریر. شاه صنم ۴۰ کیسه قیزیل رسولا وئریر بلکه آتاسینا وئریب شاه صنمله وصالا چاتسین؛ اما رسول اؤز الیله قازانیب، شاه صنمی اله گتیرمه‌گی بگه‌نیر. بو یولونان دا اؤز لیاقتینی گؤسترمه‌لی‌دیر. داستاندا انسان‌سئورلیک، وطن پرورلیک، قادین حؤرمتی، انسانین عقل و کمالی‌نین دیری گؤز اؤنونده جانلانیر. سئوگیلی‌لرین آراسیندا اولان سئوگی، محبت، صداقت، وفا، نجابت گؤسته‌ریلیر. آشیق قریب بو گؤزل خصوصیت‌لر اوچون ان اؤنملی بیر تمثیل‌دیر.

داستان تبریزدن باشلانیرو تبریزین دورومو هر جهتدن آچیقلانیر. دوغرودان دوغروسونا تبریزی تاریخدن علاوه، خالق داستانلاریندان داها دوزگون اؤیرنمک اولار. آشیقلار دا خالقیمیزین سؤیلر دیلی، دؤیونن اوره‌یی و دوشونن بئینی سایه‌لیرلار. آشیق قریب یولا چیخیر، آنجاق اوره‌یی یار یانیندادیر و یالقیزلیق اونا ائتکی یارادیر و بئله دیله گلیر:

کیمی‌میز وار بوردا بیزی دیندیره
کیمسه‌نه یوخ حالیم یارا بیلدیره
قورخوم بودور توفان بیزی اؤلدوره
رسول قالا بوردا یارالی، داغلارا![1]

غربت دیاردا، رسول غملی – غملی اوخویور. بیزجه بو شعرلر تکجه آشیق قریبین اوره‌ک سؤزلری یوخ، بلکه خالقیمیزین دردلری‌دیر کی آشیق قریب دیلیله اوخونور:

آی جماعات، هئچ کس قریب اولماسین
قریبلرین ایشی آه و زار اولار.
قریب دینسه یئر به یئردن قینارلار

[1] آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی، ص ۲۳۸.

یئرلی دینسه ائللرینه جار اولار.

قریبین اوزونه قاپی آچیلماز،
یاخشی اولسا یامانلاردان سئچیلمز.
اوزو گولمز، قاش- قاباغی آچیلماز
بو گئن دونیا، اونون اوچون دار اولار.

داستانین بیر سیرا یئرلرینده سانکی کرمین یانیقلی اوره‌ییله توش گلیریک. بونلاری ائشیدنده بیلر – بیلمز ائشیده‌نین و اوخویانین گؤزلریندن یاش آخیر. آشیق، آناسینی، باجیسینی خاطیرلاییر، سئوگیلیسینی یادا سالیر، وطنینی، یولداشینی یاد ائده‌رک ساز چالیر و سؤز قوشور:

آیریلدیم ائلیمدن، چیخدیم قربته
آغلارام، سیزلارام، کیمسه‌م یوخ منیم.
قریب اولوب دوشدوم دیلدن دیللره
آغلارام، سیزلارام، کیمسه‌م یوخ منیم.

گنج یاشیمدا ترک ائیله‌دیم وطنم.
قوربت ائللر اولوب منیم مسکنیم
گؤزو یا شلی، گؤزو یولدا صنمیم
آغلارام سیزلارام، کیمسه‌م یوخ منیم.[1]

شاه صنم ده بو داستاندا گؤرکملی بیر سیماسی وار.او، سو.گی یولوندا هر جوره فداکارلیغا حاضیردیر. او ۷ ایل سئوگیسی‌نین یولونو گؤزله‌ییر. یالانلارا اینانمایییر؛ نهایت اونو باشقاسیلا ازدواجا مجبور ائدنده رسول گلیب – چاتیر و ایکی سئوگیلی بیر – بیرنه چاتیر. شاه صنمین آناسی یانیندا گیلایه و شکایت‌لری داستان هیجانلی صحنه‌لرینی یارادیر:

ساری‌لیقدا حیوانلاردان ساریام،
اسمیم پاکدیر، لاپ سودان دا دورویام،
وئرمه‌سه‌ز ده من، قریبین یاریام،
آنا، من یازیغی نه دیندیریرسن؟

[1] پاشا افندیف، آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی، باکی، ۱۹۷۰، ص ۲۴۰.

شاه صنم حسرتده یاشاییر. آتاسی قویدوغو آغیر دورمدان آجییر. گونلرینی درد و عذابلا کئچیریر. دونیا اونا قریب‌سیز چوخ چتین‌دیر. آلین یازیسیندان گیلایه له نیب بئله اوخویور:

سن گـؤر گیلن بیر قضانین ایشیـنی
آخیردیر دیده‌مین قـانـلی یـاشیـنی
غـسال‌لار دوزه‌نده قـبـیـر داشیـنـی
داشلار دوزولمه‌میش قریب گـلئیدی!

گؤللرینده اوزمک اوچون سونام جان،
عشقین آتشینده یاندی سینه‌م جـان،
بیر قاپیدان چاغیر ایدی: صـنم جان!،
ائلدن اوزولمه‌میش قریب گـلئـیدی!

من صنمم، جاندان ـ باشدان کئچنده،
اجـــل کؤیـنه‌یینی مـنه بـیچـنـــده،
چاناق - چاناق زهـرلری ایـــچـنـــده،
گؤزلر سوزولمه میش قـریب گلئیدی!

دئدیگیسمیز کیمی بو ناله‌لر و آغلاماقلاردا تکجه شاه صنمی دردلریله یوخ، بلکه ائلیمیزین بیر چوخلو قیزلاری‌نین چتین گونلر کئچیردیگینی دویوروق. آشیق قریبین اؤلومو شاه صنمی درده گتیرمیش و ایندی سئوگیلیسینی گؤردوکده دیله گلیر:

سنی منه «اؤلـدو» خـبـر وئردیـلـر،
جییه‌رجیییم دلیک ـ دلیک دلدیلـر،
آزارلی دردلری جـانـا سـالـــدیـــلار
یـار، سن گـلدیگینی ایندی آنـلادیم.

دوتـدوم سنین اوچـون ایللرله یاسی
آغـلاتـدیم دوستلاری، بوتون اوناسی،
مـوژده‌یله سیلیندی کؤنلومون پاسی،
یـار، سن گلدیگینی ایـندی آنـلادیم.

اولـمـوشـدوم هـمیشه زیندان قوناغی،

آتماز ایدیم هئچ طرفه آیاغی،
حاضیرایدی مندە زهر چاناغی،
یار، سن گلدیگینی ایندی آنلادیم.

داستانلار باشقا پرسوناژلارین و قهرمانلاری سیماسی دا عئینی اولاراق بوگونکو خالقیمیزین سیمالاری سایبلیر. اورادا آنا محبتی تصویره آلینیر و ائله گؤزل ده تصویر اولونور کی سانکی بوگون مهربان و فداکار آنالاریمیزدیر دیله گلیب. او، خانلارا و تاجیرلره اوز توتوب دئییر:

بیر سؤزوم وار آقالارا، خانلارا
گؤزدن اولدوم اوغول- اوغول دئیه من !
قوربان اولوم خبر وئرەن جانلارا
گؤزدن اولدوم اوغول ـ اوغول دئیه من!

من بانویام گئجه ـ گوندوز هئی‌له‌رم،
هر کسدن قریبین ایگین ایی‌له‌رم،
اوندان سونرا بو دونیانی نئیله‌رم؟
گؤزدن اولدوم اوغول-اوغول دئیه من!

اوغلوندان بیر آن غافیل اولمایان آنا، اوغلونون گلیش خبرینی ائشیتدیکده فریاد چکیر، سسینی گؤیلره قالدیریر. سئوینجمده بیلمیر نئیله‌سین و اؤز سئوینجینی دیله گتیریر:

چوخ گؤزله‌دیم بو یئرلرین یازینی
اوغلومون اوچورتدوم من شاهبازینی
امانت ساخلادیم قریب سازینی
چوخ عجب گلیبدی قریبیم منیم.

داستانین باشقا گؤزل سیمالاریندان بیری ده آشیق قریبین باجیسی‌دیر. او دا قارداشین اوزاقلیغیندان جانا گلمیش:

فلک بیر داش سالدی، یاردی باشیمی
آغییا دؤنده‌ردی حلال آشیمی...

بورادا سئوگیلیلر آراسیندا اولان مثبت ایلگی‌لری آشیق قریب ایله شاه صنم آراسیندا گؤروروک. حقیقت، دوزگونلوک، عدالت، گؤزه‌للیک، انسان‌سئورلیک، عهده وقالی اولماق و باشقا انسانلیق

خصلت‌لری قهرمانلارین سیماسیندا گؤرونور. قهرمانلارین ظاهیرلری ده باطن‌لریله بیرله‌شیر. اورتا یوزایللرین اجتماعی دورومو، خرافه‌لرین وارلیغی، سیاسی دوروم و باشقا اوضاع – احوال آیدینجاسینا گؤسته‌ریلیر. تبریز شهری‌نین دورومو دا ان گؤزل بیر صورتده گؤسته‌ریلیر:

تبریـزین اطرافـی داغـدی ـ مئشه‌دی،
ایچینـده اوتـوران بـیـگدی ـ پاشادی،
سککیزمین محله، بئش مین گوشه‌دی،
چارسوسو، بـازاری، یـولـو تـبـریزیـن.
دویـوسـو گـیـلاندان اکیلیـر گـلـیـر،
قـویونـو مـوغـانـدان سئچیـلیر گلیر،
هنددن، هندوستاندان تؤکولور گـلـیر،
دارچینی، میـخـکی، هئلی تـبـریـزین.

پهلوانلار کیسوت گـییه‌ر یـاغـلانـیـر،
گـلـن بـزیـرگـانـلار اوردا ساخـلانـیر
گونده اوچ یوز آلتمیش یوکو باغلانیر
گئدیـر آل عـثمانا مـالی تـبـریزین.

گؤردویوموز کیمی، تبریز تجارت مرکزی اولاراق، سئویملی بیر شهر کیمی تعریفله‌نیر، آنجاق اصفهان بورا دا منفی شکیلده تصویره آلینیر. نه دنی ده بللی‌دیر؛ داستانین یارانما زامانیندا ایرانین باشکندی اولان تبریز یئرینی اصفهانا وئریر و بونا گؤره تبریز گئری قالماغا اوغراییر. بو دوروم هر آذربایجانلینی ناراحات ائدیر. آنجاق داستانلاریمیز، آشیقلارین – بو خالق شاعیرلرین یارادیجیلیغی ساییلاراق، اولایلاری دوزگون تصویر ائدیر و تاریخی دورومو، تاریخدن آرتیق فولکولوردان ان دوزگون صورتده آلا بیلیریک.

عباس و گولگز[1]

عشق و سئوگی داستانلاری آراسیندا آشیق عباس و گولگز داستانی‌نین خاص بیر یئری واردیر. بورادا خالقین اجتماعی، سیاسی و اقتصادی دورمو آچیقلانیر. اونلارین احوال – روحیه‌سی ده تانیتیلیر. عباس اؤزو آذربایجان آشیق ادبیاتیندا گؤرکملی بیر یئری واردیر. او گوجلو آشیقلاریمیزدان اولاراق، شعرلری ۴۰۰ ایل عرضینده آشیقلارین دیلینده اوخونوب و سازلاردا چالینیبدیر. آنجاق بو داستانی دا سونرا آشیقلار اونون یاشاییشی و شعرلری اساسیندا یارادیب و بئله‌لیکله ده اونون خاطیره‌سینی و شعرلرینی دیری و جانلی ساخلاییبلار. آراشدیریجیلار بو داستاندان نئچه واربانت توپلاییبلار.

بیر واریانتدا، داستان بئله دیر کی آشیق عباسین سئوگیلیسی پری خانیمی شاه عباسی سارایینا و حرمسراسیندا آپارماق ایسته‌ییرلر. آشیق عباس بونون قارشیندا دایانیر. سربازلار اونو توتوب شاهین قارشینا آپاریرلار. شاه عباس حقیقتی بیلیر و نهایت اونو آزاد ائدیر.

باشقا واریانتدا، شاه عباس تاریخی سیماسی آچیقلانیر. اونون امریله شهرلرده گنج و گؤزل قیزلاری بیر میداندا توپلاییب، اونلاردان ان گؤزللری سئچیب سارایا آپارماق ایسته‌ییرلر. بونو آرتیرماق لازیمدیر کی شاه عباسین آذربایجان داستانلاریندا تامامیله ایکی سیاسی واردیر: بیرینده ایگید و عادل بیر شاه‌دیر. او، خالقی دورومونو گؤرمک و بیلمک اوچون درویش پالتاری دا گئییر و گیزلیجه خالقین ایچینه گئدیر. اما او بیر سیمادا، شاه عباس بیر زواکیلیق ائده‌ن و ظالیم بیر شاه‌دیر. بورادا دا شاه عباس بو سیماسی جانلی‌دیر. آشیق عباسین سئوگیلیسینی آپارماقدا خالق هجوم گتیریب قیزلاری آزاد ائدیب و ائولرینه قایتاریرلار.

تاریخدن آلدیغیمیز معلومات بو ایکی سیمانی دا تایید ائدیر.[2] بونا آرخالاناراق، شاه عباس بیر خرافی شاه اولاراق اولدوزلاری آخینینی منجم باشیندان اؤیره‌نیر. بیلیر کی بو آی ایچینده سارایدا نحس واردیر و سارایا زیان یئتیشه‌جک. بیر آی شاهلیق تختینی بیر زندانی اولان یوسف سراجا تاپشیریر و گیزلی صورتده سارایا چیخیر. اما یوسف سراج فرصتدن استفاده ائدیب، اؤلکه‌نین آبادلیغی

[1] م. کریمی، منظومه های آذری، تهران، ۱۳۵۴.

[2] اسکندر بیگ منشی، تاریخ عالم آرای عباسی، تهران، ۱۳۱۴.

اوغروندا بیر آی تمان چالیشیر: کچیدلر دوزه‌لدیر، کؤرپولر سالیر، مدرسه‌لر یاپیر، کارونسرالار دوزلتدیریر. آنجاق بیر آی‌دان سونرا یوسف سراجی اؤلدورور و اؤزو سارایا قاییدیر و اونون ایشلری شاه عباس آدینا یازیلیر.[1] آنجاق مورخلردن علاوه بیر سیرا سیاحلار دا بئله اولای‌لارا اشاره ائدیرلر.[2]

داستان بئله‌دیر کی گولگز پری توفارقان پهلونلاریندا بیری اولان باتمان قیلیچین باجیسی‌دیر. آشیق عباس بیر اولای دا اونونلا تانیش اولوب سئویشیرلر. شاه عباسین قولدور مامورلاری گولگزین گؤزه‌للیگیندن خبردار اولوب، باشقا قیزلارلا برابر اونو دا سارایا آپاریرلار. آشیق عباس بونا عصیان ائده‌رک کاروانلا یاناشی تبریزه گلیر. کاروان اصفهانا ساری یولا دوشور. آشیق عباس دا کاروانلا یولا دوشور و یولدا ساط چالیر، ماهنی اوخویوب، آذربایجانلی‌لارین دردینی سؤیله‌ییر. بو شعرلرده خالق دردی، زمانه‌نین دورومو و عدالتین اولمادیغی سؤیله‌نیلیر:

هـانـی بـو اؤلـکه‌ده عدالت، دیـوان؟
یوخ کیمسه، ائیله‌سین دردیمه درمان،
هئچ اینصافا گلمز بی‌انصاف ســاربان،
ساربان چکر، مایا بـوزلار، نـر گئده‌ر.
من گزمیشم آلـچـاق ایـلـه اوجانی،
یار یـولوندا قـوربان دئدیم بو جانی
ویـــرانـه قـــویـــدولار آذربایـجـانی
عباس آغلار، گولگز کیمی یار گئده‌ر.

گؤروندویو کیمی، آشیق عباس سؤیله‌دیگی شعرلریله خالقین دورومونو و اجتماعی دغدغه‌لری دیله گتیریر. آذربایجانین ویرانه قالدیغینی سؤیله‌ییر. آشیق عباسین شعرلری خالق ایچینده اوخوناراق، ظالیملرین زوراکیلیقلار قیزلارینی اسیر توتماسی‌نین قارشینا اولدوقلارینی دا گؤسته‌ریر:

یـئـنه آرتدی مـن فـــقـــیـریـن آلَمی،

---

[1] همان، ص ۲۴۹.

[2] آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی، ص ۲۴۵.

- میرزا فتحعلی آخوندزاده، تمثیلات، ترجمه قره جه داغی، تهران، ۱۳۵۳، ص ۱۶۲.

چـرخ فـــلـک تـــرسـه چـکدی قَلَمی،
گؤز یـاشـــیـنـا غرق ائـیـلـه‌رم عالمی،
قطره سولار عمان اولموش، آی اولموش.
مجلیـسـیـمـه صـراحـی‌لـر دوزولدی،
گؤزوم یاشی قـابدان قـابا سـوزولدی،
آغـلا عـبـاس، الـین یـاردان اوزولدی،
بوگون آخر زمان اولموش، آی اولمـوش.

آشیق عباس، تک و تنها قالاراق، سئوگیلیسینی ده الدن وئرمیش و شاه ایله ده اوز – اوزه دایانیر؛ گوجو چاتمادیغیندان نفرین و لعنت اوخویور:

من عاببـاسام سؤیله‌مه‌رم هئچ یالان
ائلـیـمـه، اؤلـکـه‌مـه سالدیلار تالان،
خـوجـا، دلـی‌بـجـان، الله وردئریخان
قویـمـا، دلـی‌بـجـان یـــاریم آپاردی.

آشیق عباس اصفهاندا شاه عباس ایله اوز – اوزه گلیر. اؤز نشانلیسینی ایسته ییر. آشیق عباسی توتوقلاییب، قویویا سالیرلار. حق عاشیغی اولدوغو اوچون نجات تاپیر. هئچ بیر اشکنجه اونون اوره‌ک ایسته‌ییـنی الیندن آلماغا گوجو چاتمیر. شاه عباس بونلاری گؤردوکده حیله‌یه ال آتیر. باشارمایییر آشیغین نظرینی دؤندرسین. اونو دار آغاجی‌نین یانینا آپاریرلار. بورادا آشیق عباسین سیلاحی سازدیر و سؤز:

دوروم دولانـــیـــم بـاشـــیـــنـا
آلا گـوزلـــو یـــار گـئـدیـــرم.
اؤلـــسـم بـــویـونـــا صـدقـــه
قـالسام انـتـظـار گـــئـــدیـــرم.

گولگز پری ده بیر انسان دیر تمام انسانی خصلتلره مالیک بیر قادین. وفالی، صمیمی، پاک و سئوگیلیسی یولوندا جانینی قوربان وئره‌ن. آشیق عباس بئله یارینی گؤردوکده جرأت تاپیر؛ داها

اؤزوندن یوخ، بلکه ائلیندن دانیشیر و ائلین دردلرینی دیله گتیریر. اما اوره‌یی سیخیلان عاشیق، باتمان قیلیجین هاردا قالدیغینی دا سوروشور:

شاه حؤکمویله خان اوستونه خان گئـده‌ر
آغـلا دیـده‌م، یـاش یـئـرینه قان گئـده‌ر
قول بوشالدی، دیل دولاشدی، جان گئده‌ر
آخـــــر آپـــاردیـــلار دارا، گـــلـمـه‌دی.

داستانین گؤزل بؤلومو وطن پرورلیک، ائل‌سئورلیک‌دیر. آشیق عباس کاروانلا یاناشی گئده‌رک شعر اوخویور و شعرلرینده وطنیندن و ائلیندن اوخویور:

آیـری دوشـدوم وطـنیمدن، ائـلیـمدن
بـــولبولومدن، گولشه‌نیمدن، گولومـدن
من نه دئدیم سن اینـجیدین دیلیمدن؟
حسرت قـالدیم من، درمه‌دیم گولوم یارا!

عاباس دییه‌ر ترک ائیله‌دیم ائلیمی
بـیـر درمه‌دیم آغ سـینه‌دن گولومی
آرا دا وار چـــــرخ فـلـک اؤلـــومـی
قوی جمالی گؤروم، اوندان اؤلوم یارا!

داستانین باشقا شخصیت لری ده واردیر؛ دلی بجان، قنبر، باتمان قیلیج و. . . هر بیری‌نین رئال شخصیتی داستاندا بیلینیر. بو شخصیت‌لر آراسیندا قنبر مثبت بیر وارلیق‌دیر. آشیق تبریزده اونونلا تانیش اولور و ایلک خبری ده آشیق عباسا قنبر وئریر:

باشینا دؤندویوم، قـــوربان اولـدوغـوم،
عـباس، آپـاردیـــلار یارینـــی سنـین!
آلـیشیب اودونـــا بوریـان اولـدوغـــوم،
عـباس، آپـــاردیـلار یـــارینی سنـین!

آذربایجان محبت داستانلاری آراسیندا آشیق عباس و گولگز پری تاریخ بویو مختلف آشیقلار طرفیندن سؤیله‌نیلیب و چوخلو دا سئویلیبدیر.

شاه اسماعیل و گولزار[1]

شاه اسماعیل دُنیانین سیاسی، ادبی و هنری سیمالاری آراسیندا گؤرکملی بیر سیمادیر. او ۱۵ یاشینی دولدورمامیش قدرتلی بیر حکومت قورودو و بؤیوک بیر امپرانو.رلوق یاراتدی. او، ساواشلاردان علامه بیر ماهر خطاط، نقاش و دویغولو – دوشونجه‌لی شاعیر کیمی ده تانینیر. اونون یازیلاری و خط هنرلری بوگون دونیانین کتابخانالاری‌نین بزه‌یی‌دیر. ادبیات ساحه‌سینده اوچ اؤنملی اثر صاحیبی‌دیر: دیوان، ده‌نامه و نصیحت‌نامه[2]. اونون سارایيندا چوخلو شاعرلر توپلانیب، حؤرمت گؤروب و یارادیجیلیقلاری تشویق اولورموش. ملک الشعرا حبیبی، کشوری، صادقی، امانی و قربانی بونلاردان نئچه‌سی‌دیر. اونون دیوانیندا آذربایجانین ملی شعر فو.رمالاری و آشیق شعر فورمالاری: گرایلی، بایانی، قوشما و سایره بوللو – بوللو ایشه آپاریلمیش و شاه اسماعیل آشیقلاری حیمابه ائتدیگی کیمی آشیق شعری فورمالارینداً دا شعرلر یازمیشدیر. تاریخه آرخالاناراق بیلیرک بیر نئچه آشیق او جمله‌دن آشیق قوربانی و آشیق امانی دا شاه اسماعیل سارایيندا شاعیر آراسیندا یاشاییر و یارادیردی. یئنه تاریخی قایناقلارین گؤستردیکلرینه گؤره شاه اسماعیل ساواش میدانیندا ساز و سؤزدن یارارلانیب و آشیقلیق هنریندن بهره آلیب قوشونونو جانلاندیریردی. اونون خالق آراسیندا سئوملی بیر و شاه اولدوغونون نه‌دنلریندن بیریسی ده ائله خالق هنریندن، ساز و سؤزدن یارارلانماغی ایضاح اولونور. عینی حالدا آشیقلار ایچینده شاه اسماعیلا باغلانان بیر نئچه داستان دا واردیر او جمله‌دن شاه اسماعیل و عرب زنگی، شاه اسماعیل و گولزار و باشقالارینی آد آپارماق اولار.

شاه اسماعیلا باغلانان داستانلاردا هم ساواش و قهرمانلی واردیر و هم سئوگی ایله محبت. اونا گؤره ده شاه اسماعیل داستانلاری هم ائپیک داستانلاری آراسیندا و هم محبت داستانلاری آراسیندا تانینیر. شاه اسماعیل سئوگیسینه چاتماق اوچون قیلینج چالیر و مبارزه میدانینا گیریر. بئله ماهیت داشییان داستانلار آذربایجان آشیق داستانلاری آراسیندا آز دئییلدیر، آشاغیدا آدلارینی چکدیگیمیز داستانلار بو سیرادا تانینیرلار:[3]

---

[1] م. کریمی، منظومه های آذری.

[2] م. کریمی، شاه ختایی، تبریز، ۱۳۵۹.

[3] آشیق داستانلاری، شاه اسماعیل، تبریز، انتشارات زرقلم، ۱۳۸۰.

نـوروز و قـنـــــدار
طـاهر و زهره
لـطـیف شاه
شااهـزاده سیـف‌الملوک
مـحمد و گول انـدام
و ...

شاه اسماعیل خالق آراسیندا بیر سئویملی شاه‌دیر؛ چونکی شاهلیق و قدرتلی حکومت قورماقلا برابر، شاعیر، آشیق و صنعتکاردیر ده؛ اما بونلاردان باشقا بیر نه‌دن ده واردیر کی اونو خالق ایچینده داها آرتیق سئودیریر و او عدالت قورماق، اؤلکه‌نین آوادانلیغی و خالقین رفاهی اوچون چالیشماغی-دیر. اؤزه للیکله چالدیران ساواشی اونون خالق آراسیندا درین محبوبیتی‌نی بللی ائتدی. اوندان سونرا شاه اسماعیل داها ساواشلارا رغبت گؤسترمه‌دی و آرتیقراق خالقین امنیتی و آسایشینی نظرده توتدو. آنجاق همین سیناق او شاهی افسرده ائتدی و سبب اولدو بو گوجلو و بؤیوک سلطان گنج ایکن دونیاسینی ده‌ییشدی.

شاه اسماعیلا باغلانان داستانلارین بیرینده غثمانلیلارلا ساواشدا، شاه اسماعیلین سئوگیلیسی تاجلی خانیم اسیر توتولور. تاجلی خانیم قوشون ایله چیگین – چیگینه ساواشیر، اؤزوندن بؤیوک ایگیدلیکلر گؤسته‌ریر، اما توتوقلانیر. تاجلی خانیمین آتاسی – عبدی بیگ ده شاه اسماعیلین بؤیوک سردارلارینداندان ایدی. آنجاق عبدی بیگ شهید اولدوقدا گنج شاه غمله‌نیر و تاجلی خانیما بئله سؤیلور:

ایسته‌دییم، سن ایدین، آللاه گتیردی
اودلو کؤنلوم اوسته کولوم یـئتـیردی
دوشـمنی‌نی آرالـیـقـدان گـؤتوردی
عـبدی بیگدن اؤترو، تاجلی، آغلارام.

تاجلی خانیم بو داستاندا قارداشی دورموش خان ایله بیرگه شاهی غملی گؤره‌رک یانینا گلیب و اونون تسلی وئرمک اوچون بئله سؤیلور:

ایرانین شاهی سان، تورکیستان خانی،
مرشد کـامیل‌سن، جـهـانـیـن جـانی،
عبدی بـیگین اولدو شاهین قـوربـانی،

تـاجلی بـیگیم سنه قـوربـان، آغـلاما!

شاه اسماعیلدن بو داستان وئریلن سیما اونو بیر عدالت قوران، ملته اوره‌یی یانان، ظالیملرله ساواشان و مظلوملارین حقی اوسته چیرپیشان بیر سرکرده کیمی تصویره آلینیر.

شاه اسماعیلا باغلانان باشقا بیر ائپیک – سئوگی داستانیندا دا نوش آفرین خانیم آتاسی ایله یوخسول و فقیر عاییله‌لردن مودافیعه ائده‌رک شاه اسماعیلا راست گلیر. گولزار ایله شاه اسماعیل داستانیندا دا گولزار بیر عدالت‌سئور و خالق‌سئور قادین‌دیر. او، گؤزه‌للیکدن علاوه هوشلو – باشلی، دوشونجه‌لی و انسان سئور بیر قیزدیر. گولازار بیر باغدا گؤره‌ن اسماعیل، اونا خطاب سؤیلور:

حـــوری‌لر، پـریلر یـیـغـیـلـیـب بـاغـا
هـئچ بـیـریـسی بو گـولزارا بـنـزمـه‌ز!

و داوامیندا دئییر:

کیمیسی آل گئییب، کیمی قیرمیزی ،
کیمیسی سونبول دریر، کیمی نرگیزی،
هامیدان گؤیچک‌دی وزیرین قـیـزی ،
اودا کی هـئـچ بو گولـــزارا بـنـزمـه‌ز!

شاه اسماعیل عرب زنگی ایله ده اوز - اوزه گلیر. عرب زنگی ۷ قارداشی تکجه باجیسی‌دیر. او، کیشی‌لردن خیانت گؤرموش و اونا گؤره ائولنمک ایسته‌مه‌ییر هئچ، بلکه هر یاندا بئله بیر کیشی گؤرورسه باشین بدنیندن آییریر. بئله ده عهد ائتمیشدیر کی ائله بیر ایگیدله ائوله‌نه بیلر کی اونو ساواشدا مغلوب ائده بیلسین. آنجاق شاه اسماعیلی بئله بیر ایگید گؤرور؛ اما اونون گولازار آدیندا بیر سئوگیلیسی وار! عرب زنگی اوره‌یینی آیاق آلتینا قویوب بو بگندیگی ایگیدی سئوگیلیسینه چاتدیرماق اوچون ساواشلار آپاریر، چتین‌لیکلر باشدان سوور و نهایت ایکی سئوگیلنی بیر – بیری نین وصالینا چاتدیرماغی باشاریریر.

عرب زنگی اؤزو چوخ گؤزل و ووقارلی بیر قیزدیر. شاه اسماعیل اونونلا دئییشمه ده بئله سؤیلور:

چوخ دانیشما، عرب، دویمـوشام جانا
داعوا ایسته‌ییرسن گـیره‌ک مـئیدانا
سـیـیـررم قـیلینجی، بـولاشار قانا
یول وئر عرب، یول وئر، اینجیتمه منی!

عرب زنگی یاشاییشین بوتون چتینلیکلرینی گؤرموش، آلچاق – اوجالاری باشدان کئچیرمیش و غیرتسیز کیشی‌لرین باشینی بدندن آییرمیشدیر. او شاه اسماعیل ایله ایلک دفعه اوز – اوزه گلدیکده بئله دئییر:

اوغلان، مئی ایچیمیسن، یوخسا دا بنگی،
قورخودان سارالیب اوزونون رنگی،
هله ائشیتمه‌دین عرب زنگی،
چوخ سنین کیمی‌لر باش وئریب گئده‌ر.

شاه اسماعیل دا اونون جوابیندا بئله دئییر:

بیرسن گل باخ قایناغیما، جوشوما
ال وورا بیلمزسن ترلان قوشوما
باخ شاه اسماعیلین نر ساواشینا
یول وئر عرب،یول وئر، اینجیتمه منی![1]

[1] آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتی، ص ۲۵۵ .

بهرام و گول خندان

سؤیله‌ین: آشیق مسلم عسگری

زنگان آشیقلاری دا تامام آذربایجان آشیقلاری کیمی داستانلار دونیاسیندا چالیشمیشلار و گؤزل داستانلار دیللرینده سؤیلنمکده‌دیر. آشیق مسلم عسگری چاغداش زنگان آشیقی اولاراق اوتوزدان آرتیق داستان سؤیله‌مه‌یی باجاریر و زنگان دئییمی ایله بو داستانلاری روایت ائدیر. ایندی بهرام و گولی خندان داستانینی اونون دیلیندن ائشیده‌رک، قیسسا بیر صورتده بو داستانی آچیقلاماق ایستردیم.

آذربایجان شاهی بهمن، بیر اوغلو وار بهرام آدیندا. او بیر گؤزل و غیرتلی گنج واولاراق تانرییا باغلی بیر ایگیددیر. بیر گون یوخودا حضرت علی(ع) شاه مردان اونا بوتا وئریر و چین فغفورونون قیزینی اونا گؤسته‌ره‌رک، اونلارین اورکلرین بیر – بیرینه باغلاییر. او بیری یاندان، گلی خندان – چین فغفورونون قیزی دا اوجا بویلو و بیر خندان گول کیمی گؤزل بیر قیز اولاراق گولی خندان آدیلا بوتون گنج لرین آرزی – دیله ییینی قازانمیش بیر قیزدیر. بهرام دوش گؤردویو گئجه ده، گول خندان دا عینی دوشو گؤرور و بیر اوره ک یوخ، بوتون تن و جانیله بهراما عاشق اولور.

بهرام دوروب بوتاسینا چاتماق اوچون آذربایجاندان یولا دوشور و گولی خندانی الده ائتمک اوچون چین یولونو توشلاییر. یولدا چوخلو ماجرالارا توش گله‌رک، اؤز ایگیدلیگینه آرخالانیب چتینلیک‌لری آرادان قالدیریر و یولدا بیر باشقا قیز – ماه انور ایله اوز – اوزه گلیر. آنجاق او گؤزل قیز دا بهراما بئل باغلیر. بهرام یئنه گولی خندان آردیجا ماه انوردن آیریلیر و چین یوردونو توشلاییر. نهایت بیر چوخلو ساواشلار و چتینلیک‌لرله اوز – اوزه گلیب، اؤز باجاریق و تدبیرلریله بو چتینلیک لری آرادان قالدیریر و نهایت اؤز سئوگیلیسینه قووشور. بو داستانلا برابر، بهرامین قارداشی بهمن ده، قارداشینا یاردیم

ائتمک اوچون یولا دوشور و او دا ماه انورله اوز – اوزه گلیر. نهایت چینده اولان ساواشلاردا قارداشی نین دادینا چاتیر و اونا یاردیم ائدیر و قاییدیش یولوندا ماه انورله سئودالاشیب ائوله نیر.

اساسیندا داستان بودور. آنجاق بو داستاندا بیر چوخ یئرلرده، قهرمانلارین احوالاتی شعر و سازلا چالینیب، اوخونور و آشیقلار دا بورالاردا اؤز موسیقی و ساز هنرلریله ائشیدنلره ذوق یارادیرلار. بورادا بیر چوخلو شعرلر و هاوالار اوخونور و آشیقلار هنری گؤسته‌ریلیر.

داستانین تاریخی تحلیلی:

بو داستانین دا مختلف واریانتلاری واردیر، اما هامیسی بیر – بیرینه بنزه ییب چوخ آز تفاوتلار آرادا گؤرسه‌نیر. ایندی بو داستانین باشقا واریانتلارینا باخالیم. ایلک اؤنجه بونو آرتیرماق اولور کی بهرام همان بهرام گور – ساسانی شاهی اولا بیلر. بیلدیگیمیز کیمی بهرام گور بیر ساسانی شاهی‌دیر کی اؤز دورومونو الده وئره رک، ساطنتدن اوزاق قالیر و باشقا سؤزله دئسک، اونون شاهلیغی الیندن آلینیر و او دا ایراندان قاچاراق، آذربایجانا سیغینیر. بو زمان تاریخلرین گؤسته‌ریشی ایله آذربایجان گؤگ تورکلرین امپراتورلوغو آلتیندا اولاراق، ایرانلا رقیب بیر مملکت تانینیردی. گؤگ تورکلر سونرا اؤز یئرلرینی آذربایجاندا نایبلری اولان خزرلره وئردیلر. بو سولاله ۳۰۰ ایلدن آرتیق بو یوردلاردا حکومت سورموشلر. بهرام گور دا تاج و تختی‌نی الدن وئره‌رک بو حکومته سیغینیر و گؤگ تورکلر اوندان حمایت ائدیرلر.

بهرام گور فارس خالقی آراسیندا دا داستانلار واردیر. او جمله دن تاریخه داخیل اولان بیر داستان اساسیندا، بهرام گور تاجینی تکجه ایکی آسلان آراسیندا گؤتوره بیلرمیش و او دا اؤز ایگیدلیگینی گؤسته‌ریب، هر ایکی آسلانی اؤلدورور و تاجینی الده ائدیر. بو داستان، ساده اولاراق، ساده آداملاری راضی سالا بیلیر؛ آنجاق تورک داستانی بوندان فرقلی اولاراق، ایکی آسلان یئرینه ایکی سئوگی واردیر. ایکی قیزدان – گول خندان و ماه انوردن – بیرینی سئچمه‌لی‌دیر. چکیجی نوکته بوراسی‌دیر کی گول خندان اوندان بونو ایستیر کی شاهلیق حقینی الده ائتسین و سونرا اونونلا ائوله نه بیلیر! بهرام بورادا اؤز ایگیدلیگینی شاهلیغینی آلماقدا گؤسترمه‌لی‌دیر.

باشقا بیر اشاره گنجه‌لی نظامی‌نین "یئددی هئیکل" اثری اولا بیلر. گنجه لی نظامی بو اثرینی، همین آشیقلار داستانیندان الهام آلاراق یاراتمیش و فارس ادبیاتینا هدیه وئرمیشدیر. نظامی بورادا گؤسته‌ریر کی بهرام عیش و عشرته مشغول اولدوغو بیر چاغدا، دوشمن اونون وطنینی تالاییر و بهرامی مصیبتله توشلاییر. نظامی بورادا بؤیوک سؤز صاحبی کیمی بهرام داستانی ایله اوخوجولارینا

عبرت آلماق درسی اؤیره‌دیر. یئددی پرده‌لیک بیر نومایشنامه کیمی یئددی صحنه آچیر و بهرامی اؤز تارگئت‌لرینه چاتمادا چتینلیک‌لرله اوز = اوزه گلدیگینی گؤسته‌ریر. آنجاق بورادا حتا اشاره ائتمک اولار کی نظامی باشقا اثرلرینده ده آذربایجان کولتورونو فارسلارا هدیه وئرمه‌یی باجاریر. حتا بئله داستانلاردا باربد و نکیسا- ایکی ایرانلی موسیقی چالانی بیر – بیریله دئییشمه‌ده گؤسترمه‌یی – عینی حالدا آشیقلارین دئییشمه دبلرینی گؤسترمه‌ده‌دیر.

آذربایجان کلاسیک ادبیاتینا گلدیکده، بهرام و گولی خندان داستانینی کتبی ادبیاتیمیزدا دا عینی صورتده گؤرمک مومکوندور. خواجه مسعود آذربایجانین ۷جی یوزایلده بؤیوک شاعیری عینا بو داستانی نظمه چکمیش و "سهیل و نوبهار" آدیلا تقدیم ائتمیشدیر. بو اثر هئچ بیر فرقلی اولمایاراق، تکجه بیر سیرا فرعی داستانلار آرتیرماق، هابئله شاعرانه صحنه لر یاراتماقلا گؤزل بیر اثرین الهام قایناغی اولموشدور. خواجه مسعود بو اثری ۷۵۵ قمری ایلینده و ۵۷۰۳ بیتده یازاراق آذربایجان ادبیاتی‌نین ان گؤزل و اوخومالی مثنویلری نین بیرینی یارادا بیلمیشدیر. خواجه مسعود ایکی بؤیوک و ده‌یرلی اثرین یازاری‌دیر: بیری "فرهنگ نامه" و ایکینجی همین "سهیل و نوبهار"دیر. بو ایکی اثر اوست اوسته ۱۱۰۰۰ بیتدن عبارت اولور. بئله‌لیکله خواجه مسعود آذربایجانین کلاسیک ادبیاتیندا ان بؤیوک و چالیشقان و یارادیجی شاعیری تانینیر.

بهرام و گول خندان داستانینا اوسطوره وی باخیشلا دا باخانلار واردیر. بورادا بهرام یا همان عطارد سیاره‌سی نظرده توتولاراق، گؤزللیک و عیارلیق سیمگه‌سی کیمی الده ائدیلیر. بونا باشقا بیر یازیدا باخاجاییق.

بهرام و گول خندان
سؤیله‌ین: آشیق ستار خدایی

گؤزه‌للیک‌لری یارادان گؤزل اللهین آدی ایله

سؤزوموزو قدیم شاعیرلر و اوستاد آشیقلارین سؤزو ایله باشلاییریق. بو داستانلار آشیقلاردان شفاهی اولاراق بیزه چاتمیشدیر. دئییرلر: سلطانیه ده بیر حاکیم واریدی بهمن شاه آدیندا. او اؤز زمانه‌سی‌نین دوشونن و خالقینا گووه نن بیر حاکیم ایدی و. خالق دا اوندان رضایتلی‌ایدی. اونو بیر اوغلو وار بهرام بیگ آدیندا. بهرام بیگ آتاسی‌نین تک بیر اوغلو ایدی. ۵ --۶ یاشسیندا اولارکن مکتبه کئدیر، بؤیودوکجه بیر نوجوان اولورکن لیاقتینی گؤسته‌ریر تا ۱۴ – ۱۵ یاشینا چاتیر.

بیر گون بهرام بیگ شکار هوسی ائلیر، اوو وسایلینین حالضیرلاییب یولداشلارینی دا چاغیریر. آتلارینا مینیب، همیشه‌کی یئرلرینه سورورلر. اورادا چادیر قوروب اوودان سورا اوردا اوتراق ائلیرلر. اوودان سونرا او یئره توپلانیب بیر یئره ییغیشیرلار و هر بیری جوانلیق خاطیره‌لرینی سؤیله‌مه‌یه باشلیرلار. یوخو واختی چاتیر و هر کس اؤز چادیرینا گئدیر.

بهرام یوخویا دوشور، شاه مردان علی مرتضانی یوخودا گؤرور. بهرام آقانین ال – ایاغینی اؤپور. آقا اونا معرفت باده‌سیندن وئریر. بهرام اونی ایچیر. سورا مولا، بهرامی چاغیریر ایکی بارماغی نین آراسییندا منظره‌یه باخسین. بهرام باخیر گؤرور بیر شهردیر کی اونون آراسیندا بیر باغ واردی و باغ ایچینده بیر گؤزل قیز دایانیب. اؤزو اؤزونه سوروشور او گؤزل قیز کیمدی؟ بلی، او، چین پادشاهی‌نین قیزی گولی خندان‌دی. حضرت بویوردی سن اونی گؤره‌ن کیمی، او دا سنی گؤرور. بهران نئچه ریقه اونون تاماشاسینا محو اولدی و بو رؤیا اونون بئینینده یئر سالدی.

صوبح چاغی اولدی و هر کس اؤز ایشینین دالیجا اولدی، اما بهرامین گؤیلی باشقا بیر عالمده سئیر ائدیر. یولداشلاری گؤردولر بهرام ده‌ییشیلیب و عجیب – غریب سؤزلر دانیشیر. بهرامین ندیمه‌لری ماجرانی سوروشدولار بلکه اونون باشینا نه گلدیییینی بیلسینلر. بهرام، حالی پوزقون، بیر ساز ایسته‌دی و گئجه گؤرودوگو یوخونو و عاشیق اولدوغونو ندیمه‌لرینه بئله سؤیله‌دی:

یاتمیشدیم خواب ایچینده
شاه مردان هارا گئتدی؟

گؤیلومون مطلبین وئردی
شیر یزدان هارا گئتدی؟

ندیمه لر بهرامین بو سؤزلریندن اویدولار. بیرینجی دفعه‌دی کی بئله سؤزلر ائشیدیللر. بهرام داوام ائتدی:

قوربان مولانین سرینه
دولدولونه، قنبرینه
جبرئیلین شهپرینه
قیلینج ووران هارا گئتدی؟

گؤیلره جلوس ائیله‌ین
قمری نیم شق ائیله‌ین
بهرامین مرادین وئره‌ن
مشکل آچان هارا گئتدی؟

بهرامین یولداشلاری گؤردولر دوغرودان دا بهرامین حالی بوگون هئچ یاخشی دگیل، تصمیم توتدولار سیاحت اوردوسونی ییغیشدیریب شهره قاییتسینلار.

بهران ائوه یئتیشجاغین اؤز اوتاغینا گئتدی و بو فیکیرده ایدی کی اؤز سیررینی نئجا دئسین و کیمه دئسین. آنجاق بیلدی کی آناسی هامیدان یاخشی دی. آناسی گلدی اونون اوره‌یینی آلسین، اوننان سوروشدی نه یئمک نه ایچمک ایستیرسن؟

اما بهرام دئدی: آناجان سنه بیر سؤز دئمه‌ییم گلیر. سورا گئدیب سازی گتیردی. آنا بالاسینی بئله گؤردوکده دئدی: سنه نه اولوب؟ بیزیم بوگونه قدر ائلیمیزده، یوردوموزدا آشیق، مغنی اولمامیشدی.

بهرام دئدی: آناجان قولاق آس گؤر بو سازسنان نه دئییرم:

باشینا دؤندوگوم گول اوزلو آنام
آقامین الینده ایچمیشم باده.
دولانیم باشیوا مثل پروانه
آقامین الیندن ایچمیشم باده.

آنا کند آروادلاریننان ائشیتمیشدی کی بیر سیرا جوانلار یوخودا عیرفان بوتاسی آلارلار. بئله فیکر ائله‌دی کی بهرام دا اولارا تای اولوب. بهراما دئدی: بالام، بیزیم ائلده – اوبادا بئله ایشلری سابقه‌سی یوخدی. آناسی شعرینن بئله اوخودی:

باشینا دؤندوگون گول اوزلی اوغلان
ال چک بو سئودادان بهرامیم کئتمه.
سنه قوربان اولسون بو شیرین جانیم
ال چک بو سئودادان بهرامیم کئتمه.

بهرام دئدی:

عشق الیندن هر یارایا دؤزه‌رم
قیلینج الده قالخان بئلده گزه‌رم
بوننان بئله غریب ائلده گزه‌رم
آقامین الیندن ایچمیشم باده.

بهرامین آناسی:

آخشام اولوب یانار پیلته چیراقلار
آخار دیده‌لردن قانلی فراقلار
سن گئدرسن منی کیملر یاد سوراغلار
ال چک بو سئودادان بهرامیم کئتمه.

بهرام:

بهرام دئییر عشق الیندن دلی‌یم
هئچ بیلمیرم دردیم کیمه سؤیله‌یم
آنا سندن آخیر وداع ائیله‌یم
آقامین الیندن ایچمیشم باده.

بهرامین آناسی ایله بهرامین سؤزو بیتدی. آنا چوخلی نصیحت ائدیب سفاریشلر وئردی، بلکه اونو توتدوغو یولدان منصرف ائله‌سین. اونا دئدی: سن آتاوین نایبی‌سن، آتاندان سورا سن بو شهرین حاکیمی اولاجاقسان، غربت دیارا گئتمه.

اما بهرام آناسیلا سؤزو قورتاردی، اونو اؤپدی ، آتاسی نین یانینا گئتدی.

دئییرلر عارف اوچون بیر اشاره بسدی. آتاسی اونون حال و احوالین بئله گؤردوکده بیلدی کی اونو قانع ائلیه بیلمه‌یه‌جاق، او آتاسیلان خداحافیظلشدی، آت و یاراق حاضیرلی‌ییب یولا دوشدی.
نئچه گون یول گئدیب، بیر داغ اته گینه چاتدی. چوخ گوللرله بزنمیش بیر چؤلدی. ائشیتدی کی اوردا بیر خانیم یاشاییر کی آشیقلیق هنرینده هامیدان باشدی. عینی حالدا صاحیب جمال بیر خانیم دی، آدی ماه انور. بو یوردو دا بیر بهشت کیمی آباد ائله‌ییب. ماه انور یانیندا ۴۰ گول اوزلو قیز خدمت ائلیر.

ماه انور گؤردی بیر جوان آشیق ساز الینده بو منطقیه وارد اولوب. دستور وئردی قیزلار او جوان آشیغی اونون یانینا گتیردیلر. ماه انور گؤردی بو آشیق تزه یولدان یئتیشیب، یورقون و غملی دی، اونا بیر اوتاق وئردی استراحت ائله سین تا صاباح اونون آدینی، یولون سوروشسون. صاباحی گون بهرام یوخودا اویاندی، اونی ماه انوری قارشینا آپاردیلار. ماه انور گؤردی بیر رشید و گؤزل جواندی، ائله بیل الله اونون ازل گونده گؤزللیک سمبولی یاراتمیشدیر. اونا گؤره جان و دلدن اونا وورولدی. بهرامدان آدینی و مقصدینی سوروشدی بلکه اونون سازیندان و سؤزوندن ده بهره مند اولسون.

بهرام یان – دؤوره‌سینه باخدی، گؤردی هئچ بیر کیشی او ائوده یوخدی، اونا گؤره اوتانیسب باشینی یئره سالدی.

ماه انور گؤردی بهرام اوتانیر اونا گؤره اؤزی صحبته باشلاییب و آشیقلار تکین بئله سوروشدی:

سندن خبر آلیم ای جوان آشیق
سؤیله گؤروم نه مطلبه گامیشن؟
اگنینده اوستونده واردی یاراشیق
منه سؤیله نه مطلبه گلمیشن؟

بهرام بئله جواب وئردی:

ای قیز، اوره گیمده بیر مورادیم وار
اوندان اؤترو بو دیاره گلمیشم.
عشق الینده گلیر منه آه و زار
اوندان اؤترو بو دیاره گلکیشم.

ماه انور سوروشدی:

عشق الیندن گولِ رنگین سولوبدی

کیملر سنی بو بلایه سالیبدی
سؤیله سنین اصلین هاردا قالیبدی
نه مطلبه بو مکانه گلمیشن؟

بهرام جواب وئردی:

عشق الینده گولِ رنگیم سولوبدی
عشق، منی بو بلایه سالیبدی
آتام – آنام گؤزو آغلار قالیبدی
اوندان اؤتری بو مکانه گلمیشم.

ماه انور بو سؤزلری ائشیدیب اؤز اؤزونه دئدی: بو جوان آشیق عاشق اولوبدور. بلکه اونا گؤره غربت یولونا دوشوب. اونا خاطیر دئدی:

حکمده اسکندر، سدده فغفوری
جمالین شوکتی، قدرتین نوری
سن الله آل گیلان ماه انوری
پس نه‌دن‌دیر بو مکانه گلمیشن؟

بهرام بو سؤزدن اینجیدی و دئدی:

بهرامام من گلدیم گؤردوم دونیانی
او عشق الی سینه‌مده اینجیدیر منی
بهرامین سئودیگی گولی خندانی
اوندان اؤتری بو مکانه گلمیشم.

ماه انور بیلدی کی بو جوان باشقا بیر معشوق دالیجه‌دیر. هر نه قدر ایسته‌دی اونی بو یولدان منصرف ائلیه اولمادی.

ماه انور دئدی: ایندی کی سن منی یالقیز قویوب گئدیره ن، بیل کی من سنه وورولموشام. سن اؤزگه‌نین دالیجه گئدیره‌ن اما من ایستیرم سنن باجی – قارداشلیق عهدی اوخویام. بهرام قبول ائله‌دی و نئچه گون ماه انوره قوناق اولدی. قوناقلیق قورتاردی بهرام سفره یولا دوشدی اما ماه انور دئدی: سن گئده‌ن یول خطرلی بیر یولدی. اوغرو دلی قانلی ایله دولودی.

بهرام دئدی: پس چاره نه‌دی؟

ماه انور دئدی: سن گره ک درویش پالتاری گئیه‌سن و اونون آلتیندان قیلیج باغلایاسان. الیوه بیر کشکول آللاسان تا بیر کس سنه مزاحم اولماسین.

بهرام، ماه انور دئدیگی کیمی ائله‌دی. ماه انورین ائوینی ترک ائدنده دئدی: سن منیم باجیمسان، قاییداندا سنی ده آتام یوردونا آپاراجاغام. بئله‌لیکله بهرام ماه انورینن وداع ائله‌دی و بو شعری اوخودی:

گؤزوم یوخدور بو دونیانین مالیندا
اطلسینده، تیزرمه سینده، شالیندا
من بهرامام وفالی یار یولوندا
اوندان اؤتری بو مکانه گلمیشم.

بهرام یولا دوشدی. بیر مدتدن سونرا چین شهرینه چاتدی.

اما سیز ائشیدین گولِ خندان دان کی یئددی پادشاهین اوغلی اونون خواستگاری دیلار. ولی گل خندان هئچ بیرینی سئومیر چونکی یوخودا گؤروبددور و او جوان آشیغین انتظاریندادیر. البته بو یوخونو دا هئچ کیمه دئمه‌میشدی.

بیر گون گل خندانین آتاسی آروادینا دئدی: بیر مدت‌دیر کی یئددی پادشاه اوغلانلاری ائلچی لیغا گلمیشلر، قوناقلیق خرجی بیزینن‌دی. سن آناسان ایسته میره ن گل خندانین اورک سؤزونو سوروشوب بیله سن؟

آنا قیزی نین یانینا گلدی، دئدی:

عزیز قیزیم یئددی پادشاهین اوغلانلاری بو شهرده‌دیلر. سن بونلارین بیرینی سئچ، قوی قالانی اؤز شهرینه قاییتسین.

گلی خندان بیر دؤوره – برینه باخدی، گؤردو آناسیندان باشقا اوردا بیر کیمسه یوخدو. فرصتی غنیمت بیلیب اوره‌ک سیررینی آناسینا دئدی:

باشینا دؤندوگوم گول اوزلو آنام
بولبولون شادلیغی باهار چاغی‌دیر.
دولانیم باشیوا مثل پروانه
مگر منیم قلبیم غم تاپداغی‌دیر؟

جوشقون چایام، دریالارا آخارام

ساغ – سولوما حکایل لر تاخارام
حسرتیلن یوللارینا باخارام
گؤزوم بیر جوانین انتظاری‌دیر.

گولو خندان سوسن سونبول بیتیررم
گؤز یاشینان اونا بهره بئتیررم
تر سینه‌م‌دن قوشا ناری بیتیررم
ساخلاراه بهرامین یادگاری دیر.

آنا سوروشدی: بهرامی داها کیمدی؟

گولی خندان دئدی: آناجان، من ده بیلمیرم کیمدی و هارالی‌دی. ولی سنن بیر سؤزوم وار. آتاما دئینن بو یئددی ائلچی دن ۴۰ گون مهلت ایسته‌سین

آنا گولی خندانین سؤزونو آتاسینا چاتدیردی و قرار اولدی ائلچیلر ۴۰ گون دؤزه‌لر.

ولی ایندی ائشیدین بهرامدان. بهرام اؤزونو چین شهرینه یئتیردی. هئچ کیمی ده تانیماییر، هر شئی و هامی اونا غریبه‌دیر. شهرین دؤرو – برینه باخدی. گؤردو بیر یئرده اودرو وورووبلار و چوخلو چادرلار قوروبلار. اؤز - اؤزونه دئدی: اگر بورا همان گله‌جکلی شهردی، پس بو چادیرلار نه اوچوندور. اؤزونو چادیرلارا یئتیردی و بیر کیمسه‌دن سوروشدی: بو چادیرلارین حکمتی نه‌دیر؟ دئدیلر: بو چادیرلار یئددی شاهزاده نین چادیرلاریدیر و هر بیری بیر بویادادیر.

چین شاهی‌نین بیر قیزی وار گولی خندان آدیندا. بو یئددی شاهزاده ده اونون ائلچی‌لیگینه گلمیشلر. ولی شاهزادا خانیم بوگونه کیمی هئچ بیرینه جواب وئرمه‌ییب و قرار اولوب ۴۰ گوندن سونرا بیرینی سئچسین و قالانی اؤز اؤلکه‌سینه قاییتسین.

بهرام قضایانی بیلیب چادیرلار یانیندا اؤزونه بیر چادیر قوردی.

گل خندان هر گون سحر یوخودان اویانیب بو یئدی چادیری گؤزدن کئچیریر. گؤردو بیر آیری چادیر دا اونلارین یانیندا قورولوب و اونون ائلچی‌سی سگگیز اولموبدور. قضیه‌نی ندیمه‌لردن سوروشدی. ندیمه‌لر دئدیلر بیر یالقیز جوان گلیب و چادیر قوروب؛ ائلچیلره قاریشیبدی. گل خندان ناراحاند و غملی اولوب عصبی‌لشدی کی نییه بیری بئله جسارت ائده بیلیب! بئله اولورسا صاباحدان هر مرد و نامرد جسارت تاپا بیلر.

مامورلارا امر ائله دی او یالقیز جوانی ائلچیلرین ایچیندن قووسون. مامورلار سگگیزینجی ائلچی نین یانینا گلدیلر، گؤردولر کماللی و با جمال بیر جواندی کی بیر چوخلو مال – دولتی و نوکر – کنیزی واردی. آنجاق قارداشی میرزا علی یوخسول، عینی حالدا گؤزو توخ بیر انساندی. آیلار کئچیر، ایللر دولانهئچ کیم اونو بورادان قووا بیلمز. از بس کی گؤزل و کماللی‌دی!

مامورلار اونونلا دانیشیغا گیردیلر؛ بهرام اونلاردان ایسته‌دی اونون نامه‌سینی شاهزاده خانیما آپارسینلار. بهرام، نامه‌سینده بئله یازدی:

بیر گؤزه لین حسرتیندن ، دردیندن
حرام اولوب سحر – آخشام خواب منه.
نه دردیم آتیلیر، نه اوزوم گولور
آغلامادان یوخدور بوردا تاب منه.

هئچ بیر کسه ائیله مه رم ظولومی
دریای غربتدن سالدیم یولومی
ائیله‌رم عرضیمی، وصفِ حالیمی
لطف ائیله وئرگیلن بیر جواب منه.

بهرامام، قاپیندا ائیله‌رم افغان
باغریمین باشینی سن ائیله‌دین قان
اوخو بو نامه نی ای گولِ خندان
لطف ائیله وئرگیلن بیر جواب منه.

مامورلار نامه‌نی گتیردیلر. گل خندان جواندان سوروشدی. دئدیلر: بیر جواندیر کمالدا، جمالدا تانری اونو تک یارادیب. بیر نامه وئردی قوللوغونوزا وئره‌ک. گولی خندان نامه آلدی، اوخودو. بیلدی همان بهرامدیر کی مدتلردیر اونو گؤزله‌ییر. مامورلارا موشتولوق وئردی. اؤز باغی نین آدرسینس بهراما یوللادی بلکه صاباح باغا گلیب اورادا اونو گؤرسون.

صاباح بهرام، گل خندانین وئردیگی آدرسه گئتدی و قاراواشلار بهرامی گل خندانین یانینا آپاردیلار. بهرامی قیزلارین اورتاسیندا بیر یانان شعله کیمی پارلاییردی تا حوضون قیراغیندا شاهزاده

خانیمین تختی‌نین یانینا یئتیشدی. بیر شاهزادایا باخدی، دوشوندو کی بو همان رؤیادا گؤردویو قیزدی و بوتون گؤزه‌للیگی ایله ازل گونده تانری اونو اوچون یارادیب. بهرام رؤیادا گؤردویونو سازلا – سؤزلا بئله دیله گتیردی:

دان یئلی کیمی اسمه
ای قاداسین آلدیغیم
بهرامین صبرینی کسمه
ای قاداسین من آلدیغیم

آخیر گؤزلرین چای کیمی
بوکمه بئلیمی پای کیمی
اون دؤت گئجه‌لیک آی کیمی
ای قاداسین من آلدیغیم

گؤزللرده بو پئشه‌دی
سینه‌نده کی بنؤوشه‌دی
بهرامین قلبی شیشه‌دی
ای قاداسین من آلدیغیم

بو ایکی سئوگیلی دانیشیغا باشلادیلار و باغین صفاسیندا غرق اولدولار.

اما ائشیدین پرده‌نین دالیندان، دئدی - قودولار باشلاندی؛ خبر یئددی ائلچی‌نین قولاغینا چاتدی کی گل خندان باغدا بیر جوان ایله عیش و عشرته مشغولدی. بو خبری ائشیدرکن هجوم گتیردیلر و گولی خندانین باغینی آرایا آلدیلار.

شاهزاده خانیم دوشوندو و جوانی جریاندا قویدو. ایندی گؤره‌ک نئجه دئدی:

جانیم اوغلان، گؤزوم اوغلان
قولاغیما صدا گلیر
سیررقیبلر دوشوب یولا (سگ رقیب‌لر)
هر الده بیر جیدا گلیر.

بیری لباس فرنگیده
بیری‌نین الی خدنگده
یاریسی آتین ترکینده
یاریسی پیادا گلیر.

شهزاده‌لر یازیب فرمان
ساغلیغا دای گلمیر گومان
سنه قوربان گولِ خندان
بیر باش، بیر جیدا گلیر.

بهرامی بئله گؤردوکده، گلی خندان اینانیلماز قالدی، قیلینج چکدی. بیر اووچو قوش کیمی آتا مینیب باغدان ائشیگه چیخدی و اونلارا هجوم ائتدی. آغیر ساواشا گیردی. بهرامدا ساواشدا، گل خندان اینااندی کی بو جوان آشیق ائله همان قدر کی گؤزل و کمالی‌دی، ایگید و قیلینج چالمادا دا ماهیردی.

ساواش اثناسیندا بهرامین گؤزو گل خندانا دوشدی. گؤردی چوخ نیگراندی، پوزقوندی. اونا ساری سوروب بئله اوخودو:

یاتمارام غفلته، اویمارام خوابا
سحر نسیمی‌نین بیر صداسی وار.
اؤلوم قاباغیندا شاه اوعلانلاری
بیلمیرم باشیمین نه قضاسی وار.

صاباح اولوب قوشون چیخار قالادان
دوست و دوشمن سئحیر ائیلر آرادان
خدام ساخلاسین یوز مین بلادان
هر کیمین قلبینده حق رضاسی وار.

سن منیم سلطانیم، سن منیم خانیم
سنه قوربان اولسون بو شیرین جانیم
آغلاما ، غم یئمه گلِ خندانیم
بهرامین علی المرتضاسی وار.

آنجاق شاهزادالار و قوشون بهرامی خندق اولان طرفه چکیرلر. بهرام اونلارین آراسیندا قالیب خندقه دوشدی. اونو توتوب زندانا سالدیلار.

اما ائشیدین بهرامین قارداشیندان. آدی "حیدر"دی. حیدر بیر ایگید جوان اولوب، یاخشی – پیسی دریندن دوشونور. یولداشلاری آراسیندا اونا حرف اولان تاپیلمازدی. بیر گون یولداشلاردان بیر اونا دئدی: سنین بیر قارداشین واریدی؛ ایندی بللی دگیل هاردادی؟ بو سؤز حیدرین اوره‌یین سیزلادی. بوندان – اوندان سوراغین توتوب خبرین دوز اولدوغونو بیلدی.

حیدر آناسی‌نین یانینا گلدی و ماجرانی اونونلا آرادا قویدو. آنا قورخور، دئییر بلکه بو دا بهرامین دالیجا گئده ر و آنانی حسرتده یاندیرار.

حیدر یانیق اوره کله آناسینا بئله دئدی:

آنا سنین بیرجه اوغلون واریمیش
نه سببدن قویدون گئده یاد ائله؟
درد و غمدن باغریم باشی یارادی
او سببدن اوره‌ک سیتقار، داد ائلر.

بیر قارداشیم غربت ائله آتیلیب
قولاش قوللار دال گردنه چاتیلیب
دئییرلر کی دوشمنلره توتولوب
او سببدن گؤنلوم آغلار، داد ائلر.

حیدر دئیر قضا وئردی اوز منه

سیرری سؤیله، یقین اولسون دوز منه
تاپمایینجا قاییتمارام وطنه
بو سببدن اوره‌ک آغلار، داد ائلر.

حیدر آناسیندا ایسته‌دی قارداشی‌نین باشینا نه گلدیگینی سؤیله‌سین. آنا اولایلاری تعریفله‌دی.
حیدر دئدی: بس نیه بئله مهم ایشی مندن گیزلتمیشدین؟
آنا دئدی: منن آتان قورخوردوق سن ده بهرام کیمی بیزی تک بوراخیب غربته گئده‌سن.
حیدر دئدی: آنا مگر اولار قارداشیم غربته گئده، من وطنده قالیم؟ بو منه ننگدی کی ایتمیش قارداشیمین دالیجا گئتمه یک.
حیدر بو سؤزلری دئییب آناسیندا وداعلاشدی. آتاسی‌نین یانینا گلدی و آتاسیلا همان سؤزلری دانیشدی. داها حقیقتی بیلدی. آتا اوندان ایسته‌دی قارداشینا فکر ائله‌مه‌سین و اؤز یاشاییشی نین دالیجا اولسون.
اما حیدر آتانین منطقیندن راضیلاشمادی، اونا گؤره آتاسیلا بئله دئدی:

گل سنه سؤیله‌ییم مهربان آتا
باش گؤتوروب بیر دیاره گئدیرم
اؤلدورور غیرتله ناموس، عار منی
دردیم واردیر، بیر درمانا گئدیرم.

خالیق یارادیبدیر جنتی، دامی
سن طبیب‌سن، گل بیر باغلا یارامی
گزه‌رم دونیانی، تامام جهانی
بخارایه، هندوستانا گئدیرم.

آدیم حیدر، چاغیررام من حیدری،
اؤلدوره‌رم مرحبی، یاررام خیبری
یا تاپام بهرامی یا وئررم سری

قوچ قوزویام، من قوربانا گئدیرم.

آتا ایله اوغول قوجاقلاشدیلار الوداع ائدیب آیریلدیلار. حیدر همان قاراداشی گئده‌ن یولا گئتدی. گئجه‌نی گونوزه، گونوزو گئجه‌یه دویونلویوب منزل به منزل غربت یولونو توتوب گدتئی. آت سوروب چؤللری گئشدی. آتین نالیندان اود کیمی قورجاناقلار آتیلیر. گئتدی، گئتدی تا همان یئره کی بهرام ماه انوری ایله گؤروشموشدی چاتدی. ماه انور گؤزونو چؤللره تیکمیشدی بیردن گؤردو بیر آتلی گلیر و آتین توز – توزاناغی گؤیه قالخیر. آتلی گلیب ماه انورین مولکونه چاتدی. ماه انور امر ائله‌دی اونو خدمتینه گتیردیلر.

ماه انور باخدی، گؤردو کی بو همان قاباقکی جوان‌دی کی اونا قوناق اولموشدی. ائله بیل بیر آلمانی ایکیه بؤلوبلر. بو بنزرلیکده حیرته دالدی.

ماه انور امر ائله‌دی یئمه‌لی – ایچمه‌لی گتیردیلر بلکه جوانین یورقونلوغو سووشوب اونونلا دانیشالار.

یورقونلوق آرادان گئدیب، ماه انور سوروشدی: کیمه‌ن: هاردان گلیره‌ن؟

حیدر دئدی: نه اکینچی‌یم، نه داوار صاحیبی و نه تاجیر. بلکه بیر موراديم وار اونون دالیجا غربته دوشموشم. قولاق آس مقصودومو دئییم:

وطنیمدن دوروب چیخدیم چؤللره
بوندان اؤترو یانا – یانا گئدیرم.
سؤزوم داستان اولدو دوشدو دیللره
اونون اوچون یانا – یانا گئدیرم.

بیر قارداشیم غربت یئره آتیلیب
قولاش – قوللار دال گردنه چاتیلیب
دئییرلر کی بیر کافیره توتولوب
اونون اوچون یانا – یانا گئدیرم.

البته کب بیلر فلک بو ایشی

گؤروم دولانایدی گردشی
آدیم حیدر، او بهرامین قارداشی
اونون اوچون یانا – یانا گئدیرم.

بورا چاتینجا کاه انور تمام قضایانی بیلدی و دئدی: بلی، نئچه ایل قاباق بهرام بوردا منه قوناق اولدی، ولی قالمادی و سئوگیلیسی دالیجا گئتدی. ایندی منیم سؤزومه قولاق آس:
بیر گون بیر گون بو قصردن باخیردیم
او سن دئین جوان منه توش اولدی
خبر آلدی چین و ختن یولونی
آغلاییب گؤزلری یاشینان دولدی.

یاشیم دا گؤرمه دیم بیر بئله جوان
مثلی شجاعتده یوسف کنعان
ایله شیب بیر گئجه قالیبدی مهمان
سارالدی گول رنگی هئیوا تک سولدی.

معطل قالدیم او جوانین ایشینه
ماه انور دولانایدی باشینا
دؤزنمه دیم گؤزدن آخان یاشینا
منه باجی دئدی، او قارداش اولدی.

سؤز بورا چاتینجا حیدر بیلدی کی هانسی یولونان و نئجه قارداشی‌نین دالیجا گئتمه‌لی‌دیر. اما ماه انور ایللر ایدی بیر آدام دالیجا گزیردی کی اونون میلی اونا اولسون. اؤزویله دئدی: بلکه بو ایگید جوان همان اولسون کی من ایللردیر گؤزلورم.
اونا گؤره اوره ک سؤزونو حیدره دئدی و حیدرین اوره‌یی بو سؤزونن یوموشاندی و دئدی:

پس سن منه ائولنمک پیشنهاد وئریره ن، اما بونو بیل کی من قاراداشیمین دالیجا گئتمه‌لی‌یم. اونو تاپمایینجا آرام و قراریم بوخ. اگر منی ایسته سن بوردا قال تا قارداشیمی تاپیم و قاییدیشدا سنی گؤروم. اوندا منیم یوردوما گلمه گه حاضیر اول.

اما ماه انور دئدی: ایندی کی بئله اولدی، من ده سنینلن بهرامین دالیجا گله‌جه‌یم. ساواش پالتای گئیدی، قیلینج و قالخان گؤتوردی، یولا دوشدولر.

ایکی ایگید چینه ساری یولا دوشدولر. گئجه – گونوز آت چاپدیلار تا چینه چاتدیلار. جماعتدن خبر آلیب و بیلدیلر کی بهرام نئچه ایلدی شاهین دوستاغیندا باغلانیبدیر.

او بیری طرفدن چیم شاهی بو قرارا گلمیشدی او غریبه جوانی آزاد ائله‌سین و تعجب ائلیردی کی بس نیه هئچ کیم اونون دالیجا گلمیر، بلکه هئچ بیر کیمسه سی یوخدور.

بهرامی آزاد ائدیب ، قدیمکی سنت لر کیمی اونا قیلینج و ساواش یارزاقلاری وئردیلر تا ساواش میدانیندا اؤزوندن دفاع ائتسین. گره ک یا اؤلسون یا اؤلدورسون.

بهرام سیلاحلانیب شهردن ائشیگه چیخدی. باخدی گؤردی شاهین قوشونو طرفیندن آرایا آلینیبدیر. شاه قوشونو اونو اؤلدومک قصدینه اوخا باغلیرلار. توز – تورپاق گؤیه قووزانیر.

او بیری طرفدن، حیدر ایلن ماه انور ماجرانی گؤردولر، سوروشدولار: بو شاواش نه اموچوندور؟ نیه بو قوشون بیر نفرین جانینا دوشوب؟

دئدیلر: او بیر نفر، چینین شاهی نین قیزینا ائلچی دوروب، بوگون اونو آزاد ائدیبلر و گره‌ک اؤزوندن مودافیعه ائله‌یه، یا اؤلر یا اؤلدورر.

حیدر بو خبردن سئویندی کی قارداشی هله دیری‌دیر.

اوره‌یی آچیلدی، سانکی یئددی دئوین گوجونو آلدی. ماه انور بیر طرفدن و حیدر ده بیر طرفدن قوشونا حمله چکدیلر.

بهرامی شاهین قوشونو ایله ساواشیردی کی بیردن بیره گؤردو ایکی نفر بو قوشونون جانینا دوشوبلر. حیرته قالدی، روحیه تاپدی و جانانه ساواشا گیردی. اما اؤزو ایله فیکیرلشدی بونلار کیمدی؟ بلکه منن رقیب دیلر. گل خندانین قوللاریندان نئچه سینی تانیردی. اونلاری سسله‌دی بلکه بو ایکی غریبه‌دن اونا بیر خبر گتیرسینلر. اونلار گئتدیلر و بئله خبر گتیردیلر کی: ای شاهزادا، خیالون راحت اولسون. او ایکی نفرده غریبه‌دی و سنه یاردیمچی گلیبلر.

غضبدن دولوب گؤزی

حرصدن ائشیتمیر سؤزی
هارای چمیب گزیر سیزی
اوتا چکیر داغی – داشی.

بیر جواندیر چوخ دلاور
قویمور یئریسین بو لشگر
آدی دیر شهزاده حیدر
بیر نقابدار وار یولداشی.

بهرام بو سؤزلری ائشیدیب خیالی راحت اولدی. چونکی حیدر آدی اونا تانیشدیر و حتمن اونون کیچیک قارداشی‌دی کی بوگون بؤیویوب و اونون دالیجا کلیبدی.

هر حالدا، چسن قوشونی سیندی و بو اوچ نفر بیر – بیرینه چاتدی. ماه انور یاشماغی اوزوندن چکدی، بهرام اونو تانیدی. ماه انور ماجرانی بهراما دئدی و ایکی قارداش بیر – بیرینی تانیدیلار. ایکی قارداش نئچه ایللردن سورا قوجاقلاشدیلار و بو گؤروشدن سئویندیلر.

بهرام و یولداشلاری نین غالیبیتی بو لوندی. چین پادشاهی وئردیگی سؤزه گؤره قیزینی بهراما وئردی. زمنان اورا چاتدی کی ایکی قارداش اؤز گلینینی یانینا آلیب آنا یوردو سلطانیه‌یه قاییدالار. قاییدیش یولوندا ماه انور اؤلکه‌سینه چاتدیلار. ماه انور حیدر ایلن قرار تودوغو اوچون مولکو مالینی آتاسی‌نین ندیمه‌لرینه باغیشلادی و لازیم اولان شئیلری گؤتوروب حیدرینن یولا دوشدی.

بو کیچیک قافیله سلطانیه شهرینه چاتارکن بیر بئرده اوتراق ائله دی و صاباحی گون بالا قارداش حیدر تکجه‌سینه شهره داخیل اولدی. جماعت حیدرین گلمه‌سینی بیلیب آناسینا خبر وئردیلر. آنا باشی فیرلاناراق اؤزونو اوغلونا یئتیردی. اوغلونون گلمه‌سیندن حیرتلی اولاراق باغرینا باسدی. حیدر یاواشجا آناسی نین یانیندا اوتوروب بهرامین گلمه‌یینی ده یاواشجا دئمه‌یی ایسته‌دی. سؤزونو بئله باشلادی:

جانیم آنا، گؤزوم آنا
ائله عنوان گتیرمیشم.
بیر سؤزوم آشکار ائدیم

سنه درمان گتیرمیشم.

آچدیم اوره‌ک یاراسینی
گزدیم تاپدیم چاراسینی
گؤزوم آغی – قاراسینی
ائله بیر جان گتیرمیشم.

گل، آخیتما گؤز یاشینی
دئشمه باغری‌نین باشینی
حیدر، بهرام قارداشینی
سنه قوربان گتیرمیشم.

آنا بهرامی آدینی ائشیدیب حیرتله دئدی: اوغلوم نه‌دن دانیشیران؟
حیدر دئدی: دوغروسو آنا، من بیر یولداشیم وار شهردن ائشیکده منی گؤزلور. اجازه وئر قاییدیم تا اونو دا ائوه گتیریم.
آنا قبول ائله دی. خبر بهمن شاها چاتینجا بیلیندی کی بهرام دا قاییدیب. هامی باهم پئشوازا چیخدیلار. او گونون صاباحیسی بهمن شاه امر ائله‌دی ۷ گون ۷ گئجه توی – دویون توتدولار.
اونلار توی توتوب ائولندیلر و اورتاق یاشاییشلارینا باشلادیلار. ایللر بویو یاشاییب اوغوللار بؤیوتدولر و یاشاییشدان لذت آپاردیلار. سیز ده یئییین – ایچین، کئف ائله‌یین.
گونلریز خوش، گله‌جه‌ییز شنلیک اولسون!

دده قوربانی داستانی

سؤیله‌ین آشیق مسلم عسگری

ایکی قارداش میرزا علی و رضا بیگ آدیندا. بیری دولتلی، بیری یوخسول. بونلار قاراداغدا یاشاسالاردا، رضا بیگ قاراداغدان کؤچوب قاراباغدا یورد سالیر. بیر گون رضا بیگ اوغلونا توی توتور. اونون بیر اوغلو و بیر قیزی واردیر. قارداشی میرزا علی‌نی ده تویا چاغیریر. میرزا علی بوقچاسین باغلیر و یولا دوشور. اوغلو قوربانی اونونلا گئتمک ایسته‌ییرسه، آتاسی ایذین وئرمیر. آنجاق آتا یولا دوشور و قوربانی دا اونون آردیجا عم اوغلوسونون تویونا گئتمک ایسته‌ییر. تویدا چال – چاغیر باشلاییر. قوربانی دا داخیل اولور. آتاسی یان باخارسا دا، قوربانی عم اوغلوسونون تویونا گلدیگیندن راضی‌دیر. عمیسی اوغلانین بوی – بوخونونا باخیب، اونون هنر صاحیبی اولدوغونو دا ظن ائدیر. قوربانینی سسله ییب اوندان هنرینی گؤسترمه‌یی ایسته‌ییر. قوربانی ساز ایسته‌ییر. سازی قوینونا آلیب چالیر و گؤزل اوخویور و مجلیسده اولانلاری حیران ائدیر. بونو گؤرنلر ده ذوقا گلیر. عمیسی‌نین بیر قیزی وار گولپری. عمی بو اوغلانی بئله گؤردوکده قیزینی اونا وئرمه‌یه راضی اولور. نئچه گون سونرا قوربانی آتاسی ایله برابر اؤز کندلرینه قاییدیر.

نئچه گون سونرا قوربانی بیر اوشوتمه و بیر رویا گؤرور. رویادا بیر نورانی شخص گلیب اونا بیر جام توتور. قوربانی دئییر کی من ایچگی ایچن دئییلم. من اسلام آدامی‌یم. بئله ایچگیلر بیزه یاراشماز. او نورانی شخص دئییر: بو سن ظن ائتدیگین ایچگیلردن دئییل. ایچ گؤر نه گؤره‌رسن. قورانی آلیب جامی باشینا چکیر. نئچه آن سونرا رویادا سئودیگی بیر قیز گؤرور. ال – آیاغی تیتره‌مه‌یه باشلیر. یوخودان آییئیر. آنجاق سانکی غش ائتمک حالیندادیر. قوهوم – قونشو اونو دؤوره لیر و یوخودا نه گؤردویونو سوروشورلار. قوربانی دئییر: آتاجان، من بیر بوتا آلمیشام، سئوگیمی الده ائتمه‌یه گئتمه-لی‌یم.

آتاسی بئله فکر ائدیر کی قوربانی عم‌قیزیسی دالیجا گئتمه‌لی‌دیر. آنجاق اونون بو فکریدن دوشمه‌یی دئیه‌رک گئتمکدن چکیندیریر. اما چاره سیز قالیب، اونو یولا سالیر. قوربانی یولا دوشور، گونلر گئدیر و نهایت قاراباغا چاتیر. اورادا ساز قوینوندا بیردن ییخیلیر. سازی دا پره‌ن – پره‌ن اولور. مجبور قالیر

بیر ساز دوزلدن آردیجا دولانیب سازینی تعمیر ائتدیرسین. بیر ساط دوزلدن واریدی ارمنی. اونون توکانینا گیریر و سازینی تعمیر اوچون اونا گؤستەریر. ارمنی ساز دوزلدن دئییر، من سنه بیر ساز وئره رم اگر سن اونو دیللندیره بیلسن، او ساز سنین اولور. قوربانی سازی آلیر و بیر اماملاردان اوخویوب ساز دینلەنیر. دئییرلر ارمنی ده مسلمان اولور و سازی قوربانیه وئریر. قوربانی یولا دوشور، عمیسی گیله گئدیر. عمیسی رضا بیگ بئله دوشونور کی قوربانی گلیب اونون قیزییلا ائولنسین. اونا چوخلو حؤرمت ائدیر. آنجاق قوربانی دئییر: عمی جان من باشقا بیر سئوگیلیم وار. من بوتا آلمیشام. من اونون آردیجا گئتمەلی‌یم. او قیز دا سیزین شهرینیزده اولور. او قیز پری خانیم آدیندا عبدالله بیگین قیزی‌دیر. عمیسی بونو ائشیدەرک دئییر: اوغول، عبدالله بیگ بیزیم بابیمیزی دئییل. بو آلمالاری اتەگیندن یئره تؤک. او سنی اؤلدورمەسه، سنه قیز وئرەن دئییل. گل اؤز عم قیزیوی آل؛ گئت یاشاییشین ائت!

قوربانی اؤز سؤزونده دایانیر. سؤز کنده یاییلیر. پری‌نین بیر ایستی ینی واردیر، او دا آشیقدیر. نادر محمدعلی آدیندا. چوخلو آشیقلار پری آدینی ائشیدیب، اونا عاشیق اولوب، اونا چاتماق اوچون اوزون یوللاری گلیب و نهایتده نادر محمدعلی طرفیندن دئییشمه باغلاییب اوتوزوبلار و دوستاقلاردا محبوس اولوبلار. بوگونه قدر ده ۳۹ آشیق دوستاقدادیرو ۴۰جی آشیقی دا باغلاسا، قیزا چاتاجاقدیر!

بونو ائشیدن قوربانی داها ماراقلانیر. نادر محمد علی ایله باغلاماغا و دئییشمه یه حاضیرلاشیر. مجلیس قورولور. آشیق نادر محمدعلی سورغوسون سوروشور. قوربانی دوزگون جواب وئریر. مجلیسده‌کی‌لر ذوقا گلیرلر. ایکینجی سورغونو دا سوروشجاغین جوابی سؤیله‌نیر. آنجاق اوچونجو سورغویا جواب وئریرسه، هر ۳۹ دوشتاقدا اولان آشیقلار آزاد اولاجاقلار. قوربانی اوچونجو سورغونون دا جوابینی دوزگون وئریر و آشیقلار آزاد اولورلار.

نوبت یئتیشیر آشیق قوربانی نادر محمدعلی‌دن سوروشماغا. اوچ سورغو سورور و هر اوچو قارشیندا نادر محمدعلی باشینی آشاغی سالیر. سس هر یانا یاییلیر. آشیق قوربانی داها دده قوربانی اونله‌نیر. سس سارایا چاتیر. عبدالله خان بیگلربیگی آشیغی چاغیریر و اونو سینایییر. آمما اونا دئییر قیز اؤلوبدور. بیز ده اونو قویلامیشیق. گئت قبری فیلان یئرده‌دیر. دده قوربانی قبر اوسته گلیر و پری‌نین اؤلمه-دیگینی دئییر. قبری سوکوب بیر کئچی جنده‌یی‌نین اولدوغونو بیلدیریر. و نهایت پرینی اونا وئریرلر. داستان بورادا بیتیر. آنجاق بیر چوخلو شعرلر و موسیقی بسته‌لری اوخونور.

آپاردی سئلر سارانی

آذربایجان آشیق داستانلاریندان بیری ده سارا و خان چوبان داستانی‌دیر. بو داستانا سؤیله نیلن شعرلر و ماهنیلار ایللر بویودور کی آذربایجان خالقی‌نین آراسیندا سئویله – سئویله اوخونور. بو داستان فتحعلیشاه قاجار دؤورونده ایکی آذربایجانین بیر – بیریندن آیریلدیغیندان ایره‌لی گلن بیر داستاندیر. شوبهه یوخدور کی نجابت و خالق قیزلاری‌نین عفت و پاکلیغی بو داستاندا جانلانیر و ائللر آراسیندا بلکی ده یوزایللر بویو سؤیله‌نیلیر. یعنی دئمک ایستردیم کی بئله بیر قونو تاریخدن اوسته قالخیب و خالقین پاک سئوگییه اولان محبتینی دیله گتیریر؛ هر حالدا گولوستان و تورکمن‌چای مقاوله‌لری یئنی‌دن بئله بیر داستانین جانلانماسی و دیللره دوشمه‌سینه زمینه حاضیرلاییر. بئله داستانلاردان سایماق ایسترسک آراز و اژدها، چای قیزی کیمی داستانلار دا موجوددور. آنجاق آذربایجانین ایکی بؤلومه بؤلوندویو بو داستان فورماسیندا یئنی‌دن یارانیر:[1]

داستان بئله باشلانیر کی بیر خوشبخت ار – آرواد آراز چایی‌نین قیراغیندا یاشاییرلار و بیرجه قیزلاری – سارا پاک، گؤزل و نجیب بیر اوشاق اولاراق اونلارین داها خوشبخت یاشامالارینا سبب اولموشدور. سلطان و گولنار خوش روزگار گئچیریرلر، آنجاق گولنار نوخوشلاییب و اؤلوم چاغیندا اؤز وفالی ارینه نصیحت ائدیر و دئییر کی مندن سونرا ائولنسن ائله بیر قادینلا ائولن کی سارا اوچون مهربان بیر آنا کیمی اولسون. گولنار دونیاسینی ده‌ییشیر، اما سلطان داها ائولنمیر. سارانین هم آتاسی اولور، هم آناسی. همان کنده بیر گؤزل ایگید یاشاییر خان چوبان آدیندا. اوشاقلیقدان سارا ایله دوست اولموش، بیرگه اویناییاردیلار. بؤیوروکده بیر – بیرینه اوره‌ک وئریب، اوره‌ک آلیرلار.

خان چوبان کندین مال – داوارینین مسئولیتی بوینوندا ایکن یای گلدیکده اونلاری یایلاغا آپاریب اوتاریردی. بئله‌لیکله یای فصلی خان چوبان وطندن اوزاق قالاردی. آنجاق بو ایل خان چوبانی اویانا یولا دوشدوکده، آرازین او تاییندان بیر خان – بؤلگه‌نین حاکیمی بو تایا گلیر. سارانی بولاق باشیندا

[1] م. کریمی، آپاردی سئلر سارانی، ارک ، تبریز، نمره ۴۲.

گؤره‌رک هوسه دوشور. بیر یوخ یوز اورکله اونا باغلانیر. سارایا دئییر. سارا نشانلیسی اولدوغونو بیلدیریر و سئوگیسینه وفالی اولدوغونو دانیشیر. حاکیم دستور وئریر سارانین آتاسی سلطانی اونون یانینا گتیرسینلر. حاکیم سلطاندان سارانی ائلچیلیک ائدیر. آنجاق سلطان دا قیزی نین نشانلیسی اولدوغونو دئییر و آرتیریر کی یاخشی‌دیر گؤزونو اوندان یومسون. اما حاکیم دستور وئریر سلطانین ال – قولون باغلاییب آت اوستونه آتیب اؤزلریله آپارسینلار. سلطان حاکیمدن ایسته‌ییر اذن وئرسین آتا – بالا بیر – بیریندن وداعلاشسینلار. اذن وئریلیر.

سلطان قیزین قوجاقلاییب اونا دئییر: قیزیم بو خان، سنه وفادار اولاماز. جان چوبان دا سنی لاغیشلاماز. بیر ایش گؤر منیم اوزوم قارا اولماسین.

سارا دا عهد – پیمان سیندیران بیر قیز دئییل. کروان یولا دوشور و سارا دا آغلار گؤزوبه اونلارلا گئدیر. سلطان دا یورغون و آرغین دالللاریجا گئدیر. آراز چایی ائله جوشوب داشیر کی سویا آتینان دا دوشسه آپارا بیلر. کؤرپودن کئچن زامان سارا اؤزونو چایا آتیر. چای دا آلیب قاچیر. سارا خان ایندن قورتاریر . . .

حاکیمین الی هر یاندان اوزولور. گونلر کئچیر، هفته‌لر چؤنور، آیلار دؤنور. . . خان چوبانی یایلاقدان دؤنور. سارا آردیجا گلیر. آنجاق سارادان خبر یوخ. خان چوبانی بیر اود اولور، حاکیمین ائوین بر باد ائدیر. اما اؤزو ده چؤللره دوشور. . . ایندی سارانین ماهنی‌سی دیللرده بیر حسرت ترانه‌سی، بیر نیسگیل ماهنیسی کیمی یوزایللردیر اوخونور. . . بو ماهنیلار آذربایجان قیزلاری‌نین اوره‌ک سؤزلری-دیر، خان چوبانلاری‌نین اوره‌ک پارچالاری‌دیر . . . آذربایجان خالقی‌نین تاریخی نیسگیلی‌دیر:

گئدین دئییین خان چوبانا
گلمه سین بو ایل موغانا
گلسه باتار ناحق قانا
آپاردی سئللر سارانی
بیر اوجابویلو بالانی

بو ماهنی لاردا سئوگیلی‌لرین پاک دانیشیقلاری، سئوگی ترانه‌لری‌دیر. خان چوبانین سؤیله‌دیگی سئوگی نغمه‌لری‌دیر:

مغان اؤلکه‌سینده شان ـ شؤهره‌تین
بیلیرسن یاییلیب ائللره سارا

او دور کـــی اوره‌یـیم باغـلانـیـب سنه
دؤنـسه ده گـؤز یـاشیم سئـللـره سارا.

بیر گؤزه‌ل‌سن، چوخدور سنده لیاقت،
هر گؤزه‌لـده اولـمـاز بـئـلـه متـانـت
سنده اولان پاک مـحـبـت، صـداقت
آخرمـنـی سـالار چـــؤلـــلـــره سـارا!

خان چـوبانین قـالیب مئیلی دالیـنجا
صوبح و مـسا نـــهـار، لـیلی، دالـینجا
مجنون تـک گـزیرم لیلـی دالـیـنـجا
داستان اولوب دوشوم دیـلـلـره سارا!
وفادارلیق، متانت و گؤزللیک ماهنی لاری دیر دوزگون بیر سئوگی اوچون:
صـداقـتـلـه یـاشـامـیـشام دونـیـادا
اویمامیشام فتنه فـعـلـه خـان چوبـان
حقیقت تـانـیـان، شـریـعـت بـیـلن،
تورا دوشـمـز هله هـله خان چـوبـان.

گؤزه‌لده گره‌کدیر عـصمت و عـفت
ایگیتده گره‌کـدیر ناموس و غـئیرت
هر کسـده اولمـاسا بـئـلـه علامـت
تـهمت اولار بوتون ائله خان چـوبان.

تـوتـولمارام هـر اووچـویـا ـ صـیادا
ساخـلارام سیرریمی وئـرمه‌رم یـادا
عـهد و پـیـمان ثابت اولسـا دونیادا

سارا دؤزه‌ر هر موشکیله خان چوبان. آشیقلار دیلینده سؤیله‌نن فکرلر انسانلاردا کیملیک، وارلیق، شخصیت یارادیر. ائل – اویانین، عاییله‌نین و پاک انسانلارین حؤرمتینی ساخلاماق‌دیر. سارا ایله خان چوبان بیر – بیرینه سئوگی بسله مکله، هئچ بیر کیمسه‌نی آرالاریندا یول وئرمیرلر. حاکیمین وار – دولتی، جلال و دارمب – دورمبو دا سارانین اوره‌ییندە شُبهه یاراتمیر، حتا زوراکیلیغی دا بیر ایش گؤره بیلمیز. سارانین جوابی بئله حاکیم‌لره یئتر:

بـئـله ایشلر بـیـزیم ائللـرده اولـماز،
ائل قایداسین من ترک ائده بیلمه‌رم.
کیرپیگیم نشتردی بـد باخان گـؤزه،
نه هورکی، نه قورخی هه‌ده بـیلمه‌رم.

***

آلـدانـمـــارام نـــه دولتـه ـ وارا من،
خان چوبانی ائتمه‌م باختی قـارا من،
ســارا دییه‌ر چـکـیـلـسم ده دارا من،
عـهـدیـمـه خـیانت ائـده بـیلمه‌رم.

بو آرادا سلطانین دا حاکیمه وئردیگی جواب دیَرلی یر. اونون جوابی انسانلیغی نظرده توتماقدیر. او، اؤز خالقینا و وطنداشلارینا بسله‌دیگی حؤرمتی دیله گتیریر. باخ بودور اونون جوابی:

هـر کیمی آییرسان اؤز ایسته‌گیندن،
دؤنـــر گـونـو آه و زاره حـایـــیـفـدی.
صداقـتلی ، مـحـبـتـلی بـیـر اینسـان،
قـسمت اولـسا نـابـکاره، حـایـــیـفـدی.

آدام گـره‌ک حـق پـایـیـنـا شـاد اولا
زور دئمه‌یه، ایسته‌ر قـو هوم ـ یاد اولا
ائـل ایـچینـده آدی یـــاخشی آد اولا
آرخـا دورا ستـمـکاره، حـــایـیـفـدی.

من سلطانام شریعتدن چیخمارام
ییخمامیشام سینیق کؤنول ییخمارام
بو دونیا دا یوخسوللوقدان قورخمارام
خائین اولسام دوز ایلقاره، حایییفدی.

بئله بیر آتانین تکجه قیزینا اولان نصیحتی ده بودور:

دوغرو عهد و پیمانیله
یاد ائیلهسین ائللرمنی
نامرده قیسمت اولونجا
قوی آپارسین سئللرمنی.

ورقه ایله گولشن

زنگان داستانلاری‌نین بیر سیراسی تکجه زنگاندا اوز وئرمیش و زنگان آشیقلاری اونلاری سؤیله ییرلر. بونونلا بئله دبو داستانلارین بیر سیراسی دا آذربایجانین باشقا شهرلرینده ده سؤیله‌نیرسه، زنگانادا داها آرتیق ماراقلا استقبال اولور، حتا زنگان بویاسی وورولموشدور. مثلا بهرام و گولی خندان باشقا شهرلرین آشیقلاری دا بو داستانی سؤیله‌ییرلر، اما زنگان آشیقلاری اونا زنگان محیطی‌نین بویاسینی وورموشلار. بورادا اولان حادثه‌لر زنگان و رودباردا اوز وئریر. یا ورقه و گلشا داستانی، زنگاندا باشقا شهرلردن چوخ تعریفله‌نیر. اونا گؤره بو داستانلار زنگان آشیق داستانلاری تانینیر. بو داستانلاری دا سایماق اولور: گرگرلی ممد، کلبی و سلبی، زنگانلی قوربانی، میرمحمود ایله سارا، ایمراه ایله حوری لقا، ایمراه ایله سروناز، عندلیب میرزا ایله قیزیل گول، کمتر یوسف، سعادت و صیاد، صیدی ایله پری، تورک اوغلو ایله مهری و . . .

اونوتمایاق کی آشیق موسیقی هاوالاری دا بئله‌دیر. بیر سیرا هاوالار زنگانا عابددیر. زنگان آشیقلاری بونلاری یاراتمیش و یا باشقا آشیق هاوالاریندا زنگان آشیقلاری ده‌ییشیک‌لیکلر یاراتمیش و اونلارا رنگان هاواسی قاتمیشلار. بونلارین سایسی ۴۰ دان آرتیق دیر. بونلار حتا یئرلی بؤلوملره ده بؤ لونورلر، مثلا طارم هاوالاری، ابهر – خرمدره هاوالاری و زنگان هاولاری.

بورادا، ورقه ایله گولشن داستانینی یازاجاغیق. داستانا کئچمه‌میشدن اوّل، ورقا ایله گولشا داستانی‌نین تاریخینه باخالیم. بو داستان فارس و تورک ادبیاتیندا اؤزونه مخصوص بیر یئر آچمیشدیر. فارس ادبیاتیندا ایلک دفه عیوقی طرفیندن یازیبا آلینمیشدیر. عیوقی ۴ و ۵جی یورایلده عزنوریلر سارایینده یاشاییرمیش. او اثری‌نین باشلانغیجیندا عرب دیلینده اولان عروه و عفرا آدلی داستانیندان آلدیغینی سؤیله‌ییر. ادیبلر بو داستانی گنجه‌لی نظامی‌نین لیلی و مجنون اثریله توتوشدورورلار.

آذربایجان ادبیاتیندا ورقا و گلشا ایکی نهنگ شاعیریمیز طرفیندن نظمه چکیلمیشدیر: خواجه یوسف مداح، حکیم رکن الدین مسیحی.

خواجه یوسف مداح ۷ و ۸جی یوزایلین شاعیرلریندن‌دیر کی نئچه اثری موجوددور: داستان ابلیس، قیز و جهود، قاضی و اوغری، ورقا و گلشا. خواجه یوسف مداحین شاه اثری همین ورقا و گلشا اثری دیر کی ۷۷۰جی ایلده ۱۷۰۰ بیتده بیتیریبدیر. اونون اثری سئوگی داستانی دیر.

حکیم رکن الدین مسیحی (۹۷۷ – ۱۰۶۶ق) ملک الحکما لقبی آلاراق اوچ اثرین مؤلفی‌دیر: دانه و دام، زنبور عسل، ورقا و گلشا. مسیحی ورقا و گلشانی ۵۰۰۰ بیتدن آرتیقدا بیتیرمیشدیر.

مسیحی‌نین ورقا و گلشا اثری هم سئوگی و هم حماسی بیر اثردیر. آنجاق آشیق داستانلاری سایبلان ورقه و گولشا عینا همان داستاندیر کی آشیقلار سینه‌دن - سینه‌یه، ائلدن - ائله، شهرلری گزیب و خالق ایچینده بوگونه قدر دیری ساخلاییبلار. بورادا ورقه سئوگی اوغروندا پاک و صمیمی محبت‌دن علاوه، ایگیدلیک ده گؤسته‌ریر و نهایت عشق یولوندا جانینی فدا ائدیر. کلاسیک ادبیاتیمیزدا ورقه اؤلور؛ اما آشیق داستانیندا خالقین ایسته‌یی تامین اولسون دئیه – ورقه و گولشن یئنی‌دن دیریلیب و سئوگی‌نی دیری ساخلاییرلار.

آشیق گلابعلی داوودبیگی خرمدره‌لی بیر آشیق تانینیر. بونو آرتیرمالییام کی زنگاندا آشیق محیطی بیر نئچه نقطه‌یه بؤلونور. آنجاق بورادا خرمدره‌نین اؤزل بیر یئری واردیر. داها اؤزل اولان خرمدره‌نین بیر آغاجلیغیندا یئرله‌شن وئهستان کندی‌نی آیریجا قئید ائتمک لازیمدیر. بورادا قدیم زمانلاردان هامی – آتا، بالا، حتا خانیملار دا آشیق هنرینه هوسکار اولموشلار. خانیملار دا ان چوخ ناغیل بیلن انسانلار اولموشلار. آذربایجان آشیقلاری بورایا حؤرمت بسله ییب، بورادا آشیق هنرینی اؤیره نرمیشلر. آنجاق تاسفلر اولسون کی انقلابدان سونرا، چؤره ک غمی هامینی کنددن اوزاق سالمیش و آشیقلار بورادان کؤچموشلر. ماراقلی‌دیر کی ۱۳۷۰ جو ایلین بایرامی‌نین ۱۳ونده یئنه ده هامی آشیقلار بو کنده توپلانیب و کئچن گونلری خاطیرلامیشلار.

وهستان آشیقلاری آذربایجان داستانلارینی دیری ساخلامیش و بو خزینه‌یه بیر چوخلو داستانلار دا آرتیرمیشلار. آنجاق گله جکده بو آشیق مرکزی تانینان وهستاندان باشقا داستانلاریمیز و یئنی سؤزلریمیز اولاجاق. آشیق گلابعلی دن بورادا اؤسرندیگینی اونوتماماق گره ک.

بو داستان، زنگان آشیق داستانلاری سیراسیندان سایبلیر و آذربایجانین باشقا شهرلرینده اوخونمور. ایلک دفعه آشیق گلابعلی داوودبیگی خرمدره ده ۱۳۵۴جو ایلده بئش کاسئتده "ورقه و گولشنی" اوخودو. بئله لیکله، ورقه و گولشن آشیق گلابعلی آدینا یازیلیبدی. آشیق گلابعلی خوش سسلی، ادبلی و ارکانلی بیر دده آشیق کیمی تانینیر. اونون سینه‌سینده اونلارجا داستانلار واردیر. آنجاق بو داستانی، بیز آشیق گلابعلی‌نین اوغلو آشیق التفات یازیسی ایله حاضیرلادیق. آشیق التفات بوگون زنگان تلویزیونوندا هر هفته وئرلیش حاضیرلاییر، موغام کنسرتلری یولا سالیر و دانشگاهدا تحصیلی داوام ائدیر. او علمی مئتودلار الده ائده‌رک، گله‌جکده آدلیم و گؤرکملی آشیقلاریمیز سیراسیندا آپارمالی‌دیر.

ورقه و گولشن

داستانی سؤیله‌ین: آشیق التفات داوودبیگی

هامیزی سلاملاییرام. آشیقلار داستانی اوستادنامه ایله باشلارلار. من ده بیر اوستادنامه اوخویوب، داستانیمیزا باشلایاجاغام. بو اوستادنامه‌نی خسته قاسیم سؤیله‌میشدیر:

دلی کؤنلوم مندن سنه امانت،
پیس حیاتدان یاخشی اؤلوم یاخشی‌دیر.
بیر گون اولار قوهوم – قارداش یاد اولار،
دئمه اولوسوم وار، ائلیم یاخشی‌دیر.

مجلیسه وارساندا اؤزونو اؤیمه،
شیطانا باج وئریب کیمسه‌نی سؤیمه،
قوّت‌لی اولسان دا یوخسولو دؤیمه،
دئمه قوّت‌لی‌یم، قولوم یاخشی‌دیر.

خسته قاسیم کیمه قیلسین دادینی؟
جانی چیخسین اؤزو چکسین اودونو،
یاخشی ایگید یامان ائتمز آدینی،
چونکو یامان آددان اؤلوم یاخشی‌دیر.

راویان اخبار، ناقلان آثار، طوطیان شکرشکن شیرین‌گفتار، ساز – سؤز اوستادلاری، ائلدن - ائله، ایلدن - ایله، بیزه چاتان داستانی، بئله روایت ائدیرلر:

شهر مدائن‌ده ایکی قارداش واریدی؛ بیری‌نین آدلی "علی سلطان" ایدی، بیری‌نین ده آدی "ولی سلطان". اونلارین هئچ بیری‌نین ائولادی یوخودی. آمّا الله یولوندا احسان وئردیلر. الله علی سلطانا

بیر اوغول، ولی سلطانا بیر قیز وئردی. اوغلانین آدین "ورقه"، قیزین آدین "گولشن" قویدولار. اما او قدر زمان چکمه‌دی ورقه‌نین آتاسی مریض اولوب وصیت ائیله‌دی کی قارداش منیم مالیمین و اوغلومون اختیاری اون بئش ایله کیمین سن‌ایلن‌دی. اون بئش ایلدن سونرا گلشنین تویون ائیلرسن ورقه‌یه. عیالیم دا اگر منیم ائوینده قالسا قالسین؛ و اگر قالماسا حققین وئر گئتسین. آمّا اؤزو دونیادان گئدیب مجلیس ترحیم باشا یئتیشدی؛ ورقه یتیم قالدی و آتاسی‌نین مالی دوشدو عمی‌سی‌نین الینه. ولی سلطان اؤزوندن دیانتلی بیر آدام بیلمیر. اما منظورو وار ورقه‌نین آناسینی دا آلسین. ورقه‌نین عمیسی آروادی بیلدی کی اری ایستیر ورقه‌نین آناسینی آلسین. بنا ائیله‌دی ناراحات‌چیلیغا. آنجاق چالیشیر اری‌نین فیکری باشا چاتماسین. فیکر ائله‌دی: ورقه‌نی اؤلدوررم، آناسی دا چیخار گئده‌ر. داها منیم اریمه گلمز.

بو ایش‌ایلن ایستیر ورقه‌نین آناسی‌نین ایاغینی او خانواده‌دن کسسین. اما چون ورقه‌نین آناسی بو فیکری بیلدی ورقه‌نین عمی‌سینه دئدی: من ورقه‌نی ساخلیا بیلمم، اونو وئر بیر دایه‌یه.

ورقه‌نین عمی‌سی، ورقه‌نی وئردی بیر دایه ساخلادی. اما گونلرین بیر گونو ورقه‌نین عمی‌سی عیالی کنیزلردن بیرین یوللادی ورقه‌نی گتیرسینلر گؤرسون. کنیز گلیب ورقه‌نی دایه‌دن آلیب آپاردی خانیمین خدمتینه. خانیم باخدی گؤردو ورقه چوخ چیخارلی بیر اوغلان اولاجاق. فیکیرلشدی کی ورقه جوان اولارسا اریم گولشنی ورقه‌یه وئره‌ر و آناسینی دا اؤزونه آلار. گره‌ک ورقه‌نی اؤلدورم. دستور وئردی: اوت قالایین. شیش ارسین‌لر قویون قیزارسین.

خانیم گلیب ورقه‌نی قونداقدا دالی اوسته یاتیردیب، بنا ائیله‌دی ورقه‌نین سینه‌سین داغلاماغا. آما سؤز یئرده قالماز. ماجرانی یئتیریرلر ورقه‌نین عمی‌سینه. عمیسی گلیب ورقه‌نی عیالی‌نین الیندن آلیب و اؤز عیالینی برک تاپلادی. بو دفعه ورقه‌نی وئردی بیر آیری دایه ساخلادی. اونا دئدی: ورقه‌نین باشیندان بیر توک کم اولسا سنی اؤلدوره‌رم. بیر مدت کئچدی. ورقه‌نین عمی‌سی عیالی دوباره بیر فیکیر چکدی. بیر قاری یوللادی ورقه‌نی اوغورلویوب گتیردی وئردی خانیما.

خانیمین بیر قره غلامی واریدی. ورقه‌نی وئریب قره غلاما دئدی: آپار بونو بیر آدادا اؤلدور. کؤینه‌گینی قانینا بولا گتیر منیمچون. قره غلام آتینا سوار اولوب ورقه‌نی گؤتوردو و بیر آدایا. آتیندان آشاغی ائنیب خنجری بئلیندن چیخاردیب الین قویدو ورقه‌نین چنه‌سینه. ایسته‌دی ورقه‌نین باشین کسسین. آللاهین امریلن ورقه قونداقدا بیر اوشاق کیمی باخیب قره غلاما قهقهه ووروب - گولمه‌گه

باشلادی. غلام باخدی گؤردو بیر اوشاق گولمک واختی دگیل امّا گولور. دئدی: بوردا بیر ایش وار. غلام رحمه گلیب آغلادی و خنجری قویدو یئرینه.

بیر اوخ قویوب چیللهیه - کمانه؛ بیر قره قوش ووروب ورقه‌نین کؤینه‌گین بله‌دی قانینا. ورقه‌نی بیر آغاجین دیبینده قویوب قاییتدی خانیمین یانینا. دئدی: ورقه‌نی اؤلدوردوم.

خانیمین فیکری راحت اولدو.

آمّا دایه گلیب ورقه‌نین عمی‌سینه دئدی: بیلمیرم ورقه‌نی قورد آپاریب، آدام آپاریب، ورقه یوخدو. نه قدر دولاندیلار ورقه‌دن خبر یوخ.

گلین سیزه ورقه‌دن خبر وئریم. همان جنگلده بیر آسلان وار. ایکی بالاسیلان باهم چیخیبلار شیکاره. بالالار آسلانین قاباغیندا گئدیردیلر. آسلان گؤردو بالالاری بیر قونداقه‌نی، بو آتیر – او توتور، او آتیر – بو توتور. آسلان ایسته‌دی ورقه‌نی خورتلاسین. آللاهدان امر اولوندو: آی آسلان، مگر سنین بالان یوخدو؟ او دا، بیر ننه‌نین بالاسی‌دی. گره‌ک سن ورقه‌نی سوت وئریب بؤیوده‌سن.

آللاهین امریلن آسلان بیر الین ساغدان سالیب، بیر الین سولدان بنا ائیله‌دی ورقه‌یه سوت وئرمه‌یه. ورقه اؤز آناسی‌نین سوتوندن یاخشی آسلانین سوتون امیر. گون او گون اولدو ورقه آیاغا دوشدو. چون ورقه گؤز آچیب آسلانی گؤرموشدو آسلان کیمی دؤرد آیاغینان یول گئدیردی.

ورقه‌نین عمی‌سی آداملاریلان باهم شیکارا چیخمیشدیلار. آسلانی گؤروب تفنگ آتدی. آسلان بالالاریلان قاچیب؛ ورقه قاچا بیلمه‌دی. شیکاربانلار گلیب ورقه‌نی توتوب گتیردیلر. دئدیلر: بو آدام جنسی‌دی. ولی سلطانا دئدیلر کی بیر بئله آدام تاپمیشیق. ولی سلطان دئدی: گؤره‌سن بو ورقه‌دی؟ باخیب ورقه‌نین دؤشونه؛ داغ یئرینده توک یوخودو. اورانی گؤروب یقین اولدو کی ورقه اؤزودو. یوللادیلار حاماما. لباس گئییندیریب ورقه یاخشی بیر اوغلان اولدو.

گولشن ایلن ورقه‌نی مکتب خانایا گؤندَردی تا اون بئش یاشینا یئتیشدیلر. گولشن خانیم چوخ گؤزل بیر قیز اولموشدی. هر کس گولشنی بیر دفعه گؤرسئیدی اونا عاشیق اولاردی. همان مکتب خانانین مالالاسی دا گولشنه عاشیق اولموشدی. امّا ورقه‌نین قورخوسوندان آشکار ائیله‌یه بیلمیردی. بیر گون ورقه مکتب خانایا گلمه‌دی. مالالا گؤردو ورقه یوخدو. اؤز - اؤزونه دئدی: بوگون من گولشندن بیر اقرار آلیم گؤروم منه گلر یا یوخ؟

دئدی: اوشاقلار، بوگون جشن گونودو. بیر قیز، بیر اوغلان ال - اله وئریب چوپپو ائده‌جاق‌سوز. چون گولشن بؤیوک‌زاده‌دیر اونون الین هئچ کس یاپیشماسین. من اؤزوم یاپیشاجاقام.

مکتب اوشاقلاری ال - اله وئریب اویناماغا باشلادیلار. اما مالللا گلیب یاپیشمیش گولشن خانیمین الیندن. گولشن سسلندی: آی بی‌ادب، نه ایش گؤرورسن؟ چپ - چپ بَرَلدی موللایا. مالللا قیزین اونا برلمه‌سینه گؤره‌ک نه دئییر:

سلاطینیم، نه خشمیلن باخیرسان؟
آغ سینه‌ن وئرگیلن سینه‌مه قانشار.
کؤنلوم ایستیر من ده سنلن سارماشام
آغ سینه‌ن وئرگیلن سینه‌مه قانشار.

اوینادی بولودلار گلدی هوایه،
بیلینمز دردیمه، تاپیلماز چاره،
قوشولوبسان یاشیل باشلی سونایه،
تشنه‌یم لبوندن وئر جامه قانشار.

اوزووه سالیبسان حجابی پرده،
مریضم گلمیشم شفا وئر درده،
سن منی سالمیسان نه یامان درده،
مریضم گلمیشم شفایه قانشار؛
تازه ایللر گلیر بایرامه قانشار.

سؤز تمام اولدو. امّا بیر وقتده گؤردو ورقه گلیب مکتب خانا قاباغیندان کئچیردی. ورقه گؤردو مکتب خانا چوخ شولوخدو. باخیب گؤردو اوشاقلار هامیسی چوپپو چکیب اوینویوللار. امّا مالللا یاپیشیب گولشن خانیمین الیندن. ولی گولشن اوزون دولاندیریب او یانا. مالللا ورقه‌نی گؤره‌ن کیمی دئدی: آی بی‌ادب‌لر، مکتب خانا چوپپو یئری‌دی؟ تمام باغلارام فلّه‌قّه‌یه.

گولشن قاچیب ورقه‌نی قوجاقلادی. دئدی: آی عم‌اوغلی جان، آللاه منیم عمرومو سنسیز ائله‌مه‌سین. سن بوگون یوخودون مالللا ایستیردی مندن اقرار آلا کی آیا من اونا گئده‌رم یا یوخ؟

ورقه دئدی: آی اوشاقلار گلین بوگون من سیزه بو مالللانین حالینی تعریف ائله‌ییم:

من بیلیرم بو ماللانین حالینی،
اوجادان سؤیلیور والغرالینی
اؤلو اولاغ گؤرسه چکر نالینی،
چیخار نالبندلیکدن باشی ماللانین.

آغ دونو چیخاردیب گؤی دونو گئییر،
تسبیح‌لر الینده استغفر دئییر،
حرام ات گؤرسه بال کم یئییر،
چوخدور قصابلیقدا یاشی ماللانین.

بیز ده گلدیک بوردا مکتب اوخویاخ،
ماللانین گؤزونه میخلار توخویاخ،
مالا اؤلسه بیز ده عزا ساخلیاخ،
یوخدور جاهیل‌لیکده تایی ماللانین.

سؤز تمام اولدو. ورقه نئچه سیلله ووردو مالایا، یاپیشیب گولشنین الیندن دئدی: عم قیزی، سن گئت ائوه؛ من ائلچی یوللویوم عمی‌مین باشینا کی بیزیم تویوموزو ائله‌سین.

ورقه گلیب آناسینا دئدی: بئش کیشی یوللا عمی‌مین یانینا گؤره‌ک نه دئییر؟

آناسی بئش کیشی یوللادی. عمی‌سی راضی اولدو. امّا عیالی راضی اولمادی. دئدی: من گولشنی وئره‌جاقام اؤز قارداشیمین اوغلونا.

اما مالا اؤزون یئتیریب زرنیگار شهرینده محسن پاشانین یانینا. دئدی: مدائن‌ده ولی سبطانین قیزی گولشنی اؤز عمی‌سی اوغلو ورقه ایستیر. اما قیزین آتاسی دئییر هر کس بیر آغیر یوک قیزیل و بیر آغیر یوک گوموش وئرسه گولشنی اونا وئره‌جاغام. محسن پاشا بیر آغیر یوک قیزیل و بیر آغیر یوک گوموش گؤتوروب مدائنه طرف یولا دوشدو. اما گلین سیزه ورقه‌دن خبر وئریم:

ورقه بو خبری ائشیدن کیمی دئدی: منیم آتامین مالی عمی‌مین اختیاریندادی. منیم هئچ زادیم یوخدور، اما آدام یوللادی عمی‌سینه دئسینلر ورقه دئییر: عمیم منه قیرخ گون مهلت وئرسین، من گئدیم آغ شهرده داییم حیدربیگ‌دن توی پولو آلیب گتیریم. اؤزومه توی ائلییم.

ورقه‌نین بیر "نقر" آدلی غلامی واریدی. نقری یوللادی حیدربیگین سوراغینا. نقر گئدیب قاییتمادی. ورقه گؤ ردو گولشن الدن گئدیر. یاواش – یاواش بیر ایش گؤرمه‌لی‌دی. آتینا سوار اولوب گئتمک ایسته‌دی. ورقه‌نین گئتمه‌گی گولشنه یئتیشیرکن بیر قارا و کهنه چادیر اؤرتوب اوتوردو یول اوسته. ورقه گلیب گؤردو. ائله بیلدی کی گدای‌دی. ایسته‌دی کؤمک ائله‌سین. گولشن دیله گلدی. ورقه گولشنی تانییان کیمی او یادگارلیق‌لار کی گولشن وئرمیشدی اولاری گولشنه وئریب ؛ آلیب گؤره‌ک ورقه نه دئییر:

ورقه:

من گئدیرم، سنی کیمه تاپشیریم؟
آغلیا – آغلیا قال اینن بئله.
نئچه – نئچه امانتین منده‌دیر،
دای ساخلیا بیلمم، آل اینن بئله.

گولشن:

باشدان ایاغه گئیمیسن غوطه‌ور،
روحومو آلمیسان حصاره نئینیم؟
بولبول کیمی قهر ائدیرسن گولشنه،
روحومو سالمیسان الیمنن نئینیم؟

ورقه:

من سنه نه دئدیم تاری ظالیمی
الیمنن آلمیسان اختیاریمی
آتاوین، آناوین سبب کارینی
جهنم اودونا سال اینن بئله.

گولشن:

الله بیلیر ایتیرمیشم یولومو،
تانیمادیم دوشمانیمی، ائلیمی.
نه وقته جن من گؤزلویوم یولووو؟ -
روحومو آلمیسان الیمنن نئینییم؟

ورقه:
خرم لیگه گؤندردیم من گؤر نیزیم،
گؤرور آنان کسدی منیم مقریم
قیرخ گون چکر آخیر منیم سفریم،
آغلیا – آغلیا قال اینن بئله.
گولشن:
هر یانا گئدیرسن ایزین ایزله‌رم،
خنجر آلیب قارا باغریم دیزله‌رم،
قیرخ گون دئمه، قیرخ ایل یولون گؤزله‌رم
رغیب سالسا سنی تورا نئینییم؟
ورقه:
من گئدیرم، گینه گللم بورایا،
آخان چشمه‌لره سرین سولارا،
رمّالا، موللایا، او فالچیلارا،
آچدیر خوردا – خوردا فال، اینن بئله.
سؤز تمام اولدو. ورقه ایله گولشن حلاللاشیب آیریلدیلار. اما گولشن گؤزو دولو باخیر ورقه‌نین دالیسیجا. گؤره‌ک نه دئییر.
گولشن:
گئدن اوغلان، بودور سندن خواهیشیم،
گل منیم گؤزومو باغلا، آنان گئت.
عشق اودونا من ده یاندیم، آلیشدیم،
سال منی زندانه یاریم، آنان گئت.
گؤره‌ک ورقه نه دئییر:
قیزیل گوللر یار یانیندا اکیپدی،
بولبوللرین گوللرینه قونوپدی
گولشنی زندانه سالمام حئییفدی

آغلا یاریم، آیریلیغین گونودو.
گولشن:
گولشن دئییر ائشیتمه‌دین سؤزومو
یاندیریبان کباب ائتدیم اؤزومو،
ان آتیندان، باغلا منیم گؤزومو،
گل منیم گؤزومو باغلا، آننان گئت.
ورقه:
قیزیل گوللر یار بوداغین اکیپدی،
قاره ساچلار دال گردنه تؤکوبدی
سنین دردین والله بئلیم بوکوبدی
آغلا، آغلا، آیریلیغین گونودو.
سؤز تمام اولدو. گولشن قاییدیب گلدی. اما قیزلار گؤردولر گولشن آغلییر. دئدیلر: نه اولوب؟
گولشن قیزلارین جاوابیندا بئله دئییر:
چون ورقه‌م گئتمه‌لی اولدو
اونو من یولا تاپشیردیم.
وطن ترک ائتمه‌لی اولدو
اونو آللاهه تاپشیردیم.

غریبدیر، یوخدور کیمسه‌سی،
وار یارین ذوقو – هوسی،
ورقه گولون بیر غونچه‌سی،
غنچه گوله تاپشیردیم.

گولشن دئییر الله آمان،
اورتالیقدان گئتسین یامان
یئتیش داده صاحیب زمان:

امام رضایه تاپشیردیم.
سؤز تمام. اما ورقه یولا باشلییب، گل ها گل، گلیب گؤردو یول ایکی اولور. بیرین یازیبلار: گئدَر - گلمز یولو. ورقه اؤز – اؤزونه دئدی: بو نه سؤزدو؟ من ائله بو گئدر - گلمز یولو گئده جاغام.

گلیب یول اوسته بیر قالاچایا توش اولدو. باخدی گؤردو قالاچانین حصاری چکیلیب عرش اعلایه. یانیننان دا بیر چشمه آخیر. چشمه‌ده ال – اوزونو یویوب، خورجینی قویور باشی آلتینا، باش قویوب یوخلادی.

اما ائشیدین بوردان کی بو زمان بیر خلق پهلوانی وار، آدی یاسمن‌دی. بو قالاچا دا اونون‌دی. یاسمن شیکارا گئتمیشدی. شیکاردان قاییدیب گؤردو بیر غریبه آدام قالاچایا داخیل اولمادان یئرده یاتیب - یوخلاییب. برک ناراحات اولدو. ورقه‌نی یوخودان آییدیب گؤره‌ک نه سوروشور:

جانیم اوغلان، هاردان گلدین بورایه،
سنی بو مکانه کیم‌لر سالیبدی؟
منیم هئیبتیمدن، صحرا صحنیندن –
سارالیبدی، والله، رنگین سولوبدی.
ورقه جاواب وئردی:
گزه – گزه من ده گلدیم بورایه،
مولام منی بو دیاره سالیبدی.
نامرد سن کی مردی میدان بیلیرسن
الله بیر جان وئریب بیر جان آلیبدی.
یاسمن:
اوخوم کماندان چیخار، مار کیمی ملَر،
اوغراسا داغلارا داشلاری دلَر.
سن کیچیک‌سن، سندن بؤیوک کیمسه‌لر،
میدانیمدا خاکیله یکسر اولوبدی.
ورقه:
بؤیوگه قوللوق ائله، اولاسان آقا،
یاخین یوللاریوی سالما اوزاغا.

الیندن نه گلسه ائتمه مضایقا،
خدام بیر جان وئریب، بیر جان آلیبدی.
یاسمن:
آدیمی بیلمیرسن غضبدن تانی،
شهرتیم دوتوبدی کلّی جهانی،
تنگ ائدەرم من باشیوا دونیانی،
تا بیلەسن دونیا کیمه قالیبدی!

آی آقالار سیزه تعریف ائلی‌یییم
ایکی جوان بیر – بیریلن ساواشدی،
پهلوان هئیبتیندن، صحرا صحنیندن،
آسمان تیترەشیب هوا چولقاشدی.

ایکی جوان بیر – بیریلن مردانا
ال وئریب ال آلدی مرد - مردانا.
یاسمن قیلینجی چالدی قالخانا
آسمان تیترەشیب گؤیلر آلیشدی.

ایکی جوان بیر – بیریندن باج آلماز،
یاری گؤزل اولان هرگز قوجالماز؛
حقدن کمک ایسته، هرگز آز اولماز،
دریادان باج آلان اسکندر قاشدی.
سؤز تمام. اما قیلینج فایدا وئرمەدی، شمشیر کار ائتمەدی. ال آتیبلار بیر – بیری‌نین کمر زنجیرینه. گولشسینلر. یئددی گون تمام دؤیوشدولر، ساواشدیلار، گولشدیلر. یئددیمجی گون ورقه یاسمندن اجازه آلیب دئدی: من مسلمانام. ایذن وئر ناماز قیلیم.

ورقه ایکی رکعت حاجت نامازی قیلدی. اللرین گؤیه قالدیریب دئدی: بار الها، پروردگارا، منی بو پهلوانین الینن نجات وئر. آللاهین امریندن ورقه‌نین بیلَک‌لرینه یئددی نرین گوجو گلدی. باشلادیلار گولشمه‌یه. ورقه یاسمنی آلدی دیزینه؛ دیزیندن دؤشونه قالدیردی؛ دؤشوندن باشینا چکدی؛ باشاننان یئره چالدی. اگلشدی یاسمنین سینه‌سی اوستونده. بیردن گؤردو بو پهلوان بیر قیز خالقی-دی!. دوروب آیاغا، سوروشدو: سنین آدین نه‌دی؟

دئدی: یاسمن.

ورقه دئدی: من یئددی گئجه – گوندوز بیر قیزین الینده اسیر اولموشام؟

یاسمن دئدی: من عهد ائله‌میشم هر کس منی ییخسا، من اونا گئدَم.

ورقه دئدی: منیم نامزدیم وار. گره‌ک گئده‌م اونلان توی ائلی‌یم.

یاسمن ورقه‌نی گؤتوروب اؤز قصرینه گلدی. آلیر یاسمن گؤره‌ک نئجه ورقه‌یه خوش گلدین ائیلییییر:

جانیم اوغلان، سن ده گلدین اوتاقه
سن گلن یوللارا قوربان – صدقه.
دوروم قوربان کسیم سن تک قوناقه،
خوش گلیبسن منه، قوربان اولدوغوم.

اگنینه گئییبدی سردری آبی
بو قوناقدی منیم گؤیلومون بابی،
مصری قیلینج قیزیلدان‌دی قیلافی
خوش گلیبسن منه، قوربان اولدوغوم.

کیمسه‌م یوخدور نامه یازام ائلیمه،
بیر باد اسیب شبنم دوشدو گولومه،
عثمانلی‌یام گللم اسلام دینینه،
خوش گلیبسن منه، قوربان اولدوغوم.

سؤز تمام اولدو. یاسمن مسلمان اولدو. بیر مالا گتیریبلر بونلارین عقدین جاری ائله‌دی.

ورقه بیر گون یاتمیشدی گولشنی یوخودا گؤردو. صبح دئدی: یاسمن من گئتمه‌لی‌یم.
یاسمن دئدی: من ده سن ایلن گله‌رم.
ورقه نه قدر دئدی، یاسمن آز ائشیتدی. آخیردا قبول ائله‌دی باهم گئتسینلر. یاسمن ایکی آت یهرله‌دی، یولا دوشدولر. یولدا بیر کاروانا توش اولدولار کی ورقه‌نین اؤز یوردونون کاروانلاریندان ایدی. ورقه دئدی: من بیر نامه یازیم بونلار آپاریب وئرسینلر گولشنه. ورقه نئجه نامه یازیر:
باشینا دؤندوگوم قربانی یاریم،
یئتیشیب شامامه، در منه گؤندَر.
باغچامیزدا آچان قیرمیزی گولدن،
یئتیشیب شمامه در منه گؤندر.

منیم بیر یاریم وار کاغیذدان آغجا،
اؤلدوم اؤزوم اونون گؤیلون آلینجا
آلمادان، هئیوادان، گیلاسدان اوجا
ناریش نوبارِیندان در، منه گؤندر.

منیم بیر یاریم وار آلا گؤزلری،
ورقه‌نی یاندیرار شیرین سؤزلری.
قوهوم – قارداش بو طعنه‌لی سؤزلری
اولاری کاغاذا یاز منه گؤندر.
سؤز تمام اولدو. اما یاسمن گؤردو کی ورقه گولشنه نئجه اورکدن نامه یازدی. اوره‌گینده اونا کدورت ساخلادی. بیر مقدار یول گئدندن سورا یئتیشدیلر ظولومات داغینا. یاسمن دئدی: ورقه گل، هم اؤزوموز، هم آتیمیز خسته‌دی، بورادا استراحت ائلی یَک. ورقه باشین قویوب یاسمنین دیزی اوستونه؛ یاسمن بیر زمان گؤردو ظولومات داغیندان بیر اژدها گلیر. آغزیندان اوت تؤکولور. گؤتوردو گؤره‌ک یاسمن ورقه‌نی نئجه یوخودان آییدیر:
سنه دئیوم گؤزل یاریم
اوستوموزه یاغی گلدی.

سنه قوربان شیرین جانیم،
اوستوموزه یاغی گلدی.

گلیر ظولمات دامنیندن
اوت تؤکولور دهانیندان
مگر دویوبسان جانیندان
اوستوموزه یاغی گلدی.

ظولمات داغین دومان آلدی،
اژدهانین جانین آلدی
یاسمن رنگی سارالدی،
اوستوموزه یاغی گلدی.

یاسمن سؤیلر سؤزونو،
چیراغ کیمی یانیر گؤزو،
یاده سالیب گلیر بیزی
اوستوموزه یاغی گلدی.
ورقه یوخوادان آیینیب قیلینجینی اله آلدی. بیر قیلینج ووروب اژدهانین آغزینا. اونو ایکی بؤلوب یئره یالدی.

سؤز تمام. یولا دوشدولر. گل ها گل؛ گلیب بیر جنگله یاخینلاشدیلار. بو جنگلده بیر آسلان وار کی چوخ گوجلودور. یاسمن فیکر ائله‌دی ورقه‌نی آپاریب سالام آسلانین آغزینا، اؤلدوره. یاسمن گؤردو آسلان گلیر. دئدی: آی ورقه، گل قاچاق.
ورقه دئدی: یاسمن قولاق آس گؤر نه دئییرم. آلدی ورقه:
سوسن‌دن سونبولدن، لاله – نرگیسدن
عجب اوراشیام خوش مکانه من،
بار الها اؤزون ساخلا بلادن،

عجب اوراشیام خوش مکانه من.

گومبولر گومبولر خوش آواز گلیر،
آغزین آچیر نفسی منه ساز گلیر.
نئچه بیر شیرلر منه آز گلیر،
گیررم شیریلن بو میدانه من.

ورقه دئییر ایتیردیگیم تاپارام،
اختیار الده کن کؤنول یاپارام
سویونوب شیریلن پنجه توتارام
گووه‌نمه‌رم قیلینج قالخانه من.
بیر ده اوخودو:
سویونوب گیررم شیرین قصدینه
گووه‌نمه‌رم قیلینج قالخانه من.
ورقه قیلینج - قلخانی آتیب کناره، شیر ایلن پنجه به پنجه دایاندی. چونکی ورقه اوشاقیکن آسلان سوتو اممیشدی. اونا گؤره آسلانا غالیب گلیب، آسلانی چکیب آرادان ایکی تیکه ائیله‌دی. یاسمن قهقهه ووروب ورقه‌نی آلقیشلادی. ورقه دئدی: یاسمن، نه وار؟ بونا بیزیم یئرده چؤل پیشیگی دئیرلر.

یئنه یولا دوشدولر. گل ها گل، گؤردولر بیر کاروانی اوتوراق سالیب. یاسمن دئدی: ورقه، گل آشیق پالتاری گئیَک، گئده‌ک گؤره‌ک بولار کیمدی؟

گلیب گؤردولر بو قوشون حسن پاشانین قوشونودور. اما سؤز یئرده قالماسین حسن پاشانین بیر رمّالی واریدی. قاباقجا رَم آتیب حسن پاشایا دئمیشدی کی بیر شخصی گله‌جک، آدی ورقه‌دی. او، سنه دوشمن‌دی. سنی اؤلدوره‌جک.

ورقه ایلن یاسمن گلیب حسن پاشانین خدمتینه. ورقه دئدی: بیز آشیق‌ایک. پاشا ایذین وئرسن، بیر نئچه کلمه اوخویاق. آلدی گؤره‌ک نه اوخویور:
بیر اشخاصین مجلیسینه وارانداً،
گؤیلوم هئچ آختاریب تاپمادی مردی؛

نامرد ایسته‌دی نامردلیگین بیلدیره،
گؤیلوم هئچ آختاریب تاپمادی مردی.

یاسمن گؤدو ورقه ایشی خرابلادی. ایندی بولاری توتوب اؤلدوررلر. او بونا کی دئدی: ورقه منه نامرد دئییرسن. گؤره‌ک نه دئییر. یاسمن جواب وئریر.

قاشما اووچو، اؤزون سالما میدانا،
توتماسین گؤیلووو دونیانین دردی.
آچ گیلن گؤزوو حریفین تانی
من دگیلم بو دونیانین نامردی.

یاواشجا ورقه‌یه دئدی: نئیلیرسن؟ ایستیرسن اؤلومه وئره‌سن؟ ناشی اولما.

اما ورقه گؤره‌ک نه دئدی:

هر ناکسین سؤزون دئیین اؤزونه
کیشی دگیل باخا آرواد سؤزونه.
حسرت قالدیم یارین گونش اوزونه
ورقه‌نی اؤلدورر گولشنین دردی.

یاسمن گؤردو ورقه چوخ مغرور اولوب. نه قدر اشاره ائلیر ورقه سؤزه باخمیر. یاسمن گؤتوردو بئله دئدی:

یاسمنین باغری گینه اولدو قان،
دادیوه یئتیشسین صاحب زمان؛
خوف ائله‌مه نازلی یاریم، آماندیر آمان،
چاغیر باش اوستونده خلاقِ فردی.

سؤز تمام. ورقه آدی گلن کیمی پاشا دستور وئردی کمند آتیب ورقه‌نی توتدولار. زیندانا سالدیلار. یاسمن قاچدی. بیر نئچه گوندن سونرا یاسمن آیری بیر پالتار گئییپ نئچه مدت حسن پاشایا نؤکرلیق ائله‌دی. یاسمن بیر نئچه گوندن سونرا گلیپ ورقه اولان زیندانی تاپدی. گلیپ زیندانین پنجره‌سیندن باخیردی گؤره ورقه نه ائلییر. ورقه یاسمنی گؤره‌ن کیمی آلیر، بئله دئییر:

پنجره‌دن باخان گؤزل
آخیر گَتدون جانه منی.

مطلبین باشا یئتیردین
سالدین زیندانه منی.

عمرومو گتیردین باشا،
حق یانیندا ائتمم حاشا؛
گتیردی سالدی آتشه
سنین کیمی سونا منی.

قلبیمی دؤندردین آبه
علی یئتیشسین فریاده؛
ورقه‌نی سالدین گردابه
قوی اؤلدورسون پاشا منی.
یاسمن دئدی: ورقه، هله یوموشانماییبسان. بیر نئچه گون قال گؤره‌ک نه اولار.
اما ورقه اؤز – اؤزونه و اؤز حالینا بئله اوخویور:
دلی کؤنلوم آرزو ائیلر اولماغین،
یاخشی گونوم، خوب دورانیم گئچیپدی.
آتمیش باتمان بو کونده‌نین آغیری
اورتاسیندان ایاقلاریم گئچیپدی.

گئچن گونلر نه دوشوبسن یادیما؟
نامرد اوغلو قولوم چاتدی دالیما.
شاه مردان اؤزون یئتیش دادیما
او سن وئره‌ن کمک‌لریم گئچیپدی.

من ده گلدیم بو دونیایه باریندیم،
فلک ووردو مال و ملکدن آریندیم.

بیر گولودوم بیر غنچه‌یه ساریندیم،
لاله کیمی بو گوللریم گئچیپدی.

ورقه دئییر بیللم منه نولوبدو
سارالیبدی گولی، رنگیم سولوبدو
یاسمنیم بیلمم هاردا قالیبدی
گولشن قویان چیراغلاریم گئچیپدی.
یاسمن بو سؤزلری ائشیده‌ن کیمی گلیب حسن پاشانین یانینا، دئدی: قوربان، من سنین دربارینداچوخلو زحمتلر چکمیشم. اما ایندی سندن بیر زاد ایستیرم.
پاشا دئدی: نه ایستیرسن؟
یاسمن دئدی: قولاق آس گؤر نه ایستیرم:
سنه دئییم حسن پاشا
ورقه‌نی سننن ایسته‌رم.
یاریم‌دیر ائیله‌مم حاشا
ورقه‌نی سننن ایسته‌رم.

محمده گلدی آیه
امک‌لر گئتمه‌سین زایه
یاسمن باشینا سایه
سالانی سننن ایسته‌رم.

اوخورام سوره‌ی یاسین
سیلینسین گؤیلوم پاسین
چاغیررام قنبر آقاسین
ورقه‌نی سننن ایسته‌رم.

بو سؤز حسن پاشایا خوش گلیب، ورقه‌نی وئردی یاسمنه. ایکی‌سی ده غرق آهن و فولاد اولوبلار. گلیب چیخدیلار بیر تپه‌نین اوستونه. گؤردولر قوشون لام الف لا کیمی دوزولوب. گؤره‌ک یاسمن نه دئییر:

ورقه گل ائیله تاماشا
بو گلن یاغی‌دیر، کیمدیر؟
فلک حیران قالیر ایشه
بو گلن یاغی‌دیر، کیمدیر؟

ورقه یاسمنه بئله جاواب وئریر:

ایچمیشم مولام الیندن،
ال گؤتورمم دامنیندن
قورخما قوشون های – هویوندان،
بو گلن لشکر یاغی‌دیر.

یاسمن:

قیلینج – قالخان گؤتور پاشا،
قیلینج رخنه سالار داشا،
ایگیدلر قانه بولاشا،
بو گلن یاغی‌دیر، کیمدیر؟

نئینیرم قیلیج - قالخانی
چبغیررام شاه مردانی.
آخار ایکیدلرین قانی
بو گلن لشکر یاغی‌دیر.

اؤزلرینی ووردولار دریای قوشونا. بیر زمان ورقه‌نین آتی یئره ییخیلدی. ورقه‌نی توتدولار. آپاردیلار اؤلدوره‌لر. یاسمن تئز قاییدیب شهره، بیر درویش لباسی گئییپ گلدی حسن پاشانین یانینا. "یا علی" سسلیه – سسلیه: حسن پاشا ساغ اولسون؛ بو پهلوان منیم ایکی قارداشیمی اؤلدوروپ. بونو وئره‌سن من آپاریم اؤلدوروم.

پاشا دستور وئردی ورقه‌نی قولو باغلی یاسمنه تحویل وئردیلر. یاسمن ورقه‌نی گؤتوروب شهردن کنارا قوللارینی آچدی. گینه ایکی پهلوان اؤزلرین ووردولار دریای قوشونا. اما جنگین وسطینده گؤره‌ک یاسمن نه دئییر:

ورقه گل ائیله تماشا
گؤره‌ک دعوا نئج اولورموش.
فلک حیران قالسین ایشینه
گؤره‌ک دوشمن نئج اولورموش؟

ورقه:

هانی بو میدانین خانی؟
منه قارشی دوران هانی؟
چک قیلینجی بیر دوشمانی
آسلان نئجه آج اولورموش؟

یاسمن:

قیرخلار میداندا دالاشیر
قالخانلار چیگنیمدن آشیر
اوجا داغلار اینگیلله‌شیر
آتیر ائلده گوج اولورموش.

ورقه:

ایچمیشم مولام الیندن
ال گؤتورمم دامنیندن
قورخما چوبان های – هویوندن
آغیر سوروده قوچ اولوموش.

یاسمن:

باشینا دؤندوگوم ساقی
دوست گؤرمه‌سین سینه داغی.
قورولوبدور قصر اوتاغی

یارا اؤپوش گئج اولورموش.
سؤز تمام. جنگ اولونور. اما ورقه چوخ یورقونودو. ورقه‌نی گینه توتورلار. زیندانا سالیللار. اما یاسمن بو دفعه گدای لباسی گئییپ گلدی. گؤردو ورقه بئله اوخویور:
بوردان گلن من فقیرین ائلی‌دی،
امداد ائیله یاریم، امداد گونودو.
یتیم ورقه یاسمنین یاری‌دی
آقان امداد ائیله، امداد گونودو.

منیم یاریم منی بوردا گؤرنده
آلا گؤزلر قان یاشیلا دولاندا
منیم یاریم اله شمشیر آلاندا
اوندا بیللم یاریم امداد گونودو.

بلبل قوندو بوداغیما
قالان ساغدی گول باغیما
یاریم گلیپ سوراغیما
امداد ائیله یاریم، امداد گونودو.

سنه دئییم بودور سؤزوم،
اوره‌ک قاندی، آغلا گؤزوم.
سنه قوربان اولوم اؤزوم
امداد ائیله یاریم، امداد گونودو.

ورقه دئییر دوشدوم بنده،
ایاغیما ووروپ کونده،
شجاعت گؤرمه‌سم سنده

امداد ائیله یاریم، امداد گونودو.
سؤز تمام اولدو. اما ورقه‌نین بیر "نقر" آدلی غلامی واریدی کی گئتمیشدی توی خرجینی آلیسین. گلیب بورادا گیره دوشموشدو. پاشا نقری جلاد ائله‌میشدی. ورقه‌نی وئریب نقرین الینه، دئدی: آپار بونو اؤلدور.
نقر ورقه‌نی تانی‌ییب، آزاد ائله‌دی.
اما ورقه و یاسمن گینه پاشانین قوشونویلان جنگه وارد اولدولار. ورقه، نقر و یاسمن و دایی‌سی‌نین قوشونویلا پاشانین قوشونون قیردیلار. ورقه اؤز دایی‌سیندان چوخلو پول آلیب گلدی اؤز شهرینه.
اما سیزه گولشندن خبر وئریم. ورقه‌نین عمی‌سی گولشنی وئرمیشدی ملیک محسن شاه آپارا. ورقه گلیب یئتیشدی اؤز ولایتینه.
ورقه‌نین عمی‌سی ورقه نین گلمک خبری ائشیدرکن دستور وئریب بیر قبیر قازیلدی. بیر قارا قویون یا گئچینی قویلادیلار قبیره. قبیری ورقه‌یه نشان وئریب دئدیلر: گولشن اؤلوب، بو دا قبیری. ورقه باشلادی آغلاماغا.
اما بیر قری واریدی کی ورقه‌نی چوخ ایستردی. گؤردو ورقه آغلییر، گؤره‌ک نه دئدی:
باشینا دؤندوگوم آقا
آغلاما، آقام آغلاما.
شیرین جانیم سنه قوربان،
آغلاما، آقام آغلاما.

ها چاغیررام پروردگار،
سؤزوموز اولدو آشیکار
گولشن ایشینده بیر ایش وار
آغلاما آقام آغلاما.

قری دئییر نه‌لر اولماز،
دارالیب گول رنگیم سولماز
قره کیمی گولشن اولماز

آغلاما آقام آغلاما.
سؤز تمام اولدو. اما پاشا بیر مالللا قویموشدو قبیر اوسته. اوخوردو. ورقه، یاسمن و نقر غلام گلیب قبیری آچدیلار. گؤردولر قبیرده‌کی گئچی‌دی. ورقه سوروشدو: آی مالللا گولشندن خبرین وار؟
مالللا دئدی: گولشنی محسن شاه آپاردی.
اما ورقه دئدی: من زرنیگار شهرینه گئتمه‌لی‌یم گولشن دالیسیجا.
یاسمن و نقر دئدیلر: بیز ده گله‌ک.
ورقه دئدی: سیز بوردا قالین.
ورقه یولا دوشوب، گل ها گل، گلدی یولون آراسیندا بیر قالاچایا توش اولدو. ورقه دئدی: ائله بو گئجه بوردا قاللام. صبح دوروب یولوما داوام ائده‌رم. اما بو قالاچا محمدخان آدلی بیر شخص ایدی کی قارداشلاریلان باهم بوردا یاشیرلار و کاروانلاری سویوب زندگانلیق ائلیللر. گئجه اولار ورقه‌یه نقشه چکدیلر. دئدیلر: گل قومار اوینویاق. ورقه قبول ائله‌دی. اما ورقه هر نه پولو واریدی اوتوزدو. آخیردا آتینی، قیلینجینی و قالخانینی دا اوتوزوب، گئجه اولدو، باش قویوب یاتدیلار. صبح اولدو. قهوه و قلیان صرف اولونواندان سونرا قیرخ حرامی باشی محمدخان دئدی: ورقه، بیز شیکاره گئدیریک. آیا سن ده گلیرسن؟
ورقه دئدی: من اؤز یولومو گئدیرم. منیم پولومو، آتیمی، قیلینجیمی وئرین من گئدیم.
دئدیلر: زحمتلیک اوغلو، اوتوزوبسان دا.
ورقه دئدی: من سیزی اؤلدوره‌جه‌یم.
بنا ائله‌دی جنگه. قیرخ حرامی‌نی اؤلدوروب، اما اؤزو ده چوخ یارا گؤتوردو. آتینا مینیب گلدی همان قیرخ حرامی‌نین قصری‌نین مقابیلینده آتدان یئره دوشدو. حالدان گئتدی. قیرخ حرامی باشی‌نین بیر باجی‌سی وار "گول اندام" آدیندا. او، ورقه‌نی گؤروب اوّلده ایسته‌دی اؤلدورسون. اما فیکر ائله‌دی بو اوغلانی طبابت ائله‌رم دوزه‌لر. اؤزوم ده اونا گئده‌رم. قیرخ گون طبابت اولوندو. ورقه هوشا گلیب دئدی: سن کیمسن؟ منه نه او لوبدو؟

گول اندام دئدی: منیم یئددی قارداشیمی قیرخ حرامیلاردان باهم اؤلدوردون. من بوردان باخیردیم. اؤزوندن یارالاندون هوشدان گئتدین. اوّلده ایسته‌دیم سنی اؤلدورم اما باخدیم گؤردوم جوانلیغیوا اوره‌گیم یاندی. سنین یارالارون هله دوزه‌لمه‌ییب. قال کاملا دوزلدون گئدرسن.
ورقه دئدی: منیم اوزاق سفریم وار. گئتمه‌لی‌یم.

گؤره‌ک گول اندام نه سؤیله‌دی:
اوغلان گئتمه، یول ایراقدیر،
قال سنی مهمان ائیله‌رم.
بدن بیر باش جراحتدی
طبیبم، درمان ائیله‌رم.
ورقه جاواب وئردی:
اؤزوم بیللم یول ایراقدیر،
گئده‌رم، قالا بیلمه‌رم.
عشق الیندن بی‌قرارام
نفرتیم سالا بیلمه‌رم.
گول اندام:
گول غنچه‌لر وار باغیمدا،
نقل و شکر دوداغیمدا،
بویور اگلش اوتاغیمدا،
جان سنه قوربان ائیله‌رم.
ورقه:
سنسن منیم وفاداریم،
دیده یاش تؤکر، گریانیم.
گر گئتمه‌سم چیخار جانیم
گئده‌رم، قالا بیلمه‌رم.
گول اندام:
کس باشیمی ال قانیچون
اوّل حق شیرین جانیچون
گول اندام یار سئوه‌نیچون
دیده‌نی گریان ائیله‌رم.
ورقه:

قیزیل گولون تاجی اولا،
بولبول گوله محتاج اولا،
گول اندام دا باجیم اولا،
گئده‌رم، قالا بیلمه‌رم.

سؤز تمام اولدو. ورقه دئدی: اگر آللاه جانیما ده‌یمه‌سه سنین یاخشیلیغین عوضین چیخارام.

خداحافظلیق ائله‌دی، گلیب یئتیشدی زرنیگار شهرینه. ورقه او قدر آت اوستونده قالمیشدی کی یارالاری آچیلمیشدی. بیر زمان ورقه‌نی قان آپاریب آتدان یئره دوشدو. گئجه‌نی بیهوش قالیب، اما قوزقون‌لار ورقه‌نین نعشی اوسته دولانیردی، ورقه جاندان دوشوب اونو یئسینلر. اما ورقه‌نین آتی قویموردو قوشلار یاخینلاشسین. آنجاق صبح اولدو. ملیک محسن بئش یوز قوشونونان باهم شیکاره چیخمیشدی. گؤردو بیر جوان اوغلان یئرده قالیب، حالدان گئدیب. گؤردو یاری نفسی وار. دئدی: بونو گؤتورون طبیب یانینا.

او اطرافدا نمنه طبیب واریدی جمع ائله‌دی. دئدی: بو اوغلانی گره‌ک قیرخ گونه کیمی طبابت ائلیییب دوزه‌لده‌سیز. یوخسا سیزی اؤلدوره‌رم.

قیرخ گون طبابت ائله‌دیلر. ورقه هوشه گلیب سوروشدو: بورا هارادی؟ سیز کیم‌سیز؟

دئدیلر: بورا زرنیگار شهری‌دی. سنی محسن پادشاه بیهوش تاپیب گتیریب بورا.

ورقه اولاردان خواهیش ائله‌دی اونا بیر بایدا سوت گتیرسینلر.

پیشخدمت‌لر گلدی گولشنین یانینا دئدی: بیر مریضیمیز وار، سوت ایستیر.

گولشن سوت وئریب آپاردیلار ورقه‌یه. دئدیلر: گولشن خانیم اؤزو دستور وئریب سنه سوت یئتیره-ک.

ورقه سوتو آلیب بیر آز توز – تورپاق سپدی سوتون اوستونه و گولشن وئره‌ن اوزوگو ده سالدی بایدانین ایچینه. قایتاریب وئردی پیشخدمته و دئدی: بو سوتو آپارین گولشن خانیم سوزسون، سونرا منه گتیرین.

گولشن خانیم سوتو سوزه – سوزه اوزوگو گؤروب، تئز اؤزون یئتیردی ورقه‌یه. ورقه ایلن گولشن بیر – بیریلن گؤروشدولر. گولشن گؤردو ورقه‌نین بدنی باشدان آیاغا شمشیر یاراسی‌دی. آغلاماغا باشلادی. گولشن ورقه‌نی گؤتوروب اؤز قصرینه گلدی. نؤکرلر بو خبری آپاریب محسن شاها خبر وئردیلر. شاه دئدی: ایکی ساعات هئچ کسین حقی یوخ اولارین یانینا گئتسین.

اما گولشن دئدی: آی ورقه، نه خبر وار؟
ورقه دئدی: من قیرخ حرامی ایلن جنگ ائلی‌یَنده نیّت ائله‌دیم بیر ده سنی گؤروم اوننان اؤلوم.
گولشن گینه باشلادی آغلاماغا. ورقه آلیر گؤره‌ک نه دئییر:
وفالی یار هئچ دولماسین گؤزلرین،
دالدالاردا پنهان اولوب، آغلاما.
یار منی یاندیردی شیرین سؤزلرین،
سن اول‌گیلان شاد و خرّم، آغلاما.

سریم اولسون او سریوین فداسی،
شیرین جانه گلسین یارین قاداسی.
گئجه – گوندوز بودور دیلیم دوعاسی،
سن اول گیلان شاه مردان، آغلاما.

سن آغلاما، عاشق ورقه آغلاسین،
دوست یولوندا ایکی گؤزون داغلاسین،
من گئده‌رم سنی آللاه ساخلاسین،
من اولدوم سنه قربان، آغلاما.
سؤز تمام اولدو. گولشن گؤردو ورقه چیراغ کیمی سؤندو. هراسان گلیب محسن شاهین یانینا. شاه خبر آلدی: نه وار؟
گولشن گؤره‌ک نه دئییر:
آغلا گؤزوم، آغلاماغین چاغی‌دی،
ورقه بو دونیانی وداع ائیله‌دی.
بس کی چکدی من وفاسیز قهرینی،
جانین اؤز الیندن راحت ائیله‌دی.

بو دونیاده منیم یاریم باش ایدی،

منیم ده اوره‌گیم اونان خوش ایدی.
قالماماغیم قالماغیمدان یاخشی‌دی
آخرت ائوینی آباد ائیله‌دی.

بس کی چکدی من گولشنین قهرینی،
چکن اولمادی نازلی یارین قهرینی.
او آیاد ائیله‌دی آخرتین شهرینی،
من بدبختی چوخلو کول باش ائیله‌دی.

گولشن دئییر دونیا فانی‌دیر فانی،
باشیمدان گئچیبدی نوحون توفانی،
صدقیلن چاغیررام شاه مردانی،
یاریم جوان ایدی، فلک ناکام ائیله‌دی.
سؤز تمام اولدو. پادشاه دئدی: بو نه سؤزدو؟
گولشن جاواب وئره بیلمه‌دی. قاییدیب ورقه‌نین شمشیرین گؤتوردو. شمشیرین دسته طرفین قویوب ورقه‌نین اوره‌گی‌نین باشینا، اوجون قویدو اؤز اوره‌گی‌نین باشینا. اؤزونو پارچالادی.
محسن شاه بو ماجرانی گؤره‌ن کیمی هوشدان گئتدی. اما محسن شاهی هوشا گتیردیلر. دستور وئریر: جنازه‌لری ساخلایین. منیم اولارا سؤزوم وار. گؤره‌ک آللاها نئجه یالواریر. آلیر گؤره‌ک محسن شاه نه دئییر:
باشینا من دؤنوم یا کرم کانی،
ورقه ایلن گولشنی سندن ایسته‌رم.
یئتیردین یوسفه سن زلیخانی،
ورقه ایلن گولشنی سندن ایسته‌رم.

ورقه آرزو ائله‌دی گؤره گولشنی،
گؤردو اما وداع ائتدی دونیانی

بی‌جا یئره وئردی دینلن ایمانی
ورقه ایلن گولشنی سندن ایسته‌رم.

محسن پاشا عرضین سیزه ائیلر
خنجریلن باغرین باشین تئیلر
ناکام اؤلن کسین غمین کیم یئیر
ورقه ایلن گولشنی سندن ایسته‌رم.

قبول اوسون محسن شاهین دوعاسی،
سیلینسین گؤیلومون قالماسین پاسی
آتالار آقایب، قنبر آقاسی
ایکی وفاداریمی سندن ایسته‌رم.
اما محسن شاهین و جاماعاتین دوعاسی قبول اولدو. آللاه ورقه‌نی و گولشنی تازادان وئردی. جاماعات چوخ سئویندی. محسن شاه اؤزو بولارا توی توتدو و آللاها شوکر ائیله‌دی کی ایکی جوان بیر – بیرینه یئتیشدی. هر ایکیسی بیر مدت زمانانان سورا محسن شاهدان ایذن آلدیلار کی گئتسینلر وطن‌لرینه.

محسن شاه اولاری کامیل جهیزیه ایلن یولا سالدی.

اما ورقه یولو ائله گلیب کی بلکه گول اندامی گؤرسون. گل ها گل، گلیب گول اندامین قصرینه یئتیشدیلر. گول اندام گؤردو ورقه چوخلو مال و منالیلن و نئجه جلالیلن. گلدی اولاردان استقبال ائیله‌دی. بیر نئچه گون گول اندام قصرینده قالدیلار. سورا ورقه، گولشن و گول اندام بار و بندیلی باغلاییب یولا دوشدولر ورقه‌نین وطنینه ساری. تا گلیب یئتیشدیلر مقصدلرینه.
ورقه یاسمنی گؤردو. چوخ اوره‌کدن سئویندی.
اوستادلار دیلیجه بولارین اوچونه توی توتوب، مثلدیر: دییرلر کی بیری تاپمیر پارا پارا – بیری تاپیر بوتون پارا.
اولار خوش یاشادیلار – سیزده خوش یاشایین.

آشیق شیرین و بیرچک خانیم

داستانی سؤیله‌ین: آشیق گلابعلی و آشیق التفات داوود بیگی

سیزه اسکی زامانلاردان دئیه‌جه‌یم. قدیم داستان سؤیله‌ین‌لر، ائلین آغ ساققال‌لاری، ائلجه بیلن، سازلی – سؤزلو آشیقلار، تانرییا اینانانلار، انسان اولوب – انسانلیغا یانانلار بئله روایت ائلیوبلر:

دماوند اؤلکه‌سینده، بیر قیز واریدی کی آشیق بیرچک خانیم آدلانیردی. او اؤزونه گؤره یاخشی سؤز بیلن و شاعیر آشیق ایدی. چوخ گؤزه‌ل، عئینی حالدا مال – دولتلی و همان قدر ده ائل – طایفا

ایچینده سئویملی و محبوب ایدی. او زامانین اقتضاسینا، عادتلرینه و اؤنملرینه گؤره بو قیز اؤزونه حریف آختاریردی؛ هانسی آشیق منه جواب وئرسه و سوروشدوغوم سؤزلرین معناسینی بیلسه، من اونا اره گئدهجهیم. بونا گؤره ده بیر چوخلو جوانلار بیر سیرا اونون گؤزهللیگینه ووروب، بعضیسی اونون مال – دولتینه آللانیب اونون حضورونا چاتیب عرض ادیدن سونرا ائلچیلیک ائدیرلر. ایش اوزاناراق، بیرچک خانیم بونا قرار قویور کی هر آشیق اونو باغلایا بیلمهدی اونو دوستاق ائتسین.

نریمان بیگ آدلی بیر وارلی – کارلی کیشی وار ایدی کی بیرچک خانیما وورولموشدو؛ اما اؤزو نه آشیق ایدی، نه شاعیر. هر یاندا یاخشی آشیق واریدی گتیرمیشدی کی بلکه بیرچک خانیما فایق اولا و قراری بو ایدی کی من گتیرهن آشیق سنین سؤزلرین جاوابین وئره بیلسه، سن منه گلهسن. بیرچک خانیم دا قبول ائلهمیشدی کی اولسون، اگر منیم برابریمده دایانسالار و هر نه سوروشدوم جاواب وئرهلر من سنیله ازدواج ائلهییب و عؤمور باشا وئرهجهیم. اما اگر باشارماسالار اونلاری دوستاق ائده جم. آشیقلارین سانی قیرخا یئتیشسه هامیسینی اؤلدورهجهیم، تا بیر ده سنین کیمی آداملارا عبرت اولا . . .

مخلص کلام، . . آشیقلار نریمان بیین دستورو ایله بیرچک خانیمین یانینا گلیب ساز و سؤزله دئییشیب، آنجاق اودوزوردولار و بیرچک خانیمین الینده اسیر قالیب - زندانی اولوردولار. بونلارین سایی اوتوز دوققوزا یئتیشدی.

بئلهلیکله بیرچک خانیم ۳۹ آشیق – اؤزونه مدعی و ساز – سؤز مالیکی اولان آشیغی دوستاقلامیشدی. بیرچک خانیم اعلان ائتدی بیر آشیق تاپیلا سؤزلریمه جاواب وئره بیلدی بونلارین هامیسینی آزاد ائدهجهیم، اما جواب وئره بیلمهسه، بو ۳۹ آشیغین هامیسینی اؤلدورهجهیم. داها هئچ آشیق قورخوسوندان میدانا گله بیلمیردی. نریمان بی فیکره قالمیشدی گؤرهسن نئینهییم؟ - بو آشیقلار بیرچک خانیمین الیندن قورتارسینلار.

بونا گؤره بیرچک خانیم پیغام وئریردی کی میدانیما آشیق یوللا. نریمان بی ده بیر نامه یازدی کی: بیرچک خانیم، دوغروسو سن ده بیلیرسن، من آشیق دئییلم، آنجاق بیر آشیق گتیرسم کی سنی باغلاسین سؤزون اوستونده دایاناجاقسان یا یوخ؟

بیرچک خانیم نریمان بیین شرطینی قبول ائلهدی.

اما نریمانا خبر وئردیلر خرمدره اؤلکهسینده بیر آدلیم و قوجا آشیق واردیر کی چوخ سینهسی دولو، سازلی – سؤزلو آشیقدی. آدی دا آشیق شیرین دی. او تمام حق آشیغی آدلانان خصوصیتی

واردی. هم سؤزده ائل ایچینده دیللرده‌دی و هم ائله بیر آشیق‌دی کی باجارا بیلر بیرچک خانیمین قنشه رینده چبخیشسین. نریمان بی بیر مکتوب یازیب وئردی اؤز قولونون الینه و دئدی: نئجه اولورسا آشیق شیرینی گتیرسین دماونده.

نریمانین ائلچیسی - چاپاری نامه اللرینده یوللاری آیاق آلتینا آلیب اوزون یوللاری کئچیب خرمدره‌یه گلیرلر. اوندان – بوندان آشیق شیرین نشانینی آلیب، نئچه گوندن سونرا گلیب آشیق شیرین خدمتینه چاتیر. آنجاق او زامان چاتمیشدی کی آشیق شیرین اؤز باجیسی اوغلو بایرام ایله کربلایا عزمینی جزم ائتمیشدیلر.

آشیق شیرین مکتوبو اوخویور، گؤرور اگر بیرچک خانیملا دئییشمه سه ۳۹ آشیغین خانی خطرده‌دی. بیرده کی اگر دئییشمه‌یه گئتمه‌سه سازی یئره قویوب آشیقلیق‌دان ال چکمه‌لی‌دیر. باجیسی اوغلونو چاغیریب دئدی: بایرام بالا، منیم بوینوما دئین گلدی. بیر خانیم ۳۹ آشیقی سالیب بنده. گره ک دماونده گئدیب بیرچک خانیم آدیندا بیر آشیقلا دئییشه م و اونو باغلایام بلکه ۳۰ آشیغین جانینی قورتارام. سونرا کربلا سهل‌دی مکه‌یه ده گئده‌ریک. ایندی سفریمیز دماونده طرف اولاجاق.

بایرام دئییر: دایی جان، مگر بیز او آشیقلارین جانی‌نین ضامنی‌ییک. بیزه نه مربوطدی اونلار سؤزده آز گتیریبلر و بیر خانیم الینده اسیر اولوبلار؟

آشیق شیرین مهربانلیقلا بایراما دئییر کی بالا هامی آشیق اولوب ساز – سؤز اوستاسی اولماز کی . . . من اونلارین نجاتینا گئتمه‌سم ائله بیل کی اونلارا مدیون قالارام. آشیقلیق رسمی بئله‌دی. . . .

آشیق شیرین بونو دئییب اؤز خانیمینا اوز دوتوب دئییر: خانیم، داها وقت یوخ، یول یوکونو باغلا کی بول اوزاقدی و خطر ده چوخدی. . .

خانیم یول بوقچاسینی باغلاییب آشیق شیرین ایله بایرامی یولا سالیر. داللاریجا دا سو سپیر.

آشیق شیرین، بایرام و قاصد ایله یولا دوشدولر دماونده طرف. گلیب ابهر اوستونده بیر کند وارایدی شنات یا چنات آدیندا. اورادا بیر امامزادا مقبره‌سی واریدی امامزادا اسماعیل آدیندا. سانکی آشیق شیرین جانیندا باشقا بیر تب و تاب واردی. هیجانلی دی. چوخ تئز ایستیر دماونده چاتیب آشیقلارین جانینی قورتارسین.

آشیق شیرین بایراما اوز چئویریب دئییر: بایرام بالا، بو سفریمیز باشقا سفرلردن فرقلی‌دی. آشیق شیرین جانینا بیر قورخو اوتوروب. بایراما اوز چئویریب دئییر:

بایرام بالا، دوزونو ایسته‌سن ائله بیل قورخو جانیما دوشوب. قورخوم بودور بو آشیقلارا بیر ایش گؤره بیلمه‌یم، شرمنده اولام . . .

بایرام فیکره دالیر و دئییر: من کی دئدیم بونو قبول ائله‌مه؛ دایی جان دوغرودان باجارماسان و باغلانسان . . . اوندا نه ائده‌ک . . . گئج اولمامیشدان گل قاییداق . . .

آشیق شیرین امامزادایا داخیل اولور. همان یئرده بیر عالیم قرآن درسی وئریردی و آشیق شیرین ایله چوخلو دوستلوغو واریدی. آشیق شیرین ایچه‌ری گیریب کئف – حال - احوال ائدیب؛ عالیم ده آشیغین آیاغینا دوروب، ادب – ارکان ایله ادب رسمینی یئرینه یئتیریر. سونرا نه ائتدیگینی سوروشور. آشیق شیرین ده قضیه‌نی آچیقلاییب عالیمه دئدی: بیر اوزاق سفریم وار، بیر استخاره ائیله گؤروم نئجه اولور، صلاح‌دیر یا یوخ؟

عالیم دئدی: سو اولان یئرده تیمم جایز دئییل. سن اؤزوز الله آدامیسان. اؤزون بونلاری یاخشی بیلرسن.

عالیم استخاره‌نی خئیر و برکتلی گؤردو، اما بیر آز چتینلیک بو سفرده وار. قرآنی وئردی آشیق شیرینه دئدی: قارداش باخ اؤز استخاره‌ن، گؤر. آشیق قرآنی زیارت ائدیب سفرین خوش گؤروب؛ اوره‌یی دولو بئله سؤیله‌دی:

بوگون بیر مجتهد گؤردوم،
کلام الله الینده‌دی
اوخوردو سوره‌ی یاسین،
یسبحُ الله دیلینده‌دی.

واردی یارانمیش حکمتی،
چکرم حقدن منِتی،
سگگیز قاپیلی جنّتین
کیلیدی شاه الینده‌دی.

هر کس قابیل بیر انساندی،
خطاسینا پشیماندی

ربّیم رحیم و رحماندی
گئچر گناه، الیندەدی.

دونیادا عدالت قوران،
قدرتینی حقدن آلان،
گونو اختردن دؤندەن
شمس ایله ماه الیندەدی.

قیل نامازین، ذکرین ائیله،
بیر الله‌ین شُکرین ائیله،
شیرین گئتمک فیکرین ائیله،
گلمک الله الیندەدی.

عالیم دئییر: آشیق سنه بیر استخاره ده توتورام. بو استخاره گؤرسه‌دیر کی یولون چتین‌دی، چتین-لیک‌لر گؤره‌جکسن، اما آخرینی خئیردی. قارانلیقلار ایشیقلاناجاقدی.

آشیق شیرین دئدی: الله ها شوکورلر اولسون. مهم بودی ایشین آخیری خئیر اولسون. گونلر نئجه اولسا گئچه‌جک.

سونرا عالیم، آشیق شیرینه آفرین دئییب، اونا اوغورلو گونلر و خوش سفر آرزیلادی. آشیق شیرین یولداشلاریلا یولا دوشدولر. گل ها گل، بیر کنده یئتیشدیلر. گؤردولر بیر کیشی دونیادان کؤچوب. اونا مئییت نامازی قیلیرلار. آشیق ساز چیگنینده دایاندی نامازا.

موللا ناراحات اولدو. آشیق سن صفدن چیخ ائشیگه. بو یازیق مئییتین آخرت – عاقبتین خارابلاما. اونون اؤز عملی اؤزونه نجات وئره‌جک، نه سنین و نه منیم نامازیم. بونلارین بحث و قیل و قاللاری، سسلری اوجالدی. بیر عدّه آشیقا طرف اولدولار، بیر عدّه مالللایا طرف چیخدیلار. آشیق دئدی: مالللا سن بو مئییتدن سوروش کی او دونیایا بیر چراغ آپاریب یا یوخ؟

مالللا دئدی: آی جاماعات اؤلو ده مگر دانیشار؟

آشیق شیرین دئدی: بلی اللهین مئییتینن دانیشار.

سازینی چیگنیندن ائندیریب، سازا بیر زخمه ووردو. مالللا اعتراض ائله‌دی کی بابا بو اؤلونو جهنّمه گؤرنده‌ریرسن. آی جاماعات، بو یازیق نئینه‌ییب کی گره‌ک آشیق سازیلان اونو دفن ائیله‌سین؟

آشیق شیرین دئدی: قیل – ماقال سالما، ایشین آخیرینه باخ. سازین باسدی باغرینا، بوله اوخودو:

آدم اوغلو ، خبرین یوخ،
گؤر باشیوا نه‌لر گلیر.
اؤلنده باشین اوستونه،
یاد و بیگانه‌لر گلیر.

آدام اوغلو یولدان ایراق،
داش یاریلدی چیخدی بوراق
قیامته گؤندر چراق،
یامان قارانقولار گلیر.

شیرین دئییر دور یئریندن،
سؤیله منه عملیندن،
شاه مردان کرمیندن،
بیلمه سوای نه‌لر گلیر.

سؤزلرین اوخویا – اوخویا اوز دوتدو الله درگاهینا. الهی، منی بو جاماعاتین یانیندا شرمنده ائله‌مه! مئییت بیر آسقیریب دوردو، اوتوردو. جاماعات حئیران قالدیلار و مئییت شیرین ایله بیر نئچه کلمه دانیشیب و باشین یئنه قویدو یئره.

آشیق شیرینین دوعاسی الله یانیندا قبول اولدو. اوره‌یی خوش اولدو. اوز دوتدو جاماعاتا، دئدی: الله نه ایسته‌سه، او اولاجاق. بیر ده هر کس اؤز عملی‌نین نتیجه‌سین گؤره‌جک.

موللا حیرتده قالدی. دئدی: من ائشیتمیشدیم دئییردیلر حق آشیغی وار، اما بوگون گؤزومونن گؤزدوم.

آشیق شیرین سازی باسدی باغرینا، بئله دئدی:

آدم اوغلو خبرین یوخ

فلک باغرین ازه جاقدی
ایکی ملک ساغ – سولوندا
گناه – ثواب یازاجاقدی.

سفره سالان سفره سالسین
دوعا قیلان دوعا قیلسین
آدم اوغلو رستم اولسون
فلک باغرین ازه‌جکدی.

آدم اوغلو ایشین یاشدی،
آستین تورپاق، اوستون داشدی،
نکرین ایکی قارداشدی
سندن سوآل ائده‌جکدی.

آدم اوغلو اصلین مفرق،
باد اسر تؤکولور یاپراق
آیاق آلتدا قالان توپراق
گلیب سردن آشاجاقدی.

آدم اوغلو مالین چوخدو
مالیوین وفاسی یوخدو
کؤرپو بیردی، کاروان چوخدو،
گلیب بیر – بیر گئچه‌جکدی.

شیرین دئییر: دور یئرینندن،
سؤیله منه عملیندن

اونلو گؤرلری سریندن
اندیربان چالاجاقدی.
آشیق شیرینه آفرین، آفرین اوستونه گلیر. هامیدان ایذین آلدی، یولونا باشلادی.

گل ها گل، بیر یئره یئتیشدیلر. آشیق دئدی: بوردا بیر آز استراحت ائده‌یین، ناماز قیلاق، یولا دوشاق. آی بالا، بایرام، گؤر بو آرادا بیر چشمه، بولاق تاپارسان دسته ناماز آلاق؟

بایرام چیخیب سریه، گؤردو بیر چشمه وار. اونون کناریندا بیر دسته قیز وار. قاییدیب آشیق شیرینین یانینا: دایی جان، او سازی وئر منه، سالیم چیگنیمه، گئدیم سو گتیریم – دئدی.

- آی بالا، ساز نییه سالاسان چیگنیوه؟ مَشکی سال.
- یوخ دایی جان، ایستیرم بیر وقاریلن بو خلوت یئرده گزیم کی صاباح آشیق اولدوم یئریشیمی، بلکه ده ساز چیگنیمده، آت اوستونده اولماغی اؤیره‌نیم.

آشیق شیرین سازی وئردی. بایرام یاواش – یاواش گلیر چشمه باشینا. اما او قیزلار کیمدی؟ همان بیرچک خانیمین یولداشلاری، کنیزلری، بیرچک خانیم اؤزو ده اونلارین آراسیندا.

گؤردولر بیر جاوان آشیق گلیر اما چوخ قوددا گؤرسه‌نیر. بیرچک خانیم ائشیتمیشدی کی نریمان بی یوللویوب آشیق شیرینین دالیسیجا. دئدی بلکه آشیق شیرین‌دی گلیر. اما یاخینا گلدیکده گؤرور، یوخ، گلن بیر جاوان آشیق دی. بیلدی کی بو اوغلان همان آدی بللی غدّه بایرام‌دی. دئدی: قیزلار، من بو آشیغی تانیدیم. ایستیرم نئچه سؤز بوندان سوروشام:

- آی آشیق، اولار بیر آز ساز چالاسان؟

بایرام بیلر – بیلمز بیر نئچه زخمه سازا ووردو. قیز گؤردو بونون یوکو ساماندی. دئدی:

- آی آشیق، بیر نئچه کلمه اوخو گؤره‌ک.

بایرام بیر آغیز اوخودو، اما قیز گؤردو بونون اوخوماغیندان دا کار یوخ، فقط قیزلاری توشلاییب، گؤزو قیزلاردادی. بیرچک خانیم دئدی:

- قیزلار، منیم سازیمی وئرین. گؤره‌ک نه سوروشور:
- سازی سینه‌سینده آی جاوان آشیق،
- منه سؤیله گؤروم هاردان گلیرسن؟
- ازل نقاش چکیب عکسین یاراشیق،
- منه سؤیله گؤروم هاردان گلیرسن؟

بایرام دئدی: خانیم من ابهر، خرمدره‌نین آدلی – سانلی آشیقی‌یام. خرمدره‌دن گلیرم. دماونده گئدیرم.

بیرچک خانیم دئدی:

چوخ گؤزل. سازیلان دئیه بیلرسن؟ خرمدره‌نین احوالاتین؟ اورادا نه خبر وار؟ آدلی – سانلی انسانلاری کیمدی؟ سوغاتی نه‌دی؟

بایرام دئدی:

خانیم اونلارا ساز لازیم دئییل. خرمدره‌ده یاخشی قند، چای، اریک، آلچا، اکینچی‌لیک اولار.

بیرچک خانیم آلدی، گؤره‌ک ساز ایلن نه دئییر:

من نئینیرم ابهرین قندی - چاییني،
ایندی قیزلار وئرر حقی ساییني.
نئینه‌میسن اوستادیوی دایی‌وی
آشیق، منه سؤیله هاردان گلیرسن؟

بایرام گؤردو ائله بیل بو قیز خبردارددی. اؤزوندن سونرا دا بیر یولداشلاری واردی. بایرام آتین اوستونده ائله مشتری گؤزویله قیرا باخیر. دئدی:

- خانیم، من اؤزوم ائله اوستادام. سن کیمدن دانیشیرسان؟ منیم آیری یولداشیم یوخدو. اؤزوم ده ائولنمیشم.

قیز بئله گؤرنده دئدی:

- منیم بیر سؤزوم ده وار. اونو اوخویوم، سونرا سنین حق حسابین وئریم.

بیرچک دئیر بوگون آخیر زاماندیر،
مئه گلیبدی، دالدالاردا توفاندی.
ال آپاردیم گؤردوم یوکون ساماندیر،
دئییرسن گوهره، کاندان گلیرسن.

بایرام دئدی: خانیم داغلاردا مئه یوخدو؛ منیم ده یوکوم یوخدور کی سامانیم اولا. ائله بیل عقلین چاشیب!

دئدی: آشیق آتیندان گل آشاغی، سو دولدور.

بایرام آتیندان ائنیب سو دولدورا، قیزلار بایرامی تاپدادیلار. بایرام آتیلیب آتینین اوستونه آرادان چیخدی. اما آتین اوساری الیندن چیخیب، آت بایرامی آپاریر آشیق شیرین اولان یئره. آتین تویله میخی هر دن ده‌یییر بایرامین توکلرینه، داد وورور کی: بابا وورمایین . . .

آشیق شیرین گؤردو بایرام گلدی؛ اما یامان حالدا. دئدی: بالا، بیر کس سنه ووران یوخدور. تویله میخی‌دیر ده‌یییر سنین کوره‌ییوه . . .

بایرام جریانی گیزلتدی. آما آشیق شیرین باشا دوشدو کی بورادا بیر ایش وار. گلدی چیخدی تپه‌نین اوستونه. قیزلاری گؤردو. یاواش – یاواش گلدی چشمه باشینا. قیزلار گؤردولر بیر آغ ساققال آشیق چوخ یاراشیقلی و ادبلی انسان. هامیسی سلام وئریب؛ بیرچک خانیم بیلدی کی بو آشیق شیرین‌دی. سلام وئریب وقاریلن سوروشدو کی:

- آشیق سؤیله هارالیسان؟

ها جانلی‌سان، بو جانلی‌سان،

آشیق، آذربایجانلی سان؟

خبر آلماق عیب اولماسین،

آشیق هانسی مکانلی‌سان؟

آما بیرچک خانیم گؤرور بو آشیق نه قاشیندا، نه باشیندا و نه ده دؤشونده بیر قارا توک قالمایییب. اؤز – اؤزونه دئدی: بو آشیق، معلومدور کی آشیق شیرین اولاجاق. آما آشیق شیرین اونون جاوابیندا دئییر: قیزیم، سازلا دئیییم، یوخ، بئله ده دئیه بیله‌رم؟

قیز دئییر: یوخ، من سوآلیمی سازینان سوروشدوم، سیزدن ده سازینان جواب وئرمک ایسته‌ییرم.

آشیق شیرین مجبور قالدی یازی دیللندیرسین. گؤره‌ک نه جواب وئریر. سازیله سؤزوله دئییر:

ابهر چاییندا من وارام،

آذربایجاندا آشکارام.

سؤزون اولسا خریدارام،

گوهرم، کانی نئینیرسن؟

آی بالا، من هله آشیق اولمامیشام. آما بوتون آذربایجان منی تانییر. سن سؤیله کیمسن؟

بیرچک خانیم گؤردو یوخ، بو آشیق اصیل کؤکلو آشیقدی. گؤره‌ک نه سوروشور:

دماونددی منیم یوردوم،

شش آتدیم گلمه‌دی، دوردوم.
قوناق اولماسایدین سایاردیم،
قوناق سان، ترجمانی‌سان.

آی آغ ساققال آشیق، من دماوند اؤلکه‌سی‌نین آدلی – سانلی آشیقی‌یام. حئیف کی سن قوناقسان. بوخسا، سنی بوشا چیخاردارديم کی آذربایجان تیشه‌سی‌نن سؤزلرین الیندن آلیب و سویاردیم یولا سالاردیم.

آشیق شیرین گؤردو بو قیز همان بیرچک اولمالی‌دی. جاواندی، ولی مغرور و اؤزوندن یئمز بیر آشیق‌دی. دئدی:

بالا من کی دئدیم آشیقلیق چتیندی، هله آشیق اولمامیشام. اما سنی کی اوستادسان، نییه بئله غرورلا دانیشیرسان؟ آشیقلیق کمالینا یئتیشن انسان، درین دوشونن، دوشونجه‌لی اولار. ائله بیل سن بو دورومدان بیر آز اوزاقسان.

بیرچک خانیم بونو ائشیدیب بیر آز اوتانیر. اوز – گؤزوندن تر آخیر، اوتانیر. آشیق شیرین بونو بئله گؤرذدوکده قهقهه ووروب گولور. آشیق شیرین دئییر:

سویمادین قورخدون اوشویم،
یول اهلی خرقه پوشویام.
گئجه یاسدیق یولداشیام
گوندوز مهمانی نئینه‌رم؟

قیز گؤردو قوجا آشیق بونا برک سؤز آتدی. اؤز – اؤزونه دئدی: بو آشیق معلومدو برکه – بوشا دوشن، اؤزو ده سؤز بازاریندا اوتانمایان قوجامان‌دی. دئدی:

مئه کیمی چیخارام داغا،
نوح کیمی توفان ائیله‌رم.
سؤزوم جوابین وئرمه‌سن
من سنی زندان ائیله‌رم.

و سؤزونو بوننان بیتیردی کی: آشیق، بوردا سنلن ایشیم یوخ، سؤزلرین ساخلا میدانا. سنی جاماعات ایچینده پئشمان ائیلیه‌جه‌یم. اوردا عارف‌لر بیلرلر کی کیمی سؤز و هنر صاحیبی‌دی.

آشیق شیرین دئدی: - اولسون، گؤره‌ک الله کیم ایلن اولار.

قیزلار اؤز یوردلارینا حرکت ائتدیلر. آشیق شیرین ده بایرام و قاصید ایله نریمان بیین ائوینه طرف یولا دوشدولر. آما بایرام گؤردو دایی چوخ گؤزل سؤزلریله بو قیزا جاواب وئردی. دئدی:

- دایی جان، بیر سؤز آت بو قیزا، بلکه قاییدیب باخسین. من اونون اوزون بیر ده گؤروم.

آشیق شیرین گؤردو بایرام قیزا وورولوب. دئدی:

- اوغلوم، او، سنین آغزی‌نین لقمه‌سی دئییل. "بابلی بابی ایلن، مورچالیق قابینان". هر کسین اؤزونون تای – توشو وار. او قیز اؤزو سؤز اهلی‌دیر. اوتوز دوققوز آشیق الینده اسیر اولوب، سن نه فیکیرده‌سن؟!

بایرام دئدی: دایی جان، بیر سؤز منیم عوضیمدن اوخو، قیز دایانسین، دونیا کی ده‌ییشیلمز.

آشیق شیرین گؤره‌ک نه اوخودو:

سااللانیبان گئده‌ن دیلبر،
آت زولفلرین کمند اولسون.
بیر دولان باخ بیزه طرف،
کؤنلون آیلنسین، بند اولسون.

قیز قاییتدی، باخدی. بایرامین اوره‌یین آلدی. بایرام دئدی:

ساغ اول دایی، بیر بند ده اوخو!

اما بیرچک خانیم گؤردو قوجا آشیق دا جاوان اوره‌یی وار. قیزلار دئدیلر: - بو یامان باش قوجا، گؤر نه سؤزلر دانیشیرا!؟

بیرچک دئدی: بو سؤز او بایرامینکی‌دی. اونونلا چوخ ایشیم وار. آما گؤره‌ک آشیق شیرین ایکینجی سؤزون نئجه اوخور:

ائرمنی‌لر قوجار خاجی،
هوررلر خورمایی ساچی.
دوداق شیرین، سؤزون آجی،
لبین امه‌نه قند اولسون.

قیز ائله ناراحات اولدو کی قاییتسین آشیق شیرینی بیر تاپلاسین. اما گؤردو بو قوجا ایلن باشارماق اولماز. دئدی:

- آشیق، سنه بو سؤزلر یاراشماز. من هارا، سن هارا؟ سن منیم بابام یئرینده سن، آما حئیف اولا عقلین کم‌دیر!

آشیق شیرین گؤردو قیز ناراحات اولدو؛ بئله دئدی:

خیال خیالا وارمارام،
غیر خیالا وارمارام.
سندن سووایین آلمارام
شیرین جانیما آند اولسون.

بیرچک خانیم دئدی: - قیزلار، بونلار اؤز سؤزو دئییل. بونلاری بایرامین طرفیندن دئییر. آما منیم بو بایراما بیر بایرام‌لیغیم وار. مثلدیر کی "خمیر چوخ سو آپارار".

اما ائله بیل اوره‌یی سویومامیشدیر؛ دؤندو آشیق شیرینه یئنه دئدی: - آشیق ائله بو خیالدا قال تا عمرون قورتولسون.

آما بایرامین لاپ بایرامی ایدی. دایی‌سینا دئییر: دایی جان، آغزین آغریماسین. بو جور سؤزلردن اوخو؛ قوی جاماعات کئف ائیله‌سین.

- آشیق شیرین قیزین جاوابیندا بئله دئدی:
- دیندیر نازنینی، دیندیر،
- گوناهین بوینوما میندیر.
- شیرینی سؤز ایلن اؤلدور،

کلّن عالمه فند اولسون.

پری، پری ایدین امانسیز،
من سنی بیلدیم گومانسیز
جنّته وارمارام سنسیز،
جان جهنّمده بند اولسون.

سؤزلرین و آتماجالارین آتدی. قیز گؤردو بو دفعه ایش پیس یئرده بند اولوب. باشین سالدی آشاغی، قیزلارینان یولا دوشدولر.

آشیق شیرین ده بیر آز بایراما نصیحت ائله‌دی کی اوغول بیر آز عاغیللی دولان. بیز، غربت اؤلکه‌ده گره‌ک آبرومندانه چیخیشاق؛ داها مندن ایزسیز بیر حرکات ائیله‌مه.

یولو گئتدیلر. گئت ها گئت؛ یئتیشدیلر نریمان بیین منزیلینه. نریمان آشیقی گؤروب چوخ سئویندی. نریمان‌بَی آشیق شیرین‌ین یولونو گؤزله‌ییردی. اونون یولونا فرش‌لر دؤشه‌میشدی. گلن دَیقه قوربان کسیب شادلیق ائله‌دی. نریمان بی دئدی:

-آشیق سن بؤیوک بیر آدام‌سان. نئجه اولدو بیر مکتوبلا دوروب یولا دوشدون و یورایا گلدین؟

آشیق شیرین دئدی: آخی سن نامه‌ده ائله بیر سؤز یازمیشدین کی من دؤزه بیلمزدیم. سن دئمیشدین یا آشیق آدینی اوستوندن گؤتور، یا کیشی‌لیک ائدیب بورا گل. من ده گلدیم ۳۹ آشیغین جانینی قورتارام. ساکیت اوتورا بیلمزدیم.

یئییب – ایچدیکدن سونرا گئجه گلدی آرایا. باشلادیلار تدبیر تؤکمه‌یه کی نئجه میدان آچاجاقلار.

آما بیرچک خانیم دا نقشه چکیردی کی نئجه بو مهلکه‌دن سلامت چیخسین. دئدی: - قیزلار، بیر نامه یازیرام شیرین، نریمان بیه، کی آشیق شیرین یا باجیسی اوغلو گلسین بو گئجه، بیر آز بورادا سؤز اوخوسون.

قیزلار دئدیلر: - خانیم، آشیق گلمز. فیکرین نه‌دی؟

دئدی: سیز نامه‌نی آپارین.

قیزلارین نئچه‌سی نامه‌نی گؤتوروب، گلدیلر نریمان بیین یانینا. نریمان نامه‌نی اوخودو. دئدی: آشیق شیرین، بیرچک خانیم سنی و باجی اوغلونو بو گئجه دعوت ائیله‌ییب اؤز منزیلینه، اوخوماق اوچون.

آشیق شیرین دئدی: من بیر قوجا کیشی، اؤزوم ده یورغون. آندان، او بیز ایلن رقیب، بو نه قوناقلیق-دی؟ من گئده بیلمه‌رم.

بایرام دئدی: دایی جان، من گئده‌رم.

-اوغلوم، بو نه سؤزدو. سنین فکرین خام خیالدی. او بیزه نفسی وار.

هر نه دئدی، بایرام باخمادی. نریمان دئدی: - نه اولار! قوی بایرام گئده، بیر آز قوناقلارینا اوخویا.

بایرام سازی گؤتوردو، قیزلارینان یولا دوشدولر. بیرچک گؤردو نقشه‌سی توتدو. دئدی: - به به اوغلان، من ائله منظوروم سنی گؤرمک ایدی. باغیشلا صبح اگر بیر آز آجیقلاندیم و قیزلار سنه اذیت ائله‌دیلر.

بایرام دئدی:

-خئیر خانیم، هئچ اذیّت ائله‌مه‌دیلر. آتین تووله میخی منیم کوره‌ییمه ده‌ییردی.
بیرچک: اوغلان، سن آشیق شیرین‌دن ده یاخشی آشیق سان؛ آدین نه‌دی؟
بایرام: خانیم منیم آدیم بایرام‌دی. من قوللوغوندا وارام.
قیز دئدی: بیر نئچه کلمه اوخو، قوی قیزلار قولاق آسسین.
بایرام "باش اوسته" دئییب، باشلادی اوخوماغا:

گؤزللر ایچینده بس منم دئیَن،
زنخدان آلتیندا قوشا خال گره‌ک.
غنچه دهن، دوداق پوسته، دُرّ دیشین
امنده لب‌لرین مثل بال گره‌ک.

کاتان کؤینک گئییب یاخاسی بیرموش
ساری باشماقلارین نالچاسی گوموش،
میرواری توپوغا توتایدیم ناخیش،
مرصّع کَمَره اینجه بئل گره‌ک.

آلیشان اوتاقدیر، آلیشان ائیوان،
تامام الوان اولموش قیرمیز زرنشان،
عثمانلی دؤشک‌لر، قالی خراسان،
بایرام بو دولته بیر اقبال گره‌ک.

خانیم دئدی: بایرام، بو سؤزلر چوخ گؤزلدی؛ آما آخیریمینجی سؤزون "بو دولته بیر اقبال گره‌ک" یانی نمنه؟
بایرام دئدی: خانیم، اوزومدن گلمیر دئیه‌م. من سنی گؤرجک سنه وورولدوم.
قیز کی ائله بئله بیر سؤز دالیسیجایدی اوره‌کدن سئویندی. بیلدی کی اوغلانین عقلی چاشیب. دئدی:
-آی اوغلان، من ده سنه یامان وورولدوم.

بیرچک خانیم قیزلارا اوز چئویریب دئییر: قیزلار من ساز- سؤزده نه دئییرم سیز او ایشی گؤرمه‌یی حاضیرلایین. - آلیر گؤره‌ک قیزلارا نه دستور وئریر:

باشینا دؤندویوم گول اوزلو قیزلار،
بایرامینان سارماشایدیم بو گئجه.
جسدیم ایچینده سوموگوم سیزلار،
بایرامینان سارماشایدیم بو گئجه.

بایرامین عقلی باشیندان گئدیر. اوره‌یینده دئییر: "یاخشی داییم گلمه‌دی". نه گؤزل اوخویور و نه گؤزل سؤزلر دئییر. بیرچک خانیم دوام ائتدی:

قیزلار، سیز ده مطلب‌لری بیتیرین،
هر نه دئیم، سیز بورایا گتیرین،
امان قیزلار بیرجه خشه گتیرین،
سارماشایدیم بایرامینان بو گئجه.

بایرام ائله خشه سؤزونو ائشیدن ده دئدی:

-خانیم، خشه نه اوچون؟ اولما گینه منی تنبیه ائده جکسن؟

بیرچک گولوب دئدی: یوخ، من عاشیق اولموشام. سنه عاشق اولموشام. بونلار هامیسی بونا گؤره ایدی کس سنین کیمی بیر آشیق تاپیلایدی. اما بوردا معاشقه ائله‌مک اولماز.

بیرچک سازا بیر زخمه ووروب سؤزون دالینی گلیر:

قیزلار، سیز ده بایرامینان سیزلایین،
بیز گتیرین، سیز بایرامی بیزله‌یین،
دوز گتیرین، یارالارین دوزلایین،
سارماشایدیم بایرامینان بو گئجه.

خانیم دئییر: بایرام، بو سؤزلر رمز و رازدی. منن قیزلارین ایچینده. سن ناراحات اولما!

قیزلار گلین بایرام اوچون آغلایین،
یاغ گتیرین یارالارین باغلایین،
ایپ گتیرین خشه آغزین باغلایین،
سارماشایدیم بایرامینان بو گئجه.

بایرام، ساده بیر انسان، باشا دوشمور کی بیرچک خانیم بونا نه تله‌سی قوروب. دئییر: خانیم، من چوخ سؤزلری باشا دوشمورم؛ آما سیز گؤزل اوخویورسوز.

قیز دئدی: بایرام، سن گره‌ک گیره‌سن خشه‌یه. من ده دالینجا گلیرم.

بیر تعریف یازارام خانا – پاشایا،
اوزونده خالی قوشا قوشایا
زحمت چکه بایرام گیره خشه‌یه،
سارماشایدیم بایرامینان بو گئجه.

سؤز قیزین آغزیندان چیخانا، بایرام گیردی خشه‌یه. قیزلار خشه‌نین آغزین باغلادیلار. ایپ سالیب گؤیدن آسدیلار و باشا بیر دانا بیز آلیب، بایرامی بیزله‌مه‌یه باشلادیلار.

آنجاق، بیرچک خانیم بیر واخت باخیب گؤردو بایرام آز قالیب اؤلسون. دئدی: قیزلار، دای بسدی. بایرامی آپارین نریمانین قاپیسیندا یئره قویون.

صبح سپیده نریمان گلیب، نه گؤردو؟ بیر خشه! آما خشه‌دن قان دامیر. قاییدیب آشیق شیرینه دئدی: ائله بیل بیرچک خانیم منیم اوچون قوربانلیق گؤنده‌ریب خشه‌ده.

آشیق شیرین دئدی: او خشه، بایرام‌دی. بایرامی اؤلدوروب، قویوب خشه‌یه، یوللاییب سنه.

گلیب گؤردولر، بعلی، دوزدو، بایرامین یاری جان اؤلوسون گتیریبلر. نریمان بی دستور وئردی حکیم‌لر گلدیلر. بایرامین باشی اوسته. قیرخ گون طبابت ائیله‌دیلر؛ آخیردا سلامتلیغین اله گتیردی. اما بو نئچه مدتده آشیق شیرین‌له بیرچک خانیمین دئییشمه‌سی دالا دوشدو. بیرچک خانیم بو حرکاتیله ایستیردی بلکه آشیق شیرین منصرف اولا و قاییدا گئده اؤز اؤلکه‌سینه.

آما بایرام یارالاری توختایاندان سونرا دئدی: دایی جان، بو قیز نامرد بیر آدام‌دی. بونون مئیدانینا گئتمه، سنی ده اؤلودورر.

آشیق شیرین دئدی: اوغلوم، خطا سندن‌دی. من دئدیم، سن باخمادین.

آما بایرام تصمیم دوتوب قاییدا وطنینه. آشیق شیرین دئدی:

-اوغلوم، منی تک قویوب گئتمه. گؤره‌ک ساز و سؤزیله نه دئییر:

منی قویما یاد اؤلکه ده، یاد ائلده،
غربتده بد کئچر حالی قوجانین.
بولبولون حسرتی واریمیش گولده،

گون به گون سارالار گولو قوجانین.

ایکی یولداش بیر – بیریله باب اولار
قوهوم – قارداش ائل ییغیلیب یاد اولار.
اوغول اوزه دورا، آرواد بد اولا
اوندا گئچر نئجه حالی قوجانین؟.

شیرین دئییر تیترەشیری دیزلریم،
اوزاق – یاخین داها گؤرمور گؤزلریم
قرآندان – کتابدان کئچیر سؤزلریم،
ییغیشا بیر یئره بئشی قوجانین.

بایرام آماده اولوب گئتمه‌گه، دئدی: - بو سؤزلری بوراق. گل قاییداق وطنیمیزه. بوردا بیزه دوست یوخ، آخیردا غربت اؤلکه‌ده اؤلدوررلر بیزی.

آما آشیق شیرین دئدی: - اوغول، قولاق آس نئچه کلمه ده دئییم؛ اوندان سنی آللاها تاپشیریم، گئت.

آشیق شیرین خئیر دوعاسین وئریر:

گئدیرسن وطنه، خوش گلدین اوغول،
شاه مردان مولا علی بیلنچین
قدم لرین گؤزوم اوسته، خوش گلدین اوغول،
ارن‌لرین قبله گاهی بیلنچین.

دوعالی اول گیلن، دوعاسیز اولما،
گووالی اول گیلن، گوواسیز اولما،
ییوب بیر قوش کیمی یوواسیز اولما،
گؤتور ناموسونان عار بیلنچین.

هر یانا گئدیرسن، چاغیر آللاهی،
وئرسین موراديوی، شاهلارین شاهی،
آشیق شیرین دئییر چوخ چکمه آهی،
آقام شاه مردان علی بیلنچین.

سؤز تامام اولدو. سؤزلر بایرامین اراده‌سین عوض ائله‌دی. دئدی: دایی جان، من سنسیز هئچ یانا گئتمیرم؛ آما چوخ قورخورام کی باشیمیزا بلا گله.

آشیق شیرین دئدی: - سن، من دئیه‌نه باخسان بیر شئی اولماز.

آما نریمان بیرچک خانیما خبر وئردی میدان سولاندیر کی صاباحدان گره‌ک دئییشمه‌لر باشلانا.

صوبح اولدو. هر کس اؤز آدامینان مئیدانین بیر گوشه‌سینده اگلشدیلر. آشیق شیرین سازی الینده بیر طرفده، بیرچک خانیم بیر طرفده. جاماعات بونلارین دئییشمه‌لرین گؤزلویورلر. بیرچک خانیم یئددی قلم بزه‌نیب و غرورلا مئیدانین بیر گوشه‌سینی آلیب. بیرچک خانیم باشلاییر حربه – زوربا سؤزلرین؛ یانی رجز اوخوماغین:

باشینا دؤندویوم، آی آشیق شیرین،
گل منن گیرمه بو مئیدانا سن.
قوجالمیسان، قدّین اولوبدور کامان،
گل منن گیرمه گیلن بو مئیدانا سن.

-آی آشیق، سنه اوره‌ییم یانیر؛ غربت اؤلکه‌ده سنی سؤزولن باغلارام و او اوتوز دوققوز آشیقلان اؤلدوررم.

آشیق شیرین ده گؤرور بو خانیم ائله گؤزیچک و ائله گؤزل‌دیر کی هر بیر جاوانین عقلین باشیندان آلا بیلر.

آشیق بیرچک دستور وئرمیشدی زندانی اولان ۳۰ آشیغی دا اللری – قوللاری باغلی، مئیدانین بیر طرفیندن توپلامیشدیلار و مئیداندا نه گئچدیگینه باخیردیلار. هامی ایسته‌ییر آشیق شیرین سؤزو باشلاسین. گؤره‌ک آشیق شیرین نه دئییر:

واردیم، گئتدیم نازلی یارین باغینا،
آغیر ائللرینه قوربان اولدوغوم؛
اَیدیم بوداغینی، دردیم گولونو،

قیزیل گوللرینه قوربان اولدوغوم

صراحی گردن‌لر، مینا بویلولار،
شیر بیلک‌لی‌لر، آسلان خویلولار،
منی اؤلدوررلر اصلی خویلولار،
گؤزل ائللرینه قوربان اولدوغوم.

دوشمن باغیوا گیرمه‌سین خوریاد،
شیدا بولبوللرین ائیله‌سین فریاد،
او جانلار آلیجی قیرمیزی جلاد،
گؤزل ائللرینه قوربان اولدوغوم.

بونو اوخویوب، مئیدانا گیریر. ایندی بیرچک خانیمین جوابینی وئرمک ایسته‌ییر. گؤره‌ک نه دئییر:

باشینا دؤندویوم، آی بیرچک خانیم،
منی بو یوللارا اؤزون سالیبسان،
بیر نئچه جاوانی سالیبسان بنده،
منی بو یوللارا اؤزون سالیبسان.

شعرینن اوخودوغو کیمی دیلینده ده دئدی: - منی بورا سنین حرکاتین چکیبدی. نیه نئچه جاوانی اذیّته سالیبسان؟ مگر بیلمیرسن کی بیری تاپیلار سندن یوخاری اولار، سنین غرورون دا سیندیرار. آما گؤزاخ بیرچک خانیم نه دئییر:

خرمدره هارا، دماوند هارا،
سؤز ایلن ووارام قلبیوه یارا،
بیر اووچویام سنی سالمیشام تورا،
گل گیرمه من ایلن بو مئیدانا سن.

گینه سازلا اوخودوغونو، دیلده دئییر: - آی قوجا آشیق، گل سؤزومه باخ؛ قاییت بو مئیداندان. آشیق شیرین دئدی: - سن باشارسان منی تورا سال!

اؤزوم قوجا اولسام، سؤزومدو عمّان،
هره‌سی معنادا بؤیوک بیر عنوان،
گئن دونیا باشیوا اولاجاق توفان،
منی بو یوللارا اؤزون سالیبسان.

آشیق شیرین ده سؤزلرینی سازدا دئدیگی کیمی بیر ده دیلده دئدی: - بس سن گل، منیم سوآللاریم باشلانمامیش آشیق‌لاری آزاد ائیله؛ یوخسا بو مئیدانین قهرمانی من اولاجاغام. تا بیله‌سن کی بو باش – گؤز دییرماندا آغارماییب. بیرچک خانیم داوام ائدیر:

من بیرچکم، آدیم دوتوب هر یانی،
قوش کیمی کسمیشم ایندی مئیدانی،
تنگ ائده‌رم من باشیوا دونیانی،
گل منیلن گیرمه بو مئیدانا سن.

-آی آشیق، بو جاوان آشیقلار منه طمع ائیله‌ییب گلدیلر مئیدانا، من بولاری تنبیه ائتمک اوچون سالدیردیم زندانا؛ تا داها هر کس بیر تاختایا بیر قیل چولاییب آدین آشیق قویماسین. سن ده قوجالیبسان، عقلین – هوشون چاشار مئیداندا، سؤزون ایتیره‌رسن و باغلانارسان. بس گل قاییت.

آشیق شیرین دئدی: آللاها توکّل:

من شیرینم بو مئیدانا گلمیشم،
غرق ائیله‌ییب نهنگ‌لری گؤرموشم،
عارفلر یانیندا دؤوران سورموشم،
منی بو یوللارا اؤزون سالیبسان.

-آی قیز، گل سن منیم سؤزومه باخ؛ آشیقلاری آزاد ائیله، اؤزون ده آزاد اول.

بیرچک خانیم قهقهه ووروب گولدو، دئدی:

-آی عمی، ائله دوغرودان کی قورخوبسان؛ آما ائله - بئله باخاندا گؤردو آشیقین گؤزونون یاشی تخته روخسارینه تؤکولوب. البت بو گؤز یاشی قوجالیغین آثاریدی. آما بیرچک خانیم ایستیر اونو سوروشسون:

گل گل آشیق، سندن خبر آلاییم،
دیده‌نین آخیلان یاش نه‌دن اولدو؟

او نه ایدی، هاردا ووردو مایاللاق
رسولین یولوندا داش نه‌دن اولدو؟

آشیق شیرین معطل قالدی نئجه دیدندن یاش نه‌دن اولدو. جاماعات ایچینده بیر سلمانی واریدی. البته قدیم سلمانیلار ائلین تمام دب‌لرینده مثل توی، یاس، اؤزلری مجلیس دولاندیران اولاردیلار و دونیا گؤرموش آداملاریدیلار. سلمانی گؤردو بیرچک خانیم، آشیق شیرینین گؤزونن آخان یاشا اشاره ائیله‌دی. شاید آشیق شیرین باشا دوشمیه. تئز جیببندن بیر گوزگو چیخاردیب گؤرستدی. آشیق شیرین آخان یاشی اوزونده گؤردو. اوره‌کدن سئویندی کی آللاها شوکرار اولسون، مرد اوغلانلار هر بیر یئرده واردیلار. آلیب بئله دئییر:

جمالین گؤرستدین شوخ ستمکار،
دیدمنن آخیلان یاش اونان اولدو.
حجرالاسودیدی ووراز مایلاق،
رسولون یولوندا داش اوندان اولدو.

-آی قیز، سنین جمالین منیم گؤزلریمی حئیران ائیله‌ییب، اودور کی گؤزومون یاشی گلدی روخساریما.

بیرچک خانیم گؤردو آشیق گینه بونا سؤز آتیر. دئدی: آشیق، انشاء الله کی بو طمعین اولمویا، کی منی محکوم ائیلیییب آلاسان.

آشیق شیرین دئدی: آی قیز، ایشین آخیرینه باخ.

بیرچک خانیم بئله سؤز خبر آلدی:

او کیمدی اژدهانی بؤلدو سراسر،
او نه‌دیر اوجو گزه‌ر سراسر،
او نه بئشدی نئچه‌سینه گون دوشر،
وعده تمام اولدو ، بئش نه‌دن اولدو؟

آشیق شیرین گولدو: آی قیز، بو سؤزلری من اوشاق ایکن بیلردیم. آلیر جاوابین بئله دئییر:

او علی‌دی، اژدهانی بؤلدو سراسر،
او قلم‌دی نوکی گزه‌ر سراسر،
او نامازدی عصره ظهره گون دوشر،

وعده تمام اولدو بئش اوندان اولدو.

بیرچک خانیمین خوشونا گلدی. دئدی: آشیق، معلومدی سن درین دوشونجه‌لی آشیق‌سان. من بیر ائرمنی قیزی‌یام. سن مسلمان. اونا گؤره سندن اؤز مساله شرع‌لریزی سوروشدوم گؤروم بیلرسیز یا یوخ.

آما دوباره سؤزون بئله سوروشدو:

بس نه‌لر سؤیلندی، نه‌لر بیتدی،
او کیمدی گئتدی اونو نه دوتدو،
اسکندر سیررینی کیم بیان ائتدی،
بیرچک دئیر عالمه فاش نه‌دن اولدو؟

آشیق شیرین گؤردو بیرچک خانیم دوغرودان کی تاریخه یاخشی بلددی. دئدی: - الحق کی سؤز بیلن بیر قیزسان، آما آلیر جاوابین وئرسین:

قویویا سؤیلندی قارقولار بیتدی،
چوبان چاره گئدیب اونونو دوتدی،
اسکندر سیررینی نئی بیان ائتدی،
شیرین دئیر عالمه فاش اوندان اولدو.

سؤزلری آچدی کی آی خانیم، اسکندرین سیررین قارقیلار بیان ائتدی. اما سن ده ساغ اول کی بو جور درین و دوشونجه‌لی آشیق‌سان. اما بوگون بسیمیزدی. صاباح مئیدان آچاجاییق گؤره‌ک الله نه ایستیر.

گئتدیلر استراحت‌لرینه. گینه صاباح مئیدانا گلدیلر. گینه فرصتی آشیق شیرین وئردی بیرچک خانیما.

بیرچک خانیم:

گل گل آشیق، سندن خبر آلاییم،
بس نه گونده دونیا بنیاد اولوبدو،
او کیمدی گتدی[1] کعبه داشینی،

[1] **گتیردی**

او کیمدی خادم اوستاد اولوبدو؟

آشیق شیرین گؤردو بو قیز ائرمنی‌دی، آما سؤزلری و سوآللاری مسلمانچیلیق حققینده‌دی. دئدی:

- بو یامان باش ایستیر گؤره من اؤز دینیمه یئتیگم یا یوخ. آلدی گؤراخ نه دئدی:

گل گل آشیق، وئریم سؤزون جاوابین،

شنبه گونی دونیا بنیاد اولوبدو.

او جبرئیلدی گَتدی حجر داشینی،

ابراهیم‌دی خادم اوستاد اولوبدو.

-آی قیز، یاواش – یاواش سندن خوشوم گلیر کی تاریخه یتگینسن؛ آما ایشین آخیرین گؤزله.

بیرچک خانیم دا گؤردو آشیق شیرین سؤز بیلن و عاریفدی. اوره‌کدن خوشونا گلیر. گؤراخ نه سوروشور:

او کیمین اوشاغی دانیشدی یالان

او کیمدی قویودا داش اوسته قالان

او کیمدی جمشیدی تختیندن سالان

هانسی شهردی داغیلیبان برباد اولوبدو؟

-آی آشیق، دئ گؤروم بو سؤزلرین و بو تاریخین معناسی نه‌دیر؟

ۀشیق شیرین:

یعقوب اوشاقلاری دانیشدی یالان،

او یوسیفدی قویودا داش اوسته قالان

حضرت علی‌دیر جمشیدی تختیننن سالان

او لوط شهری‌دی داغیلیب برباد اولوبدو.

آما بیرچک خانیم گؤردو هرنه سوروشور، آشیق شیرین جاواب وئریر. اؤز اؤزونه دئدی: گؤره سن بو منن نه سوروشاجاق؟

آما دوباره بیرچک خانیم سوروشور:

او نه ایدی قالخیب عرشه چکیلدی،

او کیمدی باشی تشت‌ده کسیلدی

او کیمدی ناحق قانی تؤکولدی

هاردان هارایا ظلم بنیاد اولوبدو؟
آما آشیق شیرین گؤزونون یاشی تؤک.لدو./ بیرچک خانیم دئدی: نه اولدو آشیق؟ نییه آغلیرسان؟
آشیق شیرین دئدی: اوّل سنین جوابین وئریم، سورا بیلرسن:
اوفقدی قالخیب عرشه چکیلدی،
کوروشدی باشی تشتده کسیلدی،
شاه کربلانین ناحق قانی تؤکولدی،
بیردن گؤیه ظولم بنیاد اولویدو.
آشیق شیرین دئدی: بیرچک خانیم، آغلادین اونا گؤره کی حضرت امام حسینه چوخلو ظولم ائیله-دیلر. آما گؤره‌ک بیرچک خانیم نه خبر آلیر:
معرفتین اولدو بیزه یقین‌لر،
کیمین جمالینا صد آفرین‌لر،
بیرچک دئییر دین ایچینده نه دین‌لر،
هانسی دین‌دی بس آشکار اولوبدو؟
آشیق شیرین:
معرفتیم اولدو سیزه یقین‌لر،
علی (ع) جمالیوه صد آفرین‌لر،
شیرین دئییر دین ایچینده دین‌لر،
او اسلام دینیدی آشکار اولوبدو.
آما آشیق شیرین گؤردو قیز ائرمنی اولدوقجا آما اسلام دین‌یندن سوآلات ائلیر. اؤزو ده چوخ اطلاعاتی دوزگوندو. دئییر انشاءالله کی بونو باغلایاجاغام و مسلمان ائلیه‌جاغام.
گینه بوگونون مئیدانی باشا چاتدئیو هر کس اؤز منزیلینه گئتدی. صاباح مئیدان قورولدو. دئییشمه‌لر باشلاندی

گئنه ده آشیق شیرین نوبتی وئردی بیرچک خانیما. بیرچک دئییر:
گل گل عارف، سنن خبر آلاییم،
او نه دی کی اونا چاره بیلینمز؟

او نه دیر کی باشبار اوسته دولانیر
وقتی باشا یئتمه سه هئچ خزان اولماز؟
قیز دئییر: آشیق، دئ گؤروم او نه‌دی کی چاره‌سی اولماز.؟
آشیق شیرین بیر آح چکدی، گؤراخ نه دئییر:
گل گل آشیق، وئریم سؤزون جاوابین،
او اؤلوم دور اونا چاره بیلینمز.
او اجلدی باشلار اوسته دولانیر،
وقتی باشا اولماسا هئچ خزان اولماز.
قیزیم، اولمایا منیم سنّیمین چوخلوغونا گؤره بو سوآلی ائله‌دین؟ آما اؤلوم الله الینده‌دی.
بیرچک خانیم آشیق شیرینی بیر عارف گؤردو. سازیلان سؤزولن بئله سوروشدو:
او، نه‌دیر کی عالم‌لرده سئیر ائیلر،
او نه‌دیر کی باشلار اوسته دور ائیلر،
او نه‌دیر کی گئجه – گوندوز دولانیر،
اؤزو غوطه وورار خوابی بیلینمز؟
بیرچک خانیم سوآل ائلیر، آما اوره‌کدن آشیق شیریندن خوشو گلیر کی به به، بئله بیر آشیقا من نئچه کتابلار ییغیب گتیریب، سوآل طرح ائلیرم اما بو، اؤز سینه‌سیندن بوتون سؤزلریمه جاواب وئریر.
گؤره‌ک آشیق شیرین نه دئیه‌جک:
آی اینان گون عالم‌لرده سئیر ائلیر،
او اؤلومدی کی باشلار اوسته سئیر ائلیر،
او سودور گئجه – گوندوز دور ائلیر،
اؤزو غوطه وورار خوابی بیلینمز.
آشیق شیرین دئدی: قیزیم، یاواش – یاواش سنن خوشوم گلیر کی گؤزل بیر سؤزلره اشاره ائلیرسن. آما سؤزومه باخمادین؛ دئدیم: آشیقلاری آزاد ائیله؛ منی اذیئته سالما. حئفیم گلیر کی سنی اؤز ائلین ایچینده باغلایام.
بیرچک خانیم:
او نه‌دیر کی مات قویوبدو الماسی؟

او نه‌دیر کی دالیندا وار قلعه‌سی،؛
او نه باغدی نه اوتو وار گیاسی
گناهکاری - بی‌گناهی بیلینمز.
آی آشیق، سؤزومه جاواب وئر کی جاماعاتی معطل ائله‌میه‌ک.
آشیق شیرین دئدی: گؤزوم اوسته
قورقوشومدی مات قویوبدی الماسی،
توسباغادی دالیندا وار قالاسی،
برهوت چؤلودوز نه اوتو وار نه گیاسی،
گناهکاری بیگناهی بیلینمز.
قیز گؤردو هر نه سوروشوز بو قوجا جاواب وئریر. چوخ دا تعجب ائیلیردی کی آشیق شیرین قوجالیغی ایلن ذهنی و فیکری بیر جاوان کیمی‌دی. دئدی:
آشیق شیرین، من سنی چوخ قدرتلی آشیق گؤردوم. گل بو مئیداننان قاییت. قوی آدین یئرینده قالسین.
آشیق شیرین گولدو، دئدی:
قیزیم، سؤزلرین سوروش تا گؤره‌ک الله کیمه وئره‌جک.
قیز سؤزون سوروشور:
گل گل آشیق، سنن خبر آلاییم،
نه آغاجدیر اون ایکی آیاغی وار؟
نه یئرده قرار دوتوب، اوتاغی نئچه؟
نه بولبولدو اونون اوسته غزلخوان اولدو؟
بیرچک خانیم سؤزلری بوتون ائمّه‌ی اطهاردان و دینن اولدوغونا گؤره، آشیق شیرین سئوینیر. جاوابین بئله دئییر:
گل گل عارف، وئریم سؤطون جاوابین،
او منبردی اونون ایکی آیاغی واردی.
مسجدده قرار دوتوب اوتاغی بئشدی،
او عالمدی اونون اوسته غزلخوان اولوب.

قیزیم بئله بیر سؤزلری بیز آنا لایلاسی کیمی اؤرگنمیشیک.
بیرچک خانیم یئنه سازی کؤکلیوب سؤزون سوروشور:

گل گل آشیق، سنن خبر آلاییم،
او کیمدی الله‌دان قوناق ایسته‌دی،
کیملر جمع ائیله‌دی آلتی آیلیق غذانی،
اونون قوناقلاری بس کیملر اولدو؟

آشیق شیرین گؤردو قیز ائبه سینه دولو آشیق‌دی. گؤره‌ک نه جاواب وئره‌جک:

گل گل آشیق وئریم سؤزون جاوابین،
حضرت موسا الله‌دان قوناق ایسته‌دی،
هامیلاری جمع ائیله‌دی آلتی آیلیق طعامی،
اونون قوناقلاری یارانمیش اولدو.

قیزیم، حضرن موسا درخواست ائیله‌دی الله‌دان کی ایستیرم بوتون یارانمیشا قوناقلیق وئره‌م. الله بویوردو سنین ایشین دئییل، آما فرصت وئردی حضرت موسا آلتی آیلیق طعام ییغیب، بیر قوناقلیق بوتون یارانمیشا وئره.
قیز سوروشدو: یاخشی، کیملر بو غذادان یئمه‌دی و کیم‌لره یئتیشمه‌دی؟
گؤراخ نئجه سوروشور:

گل گل عارف، سنن خبر آلاییم،
او کیمدی هر وقتده ائیلیر دیوانی،
هانسی قوناق ایدی آلتی آیلیق غذانی بئدی،
کیم اؤز قوناقیندان خجالت اولدو؟

آشیق شیرین دئییر بئله دیوانی،
حضرت علی دیر ائیلردی هر وقت دیوانی.
او نهنگدی یئدی آلتی آیلیق غذانی،
او موسایدی قوناقیندان خجالت اولدو.

آشیق شیرین دئدی: قیزیم، روزی رسان تکجه الله‌دی. داها هئچ یارانمیش قادر دئییل. نئجه کی موسا قوناقلیغیندا بیر نهنگ آلتی آیلیق طعامی یئدی و بوتون قوناقلار آج قالدی. حضرت موسا اوز دوتدو الله‌ه کی: بارالها، یارادان سنسن، روزی رسان سن؛ و اللاها تسلیم اولدو

بیرچک خانیم آشیق شیرینه احسنت لر دئییب، آما گئنه سؤزون سوروشور:

گل گل عارف، سنن خبر آلاییم،
نه یئرده بیتیبدی مُشک ایلن عنبر،
من آشیق بیرچک سنی تالاییم،
کیم اوچون سالیندی مسجد و منبر؟

بیرچک خانیم سؤز سؤروشور، آما آشیق شیرین سؤزون جاوابین تاپا بیلمیر. بیرچک خانیم مأمورلاری ایستیر آشیق شیرینی آپارسینلار زیندانا. آشیق شیرین ایذین آلدی کی من قوجایام و یورقون. صاباح بو سؤزون جاوابین وئره جه یم.

نریمان بی لاپ ناامید اولدو کی بابا، بو دا بیرچکه جاواب وئره بیلمه‌دی. او بیریسی آشیقلارن دا قانینا باعث اولدو. گلدیلر منزیله. آشیق شیرین گئجه‌نی آللاهینان راز و نیاز ائیله‌دی: لار پروردگارا! منی بوردا خجالت ائیله‌مه. عالم رؤیاده اؤز مولاسین گؤردو کی اونا موژده وئریب، سن صاباح فاتح مئیدانسان. صوبح نامازین قیلیب، ناشتاسینی یئییب، گلدیلر مئیدانا. گؤراخ قیزین سؤزونون جاوابینی نئجه وئره‌جک:

گل آشیق، وئریم سؤزون جاوابین،
بهشتده بیتدی مُشک ایلن عنبر.
گؤزل یئتیب نبوّته پیامبر،
رسوله سالیندی مسجد و منبر.

بس آشیق شیرین سؤزون جاوابین وئردی. هامیلار اونا احسنت دئدیلرو آما قوجالیق آشیقا چوخ تاثیر قویموشدو. بو دفعه آشیق شیرین بیرچک خانیما دئدی: ایندی، بیر نئچه کلمه ده من سندن سوروشوم.

هامی جاماعات آشیق شیرینی آلقیشلادیلار. گؤره‌ک نه دئدی:

گل گل آشیق، سنن خبر آلاییم،
بس نه گونده زمین دوتوبدی مایا؟

نه ایلن یاراتدیلار عرش و زمینی؟
آدم نه تاریخده گلدی دونیایا؟
قیز معطل قالدی. دئدی: بئله بیر سؤزو کیم آچاجاق؟
آشیق دئدی: ایکینجی سؤزومه قولاق وئر:
نه آددادی حضرت موسا آناسی؟
نه‌دن اژدها اولاردی اونون عصاسی؟
نه‌دن اولمادی بو دونیانین وفاسی؟
نه‌دن قدرت وئریب هم اولدوزا، هم آیا؟
قیز دئدی: مگر بیز منجّم‌ایک؟ سن آشیق سؤزو سوروش.
جاماعات دیله گلدی: خانیم، نئچه گوندو سن سوروشورسان، آشیق جاواب وئریر. سن ده اونون سؤزونون جاوابینی وئر دا!
آشیق شیرین گولدو، دئدی: آی قیز، آشیق گره‌ک یئردن – گؤیدن دانیشا. آشیغین سؤزلری تمام معمالی گره‌کدی. حق آشیغی حقدن دانیشار. سن چوخلو مئیداندا اولوبسان. گره‌ک قوچ مئیدانینا دوشه‌سن تا بیله‌سن کی آشیقلیق یانی نَمَنه!
آنجاق آشیق اوچونجو سؤزون ده سوروشدو:
آنجاق بیرچک خانیم جوابدا قالدی. هئچ بیرینه جواب وئره بیلمه‌دی.
آشیق شیرین هله یوزلر سورغوسو وار کی هله سوروشمایيب. بیرچک خانیمین آغزینی باغلاماق اوچون باشقا ردیفله سؤزلرینی و تزه سوآللارینی باشلاییر:
گل گل سندن خبر آلیم،
بو دونیانی یوران کیمدیر؟
ذوالفقارین قایاغیندا
دایانیبان دوران کیمدیر؟

قرآنی گتدیلر معنی
نئچه یئره وئردی معنی،
دریا اوزونده کوتانی،

جوت قوشوبان سورن کیمدیر؟

گینه بیرچک خانیم دایانیب لال دوردو. جواب وئره بیلمه‌دی. آما آشیق شیرین هله تزه جوشه گلیب چوخلو سوآلاری اوره‌یینده قالیب:

گل گل آشیق سندن خبر آلاییم،

. . . . . .

بیرچک خانیم داها دایاندی؛ هامی حئیرتده قالدیلار. بیرچک خانیم مئیداندا مغلوب اولدوغونو و آشیق شیرین غالب گلدیگینی سؤیله‌دی.

آنجاق آشیق التفات داستانی بئله بیتیریر:

آشیق شیرین بیرچک خانیمی باغلادی. دئدی: خانیم، سن بو ساعتدن نریمان بَی‌ین حلال و شرعی خانیمی اولاجاقسان و او اوتوز دوققوز آشیغی آزاد ائلیه جاقسان.

آشیقلار آزاد اولدولار. هامیلار آشیق شیرینه آفرین دئدیلر. اما بیر مالللا گلدی بیرچک خانیمین کبینین کسدی نریمان بَی‌یه. آشیقلار هامیسی دا تویدا اولدولار. نریمان بی سوروشدو: آشیق دوزونو دئ گؤروم سن نئجه اولدو بیرچک خانیمین بیر کلمه سؤزونه جواب وئرمه‌دین. اما صاباحی گون مئیداندا اوت یاغدیردین؟

آشیق شیرین دئدی: قولاق آس دئییم:

سنه دئییم نریمان بی
من آغام علی‌نی گؤردوم.
اَییلدیم سجده قیلماغا
دولدولون نالینی گؤردوم.

دولدولو گؤردوم بئشینده
نشان واردی دؤشونده
موسا ائیلن تورا دوشنده
من آقام علی‌نی گؤردوم.

شیرین دئیر اعلا گؤردوم
جان ایچینده جانا گؤردوم
عرش اوزونده محمدی
من علینی اعلا گؤردوم.

سؤزون یئتیردی کی: نریمان بی، منه مولا علی یار اولدو.
هامی مولانین گول جمالینا صلوات دئدیلر.
بیرچک خانیما بو سؤزلر تاثیر ائله‌دی. او دا مسلمان اولدو. اونلار اوردا شاد یاشادیلار، سیز ده بوردا خرامان قالین.[1]

سون

[1] بوردا ایکی روایت وار: بیرینده دئییرلر بیرچک خامیم ایله نریمان بی ائولندیلر، ایکینجی روایتده دئییرلر بیرچک خانیم آشیق شیرین‌ین اؤزو ایله ائولنمیشدیر. الله بیلیر هانسی دوزدو.

داستانین سون سؤزی

آشیق شیرین و بیرچک خانیم داستانی، زنگان داستانلاری آراسیندا اؤزونه گؤرکملی بیر یئر آلیر. گؤروندویو کیمی آشیق شیرین و بیرچک خانیم داستانی، آشیق شیرین دئییشمه‌لری اساسیندا یارانیبدیر و اونون یارادانلاری، آشیق شیریندن سونرا گلن آشیقلار و بلکه ده اونون شاگیردلری طرفیندن یارانمیشدیر.

داستان بورادان یارانیر کی بیرچک خانیم دماونده یاشایان سؤز و ساز اوستاسی کیمی دیللی – باشلی و ساز چالمادا، سؤز قوشمادان ماهیر بیر آشیق‌دیر، عئینی حالدا مال – دولتی ده باشیندان آشیرمیش. اونون شهرتی و گؤزه‌للیگی ده هر یانا یاییلمیش و اونون گؤزه‌للیگینه، حتا مالینا طمع ائدن لر ده چوخ اولموشدور. آنجاق او ائله بیر آدام ایله ائولنمک ایستیر کی اؤزونه لایق اولسون، اؤزه‌للیکله ساز و سؤزده ده باجاریقلی و بَیه‌نیلن بیر انسان اولسون. اونا گؤره شرط قویور ائله بیر کیمسه ایله ائوله‌نه‌جکدیر کی ساز و سؤز ده اونو باغلایا بیلسین.

او بیری طرفدن نریمان بی آدلی بیر خان یا خانزادا، وارلی – کارلی بیر آدام، بیرچک خانیما عاشیق اولور؛ آنجاق ساز و سؤز اوستاسی دئییلیمیش. بیرچک خانیمین ائلچی‌لیگینه گئدیبسه ده اونونلار دا بو شرطی چؤزمه‌میشدیر. اما قبول ائتمیشدیر کی اؤزو اونون یاریشماسینا گیرمه‌سه ده، ائله بیر آشیق تاپیب گتیرمه‌لی‌دیر کی ایسته‌دیگی هنرله مالیک اولسون، اگر بیرچک خانیمین ایسته‌دیگی هنره مالیک اولماسالار و سؤزلرینه جواب وئره بیلمه‌سه‌لر اونلاری دوستاق ائده‌جکدیر.

نریمان بی آختاریر بئله ماهیتده اولان آشیقلاریلا دانیشیب اونلاری بیرچک خانیمین دئییشمه‌سینه گؤنده‌ریر. بیرچک خانیم اونلاری دئییشمه‌ده باغلاییب دوستاق ائدیر. ایش اورایا چاتیر کی داها ۳۹ آشیق اونون الینده اسیر اولموش، بو دفعه دئییر اگر ۴۰جی آشیق اونو باغلایا بیلمه‌سه، ۴۰ آشیقین هامیسینی اؤلدوره‌جکدیر. نریمان بی ایکی الی اولور بیر باشی. ایندی داها گره‌کدیر ائله بیر آشیق تاپیب گتیرسین کی اؤزوندن علاوه ۳۹ آشیغی دا نجات وئرسین و بیرچک خانیمی باغلاییب، نریمان بیی اؤز آرزوسونا چاتدیرسین. نریمان بی آختاریر و نهایت آشیق شیرینی تاپیر. آشیق شیرینی خرمدره‌دن چاغیریب و بو دئییشمه میدانینا دعوت ائدیر.

آشیق شیرین داستانی بئله گؤردوکده و ۳۹ آشیغین اسیر اولدوغونو بیله‌رک، مکّه سفریندن اوز چئویریب آشیقلاری نجات وئرمه‌گی واجب بیلیر. دماونده طرف یولا دوشوب، بیرچک خانیمین

سارایینا گلیر و نئچه گون یاریشمانی دوام ائده‌رک، نهایت بیرچک خانیمی مغلوب ائدیر. ۳۹ آشیق آزاد اولور و بیرچک خانیم نریمان بی ایله ائولنمه‌یه راضی اولور.

بو داستان، بو ساده‌لیگی ایله، چوخ چکیجی و گؤزل‌دیر. یوزایللر بویو آذربایجان خالقی‌نی راضی سالا بیلیب و بوگونه قدر خالق ایچینده دئییلیب و سئویلیبدیر. آنجاق بئله داستانلار آذربایجان آشیق ادبیاتیندا آز اولامیشدیر و بیر چوخلو دئییشمه‌لر، آشیقلار میدان آچمالاری خالقیمیزین خوشونا گلن بیر هنر ساییلمیشدیر. بو داستانلار گؤسته‌ریر کی آذربایجان خالقی تاریخ بویو سؤزه، سازا ماراقلی اولاراق بو هنرلرین گئنیشلیگینه و گؤزللیگینه نه قدر هوسکار اولموش و سازین – سؤزون اهمیتلی اولدوغونو گؤسته‌ریر.

بئله داستانلاردان بیری ده "واله و زرنگار" داستانی‌دیر. اورادا دا داستانین گئدیشی آشیق شیرین ایله بیرچک خانیم داستانی‌دیر. آنجاق اورادا واله ایله زرنگار بیر – بیرلرینه چاتیرلار، اما بور ادا آشیق شیرین نریمان اوچون چالیشیر و هر ایکی آشیق – واله و آشیق شیرین اؤز هنریله ۳۹ زندانینی نجات وئریرلر.

بیز ایلک دفعه اولاراق زنگان بؤلگه‌سیندن بیر داستانی توپلاییب، سیز حؤرمتلی اوخوجولارا تقدیم ائتدیک. یاخین گله‌جکده، "آشیق یوسف جمال ایله طوطی شیرین سخن" داستانی، هابئله "ورقا ایله گولشا"نی تقدیم ائده‌جه‌ییک.

طوطی شیرین زبان – یوسف جمال

داستانی سؤیله‌ین: **دده آشیق گلابعلی داوودبیگی**

دستان سؤیله‌ین درین دوشونجه‌لی، شیرین سؤزلو آشیقلاریمیزدان ائشیتدیگیمیز داستانلارین بیری طوطی شیرین زبان داستانی‌دیر. آشیقلار بئله تعریف ائتمیشلر:

تبریزده عباله جان آدلی بیر حکومت آدامی واریدی. او شاه ایدی، پادشاه ایدی و یا بؤیوک بیر خان ایدی، یازیچیلار تاریخدن اوخویوب دئمه‌لی‌دیلر. عبداله خان مال – دولتی باشیندان آشیردی و بیر بؤیوک سارایی و کبکبه – دبدبه‌لی بیر شاه ایدی. اوغلو داها بؤیوموشدو و اونا توی توتاماق ایستیردی. ایستیردی ائله بیر توی توتسون کی تایی دونیادا اولماسین. وزیر – وزرا ایله مشورت قورور و تاجیرلری باشینا ییغیب دئییر:

کیمدیر منیم یولوندا زحمت چکه، هندوستان گئدیب و اوغلومون توپا خرید ائده؟

بیر تاجیرباشی وارایدی، آدی خان وئردی. هامی اونو هندوستانا گئتمه یه مصلحت بیلیرلر. خان وئردینی سارایا چاغیریر و اونا اؤز دستورونو بیلدیری. خان وئردی دئییر:

- قوربان من گئده‌رم.

عبداله خان خرید صورتینی وئریر و پول دا وئریر و اونا تاپشیریر کی ان یاخشی شئی‌لری آلسین. خان وئردی پولو و صورتینی آلیب هندوستان یولونا دوشور. آز گئدیر، چوخ گئدیر هندوستانا چاتیر. اؤز – اؤزونه دئییر: یاخشی دیر گئدیم هندوستان شاهی نین یانینا، اونونلا مقاوله یازدیریم و اجازه آلین و عبداله خانین سلامینی دا اونا چاتدیریم. هندوستان شاهی‌نین سارایینا گئدیر. سلام وئریر. گؤرور شاه بیر صندل اوستونده اوتوروب، سلمانی اونون اوزونو اصلاح ائتمه ده دیر. سلام وئردیکده نه شاه و نه سلمانی اونا جواب وئرمیر، آما علیکم‌السلام ائشیدیر. بیر آزدان سونرا شاه باشینی دولاندیریب خان وئردینی گؤروب دئییر:

- امرین اولسون بو گلمکدن.

خان وئردی دور – برینه باخیب دیله گلیر: گلمیشم قوللوغونوزدان اجازه آلام اؤز اؤلکه‌میزین شاهی عبداله خان اوغلونا خرید ائده‌م. اما بیر ایشه حیدان قالمیشام. من سلام وئردیم اما سیز منه جواب وئرمه‌دیز. بیر حالداکی من سلام جوابینی چوخ اوجا سسله ده ائشیتدیم.

پادشاه بویوردو: او قفسده کی قوشو گؤرورسن؟ اونون آدی ۴۰ طوطی، یا طوطی شیزین زبان‌دی. منیم قوناقلاریمی او قاباقلار. اونلارا خوش گلدین او دئیر. او بوتون قوناقلارین دا دیلینی بیلر. منیم عوضیمه قوناقلارا او خوش گلدین دئیر.

خان وئردی سوداگر دئدی: قوربان او طوطودان هاردا اولار، من ده آلام اؤز اؤلکه‌میزین شاهینا آپارام؟

پادشاه دئدی: من اونو آلدیغیم پولا سنه وئره‌رم.

خان وئردی سئویندی و عبداله خان وئره ن پولدان وئریب طوطونو آلدی. یولون بازارا سالدی، بلکه خریدلرینی ده ائتسین. بازاردا دولانیردی گؤردو بیر آدامین اوزونه نقاب چمیب دولاندیریرلار و پولا ساتیرلار. اوجا سسله اونله‌ییرلر: بو قولو ۵۰۰ تومنه آلمیشیق، ایندی همان پولا ساتیریق.

خان وئردی دئدی - بونون اوزوندن نقاب اولدوغوندا بللی‌دیر کی بیر سیرر واردیر. قاباغا گئدیب خبر آلدی: آی قار داشلار بو قولون اوزوندن نقابینی گؤتورون اوزونو گؤروم، بیر ده آدینی منه دئیین. بلکه بگندیم و آلدیم.

قول ساتانلار نقابی اوزوندن قیراغا چکدیلر و دئدیلر: بونون آدی یوسف جمال‌دی.

نقاب قیراغا چکیلدیکده ، خان وئردی گؤردو الله تعالی بو اوغلانی ائله گؤزه‌ل یارادیبدی کی دونیادا تایی اولمایا.

خان وئردی گئنه پولوندان بیر قسمتینی وئریب یوسف جمالی دا آلدی و بیر زرخرید قول کیمی اؤزونه مال ائتدی. بونلاری عبدالله خان پولو ایله آلیردی، اما اؤزونه چیخیردی. ایندی خریدی ائتمک اوچون داها آز پول قالیردی. اؤز پولو او قدر یوخودو کی یئرینی دولدورا بیله. هر حالدا مجبور قالدی قالان پوللارینان اوجوز شئی‌لر آلسین، حتا ایراندا اولان جنس‌لردن اوجوزلو آلیب صورتین دولدوردو و تبریزه طرف قاییتماغا باشلادی.

تبریزه چاتدی و یوسف جمال ایله طوطونو اؤز ائدینه آپاریب قویدو و سونرا عبداله خانین سارایینا دؤندو تا خریدلری ده، بار و بندیلی سارایدا ائندیرسین.

عبداله خان تامام ائل – طایفانی و تاجیر – تجاری سارایا ییغدی مجلیسه و دئدی: گلین توی خریدینه باخین.

تمام تاجیر – تجار گلیب باخدیلار و دئدیلر: بونلارین هامیسی ایراندا دا وار. داها هندوستانا گئتمکم ایسته مزدی.

عبداله خان بئله گؤردوکده قیزدی، عصبیلشدی و دئدی: سن منه توهین ائدیرسن. سنی اؤلدوره-جه‌یم.

جماعت آراسیندا ولوله دوشدو. بیر عده دئدیلر: حتما خان وئردی پولو ایتیریب یا . . . گلین بیز پول ییغیب خان وئردیه وئره‌ک، بیر ده هندوستانا قاییدیب گئتسین و خرید ائتسین. یوخسا عبداله خان اونون اؤلدوتدورر.

عبدالله خان دا قبول ائله‌دی، قرار اولدو هامی پول ییغیب خان وئردیه کؤمک ائتسینلر تا هندوستانا گئدیب و دوزگون خرید ائتسین.

خان وئردی اؤز ائوینه گلیب عیالی بی بی خانیما دئدی:

خانیم، ایش بئله گلیب، من یئنه هندوستانا گئتمه لی یم. طوطی دن موغایات اول. یئمک یولونو دا اونا اؤیرتدی و بیر ده حیه‌طین بیر گوشه‌سینده یوسف جمالا بیر اوتاق وئریب تاپشیریر کی: یوسف جمالا مغلم گؤرموشم گله‌جک اونا تعلیم وئرسین تا من گلندن سونرا بیزه قوللوق ائله سین. معلمی ده گؤرور و اونا تاپشیریر کی : قویما بیر نفر یوسف جمالین اوزونو گؤرسون. حتا منیم اؤز خانیمیم دا.

خان وئردی دوباره هندوستان یولونا چیخیر.

بیر گون خان وئردی‌نین عیالی، کنیزلری اولان یاسمنه دئییر: گل گئت بازاردان سورسات آل. کنیز پولو آلیر، سله‌نی گؤتورور، گلیر حیه‌طه. اورادان دا بازارا گئتمک ایسته‌ییر. گؤزه‌ل بیر سس ایله اوخوماغی ائشیدیر. گؤرور یوسف جمال نئجه گؤزه‌ل بیر سس ایله اوخویور. حیه‌طین بوجاغیندا اولان اوتاغا باش اوزالدیر. گؤرور یوسف جمالدیر. آما ائله بیر گؤزه‌ل جوان‌دیر کی تایی دونیادا تاپیلماز. بلکه ده یوسف جمالین گؤزه‌للیگی اونو یولدان ائدیر. قاییدیر ائوه و قاچا – قاچا گلیر خانیما دئییر: خانیم گل گؤر نه خبردی.

خانیم دئییر: بس سن گئدیردیت بازارا، سورسات آلاسان. بس نیه گئتمه‌دین؟

کنیز – یاسمن دئییر: من ایدیم گلدیم. سن اولسایدین گلمزدین.

- نئجه؟
- آقام گتیرن قول ائله گؤزه‌لدیر کی دونیادا تایی تاپیلماز.

خانیم گلیر، یاسمنه دئییر: کئچ گئده‌ک گؤره‌ک نه جوردی.

گلیر گؤرور کنیز دوز دئییر. کنیزه دئییر سن گئت بازار سورساتیوی آل. اؤزو دؤنور یوسف جمالین اوتاغینا. یوسف جمالا دئییر:

دور گئده‌ک منیم اوتاغیما.

یوسف جمال سؤزونه باخمیر. اونون ایسته‌دیگیندن خوددارلیق ائدیر. معلم دئییر: خانیم، منیم اجازه‌م یوخدور قولو قویام بوردان ائشیگه چیخا. خان وئردی دستور وئریب هئچ کیمی قویمایام بورایا گله یا بورادان گئده.

خانیم اونون سؤزونه باخمیر و یوسف جمالی زور ایله چکه – چکه اوتاغینا آپاریر. اونا عشق عالمی ایله محبت ائدیر. اما یوسف جمال اونو تحویل آلمیر و سایمیر. خانیم یوسف جمالدان سوروشور: یوسف جمال، هندوستاندا نه میوه‌لر اولار؟ اورادا آرمود وار؟ آلما وار، قارپیز وار، اوزوم وار؟

خانیم آدلارینی سایدیقجا یوسف جمال دئییر وار. آنجاق اوزومون اولمادیغینی بیلدیریر و دئییر: من اوزوم گؤرمه‌میشم.

خانیم اؤز – اؤزونه دئییر: ایندی اولدو. پس یوسف جمال شراب دا گؤرمه‌ییب. ایندی اونا اوزوم شرابی وئره‌رم و باشینی قاتارام.

آل شرابین شوشه‌سینی گؤتورور، گیلاسی دولدورور و دئییر: بو اوزومون سویودور. بیر شربت کیمی‌دیر. سس اوچون ده یاخشی‌دیر. آل، ایچ.

یوسف جمال آلیر و ایچیر. بیلمیر کی شراب‌دی و اونو مست ائده‌ر. آنجاق شراب یوسف جمالین حالین عوض ائلیر. یاواش – یاواش دولو گؤز ایله خانیما باخیر و الین آتیب بی بی خانیمی توتور . . .

بو وقتده طوطی شیرین زبان سسله‌نیر: یوسف جمال، ای خطاکار، ای نمک نشناس، نه ائدیرسن؟ آقام گلنده دئیه‌جه‌یم نه خطا ائدیرسن.

یوسف جمال بونو ائشیدیب اؤزونه گلیر. تئز خطادان اوز دؤنده‌ریر و کنارا اوتوروب فیکره دالیر.

خانیم دئییر: نه اولدو؟ نیه مندن منصرف اولدون؟

یوسف جمال دئییر: سن او قوشون دیلینی بیلیرسن؟ دئییر خانا دئیه‌جاق و اوندا خان منی اؤلدورر.

خانیم: ائله بونا گؤره مندن ال اوزدون؟
خانیم دورور قفسین قاپی‌سین آچیر قوشون له‌له‌سیندن توتور، بیچاغی گؤتورور طوطونون باشینی کسسین. دئییر: من بونون باشینی کسه‌رم راحت اولاریق.
طوطی گؤرد دیل اونون جانینی خطره وئردی.
یوسف جمال: خانیم باشینی کسمه، اوزوندن – گؤزوندن اؤپ، بلکه خان وئردیه دئمه‌سین.
اما گؤره ک طوطی اؤز دیلینه گؤره نه دئییر:
بیر قوش ایدیم هندوستاندا توتدولار،
توتوبان دا قفسله آتدیلار.
علام دئییبن ده جشنلرده ساتدیلار
دیلیم بلالاری سندن قازاندیم.

هندوستان ائلینده ائلیم اولاسان
باغچادا آچیلان گولوم اولاسان
دیلیم، دیلیم – دیلیم اولاسان
دیلیم بلالاری سندن قازاندیم.
خانیمین فیکری گئدیر طوطی‌نین سؤزلرینه: قوش دا اوخویارمی؟ طوطی داوام ائدیر:
من طوطی یان، یالان گلمز دیلیمه
چاره یوخدو حقدن گلن اؤلومه
مرخص ائیله سن من گئده رم ائلیمه
دیلیم بلالاری سندن قازاندیم.
خانیمین فیکری گئتدی طوطی‌نین سؤزلرینه. گؤردی قاناد ووروب الیندن چیخدی. پنجره‌نین قاجاسیندا بیر باجا تاپیب اوچدو ائشیگه. اوتوردو سرو آغاجی‌نین باشیندا. گؤردو بو ایکی گناهکار نه ایش گؤرورلر.
یوسف جمال خانیما دئییر: خانیم، الله ائدیوی ییخسین. طوطی‌نی زده‌له‌دین. ایندی ناراحت اولدو. خانا دئیه‌جک و او منی اؤلدوره‌جک.
خانیم دئدی: یوسف جمال، سن هارالیسان؟ طوطی هارالی دی؟

یوسف جمال: ایکیمیز ده هندوستاندان گلمیشیم.
خانیم: بس سن سوطی یه یالوار، بلکه گناهیمیزدان کئچدی. بیزی باغیشلایا.
یوسف جمال گلیب ایکی اللرینی قویوب قوینونا، طوطی‌یه نئجه یالواریر:
سنه دئییم طوطی قوشو
سن ده غریب، من ده غریب.
اود توتار باغریمین باشی
سن ده غریب، من ده غریب.
طوطی:
سنه دئییم یوسف جمال
هلم سنه اؤلوم یوخدو
خدام وئریب عقل – کمال
هلم سنه اؤلوم یوخدو
یوسف:
بیز غریبیک بو یئرلرده
دوشموشم دواسیز درده
تانیمایان بیلمه ین یئرده
سن ده غریب، من ده غریب.
طوطی دئییر: ایکیمیز ده غریبیک، اما من گناهکار دئییلم. نیه خطا ائدیردین بئله یالواراسان.
طوطی:
گؤیچک اولان کئفین آلار
شانه آلیب زولفون دارار
غریب گلر بد ایش گؤرر
هلم سنه اؤلوم یوخدو
یوسف:
بو سؤزدن دوشدو گمانه
من اوللام دلی – دیوانه

آند وئررم صاحیب زمانه
سن ده غریب، من ده غریب.
طوطی:
بو سؤزده دوشمه گکانه
هئچ اولما دلی – دیوانه
آند اولسون صاحب زمانه
هلم سنه اؤلوم یوخدو
سؤز تمام اولدو. یوسف گلدی اوتاغا. دئدی: خانیم نه قدر یالواردیم. دئدی اؤلوم یوخدو. اما من بیلیرم خان گلنه قدر اؤلوم یوخدو دا.

کنیز گلیر بیر حیله ایشله‌دیر. بیر الینده قرآن و بیر الینده لچک. طوطی‌یه یالوارماق ایسته‌ییر:

باشینا دؤندویوم ای طوطی قوشو
هر گناهیم اولسا باغیشلا منی.
قولام، قوللوغوندا نئجه کی وارام
هر گناهیم اولسا باغیشلا منی.
طوطی:
باشینا دؤندویوم گئنه یاسمن
هر مطلبه دئسن من ده کی گللم
اؤلدورمزسن گینه ده سن
هر مطلبه دئسن من ده کی گللم
یاسمن:
یاسمنی سن ده گتیردین جزایه
چاره یوخدور حقدن گلن قضایه
سنه آند وئررم امام رضایه
هر گناهیم اولسا باغیشلا منی.
طوطی:
بو گؤرسه نن پیامبرین منبری

عرشین ستونودور یئرین لنگری
امدادا چاعیررام شاه حیدری
هر مطلبه دئسن من ده کی گللم
یاسمن:
سنسن جمعی قوشلار سروری
التماس گؤنده‌ریب خانیمیم منی
عرشین ستونودور یئرین لنگری
محمد مصطفایه باغیشلا منی.
طوطی:
تولک – ترلان اؤز یئرینده ستوندی
سؤیله گؤروم کیمین باغری بوتوندی
یوخدور بو دونیادا وفا، آخر اؤلومدی
هر مطلبه دئسن من ده کی گللم
طوطی قرآن و لچکدن کئچه بیلمیر. دئییر: آی کنیر، سن کی دونیادا گون گؤرمه‌میشن. من سنه گؤره گللم. اما بی بی خانیم منی اؤلدورر.
طوطی یاسمنه دئدی: سن دایان بوردا، من شهرین اوستونو دؤر ائدیم گلیم.
طوطی قووزانیب هوایه. گلیب صاحب الامر میدانی دؤر ائدیب قوندو بیر اوجا یئره. اوجا سسله سسلندی:
-ای جماعت، ائشیدین، بیلین. من بیر قوشام، دیل بیللم. خان وئردی منی هندوستاندان گتیریب. ایندی اونون ائوینده بیر جایان اولوب، ایسته‌میرم دئیک. اگر خان وئردی گلدی گؤردو من اؤلموشم دئیین بی بی خانیم منی اؤلدوروب.
بو سؤزو دئییب، گلدی قوندو یاسمنین قولونون اوستونه. یاسمن گتیردی ائوه.
یاسمن بی‌بی خانیما دئدی: ائله همیشه منیم باشیما چالیرسان کی سن کنیزسن. سوطی سنین و یوسف جمالین سؤزونه باخمادی، اما منیم سؤزومه باخدی.
بو سؤز بی‌بی خانیما کار ائیله‌دی. یئریندن دوروب یاسمنین الیندن طوطی‌نی آلدی. ایسته‌دی اونون باشینی کسه.

یاسمن دئدی: ائوی خراب قیزی. طوطی تبریزی شاهد توتوب. صاباح بونو اؤلدورسن ملت هامیسی سنین ائوینده اولان خطانی خان‌وئردیه دئیه‌جک. اونون اؤلدورمه‌سی بیلینه‌چکدیر کی سنین ایشیندیر. پس بو ایشی گؤرمه. سن ده طوطیه یالوار، بلکه سنین گناهیندان کئچدی.

بی‌بی خانیم طوطی‌نین اوزوندن – گؤزوندن اؤپدو. قویدو رفچه‌ده، اونا خوراک وئردی. اؤزو قرآن‌لا لچه‌گی گؤتوردو. دئدی: بو قرآن و لچگه گؤره باغیشلا. یوخسا یاسمن کیمدی؟

بی‌بی خانیم:

سن بیر قوشسان هامی قوشلار گؤیچه گی
آغ اوزه سالیبسان قارا بیرچه‌گی
گتیرمیشم قرآنلا لچه‌گی
منیم سیرریم خلقه بیان ائیله‌مه.

طوطی:

باشینا دؤندویوک ای بی‌بی خانیم
الله بیلیر آقام گلسه دئیه‌رم
من طوطی‌یم یوخدور منیم یالانیم
الله بیلیر آقام گلسه دئیه‌رم

بی‌بی خانیم:

سن بیر قوشسان، جمعی قوشدان تاوارسان
قئیناغیندا قند – شکر اوغارسان
باش اوستونده یارادانی تانیرسان
قویما سرّیم، خلقه بیان ائیله‌مه.

طوطی:

اگنیوه گئیمیسن سن ده آغی
بیر یارا چکمیسن ساغالماز داغی
اؤلدورمه ائوینده، یاخشی ساخلا قوناغی
الله بیلیر آقام گلسه دئیه‌رم

بی‌بی خانیم:

درین – درین دریالارا دولموشام
سارالیبان هئیوا کیمی سولموشام
توتدوغوم ایشیمه پشمان اولموشام
منیم سیرریم خلقه بیان ائیله‌مه.

طوطی:

باغبانلار باغیندا یاخشی گول درر
هر کسان آلنی نین یازقی سین گؤرر
سونرادان پشمانلیق نه درده دَسَر
الله بیلیر آقان گلسه دئیه‌رم.

طوطی سؤزو دئیندن سونرا قاناد - قانادا ووروب، ائودن ائشیگه چیخدی. هندوستانا گئتمه‌یه باشلادی.

سنه خبر وئریم خان وئردی سوداگردن.

خان‌وئردی هندوستاندان قاییدیب یولو بیر کروانسارادا دؤشه‌میشدی. طوطی خان وئردینی گؤردو کی اؤز ایشینه مشغولدو. یاواش – یاواش دولانیب خان وئردی نین برابرینده اگلشدی. خان وئردی گؤردو طوطی چوخ پریشاندی. دئدی:

آی طوطی، بس سن بوردا نئینیرسن؟ هاردان گلیرسن؟

خان‌وئردی:

- سن بیر قوشسان ، جمعی قوشلار خانی‌سان
- طوطی منیم ائویمی سن نئجه گؤردون؟
- دیندیرنده معرفتین کانی‌سان
- طوطی منین ائویمی سن نئجه گؤردون؟

طوطی:

باشینا دؤندویوم گول اوزلو آقا
یارین یاره کؤنول وئردی اوینادی.
یوسف جمالی گتیرمیشدی اوتاغا

یارین یاره کؤنول وئدردی اویندی.

خان‌وئردی:

قارلی – قارلی گدیک‌لردن آشیردیم
آراز کیمی دولوب – دولوب داشیردیم
گئدنده ائویمی سنه تاپشیردیم
طوطی منیم ائویمی نئجه گؤرون؟

طوطی:

من گئده‌رم اؤز الینده قالارسان
من طوطی‌نی بیر ده یاره سالارسان
خانیمی بوشویوب یاسمنی آلارسان
یارین یاره کؤنول وئردی اویندی.

خان‌وئردی باشلادی آغلاماغا.

طوطی:

من طوطی یم، یالان گلمز دیلیمه
چاره یوخدو حقدن گلن اؤلومه
مرخص ائیله‌سن من گئده‌رم ائلیمه
یارین یاره کؤنول وئردی اویندی.

طوطی سؤزون دئدی، بیردن – بیره قاناد – قاندا ووروب چکیلدی گؤیه. گئتمه‌یه باشلادی. خان وئردی چادر – اوتاغی ییغیشدیریب گلدی تبریزه. بار و بندیل ایله سارایا گئدیب عبدالله خان ائوینده ائندیردی. دؤندو اؤز ائوینه.

یوسف جمالی آلدی یاقاغینا و دئدی: سندن سوآل ائده‌جگم. چؤره‌ییمی یدییبسنو منیم ائویمده سنله بی‌بی خانیمین داستانسنی منه دوز دئیه‌سن.

یوسف جمال دوز دانیشان بیر قول ایدی. دوزونو دئدی و دئدی کی سنین خانیمین خیانتکاردیر. من شرابین نه اولدوغون بیلمیردیم. منه شراب وئردی، باشیم قیزیشدی. اما طوطی قویمادی، منی ده گناهیمدان قورتاردی.

خان‌وئردی خانیمین طلاقینی وئردی و یاسمنی اؤزونه خانیم ائیله‌دی. شن یاشاییشا باشلادی. سیزده یئیب ایچین مطبییزه چاتاسیز.
داستان بوردا قوتاردی، دوشمان عمری قوتارسین.
دئینلره – یازیچیلارا جان ساغلیغی اولسون.

بابا لیسان

سؤیله‌ین: آشیق یار محمد عیسی بیگلو

اوّل کلامیندا سؤیله بسم‌الله
سن ده او داوره ائیله بیر پناه
قاچاندا الله دئییر، قووواندا الله
الله‌سیز کلامی دانیشما دیلیم!

دیلیم، سنی وئردی منه امانت
امانته ائیله‌مزلر خیانت
ایسته‌سن بو باش اولا سلامت
آغیزا گله‌نی دانیشما دیلیم!

هرزه دئسن قیامتده آسارلار
ناحق دئسن حق دئین‌لر کوسرلر

پیس دانیشسان دیلیم توتوب کسرلر
من سنه دئمه‌دیم دانیشما دیلیم؟

یئتیشدین مجلیسه وئرگیلن قولاق
یاخچی‌سین درک ائله، پیسلرین بوراق
گل گیلن ایکیمیز بیر قیفیل آلاق
ووراق آغزیمیزا دانیشما دیلیم.

یئتیشدین مجلیسه اگلش دیز اوسته
نه بیرین یاخشیلا، نه بیرین پیسله
دوداغیوی قوی دوداغیوین اوسته
بیری دیندیرمه سه دانیشما دیلیم.

اؤزون یارانیبسان چالا ایچینده
سوموکدن حاصارلی قالا ایچینده
بو باشی قویارسان بلا ایچینده
شهادت وئرنده یالانا دیلیم.

گئچی ده یون اولماز، قویوندا قَزیل
گدادان بی اوملماز یاشاسا مین ایل
دانیشسان گوموش سن، دینمه سن قیزیل
قیزیل اول عالمده دانیشما دیلیم.

و اما سیزه دئییم:

تبریز شهرینده آشیق اسماعیل آدلی یاشاییردی. ساز – سؤزویله اعیانلار – اشرافلار مجلسینده هنر گؤستریردی. هامی اونا حکیمانه سؤزلرینه گؤره احترام قویاردی. ائله بیل یئددی مملکتدن تائید میدالی آلمیشدی. همان تبریز شهرینده لیسان آدلی دا یاشاییردی کی آشیق اسماعیلین سؤزلرینه وورولموشدی. لیسان اؤز یولداشلارینی ییغیب و آشیق اسماعیلین صحبت‌لری آیاغیندا اوتوروردی. بیر گون مجلسین سونوندا، لیسان آشیق سازینا علاقه‌سی اولدوغوندان الینی اوزادیر و سازی اله آلیر. آشیق اسماعیل بونو گؤروب خوشلامادی و دئدی: بو ساز لیاقت ایستر و آشیق اسماعیل دان باشقا هئچ کیم گره‌کمز اونا ال وورسون. بو طعنه سؤز جمع ایچینده، لیسانین اویینی سیندیردی. اونو یئره قویدی و خالق ایچیندن ائشیگه چیخدی.

اؤزونو یولداشلاری آراسیندا کیچیلمیش گؤره‌ن لیسان، مچیده ساری گئتدی. اوردا دستماز آلدی، ناماز قیلدی و دوعایا باشلادی و الله‌دان ایسته‌دی اونو یا اؤلدورسون یا آشیلیق دا باشاری وئرسین. بیر زماندان سونرا اونو یوخو دوتدی، یوخو گؤردی. یوخودا علی ، او شاه مردان اونا ظاهر اولدی و بیر باده اونا وئردی و دئدی: بو باده‌دن اوچ کیمسه‌یه وئریلمیشدیر. بیری مجنون چؤللرخ دوشدی. ایکینجیسی کرمه وئریلدی کی عشق اودوندا یاندی و اوچونجی فرهادا کی تئشه‌نی باشینا ووردی. سونرا بارماقلاری آراسیندا بیر صحنه گؤزستدی و او گؤردی تبریز اهلی شاعیرلر میدانیندا ییغیشیبلار. مولا دئییر: صاباح ناهاردان قاباق آشیق اسماعلینان گؤروشه‌جک.

صاباحی گون همان یئرده، آشیق ییغواسی قورولموشدی. بیردن گؤردولر لیسان آشیق سازی الینده میدانا گیردی. آشیق اسماعیل لیسان الینده سازی و توتقون اوزونو گؤروب، تعجبلندی. دئدی: اوغلوم گل مصلحتله شک. لیسان دئدی: خئیر، اوستاد دونن مندن نه سوروشدون؟

آشیق اسماعیل دئدی: سوروشدوم –

گا، گا اوغلان سندن خبر آلاییم

او نه دیر کی گئجه – گوندوز گزَر هئی؟

او نئجه دفتردیر قلم دوتمور یازیلسین

نه قلم دیر او دفتری یازار هئی؟

لیسان جوابیندا دئدی:
گل – گا اوستاد وئریم سؤزون جوابیت
آیی‌نان گون‌دور، گئجه – گوندوز گزر هئی
سینه دفتردی قلم توتماز یازیلسین
دیل قلم‌دیر دفتری یازار هئی.

اورداکیلار لیسانین دوزگون و متین سؤزونو ائشیدیب احسن دئدیلر. آشیق اسماعیل یئنه سوروشدی:
او کیم ایدی تابع اولدی شیطانا
او کیم ایدی هئچ ده گلمز گومانا
او کیم ایدی قصد ائیلر شیرین جانا؟
او کیم ایدی دردی اولدو هزار هئی؟
لیسان جواب وئردی:
بی نامازدی، تابع اولدو شیطانا
نکیر منکیر هئچ ده گلمز گومانا
عزرائیل دی قصد ائیلر شیرین جانا
ایّوب ایدی دردی اولدو هزار هئی.
آشیق اسماعیل گؤردو لیسانین وئردیگی جوابلار دوزدی. یئنه سوروشدی:
او نه ایدی چشمه ایکن چای اولدی
او نه ایدی ال وورمامیش زای اولدو
او کیم ایدی یوخسول ایکن بای اولدو
او کیم ایدی سالدی اونا نظر هئی؟
لیسان بئله جوابلادی:
گؤز یاشی ایدی چشمه ایکن چای اولدو
او گول ایدی ال وورمامیش زای اولدو

حاتم ایدی یوخسول ایکن بای اولدو
پروردگار سالدی اونا نظر هئی.
لیسان دوز جواب وئردیکده خالق اونو آلقیشلادی. سونرا آشیق اسماعیلا اوز چئویریب بئله سؤیله‌دی:
سن قابیل اوستاسان، من سنه شاگرد
من شاگیردین دئدیجه یییا آچ گؤره‌ک
نه گون یاییلدی مسجدالاقصی
هاردان گتدیلر اونا داش گؤره‌ک؟
آشیق اسماعیل بیر آز دایاندی و سونرا دئدی: سونراکی سورغووی سوروش. ایستیرم سنین سورغولاریوا بیر یئرده جواب وئره‌م. لیسان داوام ائتدی:
کیم اولدو نقاشی، او داشی قازدی؟
کیم اولدو صرافی او داشی یازدی؟
کیم ایدی اوخویا بیلمه‌دی حروفون آزدی؟
کین ایدی دئدی اوزو قارا قاچ گؤره‌ک؟
لیسان آرتیردی:
ازلدن مشکیلدی لیسانین ایشی
نه گونده قیخیلار پیغمبر باشی؟
یئر آلتیندا گاو ماهی نئچه‌دی یاشی
یاشین باغیشلادیم باشین آچ گؤره‌ک
اوستا سن ده بو میداندان قاچ گؤره‌ک.
آشیق اسماعیل چئوره‌سینه باخدی، لیسانا دئدی: من اذن ایستیرم ایکی – اوچ گوندن سونرا سنین سوآللاریوین جوابین گتیرم.
آشیق اسماعیل مجلیسی ترک ائتجاغین شاگردلری لیسانی آرایا آلدیلار و دئدیلر: ایندیکی بیزیم اوستادی سیناغا وئردین گره‌ک بیزی شاگردلیغا قبول ائده‌سن.

لیسان گؤردو بی‌انصافلیق‌دی بو جوانلاری باشسیز قویسون. اونا گؤره اونلارین سؤزونو قبول ائله‌دی. شاگردلرینده ایچینده بیر گنج واریدی الله تعالی یوسف گؤزه‌للیگینی احسن تقویمده اونا باغیشلامیشدس و او ورقه‌دن باشقا اؤزگه‌سی دئییل ایدی.
اما ائشیدین شیروانا گئده‌ن تاجیرلردن. تاجیرلر خبر گتیردیلر بیر ترسا قیزی اؤز شکیلینی نقاشلارا چکدیریب و خالق ایچینده پایلی‌ییب و دئییب هر بیر آشیق اونو سؤزده باغلاسا اونونلا ائوله نه جه یم.
ورقا بو شکیلی بیر تاجیر الینده گؤردو. بئله احساس ائله دی کی او شکیلده بیر اوخ چیخیب اونون اوره‌ییني توشلادی. هه، ورقا او قیزا عاشق اولموشدو. ائوه گلدی. طبیعی حالدا دئییل ایدی. نه یئدی، نه ایچدی و نه ده یاتدی. آناسی اوغلونون باشی اوسته گلدی و علتینی سوروشدو.
ورقا شعر ایله آناسینا جواب وئردی:

بوگون بیر کیمسنه گؤردوم
کلام الله الینده دی
اوخوردو الیف ازبردن
یسبح الله دیلینده دی

قیل نامازین، ذکرین ائیله
گئت رکوعا شکرون ائیله
گئتمه گیمین فکرین ائیله
گلمک الله الینده‌دی.

بو ورقانین آخیر سؤزو
سینه‌مده‌دی عشقین کؤزو
پرزاد آدلی مسیح قیزی
اؤزو شیروان ائلینده‌دی.

بعلی ورقا آناسینا جریاندا قویوب تبریزدن چیخدی و شیروانا ساری یولا دوشدو. نئچه گوندن سونرا شیروانا چاتدی. شهرین ائشیگینده بیر باغ گؤردو، سانی بهشت باغلاریندانديی. بیر گولوستان ایدی هر گول اؤز محبوبونو تاپمیشدی. ورقا جوان ایدی و اوره یی خوش.

باغی صفالی گؤروب دووارینداآشدی، باغدا قدم وورماغا باشلادی. باغین اورتاسیندا بیر حوض واریدی. یورقون ایدی و یوخوسوز. اورادا اوزانیب یوخلادی.

اما بو باغ پریزادین باغی ایدی. پریزاد قیرخ اینجه بئل قیز یانیجا هر بیری بیر ایشه مشغول ایدی. گولوستان او قیرخ قیزین بیری ایدی کی گوللرین مسئولو ایدی. گولوستان گوللره یئتیشیردی بیردن گؤردو بیر جوان بولاغ باشیندا یاتیب. یاخینا گلدی. آی و گونشدن گؤزل بیر جوان گؤردو. گلیب جوانین باشی اوسته اوتوردو و دئدی:

یاتماگیلان بو غفلتده
قالخ مونسیم، ائلیم، اوغلان.
ءأییل بیر صحبت ائیله‌یک
هم بولبولوم – گولوم اوغلان.

سن بیر گولسن، گولو دسته
دره‌نلر گؤنده‌رر دوستا
اؤزون دور چیخ سینه‌م اوسته
ام دوداغیم - دیلیم اوغلان.

اما ورقا ائله یورقون ایدی کی اویانمادی. گولوستانین گؤزلریندن یاش آخیر و گؤزلور اوغلان اویانسین. بو زمان بیر دامجی یاشدان ورقانین اوزونه دوشدو، اونو اویالتدی. گؤردو یانیندا بیر قیز اوتوروب. ورقا بونو گؤروب سؤیله دی:

سیاه زولفون گون اوزوندن گؤتوردون
آچدین اوزون منه دئدین آیا باخ
سن منی اوخلادین داغلار مارالی

قاشین کمان، کیرپیک لرین یایاباخ.

اونوم یئتمز درد اهلی نین اونونه
روز و شبیم بنزر محشر گونونه
شیخ صنعان کیمی منی دینینه
آز قالیب آییرسین بو ترسایا باخ.

خورشید خاورسن، ماه ممکنات
آغیز سوت دور، ریش اینجی دیر، دیل نابات
بی لحظه دانیشسان حی اولور ممات
گؤیدن یئره ائنن مسیحایه باخ.

هله نئچه لحطه گلستان ایله ورقانین دانیشیغیندان کئچمه‌میشدی گلستان پریزاد خانیمین باغا گلمه‌سیندن خبردار اولدو. تئز آیاغا قالخیب دئدی : قوی پریزاد خانیمب او بیری طرفه آپاریم بلکه سنی بورادا گؤرمه سین. بونا گؤره تئز پریزاد خانیما ساری گئتدی، اما پریزاد خانیم اوره‌ک اهلی ایدی گلستانین اوزونون رنگیندن بیر اتفاقین دوشدویونو بیلدی. گلستاندان هر نه سوروشدی گلستان انکار ائتدی. پریزاد خانیم دور و بره باخدی و بیردن بیره گؤزو احووض قیراغیندا لینده ساز اولان آشیغا دوشدو. یاخینا گلدی، گؤردو بیر اوجابوی و رعنا اوغلاندیر کی گؤزه للیکده یوسفه طعنه ائدیر. اؤز – اؤزونه دئدی: گؤروم بو جوانین وارلیغی و آغیرلیغی ظاهیری گؤزه للیگی قدر ده واردیر یا یوخ؟ داها یاخینا گلدی و بئله سؤیله‌دی:

دولاننام باشووا جوان
کئچمه بو میداندان ایره لی
اولوم گؤزلریوه قوربان
کئچمه بو میداندان ایره‌لی

گل – گل سنه دئییم عجم آشیغی
سن ده کئچمه بو میداندان ایره لی
اگنیمه گئیمیشم آل یاراشیغی
گؤزَل ده وار گؤزللردن ایره‌لی.
ورقا جوابیندا دئدی:
جوانلار ایچینده شوخ و شنگین وار
میدانا گیرمه‌گه الف قدّین وار
سنلن دانیشماغا یاخچی حدّین وار
ورقا کئچمز اوستاسیندان ایره‌لی.
پریزاد خانیم دئدی:
قائل اولدوم شکّیاتین اونونا
سککیزینه دوققوزونا اونونا
آشیق گره ک گیره لقمان دونونا
کئچه بیلمز بو میداندان ایره‌لی.
پریزاد دئدی: سن شاگرددن باشقا بیر کیمسه دئییلسن، بیلمیرم اوستادین کیمدیر و نئجه بیر اوستاددیر. سونرا امر ائتدی قیزلار ورقانی دوستاق ائتدیلر تا اوستادینا نامه یازسین. ورقا دا اوستادی لیسانا بئله بیر نامه یازدی:
وصف حالیم من ده سنه یازارام
نامه م یئتیشمه‌میش اوستا دورما، گل.
خالیق بیلیر شیرین جاندان بئزارام
گونوم اولدو قارا دورما گل.

مسیحی لر اولوب منیمله باغلی
نامه‌م یئتیشمه‌میش اوستا دورما گل

گلدیم اولدوم مسیحی‌نین دوستاغی
سالیرلار زیندانا قارداش دورما گل.

آنامدان آیری یام، الی باغلی‌یام
آتام دان آیری‌یام، سینه داغلی‌یام
آدیم ورقا، محمود تاجیر اوغلویام
سالیرلار زیندانا قارداش دورما گل.
قاصد نامه‌نی آلیب یولا دوشدو.
پریزاد دورونده کی قیزلارا دئدی:
قیزلار، ییغیشین قولاق آسین
گؤر نه دانیشیر هئیوه‌ره
اوشاقدی کندینی بیلمیر
دانیشیر سؤزلر کته‌له.

من دئیه‌نی سیز حاقلی‌یین
آپارین دوستاق ساخلی‌یین
قولاقلارین دان میخ‌لی‌یین
اوشاق چیخماسین سفره.

پری‌یم مست مستانا
دوشر سؤزوموز دستانا
وئره ک تحویل گولوستانا
مبادا گولوندن دره.

گولوستانین ۳۲ یاشی اولان بیر قیز ایدی، بیر حالداکی ورقانین ۲۰ یاشی واریدی. یاخینا گلیب ورقانی اؤزو ایله آپاردی دوستاق ائتسین.
اما قاصد تبریزه یئتیشجه‌یین ائشیتدی کی بابا لیسان مجلیس قوروب و تامام وزرا و وکلاو شهرین اعیانلاری او مجلیسده شرکت ائدیبلر. قاصد مجلیسه وارد اولدو و بابا لیسانین یانینا گئتدی. بابا لیسان نامه آچیب گؤردو نامه اونون شاگردلریندن بیری اولان ورقادان‌دیر.
نامه مجلیسده الدن اله دولاندی و هامی نامه‌نین مضمونونو بیلدی. بابا لیسانا دئدیلر سن گره ک اؤز دوستاق اولان شاگردیوین دالیجا شیروانا گئده سن.
بابالیسان سوروشدو: کیم آشیقلیق یول – یولاجاغینی یاخشی بیلیر تا منه یاردیمچی اولسون. دئدیلر: کتده بیر قوچاق آشیق وار قوجا آشیق آدیندا. او عمرونو آشیلیقدا کئچیرمیش. بابالیسان ناچار قالیب قوجا آشیغین کندینه ساری یولا دوشدو. قوجا آشیق بیر داغین اوستونده اوتورموشدو. گؤردو بیر جوان آشیق گلیر. اؤز جوانلیغی‌نین یادینا دوشوب بئله سؤیله‌دی:

داد ائیله‌رم قوجالیغین الیندن
دولاشیر آغزیمدا دیل سؤزه باخمیر.
کئچن گونلریمی یادا سالاندا
گلیر گؤزلریمدن سئل سؤزه باخمیر.

گؤزومون قاباغی دومانا دؤندو
عؤمور گلدی کئچدی زمانه دؤندو
منیم الیف قددیم کمانه دؤندو
یئردن دورانمیرام بئل سؤزه باخمیر.

قوجا آشیق فلک سندن کسه جک
قوهوم – قارداش هامی سندن کوسه جک
غذانی یئینده الین اسه جک

اوندا گؤررسن کی ال سؤزه باخمیر.

یئنه باشقا بیر هاوا چالدی:
هارای جوانلیغیم گئتدی الیمدن
داد سنین الیندن آمان قوجالیق
یئری یندە هوشوم گئدیر باشیمدان
انیر گؤزلریمه دومان قوجالیق.

ترلان کیمی شییاردیم داغلارا
بولبول کیمی گاه انردیم باغلارا
باغبان کیمی دولاناردیم تاغلارا
ایندی علاج یوخدور دولان قوجالیق.

بیر وقت واریدی قوجالیغا گئلردیم
باشیم جکمه میشدی هاردان بیلردیم؟
آشیق دئیر جوشقون چای تک گلردیم
او کئچن گونلره اومان قوجالیق.

قوجا آشیق گؤردو جوان آشیق اونون سوراغینا گلیر. باهانا تاپیب قادینی نین یانینا گئتدیب دئدی: منی تندیر ایچینده گیزلت بلکه جوان آشیق منی تاپماسین. اونونلا باش باشا قویماغا حوصله م یوخ. بابا لیسان گلیب قاپینی دؤیدو. قادینی گلیب قاپینی آچدی. بابا لیسان سوروشدو: باجی، بورا قوجا آشیغین ائوی دی؟

دئدی: هه،

سوروشدی: ایندی هاردادی؟

قادین دئدی: تندیره گیریب و قاپاغینی دا قویوب

بابا لیسان ایره لی گئدیب و تندیری تاپدی. قاپاغینی گؤتوروب دئدی:
عمی جان بوردا نئیلیرسن؟
قوجا آشیق دئدی: بیر بالاجا سویوق ده‌یمیشدی دئدیم بیر آز ترله سم یاخشیدی.
بابا لیسان دئدی: آشیق سنین یاردیمینا احتیاجیم وار. شاگردیم شیرواندا دوستاق اولوب. گره ک منلن گلیب اورایا گئده‌ک. سؤزده باغلاساق چوخلو انعامین منیم یانیمدا وار و اگر باغلانساق بیزی اؤلدوره‌جکلر.
آشیق دئدی: من قوجایام و آشیقلیغی، ساز چالماغی ترکیتمیشم.
اما بابا لیسان یئنه کؤمکلیک ایسته‌دی. قوجا آشیق ناچار قالیب سازینی دووواردان آشاغی ائتدیردی و سؤیله‌دی:

آی آقالار، منیم قارا بختیمدن
باخدی چرخ فلک منه کم ایندی
دولاندین دونیانین سیرین ائیله‌دیم
گؤرمه‌دیم اؤزوم تک بختی قارا کم ایندی.

گؤزلرینی قیلیب گؤل بولاغینا
لیلی مجنون گلر گؤز بولاغینا
هجران چشمه سینه، گؤز بولاغینا
تزه دن مو اکیم باغ تیکیم ایندی

آشیق آللاهی یام قلب دئییلم
دوز سؤز دانیشماغا قلب دئییلم
چکسه لر محنگه قلب دئییلم
ناشی صرّاف منه باخدی کم ایندی.

قوجا آشیغین خاتینی اصرار ائتدی کی سن گره‌ک بو آشیق ایله شیروانا گئده سن. آشیق دئدی: من قوجالمیشام، نییه قویموسوز ائویمده قالام؟

قاباقکی خاتینیندان یاد ائدیب ایکینجی قادینینا بئله سؤیله‌دی:

آی آقالار وصف حالیم سؤیله‌ییم

یاردا دئدیجه یین یار ایدی گئتدی

ختجر آلیب باغریم باشین تئیله‌ییم

کیمی گؤردون یاریدی گئتدی

بالاخره قوجا آشیق و جوان بابا لیسان شیروانا ساری حرکت ائتدیلر. شیروانا چاتینجا پریزاد خانیما خبر یئتیشدی زندانی آشیغین اوستادی شاگیردی دالیجا بورا گلیب. پریزاد خبردار اولوب امر ائتدی دئییشمه مجلیسی و میدانی‌نی بزه‌سینلر و شهرین اعیانلاری خالق ایله برابر اورایا چاغریلسین.

هامی گلندن سونرا پریزاد خانیم گؤردو دوغرودان بؤیوک بیر مجلیس قورولوب. اونا گؤره تصمیم توتدو اوّلجه شاگیرلرینی میدانا گؤندرسین تا بابا لیسانین شاگیرلریله دئییشمه آپارسین. پریزاد خانیم طرفیندن بیر ۱۸ یاشیندا دیللی شاگردی و بابا لیسان طرفیندن ده قوجا آشیق دئییشمه یه حاضیرلاندیلار. قاباقجا پریزادین ان جوان شاگیردی قوجا آشیغین اوزونه باخیب و تعجبله بئله سؤیله‌دی:

سنه دئییم قوجا کیشی

سن بورا هوس گلدین می؟

سالدین چتینه بو ایشی

سن بورا هوس گلدین می؟

قوجا آشیق دا بئله جواب وئردی:

گؤر نه دانیشیر هئیوه‌ره

سن منی عاجیز گؤردذون می؟

دانیشیر سؤزلر کته له

سن منی عاجیز گؤردون می؟

جوان آشیق دئدی:

سیز ده باخین بو سارساغا

بؤرکی اوزون قورومساغا

.ئررم سالارلار دوستاغا

سن بورا هوس گلدین می؟

قوجا آشیق اونون ادبسیز سؤزونون قاباغیندا بئله سؤیله دی:

دانیشما کم بنیتلی

اصلین یوخدور قیریق ذاتلی

چوخ دانیشما پیس آروادلی

سن منی عاجیز گؤردون می؟

پریزاد گؤردو قوجا آشیق اونون شاگردینی باغلایاجاق، اونا گؤره طاووس کیمی میدانین اورتاسینا گیردی و بابا لیسانی ساز – سؤز ساواشینا چاغیردی. اما گؤزو اونا دوشدوکده حیران قالدی چونکی او گونه کیمی بئله بیر رعنا و گؤزهل جوان گؤرمه‌میشدی. بیر اوره‌ک مین اوره‌ک اونا عاشق اولدو و اوره‌یینده آرزیلادی اگرجوان آشیغین باغلاسا اونونلا ازدواج ائده جک.

چوخ موغایات اولوردو اونو اینجیتمه‌سین و سؤزلریله اونو باغلاماسین. اونا گؤره اوستو باسدیریلی سؤزلر اوخوماغا باشلادی:

گل گل سنه دئییم عجم آشیغی

سن اؤزونو ساخلا پنهان ایچینده

چوخ اوغلانلار من قویموشام سرگردان

من ده بیر نهنگم شیروان ایچینده.

بابا لیسان اونون قاباغیندا بئله اوخودو:

گل گل سنه دئییم مسیحی قیزی

تک اؤزونو گؤرمه میدان ایچینده

سنین تکین‌لردن چوخون گؤرموشم

قیز تئز بیر قیفیل بند و معما اوخودو:
کیم کیمه گتیردی بیر دوغرو خبر؟
کیمین حؤکمونده ایدی او جنّ و بشر
آدیم پریزاددی صاحب لشکر
من ده بیر نهنگم شیروان ایچینده.
بابا لیسان جواب وئردی:
جبرئیل پیغمبره گتدی بیر خبر
سلیمان حؤکمونده ایدی او جن و بشر
اؤز آدیم لیسان‌دی، پیریم‌دیر حیدر
من ده مسلمانام اسلام ایچینده.
قیز یئنه سوروشدو:
او کیم ایدی گونو گؤردو دیزینده
او کیم ایدی اخلال یوخدور سؤزونده
او کیم ایدی گزدی عمّان ایچینده
او کیم ایدی قالدی رضوان ایچینده؟
جوان آشیق سؤیله‌دی:
پیغمبر ایدی گونو گؤردو دیزینده
او آللاه دی اخلال یوخدور سؤزونده
جبرئیل گزردی عمان اوزونده
حضرت سلمان قالدی رضوان ایچینده.
بو دفعه بابا لیسان قیفیل بندی و معمانی بئله باشلادی:
گل گل اوستاد وئریم جوابین
یارانمیش دونیایا نئچه گلیبدیر؟
خُدام خلق ائیله ییب مین مین کلاکه

اونلارین افضلی نئچه گلیبدی؟
پریزاد خانیم اونون جوابیندا معطل قالدی. بابا لیسان گینه سوروشدو:
او نه‌دیر کی یوسان گئتمز قاراسی؟
او نه‌دیر کی یوخدور اونون چاراسی؟
اسماعیل قوچ قوربانی نین آناسی
نه آی دا، نه گونده قوچا گلیبدیر؟
پریزاد گینه ده جوابدا قالدی. بابا لیسان سوروشدو:
او لیسانام من ده آشدیم بو دیکی
کیم ایدی سرواندان آییردی لؤکی؟
بهشت رضوان‌دا توبه‌نین کؤکی
سرنده یاپراغی نئچه گلیبدیر؟
پریزاد خانیم گینه جوابدا معطل قالدی و دئدی: بیلمیرم. سن منی باغلادین و من سنین شرط – سروطووا قولاق آساجاغام.
بابا لیسان دئدی: سن ۳۰ آشیغی دوستاق ائدیبسن و بو قوجا آشیق ایله اولور ۴۰ آشیق. سنین ده ۴۰ کاراواشین (کنیزیم) وار. اذن وئر بو ۴۰ آشیق آزاد اولسون و سنین ۴۰ کنیزینله ائولنسینلر و صاباح بو میداندا ۴خ توی توتاق.
پریزاد دا قبول ائتدی و دوستادا اولان آشیقلاری آزاد ائتدی. او گونون صاباحیسی شهرین میدانیندا ۴۰ گلین ایله کوره‌کن ساز – آواز ایله توی توتدولار.
آرزوم بودور هامی انسانلار اؤز اوره‌ک آرزولارینا چاتسینلار.

***

شاه اسماعیل داستانی

سؤیله‌ین: **آشیق حسین ابراهیمی**

گؤزل آللاهین و گؤزل تانری‌نین آدی ایله سؤزومو باشلاییرام.

ائشیدین ابراهیم شاهدن کی بیر گون اؤز سارایيندا غملی – کدرلی اوتورموش و چئوره‌سینه باخیردی. بیردن گؤردو بیر عارف اوخویا – اوخویا اورا گلیر. درویش حضرت علی‌نین مدحینده شعر اوخویور. شاه ابراهیم اونو گؤروب سئویندی. اونون منظور و مقصودونو سوروشدو. عارف دئدی:

چون سن غملی ایدین من بورا گلدیم. دئ گؤروم نییه غملی‌سن؟

شاه ابراهیم دئدی: من پادشاهام هئچ بیر آرزوم یوخ مگر بیر اولادیم اولسایدی.

عارف بیر آلما اونا وئریب دئدی: بو آلمانی سویوب خاتونون ایله میل ائت. الله تعالی سنه بیر اوغول عطا ائده ر. من اؤزوم گله‌رم اونا آد قویارام.

ابراهیم شاه عارفین توصیه‌سینی یئرینه یئتیردی. ۹ آی دان سونرا شاهین خاتونی بیر اوغلان دوغدو. تامان ائل – تانیشلار توپلاندیلار اوشاغا آد سئچسینلر. شاه دئدی: او عارف کی منه آلما وئردی اؤزو آد قویماغا گله جکدیر. عارف مجلیسده حاضیر اولدو و اوشاغی اسماعیل آدلاندیردی و دئدی: فیلان سلطنت آتیندان اولان کهیلان دا اونون آتی‌دیر.

اسماعیل بؤیودو درس اوخوماغا بیر مکتب خانایا قویدولار. اسماعیل سحردن آخشاما قدر درس اوخوردو و گونشین اوزونو گؤرموردو. بیر گون گونشین ایشیغی مکتبخانایا دوشدو و اسماعیل نعجبلندی. اونا گؤره اوستاددان سوروشدو. میرزا اونا جواب وئرمه‌دی، آتاسی یانینا گئتدی و اسماعیلین ماراقلی اولدوغونو اونونلا اورتایا قویدو. آتاسی دئدی: عیبی یوخ قوی گونشی و شهر آداملارینی گؤرشون. اسماعیل گون اورتا چاغی ائشیگه چیخیب و باشقا بیر دونیا ایله تانیش اولدو.

بیر گون اسماعیل آتاسیندان ایسته‌دی اذن وئرسین داغا و چؤله گئدیب اووچولوغو دا تماشا ائتسین. آتاسی اذن وئردی و اونو یولداشلاریلا برابر و بیر وزیرینن اووچولوغو یوللادی. اوو یئرینه

چاتدیقدا بیر گؤرکملی و گؤزه‌ل حئیوان گلیب بولاقدان سو ایچدی. ایماعیل وزیردن سوروشدو: بو نه‌دی؟ وزیر دئدی: جیران دی.

اسماعیل دئدی: من ایستیرم بو جیران منیم اولسون

وزیر دئدی: جیرانی توتماق اولماز.

اسماعیل دئدی: اما من اونو دیری ایستیرم.

اما هر نه ائتدیلر جیرانی توتا بیلمه‌دیلر. اسماعیل آتا مینیب جیرانین دالیجا گئتدی. جیران اوزاقلاشدی. اسماعیل دا آتی ایله – آدی قمر دایی ایدی اونون دالیجا گئتدی تا چادرینان دولو بیر یایلاغا چاتدی. جیران بیر الوان چادرا گیردی. اسماعیل آت اوسته و اوخ – یای الینده چادیرین قاباغیندا دایاندی. بیر قادین چیخیب دئدی: سن کیمسن و نییه بورا گلمیسن؟

اسماعیل دئدی: منیم اووم بو چادیرا گیردی. اذن وئرین جیرانیمی توتوب گئدیم.

قادین دئدی: اما بو جیران اوو جیرانی دئییل اونون صاحیبی بو چادیرین مالیک اولان گلزار خانیم‌دی. یاواش یاواش قیزلار اسماعیل دؤورونه ییغیشیل و اونون جمالی‌نین تاماشاسینا محو اولدولار. گلزار چادیرین ایچینده گؤردو ائشیگه چیخان قیز داها قاییتمیر بونا گؤره اؤزو ده چیخدی. گؤردو بیر جوان آت اوستونده ، الینده یای – اوخ لا دایانیب. جوانین جمالینی گؤروب اوره کدن اونا وورولدو. بیر آز دانیشیقدان سونرا اسماعیل دئدی: یولداشلارم منی گؤزله‌ییرلر. اذن وئرسه‌ز اونلارا بیر باش ووروم. با سؤزلرله گلزارا وورولموش کیمی یولداشلاری دالیجا آیریلدی. یولداشلارینا چاتدیقدا گؤردو یولداشلاری چادیر ووروب و هر بیری بیر ایشه مشغوا اولوب. اونو گؤردوکده سوروشدولار بس هاردایدین؟

اسماعیل دئدی: من بیر قیز گؤردوم اونا وورولدوم اونونلا گؤروشوب آیریلدیم.

وزیر دئدی:

اوغلان، داغدا یار نه ائدیر؟

وزیرین بیر قیزی وار ایدی کی آرزولاییردی اونو شاهزادایا وئرسین. اونا گؤره اسماعیلین سؤزونو ائشیتمز توتدو.

کاروان شهره دؤنوب ابراهیم شاه گؤزلوردو گؤرسون اوغلو اوودان نئجه قاییدیر. شاه اوغلونو پوزقون گؤردو. وزیری یانینا چاغیریب علتینی سوروشدو.
وزیر دئدی: اوودا بیر جیران گؤروب اونون دالیجا دوشدو. بیر ساعاتدان سونرا قاییدیب منه دئدی کی من یاردان آیریلدیم. بیر سؤزلر دانیشدی کی بیلمه‌دیم نه دئییر.
ابراهیم شاه دئدی: گره‌ک اؤزوم یاخیندان اونو گؤروم.
شاه اوغلونو گؤروب سوروشدو: اوغلوم نییه اوزده رنگین آتیب؟ نه اولوب، منه دئ.
اسماعیل دئدی: آتاجان، بیر سازیم اولسایدی اوره‌ک سؤزومو دئیردیم.
شاه امر ائتدی بیر ساز گتیردیلر. شاهزادا سازی سینه‌سی اوسته قویوب بئله سؤیله‌دی:
ازل شکاریم دا چیخدی مشرق‌دن
ماه جمالینی گؤردوم آیه بنزه‌دی.
خورشید تعجیل ائتدی جمال گؤرمه‌گه
دؤندو دؤندو یئنگی ماهه بنزه‌دی.

او چمنده بیر قیز دوردو یئریدی
ساچ سونبولو دؤرد بیر یانی بورودی
خبر آلدیم بو قیز کیمیم ائلی‌دی
دؤندو دؤندو خانه - بَیه بنزه‌دی.

شاه اسماعیل اویناديردی بازینی
اوچوتموشدو اؤردک این قازینی
من ده سؤیدوم خواجه رشید قیزینی
حُکمو چوخدور او شاهه بنزه‌دی.
شاه ماجرادان خبردار اولوب دئدی: من کیمسه گؤنده‌ره‌رم خبر آلیب منه گتیرسینلر.

شاهین آداملاری یایلاقدان دؤنوب شاهزادانین دئدیکلرینی تائید ائتدیلر. شاه وزیری چاغیریب اونونلا مشورت ائدیب و دئدی: نئچه آدام گؤندەریب اونا ائلچی اولسونلار.

وزیر بونا راضی اولمادیغی اوچون دئدی: قوربان، بونلار ائلات‌دیلار، چوبان‌دیلار گرەک اونلارین حددینده ائلچی گؤندەرک. من دئیردیم نئچه چوبان و ایلخی‌چی بو ایشه سئچیب خواجه رشیدین یانینا یوللایاق.

شاه امر ائتدی نئچه چوبان حاضیرلدیلار. هر بیری‌نین سفرەسینه بیر کله قند قویوب یولا سالدیلار. ائلچی‌لر یایلاغا چاتیب و کله قندلری آچیب خواجه رشیدین قاباغینا قویدولار. خواجه رشید دئدی: شاه نئچون سیزی گؤنده ریب؟

چوبانلارین بیری دئدی: سیز چوبانیز، بیز ده چوبان.

خواجه غضبله‌نیب دئدی: دورون گئدین. منیم سیزه وئرمه لی قیزیم یوخ.

ائلچی‌لر دؤندولر. ماجرانی شاها تعریفله‌دیلر. شاه بیر بالاجا دوشونوب اؤزو ایله دئدی: خواجه رشید دوز دئییر. من گرەکمز ایدی چوبانلاری، ایلخی‌چی‌لاری ائلچی‌لیگه گؤندەرئیدیم.

بو دفعه نئچه کیمسه سئچیب گؤندەردی تا خواجه رشیدین قوناق چاغیرسینلار. خواجه رشید دوروب نئچه کیمسه ایله برابر شاهین قوللوغونا گلدی. دانیشیق آراسیندا شاه ائلچی‌لیگی ده دئدی. خواجه رشید دئدی: سیز پادشاەسیز و بؤیوم امیرلر و وزیرلر یانیزدا واردیر. اما نئچه چوبان ائلچی‌لیغا یوللامیشدیز. بو ایش سیزین شأنیزده دئییل. شاه دا اؤز اشتباهینا اعتراف ائتدی و بو دفعه اؤزو ائلچیلیک ائتدی. خواجه رشید قبول ائدیب دئدی: شاهزادا یاخشی کیم واردیر منه کورەکن اولسون؟ بئله‌لیکله توی قرارینی قویدولار.

خواجه رشید عائیله سینه خبر یئتیشدی خانیمیسی امر ائله دی تامام ائل چادیرلاریله حرکت ائله سینلر. خواجه رشید یایلاغا چاتاندا ائلین حرکت ائتدیگینی بیلدی.

خبر شاهزاده اسماعیلا چاتدی. او دا معروف آتی نا – "قمر دای" ا میندی آناسی نا ساری گئدیب گئتمک اجازەسی آلدی.

یایلاغا چاتاندا گؤردو هامی گئدیب تکجه بیر قاری قالیب، او دا بولاغ باشیندا اوتوروب. یاخین گئدیب گلزار خانیمین نشانی سین سوروشدو. قاری بیر نامه چیخاردیب شاهزادایا وئردی. اسماعیل نامه

آچیب بیلدی گلزار خانیمدان دی. گلزار یازمیشدی بیز شیرازا ساری گئدیریک. منی ایسترسن‌سه دالیمجا گل. قاری شاهزادانی گئتمکدن ساخلاماق ایستیردی اونا گؤره اؤز قیزینی گؤسته ریب دئدی: گلزار باشقا بیر اؤلکه‌یه گئدیب، گل منیم قیزیملا توی ائله. اسماعیل اونون سؤزونو رد ائله‌ییب دئدی: من گلزار دالیجایام، سن گولمه‌لی سؤز دانیشیسان. قاری گؤردو اونون قیزینی بگنمه ییب اؤزو ایله دئدی: قیزیمی بگنمه دی قوی اؤزومو تعریفله‌ییم بلکه منی بگندی. اونا گؤره دئدی: شاهزادا من اؤزون مین جوانا دگه‌رم گل منله ازدواج ائله.

شاهزادانین بوندان داها گولمه‌یی گلدی. گلزارین نامه سین گؤرسه‌دیب دئدی: سن منیم آنام یئرینده سن و قیزین منیم باجیم کیمی‌دیر. من اؤز گلزاریم دالیجا گئتمه‌لی‌یم. اسماعیل قمر دایی آتینی میندی و بیر قارتال کیمی اوچدو. داغلاردان – دره‌لردن کئچدی. اوزاقدان بیر سارای گؤردو اورا ساری یولا دوشدو. یاخینلاشاندا گؤردو ساراپین دؤوره‌سینه ختدق قازیلیبدی. قمردایی جولانا گتیریب خندق اوستوندن آتیلیب ساراپین دروازاسینا چاتدی. گؤردو دمیر قاپیسی وار و بیر بؤیوک قیفیل. هر نه چالیشدی قیفیل آچیلمادی. گوپون ایله گوپسه‌دی گینه آچیلمادی. قیلینجی چکیب قیفیلا ووردو قیفیل کسیلدی. شاهزادا سارایا گیردی. گؤردو هئچ کیم یوخ. قاباغا گئتدی گؤردو حیاطین بوجاغیندا ۷ آت آخیری وار. آتینی بیرینه باغلادی و اؤزو ساراپین اوتاقلارینی بیر – بیر گؤرمه‌گه باشلادی اما هئچ کیمی گؤرمه‌دی. آخیرینجی اوتاغا چاتدی. پرده نی کنارا وورمادا گؤردو بیر گؤزَل قیز بیر پری کیمی اورادا اوتورموش. سلام وئردی آما جواب ائشیتمه دی. سسله دی آما جواب گلمه‌دی. دئدی: حیف بو گؤزه‌للیکده قیز کار و لال‌دی. آما گؤردو قیز آغلاییر. یالواریب اونو دیله گتیردی. قیز دئدی: من بیر ساواش اوچون آغلارام. شاهزادا دئدی: بو ساواشین دلیلی نه‌دی؟ قیز آدی پری ایدی دئدی: ساواشین علتی من اؤزومم. منه خاطر ایللردی کی ایکی قبیله بیر بیری ایله ساواشیرلار و بو آرادا من قورخورام قارداشیم اؤلسون.

شاهزادا اسماعیل دئدی: من حاضیرم اونلارین آراسین باریشدیرام قبول ائتمه‌سه‌لر دوشمن‌له ساواشام.

گئجه اولدو. شاهزادا قیلینجینی چیخاریب اؤزونن پری‌نین آراسیندا قویدو.

صوبح قیز شاهزادایا آذوقه حاضیرلادی و اونو یولا سالدی. شاهزادا گلیب ۷ قارداشلارین دوشمنله ساواشدیغی یئره چاتدی. باخدی گؤردو ۷ قارداشین تکجه ۶ چادیری وار، شک ائله‌دی. اؤز اؤزویله دئدی: اولما قارداشلارین بیری اؤلموش اولا.

اؤزونو شعر و آوازلا اونلارا تانیتدیردی و ساواشا گیردی. شاهزاده‌نین گلمه‌ییله قارداشلار جرأت تاپدیلار و دوشمنی سیناغا اوغراتدیلار. سونرا باهم پری‌نین سارایینا ساری قاییتدیلار. پری ۸ دانا کؤک قوچو ۷ قارداشی و بیر شاهزادا اوچون حاضیرلامیشدی. اوزاقدان گؤردو ۸ آدام یئرینه ۷ آدام گلیر، اؤز اؤزونه دئدی: وفاسیز شاهزادا منی آللادیب و بورادان قاچیبدی. آما یاخینا گلدیلر و گؤردو شاهزادا دا گلیر آما بیر قارداشی یوخدی. چوخ ناراحت اولدو. بئله فکر ائله‌دی قارداشی ساواشدا اؤلوب. آما قوچلارین باشینی کسدی و قارداشلاریندان و شاهزادادان پیشواز ائله‌دی.

او گونون صاباحی شاهزادا پری خانیمدان اجازه ایسته‌دی گلزار دالیجا گئتسین. پری خانیم دئدی: گره‌ک قول وئره‌سن قاییداندا منی ده اؤزوونن حکومت یئریوه و شاهلیق سارایینا آپاراسان. شاهزادا دا قول وئریب حرکت ائله‌دی.

پری خانیم یولو اونا گؤرستدی و دئدی: فیلان یئرده ایکی یولا چاتارسان. سولا ساری گئتسن شیرازا چاتارسان. شاهزادا گلیب ایکی یول آیریمینا چاتدی. فکر ائله‌دی بلکه پری اونو آللادیرمیش یا منی امتحان ائلیرمیش. اونا گؤره ساغا ساری یولو دوتدو و بیر زاماندان سونرا بیر یئره چاتدی کی چوخلو چادیرلار قورولموشدی. یاخین گئدیب گؤردو بیر کیشی مخصوص پالتار اگنینده نگهبانلیق وئریر. اونو یئره ییخیب پالتارلاری اگنیندن چیخاریب اؤزو گئیینندی. بیر زامان گؤزله‌دی. نئچه دقیقه‌دن سونرا گؤردو ایکی نگهبان اونا ساری گلیرلر. یاخینلاشیب دئدیلر: رئیش، فیلان کسی تاپا بیلمه‌دیک. شاهزادا بیلدی همان پالتارینی سویوندودوغو آدامی دئییرلر. او بورانین دئیسی ایمیش. اونا گؤره یاواش سس ایله دئدی: عیبی یوخ، سیزینن ایشیم یوخ، گئده بیله سیز. او ایکی نگهبان خوشحاللیقلا گئتدیلر.

شاهزادا یاواشجا چادیرلارین اورتاسینا گئتدی چون آج ایدی غذا ایسی مطبخدن گلیردی اورایا ساری یولا دوشسدو. مطبخه داخیل اولدو قازانلاری مجمعی لری پلوونان دولی گؤردو. بیر پلو مجمعی

نین اوستوندا اوتوروب یئماغا باشلادی. نئجه دقیقه دن سونرا ایمی هئیکللی آدامی گؤردو کی مطبخین پنجره سیندن چیغیریر: آهای غریبه، یئمه؛ او غذالار قانلی‌دی. قیمتی ده قان‌دی.

شاهزادا دئدی: سن کیمسن؟ سیزین قوناق سئورلیغیز بئله دی؟

او کیمسه دئدی: ائو صئاحیببیندن اجازه سیز ائوه گیره‌ن داها قوناق دگیل. سن اوغرولوق ائلیسن گرک چوخ پهلوانلاری اؤلدورموش اولان منن گوله‌شه‌سن.

شاهزادا گؤردو بیر زیرپی آدامینان طرف اولوب. دئدی: صاباحا کیمی وقت وئر، صاباح گل گوله شک. کیمسه اونو قبول ائله دی.

گئجه نین یاریسی، شاهزادا بو مزاحیمین شریندن قورتولماق اوچون دوردی آتی قمردای ا میندی و اورادان اوزاقلاشدی.

ائو صاحابی، سحره یاخین بیلدی قوناغی گئجه قاچیبدی. غضبله‌نیب اونون دالیجا یولا دوشدو.

شاهزادا بیرینجی دفعه اونو عرب پالتاریندا گؤرموش و اونا عرب دئمیشدی. بیردن یولون آراسیندا اونا اوز به اوز گلدی. دئدی: ای عرب، منن نه ایستیره‌ن؟

او دئدی: من چوخلو پهلوانلار اؤلدوروب باشلاریندان مناره لر دوزلتمیشم. ایندی سن منیم دوز – چؤره ییمی یئییب گئجه لن قاچیران؟ ننه دن اولمایبب او آدام کی منیم الیمدن قاچا. گره‌ک ساواشا حاضیرلاشاسان. منیم آدیم عرب زنگی‌دی، سنین آدین نه‌دی؟

شاهزادا اسماعیل قیلینجینا اشاره ائدیب بئله سؤیله‌دی:

آدیمی تانیسان قبضه دن تانی
شهرتیم توتوبدور آذربایجانی
ایندییه جن سن سوروبسن دورانی
ایندن بئله دوران بیزه قالیبدی.

عرب زنگی جوابیندا دئدی:

ایگیت اودور میدانینی بیلمه‌یه
قان تؤکوله یارالارین سیلمه‌یه

عرب زنگی هنرینی بیلمه‌یه
بو یئرلرده بیرده مکان ائیله‌مز.
شاهزادا گؤردو عرب زنگی اوندان ال چکن دگیل. نیزه‌نی اونا ساری تولازلادی. عرب زنگی ده اونون جوابین وئردی. هر ایکیسی ده نیزه‌نی رد ائتدیلر. گوپونلر ایشه دوشدو. هئچ بیری غالب گلمه دی. قیلینجلار ووردولار هئچ بیرینه اثر ائله مه دی. بئله ال آپاردیلار آت اوسته بیر بیرینی چکدیلر هئچ بیری غابه ائده بیلمه‌دی. آتدان ائنیب گولشدیلر. گولشمه لری آخشاما دک اوزاندی. شاهزادا دئدی: عرب زنگی سن ناماز قیلماران؟ نماز وقتی گئچیر. عرب دئدی: سن گئت نمازین قیل. شاهزادا سو دالیجا گئتدی دستاماز آلدی و نمازین قیلدی. نماز قیلاندا الله‌دان ایسته‌دی اونا یاردیم ائدیب بو پهلوانین شرّیندن قورتارسین.
نامازدان سونرا اسماعیل گینه گولشمه میدانینا گلدی. بو دفعه ائله بیر گوج اؤزونده تاپدی کی عرب زنگی‌نی گؤیه قووزاییب یئره ووردو. عرب زنگی اؤزونو تانیتدیریب و شاهزادا بیلدی بو پهلوان کیشی یوخ، بلکه بیر قیزدی. اؤزویله دئدی: ای داد بیداد، من بیر قیزینان ساواشیرمیشام. بو بؤلگه‌نین قیزلاری بئله‌دیلر، کیشی‌لری نئجه اولور؟
عرب زنگی دئدی: من اؤزومونن عهد ائتمیشم هر کس منی ییخا بیلسه اونونلا ائوله‌نم.
عهد ائیله دیم گئده م ایگیت اوغلانا
گؤردوم اونو هله دوغماییب آنا
هر کس گؤز تیکسه‌یدی آذربایجانا
ایچردی الیمدن قان شاه اسماعیل.
شاهزادا دئدی: ولی من گلزارین دالیجا گئدیرم. او منی گؤزله‌ییر. گلزار خانیم ایله قاییتسام سنین یانیوا گله‌رم تا باهم پری خانیمین سارایینا گئده‌ک او منی گؤزله‌ییر.
عرب زنگی دئدی: سن تکلیقدا گلزار دالیجا گئدیب اونو قایتارا بیلمزسن من حتما سنیله گلیرم.
ایکی پهلوان شیرازا چاتدیلار. خالق تعجبله ایکی پهلوانی گؤزدن کئچیریرلر. اونلار کوچه‌لری و یوللاری گئچیب بیر یئره چاتیرلار کی بیر قاری اوتورموشدو. شاهزادا سوروشدو: آنا، بیزی قوناق ائدیرسن؟

قاری دئدی: من سیزه هئچ بیر ایشیم یوخ.
شاهزادا بیر نئچه سکه قاری‌نین اووجونا تؤکدو. قاری راضی اولوب اونلاری قوناق ائتدی.
قاری گؤردو جوانلارین بیری‌نین الینده ساز واردی. سوروشدو: اوغلوم سن آشیق‌سان؟
شاهزادا دئدی: من شاهزادایام. آما آشیقلیق دا بیلیرم.
قاری دئدی: یاخشی اولدو، دوز واختیندا شیرازا گلمیشن.
شاعزادا دئدی: مگر شیرازدا نه خبردی؟
قاری دئدی: بوگون مهم بیر توی وار. خواجه رشیدین قیزی نین تویودور.
شاهزادا بونو ائشیدجه یین سوروشدو: هانسی قیزی؟
قاری دئدی: گلزار خانیمی عموغلوسو مورادا وئریرلر.
شاهرادا چوخ توتولدو، گؤزلریندن یاش تؤکولدو. قاری یا دئدی: آنا سن گره ک منیم شیرازا گلمه ییمی گلزار خانیما یئتیره سن. گل، بو دسمال و بو اوزوگو اونا چاتدیر.
قاری اونلاری آلیب خواجه رشیدین ائوینه ساری یولا دوشدو و دوز گلزار خانیمین یانینا گئتدی و دئدی: من عهد ائله میشدیم سنین تویوندا سنلن اویناییام.
قارس دسمالی قووزادی و اوزوگو ائله توتدو کی گلزار اونو تانیدی، قاری یا دئدی: بونلار نه‌دی؟ کیم بونلاری سنه وئریب؟
قاری دئدی: بونلار منیم قوناغیمین دی. شاهزادانین دی.
گلزارین گؤزلریندن یاش آخدی. قاری بیلدی بو ایکیسی – شاهزادا ایله گلزار عاشق – معشوق دولار. قرارلاشدیلار واختی شاهزادا ایله گلزاری قاچیرماغا اورا گئتسینلر.
قاری ائوه قاییتدی و شاهزادایا تعریف ائله‌دی. قثاری دئدی: من گلزارین ائوینه گئده‌رم، گئجه وقتی موراد گلین یانینا گلمه‌میشدن خوروز سسی چیخاردارام. اوندا سیز منیم سسیمه داخل اولارسیز.
بو طرفدن شاهزادا عرب زنگی ایله نقشه چکیر کی گلزاری نئچه سارایدان چیخاریب شهردن ائشیگه آپارسینلار. عرب زنگی دئدی: من گلزاری آتلارا ساری آپارارام و آت اوستونده اوتوردوب شهریدن چیخارارام. من تکلیکده قوشونلا ساواشارام و سن راحاتلیقلا شهردن ائشیگه چیخارسان و قوشونونان ایشین اولماز.

شاهزادا ایله عرب زنگی مورادین ائوی نین دووارینا چاتدیلار. شاهزادا کمند آتیب عرب زنگی‌نی دووارین باشینا چاتدیردی. اول نگهبانین سلاحین الیندن آلدیلار و سونرا گؤزله دیلر قاری‌نین سسی گلسین. بیر بالاجادان سونرا قاری سسلندی. شاهزادا قیلینج الینده اوتاغا گیردی و مورادلا ساواشا گیردی. مورادی ایپ ایله باغلادی. گلزارینان شاهزادا قاچدیلار و اؤزلرینی دووار اوستونه یئتیردیلر. شاهزادا قیزی ایپ‌اینن دووواردان آشاغی ائندیردی و عرب زنگی اونو توتدو آتا میندیردی و دؤرد نالا شهردن ائشیگه چیخدیلار. عرب دالینا باخدی گؤردو سس – کوی قالخیب کی گلینی آپاردیلار. قوشون اونلارین دالیجا دوشدو. عرب شاهزادایا دئدی: سیز نه قدر باجاریرسیز تئزلیکله بورادان چیخین من قوشونون باشینی قاتارام. اونلار اوزاقلاشدیلار اما عرب زنگی قوشونونان ساواشا مشغول اولدو.

بو طرفدن شاهزادا ایله گلزار اؤزلرینی بیر چمنلیق و بولاغ باشینا یئتیردیلر. آتدان ائنیب استراخته باشلادیلار. آز کئچمه دن یوخو اونلاری آپاردی.

اما ائشیدین عرب زنگی‌دن؛ او قوشونلا ساواشیب اونلاری مغلوب ائتدیب شاهزادانین دالیسجا دوشدو. گلیب اونلارا چاتدی. گؤردو هر ایکیسی یورقون دوشوب آغیر یوخویا گئدیبلر. بو شعرلری اوخویوب اونلاری یوخودان آییدیر:

نه کسیسبسن ناز بالینجین یانینی
اویان شاه اسماعیل گؤر نه‌لر اولدو
هاردان تاپدین بول یوخونون کانینی
اویان شاه اسماعیل گؤر نه‌لر اولدو

اونلار من ایلن دولدو ساواشا
قوشون اهلین من توتدوم داشا
دره لر تپه لر دولدوبدور لشه
اویان شاه اسماعیل گؤر نه‌لر اولدو

اونلار منله گلدی تنگی تنگی
اونلا دا منله توتدولار جنگی
قوشونو قیریبدی عرب زنگی
اویان شاه اسماعیل گؤر نه‌لر اولدو.
شاهرادا بیردن گؤزونو آچدی گؤردو ع رب زنگی باشی اوسته دایانیب. تئز گلازاری اویاتدی. عرب زنگی قوشونونان ساواشماسینی تعریله‌دی و شاهزادا اونا احسنت دئدی. عرب زنگی گلزارینان شوخلوق ائتدی و گلزار اینجیدی. شاهزادایا دئدی: بو نیه بئله ائیلیر؟
شاهزادا دئدی: گل اونون پالتار و زره‌لرینی بولاغدا یوواق. بو ایشی گؤرنده گلزار بیلدی کی عرب زنگی بیر خانیم دی آما کیشی پالتاری اگنینده وار. تازا آنلادی کی بو ساواشچی بیر ایگید قیزدیر کی کیشی پالتاریندا اؤزونو گیزله‌دیب. اونون شوخلوقلاریندان داها ناراحات اولمادی.
بو زامان گؤردولر دؤرد آتلی اونلارا ساری گلیرلر. یاخین اولدوقدا بیلدیلر خواجه رشیددیر اوچ قارداشی ایله. خواجه رشید لچک و قرآن الده توتوب باریش اوچون گلمیشدی. خواجه دئدی: اجازه وئر من اؤز خطاما اعتراف ائدیم. اعتراف ائلیرم کی گلزار من اؤزوم سنین الیندن قاچیردیم آما ایندی کی ایش بورا چاتدی و گلزارین تویو بیر بیرینه دگدی اجازه وئر اونو قیرخ گون ائوده ساخلاییم.
شاهزادا قبول ائله‌دی آما گلزار و عرب زنگی مخالفت ائتدیلر و خواجه رشید قارداشلارینان برابر قاییتدیلار.
اوندان سونرا بو اوچ آدام پری نین قالاسی ۷ قارداشلار قالاسینا ساری یولا دوشدولر. بیر زاماندان سونرا پری رملدار قفالاسیندا چاتیب اونو دا گؤتوردولر و پادشاهلیق پایتختینه قاییتدیلار. شاهزادا شهر یئتیشمه‌میشدن بیر قاصید گؤندردی آتاسینا شاهزادانین اوچ یولداشیلا برابر گلدیگینی خبر وئرسین. آتاسی دا تصمیم توتدو بیر سارای اونلارین اختیاریندا قویسون. نئچه گون کئچدی، وزیر شاهین یاینا گلیب شاهزادانی پیسله مه گه باشلادی. شاهی قانع ائله‌دی کی شاهزادا اونون سلطنتینه خطرلی دیر و گره ک آرادان گؤتورولسون. بونا گؤره تصمیم توتدولار اونو بیر شام قوناقلیغیندا مسموم ائتسینلر.

شاهزادا شامدا نه اولاجاغی خانیملارا دئدی. پری روللی بیر رول آتدی و دئدی: شاهزادا بو شام خوشا گلیر دگیل اونلار سنی مسیمون ائتمک ایستیرلر. سن گرکمز بو چاغریشا مثبت جواب وئره‌سن. آما شاهزادا قبول ائتمه دی و دئدی: آتام مندن اینجی‌یر.

پری بیر کؤپک گتیریب شاهزادایا دئدی: ایندی کی گئدیرسن بو کؤپه‌یی ده اؤزوونن آپار. شام یئینده اوؤلجه بونا وئر یئسه سن ده یئیه بیلرسن. آما کؤپک یئمه سه سن ده یئمه.

شاهزادا شام باشیندا حاضیر اولدو، اوّلده بیر آز غذادان کؤپگین قاباغینا قویدو. کؤپک یئمه دی. شاهزادا دا باهانا توتوب یئمه دی.

شاه ایله وزیر او گئجه باشارمادیلار و آیری فکره دوشدولر. تصمیم توتدولار شاهزادانین یولو اوسته بیر قویو قازیب ایچینی قیلیج، نیزه و کسرلی شئیلرله دولدورسونلار. صاباحی گون شاهزادانی یئنه شاما چاغیرسینلار، یول اوسه اونو قویویا سالسینلار.

پری گینه ده اسماعیلی خطردن خبردار ائتدی. آما شاهزادا دئدی: آتام ایجییر. بو دفعه گینه کؤپگی شاهزادایا قوشدو و دئدی: کؤپگین دالیجا گئت. شاهزادا دا بو ایشی گؤردو.

شاه ایله وزیر شاهزادانین اؤلدورمه‌سیندن ناامید اولدولار. شاه اوغلونو یانینا چاغیریب و اوو، گلزار و اونون غیبتی‌نی سوروشدو. شاه دا تامام ماجرانی آتاسینا تعریفله‌دی.

آتا اونا احسنت دئییب و سوروشدو: سن داها ساواشما فن‌لرینی اؤرگشمیشن.

شاهزادا دئدی: آتاجان، من ساغلام بیر گوده م وار. ساواش فن‌لرینی ده اؤرگشمیشم.

آتاسی اوندان ایسته‌دی اونونچون بیر ساواش نومایشه قویسون. شاهزادا تامام اؤرگشدیکلرینی گؤستدی. هر نئجه زنجیر الینه – آیاغینا باغلادیلار او آچا بیلدی.

آتا سوروشدو: سن هر زنجیری قیرا بیلیره‌ن؛ بیر زنجیر ده واردیر کی قیرا بیلمه‌ین؟

شاهزادا دئدی: من اوچ شئیی قیرا بیلمیرم: اؤز باشیمین توکون، آتیمین یالینی و کمانیمین زره ینی.

شاه دئدی: سن بو گوجونن اونلاری دا قیرا بیلرسن. سونرا امر ائتدی شاهزادانین توکوندن، آتین یالیندان و کمانین زه هیندن بیر ایپ دوزلتدیلر. او ایپی نن شاهزادانین اللرینی باغلادیلار.

شاهزادا هر نه چالیشدی ایپی قیرا بیلمه دی. ایپ اونون سوموکلرینه کیمی یئریدی. هر نه قدر چوخ چالیشدی ایچ درینه گئتدی. دئدی: آتاجان بونو قیرا بیلمه ییرم.
آتاسی ائله بونو گؤزله ییردی. جلادی چاغیردی و دئدی شاهزادانین باشینی وور. اورداکیلار بونو گؤروب شاهی دانلادیلار دئدیلر: سن نیه بو ایشی اؤز اوغلوونان گؤرورسن؟ شاه اونلاری اعتراضینی گؤروب دئدب: بس ایندی اونو گؤزونو چیخاردین. جلاد باشلادی خنجرینی ایتیتمه گه، شاهزادا سؤزلرینی شعرله دئمه گه باشلادی:

ظالیم جلاد، قوللاریمی باغلادین
باغلامامیش پیچاغینی ساولادین
جوان ایکن جگریمی داغلادین
یازیغام شاه بابا زای ائتمه منی.

اینانما شاه بابا اؤزگه سؤزودور
ایگید وار آتایا املیک قوزودور
ایگیدین شعله سی ایکی گؤزودور
یازیغام شاه بابا زای ائتمه منی.

باغچا سنین اولسون، بار سنین اولسون
هئیوا سنین اولسون، نار سنین اولسون
او گتیردیگیم یار سنین اولسون
یازیغام شاه بابا زای ائتمه منی.

حکم ائیله دین قوللاریمی باغلادین
جوان ایکن جگریمی داغلادین
اسماعیلی یاخجی قوناق ساخلادین

یازیغام شاه بابا زای ائتمه منی.
آما جلاد دؤزمه‌دی و شاهزادانین ایکی گؤزونو چیخارتدی.
شاهزادانی اورادان اوزاقلاشدیردیلار، آپاردیلار شهردن ائشیکده بیر قویویا سالدیلار. خبر گلزارا و عرب زگی یه چاتدی. قیزلار چوخ پریشان اولدولار.
شاه، بئش سرباز شاهزادانین قیز دوستلاری اولان سارایا گؤندردی بلکه او اوچ قیزی توتوب پادشاهین سارایینا گتیرسینلر. قیزلا غضبله‌نیب دئدیلر: بیزیم اریمیزی کور ائتمیسن آرتیق دا دانیشیرسان؟
سربازلار دئدیلر: بیز مأموروق و معذور. گره‌ک سیزی پادشاه یانینا آپاراق. عرب زنگی قیلینجی اله آلدی و هر بئشینی ده اؤلدوردو.
شاه گؤردو بونلاردان خبر اولمادی. ایکی نفر ده گؤندردی. عرب زنگی اونلاری دا اؤلدوردو.
آما شاهزادا اسماعیل قویو ایچینده زاری ائدیردی. و بیر کس سسینی ائشیتمیردی. کؤپه‌گی او اطرافدا گزیردی هر نه یئمه‌لی گؤروردو قویویا سالیردی.

نئچه گوندن سونرا بیر کاروان قویو باشیندا اوتراق ائدیر. کاروانلیلار سفره آچدیلار. گؤردولر کؤپک گلیب سفره دن بیر تیکه چؤرک گؤتوروب قویویا سالدی. بیلدیلر قویودا بیر آدام وار. بیری ایپی ایلن قویویا ائندی. اورادا بیر جوان گؤردولر کور اولموشدو. اونو ائشیگه چیخاریب غذا وئردیلر. شاهزادا ماجرانی اونلارا تعریفله‌دی. کاروانین آغ ساققالی دئدی: سنی شاه بئله ائدیبسه بیزی ده تنبیه ائده-جک. یاخشی بودور بو اولایی هئچ کیمه دئمه‌یک.
شاهزادا دئدی: سیز منیم حقیمده یاخشیلیق ائتدیز سیزدن ایستردیم چشمه یانیندا بیر آغاج وار، منی اونون یانینا آپارین.

کاروان رئیسی قبول ائتدی و امر ائله‌دی اونو چشمه باشیندا اولان آغاجا باغلادیلار. شاهزادا گئجه واختی آغاج اوسته قونان اوچ گؤیرچین سسی‌نی ائشیتدی. گؤیرچین‌لر دانیشماغا باشلادیلار. اونلار دئدیلر: شاهزادا بیزیم قانادیمیزی گؤزلرینه سورتسه شفا تاپاجاقدی و سونرا قانادلیریندان یئره سالدیلار. شاهزادا گؤزلرینی جیب دن چیخاردیب یئرینه قویدو. آما ساغ گؤزو سولا طرفه و سول گؤزو ساغ طرفه قویدو. سونرا قانادلاردان گؤزونه سورتوب گؤزلری آچیلدی و دونیا ایشیقلاندی.

صبح اولدو. شهره ساری یلا دوشدو. یول اوسته بیر اکینچی گؤردو آغلاماقدا. شاهزادا یاخینلاشیب دلیلینی سوروشدو. قوجا دئدی: بیزیم پادشاه اوغلونون گؤزونو چیخاردیب و اونون نامزدلرینه گؤز تیکیبدیر. ایندی نئچه زماندیر کی شاهزادانین یولداشلاریندان بیری قوشون ایله ساواشیر و سربازلاری قیریرو سربازلار یا اؤلورلر یا قاچیرلار. شاه دستور وئریب بوتون جوانلار ساواشا گئتسینلر. صاباح منیم اوغلومون نؤوبه‌سی‌دیر. اونا گؤره آغلاییرام. چون بیلیرم اؤله‌جکدی.

شاهزادا دئدی: آتاجان ناراحات اولما. منی اؤز ائویوه آپار من صاباح سنین اوغلون یئرینه ساواشا گئده م. شاهزادا بئله سازینان سؤیله‌دی:

باشینا من دؤنوم آی قوجا عمی
سن آغلاما صاباح میدان منیم‌دی
شاد اول بیر گؤنولده ائیله‌مه غمی
سن آغلاما صاباح میدان منیم‌دی.

سن آغلاما سنین گؤیلون شاد اولسون
دوستلارین شاد، دوشمانلارین خوار اولسون
سؤیله شاه ابراهیمی قوی حاضر اولسون
سن آغلاما صاباح میدان منیم‌دی.

اسماعیلام صاباح میدان قورارام
سینیق گؤنوللری من ده آلارام
ابراهیمی صاباخ تختدن سالارام
سن آغلاما صاباح میدان منیم‌دی.

صاباحی گون چیخدیقدا شاه آداملاری گلیب قوجانی سسله دیلر کی اوغلووا دئنن گلسین ساواش میدانینا آپاراق. شاهزادا قوجایا دئدی: دئنن اوغلوم دئییر شاهزادا اسماعیلین آتی، قیلینجی، قالخان

و زرهی اولماییجا من بیر تانینمامیش پهلوان ساواشینا چیخمارام. سربازلاری بیری گئدیب بو ماجرانی پادشاها دئدی. شاه دئدی: عیبی یوخ، او جوان بئله ایسترسه اونون سؤزونه قولاق آسین.

شاهزادانین قیلینج، زره، قالخان و آتینی اکینجی قوجانین ائوی نین قاباغینا گتیردیلر. شاهزادا اونلاری گئییینیب قمردای آتینا میندی. هامی دئدیلر: بو جوان لاپ شاهزادا اسماعیلا اوخشاییر. آما باخیب گؤردولر گؤزلری اگری‌دی.

شاهزادا عرب زنگی میدانینا گلدی. باشلادیلار کمند آتیب قیلینج وورماغا. عرب زنگی اخساس ائله‌دی کی بو سرباز شاه سربازلارینا اوخشامیر. شاهزادا کمند آتاندا اؤزونو تانیتدیردی. عرب زنگی بیلدیب آراملادی. شاهزادا اونو توتدو و اللرینی دالدان باغلادی. خالق سئویندیلر و قوجا اکینچی‌یه احسن دئدیلر.

شاهزادا عرب زنگی‌نی قوللاری باغلی شاهین سارایینا آپار دی. شاه چوخ سئویندی و دئدی: ای حرامزادا، سن نیه پادشاهین امرینه حؤرمتسیزلیک ائتدین و قویمادین قیزلاری منیم یانیما گتیرسینلر؟

عرب زنگی دئدی: اونلاری سنین گلین‌لرین‌دی، سن نئجه و نه اوزونن بئله ایستیردین؟ سنین شاهلیغا لیاقتین یوخ و گره‌ک اؤله‌سن.

بو زامان شاهزادا عرب زنگی‌نین قوللارینی آچدی. عرب زنگی قیلینج چکیب شاه ابراهیما حمله گتیردی و امان وئرمه دی اونو اؤلدوردو.

اهزادا اسماعیل شاهلیق تاجینی باشینا قویدو و تخته اوتوردو. هامیا اعلان اؤلدو کی شاه اؤلدو و اوغلو اسماعیل اونون یئرینه اوتوردو.

شاهزادا اؤز گلین‌لرینی سارایا چاغیریب گلزار خانیما گؤزل بیر توی توتدو.

ساغ قالین، ساغ یاشایین.

***

صیاد و سعادت

سؤیله‌ین: آشیق حسین ابراهیمی

تانری‌نین گؤزل آدیلا سؤزوموزو باشلاییریق

هرات شهرینده ایکی تاجیر قارداش یاشاییردی بیری خواجه هدایت، بیری خواجه ندایت.بو ایکی قاراداش دولتلی و خوشبخت ایدیلر. بیر گون خواجه هدایت قارداشینا دئدی: قارداش من دنیا مالیندان هر زاد واریم و اؤزومو بی‌نیاز و بؤیوک بیلیرم. آما بیر مساله همیشه منی اذبت ائلیر. قارداشی دئدی: او مساله نه‌دی؟ دئنه بلکه حل ائده بیلدیک. خواجه هدایت دئدی: سن اؤزو یاخشی بیلیرسن منیم هر زادین وار تکجه اولادیم یوخ. الله بیر اوشاق منه وئرمه‌ییب.

قارداشی خواجه ندایت دئدی: سن بیر زادی اونوتموشان. بیر بئله مال – دولتین وار آما الله بنده لرینه بیر خئیر یئتیرمیشن؟ آیا بیر مچید، مدرسه، کؤرپی یا کروانسارا خلق اوچون و یوخسوللارا تیکمیشن؟

خواجه هدایت دئدی: دوزونو ایسته‌سز من اینیدییه کیمی بونا فکر ائله‌مه‌میشدیم. اومودوم وار الله بو مساله ده منه یاردیم ائده بلکه تکجه آرزوما چاتام.

صاباحی گوندن خواجه هداین قارداشی نین توصیه سینه عمل ائتمه‌یه باشلادی، یوخسوللارا ائو تیکدیردی، کؤرپو، مچید سالدیردی. الله دا اونون اوره یین تانییب بو اوغلان اوشاغی اونا عطا ائله‌دی و هامی بو جهتدن سئویندیلر.

اوشاغین آدینی صیاد قویدولار. اوشاق سالیم و نشاطلی ایدی و اون دؤرد گئجه لیک بیر آی کیمی ایدی. صیاد بؤیودو و مکتبه گئتمه لی اولدو. بیر گون خواجه هدایت قارداشی و تاجیرلرله سفره یخدی. گئتمک واختیندا صیادی آناسی نرگس بانویا تاپشیردی و سفاریش ائله دی مکتبه گئدیب بیر ایش اؤگنسین.

صیادین آناسی میرزا یانینا گئدیب و تاپشیردی صیادا قرآن و یازیب اوخوماق اؤرگتسین. میرزا نئچه گون صیادا درس وئردی و باشا دوشدو کی بو اوشاق اؤیرنمه‌یه اختیاجی یوخ. اونو آناسی یانینا گؤندردی و دئدی: اونون مکتبه احتیاجی یوخ. آناسی صاباحی گون صیادی بیر دمیرچی یانینا قویدو و تاپشیردی اونا دمیرچی لیک اؤیرتسین. دمیرچی قبول ائله‌دی. بیر گون دمیرچی بیر ایشدن اؤتری توکاندان ائشیگه چیخدی و صیادا تاپشیردی توکاندان موغایات اولسون. اوسا دمیرچی تومانینا قاییدیب گؤردو صیاد اوراق، بئل، چکیش و کولونگ دوزه لدیب و چوخ دا یاخشی دوزلدیب. دمیرچی بیلدی کی بو اوغلان بو هنریله اونا رقیب اولا بیلر. اونا گؤزه صیادا دئدی: داها صاباحدان گلمه، داها من شاگیرد ایسته‌میرم.

صیادین آناسی اونو سراج یانینا قویدو و اوندان ایسته‌دی صیادا زین دوزلتمه و باشماقچی‌لیق اؤیرتسین. سراج دا قبول ائله‌دی. نئچه گوندن سونرا او دا همان دمیرچی دئین سؤزو دئدی.

صیاد بو اولایلاردان غضبلندی و غملی اولاراق شهردن ائشیگه چیخدی. بیر آغاج تاپیب کؤلگه‌سینده اوزانیب یاتدی.

یوخودا ناامیدلر اومودو بیچاره‌لر اوره‌یی‌نین قووه‌تی حضرت علی مرتضا یوخوسونا گلدی و اونو اویاتدی و دئدی: بو باده آل ایچ. صیاد دئدی: مگر باده ایچمک حرام دگیل؟ مولا دئدی: بو عشق باده‌سی‌دی و حرام دگیل.

صیاد باده نی آلیب ایچدی. مولا صیاددان ایسته دی اونون ایکی بارماغی آراسیندان باخسین. صیاد باخدی. مولا سوروشدو: نه گؤرورسن؟

صیاد دئدی: بیر شهر گؤرورم. مولا دئدی: اورا کرمان شهری‌دی.

سونرا سوروشدو: ایندی نه گؤرورسن؟

صیاد گینه باخدی و بیر باغ گؤردو ایچینده عالی بیر عمارت و اوندا ۴۰ قیزلاری گؤردو بیر گؤزل قیزین دؤوره سینه توپلانیبلار.

مولا علی بویوردو: گؤردویون قیزین آدی سعادت‌دیر. او دا ایندی سنی گؤرور. سیز بیر بیرینیز اوچون یارانمیسیز. سن سفر زحمتینی چکیب اونا چاتمالیسان.

سونرا یولو صیادا گؤرسه‌دیب و اؤزو صیادین گؤزوندن غایب اولدو.

آما ایندی ائشیدین نرگس خانیمدان. صیادین آناسی گؤردو گون باتیر اما اوغلو ائوه قاییتمایيب. هر کسدن سوروشور صیادی گؤرموسوز؟ - خبرسیز اولدوقلارینی سؤیلورلر. سوروشا سوروشا شهردن ائشیگه چیخدی و صیاد یاتان یئره چاتدی. صیادی یوخودا گؤردو هر نه اویاتدی اویانمادی. خالق ییغیشیب صیادی ائله یوخودا اولاراق ائوه آپاردیلار. صیاد هله سرمست و دونیادان خبرسیز ایدی. هره بیر سؤز دئییردی. اما بیر دونیا گؤرموش قاری یاخینلاشیب دئدی: نرگس خانیم، نگران اولما، صیاد اؤز مولاسی و اره‌ن الیندن باده ایچیب و ایندی عشق باده‌سیندن مست‌دی. اوچ گون یاتار و دؤردونجو گون اویاناجاقدیر.

قاری دئدیگی کیمی صیاد دؤردونجو گون اویاندی. آناسی سئوینه‌جک سوروشدو: اوغلوم سنه نه اولموشدو اوچ گون تامام یاتدیم؟

صیاد دئدی: آناجان منه بیر ساز گتیر اورک سؤزومو دئییم.

آنا دئدی: اوغلوم بیزیم ائوده ساز یوخدو.

خدمتکارلاردان بیری تئز قاچیب بازاردان بیر ساز آلیب گتیردی. صیاد سازی سینه‌سی اوسته چکیب کؤکله دی و بئله سؤیله‌دی:

یاتمیش ایدیم خواب غفلت ایچینده
بلالی باشیما سودا گؤروندو
ارن لر سروری بیر نظر قیلدی
ساقی نین دستینده باده گؤروندو

ابجد حسابیلا گتیردی آینا
اسکندر آتلاندی گتیردی آینا
سعادت بارماغی یئتیردی آینا
گؤزومه بیر ملک‌زاده گؤروندو

آقامین الیندن من ایچدیم باده

باده‌نی ایچنده منم زیاده
لیلی‌نی مجنونا، شیرینی فرهاده
صیا ایله سعادته باده گؤروندو.
آنا سوروشدو: اوغلوم سعادت کیندیر؟ اولما عاشق اولموشان؟
صیاد دئدی: هه آناچان، من عاشق اولموشام. او، کرمانلی دیر و فرخ میرزانین قیزی. من‌له سعادت آداخلی‌ایک.
آنا دئدی: اوغلوم سن هله جوانسان، کرمانا گئده بیلمه‌رن. گئتدرسن باشیوا بیر بلا گلر و من بیر عؤمور گؤزو یولدا قالارام.
اما صیادین باشینا بو سؤزلر گیرمه دی و وداعلاشیب کرمانا ساری یولا دوشدو. یوادا بیر کروانا راست گلدی و اونلارلا یول بیر اولدو. ایکی یول آیریمینا چاتدی کروانچیلا مکرمان یولونو صیادا گؤرسه دیب و اؤزلری آیری بیر یولونان گئتدیلر.

صیاد بیر گدیکده گئچنده بهمن گلیب اونو باشدیردی. نئچه گوندن سونرا بیر کروان اوردان کئچیردی صیادی قورتاردی و کرمان یولونو اونا گؤرستدی. صیاد کرمانین یاخینلیغیندا بیر قویونلاری اوتاران چوبانا چاتدی. صیاد گؤردو ائله بیل تانیش‌دی، اوره گی دؤیونتویه باشلادی. الهام اولموشدو اونون آدی عالی دی. "حق آشیغی" اولدوغو اوچون بیر شعر اوخویوب چوبانین آدینی دیله گتیردی:

سنه دئییم چوبان عالی
چوبان نئیلر دونیا مالی؟
بیز چکدیک قال ماقالی
چوبان قارداش آپار منی.

چوبان قوینون وئریب داشا
چوبان گلیر آشا – آشا
اؤزوم قوربان قلم قاشا

چوبان قارداش آپار منی.

چوبان قویونو وئریب دوزه
چوبان گلیر سوزه سوزه
اؤزون قوربان قارا گؤزه
چوبان قارداش آپار منی.
چوبان بیلمیردی بو غریبه آدام اونون آدینی هاردا بیلیر. سوروشدو: ای جوان آشیق، سنین آدین نهدی؟
صیاد دئدی:
من صیادام یانا – یانا
یاندی دؤندو باغریم قانا
من گئدیرم او کرمانا
چوبان قارداش آپار منی.
چوبان دئدی: اوغلوم تلسمه. سونرا قویونلاری توپلاییب صیادا سوتونن چؤرک گتیردی و سوروشدو: ایندی دئ گؤروم هارا گئدیرن؟
صیاد باشینا گله‌نی چوبانا تعریفله دی و دئدی فرخ میرزانین قیزی اوچون گلیبدی. چوبان دا فرخ میرزانین ائوینی نشان وئردی. صیاد چوبانnان تشکور ائدیب فرخ میرزانین عمارتینه ساری یولا دوشدو.
سعادت خانیم باغدا ۴۰ اینجه بئللی قیزینان دولانان باغین قنشرینده دایاندی. صیاد باخیب قیزلاری گؤردو. باشلادی سازی چالماغا.
بیردن بیره سعادت سازین سسینی ائشیتدی. قیزلارا دئدی: بو سازین سسی هاردان گلیر؟ ائله بیل آشیق بو یاخینلاردادی.
قیزلارین بیری دئدی: خانیم، بیر آشیق باغ قنشرینده دایانیب. ساز سسی اونونکودور.
سعادت امر ائتدی آشیغی باغا گتیردیلر. سوروشدو: آشیف سن هارالی‌یان و نه اوچون گلمیشن؟

صیاد دئدی: من بیر آشیغام، اذن وئرسز سؤزومو سازینان دئییم.
صیاد ساز و سؤزونن بئله سؤیله‌دی:
فلکیم قهریندن، چرخین الیندن
دؤندو روزگاریم آمانه گلدیم
شوکور حقه گؤردوم یارین جمالین
ائله بیل ائشیدیب ایمانه گلدیم.

منیم یاریم گئییب یاشیلی – آلی
مندن اؤزگه سینه دؤنمز خیالی
اؤلدورمه یین سیز بو آشیق آبدالی
عدالت ائشیدیب دیوانه گلدیم.

صیاد دئییر بودور یارین اوتاغی
اگنینه گئییبدیر سوزش برّاقی
اؤلکه دن اؤلکه یه سعادت سراغی
هراتدا ائشیدیب کرمانه گلدیم.
قیزلارین بیری دئدی: سن آواره بیر آشیقسان ادعا ائدیرسن کی سعادت خانیمین عاشیقی سن؟
چوخلو خانلار – اربابلار بئله ادعالاری اولور آما بیز سعادت خانیمی اونلارا وئرمیریک.
سعادت خانیم دقتله باخیب صیادی تانیدی و بیلدی کی رؤیادا گؤردویو آشیق‌دیر. اونا گؤره قیزلارین بیرینه امر ائتدی اونا بیر ساز گتیرسین. سازی الینه آلیب بئله سؤیله‌دی:
باشانا دؤندوگوم آی دوران قیزلار
منیم سئودیجه‌گیم اوغلان بودور
دای عینیمه گلمز سلطانلار – خانلار
منیم سئودیجه‌گیم اوغلان بودور

دومان گلسین، چن بوروسون گدیگی
زهر اولسون مخنثین یئدیگی
دوغرو ایمیش ارن‌لرین دئدیگی
منیم سئودیجه گیم اوغلان بودور

کؤنول مایل اولدو گؤزو – قاشینا
شیرین جانیم سالدی عشق آتشینه
سعادت دئییر دوروم دؤنوم باشینا
منیم سئودیجه‌گیم اوغلان بودور

قیزلار سعادت خانیمین سؤزلرین ائشیدیب ساکیت دایاندیلار. بیلدیلر بو همان قاباقجا سعادت خانیم دئین آشیق دیر.

قیزلار جوان آشیق‌دان ایسته‌دیلر اونلارا شعر و ماهنی اوخوسون. صیاد سازی الینه آلیب سعادت خانیما و قیزلارا چالیب اوخودو. قیزلاردان بیر خبر آپاریب فرخ میرزایا یئتیردی. فرخ میرزا غضبله‌نیب دستور وئردی او غریبه آشیغی توتوب اونون یانینا گتیرسینلر. صیادی فرخ میرزانین یانینا آپاردیلار. غریبه آشیقدان سوروشدو: سن کیمسن؟ نه‌دن اؤترو منیم قیزیمین باغینا گیرمیشن؟

صیاد تمام ماجرانی تعریفله‌دی و دئدی بیز آداخلی‌ییک و ارنلر شاهی بیزی بیر – بیریمیزه تانیتدیریبدیر. اما فرخ میرزا غضبله‌نیب دئدی: سن و سعادت بیر بیریز اوچون خلق اولمامیشیز. بوردان چیخ گئت، داها بیرده سنی گؤرمه‌ییم.

صیادی ائوده قوودولار. ناچار قالیب سعادت یانینا گئدیب و ماجرانی دئدی. سعادت دئدی: سن گرکمز ناامید اولاسان. من بیر نامه یازیب سن اونو اصفهانا آپار. اصفاهاندان منیم عمیم جمشیدشاه بیزیم مشکلی حل ائدر.

صیاد نامه نی آلدی. اصفاهانا سازی یولا دوشدو. پادشاهین سارایینا چاتیب اونا دئدیلر جمشیدشاه اوچ آیا کیمی اصفهانا گلمه‌یه‌جک. صیاد ناراحات اولدو. شاه مهترلری دئدیلر او زامانا کیمی بیزه قوناق اول.

ایندی ائشیدین سعادت خانیمدان. آراز قیراغیندا اسماعیل خان آدلی یاشاییردی. او فرخ میرزا ایله دوست ایدی. بیر گون دوستونو گؤرمک اوچون کرمانا گلدی. گؤروش – بولوسشدن سونرا سعادت خانیمین سوراغینی توتدو. اونو گؤرونجه بگندی و سعادته ائلچیلیک ائتدی. فرخ میرزا دا قبول ائتدی و اونلارین تویو باشلاندی. توی گونو اسماعیل خانین اوغلو محمدخانا دئدیلر گل آتیوی سور و آت سورمک مهارتیوی گؤستر.

محمدخان آتا مینیب دولاندی و آتینی هر طرفه سوردو. اما بیردن آتین قیچی بورخولوب محمدخانی یئره ووردو. بو وورما او قدر آغیر ایدی اونو سوموک لری سیندی و جان اللها وئردی. اونا گؤره قارا پالتار گئیدیلر. ۴۰ گونه دک توی دالا قالدی. اسماعیل خان سعادتی ایکینجی اوغلونا ائلچیلیک ائتدی بلکه ۴۰ گوندن سونرا تویو داوام ائتسینلر.

اما ائشیدین صیاددان کی اوچ آی ایدی اصفاهاندا جمشیدشاهین گلمه‌سینی گؤزله‌ییردی. جمشیدشاه سفردن قاییتدی. مهترلرین باشی صیادی جمشیدشاهین یانینا آپاردی. جمشیدشاه سعادت خانیمین نامه سینی آلدی اوخودو و ماجرانی بیلدی. صیاد دا تامام ماجرانی دئدی.

جمشیدشاه خبردار اولاندان سونرا قارداشی فرخ میرزایا نامه یازیب تاپشیریقلارینی ائتدی.

صیاد نامه‌نی آلیب کرمانا قاییتدی. سعادت عمارتینه چاتاندا احساس ائله‌دی کی اوضاع باشقادی. هامی غملی و توتغون دور. سعادت خانیمین محرمی اولان قاری صیادی گؤردو. صیاد دئدی: آنا نه اولوب؟ نیه هامی قارا گئییینیب؟ نیه سعادتی گؤرمه‌ییرم؟ نیه بئله پریشانلیق؟ نیه هامی یورقون و آغلاردی؟

قاری بوتون ماجرانی صیادا سؤیله‌دی. اما صیاد جمشیدشاهین نامه‌سینی قاری یا وئردی تا سعادته چاتدیرسین. سعادت نامه نی گؤردوکده بیلدی کی صیاد گلیب و جمشیدشاهین دستورونو اؤزو ایله گتیریب. تئزجه بیر نامه ده اؤزو یازیب آتاسی‌نین مجلیسینه گؤندردی. آتاسی اسماعیل خان و باشقا تاجیرلرینن دانیشیقدا اولاراق نامه نی آلدی. هراتین تاجیرلری اؤزگه دگیل ایدی بلکه خواجه هدایت،

خواجه ندایت ایدیلر کی قاباقدان فرخ میرزا ایله دوست ایدیلر. فرخ میرزا اونلاری دا قارداشی جمشیدشاهین نامه‌سیندن خبردار ائله‌دی. اونلار سوروشدولار: بو صیاد کیمدی؟ اونو گتیرین جمشیدشاهینان گؤروشونو تعریسفله سین. صیادی مجلیسده حاضیر ائله دیلر. خواجه هدایت سوروشدو: اوغلوم سن کیمسن کی ادعا ائلیرسن فرخ میرزانین قیزی ایله توی ائلیه‌سن؟ سن تکجه الینده بیر ساز وار، نئجه ایستیرَن شهرین حاکیمی نین قیزینان توی ائلییه سن؟

صیاد دئدی: مننن سعادت آداخلی‌ییق. هر ایکیمیز مولا الیندن عشق باده‌سی ایچمیشیز. من ایستیرم ائویم اولسون و اورادا سعادته چاتیم. من ایستیرم منیم قافله‌م بورادان هراتا گئتسین.

خواجه هدایت دئدی: نیه هراتا؟ مگر سن هراتی تانیران؟

صیاد دئدی: من هراتلی‌یام.

خواجه هدایت دئدی: سن هراتلی سان دئ گؤروم اصلین نسَبین کیمدی؟ کیمین اوغلویان؟

دئدی: من بؤیوک تاجیر خواجه هدایتین اوغلویام. منیم عمین خواجه ندایت‌دیر.

خواجه هدایت گؤردو اؤز اوغلودور کی ایللردی اونون دالیجا گزیر. اؤزونو تانیتدیردی. اوغول آتا بیر بیرینن قوجالاشدیلار. شادلیق یاشی گؤزلریندن آخدی. اوردا اولانلار بو ماجرادان تعجب ائله دیبلر. چوخ سئویندیلر. خواجه هدایت فرخ میرزانین قیزینی اوغلونا ائلچیلیک ائله دی. اسماعیل خان بونو گؤروب اؤز ایسته‌گیندن دالا چکیلدی، دئدی: نه یاخشی سعادت دوستو اوغلو ایله ائولنسین. فرخ میرزا دئدی: منه فرق ائله‌میر اما سعادتین نظری منه مهم‌دی.

خواجه ندایتی آپاردیلار تا سعادت خانیمین نظرینی بیلسین. سعادت پرده دالیندا بئله سؤیله‌دی:

باشینا دؤندوگوم گول اوزلو خواجه
سؤیله آتام وئرسین صیادا منی
نه گونوم گوندور نه گئجه‌م گئجه
سؤیله آتام وئرسین صیادا منی

ایسته‌دیم اؤزومو دریایه آتام
لئهین‌ده غرق اولام قومونا باتام

انصافدان چیخیبدیر بی مروت آتام
سؤیله آتام وئرسین صیادا منی

صیادینان سعادته وئریلدی باده
دوشمانیوین دردی اولسون زیاده
صیاد دئدیگین بیر حلال‌زاده
سؤیله آتام وئرسین صیادا منی

خواجه ندایت قزین نظرینی مجلسه یئتیردی. هامی شاد اولوب قرارلاشدیلار خواجه هدایت کروانی هراتا ساری یولا دوشسون. هراتا چاتاندا خواجه هدایت دئدی: من ایکی جشن توتاجاغام بیری اوغلوم صیادین تاپیلماسینا و بیری ده صیادینان سعادتین تویونا گؤره. اونلار مفصل بیر توی توتدولار و خوشبخت اولدولار.

سیزده خوش و خوشبخت اولاسیز.

***

علی کلیبری

سؤیله ین: آشیق حسین ابراهیمی

گؤزل الله و گؤزه‌للیک‌لری یارادان اللهین آدیلا سؤزوموزه باشلیریق

قدیم زامانلاردا کلیبر شهرینده ایکی قارداش یاشاییرمیشلار آدلاری ابراهیم خان و سلیم خان. ابراهیم خانین بیر اوغلو وار آدی رافع؛ سلیم خانین بیر قیزی وار آدی محجوب. بو ایکی اوشاغی بیری بیرینه آداخلامیشلار. بو شهرده علی کلیبری آدیندا بیر آشیق وار. ۴۰ ایللیک آشیقلیق ائده‌ن بونون علمی و هنری الیندن بوتون آشیقلار زیللاها گلمیشلر. بیر گون آشیقلار علی کلیبری‌نین الیندن شکایت یازیب حکومته وئریرلر. نامه‌ده یازیرلار علی کلیبری‌نین الیندن جانا گلمیشیک و داها گئجه – گونوموز یوخدور. حکومت علی‌نی چاغیریب و تعهد آلیر داها آشیقلیق ائله‌مه‌سین. علی کلیبری آشیقلیقدان ال چکیب بیر مکتبخانا آچماق فکرینه دوشور. از قضا رافع ایله محجوب دا همان مکتبه درس اوخوماغا گلیرلر.

بیر گون ایراهیم خان اوغلونا دئییر: گل سن ایلن کلیبرین اطرافی کندلره آپاریم و سنی هامییا تانیتدیریم. داها من قوجالمیشام و ایشلری دولاندیرا بیلمیرم. سن گره ک اؤزووی اربابلیغا و منطقه ایشلرینه حاضیرلاشاسان.

ابراهیم خان‌ینان رافع گئتدیلر، آما سفرلری اوزاندی. رافع دئدی: درس لریم یئرده قالدی. من گره‌ک قاییدام

رابع تکایکده کلیبری قاییدیب و عم قزیسی محجوبلا گؤروشور. کندلره گئتمه‌یی محجوبا شرح وئریر و درس لری محجوبدان سوروشور. کتابی الینده آلیب و هر یئردن سوروشور محجوب جواب وئره بیلمیر. رافع عم قیزینا دئییر: پس بو مدت ده نیه بیر شئی اؤیرنمه‌میشن؟

رافع علی کلیبری‌نین سراغینا گئدیب دئییر: نیه محجوب بیر شئی اؤیرنمه‌میش؟

علی کلیبری دئییر: محجوبون درس اوتاغی آیری اولماسا او درس اؤیره‌شه بیلمز. مکتبخانادا درسه دقت ائتمیر و اوشاقلارلا دانیشیر. بو جهتدن گره‌ک اونا خصوصی درس اؤیره‌دم.

محجوب دا اوزونه ائله نقاب ووروب مکتبه گل – گئت ائلیر کی ایندییه قدر علی کلیبری اونون اوزونو گؤرمه میشدی. صاباحی گوندن محجوبون اوتاغین دَییشیرلر و محجوب تک گلیب صندلده اوتورور و اوشاقلارین کلاسی نین قورتولماسینی و اؤز کلاسی‌نین باشلانماسینی گؤزله‌ییر.

قاباقکی کیلاس قورتولدوقدا علی کلیبری محجوبون کیلاسینا داخیل اولور و گؤرور محجوب نقابینی آچیب و اوزونون گؤزه للیگی ظاهر اولوب. علی کلیبری اونو گؤروب عاشق اولور. علی کلیبری-نین یاشی چوخ ایدی. بو فکره دوشور نئجه ائله سین کی محجوب اونون عاشق اولدوغونو بیلسین. اوتاغین پنجره سینده وام بیر نسیم اسیردی، علی نسیمی باهانه ائدیب محجوب دان ایستیر اونون دئدیکلرینی یازسین:

باد صبا منن یاره دئ گینن
اؤلدوم بو دردیمی پنهان چکمکدن
مویون کیمی ائشگه لندیم اوزولدوم
گئجه – گوندوز آه و فغان چکمکدن.

محجوب یازیر و علی کلیبری ایکینجی بندی داوام ائدیر:

دانیش منله نئچه کلمه حسابی
هه دن یوخدان سؤیله منه جوابی
بوندان آرتیق وئرمه منه عذابی
اؤلوم یئی‌دیر بئله دردی چکمکدن.

و گینه داوام وئریر:

علی دئییر بو ایش لره قوی محل
من دئسم دردیمی داغلار اولار حل
اؤلونجه یاخامدان گؤتورمه ال
اؤلوم یئی دیر بئله دردی چکمکدن.

محجوب خانیم بونلارین هامیسین یازیب و علی کلیبری دئییر بوگونون درسی قورتاردی. باجاراسان گئده‌سن. محجوب گئدیر و رافعی گزمک و دانیشماغا چاغیریر و باهم باغا گئدیرلر.

بیر آز باغدا دولاناندان سونرا، محجوب عماولغونا دئییر: منن سن هئچ بنزه‌ریمیز یوخدور. سن گئت آیری بیر قیز تاپ اونونلا ائولن. رافع تعجبله دئییر:

آخی نیه؟ منی باغا گتیردین بو سؤزلری دئین؟

محجوب دئدی: قیزلار دئییرلر منیم بورنوم بؤیوک، آیاقلاریم أیری و قیافه‌م چیرکین‌دی. بوگون حتا چرچی ده منه دئدی چوخ چیرکین‌سن. بونا گؤره من سنه لایق دگیلم.

رافع سؤزلرینی محجوبا بئله دئدی:

یارادان یارادیب سن تک گؤزَلی

منه باغیشلاییب بیر حوری لقا

ایکی خالین دوشوب صورته بی‌تاب

بلور تفسیرین عالم رؤیا

محجوب دئدی: عم‌اوغلو منی چوخ تعریفله‌مه. من سن دئین دگیلم. رافع داوام ائتدی:

بطن هدایت ده بشرسن صنم

بورج هدایت ده اثرسن صنم

اژدها بورجوندا قمرسن صنم

سئوگیلیم چکیلیب قامتین اعلا.

رافع سنه عاشق اولوب بی‌قرار

خالق لم یزل فرشته گفتار

اون سگگیز مین عالمده کلا نه‌کی وار

چکیلیب سئوگیلیم قاشلارین اعلا.

بیر آز گزیب دولاناندان سونرا، محجوب داوام ائتدی: عموغلو خبرین وار علی کلیبری منه عاشق اولوب؟

رافع دئدی: چوخ جیددی توتما.

محجوب آشیق علی اوخویان شعرلری رافعه اوخودو و او گؤردو کی بو شعرلر عاشقانه دیر. قرار اولدو صاباحی گون رافع گیزلیجه مکتبه گئدیب و آشیق علی‌نین محجوبا درس وئرمه‌گینه دقت ائتسین. اوگونون صاباحیسی آشیق علی مکتبی تعطیل ائله‌ییب اوشاقلارا دئدی ائولرینه گئتسینلر. اوشاقلار یولدا محجوبو گؤروب دئدیلر سن ده مکتبه گئتمه چون آشیق علی مکتبخانانی تعطیل ائدیب. اما محجوب اوشاقلارین سؤزونه باخمادی و مکتبه گئتدی تا اؤزو مکتبین تعطیل اولماسینی آشیق علی دن ائشیتسین. محجوب آشیق علی‌نین یانینا گئتدی و سلام وئردی و سوروشدو: بوگون تعطیل دی؟ آشیق علی دئدی: بلی اوشاقلارا تعطیل‌دی، اما سیز بویورون ایچه ری تا درسی باشلایاق. محجوب کاغاذ و مدادی گؤ توروب آشیق عل نین دئدیکلرینی یازماغا باشلادی. رافع ده گلیب کلاسین دالیندا درسه قولاق آسیر. آشیق علی دئییر و محجوب یازیر:

لبی غونچه، بویو بسته، صلاتی
قوینون ایچی جنت یئری، باغ یئری
بیر عشوه ائیله‌دین آلدین جانیمی
هئچ قالمادی جسدیمده ساغ یئری

سنه قوربان اولوم ای چشمی پیاله
ظالم قیزی سالدین منی خیاله
لبین لعل دی شهرایله پیاله
قویمویوبسان جسدیمده ساغ یئری

یاقوت منله یمن منله لعل منله
دانیش منله، دیللش منله، گول منله
بیر نئچه خیاللار یار گئچیر منله
قویمویوبسان جسدیمده ساغ یئری.

من نیسگیل علی یم باغیمدا بولبول
دره ایدیم سوسنین، سره ایدیم سونبول
اؤزون گولسن، دوداقلارین قیزیل گول
قویمایيبسان بو جانیمدا ساغ یئری

رافع بونلاری ائشیدیب بیر تپیک وورور قاپییا. آشیق علی تئز ماسا دالینا گئدیب اوتورور و اورادا گیزله نیر. بیر آزدان سونرا کیلاس بیتیر و محجوب کیلاسدان چیخیر.

قاپی دالیندا گیزله‌نن رافع آشیق علی‌نین سؤزلریندن و محجوبون جواب وئرمه دیگیندن چوخ ناراحت ایدی بیر برکدن سیللی محجوبا ووردو و اونو یئره سالدی. محجوب دوروب دئدی: من خان قیزی‌یام. سن ده بیر خان اوغلو. منیم سندن کمیم یوخ. داها من سنن نه ائولنه‌رم و نه آدیوی چکه‌رم.

رافع بیردن اؤزونه گلدی و اؤز ایشیندن پئشمان اولدو. محجوب دا دئدی: تکجه بیر شرطیله قبول ائده‌رم سن گئدیب شاعیرلیک و آشیقلیق اؤیره‌نه‌سن. آشیق علی‌نی باغلاسان. اون دا من سنله ائوله‌نه‌رم. یوخسا آشیق علی نن ائوله‌نه‌جگم.

رافع بو ایشدن و سؤزلردن ناراحت اولوب ائوه قاییتدی. آناسی رافعین وضعینی بئله گؤردو اوندان سوروشدو: نیه بوگونه قالمیشان؟

رافع تامام ماجرانی سؤیله‌دی و دئدی: من باجارارام آشیق علی‌نی شکست وئره‌م؟ او ۴۰ ایل‌دیر آشیقلیق ائدیر. تامام آشیقلار اونون الیندن زارا گلیب. من نئجه اونونلا اوز اوزه دایانا بیله‌رم؟ محجوب دا دئییر من آشیق علی‌نین سیناغا اوغراماسام او آشیق علی‌نن ائوله‌نه‌جک.

او گئجه رافع سحره کیمی یاتا بیلمه‌دی. صوبح آذانی دوروب دستماز آلدی ناماز قیلدی. ناماز اوسته الله دان ایسته دی بیر نجات یولو قنشرینه قویسون. بو دوعادان سونرا بیر آز اوره‌یی آرام اولدو و داها آشیق علی‌نن اوز به اوز گلمه‌دن قورخمادی.

رافع بو فکره گلدی آشیق علی‌یه بیر نامه یازیب و اونو یاریشا چاغیرسین. اونا گؤره بئله دئییر:

علی آسوده اولموشوق
بوگون بزم ادا سندن

یئتیشدی منیم گوشیمه
بیر بیهوده صدا سندن.

نه قومروسان نه ده بردی
شجر سندن مشدّردی
دئدیگین سؤزلر هدردی
بیل کی گئچمز خدا سندن
گؤتور شاعرلیک آدینی
تاپدیم آلماس پولادینی
رافع وئر جوابینی
گئچر تیغ جزا سندن.

رافع یازدیغی نامه‌نی نؤکرلرین بیرینه (خالق وئردی) وئریب آشیق علی‌یه چاتدیردی. آما آشیق علی نامه‌نی جیریب قیراغا آتدی. خالق وئردی – نؤکر قاییتدی. رافع گؤردو آشیق علی اونا جواب وئرمه‌ییب آیری بیر نامه یازدی:

گئدیردیم گؤزللر چیخدی قارشیما
ای آقالار عاشق اولدوم بیرینه
ایسته یه سن مطلبینه چاتاسان
قول اول گینان قوللوق ائیله بیرینه.

ناشی باغبان باغ بسله میش دال آچمیش
سیاه زلف‌لر دال گردنده دار آچمیش
اوچ شئی وارکن انسان اوچون یارانمیش
بیری رضوان، بیری جنت، بیری نه؟

بیر گؤزَل قیز شوقون سالمیش جهانا
دردیندن اولموشام دلی – دیوانا
رافعم وئرمه‌رم کلّ جهانا
نه ایسته‌سه گؤزوم اوستو یئرینه.

بو دفعه ده آشیق علی نامه‌نی جیردی و تولازلادی و دئدی: بیزیم بو آددا بیر آشیق یوخوموز. اما رافع گینه بیر نامه یازدی:

او گون کی رسول معراج ائیله‌دی
آسماندا قاباغینی کسدی شیر
بابال باسدی جنابینا باش أیدی
مبارک شأنینه سؤیله‌دی تکبیر.

قاباقدا گئدیردی جبرئیل امین
مدح جمالینا زم های زمین
ملک لر سسلندی یا ثارالامین
جومله فرشته‌لر سؤیله‌دی تکبیر.

معراجدان قاییندین حبیب خدا
دونیانین صاحیبی مولادی مولا
رافعین آقاسی حبیب خدا
حقین بویوردوغون سؤیله‌دی بیر بیر.

رافع بو نامه ده آشیق علی‌یه گؤندردی. آشیق علی گؤردو رافع هر نه اولورسا دا بو گؤزه‌للیکده نامه یازمیش. پس خالق وئردی‌یه دئدی: بو کیمدی؟ بو آدام باره‌سینده منه بیر دانیش.

خالق وئردی دئدی: رافع ابراهین خانین اوغلودور.

آشیق علی دئدی: اونون آدی غفوردی.

خالق وئردی دئدی: او آدینی دَییشمیش.
آشیق علی نامه‌نی گؤتوروب ابراهیم خان یانینا گئتدی و دئدی: غفور مندن ایسته‌ییب اونونلا میدانا گیریب ساز – سؤز ایله یاریشام. اما او بیلمیر کی من نئچه سؤزونن اونو باغلارام و بو، سیزین کیمی خانا یاخشی دگیل. سیز بو ایشه مانع اولون.
ابراهیم خان دئدی: سن اوچ دؤرد گون کلیبردن اوزاقلاش، قوی رافعین غضبی یاتسین. من ده رافع نن عو قیزی سی نین ایلگیسین دوزلدیم.
آشیق علی او گئجه فرصت تاپدی و نئچه گونون آذوقه‌سین ییغیب کلیبردن اوزاقدا بیر حامامدا گیزلندی.
رافع تامام کندلره اعلان ائتدی من آشیق علی‌نن یاریشاجاغام. هر کیم ایسته سه بیزیم رقابتی گؤره بیلر. اما مأمورلار آشیق علی نی توتماغا ائوینه گئدیب اونو تاپمادیلار. آشیق علی‌نین ایکی آروادی وار ایدی. ایکینجی آرواد مأمورلارا دئدی:
آشیق علی دونن تبریزه گئتدی.
اما آشیق علی‌نین بیرینجی آروادی دا آشیغین گیزلی یئرینی مأمورلارا گؤستدی. مأمورلار گئدیب آشیق علی‌نی تاپیب گتیردیلر. آشیق علی ائوینه گلدی و گئجه نی سحره کیمی گینه نی آذوقه جورله ییب کلیبر اطرافیندا "زولال لی باغ" آدلانان باغا گئتدی. صاباح چوخلو جماعت میدانا توپلاندی تا رقابته تاماشا ائله سینلر اما آشیق علی‌دن خبر اولمادی.
گینه ایکینجی آروادیننان سوروشدولار آشیق علی هارا گئدیب او دئدی همدانا. اما بیرینجی آروادی آشیق علی نین دوزگون یئرینی نشان وئردی و زلال لی باغی گؤرستدی. رافع گئدیب آشیق علی گیزله‌نن یئری تاپدی . گؤردو آشیق علی یوخودادی. دایاندیلار تا یوخودان آییلسین بلکه یاریش میدانینا آپارسینلار. اطرافیندا اولانلار دئدیلر اونو اویاداق کؤتک ووراق تا اویانسین. رافع دئدی: بو ارن‌لیک یولو دگیل. دوزدو من اوننان دوشمنم اما بو دوز یول دگیل.
آشیق علی یوخودان اویاندی گؤردو باشی اوسته ایکی مأمور دایانیب. آشیق علی دئدی:

منی ائویمه آپارین تا ائودن کؤهنه سازیمی گؤتوروم. آشیق علی‌نی گتیردیلر. آشیق علی کؤهنه سازینی گؤتوروب سازا بیر ال چکدی. یولا دوشدولر اما محجوب خانیمین آتاسی سلیم خانین عمارتی اولان یولونان گئچدیلر. محجوب خانیم اوردا دایانمیشدی و اؤزونو علی‌یه گؤستردی.

آشیق علی اونون وصفین نئچه بند شعر اوخودو، مأمورلار آشیق علی نی میدانا یئتیردیلر. کلیبردن و کندلردن چوخلو جماعت توپلانمیشدی. آشیق علی میدانا چاتیب جماعته اوز چئویریب دئدی: من راضی دگیلم رافع ایلن رقابت ائدم. او مجبورا منی بورایا چکمیش. رافع نه شاعیردی و نه آشیق.

میدانی اوّلجه رافع وئریرلر و او باشلاییر آشیق علی‌دن بئله سوروشور:

خاطر قالسین داها کؤنول قالماسین
دی دور گل من ایله میدانه علی
بیر – بیر سؤیله سؤزلریمین جوابین
دئ گل دانیش منله مردانه علی.

آشیق علی:

غافلدن بیر هنر گؤستررم سنه
گؤروم کی دوشه سن آزاره رافع
منی گؤرجک قورخو دوشوب جانیوا
گؤرنلر دئمه سین بیچاره رافع.

رافع:

گؤرمویوبسن دشت اعظم شهرینی
چکمییبسن عاشیلیغین قهرینی
نه بیلیرسن سؤز دئمه‌گین طرحینی
دئدیگین سؤزلردیر افسانه علی.

آشیق علی:

قوربان اولوم سنین تکین جوانا
دانیشما ضرب ایله دانیش میانا

های ووررام ضرب ایله گیررم میدانا
دوشرسن بو ائلدن آواره رافع.
رافع:
یوز مین شاعیر گله لاف ائتمز منی
حق منی یارادیب علمین معدنی
رافعم بیر درده سالارام سنی
گئدرسن فلکه درمانه علی.
آشیق علی:
علی یه کار ائتمز روم ایله قیصر
گله ایران، گله توران سراسر
سنی بو اؤلکه‌دن سالالام دربدر
گئدرسن بلخدن بخاره رافع.
خیلاصه، بیرینجی دور قورتاردی و هامی رافعین سؤزلریندن تعجبلندیلر. ایکینجی دور باشلاندی و بو دفعه آشیق علی باشلاییر:
بوگون تخته چیخیب بهنام فلک
عشق اولسون میداندا گل ائیله‌یک جنگ
ذره‌جه یئریمدن ترپه‌ده بیلمز
ییغیلادوم، قوبس و هند ایله فرنگ.
رافع:
یوز مین شاعیر گله مانند پلنگ
عزم اولسون میدانه گل ائیله‌یک جنگ
گؤر کیم کیمی سالار کمنده
کیم کیمین الیندن اولارمی دلتنگ.

آشیق علی دئییر: دوغرودان من سنده بو باجاریق و مهارتی بیلمیردیم کی منیم قارشیمدا دایاناسان. آما پئشمان اولاجاقسان.

آشیق علی‌نین بیر اوغلو وار ایدی گلمیشدی میدانا. گؤردو کاتبلر و دبیرلر رافعین سؤزلرینی کاغاذ اوسته یازیرلار اما آتاسی‌نین سؤزلرینی یازمیرلار. بونا گؤره کاغاذ مداد گتیریب آتاسی‌نین شعرلرینی یازماغا باشلادی.

رافع

گوونمه سن سینه‌نده‌کی وارینا

بیر تپیک ووارام بورج و بارینا

بیر ضربه گله‌رم روزگارینا

حالیوا قان آغلار دریادا نهنگ

آشیق علی:

حاضیرلار اول شاعرلرین جمعینده

من شاعیری محتشمم سن نه‌سن؟

واردی کارخانه م ده لعل و گوهریم

سؤز دئمکده بیر عمانام، سن نه‌سن؟

رافع:

آل جوابین دئییم اوستادیم علی

معرفتده من بیر کانم سن نه‌سن؟

بیر – بیر سؤیله رم سؤزلریوین جوابین

سؤز دئمکده قهرمانام، سن نه‌سن؟

آشیق علی:

لامکان شهریندن عزم ائیله‌میشم

شاعرلر میداندان ترک ائیله‌میشم

آشیق‌لیق میدانین غصب ائیله‌میشم

سؤز اوستادی صنعتکارام، سن نه‌سن؟
رافع:
هوسه دوشوبسن بیر بیت گومانا
بیل الیمدن گئده جکسن آمانا
صدق اینن سیغینماشام شاه مردانا
من غولام قشمشمم سن نه‌سن؟
آشیق علی:
علی‌یم ائیله‌رم سنی شرمنده
عرش اوزونده بوینوو سالللام کمنده
آغام نشانه‌سی قالیبدیر منده
سؤز اوستادی صنعتکارام، سن نه‌سن؟
رافع:
رافعم گلمیشم میدانه من ده
سر قویموشام مرد مردانه من ده
نی منده، مدکب میخانه منده
تخت اوستونده سلیمانم سن نه‌سن؟

بورادا علی و رافعین سؤزلری بیتیر و تامام جمعیت اونلاری تشویق ائدیرلر. بو زامان علی نین اوغلو حیدر الف حرفینی قرآن اوستونه چکیب آتاسینا نشان وئریر یعنی: الف و قرآندان سوروش کی بیلمه سه باغلانسین.

آشیق علی سوروشور:
سندن خبر آلیم ای علمه معیار
نئجه الف دیر هر ایشلردن خبردار
نئجه ب دیر خلق ایچینده هویدا
نئجه ط دیر سکه‌سی وار جوهردار؟

رافع:
الف الله دیر هر ایشلردن خبردار
ب بسم الله دیر خلق ایچینده هویدا
ط طریقت دیر سکه سی وار جوهردار
آشیق علی:
نئجه ص دیر ایشی معتبردیر
نئجه ج دیر سکسن دؤرد مین پری‌دیر
نئجه ح دیر چار اطرافی بودودور
هره بیر یول توتوب گئدیر آشکار؟
رافع:
ص صادق دیر ایشی معتبردیر
ج جبرئیل دیر سکسن دؤرد مین پری وار
ح حیدردی اطرافی بودودور
هره بیر یول توتوب گئدیر آشکار.
آشیق علی:
نئجه خ دیر فردوسده اولمادی
نئجه دال دی یولداش قدری بیلمه‌دی
نئجه ظ دی برابری اولمادی
اوردا بلند اولدو عرشه آه و زار؟
رافع:
خ خالق‌دی فردوس ده اولمادی
دال دونیادی یولداش قدری بیلمه‌دی
ظ ظلوم‌دی برابری اولمادی
اوردا بلند اولدو عرشه آه و زار

آشیق علی:
نئجه ر دی غربتلیگه سالدیلار
نئجه ز دی ایکی پاره بؤلدولر
نئجه سین دی چادیرلارین یولدولار
بیر لحظه‌ده ائیله‌دیلر تار و مار؟
رافع:
ر امام رضادی غربتلیگه سالدیلار
ز زکریادی ایکی پاره بؤلدولر
سین سلیمان دی چادیرلارین یولدولار
بیر لحظه ده ائیله دیلر تار و مار
آشیق علی:
نئجه شین دی جمع ائیله دی رفتری
نئجه صاد دی خاکه سالدی صف لری
نئجه ضاد دی آرخاسیندا زنهاری
اولار اوز دؤندردیلر بهشتدن کنار؟
رافع:
شین شوکوردی جمع ائیله‌دی دفتری
ص صاحب الزمان‌دی خاکه سالدی صف‌لری
ضاد عمر سعددی آرخاسیندا زنهاری
اونلار اوز دؤندردیلر بهشتدن کنار
آشیق علی:
نئجه ط دی پیشنامازی بورودو
نئجه ظ دی کربلاده یورودو
نئجه عین دی قاف داغینی اریتدی

اگر کی قویمادی جلیل جبار؟
ط طوق دور پیشنامازی بورودو
ظ ظولم دور کربلاده یئریدی
ع علی‌دی قاف داغینی اریتدی
اگر کی قویسایدی جلیل جبار.
آشیق علی:
نئجه غین‌دی گردون ایله دولانی
نئجه ف‌دی تاپانمادی آلانی
نئجه ق‌دی سئچر دوغرو – یالانی؟
رافع:
ق قاضی‌دی گردون ایله دولانی
ف فرعون‌دی تاپانمازدی آلانی
ق قورآن‌دی سئچر دوغرو – یالانی
اگر یالان اولسا او چکر میشار.
آشیق علی:
نئجه گاف‌دی قانات سالدی جهانه
نئجه لام‌دی واجب اولدو انسانه
نئجه میم‌دی گئتدی چیخدی آسمانه؟
گؤردو اوردا کوکب و سیار؟
رافع:
گاف گون ایدی قانات سالدی جهانه
لام – لا اله الا الله دی واجب اولدو انسانه
میم محمد گئتدی چیخدی آسمانه
گؤردو آسماندا کوکب و سیار.

آشیق علی:
نئجه نون‌دور یئددی داغی أگیبدی
نئجه ه‌دی داد و قریاد قیلیبدی
نئجه یادی یارانمیشلار گؤروبدی
دئییرلر گؤرمویوب اونو کردگار؟
رافع:
نون نامازدی یئددی داغی ایبدی
ه هاجردی دالد و فریاد قیلیبدی
یا یوخودور یارانمیشلار گؤروبدی
دئییرلر گؤرمویوب اونو کردگار.
آشیق علی آخیرینجی سوآلینی بئله سوروشدو:
نئجه لادی دریالاری قورودو
نئجه ی‌دی ایکی گؤزه‌ن کور ایدی
علی دئیر او زمان کیملر وار ایدی
گؤزون آچدی گؤردو بئله روزگار؟
رافع ده سون جوابینی بئله جوابلادی:
لا، لا اله الا الله دی قورودو
ی یعقوب‌دور ایکی گؤزدن کور ایدی
رافع دئیر آقام علی او زمان وار ایدی
گؤزون آچدی گؤردو بئله روزگار.
بو زمان آشیق علی رافع‌دن آیریلیب مچیده ساری گئتدی بیر دوعا اوخوسون و رقیبی نفرین ائله سین. قاییداندا گؤردو رافعین حالی خوش دگیل، بیلدی کی نفرینی اجابت اولوب. رافع حس ائله‌دی اؤز اوستادی قنشرینده ادبسیزلیک ائدیب دیو اونا گؤره بئله عذر دیله‌دی:
رافع:

باشینا دؤندوگوم اوستادیم علی
ائتدیگیم گوناها باغیشلا منی
سنه کؤمک اولسون او شاه ولی
او شاه مردانه باغیشلا منی.

دردیندن جکه‌رم آه ایله افغان
سن منیم باغریمی ائیله‌دین قان
سنه کؤمک اولسون او شاه مردان
او شاه مردانه باغیشلا منی.

رافعم من ده ائیله‌دیم گوناه
یئتیشسین دادیما شاهلارین شاهی
بوتون شیعه‌لرین اومود – پناهی
او شاه مردانه باغیشلا منی.

بوندان سونرا بیر – بیریندن آیریلیب ائولرینه گئتدیلر. بئله نقل ائدیرلر کی اوندان سونرا ایکی آی رافع نوخوشلادی و عم قیزیسی دا اونون حالین سوروشماغا گئتمه‌دی. بونا گؤره رافع اونا بیر نامه یازدی بئله:

بوگون آیریلیغین قیامت اولدو
آیریلیغین سنین ایله دؤندو گل.
سنین حسرتیوی چکن سئودیگین
اینجلدی مویین تک تئله دؤندو گل.

بیرده دوست باغینا گله بیلمزسن
پنهانی گوللرین دره بیلمزسن

آخیر آیریلیق‌دیر گؤره بیلمزسن
رافع تک عمدمین یولا دؤندو گل.
رافعین باد صبا آدلی باجیسی وار ایدی. نامه‌نی یازیب اونا وئردی تا محجوبا یئتیرسین. محجوب نامه‌نی اوخودو و عموغلوسونون یاینا گئتدی. رافع محجوبو گؤررکن سازی سینه‌سی اوسته آلیب بئله اوخودو:
قدمین قوی آستا – آستا
سن بو دیاره خوش گلدین
سوردوروب آلا گؤزلرین
قاشلاری قاره خوش گلدین.

ائشیدیب عرضیمی قانسان
من یانارام سن ده یانسان
اؤزون بیر تولک ترلانسان
سااللانیب ناره خوش گلدین.

سینه م ده عشقین دفتری
سنسن دیلیمین ازبری
یازیق آشیق علسگری
چکمه‌ده داره خوش گلدین.
محجوب خانیم دا اوچ تئل تئللریندن ایییریب ساز کیمی چالماغا باشلاییر و بئله سؤیله‌ییر:
باشینا دؤتدوگوم عمیم‌اوغلو
اؤلونجه دؤنمه‌رم سندن
سنه قوربان عمیم‌اوغلو
اؤلونجه دؤنمه‌رم سندن.

آدم اوغلو اولار مپراق
یئل اسنده دوشر یپراق
آلا گؤزه قارا توپراق
دولونجا دؤنمه‌رم سندن.

قبریمی قازدیر رافع
اوستونده آت گزدیر رافع
محجوب دئیر قیامتی
گؤرونجه دؤنمه‌رم سندن.
بورادا محجوبونان رافع باریشیرلار و توی قارینی قویورلار. یئددی گئجه – یئددی گونوزلوق بیر توی توتماغا حاضیرلاشیرلار.

سیزه یئییب – ایچیب خوش اولاسیز.

***

کلبی و سلبی

سؤیله‌ین: آشیق محمد نجفی

گؤزل الله و گؤزه للیگی یارادان آدی ایله باشلاییرام

کلبی‌نین اصلی آدی الله‌وئردی‌دیر. او بیر وارلی – دولتلی خواجه‌نین اوغلودور کی داستانی بیزه چاتیبدیر. کریم خان زند زمانیندا زنگانین طاریم بؤلگه‌سینده کلبی‌نین ائولنمه زمانی چاتیر . آتا – آناسی اونون توی وسایلینی آلماغا منجیل شهرینه گئتدیلر. بو زمان کلبی نین یولداشلاری اونا دئدیلر: کلبی سن ماهیر بیر اووچوسان،؛ گل اؤز قولووا عمل ائله؛ سن بیزه قوول وئرمیشدین تویوندا اؤزو شکار ائتدیگین اوون اتیندن وئره‌ن.

کلبی دئدی: ایندی اجازه وئرین تویومو توتوم. اما یولداشلاری اصرار ائله‌دیلر و نهایتده کلبی تسلیم اولدو. پاییزین سون آیی ایدی کی کلبی اوو اوچون داغا گئتدی. اوونو ووروب، اوون آیاغیندا توتوب داغین اته‌یینه گتیردی. آما بیردن قار – بوران باشلاییب یولونو ایتیردی. بو زمان اوو الیندن چیخیب بیر ماغارایا دوشدو.

کلبی بیر زمان اؤزونه گلدی می ماغارایا دوشوب و بیر بؤیوک آیی اونا حمله حالیندادیر. کلبی دقتله باخدی گؤردو اورادا ایکی آیی تولاسی دا واردیر. آیی تولالاری کلبی‌نی گؤردوکده قاچیب اونون قوجاغیندا اوتوردولار. کلبی بئله حس ائدیردی هر لحظه آیی آنا اونا حمله ائده‌جک، اونا گؤزه آیی‌یا خطاب بئله اوخودو:

باشینا دؤندوروم حیوان آیی‌لار
منه دَیمه یارادانین عشقینه
آنا – باجی منیم یولومو گؤزلر
منه دَیمه بیر آللاهین عشقینه.

سن حیوانسان گوج – قوّتین بئلده‌دی
من انسانام حجتیم دیلده‌دی

آنام آغلار، باجیم گؤزو یولدادی
منه دَیمه بیر آللاهین عشقینه.

بیر یئل اسدی منی گتدی بوغاناق
ییغیلدی باشیمدان داغیلدی قوناق
اوچ آی قیشی کلبی نین ساخلا قوناق
منه دَینه یارادانین عشقینه.

باش قویارام آستانانین داشینا
رحمین گلسین گؤزدن آخان یاشیما
کلبی قوربان بیر جوت بالان باشینا
منه دَیمه شاه مردان عشقینه.

و آما ائشیدین کلبی‌نین آنا – آتاسیندان کی توی وسایبلینی آلماغا شهره گئتمیشلر. کلبی نین اؤز آناسی اؤلموشدو، اما بیر مهربان آنالیغی وار ایدی، اونو آنا کیمی سئوردی. ائوه چاتان کیمی خبردار اولدولار نئچه گوندو کلبی اووا گئدیب و قاییتمایيبدیر. کلبی‌نین آتاسی خواجه زینال باش قویوب داغا ساری اوغلونون تاپماسینا گئدیر. خواجه زینال نه قدر گزیدی خبر – اتر اوغلوندان تاپمادی. داغ ایدی و هر یان قار. یئل سسی ایدی و آغاجلار قار آغیرلیغیندان باشلارینی یئره سالمیشدیلار. ناچار قالیب بیر داش اوسته اوتوردو و داغا گؤز تیکدی:

بورایا گلبمیشم خبر آلاییم
نوشاف داغی سن بالامی نئیله‌دین؟
کلبی گزه‌ن یئره قوربان اولاییم
نوشاف داغی سن بالامی نئیله‌دین؟

غم یاغیشی اوستوموزه یاغدیردین

داغیتمیشدیم دوشمن لری ییغدیردین
گتیر قیروه‌لردن اؤلدوردون
نوشاف داغی سن بالامی نئیله‌دین؟

الیمدن اوزولدو اوغلومون الی
یئتیش فریادیما یا شاه ولی
گؤزو یاشلی قویما خواجه زینالی
نوشاف داغی سن بالامی نئیله‌دین؟

کندین اهلی گلیب خواجه زینالی کنده – ائولرینه آپارسینلار. او بیری طرفدن ده کلبی‌نین آناسی باش آچیق – آیاق یالین باش قویوب داغا گئدیر، اوغلونو سسله‌ییر و نوشاف داغینا خطاب بئله سؤیله ییر:

سنه دئییم ای نوشاف داغی
تئز سولسون گوللرین سنین
یاغی گلیب اوستون آلسین
قیریلسین ائللرین سنین

باشیندا بولود اویناسین
دیبیندن چشمه‌ن قوروسون
یئرلی یئریندن اویناسین
کؤلگه‌لی داشلارین سنین.

فخری خانیم بوردان گئچر
أییلیب سولارین ایچر
الله دان بیر اود دوشر

قورویار گؤللرین سنین.

کند اهلی گئدیب فخری خانیمی ائوه گتیردیلر، آما کلبی‌نین باجیسی – سلبی داغا گئتمیشدی. قارداشی نی چوخ سئوردی طاقت گتیرمه ییب غملی بیر حال ایله آغلاییب بئله اوخویور:

گلدیم سندن خبر آلیم
هانی کلبی‌م نوشاف داغی؟
اونون قاداسین من آلیم
هانی کلبی‌م نوشاف داغی؟

نئیله دین کلبی قارداشیم؟
یاندیردین باغریمین باشین
عمانه دؤندو گؤزیاشیم
هانی کلبی‌م نوشاف داغی؟

سلبی یم بیلمم اؤزومو
سؤیله ییم کیمه سؤزومو؟
آغلار قویدون بو گؤزومو
هانی کلبی‌م نوشاف داغی؟

خلق سلبی‌نین دالیجا گلمیشدیلر اونو دا اؤزلریله ائوه قایتاردیلار.

بیر زماند کئچدیکده بیر عدّه دئدیلر کلبی داها اؤلوبدورو یاخشی‌دیر اونون نامزدینی باشقاسینا وئره‌ک. بئله اولادی و بیری اونون ائلچی‌لیگینه گلدی. کلبی‌نین نامزدی انسان خانیم آدلی ایدی، کی اونا نرگس دیردیلر. انسان خانیمین یاشیدلاری دؤوره سینه توپلانیب اونا اورک دیرک اولدولار. انسان خانیم دا اونلارا بئله سؤیله‌دی:

ای خانیم لار من اونونچون آغلارام
ظالیم فلک ائتدی منه ظُلُم وار

باتارام قارایا عزا ساخلارام
شیدا بولبول اوچدو گئتدی گُلوم وای.

ار ایگیدین سیررین ساقی‌یه گؤردوم
کلبی مینمیشدی ناقه‌یه گؤردوم
یاتمیشدیم یوخودا واقعه گؤردوم
سو بولاندی دؤورون تودو وای

انسان دئیر آهو کیمی مله‌رم
بیر آه چکیب داغی – داشی دله‌رم
آیاق یالین باش گؤتوروب گئده‌رم
گئدیب دئییب نوشاف داغی سنه وای.

اما ائشیدین بیر ماغارادا زندانی اولموش کلبی‌دن. کلبی شعرینی آیی یا اوخویاندان سونرا آیی داها اونا یورومه‌دی. هر وقت ائشیگه گئدیردی بیر بؤیوک داش ماغارانین آغزینا قویوردو کی اولماسین کلبی و بالالاری ماغارادان ائشیگه چیخا بیلسینلر. اؤزو گئدیردی و اونلارا غذا گتیریردی. کلبی ده آیی بالالاری کیمی اونلارین یانیندا گؤزله‌ییردی.

انسان خانیم اؤز اطرافینیندان ائلچی گلمک خبرلرینی ائشیدیب ناراحت اولوردی. بیر گون تصمیم توتدی داغا گئدیب بلکه کلبی‌نی دیری اولاراق گؤردو. داغا چیخدی و بیر داش اوسته اوتوروب بئله اوخوماغا باشلادی:

یانا – یانا بورا گلدیم
دردیم دئییم سنه داغلار
نئیله دین سن بولبولومو
سولدوردون گولشنی داغلار.

داغلار منی ایناندیردین
عشقین اودونا یاندیردین
آغلاما پای دولاندیردین
منی بی پای قویان داغلار.

دیبیندن چشمه‌ن قوروسون
منیم تک بوینون بورولسون
باشیندا بولوت اویناسین
گون دوشمه‌سین سنه داغلار.

انسانام اوچدوم گولومدن
آچیلدی شدّام بئلیمدن
چوغول معروفون الیندن
قاچاق گلدیم سنه داغلار.

اما ائشیدک کلبی‌دن. آنا آیی گؤردو کلبی چالیشیر ماغارانین قارشیندا توپلانان قارلاری کنارا چکسین بلکه ائشیگه چیخماغا بیر یول تاپسین. بالالاری‌نین ائشیگه چیخماسیندان قورخان آیی بیر بؤیوک داش گتیریب ماغارانین آغزینا قویدو. کلبی گؤردو داها ماغارادان چیخماق چتین‌دی، بئله شعر اوخوماغا باشلادی:

نه قاپیسی واردی نه ده باجاسی
قالمالیسان قال بورادا قال ایندی.
یولونا قویموشام بو جان و سری
قالمالیسان قال بورادا قال ایندی.

یامان گؤردوم بو داغلارین قارینی

کیمسه بیلمز منیم آه و زاریمی
الیمدن آلدیلار گؤزَل یاریمی
قالمالیسان قال بورادا قال ایندی.

من کلبی یم کیمسه بیلمز اونومی
دیل بیلمز حیوانا ساتدیم جانیمی
یوسف کیمی قوهوم قارداش یاریمی
قالمالیسان قال بورادا قال ایندی.
کلبی گؤردو بیر داش ماغارانین آغزینی باغلاییب؛ بو دفعه سؤزلرینی داشا خطاب ائده‌رک سؤیله‌ییر بلکه اوره‌یی اونا یوموشانسین:
باش گؤتوروب آیاغیوا گلمیشم
منه بیر یول سن اللهین عشقینه.
سنی اؤزومه غمخوار بیلمیشم
باش گؤتوروب آیاغیوا گلمیشم

بیر یئل اسدی منی گتدی بوغاناق
تویوم یاسا دؤندو داغیلدی قوناق
اوچ آی قیشی منی ساخلادین قوناق
باش گؤتوروب آیاغیوا گلمیشم

من کلبی یم چیخمیشدیم بورادا
اوخوم سیندی، پیکان قالدی یارادا
خدام بیلیر بیر خئیر ایش وار آرادا
باش گؤتوروب آیاغیوا گلمیشم

دئییرلر بو تمنادان سونرا آیی ائشیه گئدیب و قاییداندا اؤزو ایله چوخلو خیریم خیردا شئی لر گتیریب تؤکدو یئره. کلبی باخدی گؤردو تامام خانیملار عائید اولان قیزیل - گوموش بزک – دوزک- لردیر: قولباخ، بویونباخ و جواهرلر کی آیی کندلردن اوغورلامیشدی. آیی داشی گؤتوردو تا کلبی ماغارادان چیخدی. چیخماق همان گؤردو فصل ده‌ییشیلیب داها قار و قیشدان خبر یوخ. باهار گلیب هر یان یاشیللاشیبدیر. اؤزونه باخدی گؤردو بوتون پالتارلاری چورویوب؛ جرأت ائله‌دی کنده ساری گئتدی. بیر آز یول گلیب بیر یولجویا راست گلدی؛ اونا خطاب اورَک دردینی بئله سؤیله‌دی:

قاصد گئدر اولسان بیزیم ردیارا
منیم عرضیم نازلی یاره دئیرسن
قوهوم – قارداش منی خبر آلسالار
کلبی قالیب سن آواره دئیرسن.

شیدا بولبول اوچدو قوندو گلشنه
سؤز گوهردب دئمک اولماز دوشنه
مین تومنه بیر بازوبند – گوشواره
من آلمیشام نازلی یاره دئیرسن.

شیدا بولبول اوچدو قوندو گولونه
کلبی قوربان یارین شیرین دیلینه
مین تومنه بیر بازوبند قولومه
من آلمیشام نازلی یاره دئیرسن.

کلبی بو سؤزلری دئدی و قاصده تاپشیردی اونون آتا – آناسی و نشانلیسینا خبر وئرسین.

اما ائشیدین کلبی‌نین قارداشیندان. کلبی نین بیر اؤگئی قارداشی وار کی کلبی اونا دا اووچولوغو و تیر آتمانی اؤیره دیبدیر. آدی محمد. محمد تفنگینی گؤتوروب دئدی اللهه آند اولسون داغا گئده جه یم و هر نه گؤرسن اوولویاجاغام تا قارداشیمی اؤلو یا دیری تاپاجاغام.

محمد داغا ساری یولا دوشدو. گؤردو طبیعت یئنه جانلانیب، گوللر و لاله‌لر گولورلر. اوتوردو و اورک سؤزونو بئله سؤیله‌دی:

ویران قالان نوشاف داغی
نه اسر یئللرین سنین
ایلدیریم وورسون باشیندان
تؤکولسون داشلارین سنین

محنت بوینون قوروسون
یاغیندان سورغو سورولسون
یانلی یانیندان قیریلسین
قارقالی قوشلارین سنین.

دؤوره ین دن بایقوش بانلاسین
ائللر یانیندا قالماسین
ایللره جن هئچ یانماسین
نازه ایشیقلارین سنین.

محمد اورک سؤزون دئییب قارداشی نین دالیجا داغی دولانماغا باشلادی، کلبی نین اگنینده بیر پالتار قالمامیشدی؛ بیر حیوانی اوولاییب دریسیندن پالتار دوزلتدی و داغین اته گینده اوتوردو. او بیری طرفدن انسان خانیم باشیندا یاشیدلاریلا برابر دولانیرلار و انسان خانیم اونلارا شعر اوخویور:

قادر الله اؤزون ائیله بیر دیوان
حسرت قالدی گؤزوم یاری گؤرمه‌دی
بولبول ایدی اوچدو یاریم قفسدن
پرواز ائدیب بو دیارا گلمه‌دی.

سئل – یاغیشلار منی الدن آلدیلار
گلشنیمی پ.زوب سایه سالدیلار
چوغول معروف منی تورا سالدیلار
الدن چیخیب اختیاریم گلمه‌دی.

من انسانام کلبی یولو گؤزله‌رم
گئدیب داغا گزن ایزی ایزله‌رم
شیشه چکیب کباب باغریم دوزلارام
گؤزوم یولدا انتظارام گلمه‌دی.

اما ائشیدین کلبی‌نین قارداشی محمددن کی تفنگ الده داغلاری اوو دالیجا گزیر. داغ اته گینده بیر اوو گؤردو گونش آلتیندا یاتیب. محمد سئویندی کی کلبی‌دن سونرا هئچ بیر اوو وورمامیشدی؛ تووداا اوتوردو و گون قاباغیندا یاتان اووو نشانلادی. اوخو خطا ائتمیر و اووو قانا بله ییر. اؤزونو تله‌سیک اووا چاتدیریر تا باشینی بدنیندن آییرسین. آنجاق اوون باشی اوسته چاتان کیمی گؤرور واویلار بو اوو دگیل؛ بلکه قارداشی کلبی‌دیر کی اوو دریسیندن پالتار گئییب و ایندی اؤز قانینا بله شیب. آغلایاراق قارداشینی باغرینا باسیر و قانلی یاشینی گؤزلریندن آخیدیر و دئییر: کاشکی گؤزلریم کور اولایدی، کاشکی اللریم شیل اولایدی.

قانا بلنمیش کلبی دئدی: قارداش منیم تقدیریم بئله ایمیش، آتا – آنامدان نه خبر؟ انسان خانیمدان منه سؤیله. باجیندان منه دئ. کلبی دیلیجه:

البته بئله ایمیش قضانین ایشی
چوخ آغلاما قارداش الله ساخلاسین
گؤروم دولانایدی بئله گردشی
چوخ آغلاما قارداش الله ساخلاسین

زحمت چکیب ووردون شکار درینی

اوستاد اولوب یئره ییخدین قدیمی
البته آل گیلان منیم یاریم الینی
نازینی چک قارداش الله ساخلاسین.

تفنگیوی تفنگداره سیلدیردین
ازل اووچولوغون منه بیلدیردین
گئدیب دئمه من کلبی نی اؤلدوردوم
چوخ آغلاما قارداش الله ساخلاسین

من نئیله‌دیم بو بی وفا فلکه
بولبول آغلار وفا ائتمز گول منه
گئدیب دئمه من قارداشیم اؤلدوردوم
آغلاماسین قوهوم قارداش ائل منه.
محمد:
آلا گؤزلرینه قوربانْدی جانیم
سنه دَیَن گوللّه منه ده‌یه‌یدی
بیلمه‌دیم کلبی جان سنی اؤلدوروم
سنه دَیَن گوللّه منه ده‌یه‌یدی
کلبی:
تفنگیوی تفنگداره سیلدیردین
دوستووی آغلاتدین دوشمن گولدوردون
گئدیب دئمه من کلبی نی اؤلدوردوم
تازادان دا آغلاماسین ائل منه.
محمد:

چاخماغی من چکدیم اوت دوشدو قووا
اوینادی بولوتلار توتوشدوم هاوا
من سنه آتمیردیم، آتیردیم اووا
سنه دَیَن گوللّه منه ده‌یه‌یدی.
کلبی:
من کلبی یم چیخمیش ایدیم اووما
آنام آغلار باجیم قالار لووما
ییغیشمیشدی قوهوم قارداش تویوما
زفاف تختیم قسمت اولدو چؤل منه.
محمد:
محمدم خسته قلبین دیندیررم
تفنگ آتان اللریمی سیندیررام
خنجر ایلن من اؤزومو اؤلدوررم
سنه دَیَن گوللّه منه دیَه‌یدی

قارداشلار سؤزلرینی بیر بیرینه دئدیلر. محمدین گؤزلریندن یاش آخاراق کلبی اونا دئییردی بیر کیمسه‌یه دئمه کی کلبی‌نی من اؤلدوروم. دوست – دوشمن سنی شماتت ائدر. کلبی بو سؤزلری دئدی و جانینی یارادانا وئردی. محمد تک و یالقیر داغ اته‌گیندن قارداشی‌نین جنازه سیله حیران قالدی. باشینا دؤشونه ووروب آغلاییردی. اما هئچ کیم سسینی ائشیتمیردی. او آغلایاراق بئله سؤیله-ییردی:

شیعه‌لر دادینا یئتن یاعلی
شاه مردان فریادیما سن یئتیش
شمشیر ایلن باده وئره ن کافری
آقالار آقاسی داده سن یئتیش.

خیبرین قالاسین خراب ائیله ین
دئو بارماغین آچیب آزاد ائیله ین
خلیلی ناردان نجاتین وئره ن
شیعه لر آقاسی داده سن یئتیش.

رحم مادردن آنایا یولداش
اوره گیمین سیررینی سن ائیلەمه فاش
دونیادا قارداشین اؤلدورمز قارداش
شفا وئر کلبی مه داده سن یئتیش.

محمد، کلبی‌نی باغرینا باسیب زحمت ایله یاخین بیر شهره یئتیردی و یاخین دوستلارینا خبری چاتدیردی. کلبی‌نین دوستلاری خبری ائشیدیب قارا پالتار گئیدیلر، ملبی اوچون ناماز قیلدیلار و تامام احترامیلا آتا – آناسیندان گیزلی قویلادیلار.

بیر زامان کئچدی و خواجه زیناب محمددن سوروشدو: نییه نئچه گوندو پریشان و پوزقونسان؟ محمد ناچار قالیب اورک سؤزونو آتا – آناسینا آچدی و کلبی‌نین آتا – آناسی خبری ائشیتدیکده باهار بولوتو کیمی آغلادیلار و بو خبر کلبی‌نین نشانلیسی انسان خانیما دا چاتدی.

نئچه آی کئچدیکدن سونرا، کلبی‌نین آتا – آناسی تصمیم توتدولار انسان خانیمی محمد اوچون ائلچیلیک ائتسینلر و اونلاری بیر بیرینه یئتیرسینلر.

بیر زامان کئچدی و محمد ایله انسان خانیم نشانلاندیلار و بیرگه یاشاییشا باشلادیلار، اوغول صاحیبی اولوب روزگار کئچیردیلر.

سیز ده خوش یاشایین.

***

گورجی محمد داستانی

سؤیله‌ین: آشیق ستار خدایی

گؤزل الله و گؤزللیک‌لری یارادان اللهین آدی ایله باشلاییرام

اوستادلار بئله روایت ائدیرلر کی گیلاندا سوراگر بئجان آدلی بیر خیرخواه و آدلیم تاجیر وار ایدی. سوداگر بئجان ۴۵ یاشیندا بیر اوغول صاحیبی اولدو، آدینی محمد قویدولار. محمد یاواش یاواش بؤیویوب، مکتبه گئتدی و گؤرکملی بیر ایگید اولدی.

سوداگر بئجان بیر زامان سفره چیخمامیشدی. یولداشلاریلا مشورت ائتدی و سفر اوچون بیر یئر سئچدی. قرار اولدو گورجستانا سفر ائتسین. چونکی بئجانین اورادا بیر صمیمی دوستو وار ایدی، آدی احمد کیشی.

سوداگر بئجانین کروانی سفره حاضیرلانمیشدی. هر کس عائیله سینه تاپشیریقلار وئریردی. سوداگر ده قولاملارینی چاغیریب و بیر بیر ایشلری تاپشیردی و هر بیرینی بیر ایشه قویدو. جاندان آرتیق سئودیگی اوغلو ایله وداعلاشدی. محمد وداعلاشان چاغدا آتاسینا دئدی: آتاجان ائوه دؤندوکده منه بیر همدم گتیر. محمدین منظورو همدم‌دن بیر ساز ایدی؛ آما آتاسی بئله دوشوندو کی محمد همدمی اورتاق یاشاماق اوچون ایسته‌ییر.

هر حالدا کروان یولا دوشدو. گونلر گئتدی تا گورجستانا چاتدی. کروان بیر کرواسارادا اوتراق ائتدی. سوداگر بئجان دوستونو سوراقلاییب بالاخره تاپدی. احمد کیشی ده سوداگر دوستونو گؤرمکدن سئویندی و هامیسینی قوناقلیغا چاغیردی. بئجان دوستلاریلا برابر احمد کیشی‌نین ائوینه گئتدیلر.

احمد کیشی نین بیر قیزی وار ایدی گورجی خانیم آدیندا. سوداگر قیزی گؤردوکده اوغلونون تاپشیریغی یادینا دوشدو. اونا گؤره بیر یولداشی‌نین - حیدر آدیندا - یاردیمی ایله ائلچی‌لیک ائتدی.

احمد کیشی یولداشینا حؤرمت ساخلایاردی و اونا اعتماد ائدردی. اونا گؤره بو ائلچی‌لیکله راضیلاشدی.

سوداگر گلین عائیله سینه هدیه لر آلیب اؤز یوردون ون عنعنه لرینه اویغون قوناقلیق وئردی و شادلیقلار ائتدیلر.

نئچه گوندن سونرا کروان قاییتماق فیکرینه دوشدو. بیر کجاوه حاضیرلاییب گورجی خانیمی اوندا اگلشدیردیلر و گلین عائیله‌سیندن وداعلاشدیلار.

گونلر کئچدی تا سوداگر وطنه چاتدی. کروانین گلیشینی ائشیدن پئشوازا چیخدیلار. محمد اولای-دان خبردار اولوب آتینا مینندی و آتاسی کروانینا ساری حرکت ائتدی.

گورجی خانیم کجاوه ده اوتورموش ایسته دی کجاوه‌نین اؤرتویونو کنارا چمیب محمدی گؤرسون؛ قاراواشی دئدی: اجازه وئرسز من محمدی سیزدن قاباق گؤروم. گورجی خانیم ایسته‌مه‌دی قاراواشین اوره‌یینی سیندیرسین. اجازه وردی کجاوه‌نین پرده‌سین کنارا وئریب ائشیگی گؤرسون. بو زامان محمد کجاوه یه باخیردی. کاراواش پنجره ده باخان کیمی محمد ده اونو گؤردو و اونون سیماسینی خوشلامادی و اوندان سونرا فورا ائوه دؤندو.

کروان شهره گلدی و هر آدام اؤز ائوینه گئتدی. اما محمد قاراواشی گورجی خانیملا اشتباه توتدوغو اوچون اونو سوراغینا گئتمه‌دی. بیر زامان کئچدی. بیر گون قونشودا توی وار ایدی. گورجی خانیم دا چاغریلمیشدی. محمد تویا گیره‌ن کیمی گورجی خانیم دا قیزلارین ایسته‌یی اساسدا اوخوماغا باشلادی:

جانیم قیزلار، گؤزوم قیزلار
یارامادی، یارا منده
یا باشیمی آللام گئده‌رم
یا ائیله‌رک چارا من ده.

من گؤرجویم تابیم یوخدور
حق یانیندا پاییم چوخدور

گؤزل‌لیکده تایین یوخدور
قسمت اولدوم خارا من ده.

آتام – آنام بیرجه سی یم
قیزیل گولون دسته سی یم
من بیر گورجو بچه سی یم
نصیب اولدوم خارا من ده.

گورجی خانیم بو شعرلری اوخایندا محمدین گؤزو اونا دوشدو. ایندیه قدر بئله گؤزَل و یاراشیقلی قیز گؤرمه‌میشدی. قونشولارین هئچ بیری‌نین بئله قیزی یوخ ایدی. بیر اورک یوخ، مین گؤیول‌له عاشق اولدو. عم اوغلوسو اونون حالی نین ده ییشمه سینی گؤروب قضیه‌دن خبردار اولدو و دئدی: عم اوغلو بیز بورادا معطل اولمامالی‌ییق چونکی بورا قادینلار مجلیسی‌دیر گره‌ک تئرلیکله ایگیدلر مجلیسینه گئده‌ک.

محمد دئدی: عم اوغلو قولاق آس:
باشینا دؤندوگوم جانیم عم اوغلو
نه اولایدی بو قیز منیم اولایدی.
عشقیندن آلیبدیر صبر و قراریم
نه اولایدی بو قیز منیم اولایدی.

عم اوغلو دئدی: محمد، هانسی قیزی دئییرسن؟

محمد دئدی: همان شعر اوخویان و اوینایان قیزی دئییرم.

عم اوغلو دئدی: محمدجان هوشون – حواسین هاردادی؟ بو قیز همان گورجی خانیم‌دیر، سنین اؤز یارین.

محمد دئدی: ولی بو منیم گلینیم دگیل. او باشقا بیر کیمسه‌دیر و من اونو بگنمه‌دیم.

محمد بئله سؤیله‌دی:
یاتماق اوچون باشی اوسته خوابی وار

اممک اوچون لب لری نین بالی وار
آغ اوزونده بیر جوت حبش خالی وار
نه اولاردی خاللار منیم اولایدی.

سئودیجه‌گیم نه چیخمیسان قالادان
یامان آدام قورتولماسین بالادان
وئریب منه یئری گؤیو یارادان
نه اولایدی بو قیز منیم اولایدی

عم اوغلو، محمدین الیندن یاپیشیب ائوه آپاردی. اؤزونو دانلاییردی، آناسی‌نین یانینا گئدیب سوروشدو: آنا سیزین نظریزه آتام منه نه همدم گتیرمیشدی؟

آناسی دئدی: اوغلوم نئچه آی‌دیر کی سنن ایسته‌ییریک بو باره‌ده دانیشاق، ولی سن قویمورسان. گورجی خانیم نه زاماندی سنی گؤزله‌ییر اما سن آیاغیوی دا اورا قویماییرسان.

بو دانیشیقدان سونرا محمد گورجی خانیمین ائوینه گئتدی و گورجی خانیمین توی مجلیسیندن قاییتدیغینی گؤزله‌دی. گورجی خانیم دؤوره سینده قیزلار گلدی، بیر آی کیمی اولدوزلار آراسیندا پارلاییردی. گورجی خانیم محمدی گؤروب یاواشجا ائوه گیردی و قاپیلاری بیر – بیر دالیندا باغلادی و اؤز اوتاغینا گئتدی، یورقون اولدوغو اوچون تئز گیریب یاتدی.

محمد بئله گؤروب قاپیلاری بیر – بیر آچدی و گلین اوتاغینا وارد اولدی. گؤردو گورجی خانیم یاتیب، اما اوره‌ییندن گلمه‌دی اویاتسین. اونا گؤره سازی الینه آلیب چالماغا باشلادی و بئله اوخودو:

ییغدیم اوتاغین قالی سین
نئیله رم دونیا مالی سین
یار قولوندا قولباغی سین
آچدیم اویانماز اویانماز.

گورجی خانیم دئدی: بو یئددی آی‌دا سندن بیر ایگیدلیک گؤرمه‌دیم، سن باجارمازسان منیم قولباغیمی الیمدن آچاسان.

محمد:
ییغدیم اوتاغین کؤزونو
سئودیم گورجولو قیزینی
آییلدیم اؤپدوم اوزونو
اؤپدوم اویانماز اویانماز.

ییغدیم اوتاغین کئچه‌سین
دولاندیم گلدیم کوچه‌سین
یار بوینوندان عنبرچه‌سین
آچدیم اویانماز اویانماز.

بو زامان قیزلاری قاپینی چالدیلار کی خانیم، سیزی تویا چاغیریبلار، حاضیرلاشین. خانیم دا بئله بیر فرصتی آختاریردی دئدی: ایندی حاضیرلاشارام و تویا گئده‌ریک. سونرا اوزونو محمده چؤنده‌ریب دئدی: توی قورتولار. قوی گئدیم ، شعر اوخوماغا هله چوخ فرصت وار. اما محمد باشلادی اوخوماغا:

باشینا دؤندوگون ییغیشان قیزلار
سیز الله، سیز دئییین یار اویناماسین
جسدیم ایچینده سوموگوم سیزلار
سیز الله، سیز دئییین یار اویناماسین

توی ائوینده قیزلار حنا یاخارلار
جاهال – جومبول دالدالاردان باخارلار
شماتت ائیلرلر باشا قالخارلار
الینده اختیار وار اویناماسین.

عقلین دریاسی، معرفتین کانی

دئمیرم اویناما، اوینا پنهانی
سنسن محمدین دینی – ایمانی
الینده اختیار وار اویناماسین.

اما گورجی خانیم قیزلارینان تویا گئتدی. توی قورتولان کیمی هامی اؤز ائوینه دؤندو. محمد صبیرسیزلیکله گلین‌ین قاییتماسینی گؤزله ییردی. گورجی خانیم ائوه گلدی و ۷ آی گؤزله‌مه‌یی اونوتمامیشدی. محمده طاب دئدی:

محمد دوغرودان منی سئویرسن؟

محمد دئدی: من اورکدن جاندان سنی سئویرم.

خانیم دئدی: بئله‌دیسه بیر آت گؤتور اووا چیخاق. من یئددی آی‌دیر سؤزوم اوره‌ییمده قالیب، سنه دئمک ایسته‌ییرم.

محمد قبول ائله‌دی و آتاسی یانینا گئدیب اذن آلدی. آتاسی دوشونن بیر کیشی ایدی؛ راضی اولدو یئیین گئده‌ن آتلاردان اونلارین اختیاریندا قویدو.

محمد و خانیم آتلارا مینیب طبیعتین تاماشاسینا داغا – چؤله چیخدیلار. گزیب دولانیب، یورقونلوقلاری آلماغا بیر یئرده اوتوردولار. بو زامان محمد جیبیندن بیر آلما چیخاریب گلینه وئردی. آما گورجی خانیم آلمادی. محمد تعجبله بئله دئدی:

بیر آلما آلمیشام بئش میختگی وار
آلمانی آلمادی گؤیلو خوش پریم.
گؤیول قبول ائتسه منده نه‌یی وار
منی ده یاندیریر بو آتش پریم.

سئودیجه گیم گشته چیخیب نارینان
درویش کورکون گئییب تیرمه شالینان
یاقوت یمن، اینجی مرجان لعلینان
سنینچین چکدیررم باش و قاش پریم.

محمد گؤردو خانیم اونا گؤیول وئرمیر و یئددی آیین ماجراسیندان عصبانی دیر بئله سؤیله‌دی:

محمد دئییر داغلار باشی دوماندی

یارین یاردان اینجیمه گی یاماندی

بوگون آیریلیقدی، آخیر زماندی

سن ده منیم کیمی یان آتش پریم.

گورجی خانیم یان – یؤوره ده کی داغلارا باخیب سوروشدو: محمد بیلیرسن آتان منی هانسی یولدلن بورایا گتیردی؟

محمد دئدی: دوزگون بیلمیرم آما سانکی قارشیداکی ایکی داغ آراسیندان گتیرمیش.

گورجی خانیم بیر آز ایره‌لی گئتدی و دئدی: محمد، یئددی آی منی آغلار و یالقیز قویدن. بیر دقیقه ده ۷ آیدان تئز گلسن سنیلن اولمایاجام. گره‌ک ۷ آی منی گؤزله‌یه‌ن. محمد یالواریب اوخودو:

سنه قوربان گورجی خانیم

گل قاییداق آمان گورجو

سنه قوربان شیرین جانیم

گل قاییداق آمان گورجو

گورجی خانیم جوابیندا دئدی:

اوغلان سؤزلرین سؤیله‌مه

باغریمین باشین تئیله‌مه

منی یولومدان ائیله‌مه

گئده رم قالا بیلمه‌رم.

محمد گؤردو تقصیر اؤزونده‌دیر، بئله دئدی:

سنه سؤزومو سؤیله‌دیم

باغریمین باشین تئیله‌دیم

بیر یامانلیق من ائیله‌دیم

سن ائیله‌مه آمان گورجو.

گورجو خانیم:
اوغلان یاری یا باخگیلان
یولون اوستوندن چیخ گیلان
من خسته‌نی بوراخ گیلان
گئده‌رم، قالا بیلمه‌رم.

بولبول اوخور یاغ ایچینده
شامامالار تاغ ایچینده
گل یالوارما یول ایچینده
گئده‌رم، قالا بیلمه‌رم.
محمد بو سؤزلری ائشیدیب گلینه خطاب سؤیله‌دی:
گورجوم صحراده گزرسن
جانلار باغرین ازرسن
نابلدسن یول آزارسان
یولون توتسون دومان گورجو.
گورجو خانیم محمدین بو سؤزلری قاباغیندا بئله اوخودو:
من گورجویام گورجو قیزی
آتان یاخشی تانیر بیزی
ائشیت بودور سؤزون دوزو
گئده‌رم، قالا بیلمه‌رم.

گورجو گؤردو محمد بو سؤزلرینن ال چکن دگیل و سئوگی مساله‌سینی ساده توتوب، قیلینجی قیندان چکیب محمدین باشیندان بیر ضربه ووردو و اونو آتدان سالدی. محمد آتدان دوشدو و گورجو خانیم گورجوستانا ساری یولا دوشدو. بیر آز گئدیب اؤز اؤزونه فکرلشدی: محمدی بئله بوشلاسام اؤلر. قاییدیب یایلیغی ایله محمدین یاراسینی باغلادی و یولا دوشدو.

محمد یارالی و حالسیز نئچه ساعات قالدی. بیر زاماندان سونرا بیر اکینچی اونو تاپیب شهره آپاردی. آتا – آناسی خبردار اولوب طبیب خبر ائتدیلر و ماجرانی سوروشدولار. محمد سازی الینه آلیب بئله سؤیله‌دی:

خلایق‌لر باخین سرخوشا
ساقی منه بیر مئی ایچیتدی گئتدی
یارب یازیلان لار گلیبدیر باشا
لیلی ائللرینی کؤچوتدو گئتدی.

قان آپاریب منیم گؤزوم قارالیر
باشیم اوسته قارقا – قوزقون دولانیر
گؤز ائوینده بیر چالاغان دولانیر
لیلی ائلرینی کؤچوتدی گئتدی.

محمد دئیر ال چاتمادی الینه
معطل قالدیم گفتارینا دیلینه
ترلان دوشدو من نادانین الینه
اولوادا بیلمه‌دیم اوچوتدی گئتدی.

محمدین آنا – آتاسی ماجرادان خبردار اولدولار و بئله دوشوندولر کی گورجی خانیم بو یئددی آیین انتقامینب آلیبدیر. بیر مدتدن سونرا محمد کاملا ساغلیغینی اله گتیرندن سونرا دئدیلر: محمدجان، سن منیم اوغلوم سان و من سنین اوچون همدم گتیردیم. آما سن اونو ساخلاماغی باجارمادین. بو ایش سبب اولدی قوهوم – قونشو یانیندا باشیم آشاغی اولسون. ایندی سن گره‌ک گلینیمی ائوه قایتاراسان، ایندی سنین نؤوبه‌ن‌دی اؤزون گئدیب و گلینی گتیره‌ن. محمد قبول ائله‌دی و صاباحی گون سفر وسایلین حاضیرلاییب یولا دوشدو. نئچه گوندن سونرا گورجستانا چاتدی. شهرین ائشیگینده نشانی آلدی. بیر قاری محمدی قوناق ائدیب ائوینه آپاردی. محمد یورقون ایدی.

قاری اونا یئر و غذا حاضرلادی. گئجه واختی قاری‌نین یئددی اوغلو یایلاقدان قاییتدیلار، قاری محمدی اوغلانلارینا تیتدیردی. قاری گؤردو قوناغین سازی وار و بیلدی کی آشیق دیر. دئدی: بو گئجه شهریمیزده والی‌نین قیزی‌نین تویودور گل و اورادا ساز چال. محمد قبول ائله‌دی و بیلدی کی یاخشی بیر زماندی تا اؤز سؤزونو گورجو خانیما چلتدیرسین. اما او بیری طرفدن ناراحات اولدو کی نییه اونون گلینینی اونون عم اوغلوسونا وئریرلر. گورجو خانیمین یایلیغینی کی اونون یاراسینا باغلامیشدی بیر اوزوک ایله قاری یا وئردی و دئدی: بونلار منیم نشانه‌لریم‌دی، اونلاری گورجو خانیما یئتیر. قاری بونلاری آلیب گورجو خانیمین یانینا گئتدی. قیزلارین چالیب – اوخوماقلاری تکندی قاری‌دان ایسته‌دیلر اویناسین. قاری قبول ائله‌دی و گلین قاباغیندا دایاندی. اما بیلدی کی بو قیز گلین اولماغا گؤیولسوزدور. سانکی اجبار ایلن بو توی توتولوب. یایلیغی و اوزوگو گلینه گؤستردی. قیز اونلاری تانیدی و قاری یا دئدی: بو یایلیق منیم‌دی. قاری دئدی: بو دولتلی‌لرین عادتی‌دی فقیرلرین بیر زادی اولسا اونا صاحیب چیخارلار. سیزی اؤز حالیزا قویسالار صاباح دئیرسیز کی اوزوک ده منیم‌دی. قیز دئدی: آناجان دوغرودور او اوزوک ده منیم‌دی.

اویناماداں سونرا قاری یئره اوتوردو. مجلیس بیتدی. گورجو خانیم قیزلارا دئدی: او قاری‌نی منیم یانیما گتیرین. قاری قیزین یانینا گلدی و دانیشماغا باشلادی. قیز هر نه قدر دئدی بو یایلیق و اوزوک منیم دی قاری قبول ائله‌مه‌دی. گورجو خانیم مجبور اولدو شعر و موسیقی ایله سؤیله‌سین:

قاری آنا هاردان گلدین بورایا
گئدیب یارا دئنن آشکار اولماسین
بولبول اولسون قونسون گوله گلشنه
ائله گئتسین گلسین هئچ کیم بیلمه‌سین.

قاری آنا هاردان گلدین بورایا
طبیب اولدون مرهم قویدون یارایا
قادر الله بیر ایش سالسین آرایا
عمیم اوغلو مندن کامین آلماسین.

گورجو قیزی دریا کیمی دولوبدی
سارالیبدی هئیوا کیمی سولوبدی
قاری آنا سؤیله هاردا قالیبدی
هله بولبول گلستانه گلمه‌سین.
قاری بئله گؤردوکده قیزینان عهد باغلادی کی سیررلرینی بیر کس بیلمه‌سین. اوندا سیرری قیزین یانیندا بئله آچدی:
بیزه بیر اوغلان گلیبدی
قاشی – گؤزو قارالی‌دی
آدینا ممد دئییرلر
اوجا داغلار مارالی‌دی.

قاری دئییر بیلمه‌میشم
گؤزون یاشین سیلمه‌میشم
یئرین خبر آلمامیشام
هئچ بیلمیره هارالی‌دی.

قاری ایشینده دوغرودی
عشق الیندن آلوولودی
بئجان سوداگر اوغلودی
باشیندان دا یارالی‌دی.

گورجو خانیم بو نشانه‌لرله بیلدی محمد قاری‌نین ائوینده‌دیر. اونا گؤره تاپشیردی محمد اؤزوندن موغایات اولسون و خالق ایچینده گؤروکمه سین. قاری ائوه دؤندو. محمد هله اویاق ایدی، قارینی گؤرمک همن سازی الینه آلیب بئله سوروشدو:

جانیم آنا، گؤزوم آنا
آنا یاریمی گؤردون می
اورک دؤندو بوتون قانا
آنا یاریمی گؤردون مو؟
قاری:
سنه دئییم عجم اوغلو
بیر قیز سنی دئییب آغلار
قاری آنا دئییر دوغرو
او قیز سنی دئییب آغلار.
محمد:
سنه دئییم قاری آنا
انتظاردان گلدیم جانا
نشانه می وئردین اونا؟
آنا یاریمی گؤردون مو؟
قاری:
قوربان قاشین قاراسینا
مرهم یوخدور یاراسینا
گئییینیب توی لباسینا
او قیز سنی دئییب آغلار.
محمد:
محمدی گتیردین دیله
گل سیزلاتما بیله – بیله
او قیزین آدینی سؤیله
آنا گورجومو گؤردون مو؟

قاری:
قاری آنان یالان دئمز
حق دانیشیب قورخو بیلمز
گورجو سنسیز دئییب گولمز
او قیز سنی دئییب آغلار.

محمد بیلدی بو گلین ائله اونون اؤز یاری‌دیر. سئویندی و قاری‌دان تشکور ائله‌دی. قاری دئدی: اوغلوم ائله سنین اوره‌یین اونون عشقیله چیرپینیر اونون ده اوره‌یی صبیرسیزلیکله سنین گلمه‌ییوی گؤزله‌ییر.

محمد اؤز اوتاغینا گئتدی. قاری دا اوغلانلارینا یانینا باش ووردو و ماجرانی اونلارا دئدی کی محمدین اونلارین یاردیمینا احتیاجی وار. اوغلانلار آنا قارشیندا دایاندیلار و سؤز وئردیلر محمدی یالقیز بوراخماسینلار.

صاباحی گون تویون اصلی گونو ایدی. اوغلانلار قرارلاشدیلار گلین آتا مییننده اونو اوغورلاسینلار و شهردن چیخارسینلار. قرار اولدی ایکی قارداش گلینی شهردن چیخاردیب، بئش قارداش دا شهرین ایچینده خالقین باشینی قاتسینلار.

صاباح همین ایشی گؤردولر، گورجو خانیمی شهردن چیخاردیلار، محمد ده گؤزله‌ییردی. محمد گؤردو قاری آت اوسته گلیر. قاری گلین الینی محمدین الینه وئردی. محمدقاری و اوغلانلاریندان تشکور ائتمک اوچون سازی الینه آلدی. قاری دئدی: ایندی بورا بو سؤزلرین یئری دگیل. اما محمد دئدی: قولاق آسین:

باشینا دؤندوگوم، قوربان اولدوغوم
قاری آنا خانمانین آوادان
بیر نئچه گون سنه قوناق اولدوغوم
قاری آنا خانمانین آوادان

دومان گلیب بو داغلاری بوروسون

گون ده وورسون قارلاریویز اریسین
یئددی اوغلون اوردو اولسون یئریسین
جانیم آنا خانمانین آوادان

سن منی قورتاردین غمدن قارادان
سنه کؤمک اولسون بؤیوک یارادان
محمد اؤلونجه چیخارتماز یاددان
جانیم آنا خانمانین آوادان.

محمد آتدان ائنیب قاری‌نین – آنا دئیه‌رک – آیاغیندان اؤپدو. قاری ایکی اوغلونا تاپشیردی بی ایله گلینی امن اولان یئره کیمی آپارسینلار.

اونلار دؤردو گلیب نئچه گوندن سونرا گیلانین یاخینلیقلارینا چاتدیلار. اوردا بیر بیریندن وداعلاشدیلار و قارداشلار گورجستانا قاییتدیلار.

محمد گؤردو نه گؤزَل منظره‌دی و طبیعت نه قدر گؤزل و خوشدی. ایکی عاشق و معشوق اگله شیب استراحت ائتدیلر. گورجو خانیم ایسته‌دی نئچه گون اوردا قالسینلار.

ایندی ائشیدین بو بؤلگه‌نین اوغرولار باشی اولان حاکیمی ایدی، اونلارا قیرخ حرامی‌لار دئیردیلر. ایکی حرامی اورادا کئچیردیلر گؤردولر ایکی آت چمنلیکده اوتلور و بولاق باشیندا ایکی گنج اوغلان – قیز استراحت ائدیرلر. اؤز - اؤزلرینه دئدیلر: بو ایکی آدامی آتلاریلا برابر اؤز رئیسیمیزه هدیه آپاراق. محمد و گلین یانینا گلدیلر. گورجو خانیم گؤردو ایکی نفر اونلارا ساری گلیر. محمد ده یوخلاییب دئدی:

باشینا دؤندوگوم، قوربان اولدوغوم
اویان اویان یار قاداسین آلدیغیم
آلا گؤزلرینه قوربان اولدوغوم
اویان اویان یار قاداسین آلدیغیم

اوره‌گینده دالغالانیر آرزولار
اوجا داغ باشیندان چکیلیب یوللار
بیزی دؤور ائله ییب قیرخ حرامی‌لار
اویان اویان یار قاداسین آلدیغیم

گؤرجو خانیم دریا کیمی اولوبدی
سارالیبدی هئیوا کیمی سولوبدی
آتان آنان گؤزو یولدا قالیبدی
اویان اویان یار قاداسین آلدیغیم

محمد آتا – آنا آدینی ائشیدرکن یوخودان اویاندی گؤردو گلینی باشی اوسته نیگران دایانیب. باخدی گؤردو نئچه نفر آتلاریلا اونلارا آرایا سالیب. حرامی‌لارین بیری دئدی:

بورادا قوش دا بیزیم رئیسدن اجازه سیز قاناد چالا بیلمز. سیز نه جرأت له بورادا اوتراق ائتمیسیز؟ اونلاری توتوب حرامی لار باشخانی یانینا آپاردیلار.

حرامی‌لار باشخانی گؤردو اونون آتلی‌لاریلا ایکی غریبه ده گلیر. بیلدی اونلار بورالی دگیللر. بو قیز حتما گورجستان گؤزللریندن‌دیر. محمد و قیزی الی باغلی یانینا گتیردیلر. حرامی بونلار بئله گؤردوکده باشلادیلار شادلیق ائله مه گه.

اما ائشیدین یوسوفدان کی سوداگر بئجانین غلامی ایدی. اما او را حرامی‌لار الینده اسیر اولموشدو و اونلارا نؤکرلیک ائدیردی. باشخانین یانینا گلدی قابا قاجاغی آپارماغا، باشخان دئدی: بونلارا دا غذا گتیر. یوسف محمدین یانینا گلدی. اللرینی باغلی گؤردو. اسیر اولمالاری‌نین دلیلینی سوردو. محمد دئدی: من خطا ائتمه‌میشم. گناهسیز گلینیم له برابر توتولموشام. من محمدم و بئجانین اوغلویام.

یوسف اونو تانیدی، دئدی: من سنین آتاوین دوز – چؤره گینی یئمیشم. من سنین آتان یانیندا اولاندا سن کیچیک ایدین. ایندی اؤزونچون بیر کیشی اولموشان. ماجرانی منه تعریفله. محمد ماجرانی تعریفله‌دی. یوسف سؤز وئردی آخشاما کیمی اونا مهلت وئرسین تا اونلارا بیر ایش گؤرسون.

یوسف غذا پیشیریب گتیرنده شربت‌لرینه سمّ تؤکدی و حرامی لارین سفره‌سینه قویدو. حرامی‌لار شرابی ایچیب بیر بیر دوشدولر. یوسف گؤردو یاخشی فرصت‌دی. محمد و گورجی خانیمین آتلارا ساری قاچیرتدی. آتلارا میندیلر هله حرامیلاردان خبر یوخودو. اوچو بیرگه قاچیب گؤزدن ایتدیلر. قارانلیقدا گؤردولر بیر ایشیق اونلارا ساری گلیر. اورادا بیر آلاچیق وار. قاپینی الدیلار. قوجا بیر کیشی قاپینی آچدی. قوجایا دئدیلر: بیز غریبه‌ییک استراحت اوچون بیر یئر ایستیردیک.

قوجا، قاریسینی سسله دی و دئدی: بونلار مسافردیلر بیزدن کؤنم ایستیرلر.

قاری دئدی: قوناق الله دوستودی.

مسافرلر ائوه گلدیلر. ائو صاحیبی سئویندی. شام دان سونرا محمد دئدی: سیزدن تشکور ائتمک اوچون بیر شعر و موسیقی اوخویورام:

ای آقالار سرگردانام بو ایشه
بیلسم اؤلدوررلر، بیلمه‌سم اؤللم
اوره‌گیم چیرپینیر گؤرمه‌گه یاری
گؤرسم اؤلدوررلر، گؤرمه‌سم اوللم.

گؤزل لیکده قیزیل گولدن آری‌دی
یئنگی یئتمیش باغچالارین باری‌دی
یارین قوینو سککیز جنت باغی‌دی
گیرسم اؤلدوررلر، گیرمه‌سم اؤللم.

قوجا کیشی قوناغین بو سؤزلریندن سئویندی و اوجا سسینن گولدی. قاری دئدی: نیه گولورن؟

قوجا دئدی: بو قوناف آشیق‌دی، عجب گؤزَل شعرلر اوخور.

محمد داوام وئردی:

قادر الله توپراق وئریب داش وئریب
آلا گؤزه کیپریک وئریب، قاش وئریب
شمامه‌لر تر سینه ده باش وئریب

درسم اؤلوررلر، درمه سم اؤللم.

سنه بیر سؤزوم وار ای قوجا عمی
قوناق دا قوناقدان آیری یاتارمی؟
غربت یئرده گل ائیله مه ستمی
قوناق دا قوناقدان آیری یاتارمی؟

باشیمی سورته رم یئرده بالینجا
کاش اؤلئیدیم غربت یئرده قالینجا
دؤزه بیلمم گئجه سخر اولونجا
قوناق دا قوناقدان آیری یاتارمی؟

باخ گیلن داغلارین بوران قارینا
کؤنول گره ک بیر بیرینن بارینا
گل محمدی حسرت قویما یارینا
قوناق دا قوناقدان آیری یاتارمی؟

محمد دئدی: آتاجان هر کس اؤز یاری‌نین دالیجادیر و هئچ کیمسه یاری یاردان آییرماسین. قدیمدن دئییبلر:

سارماشیق دا بیر بیرینن سارماشار
ایکی حسرت بیر بیرینه سارماشار

اوزون سؤزون قیساسی او گئجه‌نی صبحه چاتدیردیلار. صاباحی قهوه آلتی یئییب ائو صاحیبیندن وداعلاشیب وطنه ساری یولا دوشدولر. اؤز شهرلرینه یاخینلاشاندا آتاسی‌نین تانیشلاریندان بیری اونلاری گؤردو. خبری آتاسینا یئتیردی.

آتا خبردار اولدوقدا دستور وئردی پئشوازا چیخسینلار. سوداگر بئجان محمدین آناسی، آغ ساققالار، آغ بیرچکلر و محمدین دوستلاری و قیزلارین بیر دسته‌سی اونلارین گؤرمه‌گینه چیخدیلار. گؤروشلر و اؤپوشلردن سونرا محمد اؤز گلینینه اوز چئویریب بئله سؤیله‌دی:

سنه دئییم گؤزَل یاریم
سن بو دیاره خوش گلدین
سن اول منیم وفاداریم
سن بو دیاره خوش گلدین

گورجستانین مارلی‌سان
قاشی گؤزو قارالی‌سان
سن بیر لیلی مثالی‌سان
سن بو دیاره خوش گلدین

محمد سئویگینه یئتدی
عجب مطلبینه یئتدی
آغزی شکر، لبی سوتدی
سن بو دیاره خوش گلدین

و بئله‌لیکله او دوزگون عاشق و معشوق بیر بیری‌نین حقیقتی‌نی بیلیب باهم سئویشدیلر و یاخشیلیقلا خوشلوقلا یاشاملارینی باشلادیلار.

سیزده خوش اولون.

***

طاهر ایله زهره داستانی

سؤیله‌ین: آشیق ستار خدایی

گؤزل الله و گؤزَللیک‌لری یارادان اللهین آدی ایله باشلاییرام

دئییرلر گیلان بؤلگه‌سی‌نین رودبار شهرینده حاتم سلطان آدلی حکومت ائدیردی.احمد کیشی قبیله‌سی‌له برابر یایلاق – قیشلاق ائدردی، چوخ ماحاللاری گزیب دولانیب رودبارا چاتیر. حاتم سلطاندا یئر اجاره ائدیب بیر مدت ائلی و مال – داواری ایله اورادا ساکن اولور. حاتم کیشی بیر زمان کئچدیکده احمد کیشی‌دن خوشو گلیر، اونونلا دوستلوق قورور. بو دوستلوق سبب اولور حاتم‌سلطان محمد کیشی‌دن ایستیر اونون وزیری اولسون. امحمد کیشی قبول ائدیب و اونونلا سوت قارداش اولماغا پیمان باغلیر. اما بو ایکی قارداشین اوولادی یوخ ایدی. آرزی ائدیرلر کاش تاری اونلارا اوشاق وئرمکله اونلارین آرام یاشاملارینا داها شادلیق باغیشلاسین. گونلر کئچدی تا بیر زمان گلدی کی ایکی دوستون دا اوشاغی اولدو. احمد اوغلونون آدینی طاهر قویدو و حاتم قیزی‌نین آدینی زهره.

بو اوغلان – قیز بؤیویوب یئددی یاشلارینا چاتدیلار. اونلار شهرین مکتبخاناسیندا بیر معلم یانیندا درس اوخوماغا گئتدیلر. نئچه ایل عمرلرینی درس اوخوماغا گئچیتدیلر و بؤیویوب ۱۲ یاشیندا چاتینجا بیر - بیرینه اورَک وئردیلر و عاشق و معشوق اولاراق آرالاریندا سئوگی و محبت یاراندی. آنجاق بو اوغلان – فیزین دوستلوقلاری مکتبخانانین عضولری‌نین مخالفتیله اوز - اوزه گلدی. اونلار معلمی دئدیلر کی بیز درس کیلاسیندا کتاب و مشقه قاتیلا بیلمیریک. معلم حاتم‌سلطان یانینا کئدیب و پیشنهاد ائله‌دی حاضیردی زهره‌خانیم ائوده اوتورسون و من هر گون ائوه گلیب ائوده اونا درس وئریم. زهره‌نین آتاسی بونو قبول ائله‌دی و صاباحدان زهره مکتبه گئتمه‌دی.

طاهرمیرزا همیشه کی کیمی زهره‌نین دالیجا گئتدی تا اونونلا برابر مکتبه گئتسینلر. اما هر نه قدر گؤزله‌دی زهره‌دن خبر اولمادی. اومودو اوزولوب یالقیز مکتبه ساری یولا دوشدو. یولداشلاریندان خبر سوروشدو بلکه زهره‌دن اونا بیر خبر وئره‌لر. تا اینکه ائشیتدی زهره داها مکتبه گلمه‌یه‌جک.

معلم مکتبه گلدی و ایسته‌دی درسی باشلاسین. طاهر میرزا وزقون حالدا اوزونو معامه و شاگیردلره توتوب بئله سؤیله دی:

باشینا دؤندوگوم ییغیشان بی‌لر

نه‌دن هامی گلدی زهره‌م گلمه‌دی؟

آلنیمدان سیلینسین گؤلومون پاسی

نه‌دن هامی گلدی زهره‌م گلمه‌دی؟

معلیم دقت ائیب مساله‌نی دوشوندو و دئدی: اوغلوم، مکتب آواز اوخوما یئری دگیل. نیه رعایت ائله‌میره‌ن؟

طاهرمیرزا دئدی: اجازه وئرسز بیر بند ده دئییم قورتاریم. بو بئله سؤیله‌دی:

من سئومیشم گؤزللرین خاصی‌نی

هاردا قالدی آلا قلبین پاسینی

من اوخورام تبارکی، یاسینی

نه‌دن هامی گلدی زهره‌م گلمه‌دی؟

جوانلار بو شعرلردن خوشلاری گلدی و طاهیر میرزانی تشویق ائله‌دیلر. اما معلم بوندان غضبلندی و ایسته‌دی طاهرین الیندن یاپیشیب ائشیگه چیخاتسین. طاهرمیرزا دئدی:

اوستاد، اجازه وئرسز بیر بند ده دئییم و سونرا اؤزوم ائشیگه گئدیم:

بیز ده ایچدیک عشق الیندن باده‌لر

گؤنول سالا دوست یولوندا جاده‌لر

مکتب اوشاقلاری بؤیوک زاده‌لر

نه‌دن هامی گلدی زهره‌م گلمه‌دی؟

گؤروم آخسین چوغول گؤزن فراقین

تاپیلماسین بو اؤلکه‌ده سوراغین

نه‌دن گئچدی طاهر میرزا چیراغین

نه‌دن هامی گلدی زهره‌م گلمه‌دی؟

معلم دستور وئردی طاهر میرزانی کلاسدان چیخارتدیلار. طاهر همیشه کی اوتودوغو قره‌آغاج آلتینا گلدی. اوردا تک اوتوروب اؤز حالینا باخدی و پوزقون فکرلر باشینا چاتدی.

دئییرلر سئوگی ایکی طرفلی اولمالی‌دیر. او بیری طرفدن زهره‌خانیم دا ائوین فضاسینا دؤزه بیلمه دی، او دا ائشیگه چیخیب قره آغاجین آلتینا باش ووردو. گؤردی طاهر ده اورادا غملی و یالقیز اوتوروب. عم اوغلو عم قیزی بیر بیرینی گؤروب دانیشیغا باشلادیلار. طاهیر میرزا دئدی: عم قیزی من بوگون مکتبدن ائشیگه آتیلدیم. اصلا حال – حؤصله یوخوم. قوی بو آغاج آلتیندا بیر بالاجا دینجه‌لیم.

طاهرمیرزا باشین یئره قویان کیمی یوخویا گئتدی. زهره‌خانیم دا او یان دؤوره‌ده دولاندی و گینه عم اوغلوسونون باشی اوستونه گلدی.

مکتبخانا تعطیل اولدوقدا معلم و شاگیرلردن نئچه سی کنجکاولیقدان طاهیر میرزا دالیجا گلدیلر. قره‌آغاجین آلتینا گلیب طاهرمیرزانی یوخودا گؤردولر. طاهر یوخلامیش و زهره بیر نگهبان کیمی باشی اوسته دایانیب. معلم بونو گؤردوکده غضبله‌نیب بیر باشا حاتم‌سلطانین یانینا گئتدی.

زهره بئله گؤروب طاهری یوخودان اویاتماغا باشلادی و شعرله بئله سؤیله‌دی:

ملامیز گئتدی خبره
بی‌خبرسن عمیم اوغلو
چکدیلر ایندی دارا
کم جرأت سن عمین اوغلو.

نه آقاسان، نه نؤکرسن
بیرجه قایغولار چکدسن
قان آغلاییب یاش تؤکرسن
اؤلوموندن عمیم اوغلو.

من زهره‌یم قلم قاشلی
چیگنیم اون دؤرد هؤروک ساچلی
من فقیری گؤرزو یاشلی
سن قویارسان عمیم اوغلو.

ایندی ائشیدین معلیمدن کی حاتم سلطان یانیندا ماجرانی تعریفله‌ییر. حاتم سلطان ائشیدیب غضبله‌نیب دستور وئردی فراشلار طاهیر میرزانی توتوب حضورونا گتیرسینلر. فارشلار قاضی ایله برابر طاهیر ایله زهره‌نین یانینا گلدیلر. طاهرمیرزانی یوخودان اویادیب توتدولار. ایندی قضیه‌نی طاهرمیرزا دیلیجا ائشیده‌ک:

باشینا دؤندوگوم گلن قاضی‌لار
گؤزوم بیر سلاطین گؤردو قاضی‌لار
آغلار کوچه‌سینده بادام گونونده
دریب بیر بایراملیق وئردی قاضی‌لار.

دئدیم زهره‌خانیم گئده‌ک بیزه سن
شدّه ائیله منی دولا بئله سن
ایسته‌ییب بیر گئجه قوناق اولاسان
دریب بیر دسته گول وئردی قاضی‌لار.

دئدیم زهره نه قارالی قاشین وار
دئدی طاهیر سنله مشگل ایشیم وار
دئدیم من خسته‌یه نه یئتمیشین وار
دریب بیر جوت نارین وئردی قاضی‌لار.

قاضی‌لار طاهرین دئدیکلرینی مکتوب ائدیب اؤزونو توتدولار و حاتم سلطان یانینا آپاردیلار. حاتم سلطان طاهرمیرزانین دئدیک‌لرینی اوخویوب دئدی: صاباحا قدر سنه مهلت وئریرم تا میداندا محکمه‌ده حاضیر اولوب حکمونو آلاسان.

طاهرمیرزا اؤز آناسی یانینا گلدی. آنا بالاسینی بئله غملی و پوزقون گؤردوکده علتی سوروشدو. طاهر بیر یورقون اورَکلی عاشق کیمی آناسیلا بئله سؤیله‌دی:

باشینا دؤندوگوم آنا
آخیر زمانیم دیر منیم
سودون امدیم قانا – قانا
صاباح دیوانیم‌دیر منیم.

کیمسه‌م یوخ دئییم سؤزومو
اؤزوم ایتیردیم اؤزومو
پاشا چیخاردار گؤزومو
آخیر زمانیم‌دیر منیم.

من طاهرم یانا – یانا
یاندی باغریم دؤندو قانا
سودون حلال ائیله آنا
آحیر زمانیم‌دیر منیم.

***

بیر عرضیم وار حضوروزا سؤیله ییم
یوخ گوناهیم بی گناهام خان عمی
سن اؤلدورسن من ائیله‌رم آه و زار
یوخ تقصیریم بی گناهام خان عمی.

بو میداندا نئچه قانلار دوشوبدور
آتاسیز اوغلان‌لار باغری پیشیبدیر
قیزیل گول اوستونه شبنم دوشوبدور
یوللاریز لاله‌زار اولوب خان عمی.

گؤزَل کهلیک دیوان سسه گلیبدیر
قیزیل گوللر اسه – اسه گلیبدیر
بیر قولاق وئر التماسه گلیبدیر
زهره کیمی شیرین‌دیللی خان عمی.

خالق بونو ائشیدنده گؤرورلر طاهرمیرزا دوز دئییر چون میدانین بوجاغیندا زهره‌خانیم دایانیب و محاکمه‌نی تاماشا ائدیر.

طاهرمیرزا میدانین او بیری بوجاغینا باخیب آناسینی گؤرور اونا گؤره بئله اوخویور:

کلایاغی باغلییبدیر باشینا
رحمین گلسین گؤزدن آخان یاشینا
نه قوهوم وار، نه یاد نه ده آشینا
التماسین قبول ائیله خان عمی.

طاهرمیرزا میدان او بیری بوجاغیندا یولداشلاری گؤرور. بئله دوشونور اونلار دا یالوارماغا گلیبلر. بونا گؤره بئله سؤیلور:

بیز ده ایچک عشق الیندن باده‌لر
گؤیول سالیر دوست یولوندان جاده‌لر
مکتب اوشاقلاری بؤیوک زاده‌لر
اولار دا گلیب التماسه خان عمی.

طاهرمیرزا حاتم‌سلطان اوتوران یئره باخیر، گؤرور بیر نئچه بدخواهلار اوردا اوتوروبلار شاه باغیشلاسا دا اونلار باغیشلامازلار. بونا گؤره بئله سؤیله‌دی:

ییغیبساتن باشیوا بیر نئچه نادان
یئتیرمه سین مطلبیوه یارادان
طاهر اؤلر ناکام گئدر دونیادان
ایللره جان دئین یانان خان عمی.

حاتم‌سلطانین یانینداکیلار میدانین اورتاسیندا قورولان دار آغاجینا اشاره ائتدیلر کی بو اوزلو اوغلانی دارا چکین. اما شهرین خیرخواه آداملاری دا میداندا ایدیلر. حاتم‌سلطان یانینا گئدیب دئدیلر: بو اوغلان گناهسیزدیر، سلطان اوندان راضی دگیل‌سه اونو شهردن چیخارتسین. حاتم‌سلطان گؤردو بو آغ ساققاللارین سؤزو بئینه باتیر. قبول ائله‌دی و دستور وئردی اونو اؤلدورمه‌سینلر. بیر گون وقت وئرسینلر طاهرمیرزا شهردن چیخسین.

میدان بوشالدی. زهره‌خانیم دؤوروندا قیرخ اینجه بئل قیزلارلا مشورت‌لشدی و طاهرمیرزایا بیر یازی یازدی: من سندن راضی‌یام و سنی الدن وئرمک ایسته‌میرم. زهره‌خانیم یازیلاری بئله‌دیر:

باشینا دؤندوگوم، قوربان اولدوغوم
گئدین دئییین طاهر همت ائیله‌سین
یانیرام جسدده سوموگوم سیزلار
گئدین دئییین طاهر همت ائیله‌سین

سن گئدیرسن یاناقلارین آللانیر
سولان گولون یارپاقلاری سارالانیر
قیامتده من اونو گؤررم، او منی
گئدین دئییین طاهر همت ائیله‌سین

یئری یئری ازلیندن آللانان

اوشاقلیقدان دلی گؤیلوم اوولادان
بو داش دگدی گینه بیزه چوغولدان
گئدین دئیین طاهر همت ائیله‌سین

زهره یازینی او قیرخ قیزدان بیرینه وئردی تا طاهیر میرزایا چاتدیرسین. طاهر یازینی آلیب اوخودو، دوشوندو کی هله زهره اورتاق سئوگیه باغلی‌دیر. الغرض طاهر او گئجه‌نی صوبحه یئتیردی. سفر وسایلینی ییغیب آناسی دا اونو اورکلندیریر کی بیر مدّت‌دن سونرا قاییدارسان، حاتم‌سلطانین غصبی سویویار و بئله سؤیله‌ییر:

سن گئدیره‌ن منی کیمه تاپشیردین
سنسیز نئجه بو دونیادا قالیم من
اوتورگیلن قوی دولانیم باشیوا
یات گیلن قوی سنه کؤلگه سالیم من.

یول اوسته من اؤزوم یولا سالیم من
بیر دنه‌سن، قوی قاداوی آلیم من
بلکه سن گاینجه دؤزه بیلمه‌دیم
بیر بری دؤن قول بوینووا سالیم من.

سنین نه وقتین دی اودلارا یانان
بویووا باخماقدان دویمویوب آنان
بیزه ظلم ائیله دی او حاتم سلطان
اوندان نئجه قصاصیوی آلیم من؟

آنا بئله اوخویور طاهرمیرزا آناسینی قوجاقلاییر و بیر بیریندن وداعلاشیرلار.

طاهرمیرزا جوان ایدی و سفر ائله‌مه‌میشدی. قرار اولدی ایکی دایه ده طاهرمیرزانی بیر امن یئره کیمی یانیندا اولسونلار.

شهردن چیخدیلار و حاتم‌سلطانین باغی‌نین دووواری یانیندا کئچدیلر. بو زمان زهره خانیمی باغ کناریندا اونا گؤزله‌مکده گؤردو. طاهیر میرزا عم‌قیزیس ایله وداعلاشماق اوچون زهره‌نین یانینا گلدی. نئچه دقیقه صحبته مشغول اولدولار و هر ایکیسی یاز بولودو کیمی آغلاشدیلار. طاهیر بئله سؤیله‌ییر:

وفاداریم حسرت چکیب باخیرسان
وورما اوره‌گیمه یارا آغلاما
من گئدیرم ساغلیغینان قالاسان
فغان ائدیب آن و زارا آغلاما.

چرخ فلک منی قویدو آوارا
نه مطلبه چاتدیم نه بئتدیم یارا
حسرتین ووروبدور اوره‌گه یارا
چاره‌سی یوخ، انتظارا آغلاما.

طاهرمیرزا سنی چیخارتماز یاددان
بیزه ظلم ائیله‌دی او حاتم سلطان
اگر کؤمک اولسا بؤیوک یارادان
بیر ده گللم بو دیران آغلاما.

زهره‌خانیم دا ایسته‌دی آشیقلار کیمی طاهیر میرزایا جواب وئرسین. بونا گؤره او سون لحظه‌لرده بئله سؤیله‌دی:

آنان طرفیندن باشین ساغ اولسون
یالقیلیغین اولماز سنه عار یئری
منصور کیمی اگر چکسه لر دارا
ائیله مه گؤنلومو آه و زار یئری.

طاهرمیرزا گؤردو زهره بو سؤزلرینن اودا اورک دیلک وئریر. جوابیندا بئله سؤیله‌دی:

یامان آدام یامانلیغین بیلدیری
دوستو آغلاتدی دوشمنیمس گولدوردو
ظالم آتان بَی آتامی اؤلدوردو
یوخدو بو دونیادا اعتبار یئری.
زهره اونون جوابیندا اؤز آتاسی‌نین ظلمونه اشاره ائدیب دئییر:
نامرد آتام اؤز یوردوندا خوار اولسون
دائما چکدیگی آه و زار اولسون
آتامین ییغدیغی تار و مار اولسون
اولسون تاج و تختی تار و مار یئری.
طاهر، زهره‌نین عهد و پیمانا وفادارلیغینی گؤروب خیالی راحاتلاشدی و دئدی:
هئچ جوانی اعتبارسیز اولماسین
جوان وقتی گُل رنگی سولناسین
هئچ بولبول گُلدن آیری سالماسین
گُل دؤرونه دولانماسین خار یئری.
زهره‌دن آیریلیب یولا دوشور، یولدا یولداشلارینی گؤرور اونو گؤزله‌ییرلر تا اونونلا وداعلاشسینلار.
اونلارینان اورَک سؤزونو بئله سؤیله‌ییر:
ای آقالار مسلمانلار
نئجه اولاجاق ایشیم منیم
اوولاتماغیم باشارمادیم
اوچدو ترلان قوشوم منیم.

بلبل اؤلدو باغلار قالدی
سینه‌م اوسته داغلار قالدی
نازلی یاریم آغلار قالدی

زهره یاشلی باشیم منیم.

دوه‌لر یوکله‌نیب ناردان
گدیکلر باغلانیب قاردان
طاهر دئییر رودباردان
فلک آتدی داشیم منیم.

بئله‌لیکله طاهر یولداشلارندان آیریلدی و غربته ساری یولا دوشدو. یول اوستونده ائل داغی‌نی ایلاتلارین یایلاغینی گؤردو. اونون منظره‌سی طاهری فکره دالدیردی. ائلی، یوردو – وطنی یادینا دوشدو، غربتین غمی اوره‌یینه چؤکدو. بیر بالاجا یاتدی و اویاناندا گؤزو ایکی غلامینا ساتاشدی، گؤردو هر ایکیسی ده یاتیب؛ هر نه قدر سسله‌دی اویانمادیلار. تصمیم توتدو یالقیز سفرینه داوام ائتسین. حرکتدن قاباق بو شعرلری اوخودو:

هر نه اولدو منه اولدو
سارالیب گول رنگیم سولدو
ساغیم دا سولوم دا اؤلدو
نوجوان غلاملاریم منیم.

فلک گؤز نه ایش قاییردی
ظلمنن یاردان آییردی
وطندن سورگون بویوردو
راغلانیب قوللارین منیم.

طاهر دئییر بو جاغیمدا
سینه‌سی زهره داغیندا
چار حوضون قیراغیندا

سونالی گؤللرین منیم./

الغرض طاهر یولا دوشدو. بیر سورن یول گئدیب یورولدو. بیر داش اوسته اوتوردو. بیر قافله یولدان یئتیشدی. قافله‌نین باشخانی بیر آدلیم و خیرخواه تاجر ایدی آدی خان‌وئردی سوداگر. بو یورغون جوانی سازی یانیندا گؤروب سئویندی. جوانی چادیرینا چاغیردی. طاهرمیرزا تاجیر بئله گؤروب باشیندان کئچن ماجرانی اونا دانیشدی و بئله سؤیله‌دی:

باشینا دؤندوگوم خان وئردی سوداگر
بلالر گلیبدی باشیما منیم
گونوم قارا گئچیب ایشیم آه و زار
زهرلر قاتیلیب آشیما منیم.

تاجر دئدی: اوغلوم، سن هله جوانسان نیه بئله آه و زار ائلیرسن و نومیدسن؟ طاهر سؤزونو بئله داوام ائتدی:

سروان اولوب غم کروانی چکمیشم
برزگرم غم توخمونو اکمیشم
آز عمروم ده چوخلو بلا چکمیشم
باخما سنِیم آزدی یاشیما منیم.

طاهرمیرزا بیلر یاخشی یامانی
آزار چکسین گؤروم حاتم سلطانی
حارام ائتدی بیزه فانی دونیانی
نادان کافر چیخدی توشوما منیم.

خان‌وئردی طاهرین دانیشیغین ائشیدیب بیلدی بیر قابیل جواندی. اوندان ایسته‌دی اونون یانیندا سفر ائیله‌سین. طاهر ده قبول ائتدی و تاجیرینن یولا دوشدو و اونون شهرینه گئتدی. طاهر تاجرینن دوست اولدو. آیلار کئچدی و تاجیر بیر سفره چیخماق ایسته‌دی. سفره چیخمامیشدان طاهری چاغیریب

دئدی: بونلار منیم باغلاریمین آچاری‌دی. هر گون اونلارین بیرینه گئدیب سیاحت ائله، اما قیرینجی باغا گیرمه. حقین یوخ اورانی گؤره‌ن. طاهردن وداعلاشیب یولا دوشدو.

او گونون صاباحیندان طاهرمیرزا باغلاری گزیب دولاندی. ۳۹ گوندن سونرا ۴۰جی باغین نوبه سی چاتدی. طاهر تعجب‌لندی کی نیه بو باغا گیرمه‌ییم؟ بورادا نه سیرر واردیر؟ نیه گره‌ک بو باغی گؤرمه‌ییم؟ اونا تاجیر تکجه اولان قیزی‌نین یانینا گئتدی و باغین آچارینی ایسته‌دی. قیزی آتاسی-نین تاکیدی اساسدا دئدی: او باغین آچاری منیم یانیمدا دگیل.

طاهر نومید قاییتدی و باغین اطرافیندا حیرتله دولانیردی؛ بیر تیکه دووارین آلچاق یئرینی گؤردو. دووواردان قالخیب باغا گیردی. گلدی تا باغین اورتاسینا چاتدی. گؤردو اورادا بیر خوض وار و اطرافی گولونن چیچه‌گینن دولدودور. بیر آز اوتوروب تاماشا ائیله‌دی و ماهنی اوخودو. بیر بولبول ده آغاج اوسته اوتوروب اوخویور. بولبول او قدر خوش آوازینان اوخویور کی طاهر نئچه ساعات اوتوروب اونا محو اولور. بولبول بیردن گول اوستونه قونارکن تیکان جانینا باتیر. طاهیر حیرتله بو صحنه‌نی تاماشا ائدیردی. بیردن اؤزونه گلدی و فکرلشدی بو حرمتده بیر حکمت وار. بولبول بو قدر گوله عاشق اولموش و بئله عذابا دوشور؛ من نیه یاریمی، آنامی بوشلاییب آدیمی دا عاشق قویموشام؟! بو فکرلرله اوخوماغا باشلادی:

سحرین گلشن چاغیندا
نه گزیرسن باغی بولبول
اوخودون عقلیم آپاردین
سسین گلسین باری بلبل.

بولبول سنین ایشین زاردی
عاشیقلارین اوتووا یاندی
نه‌دن هر یئرین الوان‌دی
کؤکسون آلتی ساری بلبل.

بلبل سن جفا چکرسن
گؤز یاشینی گوله تؤکرسن
اون بیر آی جفا چکرسن
بو بیر آیی زاری بلبل

گئجه یاری دان گئچنده
قوشلار یووادان اوچاندا
زهره یاریم مئی ایچنده
من چالایدیم تاری بلبل.

بلبل سنی کیم اوچوندی
گُلدن گوله کیم قاچیرتدی
کیم مئی وئردی، کیم ایچیرتدی
کیم‌لر اولدی یاغی بلبل؟

اوجا – اوجا داغلار قالدی
گولو سولموش باغلار قالدی
زهره یاریم آغلار قالدی
دور دولاناق باغی بلبل.

بلبل سنین بو چاغیندا
بلبل گُلون سوراغیندا
طاهرمیرزا بو چاغیندا
بیر گؤره ایدیم یاری بلبل

طاهرمیرزا بو ماجرادان سونرا تصمیم توتدو اؤز وطنینه – معشوقه‌سی، آنا – آتاسی یاشایان یوردا قاییتسین. بولبول اونا اونودولمایان بیر درس وئردی. بولبول بیر بالاجا قوش اودوغوندا بئلنجی جانینی معشوقونا وئردیگی زمان من نه‌چی‌یم؟

بو فکرلرله خان‌وئردی‌نین قیزی‌نین یانینا گئتدی و قضیه نی اوننان آرادا قویدو. قیز نه قدر یالواردی کی آتام منه سفاریش ائدیب قاییدانا کیمی سنی بوردا ساخلاییم طاهر قبول ائله‌مه‌دی و یولا دوشدو. یولدا بیر قافله یه راست گلدی. بیر بیرینه چاتارکن طاهر گؤردو خان وئردی دیر. تاجر ده اونون گؤروب تعجب ائله‌دی. تاجیر دئدی: من دنیادا هر شئییم وار. سن گل منیم قیزیمینان ائولن و منیم بوتون مالیما صاحیب اول. من حاتم‌سلطانی تانیرام رودبارا گئتسن او سنی قالماغا وادار ائدر. طاهیر بئله جواب وئردی:

باشینا دؤندوگوم خان سوداگر
بیر عرضیم وار سنه خان وئردی دئییم
حلال ائیله دوز – چؤره‌گین یئمیشم
قیزین اؤز الینله نان وئردی دئییم.

من دویمادیم کلامیندان سؤزوندن
آیریلاندا قان یاش تؤکدو گؤزوندن
اغیار طعنه‌سیندن شیطان سؤزوندن
زهره‌خانیم مندن یان وئردی دئییم.

طاهر دئییر جان جسددن اوزولدو
خومارلانیب آلا گؤزلر سوزولدو
خزان دگدی گول یارپاغی اوزولدو
بلبل گُل اوستونده جان وئردی دئییم.

طاهرمیرزا یئنه ده بؤیوکلره بئله سؤیله‌دی:

باش گؤتوروب آیاغیزا گلمیشم
سیزلره قالیب علاجیم منیم
آیاغیز تورپاغی سجده‌گاهیم‌دیر
اگر قبول اولا معراجیم منیم.

آلنیما یازیلیب مدام آغلییام
تانری طرفیندن بئلی باغلییام
بازرگانلی احمد وزیر اوغلییام
مصردن گلر خراجیم منیم.

اوجا داغلار باشی اولور سارغالی
ییغیبان باشیوا غوغانی – قالی
طاهرمیرزا دئیر اوزو بورقالی
شاهلار شاهی بیلیر او باجیم منیم.

طاهرمیرزا بو سؤزلریلن اؤزونو تانیتدیریب و اؤز ارادتینی تاجیره سؤیله‌دی و قیزی دا اؤز باجیسی کیمی تانیتدیردی. تاجر و یولداشلاری بیلدیلر طاهر بوردا قالان دگیلدی و تاجیر قیزیلان دا توی ائدن دگیل. بونا گؤره اونون سفر خرجینی وئریب یولا سالدیلار. طاهر ده حلاللیق آلیب اورانی ترک ائله‌دی.

طاهر بیر مدت سفر ائدیب رودبارین یاخینلیغینا چاتدی، اما شهره وارد اولماغی ایسته‌مه‌دی. او یاخینلاردا بیر باغ وار ایدی. نرگس آدلی بیر ایگید قادینین باغی ایدی. طاهر اؤز – اؤزونه دئدی گئجه‌نی بوردا اوتراق ائدیم.

طاهرمیرزا باغا یاخینلاشدی. نرگس‌خانیم اونو نظر آلتینا آلمیشدی. اطرافیناکی قیزلارا دئدی: گئدین او جوان آشیغی منیم یانیما گتیرین. قیزلار گلیب طاهری باغا چاغیردیلار. طاهر ده دئدی: من ده باغا گلمک و استراحت فکرینده ایدیم.

طاهر باغا گیریب و نرگس خانیمی – اطرافیندا قیرخ قیزی گؤردو. نرگس‌خانیم دئدی: بیر آواز اوخویوب ساز چالسان سنی قوناق ائده‌جه‌یم. یوخسا بورادا قالماغا یئر یوخدور.

طاهرمیرزا باغدا یان – دؤوره‌یه باخدی، گؤردو نرگس‌خانیم لاله‌لر آراسیندا دایانیب الینده ده بال پته‌یی وار. بئله اوخودو:

بودور گلدی باهار فصلی
آچیلبدیر لاله نرگیز.
الینده شانی گزدیریر
الین باتیب بالا نرگیز.

یولوم دوشدو سیزین ائله
باغین دؤنوب قیزیل گُله
اوغرادیم سوسن سنبله
بلبل اوخور گوله نرگیز.

سن طاهری کوسدوروبسن
قول – قانادین سیندیریبسان
گلن یواون کیدیریبسن
قوی بیر گئدیم یولا نرگیز.

نرگس‌خانیم طاهرین سؤزلریندن خوشو گلیب دستور وئردی غذا حاضرلاندی تا طاهر اوردا خوش اولسون. طاهر یئییب – ایچدی و استراحت ائتدی. سونرا نرگس خانیم‌دان اجازه آلیب یولونا داوام ائتدی.

رودبارین یاخینلیغیندا بیر یایلاق واریدی. طاهر اورا گئدیب شهردن خبر آلماق ایسته‌دی. اوردا بیر چوبان گؤردو. اونون یانینا گئدیب دانیشماغا باشلادیلار. طاهر دقت ائدیب گؤردو چوبان قارا پالتار گئییب. چوبان طاهرین نام – نشانینی سوروشدو. طاهر سازینان جواب وئردی:

باشینا دؤندوگوم گول اوزلو چوبان
بو قارانی کیمین ایچین گئیمیشن؟
سنه قوربان اولسون بو شیرین جانیم
بو قارانی کیمین ایچین گئیمیشن؟
چوبان دا ال آغاجینی بیر ساز کیمی سینه‌سی اوستونه توتوب بئله جواب وئردی:
سنه قوربان اولوم ای جوان اوغلان
بو قارانی طاهیر میرزا ایچین گئیمیشم
یولون اوسته دوران کئچیرم اینان
بو قارانی طاهرمیرزا ایچین گئیمیشم؟
طاهر اؤز آدینی ائشیدیب دئدی: چوبان دئ گؤروم طاهر کیمدی کی سن اونونچون قارا گئیمیشن؟
چوبان دئدی: طاهرمیرزا بیر گؤرکملی آدامین اوغلودور کی حاتم‌سلطان اونون قیزینا عاشق اولدوغو اوچون بورادان اخراج ائدیب. اونا گؤره طاهر میرزانین یولداشلاری اونا خاطر قارا گئییرلر تا اونون یادیندا اولسونلار.
طاهر بو سؤزلردن خوش اولدی و بئله داوام وئردی:
گؤزللیکده قیزیل گولدن آری‌یام
سؤز یئنمه‌میش باغچالارین باری‌یام
من طاهیرم او زهره نین یاری‌یام
بو قارانی کیمین ایچین گئیمیشن؟
چوبان حیرتله اونا باخدی. دئدی: سن طاهیر اولا بیلمه‌سن.
طاهر اونا حق وئردی چونکی او دا اؤزونو باشقا بیر پالتارا دؤندرمیشدی. اونا گؤره بئله اوخودو:
رودبارا اولوبدور بؤیوک حکمران
بئله اؤلدوره جک او حاتم‌سلطان
طاهیر میرزا دئییر بو یازیق چوبان
بو قارانی کیمین ایچین گئیمیشن؟

و تئز پالتارینی چیخارتدی و چوبان اونو تانیدی.
طاهر دئدی: ایستیرم رودابارا گئدم بیر ایش گؤر توتولماییم. چوبان اوت – علفدن بیر یوک توتدو و طاهری اونون ایچینده گیزلتدی و اونو بئله لیکله اؤز ائوینه آپاردی. گئجه اولدو و اوتو آچیب ائوه آپاردی. چوبانین آناسی بیر قوجا قاری ایدی بو ماجرادان حیرت ائله‌دی و دئدی: حاتم‌سلطان بونو بیلسه دودمانیمیزی یئله وئرر.
چوبان دئدی: آناجان، من اونو شهره گتیردیم، سن صاباح اونو زهره خانیمین سارایینا آپارمالی‌یان. ایندی نئجه آپارماغی اؤزو بیله‌رن.
آنا گؤرولموش ایشن قاباغیندا قالدی. صاباحی گون بیر صاندیق دوزلدن یانینا گئتدی و بیر صاندیق سفاریش وئردی. صاندیغین قیفلی و آچاری ایچه‌ریدن ایدی. صاندیغی گتیردی و طاهیر میرزا اونون ایچینه گیردی. صاندیغی چیگنینه آلدیب زهره‌خانیم سازاییینا یولا دوشدو.
نگهبان گؤروب سوروشدو: آناجان هارا گئدیرن؟
قاردی دئدی: ایستیرم زهره‌خانیمی گؤرم.
نگهبان قارینی زهره‌نین یانینا آپاردی و قضیه نی دئدی. قاری گئدیب صاندیغین یئره قویدو. زهره حیرت ائتدی . دئدی: آناجان دئیه‌یدین نگهبانلار بو صاندیغی گیره ایدیلر.
قاری دئدی: قیزین من هله قوجالمامیشام.
زهره قاری‌نین گلمه‌گینین علتینی سوروشدو. قاری دئدی: قیزیم من اوزاق سفردن گلیرم. چون هئچ کیمه اطمینان ائتمیرم بونو سنین یانیندا امانت قویورام.
زهره‌خانیم قبول ائله‌دی. قاری ائوینه قاییتدی.
صاندیق زهره‌خانیمین ائوینده قالدی و طاهیر میرزا دا اونون ایچینده.
زهره‌خانیم شامینی یاریمچیق یئیردی و قالانی ماسا اوسته قالاردی. ماسا اوسته ده ایکی لاله چیراغی سحره کیمی یانیق قالاردی. گئجه‌نین یاریسی طاهرمیرزا صاندیغی آچیب ائشیگه چیخدی. اوّل غذانین سوراغینا گئتدی و اونو یئدی. سونرا لاله چیراغلارین یئرینی ده‌ییشدی و یئنه صاندیق ایچینه گیردی.

سحر زهره یوخودان دوردی. گؤردو لاله چیراغلاری‌نین یئری عوض اولوب. شکه دوشدو. نئچه گئجه بو اتفاق تکرار اولدو. زهره خانیم قیزخ قیزیلارین باشخانی اولان آغجا قیزی چاغیریب و ماجرانی اونا دئدی. آغجا قیزی دا بو ایشلری گؤرمه گه متهم ائله‌دی. آغجا قیز التماس ائدیب بئله ایشی اونلارین اولمادیغینی دئدی. دئدی: اجازه وئرین من بو گئجه اویاق قالیم و بو تاپماجانی آچیم. چون قاری بو صاندیغی گتیرن گوندن من بونا شک ائدیرم.

آغجا قیز گئجه‌نی اویاق قالدی. گئجه یاریسی گؤردو صاندیغین قاپیسی آچیلدی و بیر ج.ان اونون ایچیندن چیخدی. آغجا قیز اونون الینی توتدی و دئدی: سن کیمن؟

بیردن گؤردو طاهرمیرزادی. اوّل شکایت ائله‌دی کی نئچه گئجه‌دی بیزیم زحمتلری بادا وئریرسن. سونرا دئدی: اجازه وئر من اؤزوم زهره‌خانیمی خبردار ائله‌ییم و موشتولوق آلیم. طاهرمیرزا دئدی: من اؤزون بو ایشی گؤروم اما موشتولوغی سنینکی.

ناز ایچینده یاتان زهره
اویان زهره یارین گلدی.
غم غصه یه باتان زهره
اویان زهره یارین گلدی.

سازیمین بندی دیر القار
یارالارین قابار قابار
مندن سنه دوغرو خبر
اویان زهره یارین گلدی.

قیز سنین اوره ییین دیر داش
گؤزلریندن آخان قان یاش
سنه یاردی بیزه یولداش
اویان زهره یارین گلدی.

قیزیل گوللری دره‌سن
پنهان یئرلره سره‌سن
بیزه موشتولوق وئره‌سن
اویان زهره یارین گلدی.

زهره یوخودا توی سسی ائشیدیر و موسیقی سسی هر یانی بورویوب. بیردن یوخودان آیینده‌ی و طاهرمیرزانی باشی اوسته گؤردو. تعجب‌دن بیلمه‌دی نئیله‌سین. آغجاقیزین موشتولوغونو ائله اوردا وئردی. طاهیر میرزاینان دانیشماغا باشلادی. طاهر بئله سؤیله‌ییر:

قیز سنی عدالت بیلدیم
یار قاپیوا داده گلدیم
چوخ جفا چکدیم یولوندا
عُمُر وئردیم باده گلدیم.

ائیله‌دیم حقه عبادت
یاردان صاحب قدرت
خاک پائینه زیارت
ائیله‌دیم اراده گلدیم.

سارالیب گُل رنگیم سولدو
طاهر دئییر نه‌لر اولدو
بلبل گُل اوستونده اؤلدو
سنی سالدین یاده گلدیم.

طاهر دئییر یانا یانا

یاندی باغریم دؤندو قانا
نئچه قوچ قوزو قوربانا
من سنه قوربانا گلدیم.

نئچه گون بوله کئچدی. طاهر هر گئجه ساز و شعر ایله سارای اهلینی قوناق ائدیردی. نئچه گوندن سونرا قیزلاردان بیری ماجرانی حاتم‌سلطانا خبر وئردی. حاتم‌سلطان دستور وئردی تحقیق اولونسون. او بیری طرفدن زهره‌خانیما خبر گلدی کی بئله بیر دستور وئریلیب. طاهر بونو ائشیدیب دئدی: من صاندیغا گیره‌رم؛ سن صاندیغی رودبار یانیندا اولان چایا آت. زهره بو ایشی گؤرمه‌دی. طاهر اونا بئله سؤیله‌دی:

باشینا دؤندوگوم قوربان اولدوغوم
آت منی دریایا سئل منه نئیلر؟
آلیشیب اودونا بریان اولدوغوم
آت منی دریایا سئل منه نئیلر؟

ازلیندن سیرر سؤزون قاندیغیم
پروانه تک عشق اودونا یاندیغیم
موشامپالا آت دریایا صاندیغیم
آت منی دریایا سئل منه نئیلر؟

طاهیرین صاندیغین یونوب بیر ناشی
اونا پرواز ائیلر گؤیلومون قوشی
یونسی دریادا ساخلایان کیشی
او منه یار اولسا، سئل منه نئیلر؟

زهره گؤردو بیر طرفدن طاهر چوخ اصرار ائدیر و او بیری طرفدن ده آتاسی‌نین مأمورلاری گلیب چاتیر. صاندیغی پنجره‌دن چایا آتدی. چای صاندیغی طاهرمیرزا دا ایچینده گؤتوروب آپاردی و بیر یئرده دایاندی. زهره خانیم اؤز حالینی بئله توصیف ائدیر:

اوتورمادیم صحبتینده دمینده
بیز ده قالدیق صاندیغی‌نین غمینده
گؤتور آپار، قویما گیلن زمینده
گؤتور هر دیاره گئدیرسن.

نه‌لر چیخدی من فقیرین پوشگونه
رحمین گلسین من فقیرین دوشگونه
آدی بللی شاه مردان عشقینه
گؤتوروبن هشترخانه گئدیرسن.

طاهرمیرزه دولانیردی دریادا
چاغیر شاهلار شاهینن یئتیشسین دادا
دؤرد بیر یاندان گلیر بولانغی قادا
گؤتوروبن بیر عمانه گئدیرسن.

بو زامان مأمورلار چاتدیلار، سارایین هر یانینی دولانیب طاهیر میرزانی تاپمادیلار. مأمورلار ماجرانی حاتم سلطانا دئدیلر.

اما ائشیدین طاهرمیرزا اولان صاندیقدان. چای صاندیغی آشاغیلارا آپاردی. زهره ده سارایدا اونو گؤز آلتینا آلمیشدی. صاندیق گؤزلردن ایتدی و زهره‌نین اوره‌یی یئرینه گلدی. طاهیر میرزا سو اوستونده دولانارکن بئله اوخویوردو:

طاهرمیرزا دوشدو یولا
یوللار اینگیللر اینگیللر

هئی بلانی ساغا سولا
آغلار اینگیسللر اینگیللر.

اللری قوروق ایچینده
شامامالار تاق ایچینده
خان طاهیر صاندیق ایچینده
آغلار اینگیللر اینگیللر.

ایکی چایین آراسیندان
کئچه بیلمز یاراسیندان
خان طاهیرین نالاسیندان
چایلار اینگیللر اینگیللر.

صاندیق گلدی گلدی بیر باغین یانیندا دایاندی. باغبان گلیب بیر صاندیغی باغ یانیندا گؤردو. گلدی صاندیغی ائشیگه چیخارتسین گؤردو چوخ آغیردی. باغ صاحیبی ملک‌نسا خانیمین یانینا گئتدیو ملک‌نسا چوخ گؤزل، عئینی حالدا مال – دولتلی صاحب کمال و جمال ایدی. دستور وئردی نئچه نفر صاندیغین یانینا گلدیلر. خانیم شوخلوقلا قیزلارا دئدی: دنیا مالی اولسا سیزین‌دیر؛ اما کیشی اولسا منیم‌دی. صاندیغی آچدیلار. گؤردولر بیر گؤزل اوغلان ایچینده‌دی. ملک‌نسا خانیم سوروشدو: سن کیمسن؟ نیه صادیقدا زندانی اولموشان؟ شعرینن بئله سوروشدو:
باشینا دؤندوگوم خان عجم‌اوغلو
اؤزوم قوربان صاندیغیندان دور یئری.

سؤیله گؤروم اوغلان نه مکانلی سان؟
نه مکاندا، هانسی به یین اوغلوسان؟
آتیبلار دریایا، مگر قانلی‌سان

اؤزوم قوربان صاندیغیندان دور یئری.

کیملر قویدو اورتالیغا نظامی
کیم اوچوتدی سنین کیمی سونانی؟
قبول ائیله عادل قیزی نسانی
اؤزوم قوربان صاندیغیندان دور یئری.

طاهرمیرزا بالا بالا حالا گلدی. غذا و داوا گتیردیلر. ملک نسا شعرینده بئله دئدی کی سن منیم پاییمسان. اما طاهر بئله سؤیلهدی:

باشینا دؤندوگوم ییغیشان قیزلار
آللاه سیزی منه باجی ائیلهسین
کؤنول سئور، اؤز سئودیگین آرزولار
آلله سیزی منه باجی ائیلهسین.

کوللر اولسون خان طاهرین گؤزونه
غواص اولدو دوشدو دریا اوزونه
جانیم قوربان حاتمسلطان قیزینا
آلله سیزی منه باجی ائیلهسین.

ملکنسا یئنیدن سؤزونو تکرار ائلهدی بلکه اونو امتحان ائلهسین. گؤرسون نه قدر اؤز عهد و پیمانینا وفالیدیر. بئله اوخودو:

باشینا دؤندوگوم خان عجم اوغلو
گل آل منی گئتمه قال بیزیم ائلده.

طاهر بئله جواب وئردی:

باشینا دؤندوگوم گول اوزلو خانیم
بیر مطلبیم واردی سنه سؤیلهییم

اجازه وئر گئدیم قالان دئییلم.
نسا خانیم بئله اوخودو:
من بیر حکمرانام اؤز یئریمده
عشق آتشی دالغا وورور سریمده
چوخ آساندی سنی اؤلدورمک الیمده
گل آل منی، گئتمه قال بیزیم ائلده.
طاهر دئدی:
اوزاق دوشدوم من ائلیمدن آوارا
نه مدتدیر گونوم اولوبدور قارا
اؤلدورسن ده سندن دئمه‌رم هارا
اجازه وئر گئدیم قالان دئییلم.
ملک نسا:
ملک نسا دئیر سؤزو باشا یئتیررم
سؤز قانماسان یئر اوزوندن گؤتوررم
مه نه دئسن سنین اوچون گتیررم
گل آل منی، گئتمه قال بیزیم ائلده.
طاهر سؤزونون سون بندینی بئله سؤیله‌دی:
طاهرمیرزا سؤزون سؤیلر دیله‌رم
خنجر آلیب باغریم باشین تئیله‌رم
بیر جانیم وار سنه قوربان ائیله‌رم
اجازه وئر گئدیم، قالان دئییلم.
آیری بیر شعری ده بئله باشلادی:
منی سورگون بولوردولار
نه گولرسن عارسیز گؤیلوم

غربت یئرده یاد اؤلکه ده
ایلقارسیز مقدارسیز گؤیلوم.

باغچالاردا باریم قالدی
آلما، هئیوا ناریم قالدی
یاد ائلرده یاریم قالدی
نه دئیرسن یارسیز گؤیلوم؟

بولبول اؤلدو باغلار قالدی
سینه‌م اوسته داغلار قالدی
زهره یاریم آغلار قالدی
داغلار کیمین قارسیز گؤیلوم.

ملک نسا خانیم طاهرمیرزانین اونونلا ازدواجا گؤیلو اولمادیغینی گؤروب اونون گئتماغینا بیر شرط قویدو. او دا بو کی طاهرینن باهم رودبارا گئدیب و زهره‌نی گؤرسون. اگر زهره‌نین گؤزه‌للیگی و جلالی اوندان چوخ اولسا هرنئجه اولورسا حتا ساواشماق دا نیاز اولسا ساواشیب زهره‌نی طاهره یئتیرسین.

طاهرمیرزا قبول ائله‌دی.

صاباحی گون ملک‌نسا قوشون ایله قیرخ اینجه بئللی قیزلاری گؤتوروب رودبار شهرینه ساری یولا دوشدو. شهره چاتیب سوارلاری اورادا قویوب قیرخ قیزینان سارایا ساری حرکت ائله‌دی. قوناغین گلمه‌سی زهره‌یه خبر وئردیلر. زهره حاضیرلاندی.

ملک‌نسا خانیم زهره‌نی گؤروب حقی طاهرمیرزایا وئردی و اؤزوده زهره‌نین گؤزه‌للیگیندن خیرتده قالدی. اونا گؤره بئله سؤیله‌دی:

هئچ یئرینده عیبین یوخدور
الاّ سنین قاشین زهره

طاهر کیمی یارین واردی
بحته وردی باشین زهره.
زهره طاهر آدینی ائشیدیب حیرتده قالدی کی قوناق هاردان طاهری تانیر؟
ملک‌نسا یئنه اوخودو:
من قوربانام قاش قاباغا
بیر جوت لاله گول دوداغا
صاندیق چیخدی بیزیم باغا
آواند گلدی ایشین زهره

نسایام بسله شک
گؤزه‌ک هانسی‌میزیق قشنگ
گلدیم آتاینان دؤیوشک
گتیرمیشم قوشون زهره.
زهره بونو ائشیدیب دور و بره باخدی و حدس ووردئو کی طاهر ده بورادادی. اما گؤرمه‌دی. ملک‌نسادان بئله خبر آلدی:
باشینا دؤندوگوم خانیم
ساز صاحیبی یار نئجه اولدو؟
سنه قوربان شیرین جانیم
ساز صاحیبی نئجه اولدو؟

قیزیل گوللری درگیلن
پنهان یئرلره سرگیلن
منه بیر خبر وئرگیلن
ساز صاحیبی یار نئجه اولدو؟

فلک اوچوتدو غازیمی
گؤرەن کیم چکر نازیمی
اونون او تئللی سازینی
ساز صاحیبی یار نئجه اولدو؟

زهره‌خانیم قوناقلاری قوناق ائوینه گؤندردی و اؤزو ملک‌نسا ایله دانیشیغا اوتوردو. اونلار اوره ک سؤزلرینی دانیشدیلار ملک‌نسا دئدی: من قصد ائله‌میشم سنین آتان سیزین تویونوزلا ترسه تولاسا من اونونلا ساواشام.

بو تصمیمی طاهرمیرزاینان دا آرادا قویدو. زهره ایله طاهیر میرزا قبول ائله دیلر. ملک‌نسا حاتم‌سلطان سارایینا بیر قاصد گؤندردی و گلمه‌گی‌نین دلیلینی دئدی. حاتم‌سلطان اونون جوابیندا بئله یازدی: سن بؤیوک زاداسان، آنجاق من ده بو یوردون حاکمی‌یم. سنین بو ایسته‌گیوی نئجه راحاتلیقلا یئرینه یئتیریم؟

ملک‌نسا قوشونون گؤتوروب حاتم سلطان سارایینا گئتدی و قصدینی مستقیم دیله گتیردی. ظاهرده باشقا بیر یئرین بیر غریبه قادین‌ین نظرینه تابع اولماق ایسته‌مه‌دی. ملک‌نسا اوچ گون مهلت وئردی و اؤز اوردوسونا قاییتدی. سونرا قاصد گؤنده‌ریب تامام قوشونو رودبارا گتیردی و ساواشا حاضیرلاشدی.

ملک‌نسانین اوچ گونلوک مهلتی قورتاریردی حاتم‌سلطان اؤز یاخین مشاورلرینی چاغیریب مشورت ائله‌دی و اونلاردان کؤمک ایسته‌دی. بؤیوکلر دئدیلر: نئجه اولا بیلر بیر قادین اوزاق یئرده هجوم گتیریب و بیزی ایسته‌مه دیگیمیز بیر ایشه مجبور ائتسین؟ بیز ساواشا حاضیریق.

هر ایکی طرف ساواشا حاضیرلاشدیلار، اما قاباقجا حاتم‌سلطان ایله ملک‌نسا ایکی طرفین بؤیوک باشی باهم دانیشیغا باشلادیلار و حربه – زوربا گلدیلر بلکه او بیریسینی دالا چکیلمه‌یه راضیلاشدیرسین. حاتم‌سلطان بئله باشلادی:

حاتم سلطان قوشون وار دالیندا
آماده‌یم، سن‌نن جنگ ائدم گره‌ک

خبر آلسان احوالیندان حالیندان
دونیانی باشیوا تنگ ائدم گره‌ک.
ملک‌نسا بئله جواب وئردی:
هئی دم وورما منه گیلانیندان، باریندان
ایگید ساخلایار اؤزون ناموس – عاردان
قوردوررام قاپیندا دار آغاجی داریندان
نعشیوی قاپیندا چال ائدم گره‌ک.
حاتم‌سلطان:
عقیل سیز هوش سوز دانیشما
دنیانی باشیوا تنگ ائدم گره‌ک
قیردیرارام قونوشوو قالارسان
غریب یئره سنی چال ائدم گره‌ک.
ملک‌نسا آرتیق بیر جسارتله سؤیله‌دی:
انسان اولان اؤزون سالماز ذلّته
چون دا دالدالانما وار و دولته
کسدیررم الیوی، گللن عتبرته
حسرتله قالاجاق دونیادا گؤزون.
حاتم‌سلطان:
من حاتم سلطانام واردیر قوشونو
سن بیر زنان خالقی، آتما قوشونو
بیر افعی ایلانام جمع ائت هوشونو
قیزیشیب میداندا جنگ ائدم گره‌ک.

ملک‌نسا بئله جوابلادی:

ملک‌نسا باب ائتمز اؤزونه سنی
باخیب دیندیرمه‌سین هئچ کیمسه منی
آلارام طاهره قیزین زهره‌نی
من ایکی کؤنولو شاد ائدم گره‌ک.

بو حربه – زوربادان سونرا قرارلاشدیلار بوگون گئدیب صاباح ساواشا باشلاسینلار.

صاباحی هر ایکی طرف ده میدانا ساواشا حاضر ایدیلر. طبل و شیپور سسه گلدی. قوشون ساواشا باشلادی. ملک‌نسا آت اوستونده اؤزونو حاتم سلطانا یئتیردی. ملک‌نسا جوانو دؤیوشک ایدی، حاتم سلطانی آتدان یئره سالدی و قیلینجی بوغازینا دایادی. ملک‌نسا دئدی: ای سلطان بو سون دقیقه‌ده راضی‌سان قیزیوی طاهیر میرزایا وئره‌ن یا یوخ؟

حاتم‌سلطان راضی اولدو، ایکی قوشون گئری دؤندولر.

ملک‌نسا شهرین بؤیوکلرینی جمع ائله‌دی و اونلاردان سوروشدو: حاتم‌سلطاندان راضی سیز؟ هامی دئدی: بیز اوندان ظلمدن باشقا بیر شئی گؤرمه‌میشیک.

ملک‌نسا دئدی: من حُکم ائدیرم حاتم‌سلطان شهردن سورولسون ائله او جور کی طاهرمیرزانی سورگون ائتمیشدی.

زهره ایله طاهرمیرزانین توی دستورو صادر اولدی. گلینی طاهرمیرزانین ائوینه گتیردیلر. ملک‌نسا اؤزو گلیب زهره‌خانیما بئله سؤیله‌دی:

سنه قوربان زهره‌خانیم
قیز تویون مبارک اولسون
عهده چاتدی دین ایمانیم
قیز تویون مبارک اولسون.

باشیندان اوربندی آتدین
شیرین جانی جانا قاتدین
آخیر اؤز عهدیوه چاتدین

قیز تویون مبارک اولسون.

من نسایام یانا یانا
یاندی باغریم دؤندو قانا
خوش دولاندی بو زمانا
زهره تویون مبارک اولسون.

بئله‌لیکله یئددی گئجه یئددی گوندوز توی توتولدو. او ایکی جوان بخته‌ور یاشاییب قوجالدیلار، قیز – اوغلان، نوه - نتیجه صاحیبی اولدولار و دونیا دا اؤز قراریندا دولاندی.

آرزو ائدیرم بیزیم ائلیمیزده خوشلوقدا یاشاسین.

***

آدی گؤزَل داستانی

سؤیله ین: آشیق حسین ابراهیمی

گؤزل الله و گؤزللیک‌لری یارادان اللهین آدی ایله باشلاییرام

گونلرین بیر گونونده چین ده بلال آدلی بیر شاه یاشاییردی. بلال شاهین ایکی اوولادی وار ایدی: بیری آدی گؤزل و بیری آسلان. اونلارین آناسی دنیانی ترک ائتمیشدی. گونلرین بیر گونونده بلال‌شاه شاد و خوشحال خدم – حشمی‌له دارالعماره قارشیندا دایانمیش و گل – گئتلری تاماشا ائلیردی. بو آرادا بیر درویش گلیب بلال‌شاها باخدی. بلال‌شاه دئدی: آهای درویش، مندن بیر شئی ایستیره‌ن؟

درویش جوابیندا دئدی: یوخ بیر زاد ایسته‌میرم.

بلال‌شاه بو آرادا اؤز خدم و حشمینه دستور وئردی قیزیل – گوموش اونا وئرسینلر. اما درویش اونلاری ایسته مه دی. شاه اؤز اؤزونه فیکیرلشدی بلکه بو هدیه‌لرله درویشی وسوسه ائله‌سین. بیردن دؤنوب درویشه دئدی:

دوغرودان بونلاری ایسته‌میره‌ن؟

درویش دئدی: بونلارین منه ارزشی یوخ. اگر ایسته‌سن سنه بیر ایش گؤروم.

شاه حیرتیله درویشه دئدی: سن، منه نه ایش گؤره بیله‌رم؟

درویش دئدی: هر نه ایسته‌سن.

شاه دئدی: مثلا نمه؟

درویش دئدی: ایستیره‌ن سنی گله جگیندن خبردار ائدیم؟

شاه تعجبله دئدی: سن ایستیره منیم گله جگیمی دئین؟

درویش دئدی: ایسته‌سن سنین تقدیرینده نه اولاجاغی دئییم.

شاه اکراه و قورخویلا اؤزونو راضیلاشدیردی اؤز تقدیرینی بیلسین.

درویش دئدی: ایندی کی ایستیره‌ن سنه دئییم کی سنین روزگارین خوشدور اما یاشامیوین سونو قارانلیق‌دی چونکی عمروون سونوندا گؤزون ایشیغی اولمیه جاق. تا دونیانی و خالقی گؤره بیله‌سن.

شاه بونو ائشیدیب ناراحاند اولماییب یاواشجا درویشه دئدی:
اگر دوز دئییره‌ن و بوجور اولجاغا مطمئن‌سن دئ گؤروم بونو درمانی و علاجی دا وار؟
درویش دئدی: تکجه بیر یولو وار.
شاه شوقونا سودوشدو: یاخشی علاجی یولو نه دی؟
درویش دئدی: چین دریاسینان یمن دریاسی آراسیندا بیر بالیق وار قیزیل بالیق دئییرلر، ائله بیلک بو بالیغی قیزیلدان یونونبلار. بو بالیق دیری‌دی و دریادا اون یان بو یانا گئدیر. اگر ایستیره‌ن قارانلیق عاقبتیندن قورتولاسان تکجه یول بودور کی او بالیق صید ائلی‌ییب اونو یئیه‌سن.
درویش بونو دئدی و گئتدی.

آیلار گئچدی ایللر سووشدو. درویش دئدیگی کیمی روزگار شاهین مورادینا دولانیردی. آنجاق درویش دئین کیمی بلال شاه هر ایکی گؤزدن کور اولدو. قارانلیقدان سووای بیر زاد گؤرمه‌دی. چوخلو طبیب‌لر، حکیم‌لر گلیب علاج ائده بیلمه‌دیلر. تامام علاج یوللاری گئتدیلر اما چاره اولمادی. خدم و حشم بیر گون شاهین خدمتینه یئتیشدیلر تا اونو خبردار ائله سینلر کی داها علاج یولو تاپا بیلمیرلر. خامیسی بو نتیجه‌یه چاتمیشدیلار کی داها شاهین گؤزلری کور اولوب و اونا علاج یوخدور. او گؤره‌ک بو دورومونان عادت ائله‌یه. بو سؤزو وزیرینن آرادا قویدولار تا وزیسری بو خبری شاها یئتیرسین. وزیر ده بئله ائله‌دی و بیلدیگینی شاها دئدی. وزیری سؤزو قورتولاراق بلال شاه دئدی: سیز دئین کیمی دگیل، منیم گؤزلریم دوزه‌له‌جک و گینه دونیانی گؤره‌جگم. وزیر بو سؤزلری ائشیدیب سوروشدو: آخی نئجه اولا بیلر بیر حالداکی تامام طبیب‌لر و حکیم‌لر سیزین کور اولماغیزی دئییرلر؟
بلال شاه دئدی: چین دریاسی‌نن یمن دریاسی آراسیندا قیزیللی بیر بالیق وار. بو بالیق دیری‌دیر و اویان بویانا گئدیر. منیم گؤزلریمین تکجه بیر علاجی وار، او دا بو بالیغین یئمه‌یی‌دیر.
شاه بو سؤزلری دئیندن سونرا سارایداکیلار اوز چئویریب دئدی: هر کس بو بالیغی توتوب منه گتیرسه بؤیوک بیر جایزه وئره‌جاغام ائله بیر جایزه کی فیکرینه چاتمایییر.
شاهین بو سؤزو شهرده دیللره دوشدو. هامی بیر آغاج تاپیب بالیق توتماق فیکرنه دوشدولر. چتین لیقلارلا دریایا گئدیب چالیشیرلار قیزیل بالیغی توتسونلار، اونو شاها گتیریب ثروتمند اولسونلار. بو

آرادا شاهین اوغلانلاری: آسلان و آدی گؤزل ده خال ایله برابر دریایا گئتدیلر تا بو بالیق توتوب آتالاری نین گؤزونه شفا وئرسینلر. آسلام و آدی گؤزل اوزون یوللاری گئدیب دره‌لردن، داغلاردان آشدیلار تا دریایا چاتدیلار. گئجه به گونوز بالیق توتمانی گؤزله دیلر. نئچه آی بوندان گئچدیو بیر گون آسلان و آدی گؤزل یوخودان اویانیب همیشه کی کیمی بالیق توتما تورونو چیگنینه آتیب دریایا گئتدیلر. بیلمیردیلر بالیق ائله اولار گئجه‌نی قالان یئرده ایمیش. اونلار تانری‌دان ایسته دیلر بوگون اونلارین خوشبخت اولماقلاری اوچون او بالیغی صید ائده‌لر. بو زامان تور آسلانین الینده ترپندی، اونلار بئله دوشوندولر کی گئچن گونلر کیمی بیر ساده بالیق تورا دوشوب و اونلارین روزوسو یئتیشیب. بو فکرده ایدیلر کی تورو اوزه چکیب و تانرییا روزولارینی چاتدیرماق اوچون شُکر ائلیردیلر. بیردن تور اوسته گلدی و دریانین یاشیل اوزو قیزیل کیمی پاریلدادی. ائله بیل گونش دریادان چیخدی.

آسلان ایله آدی‌گؤزل ایشیغین شدتیندن یاریم آچیق قالدی. تئر تورو اوسته چکدیلر و گؤزله‌دیلر گؤرسونلر بو ایشیق هاردادیر؟ آسلان ایله آدی گؤزل بیردن گؤردولر قیزیل بالیق ترپه‌نیر. بو زامان پادشاهین اوغلانلار حیرتده قالیب اؤزلرینی و ال - آیاقلارینی ایتیردیلر. اللهٔا شُکر ائله‌دیلر و بالیغین گؤزللیگینده مات قالدیلار. اوغلانلار شاد اولوب قرارلاشدیلار اؤزلرینی تئزلیکله شاها یئتیرسینلر. آسلان بالیغی بیر دولچا سویا سالماق ایسته‌دی. گؤزو قیزیل بالیغا دوشدو کی اؤز حالیندان نگران باخیردی. بیردن بیره بالیق اؤزونو دولچادان و قاییق‌دان دریایا آتدی. آسلان بو صحنه‌نی گؤروب آدی گؤزله دئدی: سن نئیله‌دین؟ بیز نه زاماندی بوندان اؤتور دایانمیشیق. نیه بالیغی دریایا سالدین؟ آدی‌گؤزل دئدی: آتامیزین گؤزونون شفاسی الله الینده‌دیر. بالیق التماس ائده‌رک اؤز نجاتینی ایسته-دی و من اونو آزاد ائله‌دیم.

آسلان ایله آدی‌گؤزل یولا دوشدولر، نئچه گون یول گل خا گل شهره چاتدیلار. اونلار بیلمه‌دیلر کی اونلارلا گلن صیادلار آدی گؤزل بالیق توتوب و سونرا دریایا بوشلادیغینی گؤرموشدولر و بو خبری بلال شاخا دئمیشدیلر. آدی گؤزا ایله آسلان آتالاری نین بو ماجرادان خبردار اولدوغونو بیلمه-یه‌رک آتالاری‌نین یانینا گئتدیلر و ایسته‌دیلر ماجرانی اونا دئسینلر کی بیردن آتالاری‌نین غضبی ایله اوز - اوزه گلدیلر. جلادی اؤز قاباقلاریندا گؤردولر. آتا سوروشدو: کیم بو ایشی گؤردو؟

آدی گؤزل دئدی: من بالیغی دریایا بوشلادیم، آسلانین تقصیری یوخ.

بلال شاه آدی‌گؤزلین سؤزونو ائشیتدی اما اعتنا ائتمه‌یيب هر ایکی‌سینی ده مقصر بیلدی. جلادا دستور وئردی هر ایکی اوغلونو دا اؤلدورسئن. سارایداکیلار شاهدان ایسته‌دیلر بو ایشدن واز کئچسین چونکی بو خبر باشقا اؤلکه‌لرین شاهلاری نین قولاغینا چاتار ، اوندا بلال شاها یاخشی دگیلدیر کی اؤز اوغلانلارینی اؤلدورمه‌گه متهم اولسون. اما بلال‌شاه تصمیمینی توتموشدو و سارایداکیلارین سؤزونه اعتنا ائتمه‌دی. آدی‌گؤزل بلال شاهین قاطع اولماسینی و دستورونو گؤردوکده بلال‌شاهدان ایسته‌دی اونلاری اؤلدورمه‌میشدن قاباق اونون سؤزونه قولاق آسسین. آدی گؤزل اورک سؤزلرینی بدله سؤیله‌دی:

باشیوا دولانیم گون اوزلو آتا
اینان آتا من گوناهکار دئییلم
دولانیم باشیوا من اؤزوم آتا
اینان آتا من گوناهکار دئییلم

فلک گتدی ائله، غربت داشیمی
بلایه سالمیشام اؤزوم باشیمی
سیلن یوخدو منیم گؤزوم یاشینی
اینان آتا من گوناهکار دئییلم

آنام یوخدور یارالاریم باغلییه
باجیم یوخدور قارداش دئییب آغلییه
آدی گؤزل کیمه اومود باغلییه
اینان آتا من گوناهکار دئییلم

بلال شاه بونلاری ائشیدیب اوغلانلاری نین اؤلدورمه سیندن گئچدی و دستور وئردی اونلاری سورگون ائله سینلر. سارایداکیلار دستور ائشیدیب بونا گؤره کی شاهین نظری ده‌ییشیلمه‌سین تئز

سفر یاراقلارینی حاضیرلادیلار. اونلارا آت، قیلینج ، یئییب – ایچمک امکاناتی فراهم ائله ییب ایسته-دیلر تئز شهردن ائشیگه چیخارتسینلار و جانلارینی قورتارسینلار. آسلان ایله آدی گؤزل نیسگیللی نیسگیللی آنایوردورینی گؤزدن گئچیریب آغیر بیر غم ایله یولا دوشدولر. ایکی قارداش گئجه – گونورز یول گئدیب هردن بیر یاخشی یئر تاپیب اوتراق ائدیردیلر. گونلرین بیر گونو سفردن یورولوب گؤزلری بیر صفالی داغا دوشدو. بو داغلو بؤلگه‌یه گؤزه‌للیک باغیشلامیشدی. آدی‌گؤزل آسلانا دئدی اورادا اوتوروب یورقونلوقلارینی چیخارتسینلار. ایکی قارداش گلیب داغ اتگینده بیر آغاجین کؤلگه-سینده آتلاریندان ائنیب بیر آز یئییب – ایچدیلر و بیر آز دا گزیب دولاندیلار تا گئجه اولدو. آسلان بالا قارداشی آدی گؤزله دئدی: سن یات دینجل، من سندن موغایات اولوم.

آدی‌گؤزل یاتدی و آسلان اویاق قالدی. گئجه‌دن بیر آز کئچمیشدی کی یورقونلوقدان آسلانی دا یوخو آپاردی. اویاقلیق ایله یوخو آراسیندا بیر سس ائشیتدی. گؤزلرینی آچدی و گؤردو ایکی گؤزل و آغ گؤیرچین گؤردو. او یاواش دایانیب گؤیرچینه باخدی بیردن دقت ائیب گؤردو بو ایکی گؤیرچین بیر بیریله دانیشیرلار.

بو ایکی گؤیرچین همان بلال شاهین اوغلانلاری دیر کی قیزیل بالیغی بوشلاماق اوچون آتالاری طرفیندن سورگون اولموشلار.

گؤیرچین‌لرین بیری دئدی: بیر یول واردیر کی بو ایکی قارداشی آواره‌لیقدان نجات وئره‌ک؟

او بیری گؤیرچین بیر آز دونیا گؤرموش اولدوغو اوچون دئدی: هه، بیز گئدندن سونرا بیر چیرکین و قورخمالی قوش گله‌جک و بیز دایانان یئرده اوتوراجاق. بو قوشون دؤشونده بیر قارا حال واردیر کی آیری قوشلاردان فرقله‌نیر. اگر ایکی قاراداشدان بیری اوخونا اونو نشانلاییب وورسا و اونو شکار ائله‌سه حتمن خوشبختیک قاپیسی اوزلرینه آچیلار. بئله اولماسا اونلارین آواره‌لیگی ابدی لشه جک. آغ گؤیرچین‌لر بوتو دئییب اوچدولار. آسلان بو سؤزلری ائشیدندن سونرا اؤزو بو چیرکیم و قورخولو قوشو شکار ائتمه‌گه حاضیرلادی و گؤزله‌مه‌گه اوتوردو. هله بوندان چوخ گئچمه‌میشدی کی قورخولو بیر سس گلدی. آسلان سسه ساری دؤندو. گؤردو او قورخولو قوش دؤشونده قارا خال همان آغ گؤیرچین لر اوتوران بوداغین اوستونده اوتوروب، اویان بویانا باخیر. آسلان اللهدان کؤمک ایسته‌ییب آستا – آستا اؤزونو اونا یاخینلاشدیردی؛ بیر اوخ و یای الینده بو قورخولو قوشون قارا خالینی

نشانلادی. اوخ خالا دگدی و قوش بیر اوجا قورخولو سس ایله یئره دوشدو. آسلان قوشا ساری گئدیب باشی اوسته دایاندی. گؤردو قوش اؤلندن سونرا دا هله قورخمالی دیر. بو زمان بیر سس قولاغینا دگدی کی دئییردی قوشون باشینی کس و اوندان بیر غذا حاضیرلا و یئ و اونون اوره‌ییندن کباب دوزلدیب آدی گؤزله ده وئر یئسین، بئله ائتسن پادشاهلیق سنه چاتاجاق و هر گون ده باهالی بیر سکّه آدی‌گؤزلین باشی آلتینا قویولاجاقدیر. آسلان بو ایشی گؤردو و سونرا آدی گؤزلی اویادیب قوش جیگرینده پیشیردیگی غذادان اونا وئردی و باهم یئدیلر. آسلان غذانی یئییب قورتاراندان سونرا ماجرانی آدی گؤزله تعریفله‌دی و دئدی: چون سن ده بو غذادان یئدین هر گون باهالی بیر سکه‌نی باشین آلتیندان تاپاجاقسان. آسلان ایله آدی‌گؤزل غذانی یئییب یاتدیلار تا صاباح یوللارینا داوام وئرسینلر. بیر زامان گئچدی و گونش بوتون مخربانلیقلا باشینا ایشیغی سالدی و آسلانی یوخودان ایاتدی.

آسلان یوخودان دوروب و آدی گؤزلی ده اویاتدی. آدی گؤزل اویانماق هامان آسلان ایسته‌دی باش آلتیندا اولان پالتاری‌نین آلتینا باخسین گؤرسون سکّه وار یا یوخ. اگر سکّه اولسا دوننکی ماجرا دوغرودور و پادشاهلیق دا آسلانا چاتاجاقدیر. بئله اولماسا تامام یالان اولور. آدی گؤزل قورخا قورخا باشی آلتینداکی پالتاری گؤتوردو و حیرتله بیر باهالی سکّه‌نی باشی آلتیندان تاپدی. آسلان بونو گؤروب سئوینه‌رک دئدی: دونن گئجه‌کی ماجرا دوغرودور و من پادشاه اولاجاغام.

آدی گؤزل آسلانا تبریک دئدی و حاضیرلاشدیلار تا اوزاقدان اولان شهره گئدیب و سکه ایله لازیم اولان شئی لری آلسینلار. آسلان او تانینمامیش شهرده اونلاری تهدید ائدن خطرلری دویوب آدی گؤزله دئدی: سن بو آغاجین آلتیندا قال. من بو سکه ایله شهره گئدیم و سفریمیزه لازیم اولان وسایلی آلیم و شهردن خبردار اولوم. اوندان سونرا تصمیم توتاق گؤرک بو شهر قالماقیمیز اوچون مناسیبدی یا یوخ.

آسلان وداعلاشیب و اونا دئدی کی گئجه اولمامیشدان قاییداجاق. او بورج و باروسو گؤرنن شهره ساری یولا دوشدو. بیر مدت یول گئدیب شهرین دروازاسیندا چاتدی، تاماشا ائده ائده بازارا گئتدی. آسلان اوزون بیر مدت بازاردان لازیم اولان شئیلری آلماق اوچون دولاندی. آخشام اولدو. آلدیغی

شئی‌لری آتا یوک ائدیب و شهریدن چیخماغا باشلادی. اما شهرین دروازاسینا چاتان کیمی دروازانی باغلی گؤردو. نیگران دروازاچی دان سوروشدو: هله گئجه اولمامیشدان نیه دروازانی باغلاییبلار؟ دروازاچی دئدی: بو قانون دی بوندان سونرا هئچ کیمین خقی یوخ شهردن ائشیگه چیحسین.

آسلان بالاجا قارداشی‌نین تک‌لیگیندن نگران قالاراق چالیشیر بلکه قارداشی آدی گؤزلین یانینا گئتسین. آدی گؤزل ده آسلانین گلمه‌گینی گؤزله‌ییر. زامان کئچدی، گئجه اولدو. ایکی قارداش بیر بیریندن خبرسیز گؤروشه حسرت قالدیلار. آسلان کیچیک قاراداشی نین تکلیگیندن نگران و آدی-گؤزل ده بؤیوک قارداشیندان نیگران.

آدی‌گؤزل سؤیله‌مه‌یه باشلاییر:

آخشام اولدو قارانقولوق قووشدو
گؤزله‌دیم یوللاری، گلمه‌دی قارداش
بیر کیچیک اوشاقیدیم، اوره‌گیم پیشدی
گؤزله‌دیم یوللاری، گلمه‌دی قارداش

قارداش گرخ ک قارداشینی گؤتوره
گؤتوروبان بیر دیاره یئتیره
آجیقمیشدیم گئتدی چؤرک گتیره
گؤزله دیم یوللاری، گلمه‌دی قارداش

ایکی قارداشیدیق ایکیمیز ده شهزاده
آتیمیز یورولدو قالدیق پیاده
آدی گؤزلم، آسلان قویدو صحراده
گؤزله دیم یوللاری، گلمه‌دی قارداش

آدی‌گؤزل دورک سؤزلرینی دئیندن سونرا، آناسی‌نین یادگاری اولان گوهر شبچراغی باشی اوسته قویوب باشی بیر داش اوستونده یوخویا گئتدی. یوخو عالمینده بیر سس ائشیتدی. اونا دئییردی:

اویان، آسلان گئده‌ن شهره گئتمک اوچون خاضیرلاش. چون اورادا نازلی‌خانیم – او شهرین شاهی-نین قیزی سنین سئوگیلین سنی گؤزله ییر.

آدی‌گؤزل یوخودا اویاندی. بو طرفه او طرفه باخدی. گینه یوخلادی. بو یوخو یئنه ده تکرار اولدو. یوخودان اویانیب دوشوندو. سحره کیمی تانری ایله دانیشدی، دوعا اوخودو.

اما سیزه کیمدن دئییم؟ آسلاندان. آسلان دا گئجه ده سحره کیمی آلان وسایل چیگنینده شهردن ائشیگه چیخماغا یول آختاردی. آنجاق گونشین چیخماسیلا دروازا آچیلدی و او شهریدن چیخاراق، قاپیچی اونا دئدی: هله سنین شهردن چیخماغا سارایدان گلمه‌ییب، گره‌ک گؤزلیه‌سن.

آسلان دا بالا قارداشیندان نگران اولاراق شاهین سارایینا ساری یولا دوشدو بلکه اجازه آلیب قارداشینین یانینا گئتسین. آسلان سارای یولوندا ایدی گؤردو بیر توپلوم جماعت ییغیشیبلار. قاباغا گئتدی، دلیلینی سوروشدو. دئدیلر: دونن گئجه شاه دونیاسینی ده‌ییشیب و رسم ایمیش بوگون اؤزونه بیر نایب تخته اوتورماغا سئچسین. اونا گؤره هامی بورادا توپلانار و قوش هر کیمین چیگنینده اوتورورسا او شاهلیق تختینده اوتورار و خالق اونو اؤز پادشاهی قبول ائدر. امیرلر، وزیرلر و سارایداکیلار کامل تشریفات ایله قوشو گتیردیلر. جماعت توپلانان یئرده قوشو اوچوندولار. هامی گؤزله ییر گؤره بو قوش کیمین چیگنینده اوتوراجاق؟ هامی قوشا باخیردی، چوخونون باشی اوستونده دولاندی و آسلانین چیگنینده اوتوردو. سارای آداملاری و حالقین چوخو تعجیبله آسلانا باخدیلار و های – هوی یولا دوشدو. هامی دئییردی بو آدام بوردا غریبه دی و باجارماز شاهلیق ائتسین. قوشو بیرده باشدان اوچوتدولار. قوش گینه فیرلانیب گلدی آسلانین چیگنینه اوتوردو. سارای آداملار و جماعتین بیر عده‌سی غضبله‌نیب آسلانا اوز چئویردیلر کی سن بورادان گئت. اما آسلان قبول ائتمه‌دی. سارای امیرلری دستور وئردیلر گزمه‌لر آسلانی اورادان آپاریب بیر بیلینمه‌ین یئرده گیزلتسینلر و سونرا قوشو اوچوتسونلار. گزمه‌لر آسلانین اللرینی باغلاییب گوجونن بیر خرابه حاماما آپاردیلار تا مراسیم قورتولسون و سونرا آسلانی شهردن ائشیگه اؤتورسونلر.

سارای آداملاری آسلاندان ساری آرخایین اولوب قوشو اوچوتدولار. قوشو اوچوب گؤیه قالخدی، بیردن بیره یولون ده‌ییشدی. سارای آداملاری و جماعت اونون دالیجا دوشدولر. گؤردولر قوش شهرین اوزاق یئرینده بیر خرابه حاماما گیردی. قوش کؤهنه حاماميم اوستونده دولاندی و دامین باجاسیندان

حاماما گیردی. جماعت ده اونون دالیجا حاماما گیردیلر. بیردن گؤدولر قوش آسلانین چیگنینده اوتوروب. هئچ کیم اینانمیردی قوش بو قدر آدامین ایچینده یولونو ده‌ییشیب گینه ده گلیب آسلانین چیگنینده اوتورسون. جماعت بونو گؤروب سارای آداملارینا اعتراض ائتدیلر و آسلانی اؤز پادشاهلاری قبول ائتدیلر.

بو آرادا هله قوشون ایشینی قبول ائتمه‌ین بیر سیرا آداملار دئدیلر: ایندیکی قوش بو آدامی شاهلیغا سئچیب اؤزوندن سوروشاق گؤراخ اصلی – نسبی نه‌دی؟ باجارا بیلر شاه اولسون یا یوخ؟ اصلا شاهلیغی ایستیر یا یوخ؟

امیرلرین بیری دیک دیک قاباغا گلیب آسلانین اصلی نسبینی سوروشدو. آسلان دا اونون جوابیندا باشیندان کئچن ماجرانی تعریفله‌دی. جماعت آسلاندان قبول ائدیب اونو عزت – احترامla سارایا آپاریب باشینا تاج قویدولار و آسلانین شاه اولدوغونو توی توتدولار.

اما بو بیری طرفدن، آدی گؤزل بئله دوشوندو بلکه قارداشینا بیر اتفاق دوشوب یوخسا اینیه قدر گلیب چاتاردی. بو فیکیرلرله گئجه یوخوسونو دا یادا سالیب شهره ساری یولا دوشدو. قارداشی‌نین شاه اولدوغوندان دا خبرسیز شهرین دروازاسینا یئتیشدی. آخشام ایدی دروازانی باغلادیلار. مجبور اولدو دروازا یانیندا اوتراق ائتسین. آدی‌گؤزل گینه گوهر شبچراغی باشی آلتینا قویدو و یوخویا گئتدی. هله درین یوخلامامیشدی بیر سس ائشیتدی. اویاندی، اطرافینا باخدی. اوزاقدان آتلیلار اونا یاخینلاشیردیلار. آدی گؤزل بیلدی کی گوهر شبچراغ اونلاری اونا ساری چکیر.

حرامی آتلیلار تونی‌طاهر دستوری ایله گوهر شبچراغی غارت ائتمک اوچون اورا گلیرلر. اونلار بو گنجی گؤروب تعجبله‌نیرلر. تونی طاهیرین گؤزو آدی گؤزله دوشدو. بیردن بئله دوشوندو کی بو گنج اونون اوغلو یئرینده‌دی. چوخدان ایدی اوغولسوز یاشامیشدی. نه یاخشی اولایدی آدی‌گؤزل اونون اوغلو اولایدی و او قوجالیغینی اونا آرخالانایدی. بونا گؤره آتلیلارا دستور وئردی اونا یاخینلاشماسینلار و اونونla ایشلری اولماسین. بو زامان آدی‌گؤزل ده آتلیلارین گلمه‌سیله قورخوب جانینی خطرده گؤروب، قیرخ حرامیه اوز چئویریب دئدی:

گئجه نین وقتین ده گلن خرامی‌لر

اؤلدورمه، خدایه باغیشلا منی

الل وورمایین، دیندیرمه‌یین یارامی
اؤلدورمه، خدایه باغیشلا منی

آتام یوخدو قبریم اوسته داش تؤکه
آنام یوخدو زولفون آچا ساچ تؤکه
باجیم یوخدور گؤزلریندن یاش تؤکه
اؤلدورمه، خدایه باغیشلا منی

قارداشیم یوخدور قوّت دورا قولوما
اقربام یوخدور ییغیلسینلار یانیما
حرامی لار سوسایيبسیز جانیما
اؤلدورمه، خدایه باغیشلا منی.

تونی طاهیر بو قیرخ حرامی‌نین باشخانی بو سؤزلری ائشیدیب بیلدی بو گنج اوغلان بو گؤزللیکده دانیشیر گره‌ک اصلی نسبلی بیر آدام اولسون. اونا گؤره سوروشدو: اوغلان سن کیمسن؟ گئجه نین بو واختی یالقیزجاسینا بوردا نئینه ییرسن؟

آدی گؤزل دئدی:

آدی گؤزل ائلدن دوشدو آرالی
اوره گیم دردلی دیر، قلبیم یارالی
آسلان قارداش سالدی منی فراری
اؤلدورمه، خدایه باغیشلا منی.

تونی‌طاهر بو سؤزلری ائشیدیب آدی‌گؤزلی اؤز آتینا میندیردی و آتلی‌لارینا دئدی: بو گئجه اوغورلوغا گئتمیر و هامی گره‌ک اؤز ائوینه قاییدا.

آتلی‌لار تونی‌طاهره اعتراض ائتدیلر. آدی گؤزل بو سؤزلری ائشیدرکن، همیشه یانیندا اولان قیزیل آلمانی – اؤز جانینی نجات وئرمک اوچون – خورجیندن چیخاردیب قیرخ حرامیه وئردی بلکه

جانینی اؤلومدن قورتارسین. تونی طاهیر آدی گؤزل ایله یولا دوشدو و تونی طاهیرین ائوینه گلدی. تونی طاهیرین خانیمی آدی‌گؤزلین معصوم و گؤزل اوزونو گؤرومکدن حیرتده قالدی و ماجرانی سوروشدو. تونی‌طاهرده ماجرانی خانیمینا دئدی کی آدی‌گؤزل اونلارین اوغوللوغو اولاجاق. تونی طاهیرین خانیمی دا آدی گؤزلی اوغوللوق قبول ائتدی. گونلرین بیر گونونده تونی طاهیرین خانیمی آدی گؤزلی یانینا چاغیریب اونونلا دانیشیر. آدی‌گؤزل بیلدی کی اونا علاقمند اولوب و بو علاقه بیر شیطان‌دان گله بیلر. او بوتون وجودو ایله الله‌دان کؤمک ایسته‌دی تا اؤزونو بو خلاکتدن قورتارسین. اونا گؤره تام گوجویله قاچکاغا باشلادی. تونی طاهیرین ختنیمی اوز – گؤزونو جیرماقلاییب قاناتدی تا هر جور اولور اؤز ایسته‌ییندن یئتیشسین. بو زامان تونی طاهیر ائوه یئتیشیب خانیمی‌نین غضبینی گؤروب دلیلینی سوروشدو. اونون جوابی معلومدور دا: آدی گؤزل منه ال اوزادیردی و من تام گوجومله اونو اؤزومدن اوزاقلاندیردیم و اونا گؤره اوز – گؤزوم بئله قانلی دیر.

تونی طاهیر بو سؤزلری ائشیدیب اوره‌یینده قیزمیشسا دا، آدی گؤزلین مهری اوره یینده سبب اولدو آدی‌گؤزلین اؤز دیلیندن ائشیتمه‌ییندجه اونو مجازان ائله‌مه‌سین. بونا گؤره نؤکرلرینه دستور وئردی آدی‌گؤزلی تاپیب گتیرسینلر. آدی‌گؤزلی تاپیب گتیردیلر. تونی‌طاهر دئدی: منیم خانیمیم بئله ادعا ائدیر دوز اولورسا سنین قانیوی تؤکه جاغام.

آدی‌گؤزل بو سؤزلری ائشیدینجک تونی طاهردن ایسته‌دی اونون سؤزونه ده قولاق آسسین. سؤزونو بئله سؤیله‌دی:

یئری گؤیو یارادان الله
عدالت سن اؤزون، عدالت ائیله
خجالتم والله ئویه بیلمیرم
عدالت شاهی‌سان، عدالت ائیله.

عشقین باده سینی دولو ایچمیشم
فلک ووروب غربت ائله دوشموشم
آنا دئییب یاخاسیندان گئچمیشم

مسلمانسان اگر عدالت ائیله.

کیمیسی شاه اولدو، کیمیسی گدا
کیمی‌سی نه‌لر چکدی دُنیادا
آدی آدی گؤزل، اؤزوم شهزادا
عدالت شاهی‌سان، عدالت ائیله.

تونی‌طاهر بو سؤزلری ائشیدیب ایناندی کی آدی‌گؤزل گتاهسیزدیر. اما اوزونه گتیرمه‌دی. خانیمینا دئدی صاباح آدی گؤزلی چؤله آپاریب باشینی کسه‌رم. صاباح سحر تونی طاهر آدی‌گؤزلی چؤله آپاریب بیر تیکان کئشه تاپشیردی. تیکان کئش آدی گؤزلی ائوینه آپاردی و نئچه گون ساخلادی. تیکانچی بیلدی آدی گؤزل یوخاری بیر عائیله‌دن‌دی و اونون ائوی اونا لاییق دگیل. اونا گؤره فیکیرلشدی بیر آدام تاپسین آدی گؤزل شأنینده. نئچه گون کئچدی تیکانچی آدی‌گؤزلی اؤزوینن شهره آپاردی و بیر حالواچیه تاپشیردی. حلواچی اوغلانی قبول ائله‌دی و آدی گؤزل اونون یانیندا حالوا پیشیرمه ده اونا شاگرد اولدو. آدی گؤزل اونون یانیندا او قدر تانیندی کی هامی اونون گؤرمه-گینه باهانا تاپیب حلواچی توکانینا گلیردی. سس اوجالدی و بیر گون نازلی خانیم دا ندیمه‌سینه دستور وئردی حالوا آلماق اوچون حالواچی توکانینا گئتسین. حلواچی تومانینا گله‌رک اوزون بیر صف ایله اوز - اوزه گلیر. توکان ایچینده آدی‌گؤزلی گؤروب اونون گؤزه للگینده حیرتده قالیر. حالوانی آلمادان قاییدیر و ماجرانی نازلی‌خانیما دئییر. نازلی خانیم ائشیدندن سونرا ده‌ییشیک پالتار گئییب ندیمه‌سیله برابر حالواچی توکانینا گئدیر. صفدن گئچیب بیردن گؤزو آدی گؤزله دوشور. ندیمه دوز دئییرمیش، آدی گؤزل دوغرودان گؤزل ایمیش. آدی‌گؤزلی گؤرمکله مهری نازلی‌خانیمین اوره ییینه اوتورور و بیر یول آختاریر بلکه هر گون اونو گؤرسون، اما ائله بیر یول کی تانیشلار اونا ایراد توتماییب دئمه‌سینلر کی بیر حالواچی ایشچی‌یه عاشق اولوب. نازلی خانیم بیر یوخ، بلکه مین اورکله عاشیق اولموشدو و داها اوزاقلیغا تابی قالمامیشدیر. بونا گؤره دوشونوردو نئیله‌سین کی هر گون اونو گؤرسون. او، ندیمه‌سینه بویوردو شهرین باجاریقلی قویو قازانلارینی چاغیریب نازلی خانیمین یانینا گتیرسینلر. نازلی خانیم قویو قازانلارا دئدی اونون اوتاغیندان حالواچی‌نین توکانینا بیر کانال وورسونلار و هئچ

کس اوندان خبردار اولماسین. قویو قازانلار ایشه باشلادیلار و کانالی قازماقدا ندیمه‌لر ده اونلارا کؤمک ائله‌دیلر. گئجه‌لر قویونو قازیردیلار تا ۲۰جی گئجه کانال حالواچی توکانینا چاتدی. ۲۰جی گئجه توکانا یول آچدیلار. او گئجه‌نین سحری آدی گؤزل توکانا گلدی. بیردن گؤردو توکانین دابانیندان بؤیوک بیر باجا آچیلیب. آدی گؤزل فیکر ائله‌دی بو باجا نئجه آچیلیب؟ بو فیکیرده ایدی کی کانال ایچیندن بیر سس ائشیتدی. ایسته‌دی باجادان گیریب گؤرسون سس هارادان گلیر بیردن گؤردو باهالی تؤحفه لرله دولو خونچالار گلیر. خونچالار گؤزل قیزلارین باشیندا کانالدان ائشیگه چیخدیلار و سونرا آی کیمی بیر گؤزل قیز ایپک پالتار اگنینده ائشیگه گلدی. آدی‌گؤزل چوخلو حیرتله باخاراق دیلی توتولدو و دانیشا بیلمه‌دی. بو زامان نازلی‌خانیم آدی گؤزلین حیرت قالمیش اوزونو گؤروب دئدی:

حقین وار حیرتده اولان. من بو شهرین اشراف‌زاده‌لریندنم سنی حالواچی تومانیندان گؤرندن سنه وورولموشام و سنی سئومکدن دئدیم بو کانالی قازدیلار تا هر گون سنی گؤرمه‌گه گلم و سنی گؤرمکله اوره‌ییم ساکیتله‌شه.

نازلی خانیم بو سؤزلری دئییب تؤحفه‌لری وئردی و اوندان ایسته‌دی گئدندن سونرا بو باجانی توتسون تا حلواچی اوستاد بوندان خبردار اولماسین چونکی نازلی‌خانیم هر گون ندیمه‌سیله برابر اونون گؤرمه‌گینه گله‌جک. نئچه گون بئله‌لیکله گئچدی تا گونلرین بیر گونونده دولتلی‌لردن بیری نؤکرلریله حاما گئده‌رک حلواچی تومانی‌نین قاباغیندان کئچیردی متوجه اولدو توکان ایچیندن گولوب دانیشماق سسی گلیر. بو کیشی نین آدی شمی ایدی. شمی نؤکرلرین بیرینه دئدی: گئت بیر آز حالوا آل حامادان سورا ناشتالیق یئیه‌ریک. شمی‌نین نؤکری گلدی اما باغلی قاپی ایله اوز به اوز اولدو. تورخوب شمی نین یانینا گلدی و دئدی قاپی باغلی‌دی اما ایچه‌ریدن بیر نئچخ قیزین دئییب گولمه سسی گلیر. نؤکر شمی‌یه دئدی: فکر ائلیرم ایندی سحر بو تئزلیکده هئچ کیم ایشه گلمز؛ سس جین‌لرین سسی اولا بیلر. شمی بونو ائشیدیب لاپ قولاقلاری ایتیلدی. ماجرادان باش چیخارماق اوچون حالواچی توکانینا اؤز گئتدی. توکان ایچیندن سئوینجک قیزلارین سسی گایردی. شمی متوجه اولدو توکانین ایچیندن بیر ایشیق گلیر. شمی گؤزونو باجیه یاخینلاشدیردی تا توکانین ایچینی گؤرسون. شمی آدی گؤزلی گؤردو نئچخ گؤزل قیزلارینان اوتوروب گولور.

شمی بیر آز داها دقت ائله‌دی، گؤردو نازلی‌خانیم قیزلار ایچینده‌دی. آدی‌گؤزل ایلن مهربانجاسینا دانیشیر. شمی بونو گؤزوب غضبلندی. او نازلی‌خانیمی تانیردی و نئچه دفعه شهرین تانینمیش دولتلی آداملاری کیمی نازلی خانیما ائلچی گئتمیشدی و هر دفعه منفی جواب ائشیدیب قاییتمیشدی. شمی غضبدن نؤکرلریندن بیرینه بویوردو صاباحا کیمی حالواچی توکانی قاباغیندا گؤزتله سین و تامام اولای لاری و گل – گئت لردن اونو خبردار ائله‌سین. نئچه گئجه گونوز کئچدی و نگهبانلیغی عهده‌سینه آلان نؤکر تامام خبر وئردی. شمی اؤز اؤزونه دانیشیردی و حیرتله اؤزوندن سوروشوردو اگر منیم نؤکریم نازلی خانیمی بو نئچه گوندن گؤرمیوب نئجه اولا بیلر او حالواچی اوغلان توکانین ایچینده اونونلا گؤروشسون؟ بیردن شمی‌نین ذهنینه بیر زاد چاتدی. دوشوندو کی حتمن توکانین ایچیندن ائشیگه یول وار و هئچ کیم بیلمه دن نازلی خانیم اورادان حالواچی اوغلانی گؤرمه‌یه گلیر و هئچ کیم ده گؤرمور. اما شمی بو سؤزرو بیرینن اورتادا قویا بیلمیر. نقشه چکدی آدی‌گؤزلی حالواچی‌نین الیندن چیخاردیب اؤزونه نؤکر کیمی ایشلتسین تا هم نازلی خانیم اونون حسرتینده قالسین و هم یاخشی بیر فرصتده کیمسه بیلمه دن آدی گؤزلی اؤلدورسون. شمی حالواچیه چوخلو پول وئردی و آدی گؤزلی اوندان آلدی تا نؤکر کیمی آپارسین. آدی‌گؤزل گؤردو شمی لن گئتمه سه دردسره قالاجاق اونا گؤره حالواچی دان خداحافظله‌شیب شمی‌لن گئتدی.

نئچه گون بو ماجرادان کئچدی و آدی‌گؤزل شمی‌نین مخصوص نؤکری کیمی ایشله‌دی. بیر گون شمی ائودن چیخاندا آدی‌گؤزله دئدی: بوگون باشماقچی‌نین یانینا گئت و دئنه اربابیم تاپشیردیغی باشماقلار وئر.

آدی‌گؤزل سؤزه باخیب شمی باشماقچیه نه دئدیگی بیلمه‌دن باشماقچی یانینا گئتدی. شمی باشماقچیه دئمیشدی بؤیوک بیر صاندیق دوزلت و توکانا قوی. آدی‌گؤزل گلنده باشماغین بیر تایینی صاندیغا سال و بیرینی میز اوسته قوی. آدی گؤزل گلنده دئنه گیرسین باشماق تایینی گؤتورسون. ایچه‌ری گیرنده قاپاغینی قوی اوستونه و میخلا. آدی‌گؤزل گلدی و اربابین دئدیگی کیمی باشماقلاری ایسته‌دی. باشماقچی شمی دئدیگی کیمی عمل ائله‌دی و آدی‌گؤزلی توتدو و صاندیغین قاپیسینی محکم میخ ایله باغلادی.

نازلی‌خانیمین ندیمه‌سی هر گون آدی گؤزلی تعقیب ائدیردی و خبرلری نازلی‌خانیما چاتدیریردی و نازلی‌خانیم آدی‌گؤزلی گؤرمک اوچون اؤزونه اوره‌ک وئریردی بلکه بیر گون گؤروش امکانی اولدو. هر گونکو کیمی آدی گؤزلی تعقیب ائدیب و او گون ماجرانی بیلدی و نازلی‌خانیما خبر وئردی. نازلی خانیم خبری ائشیدیب نیگران اولوب باشماقچی‌نین توکانینا ساری حرکت ائله‌دی. گؤردو نئچه دوه باشماقچی‌نین توکانی قاباغیندا نئچه صاندیق دا یوکلنمیش حرکته حاضیرلانیر. نازلی‌خانیم بو وضعی گؤروب دوه لر آراسیندا آدی‌گؤزلی سسله‌ییب و اونو آختاریردی کی بیردن آدی‌گؤزل سسه گلیب نازلی خانیما بئله سؤیله‌دی:

اوزاق یوللاردان گلمیشم
حلال ائیله نازلی‌خانیم.
یورولوب یورقون اولموشام
حلال ائیله نازلی‌خانیم.

نازلی‌خانیم آدی‌گؤزلین سسین ائشیدیب بئله جواب وئردی:

اوزاق یوللاردان گلیبسن
گئتمه گؤزل یاریم، گئتمه
یورولوب یورقون اولوبسان
گئتمه گؤزل یاریم، گئتمه

آدی گؤزل:

چوقول گلیب چوغوللوغون ائیله‌دی
خنجر آلیب قارا باغریم تئیله‌دی
نامرد شمی منه ستم ائیله‌دی
یورولوب یورقون اولموشام
حلال ائیله نازلی‌خانیم.

نازلی‌خانیم دا بئله جواب وئردی:

قسمت اولسا مطلبیوه یئترسن
بولبول کیمی گول اوستونده اؤترسن
قسمت اولسا بیرده منی گؤررسن
یورولوب یورقون اولوبسان
گئتمه گؤزل یاریم، گئتمه
آدی‌گؤزل:
آدی‌گؤزلم آتیلمیشام
صاندیقلارا چاتیلمیشام
نامرد شمی ساتیلمیشام
یورولوب یورقون اولموشام
حلال ائیله نازلی‌خانیم.
نازلی‌خانیم:
نازلی دئیر من آغلارام
باشیما قارا باغلارام
گئجه گوندوز قان آغلارام
یورولوب یورقون اولوبسان
گئتمه گؤزل یاریم، گئتمه

آدی‌گؤزل ایلن نازلی‌خانیم آراسیندا بو سؤزلر دئییلندن سورا ساربان دستور وئردی کروان حرکت ائله دی. بیر آز یول گئدندن سورا دریا قیاغینا چاتیب گمی‌یه گئتدیلر. صاندیقلاری دوه‌لردن ائندیریب گمیه قویدولار. بیردن گؤردولر نئچه قادین گمیه ساری گلیرلر. شمی امر ائله‌دی نؤکرلر قاباغا کئچیب گؤرسونلر اولار نه ایسته‌ییر. نؤکر گئدیب و بیر آز سورا شمی‌نین یانینا قاییتدی و دئدی:

بونلار نازلی خانیمین ندیمه‌لری‌دیر. منزل به منزل بیزیم دالیمیزجا گلیبلر و ایستیرلر گمیه مینسینلر. شمی بونو ائشیدیب دستور وئردی اونلار احتراملا گمیه میندیرسینلر.

شمی گمی‌نین ناهداسی یانینا گئتدی و چوخلو پول وئریب دئدی فرصت تاپدیقدا بو صاندیغی دریایا آت. گمی یولا دوشدو. بیر – ایکی گون یول گئتدیلر و ناخدا صاندیغی دریایا آماغا فرصتی مناسیب گؤرزو. گمی‌نین ایشچی‌لرینه دئدی صاندیغی گتیرسینلر و ناخدانین یانینا قویسونلار. آدی گؤزل ناخدانین سسین ائشیدیب و بیلدی کی قراردیر اونو دریایا آتسینلار. صاندیق ایچیندن ناخدانی سسله ییب بئله سؤیله دی:

باشینا دؤندوگوم گمیچی باشی
توت قولومدان، قویما دوشوم دریایا
آخینما گؤزومدن سن قانلی یاشی
توت قولومدان، قویما دوشوم دریایا

بیرجه بیرجه او داغلاردا قاریم وار
ناموسوم وار، غیرتیم وار عاریم وار
بوندان باشقا بیر آیری بیر یاریم .ار
توت قولومدان، قویما دوشوم دریایا

آدی‌گؤزل بو سؤزلری ناخدایا دئدی اما بیلمه‌دی کی ناخدانین اوره‌یی داشدان دا بتردی. ناخدا بیر ضربه ووروب صاندیغی دریایا سالدی. صاندیق سووا دوشوب دریادا تک قالدی. شمی دستور وئردی گمی شهره ساری قاییتسین . نازلی خانیم بوندان خبرسیز بئله گؤزلور کی گمی دایاناندا صاندیغی آچیب آدی گؤزلی ائشیگه چیخارتسین و قاچسینلار.

آدی‌گؤزل صاندیق ایچینده غملی اوتورموشدو. بیر توفان قوپوب صاندیغی اؤزوینن آپاردی. هله نئچخ ساعات کئچمه‌میشدی صاندیق بیر ضربه ایله بیر داشا دگدی و سیندی. آدی‌گؤزل صاندیقدان چیخدی اما ائله باشی داشا دگمیشدی کی یئریندن ترپه‌شه بیلمیردی. بیر آز کئچدی و آدی‌گؤزل اؤزونه گلدی. حیرتینن اویان بویانا باخیب گؤردو بیر قورو یئرده‌دیر و اوزاقدا نئچه آغاج گؤرونور. سویون سسی اونو اؤزونه چکدی و خیرتله قیزیل بالیغی گؤردو کی اونا باخیر. هه همان بالاجا قیزیل بالیق-ایدی. اما بو دفعه نهنگ بؤیوکلوگوندن اولموشدو. بو بالیق اللهین امریله آدی‌گؤزلی دریادان

قورتارمیشدی. قیزیل بالیق آدی‌گؤزلین گؤزلری قاباغیندا ایتدی. آدی‌گؤزل اللهه شُکر ائله‌دی و آغاجلارا ساری حرکت ائله‌دی. چوخ چکمه‌دی آدی‌گؤزل بیر چوبانی قویونلاریلان باهم گؤردو. آدی‌گؤزل چوبانا یاخینلاشیب دئدی:

بو یاخینلیقدا بیر شهر واردیر؟

چوبان بیلدی کی او غریبه‌دی. آدی گؤزل باشیندان کئچن‌لری چوبانا دئدی. چوبان ایسته‌دی آدی‌گؤزلی اؤز ائوینه آپارسین و نه وقته کیمی ایسته‌سه اونون ائوینده قوناق قالسین. آدی‌گؤزل قبول ائله‌دی. چوبان هردن بیر نئچه قویونو آدی گؤزله وئریردی شهره آپاریب بیر قصاب – آدی نصیره وئرسین. او بو یولونان یاشاییردی. گونلرین بیر گونو آدی‌گؤزل قویونلاری قصابا تاپشیرمیشدی کی شمی نین نؤکرلریندن بیری قصابین یانینا گلیرو آدی‌گؤزلی گؤروب حیرتده قالیر. شمی نین یانینا گئدیب دئییر کی آدی‌گؤزلی قصاب یانیندا گؤردوم. شمی بو سؤزدن خیرته دوشدو، اؤز اؤزونه دئدی: نئجه اولا بیلر آدی گؤزل دریادا صاندیقدان قورتولسون.

شمی بو سؤزون دوزلوگونو بیلمک اوچون قصاب یانینا گئتدی و حیرتیله آدی گؤزلی گؤردو کی قصاب نصیرین یانیندا دایانیب. شمی گیزلندی تا آدی گؤزل قصابین یانیندان گئتدی. شمی اوندان سورا قصابین یانینا گلیب آدی گؤزلین داستانینی سوروشدو. قصاب شمی‌یه دئدی:

بو اوغلان ۷ قویون گتیریب منه ساتیر و من پول و بیر مقدار دا آت اونا وئریب اؤزوینن آپاریر. شمی بو قورخودان کی آدی‌گؤزل نازلی‌خانیمی تاپا و اونونلا ازدواج ائلیه؛ قصابا نه قدر قیزیل وئریب اوندان ایسته‌دی صاباح گلنده اوغلانین دا باشینی قویونلار کیمی کسسین. نصیر ده قیزیل‌لاری گؤروب گؤزونو مهربانلیغا و الله قورخوسونا باغلاییب قبول ائله‌دی و شمی یه قول وئردی صاباح بو ایشی گؤرسون. صاباخی گون آدی گؤزل همیشه کی کیمی قویونلاری گنیریردی قصابا وئرسین؛ گؤردو شاهین سربازلاری قصاب توکانیندا گلیبلر قصابی توتوب آپارسینلار چونکی قصاب باها ساتماق و کؤهنه آت ساتماق اوچون شکایت اولونوب. فصابی توتوب آپاردیلار. آدی گؤزل اونو آپاراندان سورا قویونلاری قصاب شاگیرلرینه تاپشیردی و اونلاری قویونلاری کسیب ات و پولو وئردی آدی‌گؤزله. آدی‌گؤزل قاییدیردی گؤردو قصاب شاگیرذدلریندن بیری توکانی باغلاییب الینده ایتی بیر پیچاق آدی گؤزله ساری گلیر. دئدی: من اوستادیم نصیر دستورو ایله سنین باشین کسمه‌لی‌یم.

آدی‌گؤزل بو صحنه‌لری گؤروب بئله سؤیله‌دی:

شیدا بولبول دالدادیر

طالعیمیز بد فالدادیر

عزیزیمین گؤزو یولدادیر

گل اؤلدورمه قصاب منی.

آدی‌گؤزل بو سؤزو دئییب گؤزو یاشلی قصابدان ایسته‌دی اونو اؤلدورمه‌سین. قصاب شاگردی ده بئله گؤروب اوره‌یی رحمه گلدی و آدی گؤزلی اؤلدورمه‌دی.

آدی‌گؤزل یانیق اورک و گؤزو یاشلی چوبانین یانینا چاتدی. تقی چوبان آدی‌گؤزلی بئله گؤروب دئدی: پس نیه بدگونه دوشموشن؟ نه اولوب؟ نیه قورخموشان؟

آدی‌گؤزل ماجرانی دئدی و چوبان سؤزلری ائشیدیب دئدی:

من سنی ایلک دفعه گؤرنده سندن سوروشدوم و سن گلماغیوی و دریا ماجراسینی دئدین. من بوگون بو سؤزلری سندن ائشیدیب و شمی‌نین شیطان و پیس فکرلرینه اطمینان ائتدیم. سن نازلی خانیما، نازلی‌خانیم دا سنه وورغوندور. شمی سنی نازلی‌دان اوزاقلاشدیرماق اوچون هر نقشه چکیر. بیز گره‌ک باشلایاق و نئجه اولورسا نازلی‌خانیمی تاپاق. یوخسا شمی سندن ال چکمز. صاباحدان ده‌ییشیک پالتار گئییب درویش اولاریق و ائو به ائو درویشلیک ائده‌رک نازلی خانیمی تاپاریق.

صاباحی گوندن نئچه گون بو ایشه مشغول اولدولار و درویشلیک ائده‌رک ائو به ائو کوچه‌لری دولاندیلار تا بیر گون بیر عمارت قاباغیندا بیر قیز اونلاردان سوروشدو: سیز ده بیزیم آختاردیغیمیز آدامی تانییرسیز؟

آدی‌گؤزل و چوبان باهم دئدیلر: بعلی

قیز دئدی: من بیر خانیمین ندیمه‌سی‌یم کی زورونان شمی آدلی بیری نین ائوینده دوستاق دی. ایستیر اونو اذیت ائدیب ازدواجا راضی ائله‌سین. اما خانیم اونا راضی دگیل چونکی آیری بیر اوغلانا عاشیق‌دی و اونون اوزاقلیغیندان گئجه – گونوز گؤز یاشینی آخیدیر. شاید سیز او ایتمیش آدامدان خبریز اولدو.

آدی‌گؤزل بو سؤزلری ائشیدیب بیلدی کی نازلی‌خانیم بوردادی. اونا گؤره دئدی: سن بیزی او خانیمین ائوینه آپارا بیله‌رن؟

ندیمه قبول ائله‌دی و اونلاری ایچه‌ری آپاردی. آدی‌گؤزل تقی چوبان ایله برابر ائوه گیردی. آدی-گؤزل بیردن نازلی‌خانیمی گؤردو غملی غملی بیر ماسا اوستونده اوتوروب نئچه قیزینان دانیشیر. نازلی‌خانیم درویشلری گؤروب بیردن اونلارین بیرینی آدی‌گؤزله بنزتدی. اوره‌یی اوزولوب درویشه ساری دؤنوبی بئله اوخودو:

جانیم درویش، گؤزوم درویش
بیر خبر وئر آدی‌گؤزل‌دن
سنه قوربان اؤزوم درویش
بیر خبر وئر آدی‌گؤزل‌دن

آدی‌گؤزل بو سؤزلری ائشیدیب نازلی‌خانیمی گؤزه‌للیگینه گؤره پری سسله‌ییب بئله جواب وئردی:

جانیم پری، گؤزوم پری
یوخ خبرین آدی‌گؤزل‌دن
سنه قوربان اؤزوم پری
خبریم یوخ آدی‌گؤزل‌دن.

نازلی‌خانیم یالواریر بیر سؤز دئسین و هامیدان گیزلین اؤزونو تانیتدیرسین. آدی‌گؤزل بئله دئییر:

اؤزودور درویش دونوندا
جسددیر اوینار قاتیندا
آدی‌گؤزل دوروب یانیندا
وار خبریم آدی‌گؤزل‌دن.

نازلی‌خانیم بونو ائشیدیب سئوینجیندن آدی‌گؤزله ساری قاچدی. قیزلار دا نازلی‌خانیمین سئوینمه‌سینی گؤروب تانرییا شوکر ائله دیلر. چوبان بو صحنه‌نی گؤروب گؤزلری یاشینان دولدو. شمی‌نین نؤکرلریندن بیری بو ماجرانی گؤروب تئز خبر آپاردی و دئدی: تقی‌چوبان گوجلو بیر

آدامدی. عمارته گئتمک دوز دگیل. چون اونلار شمی‌نین نازلی‌خانیما و آدی‌گؤزله چکدیگی نقشه‌دن خبرداردی.

شمی بونو ائشیدیب تازا بیر نقشه چکیب شاهین یانینا گئتدی بلکه بو یولونان آدی گؤزلین الیندن قورتولسون. شمی شاه یانینا گئدیب بئله دئدی: ایکی نفر ائوه گیریب نازلی‌خانیمی اسیر توتوبلار.

شاه نئچه سرباز گؤندردی تا او ایکی نفری نازلی‌خانیملا برابر گتیرسینلر. اما شاه آدی‌گؤزلی گؤرونجه اوره‌یی تیتره‌دی و دئدی:

بو جوان نه قدر منیم کیچیک قارداشیم آدی‌گؤزله بنزیر!

آخی شاه همان آسلان – آدی گؤزلین بؤیوک قارداشی ایدی و ایللر ایدی اونون دالیجا گزیردی. شمی آدی‌گؤزل و تقی‌چوبان دالیجا چوخ پیسله‌ییردی و شاه اوغلانین تانیش اوزونه حیرتده قالمیشدی. اوزونو اونا چئویریب سوروشدو:

ای جوان، سنین اوزون منه تانیش گلیر. سن کیمسن و اصلین – نسبین نه دی؟

آدی‌گؤزل درویش پالتاریندا شاه قاباغینا گلمیشدی باشلادی تامام باشینا گلن ماجرالاری سؤیله‌دی و بئله اوخودو:

باشینا دؤندوگوم عدالتلی شاه
عدالتلی شاه ائشیت عرضیمی.
داغلار توتدوقجاق منیم عرضیمی
عدالتلی شاه ائشیت عرضیمی.

تقی‌چوبان‌ینان قویون اوتاردیم
هر گلیب گئدن دن خبر توتاردیم
قیزیل آلما وئریب خانیم قوتاردیم
عدالتلی شاه ائشیت عرضیمی.

یولدا چیخدی قیرخ دنه آتلی

قیزیل آلما آلدی جانیم قوتاردی
نامرد شمی منی دریایا آتدی
عدالتلی شاه ائشیت عرضیمی.
آسلان شاه بو سؤزلری ائشیتجک حاضر اولانلارا دال چئویریب گؤز یاشلارینی سیلدی. سونرا قارداشینا اوز وئره‌ن حادثه‌نی گؤزو قاباغیندا مجسم ائدیب آدی گؤزله دئدی: دئ گؤروم باشیوا نه گلیب؟
آدی‌گؤزل بئله سؤیله‌دی:
نصیر قصاب قوللاریمی باغلادی
جلاد گلیب پیچاغینی ساقلادی
شاهدان ندا گلدی الین ساخلادی
عدالتلی شاه ائشیت عرضیمی.
آسلان شاه بونو ائشیدیب گینه اوره‌یی آغرییا گلدی و بو دفعه هامی‌نین یانیندا آغلادی. آدی‌گؤزل بئله گؤروب بئله سؤیله دی:
ایکی قارداشیدیق، گزدیک داغ داشی
آخشام ایدی من ایتیردیم قارداشی
من آدی‌گؤزلم، آسلان قارداشی
عدالتلی شاه ائشیت عرضیمی.
آدی‌گؤزل اؤزونو تانیتدیردی و آسلان شاه آغلار گؤزله ال – آیاغینی ایتیریب کیچیک قارداشی آدی‌گؤزله ساری قاچدی و تیترک اللریله آدی‌گؤزلین اوزونو سیغاللادی و سونرا باغرینا باسدی. سارایداکیلار بو صحنه‌نی گؤروب هامیسی سئویندیلر.
شاهین دستورو ایله گناهکارلار مجازات اولدو و آدی‌گؤزل ایلن نازلیم‌خانیم توی ائله‌دیلر و خوش روزگار کئچیرتدیلر.

ساغ اولون، ساغ یاشایین.

***

قایناقلار:

پاشا افندیف، آذربایجان شفاهی هلق ادبیاتی، باکی، آذرنشر، ۱۹۷۰.
دؤکتور علی قافقازیالی، ایران آشیق محیطی، ارزروم، ۲۰۰۲.
پروفسور دؤکتور محرم قاسیملی، اوزان، باکی، ۲۰۰۹.
م. کریمی، منظومه‌های آذری، تهران، دنیای دانش، ۱۳۵۴.
م. کریمی، ادبیات شفاهی آذربایجان، تهران، انتشارات تکدرخت، ۱۳۸۸.
م. کریمی، تاریخ ادبیات آذربایجان، تهران، انتشارات نظری، ۱۳۹۲.
م. کریمی، زنگان آشیقلاری، ائلبیلیمی، اؤزل ساییلاری: ۹۲، ۹۴ و ۹۸.
نشریات امید زنجان، پیام زنجان، بهار زنجان، ائلبیلیمی، صدای زنجان، مردم نو و. .